

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

cogito

AYSUN KÖKTENER

bir gazetenin tarihi cumhuriyet

AYSUN KÖKTENER

BİR GAZETENİN TARİHİ CUMHURİYET

İSTANBUL

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

BİR GAZETENİN TARİHİ CUMHURİYET

Aysun Köktener 1965'te İstanbul'da doğdu. 1986'da Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nu bitirdi. 1989'da İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını, 1997'de Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı.

1986-88 yıllarında ORHİM Organizasyon ve Halkla İlişkiler Şirketi'nde çalıştı. 1988'de uzman yardımcısı olarak çalışmaya başladığı Tekel Genel Müdürlüğü'nde halen Eğitim Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Chicago Üniversitesi'nde "Türkiye'de Fikir Gazeteciliği Tarihi ve Cumhuriyet Gazetesi Örneği" konulu bir konferans veren Köktener'in çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Yapı Kredi Yayınları - 2119
Cogito - 134

Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet / Aysun Köktener

Kitap Editörü: Tamer Erdoğan
Düzeltili: Mahiure İleri

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Şefik Matbaası
Marmara Sanayi Sitesi M Blok No: 291 Üsküdar / İstanbul

1. Baskı: İstanbul, Kasım 2004
ISBN 975-08-0880-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2002

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No: 285 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.yapikrediyayinlari.com>
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://yky.estore.com.tr>
www.teleweb.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ • 11

I. BÖLÜM: TEK PARTİ DÖNEMİNDE CUMHURİYET GAZETESİ (1924-1946)

- Cumhuriyet Kuruluyor... • 13
- Adı "Cumhuriyet" Olsun... • 16
- İstanbul Basını Cumhuriyet'e Karşı • 17
- İlk Baskı... • 17
- Tirajı Patlıyor... • 22
- Reklam Her Zaman Önemliydi... • 25
- Yazarlar... Başyazarlar... • 26
- Sayfa İçeriği • 28
- Haberler... • 30
- Gazete Kapatılıyor... • 31
- Özel Sayfalar ve Ekler • 33
- Yarışmalar... Promosyonlar... • 34
- Kampanyalar • 39
- Cumhuriyet Kitap Yayımlıyor • 44
- Cumhuriyet'in Fransızca Baskısı: La République ve
Yeni Gün Gazetesi • 45
- Polemikler... • 47
 - Cumhuriyet - Arif Oruç Polemiği • 47
 - Cumhuriyet - Tan Gazetesi Polemiği • 52
 - Nadir Nadi - Hüseyin Cahit Yalçın Polemiği ve
Cumhuriyet'e Nazi Suçlaması • 60
- Cumhuriyet'i İdare Edenler • 66
- Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi • 67
- Takrir-i Sükûn Yasası ve İstiklal Mahkemeleri • 67

Cumhuriyet Gazetesi Atatürk Devrimlerinde Öncü • 68
Cumhuriyet Gazetesinin Yeni Yasalara ve
Sosyal Gelişmelere Bakışı • 71
Serbest Cumhuriyet Fırkası Kuruluyor • 72

II. BÖLÜM: ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE CUMHURİYET GAZETESİ (1946-1960)

DP ile Kötü Günler Başlıyor • 78
Devalüasyona Rağmen Zam Yok • 83
Yeni Bir Dağıtım Ağı • 84
İlanlar Besleme Basına • 84
Başyazarlar... Yazarlar... • 85
Cumhuriyet'in Yazı İşleri Kadrosu • 86
Sayfa Sayfa Cumhuriyet • 86
Haberler • 89
Sansür mü Var? • 91
Özel Sayfalar ve Ekler • 93
Güzellik Yarışmalarına Devam... • 93
Yunus Nadi Armağanı Yarışması • 95
Cumhuriyet'in Yayımladığı Kitaplar ve Gazeteler • 95
Cumhuriyet - CHP Miletvekili Dr. Fahri Kurtuluş Polemiği • 96
Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi • 97
Cumhuriyet Gazetesi ve Kore Savaşı • 97
Nâzım Hikmet Yurtdışına Kaçıyor • 98

III. BÖLÜM: 27 MAYIS'TAN 12 EYLÜL'E ARA REJİMLERİN ARASINDA CUMHURİYET

İhtilali Beklerken... • 103
Tirajda Zikzaklar, Fiyatta Yükseliş Devri • 110
Makineler Yenileniyor • 112
Cumhuriyet'e Reklam Boykotu • 113
Yönetim Değişikliği ve Nadir Nadi'nin Başyazarlıktan İstifası • 114
Cumhuriyet Gazetesinde İkinci Yönetim Değişikliği • 116
Nadir Nadi İstifa Ediyor • 118
Nadir Nadi Geri Dönüyor • 120
Kadroya Yeni Yazarlar Katılıyor • 122
Yazı İşlerinde Kavga Var • 125
Sayfa Sayfa Cumhuriyet • 129
Dış Haberler Atağa Kalkıyor • 132

<i>Yurt Haberlerine İlgı Çoğalıyor</i>	• 132
<i>Yayın Yasaklanıyor, İlhan Selçuk Tutuklanıyor</i>	• 133
<i>Ek Geleneği Başlıyor</i>	• 137
<i>Yunus Nadi Ödülleri Devam Ediyor</i>	• 137
<i>"Millet Yapar" Kampanyası</i>	• 138
<i>"Tüccar Gazeteci" Kim?</i>	• 139
<i>Cumhuriyet'e Bağlı Yeni Bir Şirket Kuruluyor</i>	• 140
<i>Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi</i>	• 140
<i>Cumhuriyet Gazetesi ve 12 Mart Muhtırası</i>	• 140
<i>Birlik, Beraberlik Dönemi: Kıbrıs Barış Harekâtı</i>	• 143

IV. BÖLÜM: 12 EYLÜL 1980'DEN 2000'Lİ YILLARA

<i>Tiraj Açısından Cumhuriyet Gazetesi</i>	• 158
<i>Gazete Fiyatları Kanatlanıyor</i>	• 162
<i>Nihayet Ofset Baskı...</i>	• 167
<i>"Cumhuriyet Her Gün Sadece Gazete Verir"</i>	• 168
<i>Nadir Nadi'nin Vefatı ve Cumhuriyet'te Yaşanan Deprem</i>	• 174
<i>Berlin Nadi'nin Vefatı</i>	• 188
<i>Yazarlar Bir Gidiyor, Bir Geliyor</i>	• 188
<i>Yazı İşlerinde Kimler Var?</i>	• 191
<i>Cumhuriyet Gazetesinin İdari Kadrosu</i>	• 193
<i>Sayfa Sayfa Cumhuriyet</i>	• 194
<i>Dış Haberler</i>	• 200
<i>Hem Sansür Hem Yasaklama</i>	• 204
<i>Ekler ve "Cumhuriyet 2"</i>	• 211
<i>"Yunus Nadi Ödülleri" Artık Bir Ekol</i>	• 216
<i>Bülent Dönemler Haber Ödülleri</i>	• 219
<i>Okullar Arası Sanat ve Kültür Yarışması</i>	• 220
<i>Kampanyalar</i>	• 221
<i>"Uğur Mumcu Cinayeti Faillerinin Ortaya Çıkarılması İçin Dilekçe"</i>	• 221
<i>"Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık"</i>	• 222
<i>Cumhuriyet 'Cankurtaran Köprüsü' Kuruyor</i>	• 222
<i>Polemikler</i>	• 223
<i>Ali Sirmen ve Uğur Mumcu ile</i>	
<i>Çetin Altan ve Oğulları Polemiği</i>	• 223
<i>Hikmet Çetinkaya - Fehmi Kuru Polemiği</i>	• 227
<i>Hilmi Yavuz'dan İlhan Selçuk'a Dinozor Suçlaması</i>	• 240
<i>Sabah Gazetesi ile Gergin Durumlar</i>	• 251

Solcu Basın da Cumhuriyet'e Karşı •	259
Bir Soldan Bir Sağdan •	263
Oktay Ekşi - Necati Doğru Polemiği •	266
Hürriyet Gazetesi ve İlhan Selçuk Haberleri •	277
Genç Kalemiler Cumhuriyet'te •	286
Bir Sivil Toplum Oluşumu: CUMOK •	286
"Cumhuriyet Radyo" Yayında •	287
Cumhuriyet İnternette Tanışıyor... •	288
"Cumhuriyet Mahallesi" Kuruluyor •	289
Cumhuriyet Grubu'na Bağlı Şirketler ve Cumhuriyet Vakfı •	291
Cumhuriyet Vakfı •	292
Cumhuriyet Vakfı'na Bağlı Şirketler •	294
Cumhuriyet Halka Açılıyor... •	295
Sermayeye Gürbüz Çapan'dan Destek •	305
Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi •	312
Cumhuriyet Gazetesi Körfez Savaşı'na Karşı •	312
Cumhuriyet Yazarlarının Sarsıcı Ölümü •	314
2 Temmuz 1993: Sivas'ta "Aydın Katliamı" •	326
Susurluk Skandalı •	328
Postmodern Darbe: 28 Şubat •	333
11 Eylül 2001: ABD Teröre Kurban •	343

SONUÇ • 367

NOTLAR • 371

KAYNAKÇA • 375

DİZİN • 379

Geleceğin aydınlık yüzü biricik kızım ve sevgili eşime,

SUNUŞ

Liseyi, 12 Eylül'ün baskısını iliklerimize kadar hissederek bitirmiştik. Üniversite özgürlüğe açılan kapıydı. Ve bu kapıdan girildiğinde bütün baskılar geride kalacaktı. Ancak beklediğimiz gibi olmadı. Burada da asker-polis kontrolü devam etti, postal sesleri yankılandı koridorlarda.

Sonuçta olağanüstü durum hâlâ devam ediyordu. Ve bu ortamda eleştirileri yüksek sesle dile getirmek bile çok zorken, basın sektöründe sansüre uğramadan muhalefet yapmak, imkânsız başarmaktı. Televizyon olarak da sadece TRT'nin yayın yaptığı bu dönemde muhalif kimlikli, yasaklanmamış tek sol gazete vardı: "*Cumhuriyet*".

Üniversite kantininde elden ele, masadan masaya dolaşan bir ya da iki *Cumhuriyet* olurdu. Fikri olan ve bunu dile getiren, demokrasi savaşçısı *Cumhuriyet* gazetesi, öğrenci bütçesinin kısıtlılığıyla imece usulüyle alınırdı. Çünkü, o zaman da Türkiye'nin en pahalı gazetesiydi. Okunur, üstünde tartışılır; "*Cumhuriyet* yazdıysa doğrudur" savıyla kabul görürdü.

Doktoramı yaparken hazırladığım "*Fikir Gazeteciliği ve Cumhuriyet Gazetesi Örneği*" adlı tezle, iyice pekişti *Cumhuriyet*'le olan ilişkim. Ancak görünen kimliğinin ardında inişli çıkışlı, çarpıcı bir geçmişin yattığını gözlemlemek de şaşırtmadı değil doğrusu.

Cumhuriyet kurulduğu 7 Mayıs 1924'ten beri, hem tartışılan, hem saygı duyulan, hem çok güvenilen, hem az okunan gibi paradokslarla günümüze kadar geldi.

Ve Türkiye Cumhuriyeti tarihine tanıklık eden ender kurumlardan biri olarak, *Cumhuriyet* rejiminin oluşturulmasında ve benimsetilmesinde yadsınamaz bir ağırlığı oldu.

Cumhuriyet gazetesi bu anlamda, Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinin de fotoğrafını yansıttı. Ve kuruluş tarihi eşzamanlı olan bu iki

"Cumhuriyet" in başlangıçta örtüşen ilkeleri temelde aynı kaldıysa da, gelip geçen iktidarların uygulamalarıyla bazen ayrıldı, bazen zıtlılaştı.

Bu nedenlerden ötürü *Cumhuriyet* gazetesi, Türkiye'nin siyasi tarihindeki geçiş dönemleri göz önüne alınarak, kronolojik olarak incelendi.

Tek Parti Döneminde *Cumhuriyet* gazetesi (1924-1946)", "Çok Partili Dönemde *Cumhuriyet* Gazetesi (1946-1960)", "27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Ara Rejimlerin Arasında *Cumhuriyet*", "12 Eylül 1980'den 2000'li Yıllara" başlıklarıyla dört bölüm halinde ele alınan *Cumhuriyet* gazetesinin, döneme damgasını vuran olaylara bakış açısından ticari, mesleki ve idari konumuna kadar her türlü yapılanması irdelenmeye çalışıldı.

Ayrıca incelenen dönemler içinde meydana gelen siyasi, sosyal, kültürel olaylar ve *Cumhuriyet*'in bu olaylara yaklaşımı, genel yayın politikasını somut olarak örneklendirmek amacıyla "Dönemin Önemli Olayları ve *Cumhuriyet* Gazetesi" başlığı altında yer aldı.

Yaklaşık 80 yıllık tarihi ve duayen gazeteci kadrosuyla Türk basınında önemli bir çizgisi olan *Cumhuriyet*'i, hemen hemen her açıdan incelemek oldukça zordu.

Aylarca süren gazete arşivinin taranmasıyla birlikte çeşitli anılar ve resmi kaynaklardan yola çıkarak, halen yaşayan bir tarih kronolojik olarak aktarılıyordu çünkü. Özellikle gazetenin sürekli değişen yazar kadrosunu, yöneticilerini ve idari kadrosundaki her ismi doğru tespit etmek için çeşitli kaynaklar karşılaştırılmak zorunda kalındı.

Özellikle tiraj konusunda her kaynaktan farklı bilgilere ulaşılması söz konusuydu. Titizlikle çalışılmasına rağmen gözden kaçmış isimler ya da başkaları için önemli olan konular yer almamış olabilir. Takdir edilmeli ki, yaklaşık 80 yıllık bir yayın yaşamını tek bir kitabın içine sığdırmak kolay değil.

Ancak *Cumhuriyet*'le hiçbir organik bağım olmadığı için, tüm bilgi ve belgeler olabildiğince yansız aktarıldı. Ve *Cumhuriyet*'in yayın hayatı, bir durum saptaması yapılmasından sonra doğru bulgulara ulaşılacağı inancıyla, ayrıntılı olarak gözler önüne serildi.

Bu arada uzun ve yorucu çalışmamda emeği geçen ve verdiği destekle yüreklendiren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Özden Cankaya başta olmak üzere, değerli düşüncelerini paylaşan İlhan Selçuk, Orhan Erinc, Okay Gönensin ve *Cumhuriyet* gazetesinin zengin arşivinden yararlanmamı sağlayan İbrahim Yıldız'a, editörüm Tamer Erdoğan'a, sevgili eşime ve katkıda bulunan diğer dostlara teşekkür ederim.

Aysun KÖKTENER

I. BÖLÜM

TEK PARTİ DÖNEMİNDE CUMHURİYET GAZETESİ (1924-1946)

Cumhuriyet Kuruluyor

1920’li yıllarda Türkiye, yeni bir rejimin kuruluş sancılarını yaşıyordu. Henüz Kurtuluş Savaşı’nın yorgunluğunu atamadan ekonomik ve siyasi kavgalara yelken açılmıştı. Ülkedeki geleneksel yapı, yapılan devrimlerle radikal değişikliklere uğruyor; Cumhuriyet’in ilanı, yeni yönetimin hayata geçirilmesi heyecanla karşılanıyordu. Ancak hızla yaşanan değişimlerin benimsenmesi, istenilen hızda olmuyordu.

Özellikle İstanbul basınında Cumhuriyet aleyhine yazılar çıkıyor, açık açık hilafet propagandası yapılıyor.

Böyle bir ortamda rejimi savunmak ve kamuoyu oluşturmak ancak bir gazete ile mümkündü. Bu gazete de rejimle birlikte kök salıp, birlikte gelişecek olan “Cumhuriyet”ti.

Cumhuriyet gazetesi, 7 Mayıs 1924’te üzerine yüklenen bu ağır misyonla doğdu.

Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi İstanbul’da, Cumhuriyet’i “*Cumhuriyet gazetesi*” ile benimsetmek için bayrak açmışlardı.

İlk olarak on’ar bin liralık sermayelerle, üç hisseli bir şirket kurdular.

Gazetenin doğum yeri, İstanbul’un arnavutkaldırım sokaklarını süsleyen üç katlı ahşap bir konaktı.

İttihat ve Terakki’nin Cağaloğlu’ndaki eski genel merkez binası olan “Kırmızı Konak”, bir dönem ülkenin siyasal tarihine tanıklık etmişti. Atatürk’ün Yunus Nadi’ye armağan ettiği bu konak, şimdi de *Cumhuriyet* ga-

Yunus Nadi
Cumhuriyet arşivi

zetesinin yeni idare binası olarak, Türk basın tarihindeki rolüne hazırlanıyordu.

Tecrübeli bir gazeteci olan Yunus Nadi, bir gazetenin başarıya ulaşmasındaki en büyük etkenin okuyucuları ile sağlam bağlantılar kurması ve sürdürmesi olduğunu biliyordu. Gazetenin haki sahipleri okuyucularıydı. Yeni bir gazete, düşüncesi kadar biçimiyle de yeni olmalıydı. Bu yüzden teknik hazırlıkların yanı sıra sürdürülen içerik hazırlıklarında da, işe bir anket ile başlaması uygun görüldü.¹

Bir sabah İstanbullular, dağıtılan sabah gazeteleriyle birlikte bir anket formunu da kapılarında buldular. Bu formda, "Okurun istediği gazetenin temel çizgileri nedir?" sorusuna yanıt aranıyordu:

Cumhuriyet, Türkçe yevmi gazete, İdarehane: İstanbul Cağaloğlu'nda.

Efendim,

Yakında sabahları yayımlanacak *Cumhuriyet* gazetesi şimdiye kadar Türkiye'de çıkmış gazetelerin en güzeli ve en mükemmeli olmak emelindedir. Bu emelini temin için okuyucularının arzu ve ihtiyaçlarını tatmin edebilmek mecburiyetinde bulunduğuna kaniyiz. Okuyucuların bugünkü gazeteler tarafından tatmin edilmemiş birçok ihtiyaçları olduğuna emin olduğumuz için, bu arzu ve ihtiyaçlarının fikir ve hissiyatına mikes olmak isteyen *Cumhuriyet*'in bu olgunluğa ulaşmasına siz de aşağıdaki sorulara cevap vermek suretiyle yardım edebilirsiniz. Bu sebeple aşağıda yer alan sual cevaplarını doldurup bir an evvel idarehanemize göndermekliğinizi rica eder ve bu vesile ile saygılarımızı tekrarlarım efendim.²

Düzenlenen ankette okuyuculara hangi gazeteleri niçin okudukları, tercih nedenleri, ilgi alanları, en sevdiği yazarlar soruluyordu. Bir gazetenin içeriğinden yayın politikasına kadar olması gereken bütün konulara değinilen bu ankette, Türkiye'de ilk defa okuyucuların istekleri derinlemesine analiz ediliyordu.

Ve *Cumhuriyet* gazetesi cumhuriyet kavramını ülkede yaymak, yapılan devrimleri halka benimsetmek, hilafet propagandasına karşı rejimi savunmak gibi büyük ideallerle yayın yaşamına başlıyordu.

Ancak amaç, sadece cumhuriyetin ideoloğu olmak değildi. Halkın nabzını tutarak, ticari ve mesleki başarılarla imza atmak da hedeflerin arasındaydı.

Yunus Nadi Atatürk'le, Cumhuriyet arşivi

Yunus Nadi gazetesinin ilk sayısında yayımladığı "Cumhuriyet'i Okuyuculara Sunuş" yazısında hedeflediği ilkeleri ve nitelikleri sıralıyor, özellikle de "gazetemiz ne hükümet gazetesi ne de bir parti gazetesidir" diyerek tarafsız olacaklarının altını çiziyordu.

Bugün ilk sayısını yayımlamayı başardığımız *Cumhuriyet*, okurlarına kendisini tanıtmaya yeterliyse de *gazetemizin* amaç, şekil ve mesleğine ait bir iki kelime eklemeyi de yararlı bulduk.

Cumhuriyet'in siyasi programı isminden belli olduğu gibi, onu yayımlayanların siyasi hayatları da bellidir. *Cumhuriyet*, Türkiye'de büyük kavgalarla elde edilmiş tarihi bir sonuçtur. Biz, elde edilen bu amaç uğrunda fiilen çalışmış insanlarız. Memlekette bu muzaffer ve galip fikrin çok kuvvetli taraftarları vardır. *Cumhuriyet* memlekete mal olmuş bir fikirdir. Biz, onun temsilcisi ve koruyucusuyuz. Bu temel düşünce göz önünde tutulduktan sonra kesin olarak söyleriz ki, *gazetemiz* ne hükümet gazetesi ne de bir parti gazetesidir.

Ülkedeki değişim rüzgârları sadece sosyal ve kültürel alanda değil, teknik olarak da etkisini göstermeye başlamıştı.

Yunus Nadi de gelişime açık bir insandı. Yepyeni fikirlerle çıkaracağı gazetesinin teknik olarak da ayrıcalığı olmalıydı.

Bu düşünceyle Amerika'da gazetecilik eğitimi görmüş ve Matbuat

Umum Müdürlüğü görevinde bulunmuş olan Zekeriya Sertel'i evine çağırdı:

Nadi Bey bir gün beni evine çağırdı. Ben Basın Genel Müdürlüğü'nden yeni çekilmiştim. İstanbul'a dönüp serbest çalışmaya hazırlanıyordum. Nadi Beyin yanında Şükrü Kaya da vardı. Nadi Bey bana birlikte "Cumhuriyet" adında bir gazete çıkarmamızı teklif etti. Nadi Bey, Nebizade Hamdi ve ben küçük bir ortaklık kurduk. Onlar Ankara'da kaldılar. Nadi Bey "Cumhuriyet" çıkıncaya kadar "Yeni Gün" gazetesinden ayrılmadı. Yeni gazetenin hazırlıklarını yapmak üzere benim İstanbul'a gitmem kararlaştırıldı.³

Adı "Cumhuriyet" Olsun...

Gazetenin bir başka özelliği de, adının "Cumhuriyet" olmasıydı. Cumhuriyet adı bir mesaj, bir sembol olacaktı. Demokrasiyi henüz tanımayan Türk halkını aydınlığa ulaştıracak bir meşale gibi düşünülmüştü. Cumhuriyet gazetesinin isim babası Atatürk'tü.

Yunus Nadi'nin kızı Leyla Uşaklıgil çocukluk anılarındaki o heyecanlı günleri şöyle anımsıyordu:

İstanbul'a dönünce babam yeniden *Yeni Gün*'ü çıkarmak istedi. Bu fikrini Atatürk'e de açtı. Ama Atatürk, 'Nadi Bey, sen *Yeni Gün* yerine *Cumhuriyet* adlı bir gazete çıkar' dedi. *Cumhuriyet* böyle çıktı.⁴

Gazeteci ve yazar Enver B. Şapolyo da "Cumhuriyet" isminin özellikle seçildiğini vurgulayarak; "Osmanlı hükümdarlarına asırlarca başkentlik etmiş olan İstanbul'da Cumhuriyet adı ile bir gazetenin çıkması pek manalı ve çok da isabetli idi. Gazetenin isim babası Atatürk olduğu gibi, çıkmasını arzu eden de, bu büyük adamdı"⁵ diyordu.

Ancak herkes Atatürk ve Yunus Nadi gibi düşünmüyordu. Gazetenin kuruluş hazırlıkları için İstanbul'a gelen Zekeriya Sertel'i meslektaşları hiç de dostane karşılamadı.

İstanbul'a gelince düşmanca bir hava ile karşılaştım. Bir yandan hazırlıkları yaparken bir yandan da esen havayı kokluyordum. Kiminle konuşsam İstanbul'da esen düşman havasına karşı gazetenin adını "Cumhuriyet" olarak kullanmak doğru görünmüyordu. Bir tür akıntıya kürek çekecektik. Durumu Nadi Bey'e bildirdim. Nadi Bey kararlı idi, iflas etmek pahasına da olsa gazetenin adı "Cumhuriyet" olacaktı. Anlaşılan bu işte Nadi Bey'e yardımını esirgemeyen Atatürk de bunu böyle istiyordu.⁶

İstanbul Basını Cumhuriyet'e Karşı

Cumhuriyet gazetesinin kuruluş amaçlarından biri de İstanbul basınında yer alan rejim karşıtı yazılara ve hilafet propagandalarına set çekebilmektir.

Hüseyin Cahit Yalçın *Tanin*'de, Velid Ebuşşîya *Tasvir-i Eşkâr*'da, Ahmet Emin Yalman ise *Vatan* gazetesinde, Mustafa Kemal'in diktatörlük kuracağına dair imalarda bulunuyorlardı.

Savaş meydanlarındaki mücadele kazanılmış, sıra, Babiâli'deki kalem kavgasından galip çıkmaya gelmişti.

Cumhuriyet bu amaçla Babiâli'ye adımını attığında, rakipleri çoktan güç birliği yaparak, cephelerini oluşturmuşlardı bile...

Zekeriya Sertel, İstanbul basınının *Cumhuriyet* gazetesine aldıkları tavrı, daha sonra anılarında şöyle aktaracaktı:

Gazetenin *Cumhuriyet* adını taşıması ve cumhuriyet etrafında yayın yapmaya başlaması, İstanbul basınına şaşırttı. Bu kez gazeteler toplanı bize çevirdiler. Cumhuriyet adı altında bir diktatörlüğe gidileceğine şüphe kalmadığını söylüyor, kamuoyunu Ankara'nın aleyhine çevirmeye çalışıyorlardı. Fakat biz çeşitli cephelerden hilafetin nasıl çürümüş ve çökmüş bir kurum olduğunu kanıtlarıyla ispat ediyorduk. Memleketi yabancılara satmış olan hanedan mensuplarının artık bu topraklara dönemeyeceğini sanıyorduk. Milli Kurtuluş Savaşını halk kazanmıştı.⁷

Cumhuriyet gazetesine gelen eleştiri okları yalnız kuruluş günleriyle sınırlı değildi.

Yıllar sonra gazeteci Ahmet Kahraman *Cumhuriyet*'in propagandist bir amaçla doğduğunu vurgulayarak, onu rejim muhafızlığıyla suçluyordu: "Savunma mevzii ve propaganda gücü olsun diye, önüne imkânlar serilerek egemen güç tarafından yaratılıp doğuruldu. Biçilip giydirilen işleve sadakatle sarıldı. Rejim muhafızlığı görevini üstlendi."⁸

Başından itibaren suçlamalar, eleştiriler *Cumhuriyet*'te adeta içgüdüsel bir savunma mekanizması oluşturmuştu. Belki de bu yüzden ülkenin en güçlü muhalefet basını kimliği, hiç tartışmasız *Cumhuriyet*'e verilecekti.

İlk Baskı...

Bu arada Ankara'da, çıkardığı *Yeni Gün* gazetesinin başında kalan Yunus Nadi'nin içi rahatı. Eğitimli ve işi bilen bir gazeteci olan Zekeriya Sertel, İstanbul'da gazetenin makinesini, mürettephanesini, kâğıtlarını teker teker almaya başlamıştı. *Yeni bir doğum hevesi* herkesi sarmıştı.

Kırması Konak, Cumhuriyet arşivi

İstanbul'da gazetenin hazırlıklarıyla uğraşan Zekeriya Sertel'in de içi içine sığmıyordu. Amerika'da Columbia Üniversitesi'nde öğrendiği yeni gazetecilik tekniğini uygulamaya fırsatı bulacaktı. Dünyadaki ilk gazetecilik okulunda üç yıl eğitim gören Zekeriya Sertel, mektepli bir gazeteci olarak alaylı meslektaşlarına örnek bir gazete sunacaktı. Hem yeni bir ekip yetiştirmek için yola koyuldu. Ne de olsa, ileri görüşlü bir gazetenin çalışanları da farklı olmalıydı:

Öteki gazetelerde çalışmış arkadaşlardan hiç kimseyi istemiyordum. Onlar eski gazeteciliğe alışmışlardı. Ben hiç tecrübe görmemiş, fena alışkanlıklar edinmemiş yeni gazeteciler yetiştirecektim. Böylece yepyeni ve görülmemiş bir gazete çıkarılacaktı.⁹

Aylarca süren çalışmalardan sonra, büyük ilanlarla *Cumhuriyet* çıktı. Ama ne var ki, evdeki hesap çarşıya uymamıştı.

Zekeriya Sertel merakla beklediği ilk sayıyı eline aldığı anda üzüntüsünden kahroldu:

Cumhuriyet'in ilk sayısını merak ve heyecanla makinadan alıp baktığım zaman, kederimden o anda düşüp ölebilirdim. Aylardan beri beraber çalıştığım arkadaşları yetiştirmek, onlara yeni gazeteciliği öğretmek için harcadığım emek boşa gitmişti. O vakit gazeteler Arap harfleriyle çıkardı. Ben Arap harflerinin yeni tekniğe uymayacağını hesaplayamamıştım. Gazete hiçbir şeye benzemiyordu. Sonra hatamızı düzeltmeye çalıştık. Fakat olmadı.

Hiç beklenmeyen bu başarısızlık üzerine Yunus Nadi, Ankara'da *Yeni Gün*'de çalışan Kemal Salih'i İstanbul'a getirtti. Yazı işlerinin başına geçen Kemal Salih, gazeteye halkın alıştığı şekli ve düzeni verdi, gazete yavaş yavaş rayına oturuyordu.

Yunus Nadi ilk sayıda yayımlanan başyazısı ile genç Türkiye'nin oluşumuyla birlikte, gazetesini ve kendi duygularını da anlatıyordu okuyuculara.

24 yıl önce Baba Tahir'in çıkardığı *Malumat* gazetesinde başladığı gazeteciliği, inişli çıkışlıydı. Mesleğinin ilk yılları, Abdülhamit'in istibdadına karşı olduğu gerekçesiyle önce Midilli kalesinde hapis, sonra Fethiye'de sürgün cezasıyla geçmişti.

Zorunlu sürgün yılları ise İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar sürüyordu. Bu arada Fethiye'de Nazime Hanımla evlenen Yunus Nadi için artık yükselme devri başlıyordu. 1910 yılında Selanik'te İttihat ve Terakki'nin çıkardığı "*Rumeli*" gazetesinde başyazarlık, iki yıl sonra İkinci Dönem Meclis-i Mebusan'da Aydın milletvekilliği yapacaktı.

İstanbul'a döndüğünde ise *İkdam* ve *Tasvir-i Efkar*'da yazarlığa başlıyordu. Daha sonra *Tasvir-i Efkar*'ın hem yazı işleri müdürü hem de ortağı olacaktı.

Ve nihayet 1918 yılının 2 Eylül'ünde kendi gazetesine kavuştu Yunus Nadi. *Yeni Gün* adlı bu gazete ile, İstanbul'dan Milli Mücadele'yi destekleyici yazılar yazmaya başladı. İstanbul işgal edilip Anadolu'ya geçmek zorunda kalınca, gazete Ankara'da *Anadolu'da Yeni Gün* adıyla basıldı.

Matbaa, Ankara'nın Karaoğlan Çarşısı'nda, hapishaneye bitişik ahşap bir evin alt katında kurulmuştu. Kol gücüyle çevrilen bir makine ile 9 Ağustos 1920'de, Ankara'nun ilk günlük gazetesi yayınlanıyordu.¹⁰

Ancak bir yıl sonra yeniden göç başlayacaktı. Temmuz 1921'de Yunanlılar hücumu başlamış, Ankara'ya doğru yaklaşıyorlardı. Kağınlara eşyalarını denkleymeler, en yakın illere doğru yola çıkmışlardı. Meclis'in Kayseri'ye taşınması düşünülüyordu. Yunus Nadi de kararını verdi ve gazeteyi Kayseri'ye taşıdı.

Yazı işleri müdürü Kemal Salih'e bir talimatname vererek kendisi Ankara'da kaldı. Talimatnamenin ilk maddesi gazetenin yayın politikasını belirliyordu:

Gazetenin hattı hareketi; Misak-ı Milli hudud ve hukukunun beheimahal istihsal edileceği (sağlanacağı) hakkında çok derin bir kanaat ve imana sahip olması ve o kanaat ve imanı bütün kuvvetiyle tecelli ettirmesidir (göstermesidir).¹¹

Anadolu zor günler yaşıyordu. Sakarya Meydan Savaşı başlamış, bütün ülke tek yürek olmuş, cepheden gelecek haberleri bekliyordu.

Gazetelerin halka ulaştırılması bir yana haberlerin kâğıtlara basılması bile hiç kolay değildi.

Nadir Nadi'nin çocuk gözüyle, o zamanın baskı makinelerini çalıştırmak için değirmen esirleri gerekiyordu:

1921'de Sakarya Savaşı'nın en yoğun günleriydi. *Yeni Gün*'ün matbaası Ankara'dan Kayseri'ye taşınmıştı. Pek kültüstür, ilkel bir şeydi.

Kolla çevrilen bir makineydi. Ben o zaman 12 yaşındaydım. Matbaadakilere yardım ediyordum. Bir keresinde kola asıldım, çevirmeye çalıştım, derken hoop... Ben de merdaneyi çeviren kolun hareketiyle makinenin üstünden bir takla atıp, kâğıtların üstüne düşüverdim. Makinenin kollarını çevirmek için ancak eski devirlerde değirmen kolu döndürtülen esirler lazımdı. Bu ağır işe kimse dayanamıyordu. Sokaktan güçlü kuvvetli hamallar bulunurdu. Bunlar sıra ile birer saat kolu çevirdikten sonra, 'Ben bu işi yapamam' diyerek kaçarlardı. Gazetenin bir yüzü basılmış, diğer yüzü kalırdı. Daha sonra mürettepler kolu çevirirler, onlar yorulunca muharrirler gelir, nihayet iş başmuharrire kadar dayanırdı. Böyle zorluklar içinde *Yeni Gün* ancak (sabah gazetesi olarak) ikinci vakti çıkabilirdi.¹²

Sakarya zaferi kazanıldıktan sonra gazete tekrar Ankara'ya taşınıyor, *Cumhuriyet*'in yayınlanmasından dört gün sonra, 11 Mayıs 1924'te basın âleminde çekiliyordu.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması, ülke topraklarının işgal kuvvetlerinden temizlenmesi, Meclis'in kurulması, devrimlerin gerçekleşmesi... Hepsi beş yıl gibi kısa bir sürede öyle yoğun yaşanmıştı ki, olayların başından beri içinde olan Yunus Nadi bile kendini bazen hayal âleminde sanıyordu.

Cumhuriyet'in ilk sayısındaki "Yeni Gün'den Cumhuriyet'e" adlı baş yazısında da yaşananları bir sinema filmi gibi tekrar başa alıp, okuyucularıyla şöyle paylaşıyordu:

Ben İstanbul'dan 1920 Nisanının ikinci günü ayrılmıştım. O zaman burada (*Yeni Gün*) yayınlanıyordu. O zaman giderken bir gün İstanbul'a yeniden zaferle geleceğime inanıyordum. Bu amaçla *Yeni Gün* idarehanesi olan binayı iki yıldan uzun bir süre daha kirada tuttum. Şimdi ise dönme inancım gerçekleşmiştir. Fakat görüldüğü gibi bugün gazete olarak İstanbul'dan okuyuculara *Yeni Gün*'ü değil *Cumhuriyet*'i sunuyorum. Demek ki arada büyük devrimler meydana gelmiştir. İtiraf etmeye mecburum ki, bu devrimlerin büyüklüğü ve yüceliğini kendim bile şimdi daha iyi anlamış ve daha çok hayrete düşmüş durumdayım. O kadar ki, zaman zaman kendimi gerçeğin ve hayalin büyük savaşına bırakmaktan alamıyorum.

Özellikle olayların içinde yüzmüş olmanın verdiği şaşkınlıkla şu yakın geçmişin müthiş ve büyük safhalarına karşı adeta sudan çıkmış balık durumunda bulunuyorum. Bu kadar az zamana, bu kadar büyük devrimler sığabilir mi? Acaba dört beş yıl süren baştanbaşa rüyalarla dolu bir uykudan mı uyandım, yoksa gerçekleşmiş rüyalar karşısında mı bulunuyorum?¹³

"Yeni Gün'den Cumhuriyet'e" ilk gün başyazı olarak çıktı. Ancak daha sonra tefrika haline getirilecek ve üç yıl boyunca yayımlanacaktı. İleriki yıllarda da *Ankara'nın İlk Günleri, Ali Galip Olayı, Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve İsyanlar, Çerkez Ethem Kuvvetlerinin İhaneti, Mustafa Kemal Paşa Samsun'da* adlarıyla kitaplaştırılıyordu.¹⁴

O yıllarda gazetelerin temel direkleri başyazarlardı. Başyazarlar da genellikle gazetenin sahibiydi. Birinci sayfada siyasi içerikli başyazılar yayımlanır, yorum ağırlıklı gazetecilik yapıldı.

Yunus Nadi *Cumhuriyet*'in hem düşünsel, hem teknik, hem de sayfa yapısında yeniliklerle doğmasını istiyordu.

"Gazete sahiplerinin değil, okuyucunun malıdır" diyordu. Ve ilk başyazısında bunun altını şöyle çiziyordu:

Okuyucu her şeyden önce gazetesinde tarafsız ve önyargılara göre yorumlanmamış haberler görmek ister. Haber sütunu, okuyucunun sütunu ve okuyucunun sayfasıdır. Okuyucu, o sütunlarda olayların doğruluk taşıyan, yanlışlardan ve yanıltmacalardan uzak kalan bir yankısını görmek ister. Bu amaçla gazeteciliğin geliştiği ülkelerde, haber sayfalarıyla makale sayfaları birbirinden ayrılmıştır. Haber sayfalarında, gazeteci yalnız olayları yazmak ve tespit etmekle yetinmek zorundadır. Haber sütununa kendi düşünce ve görüşlerini ekleyemez. Gazetecinin düşünce ve görüşlerini bildirmeye yetkili olduğu sayfa, makale sayfasıdır ve gazete sahiplerinin gazetede söz söylemeye yetkili oldukları, ancak bu sayfadır. Biz de çağdaş gazetelerin benimsediği ve uyguladığı bu temel ilkeyi gazetemizde uyguluyoruz.

Bu doğrultuda zamanın Fransız taklidi gazetelerinden farklı bir mizanpaja gidiliyordu. Bunda Zekeriya Sertel'in Amerika'da gördüğü eğitimin etkisi de büyüktü.

İlk günden Yunus Nadi imzasıyla okuyuculara şöyle duyuruluyordu değişiklikler:

Fransız taklidi olarak birinci sayfaya konan başmakaleyi oradan kaldırdık. Birinci sayfa haber sayfası, dolayısıyla okuyucu sayfasıdır. Başyazarın orada yer işgal etmesi hoşgörülemez. İkinci sayfa, makale sayfasıdır. Burada yalnız siyasi bir başyazı değil, o günün olaylarını yorumlayan, inceleyen, eleştiren başyazılar bulunacaktır. Gazetemizin iktisat, sosyal olaylar, edebiyat ve spor konularında başyazılar kaleme alacak yazarları vardır. Onlar, gününe göre okuyuculara olayların yorum ve eleştirisini yapacaklardır.

Cumhuriyet rejimiyle birlikte toplumda bir statü kazanmaya başlayan kadınlar da unutulmamıştı. *Cumhuriyet* gazetesi sadece erkeklere de-

ğil, sosyal yapının temelini oluşturan aileye seslenecekti. Başyazıda özellikle vurgulanan konulardan biri de buydu:

Cumhuriyet'in yapmaya çalıştığı ve çalışacağı ikinci bir yenilik de gazetemizi aile gazetesi yapmaktır. Bizde şimdiye kadar gazeteler, yalnız belirli bir sınıf (erkekler) için çıkardı. Halbuki aile içinde, genç, ihtiyar, kadın, erkek ve çocuklar her sınıftan ve her yaştan insanlar vardır. Bunların her birisinin ihtiyaçları ayrıdır. Gazetemiz, bir ailenin üyelerinden her birinin ihtiyacına cevap verebilecek yolda çıkmaya çalışmaktadır. Bu amaçla kadınlarımıza, çocuklarımıza, sporculara ait ayrı sütunlarımız vardır.

Kadın sütununda, okuma yazma bilen her kadını ilgilendiren konular ele alınacaktır. Burada kadınlara ev işleri, çocuk büyütme yolları, tuvalet, moda ve benzeri konular gösterilecektir. Çocuk sütununda, 8 yaşından 16 yaşına kadar bütün çocukları ilgilendirecek konular bulunacaktır. Bu sütunlarda masallar, çocuk hikâyeleri, çocuk karikatürleri, faydalı bilgiler gibi yazılar yer alacaktır.

Gazetemizin iktisat ve spor sütunları, en yetkili uzmanlarca hazırlanacaktır. Mümkünse her gün, olmazsa haftada birkaç defa, biri siyasi, öteki toplumsal iki karikatür yayımlanacaktır.¹⁵

Tirajı Patlıyor...

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte gazete sayısında patlama yaşanıyordu. 1923 yılında 40 günlük gazete yayınlanırken bu sayı daha sonra 650'lere kadar yükselecekti.

Cumhuriyet de 7 binlik tirajla başlamıştı yayın yaşamına. Dört yıl içinde de 8-9 bine çıkmıştı tirajı ve dönemin en yüksek tirajlı gazetelerinden biriydi artık. O yılların İstanbul'u 1927 nüfus sayımına göre 795 bindi. Okuma-yazma oranının çok düşük olduğu o dönemde, *Cumhuriyet* iyi bir çıkış yapmış ve yükselme trendini çabuk yakalamıştı.

10 yıl sonra tirajını 25-28 binlere çıkaran *Cumhuriyet*¹⁶, atağa kalkarak 1939'da baskı sayısını 62 bine ulaştırmıştı.¹⁷ Yani 15 yıl gibi kısa bir sürede tirajını 9 katına çıkarmıştı.

O dönem Türkiye, henüz enflasyonla tanışmıyordu. *Cumhuriyet*'in ilk fiyatı 3 kuruştı. 2 yıl sonra 5 kuruşa, 1943'te de 8 kuruşa çıkıyordu. 17 yıl boyunca hiç zam yapılmamıştı. Ama İkinci Dünya Savaşı ekonomik dengeleri alt üst ediyor ve aynı yıl ikinci kez zam yapılarak 1943'ü 10 kuruş fiyatla bitiriyordu *Cumhuriyet*.

Yokluk yıllarıydı. Eldeki bütün imkânlar sonuna kadar kullanılıyordu. Gazete, Maliye tarafından satışa çıkarılan elden düşme eski bir rotatifle basılıyordu. Ancak şansı yaver gitmiş, hızla tutulmaya başlamıştı.

Sınırlı bir para ile yola koyulan Yunus Nadi, ilk olarak sermaye artırımına gitti. Gazetenin sermayesi giderek 60 bin liraya kadar çıktı.

Bu arada ortaklardan Nebizade Hamdi Bey ayrılmıştı. Yunus Nadi gazeteye tek başına sahip olmak istiyordu. Bir gün Zekeriya Sertel'i yanına çağırarak ortaklığı bitirme teklifinde bulundu:

Zekeriya, görüyorsun ki, gazeteye konan sermaye 60 bin lirayı buldu. Bundan sonra da daha ne kadar paraya ihtiyaç olacağını bugünden kestirmek mümkün değil. İstersen sermayeni vereyim, daha iş kopmadan çekiliver. Ne dersin?¹⁸

Zekeriya Sertel öneriyi kabul ederek, gazeteyle bağını kopardı. *Cumhuriyet* artık tamamıyla Yunus Nadi'nindi.

Sıra gazetede yeni yatırımlara gelmişti. Önce işe eski matbaa makinesinden başlanmış, Türkiye'ye ilk linotip matbaa makinesi getirilmişti.

O makineyle de, *Cumhuriyet* gazetesine uzun yıllar emek vermiş bir matbaa ustası olan Hüsnü Turcan'a göre Babiâli'de bir devrim yaratılmıştı:

1926 yılında *Cumhuriyet*'te çırak olarak çalışmaya başladığımda, gazete eski harflerle çıkıyordu ve entertipi filan yoktu eski yazının, gazete elle diziliyordu. 1927-1928'de harf inkılabı oldu. Gazete yarısı eski harfle, yarısı yeni harflerle çıkmaya başladı. Gazete elle dizilir, tertiple-nir, rotatifle basılırdı. *Cumhuriyet*'in o yıllarda da rotatifi vardı. Galiba 1930 yıllarındaydı. Yunus Nadi Bey, Avrupa'dan bir tane linotip getirtti. O zaman kadar Babiâli'ye linotip girmiş değildi. İşte bence Babiâli'deki ilk devrim budur. Yunus Nadi Bey, linotipi ülkemize getirterek bu devrimi gerçekleştirmiştir.¹⁹

Nadir Nadi de, Hüsnü Turcan'ın söz ettiği baskı makinesini ve o dönemde gazetelerin baskıya hazırlanma sürecini daha sonra anılarında şöyle aktaracaktı:

Cumhuriyet'in ilk baskı makinesi 1928 doğumluydu. Babam, sanırım bir sanayi fuarında gördüğü makineyi pek beğenmiş, bir eşini hemen satın almıştı. O zamana göre Türkiye'de benzeri bulunmayan, modern, üç renkli ve hızlı basan bir rotatifti bu...

O zamanlar bir gazetenin hazırlanması daha geniş zaman alırdı. Gece 3'e, 4'e hatta 5'e kadar beklendiği olurdu... Hiç unutmam, Atatürk'ün ölüm haberini 9'u 10 gece aldık. 40-45 dakika içinde yeni bir gazete hazırladık ve tabii sadece İstanbul'da dağıtabildik.²⁰

O yıllarda gazetelerin en büyük sorunlarından biri dağıtımdı. Ne büyük dağıtım şirketleri vardı ne de gazeteler bu işi üstlenecek organizasyona sahipti.

Dönemin gazetelerinin İstanbul'dan taşraya dağıtımı ya Artin Efendi tarafından yapılıyordu ya da abonelik sistemi ile okuyuculara posta kanalıyla ulaştırılıyordu.

Cumhuriyet gazetesinin dağıtımını da 1934 Eylül'üne kadar Artin Efendi yaptı. Öte yandan abonelik sistemi de kurulmuş yurtiçi ve dışına gazeteler postayla gönderilir olmuştu.

Cumhuriyet gazetesinin 1928 yılında yurt içi abonelik şartları şöyleydi; yıllık 1.700, altı aylık 900, üç aylık 500 kuruştı. Yurtdışı bedeli ise; yıllık 3000, altı aylık 1.600, üç aylık 900 kuruştı.

1934 yılından itibaren *Cumhuriyet* gazetesi taşra gazetelerini bayilere doğrudan doğruya kendisi göndermeye başladı. Bunu ilan etmesine rağmen, bazı kişilerin taşra bayilerine yine gazete göndermek için mektup yazması üzerine, 16 Şubat 1935 günlü gazetede "Taşra gazete satıcılarına" başlıklı bir uyarı ilanı yayımlandı:

Gazetemiz taşra satıcılarıyla doğrudan doğruya iş yapmaktadır. İstanbul'da gazete toplayıp satan (Artin) ile 21 Eylül'den beri hiçbir işimiz kalmadığı evvelden beri ilan edilmişti. Bayilerimize yazılan bazı mektuplarda gazetemizin gene bir takım vasıtalarla gönderileceği bildirildiğini haber aldık. Tekrar ilan ederiz ki, gazetemiz taşra bayileriyle kendisi arasında hiçbir vasıtaya müracaat niyetinde değildir. Taşra gazetelerini bayilerimize doğrudan doğruya göndereceğiz.

İstanbul'dan trenle Anadolu'ya gönderilen gazeteler ise Ankara'da o yılların tek başbayii olan Akba Kitabevi tarafından dağıtılıyordu. Trenle, bir gün gecikmeyle Ankara'ya ulaştırılan gazetelerin Anadolu'da dağıtımını ise karayollarının düzensiz oluşu nedeniyle bir hafta gecikmeli gerçekleştirilebiliyordu.²¹

Nadir Nadi, tek partili dönemde gazetelerin dağıtımında büyük sorunlar yaşandığını ve Eskişehir'den itibaren diğer illerin günlük gazete okumalarının mümkün olmadığını belirtiyor, dağıtımda yapılan ufak hileleri şöyle anlatıyordu:

Vaktiyle gazetelerin basımı ve dağıtımı bambaşka şartlar içinde gerçekleştiriliyordu. Türk basınının bütün ağırlığı İstanbul'da idi. Hemen bütün gazeteler İstanbul'da çıkar, buradan memlekete ulaştırılırdı.

Ancak, Eskişehir'den itibaren, bugün çıkan gazete yarın okunurdu. Çünkü ulaşım olanakları çok zayıftı. Birçok gazete, Anadolu'ya gönderdiği gazetelerin üzerine bir gün sonrasının tarihini atar, böylece gü-

nü gününe gelmiş hissini uyandırmaya çalışırdı. Bunun inandırıcılığı ortadan kalkınca, gazetenin Ankara'ya varması problemi kendini gösterdi. Gazeteler de ikinci, üçüncü, dördüncü makine getirtmek suretiyle amansız bir yarışa girdiler.²²

Reklam Her Zaman Önemliydi...

1 Kasım 1928 günü Meclis'te köklü bir devrime yol açacak yeni bir karar alınıyordu. Arap harflerinin kullanımından vazgeçilerek, Latin harflerine geçiliyordu. *Cumhuriyet* gazetesi ve diğer bazı gazeteler de birkaç aydır gazetenin yarısını Arap, diğer yarısını Latin harfleriyle basıyordu.

Cumhuriyet'te birkaç yıldan beri yabancı markalı reklamlarda Latin harfleri kullanılmaya başlanmıştı bile.

Reklamlarda çağdaş, Batı uygarlığının yaşam izleri gazetenin sayfalarına yansıyor. Otomobil, kamyon, araba lastiği, bisiklet, motosiklet, fotoğraf makinesi filmi, yazı makineleri, kol ve cep saatleri, ilaç, kadın korseleri ve makyaj malzemeleri tanıtılıyor. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise en çok ilaç ve radyo reklamları yer alıyordu.

Gazetede her dönem reklamın önemli bir yeri olmuştu. Sayfa sayısı artırken bile, bazı günler son iki sayfa tamamen reklama ayrılıyordu.

1930'dan itibaren gazetede küçük ilanlar da yayımlanmaya başlandı. Altıncı sayfasında yayımlanan küçük ilanlar 1 Kânunusani 1930 günlü gazetede: "Karilerimize Müjde! Bugünden itibaren küçük ilanlar neşre başladık. Karilerimize bir hizmet olmak üzere bugünden itibaren gazetemizde bir 'Küçük ilanlar' kısmı ayırdık.

İşçi mi istiyorsunuz? Herhangi bir müessesede iş mi arıyorsunuz? "*Cumhuriyet*"e bir küçük ilan veriniz. Bu, arzunuzun teminine kâfi gelecektir..." diyerek okuyuculara duyuruluyordu.

Nermin Abadan'ın yaptığı araştırmaya göre; tek parti döneminde *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan ilanların oranı yüzde 35'ti. 1939 yılında yayımlanan özel ilanların oranı yüzde 18, resmi ilanlarınki yüzde 17'ydi. 1946'da özel ilanlar yüzde 20, resmi ilanlar yüzde 15 dolayındaydı.²³

Siyah-beyaz özelliği ile tanınan *Cumhuriyet* gazetesi, 28 Şubat 1930'da yayımlanan yarım sayfalık Türkiye İş Bankası reklamıyla da, ilk renkli reklamını kullanıyordu.

Yazarlar... Başyazarlar...

Türk basınının doğuşundan beri süregelen bir olgu; yazarların, özellikle başyazarın gazetenin genel yayın politikasını belirlemesi idi. Başyazarlar genellikle gazetenin hem sahibi hem beyniydi.

Yunus Nadi de 1945 yılının 28 Haziran'ında, tedavi edilmekte olduğu Cenevre'de yaşamını yitirene dek *Cumhuriyet*'in başyazarı olarak kaldı.

Ancak aralıklı da olsa M. Zekeriya Sertel, Yakup Kadri, Abidin Daver, M. Nermi ve 1940'lı yıllarda Şükrü Kaya'nın imzaları da başyazılarda görülmüyordu.

Yunus Nadi yaşlanıyordu ve gazetenin geleceğini ve başyazarlığı kendinden sonra büyük oğlu Nadir Nadi'ye bırakmayı planlıyordu. Bu düşünceyle Nadir Nadi'yi yazarlığa hazırlama çalışmaları henüz Galatasaray Lisesi son sınıfındayken başlamıştı bile.

Yıllar yılı keman dersleri alan Nadir Nadi'nin ilk yazıları "N" imzasıyla müzik üzerine oldu.

Yükseköğrenim için Viyana'ya Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne giden Nadir Nadi, orada "Yabancı Muhabirler Derneği"ne de girerek gazeteciliğe profesyonel anlamda ilk adımını atıyordu:

O tarihten başlayarak öğrenim yıllarım boyunca *Cumhuriyet*'e bir çok haber, röportaj ve izlenim yazıları yazdım. Üyelik kartımı aldığım tarih: Ekim 1930.²⁴

Öğrenimini bitirerek 1935'te İstanbul'a dönen Nadir Nadi, *Cumhuriyet*'te köşe yazarlığının yanı sıra çeşitli görevler de üstlenmiş, 1938-1941 yılları arasında gazetecilikle birlikte, Galatasaray Lisesi'nde yurttaşlık bilgisi ve sosyoloji dersleri vermişti.²⁵

Nadir Nadi, 1936'dan itibaren başladığı ve Yunus Nadi'nin ölümüyle resmileştirdiği başyazarlık görevini 1988 yılına kadar sürdürdü ve gazetenin bugünkü yapısının oluşmasını sağladı.

İlhan Selçuk'un deyişiyle; "*Cumhuriyet* gazetesini kuran Yunus Nadi, kurumsallaştıran Nadir Nadi" oldu.

Geçmişte yazarların bir ağırlığı, okuyucuların üstünde önemli etkinliği vardı. Yazarlar gazete değiştirdiklerinde arkalarından vefalı okurları da onu takip eder, gazete değiştirirlerdi. *Cumhuriyet*'in ilk sayılarında Yunus Nadi'nin yanı sıra Ziya Gökalp ve Aka Gündüz'ün yazıları göze çarpıyor, Ziya Gökalp'in yazısı "*Çınaraltı*" sürekli başlığı altında yayımlanıyordu.

Kuruluş yıllarında *Cumhuriyet* gazetesinin yazarları arasında M. Zekeriya Sertel, Hasan Bedreddin, yine eski gazetecilerden *İkdam* gazetesinin ilk yazı işleri müdürlerinden Resad Ekrem Bey, Ahmet Rasim, Peyami

Safa, Muharrem Fevzi, Agâh Togay, Ahmet Refik, Ahmet Hidayet, İsmail Habib Sevük bulunuyordu..

Zekeriya Sertel'in yazı işleri müdürlüğünden sonra, yazı işlerinin başına Kemal Salih Sel getirilmiş ve gazetenin kadrosu zenginleştirilmişti. Abidin Daver, Cenap Şahabettin, Vedat Nedim Tör, Halit Ziya Uşaklıgil, Selahattin Enis, Turhan Tan, Cevat Fehmi Başkut, Feridun Osman Menteşoğlu, Ahmet İhsan, Mümtaz Faik Fenik ve Fuat Köprülü,²⁶ Server Bedi (Peyami Safa'nın takma adı), M. Nermi, Halit Fahri Ozansoy, Ercüment Ekrem Talu, Agâh İzzet gibi yazarlardan oluşuyordu kadro...

1928 yılında gazetenin yazı işlerini Mümtaz Faik Fenik idare ediyordu. 1930'lu yıllarda ise mesul müdür olarak M. Agâh adı künyede yer alıyordu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında *Cumhuriyet*'in köşe yazarları Burhan Felek ve Ömer Rıza Doğrul'du. Savaş haberleri ağırlık kazanmıştı. Askeri konularda emekli general H. Emir Erkilet, Abidin Daver ve Arif Ahıskal yazmaktaydı.

İkinci sayfada tanınmış bilim adamlarının ve yazarların kültür konularındaki yazıları yayımlanmaktaydı; İ. Hami Danişmend, İ. Habib Sevük, Nurullah Ataç, M. Şekip Tunç, Burhan Toprak, K. İsmail Gürkan, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Yavuz Abadan, Z. Fahri Fındıkoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Kemal Salih Sel, Hasan Cemil Çambel, F. Osman bu yazarların başında gelmekteydi.

Yunus Nadi'nin diğer oğlu Doğan Nadi de gazetede yazıyordu. Doğan Nadi 1945'lerde yeni olan bir yazı türü icat etmişti. Tek sütun üzerine sekiz on satırlık bir fıkra türü olan bu yazılar, bazen on beş bazen de yirmi satıra çıkabiliyordu. Doğan Nadi bu tür yazılarını "Bir Dakika" başlığı altında yazmaktaydı.

İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte gazetenin yazı işleri müdürlüğüne Abidin Daver getiriliyordu. Aynı zamanda köşe yazarlığı da yapan Abidin Daver'le birlikte bazı günler künyede "umumi neşriyatı idare eden yazı işleri müdürü" olarak Hikmet Münif Ülgen adına rastlanıyordu. 1943 yılında bu görev Feridun Osman Menteşoğlu'na geçmişti.

Sayfa İçeriği

İlk sayılar gazetecilikte mihenk taşıdır. Gazetenin geleceği adeta onun üstüne kurulur, bir yerde dosta düşmana karşı verilen sınavdır. *Cumhuriyet*'in ilk sayısı da bu önemle ele alınmış, ilk sayfasında Yunus

Nadi'nin gazetenin ilkelerini açıkladığı "Okuyuculara Sunuş"u ve Mustafa Kemal ile yaptığı röportajı yayımlanmıştı.

Gazetenin 16 Mayıs 1924 Cuma günü yayımlanan onuncu sayısına kadar, Yunus Nadi'nin ilk sayıdaki (Sunuş) yazısında önerdiği sistem uygulanmış, birinci sayfaya haberler, ikinci ve üçüncü sayfalara makaleler konulmuştu. Örneğin, 9 Mayıs 1924 günlü üçüncü sayıda;

Birinci sayfada Kemal Salih imzasıyla "Cenup Hudutlarımızda Hadisat Berdevam" başlıklı haber niteliğinde bir yazı yanında diğer günlük haberler, özellikle şehir haberleri bulunuyordu.

İkinci sayfada "Cenup Hudutlarımızda Yangın" başlığı ile Yunus Nadi imzalı başyazı ile "Küçük Köşe" başlığı ile Aka Gündüz'ün, "Çınaraltı" başlığı ile Ziya Gökalp'in yazıları görülüyordu.

Yine 11 Mayıs 1924 günlü *Cumhuriyet*'in üçüncü sayfasında; "Türkiye Rusya Münasebeti" başlığı ile iki sütun üzerine Yunus Nadi imzalı başyazı, yine Yunus Nadi imzalı ve iki sütun üzerine "Yeni Gün'den Cumhuriyet'e" başlıklı anılar dizisi, Ziya Gökalp imzasıyla iki sütunda "Çınaraltı" başlıklı ve Aka Gündüz imzasıyla bir sütunda "Küçük Hikâye" başlıklı yazılara rastlanıyordu.

16 Mayıs 1924 günlü onuncu sayıda ise daha önce eleştirdikleri sisteme dönüldüğü göze çarpıyordu. Yunus Nadi'nin "Cumhuriyet'in Cezri Hareketi" başlıklı yazısı birinci sayfada yayımlanmıştı. Dördüncü sayfa da ikişer sütun halinde spora, kadınlarla ilgili konulara ve "Hergün Bir Hikâye" sütunlarına ayrılmıştı. Beşinci sayfada iktisadi konular ve çeşitli haberler yer almış, altıncı sayfada ise ilanlar yayımlanmıştı.²⁷

1928 yılının Kasım ayından sonra Latin harfleriyle yayınlanmaya başlanan *Cumhuriyet*'in birinci sayfasında "Ramiz" imzalı ya da imzasız bir karikatür ve o günlere göre bol denebilecek sayıda 3-4 fotoğraf ve Yunus Nadi'nin yazısı yayımlanıyordu.

İkinci sayfada "Dahili Haberler" köşesinde şehir içinde gerçekleşen haberlere yer veriliyordu. Ayrıca bir roman tefrikası ile Mümtaz Faik'in yazdığı "Kadınlık" bölümü bulunuyordu.

Üçüncü sayfada "Hem Nalına Hem Mihnına" köşesi, genelde imza olarak çekiç tutan bir el sembolü ile bazen de Abidin Daver imzasıyla çıkıyordu. Sayfanın diğer bölümünde "Cumhuriyet'in Tefrikası" başlığı ile bir roman, Aka Gündüz'ün yazısı, "Dünyada Neler Oluyor?" başlığıyla dış haberler ve "Son Telgraflar" köşesinde de gazeteye gelen son haberler yer alıyordu.

Dördüncü sayfada "Halk Sütunu" köşesinde okuyucu mektupları, hikâyeler köşesinde Mümtaz Faik'in bir hikâyesi bulunuyordu. "Vukuat" köşesinde de polis haberleri çizgilerle öyküleştirilerek veriliyordu. Sine-

malar sütununda, İstanbul sinemalarının suare ve matinelere, "Limanda" başlıklı sütunda da İstanbul'dan yurtdışına gidip gelen gemilerin isimleri ve limanları bulunuyordu.

1940'lı yıllarda hükümet tarafından gazete kâğıdında tasarruf yoluna gidildi ve *Cumhuriyet* gazetesinde de sayfalar önce sekizden altıya, sonra da dörde indirildi.

1943 yılında dört sayfa olarak çıkan *Cumhuriyet*'te, Nadir Nadi ikinci askerliğini yaptığı için imza yerine üç yıldız koyuyordu.

Birinci sayfada "Askeri Vaziyet" başlığı altında, emekli general Hüseyin Emir Erkilet, haritalar ve krokilerin yardımıyla İkinci Dünya Savaşı'nı yorumluyordu.

İkinci sayfada imza yerinde çekiç tutan el vinyeti olan "Hem Nalına Hem Mihına" sütununu, Abidin Daver yazıyordu.

Üçüncü sayfanın sol başında "Siyasi İcmal" başlığı altında Ömer Rıza Doğrul'un köşesi, karşısındaki sütunda Burhan Felek'in "Hadiseler Arasında Felek" köşesi bulunuyordu.

Dördüncü sayfada radyo programları, bulmaca ve daha çok resmi olmak üzere özel ilanlar yer alıyordu.

Haberler...

Dünya ve ülke gerçeklerini okuyucuya en kısa yoldan yansıtan ve gazetenin kimlik yapısını belirleyen haberler, gazetenin olmazsa olmazlarından.

Tek parti döneminde *Cumhuriyet* gazetesinde dış haberlere büyük yer ayrılmıştı. Buna daha çok İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında gelişen önemli olaylar ile tek partili bir yönetim tarzından dolayı iç politika sorunlarına istenilen ölçüde yer verilememesi neden olmuştu.

Ancak, özellikle savaş yıllarında gazetelere bazı yasaklar getirilmişti. Bu yasaklarla birlikte gazeteler istediği şekilde savaş haberlerini veremediklerinden bu dönem içerisinde kullanılan dış haberlerin oranı ortalama yüzde 6.5-7 civarındaydı. Hükümet tarafından konan bu yasaklar gazeteleri dar kalıplara girmeye zorluyordu. Örneğin, sadece Anadolu Ajansı'nın verdiği dış haberler kullanılacak, gazetelerde büyük manşetler iç haberlerde yer alacaktı. Dış haberler tek sütuna dizilecek ve bu haberlere 2 puntodan büyük başlık konmayacaktı.²⁸

İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru özellikle BBC'nin radyo yayınları ön plana çıkmıştı. Bazı dış haberlerde de "Hususi Muhabirimiz" imzası

görülmektedir. Bu dönemde sadece Sofya muhabiri olarak Memduh Talat Tezel'in adı gazete sayfalarına yansımıştır.

Gazetenin siyasi haberlere karşı sürekli artan bir ilgisi vardı... 1939 yılının siyasi haber ortalaması yüzde 2'ydi.²⁹

Ancak çok partili hayata geçiş sürecinin yaşandığı 1946 yılına doğru bu oran iki katına çıkmıştı. Şehir ve yurt haberleri *Cumhuriyet*'te ayrıntılı ve geniş çapta yer alıyordu.

Bunun da nedeni; *Cumhuriyet* gazetesinin diğer İstanbul gazetelerinden farklı olarak Anadolu muhabirleri kadrosuna genç amatör gazetecileri işe alması ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden güvenilir haberler verecek habercilikte bir farklılık yaratmasıydı. Bu dönemdeki şehir ve yurt haberleri yüzde 14 dolayındaydı.

Cumhuriyet, polis haberlerini ise sansasyon yaratan başlıklarla kullanmamakla birlikte, kurulduğundan beri devamlı vermektedir. "Vukuat" ya da "Polis-Adliye Haberleri" köşeleriyle birlikte dördüncü veya beşinci sayfalarda yer alan polis haberlerinin oranı yüzde 3.5'tu.

Cumhuriyet gazetesi, gazetenin sayfalarını daha okunabilir kılan fotoğrafı, kurulduğu dönemlerde geniş ölçüde kullanmıştı. Örneğin, 1939 yılında dış ülkelerden gelen fotoğraflar gazetede bolca yer almaktaydı ve gazete sayfalarında fotoğraf kullanımı oranı yüzde 4'tü.

Cumhuriyet gazetesinin ilk renkli fotoğrafı 5 Şubat 1930'da yayımlandı. 1930 yılı güzellik kraliçesi Mübeccel Namuk Hanımın renklendirilmiş bir fotoğrafı, birinci sayfada üç sütun üzerinden "Avrupa Güzellik Kraliçeliği Tancu Kim Giyecek?" manşetiyle veriliyordu. Aynı fotoğraf, 22 Şubat 1930'da "Kraliçe Bugün Geliyor" haberiyle tekrar yayımlanıyordu. O dönemde gazetenin fotoğrafçısı Namuk Görgüçtü. 1930'lu yıllarda *Cumhuriyet*'te foto muhabirliğine başlayan Selahattin Giz de 1973'e kadar görevini sürdürdü.

Cumhuriyet gazetesinin kuruluş dönemlerinde ve tek partili dönemde spor haberlerine özel bir önem verdiği söylenemez. Ancak yine de spor haberlerinin oranı yüzde 3 civarındaydı. İlk yıllarda bir ya da iki sütuna yazılan spor haberleri dönemin sonuna doğru yarım sayfa olarak yayımlanmaya başlıyordu.

Gazete Kapatılıyor...

Sansür ve kapatma cezaları gazeteler için hep bir kâbus olmuştu... Özellikle II. Abdülhamit dönemindeki yasaklamalar öyle boyuta ulaşmıştı ki, bazı sözcükleri kullanmak bile kapatılma nedeni olabiliyordu.

Genç Türkiye'nin demokrasisinde geçmişin bu yansımalarına aralıklı da olsa rastlamak mümkündü.

Cumhuriyet gazetesi ilk kez, Bakanlar Kurulu kararıyla ve devletin genel politikasına aykırı yayın yaptığı gerekçesiyle 29 Ekim 1934 tarihinde 10 gün süreyle kapatıldı. Yeniden yayımlanmaya başladığı gün "Okuyucularımıza" başlığı ile yapılan açıklamada; "10 günlük tatil müddeti bittiğinden bugün neşir vazifemize tekrar devamla başlamış bulunuyoruz... Okuyucularımızın *Cumhuriyet*'i bu yolda daima idealine sadık olarak yürüyor göreceklərini söylemeye hacet bile yoktur" denilerek, gidilen yoldan dönülmeyeceği üstü kapalı da olsa duyuruluyordu.

Yıllar yılı devletle iyi ilişkiler kuran *Cumhuriyet* gazetesi, İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte bu çizginin dışına taşıyordu. Buna hükümet de tepkisiz kalmıyor ve *Cumhuriyet* yayın hayatının en uzun kapatma cezasını alıyordu.

1940 yılında, 11 Ağustos'tan 8 Kasım'a kadar 90 gün, "Devletin genel politikasına aykırı yayın yapmak"tan kapalı kalıyordu gazete.

Üç aylık yayın yasağı ile derin bir yara alan *Cumhuriyet*, daha dikkatli bir politika gütmekle birlikte, 12 Temmuz 1941'de iki günlüğüne kapatılmaktan yine kurtulamıyordu. Bu dönemde birçok kesim tarafından Alman yanlısı olmakla suçlanan *Cumhuriyet* gazetesi, devletin dış politikasına aykırı yayın yaptığı için 7 Aralık 1941'de, bir günlüğüne yine yayımlanamıyordu.

Böylece bir buçuk yıl içinde üç kez aldığı kapatma cezasıyla, hükümetle arası iyiden iyiye açılıyordu.

Özel Sayfalar ve Ekler

Cumhuriyet gazetesinin kuruluş ve gelişme dönemine rastlayan tek partili dönemde gazetede, hemen her kesimden okuru ilgilendirecek köşeler, sayfalar düzenlenmişti. Çocuk, Kadın ya da Kadınlık, Moda, Sinema, İktisadiyat, Tayyarecilik, Askeri Bahisler, Tarih, Spor, İlmi Musahabe, Mizah, Röportajlar gibi...

1928'de her hafta yayımlanan "İktisat Günü" ve "Edebiyat Günü" sayfaları başlatıldı. 1933'te *Cumhuriyet*'in 10. Yıl, 1938'de 15. Yıl ekleri, 1936'da Mimar Sinan, Çanakkale özel sayıları yayımlanmıştı. Ayrıca yine 1928'de "Yeni Mimari" başlığıyla binaların mimari açıdan fotoğraflarla incelendiği bir sayfa oluşturuluyordu.

Haftalık radyo programlarının ilki 28 Mayıs 1933'te yayımlanmıştı. 27 Mart 1933'te "Milli Kültür Sayfası" düzenlenmiş, 8 Mayıs 1933'e dek sürmüştü. İlk mizah sayfası 30 Ocak 1930'da, ilk kadın sayfası 1 Şubat

1930'da, ilk spor sayfası 5 Şubat 1930'da, ilk çocuk sayfası 16 Şubat 1930'da yayımlanmıştı. Öyle görünüyor ki 1930'lu yıllar, gazetenin çeşitli konularda atılım dönemi olmuştu.

Bu arada iktisat, bilim, askerlik sayfaları da düzenlenmiş ama sonradan vazgeçilmiş, "Tenkit Sayfası"nda o dönemde yeni yayımlanmış olan *Aşk Güneşi*, *Aşk Politikası*, *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, *Yaprak Dökümü* gibi romanların eleştirisi yapılmıştı. Bu sayfayı Ahmet Hidayet (Reel) hazırlamaktaydı.

İlk sinema sayfası da "Bu Hafta Gösterilen Film" adıyla 24 Ocak 1930'da yansıyordu gazetenin sayfalarına.

1920'lerin sonlarında bilimsel yazılara önem verilmeye başlanıyordu. Bu tür yazı yazarlar arasında Prof. Salih Murat Uzdilek başta geliyordu. Yazar ayrıca, gazetedeki bilimsel yazılardan sorumluydu. Daha sonra bu görevi Abdülfeyyaz Tevfik yürütmüştü. 24 Nisan 1928 tarihinden itibaren bilimsel ve teknolojik gelişmeler yazı dizisi haline getirildi. 38 yazının yayımlandığı dizide şu konular ele alınmıştı: Telefon, elektrik ışığı, radyo, buhar, telgraf, kablo, gramofon, denizaltı, yazı makinesi, uzun mesafe telefonu, matbaa makineleri (Gutenberg), fotoğraf, uçak, sert lastik, sinema, vapur, otomobil, tren, çelik, barut, hissin iptali (bayıltıcı ilaçlar), çiçek aşısı, mikrop (Pasteur), x ışını, radyum, balon, mikroskop, teleskop, dokuma makineleri, simyadan kimyaya, anilin boya, spektroskop, ses ve müzik, elektrikli tramvay ve tren...

Bir kaç yıl sonra "Uyarlığa En Çok Kim Hizmet Etti?" başlığı ile büyük mucitler dizisine başlanmıştı. Bunlar arasında şu adlar vardı: Pasteur, Benjamin Franklin, Gutenberg, Edward Jenner, Galile, Descartes, Edison, Markoni, Lavvazye, Fulton, Röntgen.

Yarışmalar... Promosyonlar...

1928 sonbaharında Latin harflerine geçen Türk basınında büyük değişim başlamıştı.

Gerçi yüzyıllardır kullanılan Arap alfabesinden Latin harflerine geçişin işaretleri çoktan verilmişti. Okuma yazmanın artırılması için "Millet Mektepleri" açılmış, *Cumhuriyet* dahil birçok gazete yansı Arap, yansı Latin harfleriyle basılmaya başlamıştı bile.

Ancak önemli olan, okuyucunun bu değişime tepkisiydi. Ya henüz Latin harflerini tam olarak benimseyemeyen okuyucu, gazetesinden uzaklaşırsa ne olacaktır?

Ve beklenen oldu. Latin harflerine geçişten sonra, tirajlarda büyük ölçüde düşüş yaşandı. *Cumhuriyet* gazetesinin buna reçetesi hazırda; yarışmalar ve promosyon...

Harf devrimi yaklaşırken okuyucularına ilk olarak "ucuzluk kuponu" vermeye başladılar. Türk basınındaki ilk promosyonlardan biri olan bu kuponlar, gazetede okuyuculara şöyle tanıtılıyordu:

Geçen nüshalarımızda da yazdığımız gibi 7.000 lira kıymetinde 1.000'den fazla hediyelerimize nail olmak için sadece kuponlarımızı toplamak kâfidir. Gazetemizin kuponlarını muntazaman (sürekli) toplamak demek, bayram hediyelerimizi almaya hazırlanmak demektir. Hediyelerimizin üçüncü listesi yarınki nüshamızda dercedilecektir (yayınlanacaktır).³⁰

Benzeri bir kampanya da ertesi yılın baharında, "Hayatı nasıl ucuzlatıyoruz?" sloganıyla açıldı. Her gün birinci sayfada yayımlanan "*Cumhuriyet* ucuzluk kuponu" okuyuculara indirimli alışverişler vaat ediyordu:

Eğer *Cumhuriyet* kari iseniz, siz de herkese nazaran yüzde 10 daha ucuz yaşayacaksınız. Çünkü gazetemiz bulduğu ameli (pratik) tedbir (önlem) sayesinde, size bu imkânı vermiştir.

Sözleşme imzalanan kuruluşlardan yapılan alışverişten, kupon karşılığı yüzde 10 indirim yapılacağını ilan eden *Cumhuriyet*'e büyük ilgi duyuldu. Verdikleri ucuzluk kuponuyla halkın ekonomik sıkıntısına ilaç olacaklarını düşünen Cumhuriyetçiler, kuponun yanında yedi başlı ejderha şeklinde çizilen hayat pahalılığıyla, elinde kılıçla mücadele eden Yunus Nadi'nin bir karikatürünü basmaktan geri durmuyorlardı.

Promosyonla birlikte yarışmalar da cankurtaran simidi olacaktı gazetenin. İlk olarak 29 Kasım 1928'de "Kimdir Tanıyabilir misiniz?" adlı "Gölge" yarışması düzenlendi. Gazetede 15 gün boyunca iki kişinin fotoğrafı yayımlanmış, ortalarına da bir gölge portresi konularak, okuyuculardan kime ait olduğunun bulunması istenmişti.

Bu naif yarışmadan amaç: okuyucunun ilgisini canlı tutarak, tiraj kaybını en aza indirmektir. Sonuçta "Gölge" yarışması dikkat çekecek ve yeni yarışmalara kapı açacaktı. Çok değil, birkaç ay sonra *Cumhuriyet* gazetesi, güzellik yarışması düzenleyerek bir ilke daha imzasını atacaktı.

14 Şubat 1929 tarihli başyazıda Yunus Nadi, güzellik yarışmasıyla ilgili şu bilgileri veriyordu:

Güzellik Müsabakamız

Cumhuriyet on beş yaşından yukarı Türk kızları arasında bir güzellik müsabakası açtı. Buradaki Türk, teşkilatı esasiyemizin (Anayasamızın) manasındadır, yani müsabakamıza cins ve mezhep farkı olmaksızın

zın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını haiz bütün hanım kızlar dahil olabileceklerdir. Müsabakanın diğer şeraiti (koşulları) kısmı mahsusumuzda tafsilatıyla ilan edilmektedir. 9-12 ebadında bize gönderilecek fotoğraflar, nefasetlerine mümkün olduğu kadar itina olunmak suretiyle neşredilecek ve bütün resimler neşrolunduktan sonra bunlar üzerine karilerimizin reyleri alınacaktır. En çok rey alan yirmi hanım kız ilk güzeller tabakasını teşkil etmiş olacaklardır. Bundan sonra muhterem ve mümtaz (seçkin) bir hakem heyeti bu yirmi güzelin en güzelini seçecektir. İşte hülaseten müsabakamızın mevzuu.

Dünyada uzun zamandır yapılan güzellik yarışmalarının Türkiye’de ilk kez *Cumhuriyet* tarafından gerçekleştirilecek olmasının önemle vurgulandığı başyazıda, gelecek olan olumsuz tepkilere de ön savunma yapılyordu:

Bazı ahlaksız şarlatanların ima etmek istedikleri gibi güzellik müsabakalarında gayri ahlaki bir cihet yoktur. Avrupa ve Amerika’nın şimdiye kadar bu yolda seneler ve senelerdir yapageldiği müsabakaların hiçbirinde gayri ahlaki tek nokta bile hatıra gelmemiştir. Gelmez de. Çünkü bu iş bütün milletin alakadar olduğu çok nezih bir iştir ve zaten bütün milletin gözü önünde cereyan eder. Bir memleketin en güzeli olmak, elbette şerefli bir şeydir. Sonra bu güzel, dünya güzelleri arasında da mevki alırsa şüphesiz kendi memleketine de şeref ve şan kazandırmış olur.

Bugün milli ve beynelmilel güzellik müsabakalarının futbol maçlarından farkı yoktur. Bir farkı varsa, adı üstünde, onlardan daha güzel olmasıdır.

Yanışmaya başvuran kimi hülyalı, kimi çapkın bakışlı genç kızların fotoğrafları her gün birinci sayfada yayımlanırken, adaylara oy veren okuyuculara da hediye verileceği duyuruluyordu:

Reye iştirak ediniz - Reye iştirak eden karilerimize muhtelif mükâfatlar vereceğiz. Onun için resimleri saklayınız, kuponları kesiniz. Müsabaka bittiği zaman güzellerden birine rey vermek suretiyle bir mükâfat kazanabilirsiniz. Bu mükâfatlar şunlardır: 50 lira - 25 lira - 10 lira - 10 lira - 5 lira - 5 lira - 5 lira - 5 lira. Bundan maada 5 karimize de üçer aylık “*Cumhuriyet*” abonesi takdim edilecektir. Nakdi mükâfatlardan başka eşya olarak da müteaddit hediyeler verilecektir. Bu mükâfatlar birinciliği kazanan güzele rey veren kariler arasında kur’a ile tevzi edilecektir.

Ve 2 Eylül 1929’da, Feriha Tevfik Hanım Türkiye’nin ilk tescilli güzeli seçildi. İkinciliği Semine Hanım, üçüncülüğü Matmazel Araksi Çetiniyan aldı.

Yarışma sonucu şu başlıkla duyuruluyordu: "1929 Türkiye Güzellik Kraliçesi İntihap Edildi".

Haberde dereceye giren yarışmacılar dönemin güzellik anlayışına göre şöyle tanımlanıyordu: "Güzellerin üçü de uzun saçlıdır. Kraliçe Feriha Hanım orta boylu, kıvrırcık lepiska saçlı, altın gözlü, beyaz tenli, narin ve zarif endamlıdır."

12 Ocak 1930'da düzenlenen ikinci yarışmada; birinci Mübeccel Namık Hanım, ikinci Feriha Tevfik Hanım, üçüncü Nüzhet İhsan Hanım oldu.

18 Ocak 1931'de düzenlenen yarışmada ise; Naşide Saffet Hanım birinci, Saniha Hanım ikinci, Selma Hanım üçüncü olmuştu.

Güzellik yarışmalarının kamuoyunda büyük yankı yaratması; 2 Temmuz 1932'de düzenlenen yarışmada birinci olan Keriman Halis'in, o yılın Dünya Güzeli seçilmesiyle oldu.

İyi ve tanınmış ailelerin kızları katılıyordu bu yarışmalara. Keriman Halis de ailesinin ve çevresinin teşvikiyle katılmıştı. 19 yaşındaydı. Uzun siyah saçları ve Avrupalı fiziğiyle umut vaat ediyordu. Türkiye güzeli seçildikten bir ay sonra da Dünya güzeli seçilerek, genç Türkiye'nin ve lidesinin gurur kaynağı oldu.

Sonuçların açıklandığı 1 Ağustos 1932'de Atatürk, Yunus Nadi'ye gönderdiği telgrafta: "Cumhuriyet gazetesi, güzellik müsabakası tertibinde Türk ırkının diğer dünya milletleri içinde mümtaz olan asil güzelliğini göstermek teşebbüsünü takip etmiş ve bunu dünya nazarında muvaffakiyetle intaç eylemiştir. Ondan dolayı bittabi bu vesileyle de takdir ve tebriklerimize hak kazanmıştır" diyordu.

O yılların yükselen değeri Türk milliyetçiliği bilinciyle elde edilen bu başarı birebir örtüşmüştü. Yarışmadan sonra Keriman Halis'e Ece soyadını veren Atatürk gibi, birçok kişi için de artık o gönüllerin kraliçesi olmuştu. Ünlü yazar Halit Ziya Uşaklıgil de bu duygular içindeydi ve Keriman Halis'i şu sözlerle övüyordu:

Haşmetneap,

Siz ki Şarkın saf ve mücella matlaından Türklük güneşini mini mini parmaklarınızın ucunda kaldırarak Garbın sisli ve vehimli ufuklarına götürdünüz ve yeni irşat ve ikaz meşalesi gibi talik ettiniz. Siz ki ırkınızı ihata eden, kinden, gazezden, uzun bir mazinin şaşaasına karşı birikmiş hasetten mürekkep hurafe yığınlarını küçücük ayaklarınızla çiğneyerek yükseldiniz ve bütün dünya muvacehesinde bütün dünyaya şamil bir müsabakada muzafferiyet tahtına câlis Türkün en güzel ve en iyi numunesini, Türk kızını, olanca haşmet ve nezahetiyle cihana gösterdiniz...³¹

Günümüzde magazin el bir olay olan güzellik yarışmasıyla, hem gazetenin satış rakamları yükselmiş hem de yeni kimliği ile genç Türk Cumhuriyeti ve Türk kadınının dünyaya tanıştırılmasına olanak yaratılmıştı.

“Çağdaş uygarlık” seviyesine ulaşma hamlesinin bütün ülkeyi sardığı 1930’lu yıllarda, *Cumhuriyet* gazetesi bir de müzik yarışması düzenleyerek çağdaşlaşma gayretine bir basamak daha ekliyordu.

Batı müziği dalındaki bu yarışma 1 Ocak 1930’da sonuçlanıyor, Hudedat Şakir Hanım ses kraliçesi seçilerek Paris’te konserler veriyordu. Daha sonraları yarışmanın amacı “Öz Türk Müziğinin Örneklerini” bulmak olacak ve ulusal bir müzik oluşturmak amacıyla 1934 yılında tekrarlanacaktı.

Her alanda yeni bir yaşam biçiminin yaratılmasına çalışılan yıllarda, *Cumhuriyet* gazetesi adeta yenilikçiliğin lokomotifi oluyordu.

Geniş halk kitlelerinin beğenisini değiştirme, ufkunu geliştirme amaçlı güzellik ve müzik yarışmalarının dışında, yine aynı misyonla, bilim seferberliği başlatılarak, 1928’de “Büyük Alimler Yarışması” ve 1929’da “Medeniyete Hizmet Eden Büyük Adamlar Yarışması” organize edilmişti.

Kampanyalar

İmparatorluktan Cumhuriyete, tebaadan ulus olmaya derin bir dönüşümü yaşayan Türkiye’nin bu geçiş döneminin izlerine *Cumhuriyet* gazetesinin satır aralarında kolayca rastlamak mümkündü.

Yunus Nadi, bu süreç içerisinde atılan her adımın yanında olmuştu. Yeni Türkiye’nin, yeni sembollere ihtiyacı vardı. Bu amaçla; meydanlara anıtlar dikilerek, şehir mimarisine de değişimin damgası vurulacaktı.

Öncelikle işe, Ankara’da Ulus Meydanı’na Atatürk Anıtı dikilmesiyle başlandı. Bunun için *Yeni Gün* gazetesinde başlatılan kampanya daha sonra *Cumhuriyet*’te sürdürülmüş ve Heinrich Krippel tarafından yapılan anıt, 24 Kasım 1927’de açılmıştı.

Anıtın açılış konuşmasını “Abide Komite Reisi” olarak resmi bir görevi de bulunan Yunus Nadi yapıyordu:

... Büyük zaferden sonra böyle bir anıt yapılması için *Yeni Gün*’de ortaya atılan teklifin çevresinde toplanan komitenin çağrısını bütün ulus canla başla benimsedi. Komite, ortaya, ulusun bu güven ve inancına değer bir yapıt çıkarabilmek için çalıştı ve sonunda işte bu anıtı yük-

selterek ulusun beğenisine sunmayı başardı. Atatürk Anıtı Komitesi, görevini iyi yapmak için, iyi niyetli çalışmış olmakla övünür ve gördüğü içten yardımlardan ötürü tüm ulusa bütün içtenliği ile şükranlarını sunar...

Yunus Nadi'nin konuşmasından sonra şair Mehmet Emin (Yurdakul) bu tören nedeniyle yazdığı "Kavminin Bir İdam Günündeydi ki..." adlı şiirini okumuş, Kazım (Özalp) Paşa da anıtın kurdelesini kesmişti.³²

Cumhuriyet'in en etkin kampanyası ise, Menemen'de öldürülen su-bay Kubilay için yapılandı. 23 Aralık 1930'da Derviş Mehmet, Mene-men'in 72.000 Müslüman Arap tarafından kuşatıldığını, halkın yeşil bay-rak altında toplanması gerektiğini ilan etti. Kendisine engel olmak isteyen Kubilay'ın başını bir caminin musalla taşında kesip, yeşil bayrağın tepesi-ne takarak sokaklarda dolaştı. Ülkede büyük bir infial yaratan bu olayla ilgili genç Nadir Nadi, Viyana'dan babasına bir mektup yazarak tepkisini dile getiriyor ve önerilerde bulunuyordu:

11 Mart 1931 günlü *Cumhuriyet*'in başyazısında oğul Nadir Nadi'nin mektubu "Türk gençliğine yakışacak ateşli bir dille" yazıldığı ilan edile-rek yayımlanıyordu:

... Şu Cumhuriyet kurbanı Kubilay Bey namına *Cumhuriyet* gazetesi bir abide yapmaya teşebbüs etse nasıl olur dersiniz? Beş-altı sene evvel *Yeni Gün* çok muvaffak olmuştu. Bana kalırsa bu seferki teşebbüsün muvaffakiyeti de ondan geri kalmaz ve mana itibariyle belki de daha idealdir. Bir milletin medeni seviyesi ancak o milletin duyduğu heyecanların güzelliği ile ölçülür. Heyecan olmayan bir yerde hayatın ne manası var? Bir zabıt vazifesini yaparken, yani *Cumhuriyet*'i müdafaa ederken kafası kesiliyor. O esnada orada bulunanlar bunu tıpkı tek bir hayvanın arpayı seyredışı gibi temaşa ediyorlar. Herifler yakalanıyor, muhakeme olunuyorlar. Uzaktan görünüşe nazaran bir kısım halk, muhakemeyi koyun kaval dinler gibi dinliyor. Bunları okudukça hırsım-dan patlıyordum.

Nadir Nadi'nin mektubu; halkı pasiflikle suçlayan agresif bir yazıydı. *Cumhuriyet* bu yazıyla adeta sisteme karşı ayaklanan yobazların yok edil-mesi gerektiğini savunuyordu:

Her gün gazetede: Halk, Cumhuriyet ve Türklüğe karşı yapılan su-ikastın dehşetini anladı. Dün mürtecilerden Laz Hoca ile bilmem ne Mehmet, Menemen gençliği tarafından linç edildiler tarzında bir hava-dis bekliyordum. Fakat işin yoksa bekle dur!.. Bu Menemen şehrinin nüfusu ne kadardır? Orada iki yüz tane genç yok mudur?.. Fakat asıl maksat milleti uyandırmak, herhangi bir fikir hadisesi karşısında ona

heyecan duyabilecek bir kabiliyet vermektir. Önümüzdeki vaziyette *Cumhuriyet* millete pekâlâ önder olabilir. Yapılacak iş şudur: Menemen'de zabitin öldürüldüğü yerde muhteşem bir abide dikmek ve bu eserin vücuda gelebilmesi için bütün vatandaşları ve bilhassa Menemlileri ve İzmirliileri iştirake davet etmek.

... Menemen'deki Kubilay abidesi, bittiği dakikadan itibaren, hatta çok daha evvel, abidenin yapılması için verilecek olan ilk beş kuruştan itibaren milletin irfan ve heyecanını değerlendirmeye başlayan bir eser olacaktır.

Mektubunda Avrupa şehirlerinden ve caddelerdeki anıtlardan örnekler de veren Nadir Nadi: " Bunların halk üzerinde yaptıkları tesir, mektep medrese telkininden çok daha kuvvetlidir. Menemen Hükümet Meydanı'nda tunçtan Kubilay abidesi yükselirse bir daha oralarda kimse yeşil sancak dikmeyi aklına getiremez..." diyerek bu anıtın bir ibret simgesi olacağını vurguluyordu.

Başyazı, İş Bankası'nda bir hesabın açılacağı ve kampanyaya katılanların katılım miktarlarının gazetede yayımlanacağı duyurusuyla sonlanmıştı.

Daha sonra anıtın yapılabilmesi için Yunus Nadi'nin de üye olduğu bir Merkez Komite oluşturulmuş ve gazetede sık sık haberi yayımlanmıştı.

Üç yıl sonra Kubilay Anıtı tamamlanmış, Yunus Nadi 26 Aralık 1934 günlü başyazısını bu konuya ayırmıştı.

Menemen'de olup biten, bir yanı ne kadar kanlı, çirkinse öte yanı o kadar değerli ve parlak iş üzerinden koca dört yıl geçmiş; Kubilay'ın yüksek Türk devrim ülküsü uğruna kendi varlığını her türlü övmelere değer bir cömertlikle kurban vermiş olması işi. Burası işin değerli ve parlak yanıdır. Bunun öte yanında kara yüzü sırtlan suratı gibi sırtan gerilik ifritinin ortalığa kuduz salyası akıtan sümüklü duruşu var. İş bize daha dün olmuş gibi geliyor. Şundan ötürü ki yüreklerimiz bütün sevgileriyle babayiğit Kubilay'ın angısına (hatırasına) takılıdır. Onu bir adım bile bıraktığımız yoktur ki gül yüzü gözlerimizin önünden kaçarak geçmişin karanlıklarına karşıabilmiş olsun. Aradan dört yıl geçtikten sonra Kubilay adını bugün bütün gelecek Türklerin gözleri önünde de durmadan canlandırıp götürmek için Menemen'de yükseltilen abideyi açıyoruz. Açma işini Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Yazmanı Recep Peker yapacaktır. *Cumhuriyet* gazetesi, biraz da kendi önyaklılığıyla yürüyen bu güzel ulusal yapıtın en sonunda böyle düşünceden gerçekliğe çıkarılmış olmasından pek çok kıvanç ve övünç duyduğunu bura da sevinerek yazıyor.

Cumhuriyet, Kubilay'ı yıllar yılı unutmadı, unutturmamı. Hatta Kubilay'ın katledilişinin 71. yıldönümünde birinci sayfadan anıtın ve Kubilay'ın fotoğraflarını renkli basarak "Devrim şehidi Kubilay anılıyor" başlığı ile haberleştirdi.

Kubilay Anıtı kampanyası, *Cumhuriyet* gazetesinin hem devletçi yaklaşımının hem de Atatürk devrim ve ilkelerine sıkı sıkıya bağlılığının somut bir örneği olduğu gibi, bağnaz kişi ve düşüncelere karşı da ne kadar katı ve tavizsiz olduğunun göstergesiydi.

Cumhuriyet Kitap Yayımlıyor...

1930'dan itibaren Atatürk'ün deyişle "Türk dilini yabancı diller boyunduruğundan kurtarma" çalışmalarının meyveleri birkaç yıl içinde olgunlaşmıştı. *Cumhuriyet* Türk dilinin sadeleştirilmesini sütunlarında sonuna kadar destekliyordu. Ancak gazete sütunlarının yeterli olmayacağı düşüncesiyle, 1935'te kitap yayımlayarak hükümete destek yelpazesini genişletiyordu:

Küçük bir kitap

Cumhuriyet müesseseleri bu yıl bir yenilik yaptı. 1935 yeni yılına girerken çocuklar için ve yalnız onları düşünerek büyük özenlerle anıkladığı (hazırladığı) üç kitabı ortaya koydu. "Cumhuriyet Çocuğunun Kitapları" adını taşıyacak ve bundan sonra sırası geldikçe alabildiğine illeri götürülecek bir bölüm baskı işinin ilkinleri olan bu üç kitap, ülkede çocuğa bu yönden de verilecek değerli bir bakımın âdetini kurmak istegindedir.

Özellikle çocuklara yönelik cesaret ve özgüven duygusunu geliştirici kitaplar çıkaran *Cumhuriyet*, bu arada sistemin gelecek kuşakları kazanma amacına da hizmet ediyordu.

... *Cumhuriyet*'in bu yıl çıkardığı yeni yıl kitaplarından bir tanesi "Amerika'da Bir Türk Çocuğu" dur. Babası ölen bir Türk yavrusu, bu yüzden evin uğradığı yaşayış zorluğu içinde kafasını yora yora Amerika'ya gitmeği kurmuş ve en sonunda bunun yolunu da bulmuştur. O ne gözü peklik, o ne beceriklilik. Sonra bütün kitapta coğrafyadan, tarihten, hayvanlardan, otlardan, ağaçlardan tutun da madenlere, işlere, edebiyata ve musikiye kadar her şey orada kendi başına yeryüzünü dolanan çocuk Oğuz'un elinde, dilinde ve başından geçenlerde kendiliğinden akıp giden bir anlatışla ortaya konmuş bulunuyor. Biri "Küçük-lere Hikâyeler", biri "Bir Varmıs-Bir Yokmuş- Çocuk Masalları" adını taşı-

yan öteki iki kitap da öyle. Güzel kapaklar, renkli resimler, hoş gidecek sağlam ciltlerle her yerine bütün bir özenin her çeşidi verilmiş olan bu kitaplar Cumhuriyet çocuğunun bu yılki kitap rafını süsleyecek yapıtlardır...

... İşte "Cumhuriyet Müesseseleri"nin yeni yıl için açtığı yenilik yollarından biri budur. "Cumhuriyet Evi" bu arada büyükleri unutmayarak onlara da Avrupa'daki benzerlerinden hiç geri kalmayan bir "Cumhuriyet Almanagi" çıkarmıştır. Bu da kendi başına adeta bir ansiklopedi. Böylelikle bütün bir yıl evin içinde büyüğünün, çocuğunun ellerinden düşmeyecek kitaplar çıkartılmış oluyor. Doğrusu bu işleriyle Cumhuriyet Basımevi bu yıl üzerine düşen sosyal (İçtimai) yükü yerine getirmiş oluyor diyebileceğiz.

Öykü kitaplarıyla birlikte 1936 yılında yayımı tamamlanan *Hayat Ansiklopedisi*, 1935'ten 1938'e kadar çıkarılan *Cumhuriyet* almanakları, *Gazi'nin Vecizeleri* (1930), Fernand Grener'den çevrilen *Asya'nın Üstünlüğü ve Düşkünlüğü* (1941), 1931'de "Cumhuriyet Müesseselerinin Neşriyatı" olarak yayına sunulan *Aynı Haklar* (Haydar Rıfat), *Yeni Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu* (Vasfi Raşit), *Bilanço ve Bilanço Tahlilleri* (Asım Süreyya), *Türkiye'de Tütün* (Salih Zeki) kitapları o dönemde yayımlanan kitaplardı.³³

Cumhuriyet daha sonraki yıllarda kitap yayımlamayı geliştirecek, sadece bu konuyla ilgilenen bir şirket ve kitap kulübü kuracaktı.

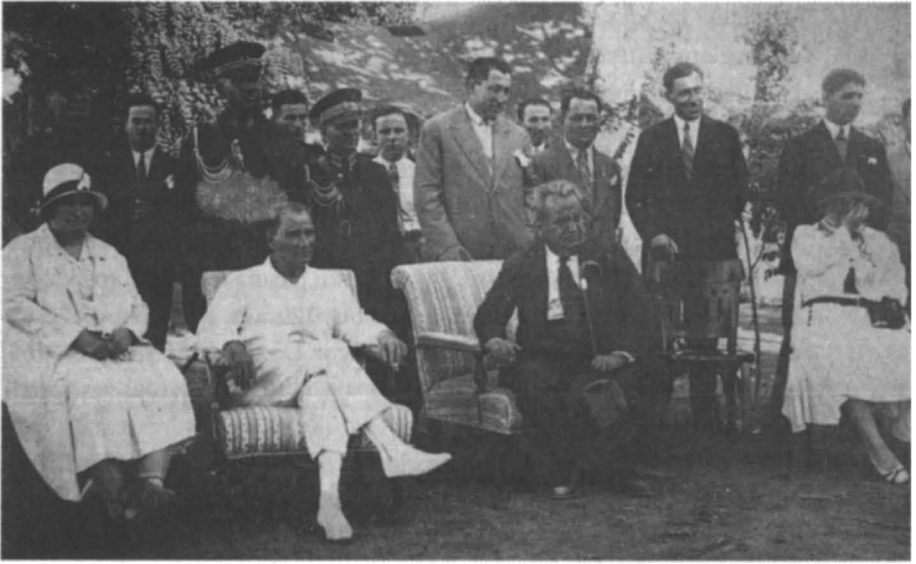
Cumhuriyet'in Fransızca Baskısı: La République ve Yeni Gün Gazetesi

1924 yılı Mayıs ayında *Cumhuriyet*'i yayımlayan Yunus Nadi, bir yıl sonra da "*La République*" adıyla *Cumhuriyet*'in Fransızca baskısını çıkardı. Yunus Nadi "Fransızca Gazete" adlı başyazısında bu gazeteyi şu satırlarla tanıtıyordu:

Bugün *Cumhuriyet*'in Fransızcası olarak *La République*'i yayınlıyoruz. Şimdiye kadar böyle bir iş yapmaya bizi herkes ve her şey teşvik etmişti. 25 senelik basın hayatımızda bunu her gün ve her adımda hissetmiştik. Onun içindir ki, geçen sene *Cumhuriyet*'in imtiyazını alırken matbuat idaresine bu gazetenin *La République* adı altında bir de Fransızca sayısını yayınlayacağımızı resmen bildirmiştik.

Nadir Nadi de anılarında *La République*'in çıkışını şöyle anlatıyordu:

1924'te *Cumhuriyet* çıktı. Kısa bir süre sonra da *La République* çıkmaya başladı. O zaman babam Türkiye'de gerçekleşmekte olan devrimleri

Yunus Nadi Atatürk'le, Cumhuriyet arşivi

yabancılara anlatmak, Türkiye'yi yabancılara tanıtmak istiyordu. *La Republique*'i bunun için çıkardı. Bu gazete 2.500 kadar satıyordu. Bütün yabancı çevreler, sefaretler, konsolosluklar, yabancı iş çevreleri ve bankalar Türkiye haberlerini *La Republique*'den alıyorlardı.

La Republique'in küçük bir kadrosu bulunuyordu. Çok iyi Fransızca bilen bir Ermeni vardı. Panosyan Efendi... Babamın başyazılarını Fransızcaya o çevirirdi. Levanten bir sekreter hanım, bir-iki memur, Mordo diye Yahudi bir idare müdürü vardı. Birkaç Rum mürettiip çalışıyordu. Tuhaftır bu mürettipler Fransızca bilmezlerdi, ama yazıları yanlışsız dizerlerdi.

La Republique sabahları *Cumhuriyet*'le birlikte çıkardı, birlikte dağıtılırdı. İstanbul dışında Ankara'ya yolların, bir miktar da İzmir'e gönderilirdi.

La Republique, 25 yıldan fazla sabahları *Cumhuriyet*'le birlikte yayınlanmış ve birlikte dağıtılmıştı.³⁴

Diğer yandan *Cumhuriyet* gazetesinin önceli sayılan ve Kurtuluş Savaşı döneminde Ankara'da yayınlanan *Yeni Gün* gazetesi, *Cumhuriyet*'in bünyesinde 1931'de tekrar günlük olarak çıkarılmaya başlandı.

"Siyasi Müstakil Gazete" kimliği ile, 5 kuruş fiyatla, 4 sütun üzerine 16 sayfa olarak yayınlanmaya başlanan *Yeni Gün*'ün mesul müdürü, *Cumhuriyet* gazetesinin de mesul müdürü olan M. Ağâh'tı.

Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi matbaasında basılan *Yeni Gün*'ün sayfa düzenlemesi de *Cumhuriyet*'in sayfalarına benzer bir şekildedir. *Yeni Gün*'ün Dahili Haberleri, Halkın Sözü, Gençlik İçin, Sine-ma, Çocuk Sayfası ve Spor Sayfası gibi özel sayfalar oluşturulmuştu.

Birinci sayfada "Ercüment" imzalı karikatür ve "Yeni Gün" imzalı başyazı ile siyasi haberler bulunuyordu.

Yeni Gün'ün içinde geniş bir gazeteci ve yazar kadrosu oluşturulmuştu. Abidin Daver, Halil Mithat, Mahmut Yesari, Osman Cemal, Enver Behnan Şapolyo, A. Cemalettin gibi dönemin önemli isimleri *Yeni Gün*'de yazı yazıyorlardı.

Kimi yazarların ise hem *Cumhuriyet*'te hem de *Yeni Gün*'de köşeleri vardı. Bunlardan biri de Peyami Safa'ydı. Daha önce *Cumhuriyet*'te çalışmış olan Peyami Safa'nın tekrar yazmaya başlamasını, *Cumhuriyet* 4 Nisan 1932'de okuyucularına şöyle duyurdu:

Peyami Safa Bey,

Evvelce gazetemiz tahrir heyeti arasında bulunan ve *Cumhuriyet*'e senelerce kalemiyle hizmet eden kıymetli edibimiz Peyami Safa Bey tekrar aramıza geliyor. Peyami Safa Bey bütün mesaisini *Yeni Gün* ve *Cumhuriyet* gazetelerine hasredecektir.

Arkadaşımızın memleket irfanını yükseltmeye vakfettiği kalemi, *Yeni Gün*'de her gün birinci sayfede 'Evet ve Hayır' başlığı altında selis, veciz ve kuvvetli bir fıkra, cazip tefrikalar ve hikâyeler neşredecektir.

Peyami Safa Bey gazetemizde de haftada iki gün, biri Garp, diğeri de Türk edebiyatına ait edebi makaleler yazacaktır.³⁵

Tabloid gazetelere benzer ölçülerde, *Cumhuriyet* gazetesinin içeriğine yakın bir şekilde çıkan *Yeni Gün* gazetesinin yayını birkaç yıl içinde sessiz sedasız sona erdi.

Polemikler...

Cumhuriyet - Arif Oruç Polemiği

Türk basın tarihi sık sık gazete kaleşörlerinin kavgalarına tanıklık etmişti. *Cumhuriyet* gazetesinin ilk polemiği de *Yarın* gazetesinin sahibi Arif Oruç'a komünistlik imasında bulunulmasıyla başladı.

Arif Oruç, "Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası" adlı partiyi kurmuş, *Yarın* gazetesini de partinin yayın organı haline getirmişti.

Muhalef yazılarıyla tanınan Arif Oruç, 8 Haziran 1931 günlü *Yarın* ga-

zetesindeki başyazısında, komünist olduğunu ima eden Yunus Nadi'yi bilgisizlikle suçluyor ve onun geçmişteki Komünist Fırkası üyeliğini hatırlatıyordu:

... Bu mevhum zevat ve *Cumhuriyet* gazetesi pekâlâ bilirler ki, Arif Oruç Bey, bir komünist partisi teşkiline (kurulmasına) taraftar olsaydı, bunda memleketin ve zavallı Türk milletinin başına gelen belalardan kurtulacağına kani olsaydı, ne bahasına olursa olsun, bu kanaatini saklamaya, tevilli yollardan gitmeye asla tenezzül etmezdi. Açık açık fikir ve maksadını ortaya atar: "Ben komünistim!" derdi.

Yarın'da neşredilen esasların böyle bir iddiayı nefiy eder mahiyette olduğunu görüp de anlamak için mutlaka *Cumhuriyet* gazetesine yazı uyduranlar kadar ebleh (aptal, bilgisiz) olmak lazım gelecektir.

(...)

Arif Oruç Bey'in bir vakitler komünistlikle iştigal ettiğini ima eden *Cumhuriyet* gazetesinin sahibi ve başmuharriri Yunus Nadi Bey, acaba o vakitler Ankara'da Komünist Fırkası Merkezi Umumisi azasından Yunus Nadi Bey değil midir?

Niye bir vakitler başındaki kalpağının tepeliğini kırmızı kadifeden veya kızıl atlastan kaplatarak Büyük Millet Meclisi'ne Bolşevik Türk mebusu sıfatıyla giren, içtima (toplantı) ve müzakerelerde bulunan sabık komünist mebus Yunus Nadi Bey'den başkası mıdır?

Arif Oruç Bey; bir vakitler komünistlikle iştigal eden Arif Oruç Bey ise, bugünkü *Cumhuriyet* gazetesi başmuharriri, laik Halk Fırkası Mebusu ve esbak Süleymaniye Medresesi muharriri Yunus Nadi Bey'den başkası mıdır?

Oruç yazısının devamında, Yunus Nadi'ye olan kızgınlığını tehdit etmeye kadar varınıyor ve olayın büyümesi halinde zararlı çıkacağını ilan ediyordu:

O Yunus Nadi Bey ki, bir vakitler yine firari (kaçak) Çerkes Ethem'in biraderi Reşit Bey'den, Arif Oruç Bey'in huzurunda "1.000" Türk lirası almış ve *Yeni Gün* gazetesini tesis etmişti. Bugün Yunus Nadi Bey'in Çerkes Ethem'le müşareketi (ortaklığı) baki midir değil midir? Sormak isteriz?

Cumhuriyet gazetesine, üzerinden çok uzun seneler geçmiş ve o zaman bazı icaplar ile yapılmış olan meselelere temas etmekten netice itibarıyla (sonuç olarak) kendisi zararlı çıkacağı hatırlatılmak istenir. Bizi bu meselede içyüzlerine kadar alenen teşhir etmeye mecbur etmemelerini tavsiye ederiz. Bu gibi dedikodulardan memleket için pek hayırlı neticeler çıkmasa gerekir.

Yoksa biz Arelof ve Abilof yoldaşların işret masalarında geçenlere de vakıf bulunan (bilen) adamlardanız.

Şahsiyat ile uğraşmaya cebredilmememizi, kendi yolumuzda sakine ve sakitane (suskun) çalışmaya terkedilmekliğimizi teklif ediyoruz. Ayıptır!

Bu meselelerde en kestirme ve en çıkar yol muhatabını fikirle iltizam (karşı çıkmak) ve mağlup etmektir. Eloğlu, "Son Posta" gazetesi gibi adama kolay kolay pabuç bırakmaz.³⁶

Arif Oruç, söylediği gibi Yunus Nadi'nin peşini bırakmamıştı. Bir hafta sonra 14 Haziran 1931 günlü "Yarın" gazetesinde Nadi ailesiyle ilgili özel bilgiler içeren bir haber yayımlanıyordu:

Bir günde nasıl 50 bin lira kazanmışlar?/ Yunus Nadi B. milli servete 5 milyonluk bir zarar mı verdirdi?/ İzmir, 10 (Hususi müstaceldir)-Kutuluk kereste için İktisat Vekâleti'nden müsaade alarak bu vesikalarla ecnebiye kerestesi getirenlerin Şerifpaşazade Remzi ve Cevahircizade Sabri Beyler oldukları söylenmektedir.

Bir günde getirilen kerestelerin piyasaya arz edilerek 50 bin lira kazandıkları her yerden şayi olmuştur. Bartın fabrikatörlerinden bir çokları bu yüzden binlerce lira zarar gördüklerinden meseleyi Ticaret Müdürlüğüne bildirerek şikâyetle bulunmuşlardı. İzmir Ticaret Müdürü Ziya Bey ise, bu meselede muteriz mevkiinde bulunan Zingal Ormanları sahiplerinin yerli kutuluk kereste namı altında Romanya'dan kereste getirdiklerini ve 4-5 milyonluk milli servetimizin harice gitmesine sebebiyet verdiklerini ima tarzında İzmir gazetelerine beyanatta bulunmaktan çekinmemiştir.

Zingal Ormanları, Yunus Nadi B. ve rüfekasınıdır (yakınlarının- dır). Bu mesele İzmir muhitinde çok fena dedikodulara sebebiyet vermiştir. Halk Fırkası'ndan istifaların da bu meseleden neşet ettiği (kaynaklandığı) söylenmektedir.

Haberin içinde de Yunus Nadi'nin bir karikatürü ile "Zingal Ormanları sahibi Yunus Nadi B." alt yazısı yer alıyordu.

Arif Oruç, 23 Haziran 1931'de "Matbuat Dolandırıcısı Yunus Nadi" başlığı ile yayımladığı yazıda da Nadi'ye dolandırıcı, sahtekâr şantajcı gibi hakaretlerle sesleniyordu:

Matbuat Dolandırıcısı Yunus Nadi? / Nasıl Milyoner Oldu?/ Baba Tahir'in Mel'anet Çömezi İken...-1-/ Eski Adliye Vekili Mahmut Esat Bey 'Halk Dostu' gazetesini çıkarırken birçok muharririn yanında:

- Yunus Nadi baldırı çıplağının nasıl milyoner olduğunu biliyor musunuz? diye sormuştu.

Baba Tahirlik, berberlik, Abdülhamidlik, ittihatçılık, dolandırıcılıklarını bilenler vardır. Babiâli'nin eski kitapçıları Yunus Nadi'den bahsedilince:

– Baba Tahir mezardan kalksa da çömezinin marifetlerini görse... mukaddimesile (girişi ile) söze başlarlar, dünyanın hiçbir serserisine nasip olmayan yüz kızartıcı dolandırıcılıkları, sahtekârlıkları, şantajları, nişan satmalarını, jurnalcılıklarını anlata anlata bitiremezler. Sonunda da:

– Babiâli'ye ilk düştüğü zaman sanki, cübbeli bir püserdi (oğul, evlat). Baba Tahir yanına aldı, yetiştirdi. Yaman çıktı ha! Hem ustasına külah giydirdi, hem de ittihatçılara... imalarıyla sözlerini bitirirlerdi.

Arif Oruç yazısını Yunus Nadi'nin çeşitli dolandırıcılıkları olduğu iddiasıyla bitiriyordu. Aynı günkü "Menfur Hâlâ Uluyor!" başlıklı başyazısında da saldırılarına devam ediyor ve küstahlıkla, terbiyesizlikle suçladığı Yunus Nadi'yi yerden yere vuruyordu:

Edepsiz herif, senin sözünle mi Arif Oruç'un kulağından tutup hapsedecekler? Sen de o zaman meydanı boş bulup doymak bilmez işkembeni bol bol şişirmeye vakit bulacaksın, öyle mi? Vatan haini dediğin adamlar, senin o vatarı çoktan satın rakı parası yaptığını bilen adamlardır!

Arif Oruç'un terbiye sınırlarını aşan çıkışlarına ilk karşılık, 24 Haziran 1931 günlü *Cumhuriyet*'te, Yunus Nadi'den geldi: "Müseccel Vatan Hainlerinin Söz Hakkı Var mıdır?" yazısıyla karşı atağa geçmişti Yunus Nadi. Güçlü bir kalemi vardı. Ve bütün bilenmişliği ve hırsıyla kavgaya başlıyordu:

Yüzleri kasap süngerleriyle silinmiş, hayatları sefalet ve zilletin (düşkünlüğün) bataklıklarından yuğrulmuş alçaklarla uğraşmaya değer mi? Öylelerinin bizim ilk gününden bugüne kadar mütemadi otuz bu kadar senelik siyasi hayatımızın pak ve nezih nasiyesine (alnına) fırlatabilecekleri yalan dolandan ibaret çirkepler (çamurlar) bizim ayaklarımızın altına bile yetişmekten acizdir ve daima aciz kalacaktır. Bu solucan fıtratlı (yaradılışlı) bataklıklar mahlukatına şahsımızı müdafaa için uzun söze girişerek asıl maksadı gözden uzak bulunduramayız ve onların bu yolda çevirecekleri manevralara tutulamayız. İcabında o sayfeleri açmak ve delillere, vesikalara istinaden o bahisler üzerinde açık alın ve yüksek sözle konuşmaktan aciz olmadığımızı ve olmayacağımızı bu yarasa ruhlu karanlıklar baykuşlarına göstereceğiz.

Nadi, Arif Oruç'un gazetesini kullanarak kendisine saldırmasına daha fazla tahammül edemeyeceğini ve buna bir son vereceğini duyuruyordu yazısının devamında.

Yunus Nadi'nin yazısından sonra 27 Haziran 1931'de Falih Rıfkı da, Arif Oruç'u casuslukla ve alçaklıkla suçlayan bir yazı yazıyordu.

"Bunların Hepsini, Bir Kelime ile Alçaktırlar!" başlıklı yazı bir giriş ile okurlara sunuluyordu:

Namusuzluğa karşı namus, bu kadar sabırlı ve müsamahalı olmamıştır!

Hiçbir hıyanet bu kadar çabuk dirilememiştir!

(Bolu Mebusu Falih Rıfkı B. muhalif matbuatın son günlerde niha-yet milletin en aziz mukaddesatına kadar varan korkunç saldırısını bu savletin gizli ve kirli sebeplerini çok isabetli ve ihatalı bir teşhis ile teşrih eden güzel bir makale yazmıştır... Aynen neşrediyoruz.)

Hiç şüphe etmeyiniz: bütün bu muhalif gazeteler, hepsi, bir kelime ile alçaktırlar. Balkanlar'dan Amerika'nun öbür ucuna kadar böyle mah-luklar, casus ve baba katili gibi en iğrenç mücrimlerle (suçlularla) bir sıraya konur ve şahsi hürriyetleri bile kendi ellerine teslim edilmez. Biz ise gazete denilen müesseseyi teslim etmişiz. Vatan, zafer, millî şeref ve hepsini temsil eden Gazi, Türk cinsin en büyük adı, bütün mukaddes (kutsal) kıymetlerle oynamak hakkını vermişiz.

Bugünkü cephe tekrar kurulmuştur: İnzibat kuvvetleri cephesi ve millî kuvvetler cephesi, Damat Ferit ve Süleyman Şefik zamanındaki İstanbul gazetelerini açınız: Kurtuluş kavgasının kumandan ve şeflerine nasıl hücum ediliyorsa, hangi mantık, hangi duygu ve hangi hesapla hücum ediliyorsa, aynı duygu ve aynı hesabın tekrar edilmiş olduğunu göreceksiniz.

Hiçbir zafere bu kadar erken söğülmemiştir; hiçbir şeref bu kadar erken inkâr edilmemiştir ve hiçbir hıyanet bu kadar çabuk dirilmemiştir.

Makalesinde, Fransa'da bir generale dahi zafer hatırasıdır diye eleştiri getirilmediğini söyleyen Atay, tüm bunların Mustafa Kemal'e karşı kurulmuş bir komplo olduğunu iddia ediyor ve yazısını şöyle bitiriyordu:

Hepsini, hepsini görüyoruz: Sinsi resimli yazıların içini, satırlarının altını ve alçak ruhlarınızı, ta sonuna kadar, hepsini görüyoruz. Fakat millet de görmelidir. Bırakınız, biraz daha söğsünler, şahlansınlar, ta ki halkın hiçbir tabakasında çirkin ve iğrenç ve galiz mahiyetleri hakkında hiçbir şüphe ve tereddüt kalmasın!

Yoksa, hürriyetin, sokak köpekleri tarafından kemirilmek için kaldırım üstüne atılmış kemik parçası olmadığını herkes bilir.

Yunus Nadi ile Falih Rıfkı'nın *Cumhuriyet*'te birbirini izleyen cevap-makalelerinin hemen ardından bu kez de Kemal Salih devreye giriyor ve

"Apartmanı Kaça Yaptırdın?" başlıklı yazıyla Yunus Nadi'nin malvarlığıyla ilgili çıkan söylentileri yalanlıyordu.

Arif Oruç'la *Cumhuriyet* gazetesi arasındaki, kişilik haklarına yapılan ağır ithamlarla dolu bu kavga iki ay sürdü.

Ancak polemik o kadar çığıırından çıktı ki, Ağustos başlarında, bir gün Arif Oruç'un gazetesine gelirken idarehanesinin önünde iki gencin saldırısına uğramasına kadar vardı.

Sonunda Matbuat Kanunu'nda yapılan değişiklik üzerine "*Yarın*" gazetesinin zorunlu olarak kapatıldığı 19 Ağustos 1931'de tamamen bitti.

Cumhuriyet - Tan Gazetesi Polemiği

Yıl 1937. Almanya'da Nasyonal sosyalizm ve lideri Hitler, önlenemez bir yükseliş içindeydiler. Hedefleri; önce düşünsel ve toplumsal, sonra da askeri alanda yayılmaktı. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, Eylül 1937'de Nürnberg'de Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin kongresinde, Propaganda Bakanı Goebbels tarafından açıklanıyordu. Goebbels'in söylediği bir cümle ise; Türkiye'de *Cumhuriyet* ile *Tan* gazetesi arasında yaşanacak bir savaşın fitilini ateşliyordu. Goebbels'in nutkunda "Davamız, Lehistan'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da, Türkiye'de muvaffakiyetle yürümektedir" demesi üzerine Sabiha Sertel, *Tan* gazetesindeki "Görüşler" sütununda, "Herr Goebbels Doğru Söylüyor" başlıklı bir yazı yazmıştı. Türkiye'de faşizmin yayılma tehlikesine şu satırlarla dikkat çekiyordu Sertel:

Nuremberg'de toplanan Nazi Kongresinde Alman Propaganda Nazırı Herr Goebbels "Davamız, Lehistan'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da, Türkiye'de yürüyor" demiş...

Faşizm cereyanının bu saydığı memleketlerde yürüdüğünü biliyoruz. Fakat Türkiye'de Faşizm davasının yürüdüğüne Herr Goebbels ne ile hükmediyor? Bunu topyekûn inkâr edersek hata ederiz.

Bugün Türkiye'nin biricik davasının milli istiklal ve demokrasi olduğuna şüphe yok... Faşizm cereyanı, ne hükümet mehafili (çevreleri) ne de halk arasında sevilmiş ve benimsenmiş bir şey değildir. Fakat Propaganda Nazırına bu sözleri söylemek cesaretini veren amiller (etkenler) de yok değildir.

Bugün İstanbul'da, Anadolu'nun içinde, bu davayı güden hatta teşkilatla çalıştığı hissini veren emareler (belirtiler) mevcuttur. Antisemitizm, Faşizm mücadelesi yapan bir zümre vardır ki, mütemadiyen kitap çıkarıyor, gizli gizli ikinci derecede hükümet müesseselerine giriyor, hatta matbuatta yer alıyorlar. Faşizm propagandası, köylere 'Faşizm din getirir' maskesi altında giriyor. Kabine değişikliği münasebe-

Son dakika:

İngiltere ve Fransa bugün Almanya'ya harb ilân ediyorlar

Cumhuriyet

Osaka no 5499

BRANCO - CAĞALOĞLU

Çarşamba 2 Eylül 1939

Son dakika:

Hitler Fransanın ve İngilterenin ultimatomlarını reddetti

HAYET HARB BAŞLADI!

Alman orduları dört koldan Leh topraklarına hücumu geçtiller

İNGİLTERE - FRANSA, ALMANYAYA ULTIMATOM VERDİ

Varşova dün 6 defa bombardıman edildi
Leh devlet merkezindeki Türk vatandaşları elçiliğimiz tarafından muhafaza ediliyor; halk gardun müdafasına koşmaktadır

Varşova : 1 Eylül

Bu sabah saat dört buçukunda polonya har ordularının varşova tahliye hareketinden tam dört saat önce varşova'da Alman tayyareleri Varşova'nın merkez ve önemli noktalarına saldırıya başladılar. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

ettii. Şehirde kayda değer mülk ile zarar olmadı. Diğer taraftan Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde bulunan Radom şehri de bombalamalarda. Halk tahliye edilerek sığınaklara gittiriyor. Bombardımanlara rağmen kadimlerin ve çocukların da yaralı olduğu bildirildi. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

İşin budur hatı sığınak haline getirilmeye. Büyük sığınaklar, Varşova'da bulunan üç yün kumaş Türk vatandaşının bulunduğu yerlerde sığınaklardır. Herkes sığınak sığınaklara gitti. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

NADIR NADİ

Avrupa harbi Patlak verdi

Zürich 1 Eylül (İngiliz haberleri)

Bu sabah saat dört buçukunda polonya har ordularının varşova tahliye hareketinden tam dört saat önce varşova'da Alman tayyareleri Varşova'nın merkez ve önemli noktalarına saldırıya başladılar. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

Leh orduları şiddetle mukavemet ediyor

Varşova : 1 Eylül
Genelkurmay : 1 Eylül
Leh orduları şiddetle mukavemet ediyor. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

Leh orduları şiddetle mukavemet ediyor. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

İngiltere ve Fransada umumî seferberlik!

Cemberlavn, bütün vaziyeti izah eden mühim bir nutuk söyledi

Dantigler Almanyaya iltihak ettiler. halis bantlar kalıyor, İngiltere'de bir harb kabinesi kurulacak, Almanya'da radyo dinlemek yasak, Müzakereleir için akim kaldı!

London 1 (Haber) — Anas Karan bu sabah saat 10'da İngiliz parlamentosu'na bir konuşma yaptı. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

İngiliz Kralı İsmet İnönü'ne mesaj gönderdi

Ankara 1 (Haber) — İngiltere Kralı George VI, Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ne bir mesaj gönderdi. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

İngiliz Kralı İsmet İnönü'ne mesaj gönderdi. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

İngiliz Kralı İsmet İnönü'ne mesaj gönderdi. İlk saldırı Varşova'nın merkezinde yapıldı. Alman tayyareleri Varşova'nın merkezinde dört dakikalık süreyle dört ayrı saldırıya başladı.

tiyle Türk parasının düşürüleceği hakkında çıkan rivayetler bu membalardan çıkmıştır. Söylendiğine göre, Türkiye'nin ecnebi memleketlerde okuyan talebesinin yüzde sekseni Almanya'da faşist mekteplerde okuyorlar. Gizli gizli çalışan, gençliği ve halkı tedricen zehirlemeye çalışan propaganda neşriyatının yürüdüğünü, elindeki vesikalara istinat ederek (dayanarak) söylüyor.

Türk hükümetinin faşizm taraftarı olmadığını belirten Sertel, yazısına faşizmin üstüne cesaretle gidilmesi gerektiğini vurgulayarak devam ediyordu:

Bugün büyük bir harp arifesindeyiz. Her milletin karşılaştığı müşkül anlarda, umulmadık bir zamanda bu mikropların bizi içimizden vurmaya teşebbüs ettiğini görürsek, müdafaa tedbirleri almada geç kalmış oluruz. Bence, Goebbels'in sözü bizi hiddetten ziyade intibaha (uyanışa) davet etmelidir. Propaganda Nazırına bu sözü söylemek cesaretini veren amilleri tetkik etmeliyiz. Düşman su altından saman yürütür, bizi gafil avlamak için pusuda bekler.

Eğer hakikaten faşizmin bu memlekete gelmesini istemiyorsak, medeni cesaret gösterip, demokrasinin düşmanlarını teşhir etmeliyiz, bunda inkişaf imkânı vermemeliyiz.

Faşizm her şeyden evvel küçük millet istiklallerinde, demokrasinin düşmanıdır. Hadisat (olaylar) bugün o kadar tebellür (belirme) etmiştir ki, korkak siyasetlerle susmak, onlara bugün hazırlanmak, yarın yüksek konuşmak imkânlarını verir.

Bunun üzerine *Cumhuriyet*'te 18 Ekim 1937 günü bu görüşleri komik sayan bir yazı çıktı. "Bir Nutuk Üzerine Koparılan Lüzumsuz Gürültüler" başlıklı bu yazıya, imza yerine iki yıldız konulmuştu:

Bundan bir ay kadar evvel Nüremberg'de toplanan Nasyonal Sosyalist Partisi Kongresinde Alman Propaganda Nazırın Goebbels'in kullandığı bir cümle şu günlerde İstanbul'da, dört beş hafta geçtiği için değil, fakat lüzumsuz olduğu için tuhaf kaçan bazı fikirlerin gazete sütunlarında boy göstermelerine sebep oldu.

Goebbels, Nüremberg'deki kongrede irad ettiği nutkunda, Nasyonal Sosyalist Almanya'nın otoriter bir devlet halinde komünizm cereyanlarına karşı açmış olduğu mücadelede yalnız kalmadığını ispat etmek isterken "Davamız, Lehistan'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da, Türkiye'de muvaffakiyetle yürümektedir" demiştir. İşte söylendiği tarihten haftalarca sonra İstanbul'da aynı gazetede çalışan muharrirlerden iki tanesini ürküten, telaşlandıran ve gazetelerinde bir-biri ardı sıra makaleler yazmaya sürükleyen cümle!

Bu muharrirlerden birincisi, Alman Propaganda Nazırının 'bütün bu saydığım memleketler Nazi olmuşlar ve bizim emrimiz altına girmişlerdir' demek istediğini zannederek, sanki şahiden olmuş gibi bunu protesto ediyor, memleketimizin birinci harbdan evvel ve harb esnasında o zamanki politikacılarımızın hataları yüzünden çektiğini anlatıyor ve Goebbels'in fikrini açıkça izah etmeye davet ediyor.

Makaleyi okuyan gazeteci arkadaşlarımızdan biri, bir akşam gazetesinde bu muharririn korkusundaki ve fikirlerindeki isabetsizliğe işaret ederek Goebbels'in cümlesinden ne mana çıkarılabileceğini ve komünizmden uzak kalmanın hiçbir zaman faşist olmayı icab ettirmeyeceğini makul bir lisanla anlattı.

Asrımızın modası olan parti kavgalarını ortadan kaldırarak her cereyanın fevkinde (üstünde) milli irade birliğini yaratan Kemalizmin Hitler rejiminden çok daha evvel kurulduğunu, başta Hitler olmak üzere bütün dünya bilirken, sebebi anlaşılamayan ürpermeler geçirerek 'vay bizi faşist sanıyorlar, tavzih etsinler, tarziye versinler!' demek ağır başlı bir Türk gazetesine yakışmayacak kadar komik hareket olur.

Yazının devamında Sertel'in makalesinin münasebetsiz olduğu, Türkiye'de faşizm propagandasının yapılmadığı, aksine kendilerinin komünizmle ilgili broşürler bastırıldığı belirtiliyordu:

Fakat aynı gazetede dün aynı fasileyi bir başka bir muharrir "Herr Goebbels Doğru Söylüyor" başlığı altında yazdığı yazıda, bir ay evvel Nüremberg'de sarf edilen cümleyi ele alarak öteki muharrirden daha telaşlı bir lisanla Türkiye'de faşizm propagandası yapıldığından, yabancı memleketlerde tahsil eden gençlerimizin yüzde sekseninin Almanya'da okuduğundan ve bu gençlerden birçoğunun devlet mekanizmamızı işleten merkezlere kadar yaklaşmakta olduklarından acı acı şikâyet ediyor. Bu muharrir, yarın için memleketimizde faşizm mikroplarının kök salması tehlikesinin mevcut olduğunu yazmaktan çekinmemektedir.

Bu yazıyı, birincisinden daha münasebetsiz buluruz. Çünkü doğru olmayan iddiaları ileri sürmektedir.

Türkiye'de faşizm propagandası yapıldığı, şahsen bizim nazarı dikatimize çarpmamıştır. Türklerin yüzde sekseninin Almanya'da okudukları iddiası yanlışır. Hükümetimiz, Avrupa'da, Sovyet Rusya da dahil olduğu halde her memlekette yüzlerce genç okutmaktadır ki, bunların birçoğu Fransa'da bulunmaktadır. Eğer muharririn iddiası doğru olsaydı diğer Avrupa şehirlerinde hiçbir Türkün bulunmaması ve Fransa'dakilerin miktarının da çok daha az olması icab ederdi. Hem

Kemalizmin ve yurt sevgisinin ne olduğunu öğrenmiş bir Türk çocuğunun şu veya bu propaganda tesiriyle değişebileceğini düşünmek Türk seciyesinin ne olduğunu hiç amma hiç bilmemek demektir.

Türkiye’de faşizme dair broşürler çıkarılıyor mu bilmiyoruz. Eğer bu gibi neşriyat yapılıyorsa bunların, matbuat kanununun çizdiği hudutları aşmamalarını alakadar makamlar elbet temin ediyorlar. Matbuatın Almanya’dan da, İtalya’dan da, Sovyet Rusya’dan da çok daha serbest olduğu bir memlekette dünya fikir cereyanları hakkında neşriyat yapılması kadar tabii ne olabilir?

Türkiye’de faşizm propagandası yapıldığından şikâyet eden muharrir, bizzat Materialisme historique hakkında, Karl Marx ve Engels hakkında sürü sürü kitabımsı broşürler bastırmamış mıdır?

Biz, Türkiye’de Komünizm hakkında makale sahibinin broşürlerinden başka insana bir teşkilat tarafından idare ediliyormuş hissini verecek kadar bol neşriyat yapıldığını; komünizme tövbe ettiklerini söylemiş birtakım insanın nasılsa bazı devlet dairelerine yerleştiklerini bildiğimiz halde hiçbir endişeye mahal (yer) görmüyoruz. Çünkü herhangi bir propagandanın karşısında zayıf ve aciz bulunmak lazımdır ki böyle yapılsın. Bizde vaziyet böyle değildir.

Velhasıl Nüremberg’de Alman Nazırının söylediği nutuk üzerine burada bir ay sonra çıkan bu yazıların, içlerinde saklayamadıkları telaş ve heyecan tamamiyle lüzumsuz ve yersizdir.

Muharrirlere, Türk efkân umumiyesiyle daha yakından alakadar olmalarını, Türk camiasının Kemalizme karşı beslediği sarsılmaz bağlılığı görmelerini, Türkiye’nin milletler arasında bu rejim sayesinde elde ettiği sağlam mevki hesabına katmalarını ve ondan sonra kendilerine güvenerek telaşlanmadan kalem kullanmalarını tavsiye ederiz.

Daha sonraları Yunus Nadi tarafından yazıldığı iddia edilen bu makale, *Cumhuriyet* gazetesinin ikinci polemığının başlangıç vuruşu olacaktır.

Cumhuriyet’tin başyazısına; ertesi gün, 19 Ekim 1937 tarihli *Tan* gazetesinde Ahmet Emin Yalman “Çok Lüzumlu Bir Hassasiyet” adlı yazıyla cevap veriyordu:

Soruyoruz: Bir Türk gazetesinin Alman Propaganda Nazırına avukatlık etmesi caiz (gerekli) mi, değil mi?

(Ankara’da bulunan başmuharririmizden telefonla)

Bugün tayyare ile buraya gelen *Cumhuriyet* gazetesinde: “Bir nutuk üzerinde koparılan lüzumsuz gürültüler” serlevhalı (başlıklı) bir yazı var. Yazıyı nikaplı (örtülü) biri yazmış, (**) diye imza atıyor.

Yazıda da birçok nikaplı cümlelere tesadüf ediliyor. Fakat buna rağmen asıl gaye, çok şeffaf bir surette ortada duruyor. Bu gaye, Alman Propaganda Nazırı Goebbels'in avukatlığını etmektir.

Ahmet Emin Yalman'ın yazısıyla birlikte, *Cumhuriyet*'e yönelik "Biz Telaş Ediyoruz Doğru... Fakat Siz Niçin Telaş Ediyorsunuz?" başlıklı bir yazı daha yer aldı. Bu yazıda da *Cumhuriyet*'in sayfalarında açıkça Nazi propagandası yapıldığı yer alıyordu:

Biz telaş ediyoruz.

Çünkü Nazi propagandasının bazan sinsi sinsi, bazan küstahça ve açıkça matbuatımıza kadar girdiğini, irfan müesseselerimize kadar sokulduğunu görüyoruz.

Bundan bir müddet evvel, *Cumhuriyet* sütunlarında isteyerek istemeyerek Alman propagandasının sokulduğuna delalet edecek yazılar çıktığını işaret etmiş ve *Cumhuriyet* refikimizi bu kabil (tür) propagandalara alet edilmesine karşı uyandırmaya çalışmıştık. Fakat, o vakitten beri *Cumhuriyet*'in bu kabil yazılara sütunlarında yer vermemesi şöyle dursun, bilakis açıktan açığa Nazi ve faşist propagandası telakki edilecek yazılar neşrettiğini görerek müteessir olduk. Onun için telaş ediyoruz ve telaşa haklı olduğumuzu sanıyoruz.

(...)

Fakat siz niçin telaş ediyorsunuz?

Biz kendi dahili rejimimize başkalarının karışmasını istemiyoruz ve bu meselede titiz hareket ediyoruz. Bizim bu titizliğimiz sizi neye sinirlendiriyor ve neye Almanya Propaganda Nazırının Türkiye işlerine müdahalesine karşı memleketin ve rejimin bir müdafii (savunucu) gibi ortaya atılmıyorsunuz? Neden bilakis gazetenizin sütunlarına faşist ve Nazi propagandasına delalet edecek yazıların girmesine göz kapıyorsunuz?

İşte biz de burasını anlamıyoruz?

Bunun ardından 20 Ekim 1937 günü *Cumhuriyet*'in çift yıldız imzasıyla çıkan başyazısında; gazetelerin Yahudi havrasına döndüğü belirtiliyor ve Sabiha Sertel ile Ahmet Emin Yalman'ın Yahudi oldukları ima ediliyordu.

Artık ipin ucunu kaçırdılar; bir yaygaradır gidiyor. Gazeteler Yahudi havrasına döndü. İrili ufaklı, kadınlı erkekli hepsi kaleme sarılmışlar, avaz avaz haykırıyorlar...

(...)

– Memlekette faşist propagandası var ve siz onlara avukatlık ediyorsunuz!

Alaturka ve Alefrangi
Yeni Öğretimi

STANLEY — CALADONIA

Dumartini 24 Satet 1945

Millet Meclisi dünkü tarihî toplantısında Almanya ile Japonyaya ilânıharb kararını oy birliğiyle verdi

1000

Background: The

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

**"Yarının nasıl olacağını
bugün vereceğimiz karar
tayin edecektir?,"**

«Bu harbin süzülmesine tahdid, vaid ve hilallerin
rağmen Türkiye saflam bir kale gibi cesaret ve
isabette durmaktadır» harbin tarihini değiştirecek
olan iki asker, Stalingrad ve El - Alemeyn
savaşlarında ardıcıl meşhûr olmuşlar.

Each Miller Martin son of George Albert of Newport, Wash. County, has many no longer grows a specialty or raises his specialty crop as his father did. George's specialty crop was apples. Each son has a specialty crop. The sons are: George, Jr., who grows apples; John, who grows apples; and William, who grows apples. Each son has a specialty crop. The sons are: George, Jr., who grows apples; John, who grows apples; and William, who grows apples.

... (b) ... (c) ... (d) ... (e) ... (f) ... (g) ... (h) ... (i) ... (j) ... (k) ... (l) ... (m) ... (n) ... (o) ... (p) ... (q) ... (r) ... (s) ... (t) ... (u) ... (v) ... (w) ... (x) ... (y) ... (z) ...

Dokuzuncu Amerikan ordusu
büyük bir taarruza başladı

Amman, 28.10. — Jeddah informo, ke la islamistoj, kiujn la ŝtato de Sauda Arabio konsideras teroristojn, estas en la procezo de organizado de atakoj kontraŭ la brita ambasado en Ĝeddo. La islamistoj, kiujn la ŝtato de Sauda Arabio konsideras teroristojn, estas en la procezo de organizado de atakoj kontraŭ la brita ambasado en Ĝeddo.

Kızıldere gebirde 23000 esir ald. 584
top. 35 xzhh tren. 32 tank; 3260
kannun ele geçirildi

Mareşal Stalin'in bu günlük emri

products de haute qualité.

Başbakan ve Hariciye Bakanının söylevleri

Şükrü Saracoğlu: "Hükümetiniz bu kararın Türk milletine büyük faydalar temin edeceğine candan kanidir, dedi."

Başbakanlık Hariciye Bşkusu dñ Millet Meclisi
İçişleri Bşkusu Ktup Kararları Salata bñ mmm
cudulu tñdñ atğıdñ alıbdıñ, bu tñdñdñ mñ
İstıfıdñ Mıddıfıñdñ dırdıñdñ pıñdñ ve bñdñ bñ
yadımdñ bñdñdñ tñdñdñ vırdıñdñ bñdñdñ

[illegible]

Report also agrees. States that Helium Release tends to be faster below the surface than above. States that it is difficult to determine whether Helium Release is faster below the surface than above.

[illegible]

Shady weather places that human organs think it safe to let go
 down the middle.

[illegible]

Kararımız etrafında

değerli mühterem. Başbakanlık Milletler Kona-
rına iştirakiniz için müteffakane
tarafından sunulmuş bir davet olmaktadır.

Kararımızda bizi takip edecek devletler

By the way, the *Journal* is not alone in its concern for the environment. The *Washington Post* and the *New York Times* have also published articles on the subject. The *Post* has a regular column on the environment, and the *Times* has a regular column on the environment. The *Post* and the *Times* are the only two newspapers in the United States that have regular columns on the environment.

Konferansın neticeleri

Amerika Hərbiyyə Səhəri
baş nallıqdan hələndiyən

Kızılordanun yıldönümü

Öte Ankara'da Sıyaset Binası
Dışında yapılan her
maddede hilkat ve mülk
günümüz her hilkatide

(...) Hükümetin rejim aleyhine çalışan adamları takip ettiği malumdur. Bize çatan muharrirler gelsinler, şöyle bir hapishaneleri dolaşalım. Bakalım, faşizm propagandası yaptığından dolayı tevkif edilmiş tek bir kişi gösterebilirler mi? Fakat biz onların karşılarna düzinelerle komünist çıkaracağız ki birçoklarıyla tokalaştıklarını görmemiz ihtimali gayri varid değildir (olmamış olamaz).

Yabancı propagandalara karşı hassas olduklarını iddia eden bu baylar ve bayanlar niçin komünizm propagandasını hesaba katmıyorlar?

Tan gazetesinin komünist propagandası yaptığıının ve bunu örtülemek için faşizme çatılmasının acemice bir taktik olduğunun belirtildiği yazıda, Marksist eserlerden örnekler veriliyordu:

Tarihi maddecilik hakkında broşür tercüme eden Bayan Sabiha bunu ilim aşkıyla yaptığını söylüyor. Bu nasıl bir ilim aşkıdır ki, Bayarın çıkardığı ve kitap olduğunu iddia ettiği bütün broşürler hep tarihi maddiyecilikten, Karl Marx'tan, Friedrich Engels'ten bahsetmektedir. Dünyada tarihi maddiyecilikten başka görüş zaviyesi, Marx'tan başka iktisad üstadı yok mudur? Acaba komünizm propagandası yaptığı için hükümetçe kapatılan ve toplatılan *'Projektör'* mecmuasını da aynı ilim aşkıyla mı çıkarmıştır?

İlme âşık olduğunu iddia eden Bayan, okuyucularından diğer ekonomik sistemleri niçin esirgiyor?

(...)

Sulh içinde, dev adımlarıyla yeni bir medeniyet yaratmak yolunda ilerleyen Atatürk Türkiye'sinde lüzumsuz yere patırtı yapmamalarını tavsiye ettiğimizden dolayı üzerimize saldıranlara şimdilik yalnız şunu tavsiye etmek isteriz:

Teşkilatı esasiye (Anayasa) kanununa nazaran (göre) hepsi Türktürler. Kanunun kendilerine bahsettiği bu haktan azami şekilde istifade ederken, ona layık olmayı daima göz önünde bulundursunlar.

Burası Almanya olmadığı gibi Patagonia da değildir. Burada adamlar propagandalarından korkulduğu için değil, millî ahengi bozdukları için cezalandırılırlar.³⁷

Cumhuriyet gazetesi ile *Tan* gazetesi arasındaki çatışma giderek büyüyordu. Sabiha Sertel, bu yazıya "*Cumhuriyet* Gazetesi Goebbels'in Müdafaa Vekili mi?" adlı fıkrasıyla cevap verince; Yunus Nadi de "*Propaganda-yı Yapan Kim?*" başlıklı yazıyı yazıyordu...

Kavga günler geçtikçe şiddetlenmiş ve ırkçı bir yaklaşıma bürünmüştü. Çünkü Yunus Nadi "*Ahmet Emin Yalman'a*" başlıklı yazısında ve di-

ğerlerinde; "Sen Yahudilikten dönme bir adamsın, Türk bile değilsin" demekten geri kalmamıştı.

Dolayısıyla iki başyazarın birbirlerine ağır saldırıları sürüp gitti. (**) imzalı yazılar ise, pervasızlığını gittikçe arttırarak karşı tarafın iddialarını adeta doğrular şekilde; *Tan*'ın yazarları Ahmet Emin Yalman ve Sabiha Zekeriya Sertel'in Türk olmadıklarını ısrarla vurguluyor ve şu sonuca varıyordu: "Türk gazeteciliği yalnız halis muhlis Türk olanlar tarafından yapılır."

Artık iş çığırından çıkmıştı. Sabiha Sertel, *Cumhuriyet*'te yer alan yazılarda "Bolşevik Dudu, kadıncağız" gibi sıfatlarla anılıyordu. Çıkardığı *Projektör* dergisi ise "Kaldı ki bu mecmua, bolşevik dudunun Türk efkârı umumiyesine salmaya çalıştığı mikropların binde biri bile değildir..." diyerek aşığılanıyordu.

Bunun üzerine Sabiha Sertel sütununda, *Cumhuriyet*'e hakaret davası açarak konuyu adliyeye intikal ettirdiğini duyuruyordu. Böylelikle *Cumhuriyet*'le, *Tan* arasındaki polemik de mahkeme koridorlarında son buluyordu.

Açılan dava sonucu gazete sorumluları altışar aya mahkûm oluyor ancak, (**) imzalı yazıların başyazar Yunus Nadi tarafından mı, yoksa Nadir Nadi'nin "Perde Aralığından" kitabında belirttiği gibi Peyami Safa tarafından mı yazıldığı kesinlik kazanmıyordu.

Fakat kesin olan bir nokta vardı ki, *Cumhuriyet* gazetesi o dönem Almanya'ya ve nasyonal sosyalizme sempati ile bakıyor; komünizmi ve sol görüşlülere, *Tan* gazetesini çıkaranların şahsında sert bir şekilde eleştiriyordu.

Nadir Nadi - Hüseyin Cahit Yalçın Polemiği ve Cumhuriyet'e Nazi Suçlaması

Uzun zamandır sinyalleri verilen İkinci Dünya Savaşı, 1939 Eylül'ünde Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başlıyordu. Büyüklüğü, yayıldığı alan ve o güne kadar görülmemiş yıkıcılığıyla tarihin en acımasız savaşlarından olacak olan İkinci Dünya Savaşı, yüzlerce kentin harabeye dönmesi, elli milyon insanın ölüp, milyonlarca insanın yaralanmasıyla son bulacaktı.

Daha kurulalı on altı yıl olan Türkiye Cumhuriyeti, toparlanma aşamasındayken patlak veren bu savaşta tarafsız kalmak istiyordu. Yeni bir savaş büyük felaketler getirebilirdi. Bu kaygının gerilimi Ankara'ya savaş boyunca egemen olmuş ve yönetimin katı bir tutum izlemesine yol açmıştı.

Hükümetin baskıcı yönetimi, ekonomik krizin son safhasında olması, Anadolu'da açlık sınırlarına dayanan yoksulluk, toplumda içten içe büyük tepkiler oluşturuyordu.

Halkın geniş kesimi açlıkla boğuşurken, kentlerde bir takım savaş zenginlerinin çoğalması, yolsuzluk söylentilerinin dilden dile dolaşması, hükümetin eleştirilere karşı baskısını arttırmasına neden olmuştu. Basın, tamamen denetim altına alınmıştı. Gazetelerin dört sayfa çıkması zorunluydu. Sıkıyönetim altında yaşıyorlardı. Gazete sayfalarına yansıyan iç siyaset resmi kalıplarda dondurulmuştu. Ve savaş haberleri manşetlerin vazgeçilmezleriydi.

Bu ortamda gazetelerin işi zordu. Kısıtlı olanaklarla gazetelerini çıkarmaya çalışıyorlardı. *Cumhuriyet* de savaş haberlerine geniş yer ayırıyor, başyazı ve köşe yazılarıyla yorumlarda bulunuyor, ajanslardan aldığı fotoğraflarla savaşı sayfalarına taşıyordu.

Ayrıca savaşın gelişimini ve stratejisini daha iyi analiz edebilmek için emekli general Hüseyin Emir Erkilet'i de yazar kadrosuna katmıştı.

Cumhuriyet gazetesi, nasyonal sosyalizmin temelini atıldığı 1930'lu yıllarda Avusturya'da öğrenim gören Nadir Nadi'nin aralıklı olarak yazdığı başyazılarda, Almanya'yı sempatik bir tavırla değerlendirmişti.

Öyle ki, Nadir Nadi'nin 1938'de çıktığı Viyana gezisini anlattığı yazı dizisinin adı bile "Hitler Viyana'sından Röportajlar"dı. Ve küçük Nadi bu yazılarıyla gazetenin rotasını Almanya'dan gelen rüzgârlara doğru çeviriyordu.

Savaşın başlamasıyla birlikte hükümetin basın üzerindeki baskıcı tutumu, savaşın tarafları hakkında yorum yapılmasına olanak vermiyordu. Gazeteler de buna azami özeni gösteriyorlardı.

Cumhuriyet'in özenli yayını, 1940 yılının Temmuz'una kadar sürdü.

25 Temmuz 1940'ta Ankara'da, Türkiye ile Almanya arasında 21 milyon liralık bir ticaret anlaşması imzalandı. Almanya'ya başta tütün olmak üzere tiftik, fındık, üzüm, incir gibi şeyler satacak; karşılığında Almanya'dan birtakım "mamul" maddeler alınacaktı.

Nadir Nadi, bu antlaşma üzerine *Cumhuriyet*'te "Yeni Muahedenin Sebep ve Neticeleri" başlıklı bir yazı yazıyor ve bu ticaretin her iki ülkenin ilişkilerini düzeltereğinden söz ederek Almanya ile Türkiye'nin birbirini tamamlayacağı bir ekonomik sistem içinde bulunmalarının zorunlu olduğunu vurguluyordu.

Gerçi sonraki yıllarda bu yazısındaki düşüncelerinin kökünden sakat olduğunu kabul edecek ve şunları söyleyecekti:

Bu yazıda ileri sürdüğüm düşünceleri bugün de tam paylaştığımı söyleyemem. Eski devrin ekonomik şartları sömürgeci kapitalist çıkarlarına uygun düşmüş de Nasyonal Sosyalizm iktidara gelince eşit değerlerin değiş-tokuşu yolu açılmış, yani sadece hammadde satabilen ta-

nın memleketlerinin sömürülmesi devri sona ermiş! Bu düşüncenin kökünden sakatlığını bugün kabul ediyorum.

Yazının yayımından sonra başta Hüseyin Cahit Yalçın olmak üzere birçok yazar tepki gösterdi. Nadir Nadi de bu tepkileri, 30 Temmuz 1940 tarihli "Dünya Realiteyi Olduğu Gibi Görmeğe Mecburdur" adlı başyazısı ile şöyle cevaplamaktaydı:

Bugün Avrupa'da bir Alman kudreti yaşıyor. Bu kudretin membaı, kemiyet ve keyfiyet itibarıyla Alman birliğinden gelir. Alman birliği ise bir veya birkaç şahsın değil, tekâmül eden bir fikrin, binaenaleyh tarihin eseridir.

(...)

Aynı dili konuşan, aynı kültüre ve aynı emellere malik 90 milyonluk bir kitle, Avrupa'nın ortasında artık devlet teşkil ediyor.

Bu bir realitedir ve bunu olduğu gibi kabul etmek lazımdır.

90 milyon insanın Avrupa için bir tehlike olacağını ileri sürerek Alman birliğini parçalamaya uğraşmak, tarihi tersine yürütmek gayretine benzer. Alman birliğini parçalamak için milliyet fikrini öldürmekten başka çare kalmamıştır. Bu fikir yaşadığı müddetçe hiçbir milleti, devamlı olarak parçalamak kabil olmayacaktır.

Avrupa devletleri realiteyi olduğu gibi görmeli ve yollarını ona göre tayin etmelidirler. Realite karşısında nikbin bulunmak da şarttır. Tarih, cemiyetlerin tekâmül edişi ise; tekâmül, "daima daha iyiye doğru gidiş" demektir.

Nadir Nadi daha sonra anılarını kaleme aldığı *Perde Aralığından* kitabında, yazdığı bu yazının da gerçek eğilimlerini aştığını söyleyecekti: "Ben bir Atatürk milliyetçisi idim; ırkçı, gerici, sömürgeci ve saldırgan milliyetçiliğe daima karşı idim. Fakat nihayet yaptığım da milletimin emperyalistler arasındaki o korkunç boğuşmada durup dururken güme gitmesini önlemeye çalışmaktan ibaretti."³⁸

Bu yazılar üzerine Başbakan Refik Saydam, Yunus Nadi'yi uyandırıyor; buna rağmen Nadir Nadi ertesi günkü 31 Temmuz 1940 tarihli *Cumhuriyet*'te "Tek Devlet Hegemonyası Bir Hayaldir" başlıklı yazı ile konuyu sürdürüyordu:

Alman birliğini tarihi zaruretlerden doğma bir realite olarak görmek istemeyenler "bugünü" yanlış anladıkları için "yarın"a da tera bakmaktan bir türlü kurtulamıyorlar. Hakikat olan Alman birliğini faraziye halinde düşünmek bile onları sınırlandırıyor. İstikbali karanlık görüyorlar.

(...)

Nazi Almanyası'nın hegemonya emellerinden sık sık bahsediliyor. Bunların bir kısmı propaganda eseri olmakla beraber, şu sosyolojik kanunu göz önünden uzak bulundurmamalıyız: Muayyen kütleleri hedef tutan bir aksiyon, o kütlelerin reaksiyonu ile karşılaşır.

Eğer Almanya hakikaten dünyayı tahakkümü altına almak gayesi ile çalışsaydı, kendi mezarını kazmış olurdu. Çünkü, aksülamel göreceği kütlelerin maddi kesafeti kendininkine nazaran mukayese kabul etmeyecek kadar büyüktür...

(...)

Milliyet fikri yıkılmadıkça Almanya birliğinin yıkılmayacağını, çünkü bir birliğin tarihi-içtimai zaruret olduğunu gördük. Aynı içtimai zaruretlere dünyanın tek devlet tahakkümü altına girmesine de katı'yyen mani olacak derecede kuvvetlidirler. (...)

Nadir Nadi bu yazılarla çoğunluk düşünceden ayrılıp, farklı bir düşünce boyutunu sergilemeyi hedeflemişti. Ancak gelen tepkiler onun hiç tahmin etmediği yönden olmuş, Nazi yanlısı olmakla suçlanmıştı. Daha sonra anılarında o günleri şöyle değerlendirecekti:

Fiskos ve dedikodu makineleri dört duvar arasında neler uyduruyorlardı. Babam Almanlardan para almıştı. Yazıyı o yazmış, altına da benim imzamı atmıştı. Gestapo hesabına çalışan bir Alman kızı beni baştan çıkarmıştı. Ona bağlanmışım, telkinlerinden kendimi kurtaramıyordum. Hoşgörülerine en güvendiğim yazarlar bile Viyana'da okurken Nazizmin etkisi altına girdiğim için yolumu şaşırdığımı belirtiyorlardı. Ömrümde ilk defa önemli bir konuda, yukarıdan gönderilen basmakalıp direktiflerin dışına çıkarak –ama yine hükümet politikasına yardım amacıyla– kendime göre bir yol tutmak istemişim. Tek sesli koronun içinde bir ayrı sestir bu. Varsın onlar bildiklerini okusunlar; karışmaya hiç niyetim yoktu. Benim cılız sesime, benim küçücük söz hakkıma tahammül etmeleri yetecekti bana.³⁹

Hüseyin Cahit Yalçın ve diğer gazetecilerin *Cumhuriyet*'e tavrı alması üzerine Nadir Nadi, 3 Ağustos 1940 günü, Hüseyin Cahit Yalçın'a hitaben bütün gazetecilere karşı kendini savunan bir yazı yazdı:

Hüseyin Cahit Yalçın'a:

Dünyanın içinde bulunduğu bu fevkalade nazik devrede, her gün Türk efkân umumiyesine hitap vazifesini üzerine alan muhterem ve yaşlı bir üstadın üzülmelerinden memleketin de zarar görebileceğini düşünerek sizinle münakaşa etmek istemezdim. Fakat beni haksız çıkarmaya çalışan yazılarınız birkaç gazetede daha akis buldu. Ve bugün yine siz "Aynı Ses" başlıklı yazınızla beni müdafaa eden bir arkadaşa çattarken, hakikatte bana da hücumda devam ediyorsunuz.

Nadir Nadi, "Üstadım" diye başlayan ve gazeteciliğini öven bir girişten sonra, kendisini "yabancı çıkarlar için" çalışmakla suçlayan Hüseyin Cahit Yalçın'a, tecrübeli bir öğretmen konumunda dersini veriyordu.

Birinci yazımdan şu manayı çıkarmışsınız: "Almanya galip gelmiştir. Türkiye Almanya'nın karşısında boyun eğmelidir." Umumi olarak Avrupa'daki reel vaziyetten bahseden ve içinde yukarıya aldığım cümlelerin hiçbirisi bulunmayan bir mütalaa hakkında bu hükmü verebilmeniz için ancak iki sebep tasavvur olunabilir: Siz ya bir Alman buhranı içinde yaşıyorsunuz ve sinirlisiniz, yahut da Türkiye'de bir harp havası yaratmak istiyorsunuz. Bu iki sebebe de ihtimal vermediğim için isnadınıza hayret ediyorum.

Ben Almanya galip gelmiştir, demedim. Avrupa'da bir Alman realitesinden bahsettim. Bu realiteyi inkâr etmek, bence memleket menfaatlerine taban tabana zıttır. Çünkü, kuruluşunda şahsi hizmetiniz bulunmayan Türkiye Cumhuriyeti, bünyesi itibariyle realist bir devlettir. Bu devlet Almanya ile normal münasebetler güdüyor ve Almanya tarafından milli menfaatlerimize aykırı bir harekete maruz kalmadığı müddetçe de bu münasebetlere devam edecektir. Bunu resmî ağızlar birçok vesilelerle tekrarlamadılar mı?

İşte realite budur.

"Avrupa, Alman realitesini görmelidir" demiştim. Bundan da (yağmur yağıyor, bana kaz dedi) mantığı ile hareket ederek (Türkiye, Almanya önünde boyun eğmelidir) manasını çıkarmışsınız. Sözlerimde ve cümlelerimde zerre kadar bir ima bile bulunmadığı halde bu hükme nereden vanyorsunuz? Avrupa Türklerden mi ibarettir, hatta bu kelime sadece birtakım devletler manzumesi mi demektir? Avrupa, siyasi ve içtimai bir varlıktır. Burada birçok devletlerle birlikte sayısız zihniyetler ve kafalar da yaşar. Ben, umumi olarak yazdığım o yazıda bu mefhumları bir arada olarak düşündüm. Evet Sayın Yalçın, realiteyi göremeyen, yahut görmek istemeyen ben değilim. Siz, yazılarınızla Türkiye Cumhuriyeti'nin dış siyasetini temsil etmeye çalışırken, bunu tamamıyla ifade ettiğinize kani misiniz? Türkiye Cumhuriyeti'nin aldığı tedbirler tamamıyla tedafüidir ve memleketimiz taahhütlerine ve dostluklarına karakterinin bütün ciddiyetiyle bağlı ve sadıktır. Bizim Avrupa kavgasıyla ne ideoloji, ne de maddi menfaat bakımından hiçbir alakamız olmadığı halde, siz, halk arasında, adeta harbi buralara zorla getirmek isteyen -çok sevdiğiniz tabirinizi kullanayım- bir hırsı cahla, eşine muharip İngiltere'de bile rastlanmayan şiddetli yazılar yazmakla itham ediliyorsunuz. Sizi kaç defa hususi meclislerde müdafaa ettim."

Dört yıldır başyazıları yayımlanan Nadir Nadi, Hüseyin Cahit Yalçın'ın karşısında tecrübesizliğinin farkındaydı. Ancak gençliğinin dünyayı algılamada bir avantaj olduğunu düşünüyor ve bu anlamda Hüseyin Cahit Yalçın'ı yaşlı buluyordu.

Kendini müdafaa eden bir adamın hayatından bahsetmesi âdettir. Nitekim, bugünkü yazınızda, "Ben daima hürriyeti sevdim, bütün hayatım hürriyet uğruna mücadele ile geçmiştir" diyorsunuz. Size nazaran yaşça çok genç olduğum için bu hususta yazık ki aciz kalıyorum. Meslek hayatıma başlayalı henüz beş sene bile olmadı. Vakıa, her ne kadar siz de ikinci defa olarak, hatta benden sonra yazmaya başladınızsa da, on iki senelik sükût devrinizi tarhettiğimiz takdirde bile yine benim yaşımdan fazla maziniz kalıyor. Siz, göğsünüzü gererek:

- Ben memleketime şu, şu hizmetleri yaptım! Diyebilirsiniz.

Benim ise geçmişe ait bir iddiam yok. Fakat, içimde yaşayan bir ışık var ki, o da daima ve yalnız bizim cemiyetimiz uğrunda çalışmaktır. Kısa olmakla beraber, dört senelik meslek hayatımda bir falso bulunması, vatanperver ve yaşlı bir Türk gazetecisi sıfatıyla sizi memnun eder kanaatindeyim.

Daha sonra Nadir Nadi anılarında; bu yazıyı yazarken çok sinirli olduğunu ve kendini güç tuttuğunu, bunun da satırlar arasında sırtan cümle aksaklıklarından kolayca sezinlendiğini vurguluyordu. Hüseyin Cahit Yalçın'ın ise bu yazıya cevap verip vermediğini hatırlamadığını söyleyen Nadi: "Büyük politika gürüşçisi belki de beni pek çelimsiz bulmuş, uğraşmaya değmez diyerek üzerimde durmaya lüzum görmemişti. Zaten maksadım onu kızdırmak değil, tersine yatıştırmaktı" diyordu.⁴⁰

Yalçın ise, 8 Ağustos günü "Düşmanlık ve Vazife" başlıklı yazısında isim vermeden Nadir Nadi'yi cevaplıyor, "Almanya'ya düşman olmadıklarını, ancak Almanya'nın teşkil ettiği tehlikeye karşı tedbir almayı bir vazife olarak gördüklerini" söylüyordu.

Cumhuriyet ve *Yeni Sabah* arasında olan bu tartışma savaşın ilk yıllarında Almanya karşıtı olan hükümeti endişeye düşürüyor, *Cumhuriyet* gazetesi 10 Ağustos 1940'ta üç ay süreyle, hiç bir sebep gösterilmeksizin kapatılıyordu. Böylece Müttefiklerden yana olan *Yeni Sabah* ile Almanya taraftarı *Cumhuriyet* arasındaki kavga da yarım kalıyordu.⁴¹

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'yı destekleyici yazılar yayımlayan *Cumhuriyet* gazetesi, bu yüzden iki polemik yaşamış ve hükümet tarafından üç aylığına kapatılmıştı.

Peki bütün bunlar hükümetin *Cumhuriyet*'e karşı tavrını değiştirmiş miydi?

Kuruluşundan itibaren siyasi iktidarla arası iyi olan *Cumhuriyet*'in İkinci Dünya Savaşı ile birlikte bu ilişkileri değişiyordu. Savaş öncesi yapılan 1939 seçimlerinde TBMM üyesi olan *Cumhuriyet* gazetesi sahip ve başyazarı Yunus Nadi ile gazetenin yazarı Abidin Daver, 1943 seçimlerinde CHP tarafından aday gösterilmeyerek cezalandırılıyorlardı.

Yunus Nadi ki; Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında 2. ve 3. dönem İzmir mebusluğu, *Cumhuriyet*'in ilanından sonra oluşturulan Büyük Millet Meclisi'nde I. dönem İzmir, II. dönem Menteşe, III., IV., V. ve VI. dönem Muğla mebusluğu yapmıştı.

Savaş sırasında gazetenin izlediği yayın politikası Yunus Nadi'nin milletvekilliğinin bitmesine neden olmuştu.

CHP ile *Cumhuriyet* arasında uzun yıllar süren dirsek teması da bu savaşla sürtüşmeye dönüşecek ve *Cumhuriyet* keskin bir dönüşle, CHP karşıtı olarak kurulan Demokrat Parti'nin saflarına geçecekti.

Cumhuriyet'i İdare Edenler

Cumhuriyet gazetesinin yönetim yapısı, ilk yıllarında geleneksel patron-başyazar kimliği doğrultusunda idi. Yunus Nadi'nin Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel ile birlikte 10'ar bin lira sermaye koyarak kurdukları gazetede ortaklar, eşit olarak sermaye arttırımına katılamayınca önce Nebizade Hamdi daha sonra da Zekeriya Sertel paylarını alarak çekilmişti.

Artık *Cumhuriyet*'te Yunus Nadi'nin tek adam yönetimi hâkimdi. Nadi gazetenin imtiyazı ile tesislerini ayırmış; imtiyazı kendi üzerinde bırakmış, matbaayı ise iki oğluna kiraya vermişti. Gazetenin idare müdürlüğüne, *İkdam* gazetesinde idare müdürlüğü yapmış olan Mahmut Bey, klişe memurluğuna da Vartan Efendi getirilmişti.

1927 yılında gazetenin idare müdürlüğünü Sadi Bey yapmaya başlamış, daha sonra Bali Bey, Hasan Bedrettin, Kadri, Celal, M. Sırrı, İlhami Şevket bu görevde bulunmuşlardı.

Siyasi haberlerin ağırlıklı olduğu yıllar olan 1930'larda Ankara ile iletişim kurmayı daha kolay hale getirmek gerekiyordu. Bu amaçla Ankara'da ilk büroyu, 1935 yılında *Cumhuriyet* gazetesi açmıştı.

Yunus Nadi'nin 28 Haziran 1945'te Cenevre'de vefatı üzerine yönetim, mirasçıları eşi Nazime Nadi, oğulları Nadir Nadi, Doğan Nadi kızları Leyla Uşaklıgil, Nilüfer Nun'un ortaklığında kurulan "Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş." adlı şirkete geçiyordu.

Bu ortaklıkla birlikte *Cumhuriyet* gazetesinin birkaç yıl sonra, basın tarihinde örneğine az rastlanır gelişmelere sahne olacağı henüz bilinmiyordu.

Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi

Takrir-i Sükûn Yasası ve İstiklal Mahkemeleri

Tarih 13 Şubat 1925. Henüz kurulalı iki yıl bile olmayan Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk isyan patlıyordu: Şeyh Sait Ayaklanması... Hükümet ayaklanmanın yayılmasına olanak vermeden gerekli önlemleri alıyor ve hemen sıkıyönetim ilan ediliyordu. Ve birkaç kez uzatılan sıkıyönetim, 23 Kasım 1927'ye kadar sürecekti.

İsyanın ardında yatan ekonomik ve kültürel nedenlere dikkat çekerek sert önlemler almayı reddeden Fethi Bey ise istifa ediyor, kabinesi 4 Mart'ta düşüyordu. Yeni kabineyi kuran İsmet Paşa, aynı gün Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabul edilmesini ve askeri harekât bölgesiyle Ankara'da birer istiklal mahkemesi kurulmasını sağlıyordu.

Kanun kabul edilir edilmez Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergi kapatılması işlemleri başladı. Önce İstanbul'da yayınlanan *Tevhid-i Efkâr*, *Son Telgraf*, *İstiklal*, *Toksöz* ve sol yayınlardan *Orak Çekiç* ile *Aydınlık*, sağcı dergi *Sebilürreşat* kapatıldı. Bunu *Millet*, *Resimli Hafta*, *Presse de soir* (İstanbul), *Yoldaş* (Bursa), *Sada-yı Hak* (İzmir), *Doğru Söz* (Mersin), *Kahkaha* (Trabzon), *İstikbal* (Trabzon), *Sayha* (Adana) gazetelerinin kapatılması izledi.

Bir buçuk ay kadar sonra Hüseyin Cahit'in (Yalçın) çıkardığı *Tanin*, 11 Ağustos'ta Ahmet Emin'in (Yalman) *Vatan*'ı kapatıldı.

Şark İstiklal Mahkemesi, 7 Haziran günü Eşref Edib, Velid Ebüzziya, Abdülkadir Kemali, Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu), Sadri Ethem'in tutuklu olarak getirilip yargılanmaları kararını aldı. Diyarbakır'a gönderilen sanık gazeteciler, daha sonra mahkemenin görev yaptığı Elazığ'a yollandılar. 13 Ağustos'ta bazılarının ilk sorgusu yapılırken, İstanbul'da Ahmet Emin (Yalman), Ahmet Şükrü (Esmer), Suphi Nuri (İleri), İsmail Müştak (Mayakon) tutuklandı.⁴²

Takrir-i Sükûn döneminde Türkiye'de siyasal tartışma ortamı büyük ölçüde yitirilmişti. Sıkı bir denetim altına alınan basının adeta eli kolu bağlanmıştı. Hükümetin istemediği bir yazı yazan gazetecinin istiklal mahkemelerinde yargılanması an meselesiydi. İki yıl süren sıkıyönetim sırasında kimi gazetelerin tirajlarında belirgin azalmalar olmuştu. O dönem milletvekili olan Yunus Nadi, gazetesinde bu konuda herhangi bir

Yunus Nadi İnönü'yle, Cumhuriyet arşivi

yorumda bulunmasa bile Meclis'te kişisel çaba sarf ederek, gazetecilerin affı için uğraş vermişti.

Bu amaçla Meclis'e bir önerge vererek, istiklal mahkemelerine sevk edilen gazetecilerden *Tanin* gazetesi sahibi Hüseyin Cahit (Yalçın), mesul müdürü Muammer, muharrirlerden Nurettin, *Resimli Hafta* dergisi sahibi M. Zekeriya Sertel ve Ata Çelebi'nin aflarını talep etmişti.⁴³

Cumhuriyet Gazetesi Atatürk Devrimlerinde Öncü

Atatürk devrimlerinin her biri radikal değişiklikler içeriyordu. Ve eğitim seviyesi çok düşük olan halkın bu reformları hemen kabullenmesi imkânsız görünüyordu.

Kamuoyu oluşturma işlevinde basının büyük bölümü Mustafa Kemal'i desteklese de *Cumhuriyet* gazetesinin ayrı bir önemi vardı.

Çağdaş dünyaya entegrasyonun altyapısı Arap harflerinden Latin harflerine geçişle oluşturulacaktı. Eski yazının kaldırılmasıyla 600 yıllık kültür mirası bir kalemde çizilecek miydi? Birçok aydının bu bağlamda muhalefetine rağmen 3 Kasım 1928'de yeni yazıya geçiş kararı alındı. 1 Aralık 1928'den itibaren gazeteler sadece Latin harfleriyle basılacaktı.

Gerçi başta *Cumhuriyet* olmak üzere birçok gazete, birkaç aydır yarısı eski yarısı yeni harflerle basılmaya başlanmıştı bile...

Haziran ayı ile birlikte gazetede ki bütün rakamlar yeni sayılarla yazılmış; istatistikler, eksiltme-arttırma ilanları, devlet dairelerine alınacak

besin maddeleri gibi resmî içerik taşıyan haberler ve bazı reklamlar yeni yazının başlangıç anahtarı olmuştur.

9 Ağustos 1928'de Gazi, Sarayburnu'nda halka bir konuşma yapıyordu. Bu konuşmanın ertesi günü Yunus Nadi, "Latin Harfleri" başlıklı bir başmakale yayımlıyor, yeni yazının özellikleri ve sağlayacağı yararları anlatıyordu.

29 Eylül'den sonra gazete iki birinci sayfalı olarak çıkmaya başladı. Eski yazıyla yayımlanan birinci sayfanın aynısı yeni harflerle son sayfada tekrarlanıyordu.

Nihayet beklenen gün geldi ve 1 Aralık 1928 günü bütün gazeteler yeni harflerle okuyucu karşısına çıktı. *Cumhuriyet* de "Türk Matbuat Hayatında Tarihi Bir Gün" manşetiyle çıkıyordu. Ayrıca "Yeni Yazı" üzerine bir makale yazılmış ve yanına da küçük bir kutu içinde bu değişimden memnun olmayanlar ya da bunu kendi çıkarları için kullanacak olanlar için "parmak sallayan" bir vinyet konmuştu:

Yeni harflerin kabul ve tatbikinden, bilhassa matbuatın tenkitlerinden hiç de başları hoş olmayan bazı kimselerin pek ziyade memnun olacakları söyleniyor. Filhakika bazı kimseler düşünebilirler ki:

- Şimdi gazeteleri herkes kolaylıkla okuyamaz. Binaenaleyh gazeteler aleyhimde yazsalar bile onlar okunup anlaşılincaya kadar atı alan Üsküdar'ı geçmiş bulunur. O halde: Kekâ, gel keyfim gel!..

Böyle söyleyen, hele böyle düşünen olur mu, bilmiyoruz. Şayet varsa onlara ehemmiyetle ihtar ederiz ki matbuat kontrol vazifesini ifada daimdir; halkın ve hükümetinse, fenalığı یشirmek ve görmek hususunda daima kulağı delik ve gözü açıktır.

Yazının devamında da Latin harflerine geçişin Batı medeniyetleri seviyesine ulaşmanın temel basamağı olduğu vurgulanıyor ve bir yılda Avrupa'ya yetişileceği iddia ediliyordu:

Bugün bütün Türk matbuatı baştan başa Lâtin esasından alınma yeni Türk harfleriyle çıkıyor. Yeni yazının umumiyetle hayata ilk tatbiki şerefli Türk matbuatının oldu. Bugün Türk matbuat hayatında çok büyük tarihi bir gündür. O tarihi günü tatbikatı ile beraber kaydetmek şerefine mazhar olan Türk matbuatı, bu mazhariyetinden dolayı kendini ne kadar bahtiyar saysa yeridir.

Hiçbir inkılâp kolaylıkla, insana hiç zahmet vermeden hatta bazen zarar vermeksizin tahakkuk edivermez. Öyle olsa inkılâplar bu kadar kıymetli olmazdı. Denilebilir ki inkılâpların zorlukları, zahmetleri ve mihnetleri nispetinde büyük olur. Harf ve yazı inkılâbı da böyledir. İptidaları hepimiz biraz zorluk görürüz, ve bir parça zahmet çekeceğiz. Fakat neticenin parlaklığı yanında bu zorlukların ve zahmetlerin çok

gölgede kaldıkları ve kalacakları muhakkaktır. Düşünülmeli ki bu yazı inkılâbı sayesinde aziz Türkiyemiz bir seneden az bir zaman zarfında medeniyetin ve marifetin hakikî anahtarını elde etmiş olmak noktasından tamamen Avrupaya benzeyecektir.

Yeni yazıya geçişle birlikte gazetelerin tirajlarında önemli bir düşme olmuştu. Hükümet bu durumda bazı gazeteleri finanse etmek durumundaydı. *Cumhuriyet* de 2.500 liralık yardımla en çok destek gören gazete oluyordu.

Nadir Nadi, Atatürk'ün İş Bankası'ndaki kendi hesabından *Cumhuriyet*'e verdiği faizsiz krediyi yıllar sonra öğreniyordu:

Böyle bir borcumuz olduğunu ben Atatürk'ün ölümünden sonra bankadan gelen yazılı istem üzerine öğrendim. Borç tabii ödendi. Bu tabii, borcumuzun maddi bölümü. Atatürk'e olan manevi borcumuzu ise hiçbir zaman ödeyemeyeceğimizin inancı içindeyim.

Kurtuluş Savaşı'nın siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlardaki yansıması olan Atatürk devrimleri dinamik bir süreci kapsıyordu.

Zamanın ve koşulların değişmesine paralel olarak gelişim, atılım ve dönüşümü öngören bu dönemde her alanda yeniliklere giriliyordu. Ve yeni bir ulusun oluşturulması için Türk toplumu yeniden örgütleniyordu.

Atatürk ulusa dayanan toplumu yaratmak için dil ve tarih konularına ağırlık vermekteydi. Atatürk'ün deyişiyle " Türk dilini yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak" gerekiyordu. Bu amaçla 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türkçeyi sadeleştirme ve öz Türkçe sözcük üretme çalışmaları yapıyordu.

Dil konusunda ülkede hummalı bir faaliyet başlamıştı. Dil Kurultayı toplanıyor, yerli-yabancı dilcilere araştırmalar yaptırılıp, Güneş-Dil Teorisi'ne uzanan felsefi bir süreç yaşanıyor.

Cumhuriyet gazetesi de harf devriminden sonra öz Türkçe eğilimine girmişti. Bazen eski buldukları kelimeleri değiştirip yeni kelimeler öneren haberlere bile rastlanıyordu.

1920'li yıllarda 'şeyh-ül-muharririn', yani yazarlar başkanı, Mahmut Sadık' tı. Mahmut Sadık, 1929 yılının başlarında hastalanmıştı. *Cumhuriyet* gazetesi bunu okurlarına duyururken, Türkçe'deki yenileşme hareketini nasıl benimsediğini de gösteriyordu. 21 Ocak 1929 tarihli sayıda "Pirimiz Hasta" başlıklı haber şöyle başlıyordu:

Şeyh-ül-muharririn kelimesi yeni harflerle pek çirkin bir manzara arz ettiği için 'gazetecilerin piri' terkibi ile tavsif etmeyi muvafık gördüğümüz Mahmut Sadık Bey..

1930'lu yıllarda Türk Dil Kurumunca yeni üretilen kelimeler, her gün birinci sayfada Osmanlıca karşılıklarıyla yayımlanıyordu.

Ayrıca ünlü yazarlar M. Nermi, Gök Bitük ve Halit Fahri Ozansoy "Öz Türkçe" başlıklı yazılarla konuyu detaylı olarak inceliyor, Sacid Ülkü "Değişim Uzu" başlığıyla öz Türkçe şürler yazıyordu.

Cumhuriyet Gazetesinin Yeni Yasalara ve Sosyal Gelişmelere Bakışı

Türkiye çağdaş dünyayı yakalamak için yapılan reformlarla dolu dizgin ilerliyordu. Aile ve bireyin hakları Medeni Kanun'la yeniden şekillenmiş, kalan ayrıntılar da teker teker ele alınmaktaydı.

21 Haziran 1934'te Soyadı Yasası kabul edilmiş, herkesin soyadı bulup tescil ettirebilmesi için 1 Ocak 1935'ten itibaren yürürlüğe girmişti. *Cumhuriyet* 28 Kasım 1934 tarihli sayısında, "Bütün Millet Soyadı Bulmakla Meşgul" başlıklı haberle birlikte Yunus Nadi'nin Soyadı Yasası'nın olumlu yanlarını ele alan başyazısını yayımlıyordu.

26 Kasım'da ağa, hafız, hacı, hoca, molla, efendi, beyefendi, paşa, hanımefendi, hazretleri gibi lakap ve unvanları kaldıran bir yasa çıkarılıyordu.

Kanunun, birinci maddesinin ikinci cümlesinde: "Vatandaşlar, kanun karşısında ve resmi belgelerde yalnız adlarıyla anılırlar" deniyordu.

Cumhuriyet, hemen ertesi günkü sayısında lakap ve unvanlarla ilgili yasanın kaldırılmasından söz ederken "Eski devirlerin artığı lakap ve unvanlar kaldırıldı" yorumunu yaparak, çıkarılan her yasanın ya da sosyal gelişmenin arkasında olmaya gayret ediyordu.

Ondalık ölçü sisteminin kabul edilmesinden hafta sonu tatilinin pazara alınmasına kadar çeşitli konularda görüş bildiren *Cumhuriyet*, yeniliklerin zaman zaman öncülüğünü yapıyordu.

21 Ekim 1932'de Yunus Nadi'nin "Tatil Gününün Pazara Nakli Lazımdır" başyazısı bunun en iyi örneklerindendi:

Tatil gününün pazara nakli lazımdır:

Kala kala iş buna mı kaldı demeyiniz. Bütün işlerimizde dünyaya uymak lüzum ve zarureti kabul etmiş ve pek de iyi etmiş olduğumuz halde şeklen ehemmiyetsiz, fakat esasen çok ehemmiyetli bir meselenin tashihini geciktirip durmaktayız. Hafta tatilinin bizde cuma ve Avrupa'da pazar günleri yapılması, Avrupa ile olan ilişkilerimiz bakımından büyük ve bizim için zararlı bir eksiklik teşkil etmektedir.

Yunus Nadi, hafta sonu tatilinin Avrupa ile neden aynı olması gerektiğini ayrıntılarıyla anlatıyor, aslında dini anlamda da önem arz eden cuma tatilinin değişmesi gerektiğinin altını çiziyordu.

Bütün dünya muamelat itibarıyla bir memleket sayılacak kadar küçüldü. Yeni dünya memleketlerinin münasebetleri o kadar arttı, bunun

neticesi olarak Türkiye iktisadiyatı dahi Avrupa memleketleriyle sıkı surette alakalandı.

O halde haftanın tatil gününde Avrupa ile birleşmek lazım. Bu bir zarurettir. Ya onlar tatil günlerini cumaya getirsinler, yahut biz tatil günümüzü pazara nakledelim.

Tatil gününün pazara alınması, Yunus Nadi'nin bu uyarısından çok kısa bir süre sonra gerçekleşecekti.

Serbest Cumhuriyet Fırkası Kuruluyor

Tek parti iktidarının demokrasiyi tam olarak temsil etmediğini düşünen Atatürk, uzun süredir çok partili rejime geçmeyi planlıyordu.

Ancak imparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş gibi büyük bir siyasal ve sosyal devrimin yaşandığı Türkiye'de taşlar henüz yerlerine oturmamıştı.

Bütün bunların üstüne, dünya çapında yaşanan 1929 ekonomik krizi, Türkiye'yi de girdabına almıştı.

Maddi-manevi bir yorgunluk tüm yurdu sarmıştı. İkinci bir parti, ülkeye yeni bir renk, yeni bir soluk getirebilir, Atatürk'ün rahatsız olduğu "tek adam görüntüsünü" de değiştirebilirdi.

Ancak bu parti ana ilkelerde Halk Fırkası'ndan farklı olmamalı, bin bir güçlkle kurulan Cumhuriyet'in temeline dinamit koymamalıydı.

Bu düşüncelerle yola çıkan Atatürk, yeni partiyi en güvendiği isimlerden birisine kurduracaktı. Eski başbakanı, okul arkadaşı, Paris Büyükelçisi Fethi Okyar'a...

Partinin kurulacağı, *Cumhuriyet*'te haftalarca önceden haber olarak verilmişti. Birinci sayfada Atatürk ile Fethi Okyar'ın yan yana resimleri yayımlanmıştı. Bu durum, doğacak demokrasinin bir tür danışıklı dövüş olacağı dedikodularının yayılmasına yol açmıştı. İsmet İnönü de, Fethi Okyar da Atatürk'ün en güvendiği kimselerdi. Biri Halk Fırkası'nın başı idi, öbürü Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın başı olacaktı.

Cumhuriyet, fırkanın kurulduğu 9 Ağustos 1930 tarihli sayısında şu haberi veriyordu:

Paris Sefiri Fethi Bey Halk Fırkası'ndan ayrıлып başka bir programla, yeni bir fırka yapacaktır. Yeni fırkanın, Halk Fırkası programından pek farklı çalışmayacağı söylenmektedir. Mamafih, Halk Fırkası'na muarız bir fırka olacaktır.

Yunus Nadi de *Cumhuriyet*'teki yazısında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasını demokrasinin bir gereği olarak değerlendiriyordu:

Memleketin şurasından burasından gelmeye başlayan malumat yeni fırkanın her tarafta iyi bir tesir husule getirmiş olduğu merkezinde-

dir. Bunu ilk merhalede normal fırka fikrinin demokrasi hayatımızda büyük ihtiyaç olduğu manasına almak doğrudur. Tesis ettiğimiz Cumhuriyet'in hakikaten halk idaresi olarak tekâmül edebilmesi için bütün hürriyetlerin tam ve kâmil olarak istimal edilebilmesi lazımdır.

Ne var ki Atatürk tarafından zorla muhalefet liderliğine getirilen Fethi Bey, görevini hakkıyla yerine getirme gayreti içindeydi. Partinin kurulmasından iki gün sonra 11 Ağustos 1930 tarihli *Cumhuriyet*'te çıkan demeciyle de hükümete ilk eleştirisini yollayarak bunu kanıtlıyordu:

Durgunluk, bütün dünyada olduğu gibi bizde daha fazladır. Çünkü hükümet, mali gücümüzle orantısız masraflara girmiştir. Bugünkü kuşak için verimli olmayan masraflara girilmiştir.

Aynı günkü başyazısında Yunus Nadi: "Fethi Bey'in yeni fırkasıyla bir adımını daha atacak olan demokrasi üzerinde ısrar etmek isteriz" diyerek Serbest Fırka'ya desteğini esirgemiyordu.

Gazi'nin yakın çevresinden birçok kişi, Ağaoğlu Ahmet Bey, çocukluk arkadaşı Nuri Bey, kız kardeşi Makbule Hanım yeni partiye katılmışlardı.

Halk Fırkası'ndan da 14 milletvekili Serbest Fırka'nın saflarına geçmesine rağmen, Yunus Nadi bu yeni oluşuma, gazetedeki destek yazıları haricinde mesafeli yaklaşmayı tercih ediyordu.

Demokrasinin gereği çoksesliliğe bir adım olarak düşünülen Serbest Cumhuriyet Fırkası, umulmadık bir ilgiyle karşılandı. Halk Fırkası'nı içine sindiremeyen, Cumhuriyet'i benimseyememiş, yoksulundan yobazına, Atatürk karşıtından halinden şikâyetçi olana kadar, her kesimden insan partiye sahip çıkıyordu.

10 Ekim 1930'da yapılan ilk yerel seçimlerde olaylar yaşandı. Ertesi günkü *Cumhuriyet*, çıkan olayları birinci sayfadan veriyordu:

Dün (seçim günü) öyle olaylar oldu ki yalnız silah patlamadığı kaldı. Kasımpaşa'da ve Kumkapı'da sandıklara hücum edildi, polislerle karşı gelindi, hülasa kıyamet koptu.

Yeşil bayraklarla irticai gösterilere dönüşen seçimler, bir başka haberde de şöyle değerlendiriliyordu:

Fethi Bey lehine tezahürat yapanlar seçim sandığına yeşil bayrakla geldiler. Bayrak Vefa Kulübü'ne aittir. Fakat gelenler kulüp mensupları değildir. O halde yeşil bayrağın manası ne?

Gün geçtikçe işin kötüye gideceğini gören Atatürk gelişmelerden rahatsız oldu ve onun isteği üzerine Fethi Bey 17 Kasım 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı feshetti.

Büyük umutlarla kurulan muhalefet partisi ancak 99 gün yaşayabilmişti. Ve Türk siyasetindeki muhalif hareket, başarısız bir denemeden sonra derin bir sessizliğe gömülüyordu.

II. BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE CUMHURİYET GAZETESİ (1946-1960)

Çok partili sisteme geçiş denemeleri, Terakkiperver ve Serbest Cumhuriyet fırkalarının kısa süren yaşamlarıyla başarısızlıkla sonuçlanmış, son denemenin ardından 16 yıl boyunca hiçbir girişimde bulunulmamıştı.

Ta ki, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasına değin.

CHP'nin yıllar süren iktidarı, bazı kesimlerin deyişiyle bürokrat egemenliğine dönüşmüştü. Daha 1930'da, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasını büyük bir kurtuluş olarak görenlerin sayısı aradan geçen yıllarda iyice artmıştı.

Keza İkinci Dünya Savaşı'nun maddi ve manevi baskısı, zaten yoksul ve bezgin olan halkın ümit ışığını tamamen söndürmüştü.

İşte böyle bir ortamda ortaya çıkan Demokrat Parti'nin çevresi birden büyük bir sevgi ve ilgi çemberiyle sarıldı.

Nadir Nadi, kendisini de etkileyen bu heyecan dalgasından şöyle söz ediyordu:

7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti resmen kuruldu. Ertesi günü basında yayınlanan programa göre, bu parti ile CHP arasında temelli farklar yoktu. Olağan saymak gerekti bunu da. Anayasamızın 2'nci maddesi gereğince, yurdumuzda kurulacak her siyasal teşekkül altı okta ifadesini bulan devrim ilkelerini benimsemek zorunda idi. DP bu ilkeleri programında sınırlandırmaya çalışmış ve beklendiği gibi CHP'ye kıyasla daha liberal bir nüteliğe bürünmek istediğini göstermişti.⁴⁴

Yunus Nadi'nin 1943 seçimlerinde CHP'den aday gösterilmemesiyle başlayan gerginlik, Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte *Cumhuriyet*'in tüm desteğini DP'ye yöneltmesine yol açıyordu.

Nadir Nadi Menderes'le, Cumhuriyet arşivi

Bu arada halkın büyük bir coşkuyla DP'nin etrafında kenetlenmesi, CHP'yi rahatsız etmişti. CHP'li yöneticiler yaşanan bu hızlı gelişme karşısında telaşlandılar ve Nadir Nadi'nin deyişiyle "art niyetli" kararlar aldılar:

Demokrat Parti'nin 7 Ocak 1946'da kurulmasından sonra gelişmesi hızlı oldu. Durumu yakından izleyen CHP ileri gelenleri telaşlanmaya başladılar. Elleri kolları bağlı beklemek doğru değildi. Bir şeyler yapmak, harekete geçmek gerekiyordu. Seçimleri öne almayı düşündüler. Normal olarak 1947'de yapılacak seçimleri 1946 yazında yapıverirlerse, henüz yurt ölçüsünde teşkilatını tamamlayamayan DP'yi kolayca yenebilirlerdi. İlk belediye seçimlerini Eylül'den Mayıs'a alarak hazırlıklara girişmeli, arkasından hemen milletvekili seçimlerine gitmeli idi.

CHP'nin davranışına yön veren art niyeti görmemeye imkân yoktu.

Nitekim seçimler bir yıl önceye alınarak 21 Temmuz 1946'da gerçekleştirildi. Tahmin edildiği gibi, henüz teşkilatını tamamlayamayan DP, 465 milletvekilliğinin 66'sını almıştı. CHP 395, Bağımsızlar da 4 milletvekilliği kazanmıştı.

Seçim sonucunda ülkede huzursuzluk arttı. CHP'den rahatsız olanların sesleri yükseliyordu. Nadir Nadi, seçimlerde yaşanan bu olayları daha sonra şöyle anlatacaktı:

Sıkıyönetim altında, bütün hükümet kadrolarının CHP'yi tutması ile ve birçok kanunsuz işlemler sonucu olarak DP adaylarından önemli bir kısmı, kazandıkları oylardan yoksun bırakılmışlar, onların yerine CHP adayları kazanmış gibi gösterilmişlerdi. Bu, demokrasinin yurdu-muzda gelişmesi bakımından tatsız bir belirti idi. Daha ilk adımda iki parti sen-ben kavgasına tutuşuyorlardı. Muhalefeti tutan basın hükü-mete şiddetle çatıyor, her yerden merkeze protesto telgrafları yağıyordu. Seçimler erkene alınmakla kurtarılacağı umulan Büyük Millet Mec-lisi'nin otoritesi böylelikle büsbütün tehlikeye düşüyordu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, 25 Temmuz günü yayınladığı bir bildiri ile, "Seçim sonuçları hakkında vatandaşları şüpheye düşürücü ve memle-ketin huzurunu sarsıcı her türlü neşriyatı" yasak etti. Ayrıca, Meclis'in ilk toplantılarından birinde çıkarılan bir kanunla "Türkiye Büyük Mil-let Meclisi'nin meşruluğunu şüpheli gösterecek her türlü yayınlar" ce-za tehdidi altında yasaklanıyordu. Yine Ceza Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle gazetelerin verdiği haberler doğru olsa bile bunların kamu-oyunu bulandırıcı ve heyecan uyandırıcı bir şekilde yayınlanması suç sayılıyordu. Demokratik düzene attığımız ilk adımla, daha başlangıçta tökezliyorduk.

... Yazık ki iktidarı kaybetmemek uğruna CHP, halkı ve aydınları gücendiren birtakım yakışıksız davranışları göze almıştı.

Artık *Cumhuriyet* için gergin bir dönem başlıyordu. Hem iktidarla hem muhalefetle iyi geçinmeye çalışsa da, İlhan Selçuk'un ünlü makale-sindeki gibi "ne İsa'ya yaranıyordu ne Musa'ya"...

Yunus Nadi'nin ölümüyle de, iktidarla muhalefet arasındaki denge-nin korunması Nadir Nadi'ye kalıyordu. Babasının ölümünden sonra üst-lendiği sorumluluklar yetmezmiş gibi bir de bu hassas dengeyi tutturmak Nadir Nadi için oldukça zordu:

1946-1950 süresi boyunca bizim gazete mümkün mertebe hem ikti-darı, hem de muhalefeti sağduyunun ışıklarından yararlandırmaya gayret ediyordu. Atatürk ilkeleri bir yana bırakılmamalı idi. Bu, yurdu-muz adına önceden hesaplanması imkânsız felaketlere yol açabilirdi. Türkiye'yi geri sürükleyici davranışlara elimizden geldiği oranda karşı durmaya çalışıyorduk. Bu yüzden iktidarı da, muhalefeti de sinirlen-dirdiğimiz oluyordu. Muhalefet bütün gücü ile daha ziyade hukuk devleti koşullarının gerçekleştirilmesi uğruna çalıştığı ve devrim ilkele-

ri üzerinde verilen açık tavizlerden sorumlu tutulamayacağı için tenkitlerimizin ağırlık merkezini şüphesiz CHP icraatı teşkil ediyordu. O sıralarda gazetenin sahibi görüldüğüm için yakından biliyorum, dört yıl içinde *Cumhuriyet* aleyhine çeşitli vesilelerle tam dokuz dava açıldı ve ben davalı sıfatıyla, en azından kırk kere yargıç karşısında boy göstermek zorunda kaldım.⁴⁵

DP ile *Cumhuriyet* gazetesi arasındaki bağ, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde daha güçleniyor; Nadir Nadi DP listesinden bağımsız milletvekili olarak Meclis'e giriyordu.

DP ile Kötü Günler Başlıyor

Halk Partisi'nden istifa eden Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koralan, Fuat Köprülü gibi deneyimli siyasetçilerin kurduğu Demokrat Parti, dört yıl gibi kısa bir zamanda büyük bir başarıya imza atarak, 1950 seçimlerinde yüzde 53'lük oy oranıyla 487 milletvekilliğinden 408'ini kazanıyordu. Güçlü bir siyasi desteği arkasına alan DP, iktidar olur olmaz seçim meydanlarında verdiği sözleri yerine getirmeye başladı. İlk icraatlarından biri de Türkçeleştirilen ezanı tekrar Arapçaya çevirmektir.

Bu karar Nadir Nadi'nin hoşuna gitmeyecek; Meclis'e girmesine neden olan ve büyük umutlar beslediği DP'ye ilk eleştirisini 7 Haziran 1950 günü "Ezan" başlıklı başyazısıyla dile getirecekti:

Din işlerini dünya işlerinden fiilen ayırmadıkça cemiyetimizi zaman zaman rahatsız eden birtakım sürçmeleri önlemekte güçlük çekeceğizdir. Yok, eğer sahiden laik bir cemiyet seviyesine ulaştığımızdan şüphemiz varsa, Atatürk yasaklarından bir tekine olsun dokunmaya kendimizde hak görmemeliyiz. Çünkü ancak o yasaklar sayesinde ki gerçek vicdan hürriyeti bu memlekette kök salabilecektir.

CHP'nin temel ilkelerinden farklı bir anlayışla yola çıkmayan DP, iktidara geldiğinde siyasi yelpazedeki yerini yavaş yavaş ortaya koyuyordu.

DP'nin özellikle dinsel uygulamalar konusundaki yaklaşımı, daha ilk günlerde bile kesin hatlarla belli olmuştu.

1950 sonbaharında okullar, sürpriz değişikliklerle açılıyordu. DP iktidarı, Milli Eğitim Müfredatını yeniden düzenleyerek zorunlu din dersleri koymuştu.

Nadir Nadi bunun demokratik bir idarede uygun olmayacağını yumuşak bir üslupla yazıyor, kararın Anayasa'nın 2. maddesine ve Medeni Kanun'un 103. maddesine aykırı olduğunu ileri sürüyor ve:

İkinci
baskı

Demokrat Partinin, yurdun bir çok illerinde seçimi kazandığı anlaşıldı

**Demokrat Partinin Mecliste 350 ye yakın bir ekseriyet temin edeceği
Ankaradan bildiriliyor, bazı Bakanlar seçimi kaybettiler**

Tabelle 3: ...

İştirak nisbeti yüzde sekseni geçiyor

İstanbulda mühim hiç bir hâdise olmadı, halk oylarını büyük bir hassasiyetle kullandı.

[illegible][illegible]

Call us. Selective Business Filmmaking Series
Contact Information

Base Pairing: Adenine pairs with Thymine, Guanine pairs with Cytosine

**En mühim
netice**

Active
Young Dancer Hall

[illegible]

İllerden
gelen ilkö
neticeler

0000-0000-0000-0000

[illegible]

Yurdda dün baskısız bir seçim yapıldı

Her tarafta sandık başlarındaki
şemsiyel bedenler teskil ediyordu

Below are additional useful phrases and expressions. Each
 phrase is in the form of a sentence, but you can use it as a
 phrase or a sentence.

Seçimler ve yabancı çevreler

Get the full story on this and other topics at www.foxnews.com

[illegible]

Eski İngiltere Kralının
hâtıraları "Cumhuriyet" te

Dünyanın beşli başlı büyük gazeteleriyle birlikte
21 Mayıs günü neşretmeye başlıyoruz

Windsor Dükü bu hatıralarında, tahtın aşkına
feda etmesiyle neticelenen tarihi hadiseyi ve onun
evveli ile sonratını tafsilatla anlatıyor

Figure 10. Angular spectra of the diffraction orders.

Ailelerin yüzde 99'unun çocuklarına din dersi verilmesini istediklerini iddia etmek yerinde olabilir; fakat demokratik bir idarede yüzde 1 halkın haklarının da göz önünde tutulması gereklidir,⁴⁶ diyerek, iktidarla olan fikir ayrılıklarının ipucunu veriyordu.

Hızlı bir başlangıç yapıp, kısa zamanda büyük atılımlar yapmıştı DP iktidarı. "Nurlu ufuklar", "Her mahallede bir milyoner" söylemleri ile devlet eliyle özel girişim yaratma politikası güden DP; arkasındaki kitle desteği çoğaldıkça, CHP'nin yaptıklarının tersini yapma hatta yapılanları değiştirme yoluna gidiyordu. Gün geçtikçe kendine güveni artan iktidarın artık en küçük eleştiriye dahi tahammülü yoktu.

Başbakan Adnan Menderes'in "Odu aday göstersem seçtiririm" söylemi, iktidarın kendisini dev aynasında gördüğünün kanıtıydı.

CHP'nin bürokrat egemenliğinden ve "Milli Şef" in tek adam yönetiminden şikâyetçi olanlar bile, DP'nin tutumu karşısında geçmişi arıyorlardı.

Çok geçmeden Demokrat Parti ile *Cumhuriyet* gazetesi arasında soğuk rüzgârlar esmeye başlamıştı. 1954 seçimlerinden sonra da rüzgârın şiddeti artacak, fırtınaya dönüşecekti. Nadir Nadi, yazılarındaki ılımlılığa rağmen Menderes'in yine de memnun olmadığını anılarında şöyle anlatacaktı:

1954 seçimlerinden sonra Menderes'le *Cumhuriyet*'in arası gittikçe açılmaya başladı. Biz *Cumhuriyet*'te başlangıçtan beri tuttuğumuz yolu sürdürüyorduk. Şu ya da bu partiye özel bir alışverişimiz yoktu. Biz Atatürk'ün açtığı bağımsızlık ve özgürlük bayrağı altında Türk Demokrasisinin rayına oturması ve halkımızı layık olduğu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırması için çalışıyorduk. Yazdığım yazılarda, daha önce yaptığım gibi ılımlı bir dil kullanıyordum...

Menderes bu ılımlı yazılara bile tahammül edemiyor, bir yerde rastlaştık mı elimi sıkarken yüzünü başka yana çevirerek hoşnutsuzluğunu belirtmek istiyordu.⁴⁷

Artık DP ile *Cumhuriyet* arasındaki uyuşmazlık başyazılara yansımaktaydı. 8 Ocak 1956 günkü "Bir Benzetiş" başlıklı başyazısında Nadir Nadi, DP'yi kendinden başka güç tanımayan ormanlar kralı aslana benzetiyordu:

Demokrat Parti'nin birinci dört yıllık iktidar devresi böylece gelip geçti. 1954 seçimlerinde parti, eskisinden daha büyük bir çoğunlukla seçimleri kazanınca, baş aslanın "haşmeti" büsbütün arttı. Elde edilen sonuca bakarak övünüyor, kendine karşı beslediği güven duygusu sonsuz bir hal alıyordu. 1946 yılında CHP saflarında henüz aslanlık payesine ulaşmadığı bir sırada imzaladığı dörtlü takdirdeki demokratik ni-

za m tekliflerini unuttu, arka arkaya birtakım kanun tasarılarını Meclis'ten geçirterek vatandaş hürriyetlerini kısıtıkça kısıtı. Memleketin ekonomik gelişimi zaten ümit edildiği gibi yürümüyordu. Kısıntılar da üstüne binince, halk gittikçe artan bir rahatsızlık duymaya başladı.

26 Kasım 1957'de hükümet, gazeteleri ekonomik baskı altına almak için yayınladığı bir kararname ile "Gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithali"ne gitme kararı almıştı. 1958 yılının ilk günü yayınlanan bir kararname ile de "İlan ve reklamların tek elden dağıtımını" kabul ediliyordu. Gazeteler buna sert tepkiler gösterdiler. Nadir Nadi, 5 Ocak 1958 tarihli *Cumhuriyet*'te tepkisini şöyle ifade ediyordu:

... Bazı gazetelerden önemli kısıntılar yapılmış, bazılarına daha müsamahalı davranılmış, bir kısmının ilan gelirleri ise arttırılmıştır. Özel ilanların bu şekilde dağılışı, insana ister istemez, Hükümetçe basın hakkında yeni bir ceza ve mükâfat usulü denendiği hissini veriyor. Muhalif ve partisiz gazetelerin ilan gelirlerini kısmak suretiyle bunları ya hizaya getirmek, ya da adım adım kansızlığa sürükleyerek bir gün yaşıyamaz hale gelmelerini sağlamak, övücü gazetelere de kucak açarak bol bol ilan dağıtmak gibi bir zihniyeti doğrusu biz bugünkü iktidara yakıştıramıyoruz. Bu kararname vatandaşın basına karşı güvenini sarsacak, onu ileride artık hiçbir takdir yazısına değer vermez edecektir. Her bakımdan yanlış olan bu kararnamenin bir gün yürürlükten kaldırılacağına biz eminiz. Bütün dileğimiz, bu kararname ile tehlikeye giren hürriyetlerin o güne kadar bütün bütün ortadan silindiğini görmek felaketine uğramamamızdır.

28 Kasım 1958 günlü başyazısında ise DP'nin genelde basın, özelde ise *Cumhuriyet*'le olan ilişkisini adeta yazının başlığında özetliyordu Nadir Nadi, "Düşman Olan Dost":

İktidara geldiği güne değin Türk basınıni pek beğenen, Demokrat Parti'yi tutan gazetelerin cesaretini, azmini, yurtseverliğini her fırsatta öven, basına karşı minnettarlığını açıkça belirtmekten çekinmeyen Sayın Menderes, bir müddetten beri fikrini değiştirmiştir. Dünün hürriyet kahramanı sayılan gazeteler bugün birer menfaat düşkünüdürler. Üç kuruşluk satış uğruna yalan yazarlar, halkın ıstırapıyla oynarlar, ortalıkta mal darlığına sebep olurlar. Zaten 31 Mart isyanında da bunların rolü olmuştur. Atatürk hayahnda memlekete demokrasiyi getiremeden öldü ise bunların yüzündendir. Memlekete kötülük eden gazeteler bir gün Tanrı'nın gazabına çarpılacaklardır.

İktidar yerine yükselişinden birkaç yıl sonra, Sayın Menderes'in düşüncelerinde başgösteren ve onu basın dostluğundan ayırıp gittikçe

amansız bir basın düşmanı haline getiren değişikliğin asıl sebebi doğrudan doğruya psikolojik kaynaklara dayanmaktadır, realite ile bir ilintisi yoktur.

1950'lerin sonlarına doğru DP iktidarıyla *Cumhuriyet* gazetesi arasındaki köprüler tümünden atılmıştı. Bayar - Menderes ikilisi bir de "Tahkikat Komisyonu" kurup yargı yetkilerini siyasal bir kurulun eline verince, ilişkiler iyiden iyiye kopmuştu.

Nadir Nadi, 27 Nisan 1960 günlü başyazısında Bayar - Menderes yönetimine son uyarısını şöyle yapıyordu:

Bugün Büyük Millet Meclisi'nde görüşülecek olan kanun teklifi kabul edildiği takdirde, artık Türkiye'de hürriyet rejiminin göstermelik kabilinden olsun yürürlükte bulunduğunu, ne içeride ne dışarda kimseye kabul ettiremeyeceğiz. Büyük Millet Meclisi tarafından Soruşturma Komisyonu'na tanınması istenen yetkiler, Anayasa'nın vatandaşlara sağladığı hak ve hürriyetleri tamamen ortadan kaldıracak kuvvettedir. Komisyon dilediği kimseyi dilediği gibi sorguya çekecek, evlerde, bürolarda araştırmalar yapacak, her türlü evrak, vesaik ve eşyayı zaptedebilecek, vatandaşlara ceza verebilecek, gazeteleri toplatabilecek, hatta matbaaları kapatabilecektir. Bu komisyona karşı vatandaş hiçbir itiraz hakkı tanınmamaktadır.

İtiraf etmeli ki bu şartlar altında bir hukuk rejiminin himayesinde yaşadığımızı iddia etmek güç olacaktır.

Ama buna rağmen iktidar sorumluları ne kendilerini ne de yurdu-muzu, özlenen huzura kavuşturamayacaklardır. Hukuka ve adalete sırt çevirenleri bekleyen akıbet, önünde sonunda hüsrandır. Hukukun olmadığı yerde jungle rejimi hüküm sürer. Haklı haksız değil, kuvvetli zayıfı yener. Böyle bir idare anlayışı ise insan tabiatına aykırıdır, uzun zaman payidar olamaz.

Nadir Nadi'nin bu yazısından üç gün sonra *Cumhuriyet* 10 günlüğüne kapatılacak, bir ay sonra da 27 Mayıs 1960'ta ordu yönetime el koyacaktı.

Devalüasyona Rağmen Zam Yok

Çok partili dönemde *Cumhuriyet*'in tirajıyla ilgili fazla bilgi bulunamamasına rağmen, bazı kaynaklarda 1958 yılında 50-60 bin gibi oldukça yüksek bir seviyede olduğu belirtilmekteydi.

Cumhuriyet gazetesi bu dönem içinde; 3 Ekim 1943 günü 10 kuruş fiyatla satılmaya başladı ve 1946'da *Cumhuriyet* tarihinin ilk büyük devalü-

asyonuna rağmen fiyatını arttırmadı. Ta ki 2 Nisan 1951'e kadar, 8 yıl fiyatını değiştirmede.

2 Nisan 1951'de yüzde 50 zamlı gazetenin fiyatı 15 kuruş oldu. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında büyük ekonomik sıkıntılar çekilmesine rağmen, ileriki yıllarda alışacağımız üzere periyodik olarak yapılan zam fırtınaları o yıllarda henüz görülüyordu. Ancak DP iktidarı halkın gözünden düşüren en büyük etken olan 1958 devalüasyonu, 17 Haziran 1958'de fiyatı 25 kuruşa çıktı ve 11 yıl boyunca 25 kuruştan satıldı.

Yeni Bir Dağıtım Ağı

Bu dönem baskı tekniğinde herhangi bir değişime gitmeyen *Cumhuriyet* gazetesi, dağıtım alanında ise yeni bir şirketin kurucu üyelerinden olmuştur.

Çok partili dönemde Türkiye'de gazete ve dergi dağıtımlarının büyük bir kısmını bölge ve il bayilikleri yapıyordu. İstanbul'da 18 başbayı, Ankara'da Akba Kitabevi, İzmir ve Ege'de Hamdi Gürsoylar, Bursa'da Ali Haydar Kitabevi, Edirne'de Atakan Kitabevi, Kocaeli'de Yusuf Yeni Kitabevi, Adapazarı'nda Ahmet Sarı Kitabevi, Samsun ve sahil şeridinde Hasan Kitapçı, Erzurum ve bölgesinde Hüseyin Öndüç Kitabevi, Kayseri ve havasında Mülayim ve Erçalık kitabevleri, Adana ve çevresinde İbrahim Gezinci Kitabevi, Konya ve bölgesinde Gücüyener Kitabevi, Antalya bölgesinde Ali Nazar Kitabevi gazete ve dergi dağıtımını gerçekleştiriyordu.

Cumhuriyet gazetesi de bu bayilikler tarafından Türkiye çapında dağıtılıyordu. Ancak gazetelerin İstanbul dışına ulaştırılabilmeleri hava koşullarına ve karayollarının durumuna bağlı oluyor, çeşitli zorluklarla karşılaşıyordu. Bu nedenlerden dolayı 1959 yılının sonlarında dönemin en güçlü gazeteleri olarak *Cumhuriyet*, *Dünya*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Yeni Sabah* gazeteleri ile *Hayat* ve *Ses* dergileri yöneticileri biraraya gelerek, "Gazete+Mecmua+Dağıtım" kelimelerinin başlarındaki ilk hecelerin oluşturduğu Gamede adlı şirketi kurdular. Böylece Gamede, uzun yıllar dağıtım alanındaki en büyük şirket olarak hizmet vermeye başladı.

İlanlar Besleme Basına

1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle o güne dek izlenen devletçi ekonomik sistemden vazgeçilerek, özel sektöre ağırlık veren ka-

pitalist ekonomiye geçiliyordu. Bu durumda özel sektörün ülke ekonomisi içinde ağırlığı gittikçe artıyor ve toplum yavaş yavaş tüketim ekonomisine doğru kayıyordu. Böylece özel sektör ilanları gazete sayfalarında daha büyük boyutlarda yerini buluyordu.

Özellikle ekonomik faaliyetin en hareketli olduğu 1953'te özel ilanlar, en yüksek seviyesine ulaşmakta ve gazetelerin ayakta kalmasını sağlayacak önemli bir kaynak oluşturmaktaydı.

Çok partili dönemde *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan özel reklamlar yüzde 25, resmi ilanlar yüzde 5 oranındaydı.⁴⁸

Cumhuriyet gazetesi ile CHP iktidarının son dönemlerinde aralarının açılması ile gazetenin resmi ilanlarında bir düşüş başlamış, DP iktidarının ilk yıllarındaki iyi ilişkilerin de uzun sürmemesi dolayısıyla bu düşüş hızlanarak devam etmişti.

Ayrıca DP, 10 yıllık iktidarı döneminde Türk Basın Tarihine "Besleme Basın" olarak geçen bir deyim kazandırarak, kendisine destek olan gazetelere büyük kazançlar sağlamış, resmi ilanlarla gazeteleri baskı altında tutmayı hedeflemişti.

Başyazarlar... Yazarlar...

Çok partili dönemde *Cumhuriyet* gazetesinin başyazarlarını genellikle Nadir Nadi yazıyordu. Ancak Abidin Daver'in de başyazarlarına bu dönem sık sık rastlanıyordu. Gazeteye küçük fıkralar yazan Doğan Nadi de 1947'de birkaç başyazı yazmıştı.

Nadir Nadi, *Cumhuriyet*'in başyazarlığının yanı sıra Demokrat Parti listesinden Muğla Milletvekili seçilerek TBMM'ye giriyor ve 1954'te yeniden seçiliyordu.

Bu dönemde köşe yazılarını; Burhan Felek, Ömer Sami Çoşar ve Vâ-Nû yazıyordu. 1957'de Vâ-Nû'nun yerine Hamdi Varoğlu geçiyordu. Dönemin sonuna doğru Cevat Fehmi Başkut da köşe yazarı kadrosuna katılmıştı. Haftada bir Fahri Celal, Hasan Âli Yücel, Bedri Rahmi'nin yazıları, ikinci sayfada Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Tanyol, Nurullah Kunter, Osman Okyar, Adnan Adıvar, İsmail Hakkı Danişmend, Dr. Kemal Saraçoğlu, Esat Tekeli, Aydemir Balkan, Kemal Salih Sel, Hasan Âli Ediz, Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay imzaları okuyucularla buluşuyordu.

Yaşar Kemal "Anadolu Notları", Reşat Enis de "Şehirden Röportajlar" ile röportaj tekniğine yenilikler getirmişlerdi. En ünlü muhabirlerinden biri Metin Toker'di.

Haluk Y. Şehsuvaroğlu tarihi, Nihal Karamağralı takma adıyla yazan Müzehher Vâ-Nû, Fakir Baykurt, Doğan Had, S.N. Özerdim, Melahat Memencioğlu, Adile Ayda da edebi yazılarıyla gazetede yer alıyorlardı.

Doğan Nadi, 1945 yılında başladığı "Bir Dakika" başlığı altındaki fıkralarını 1950'li yıllarda da sürdürmüştü. Doğan Nadi ile birlikte bu tür fıkraların *Vatan* ve *Tasvir*'de, Bedii Faik Akın ve Mümtaz Faik Fenik gibi isimler de yazıyordu. Bu yazarlar çok partili sisteme geçiş evresinde, demokrasi fikrinin yerleştirilmesi için yapılan siyasi mücadelede zamanın iktidar sahiplerini, "Küçük Gazete Fıkrası" türü yazıları ile ağır şekilde eleştiriyorlardı.⁴⁹

1951'de *Cumhuriyet*'te çalışmaya başlayan Yaşar Kemal, Anadolu röportajları yapıyordu. "Anadolu Notları" adıyla yayımlanan bu röportajlarda Yaşar Kemal yurt gerçeklerini dile getiriyor, Anadolu'nun yoksulluğuna büyüteç tutuyordu. Büyük etki yapan yazıları için Yaşar Kemal şunları söylüyordu:

Röportajlar daha çıkar çıkmaz, büyük yankılar uyandırmıştı. Tiraj almıştı *Cumhuriyet*. Çünkü onlarla yeni bir röportaj anlayışı getirmiştik.⁵⁰

Yaşar Kemal, o güne değin *Cumhuriyet*'e yazarlardan değişik bir kalemdi: köyün içinden çıkmıştı, köyün gerçeğine eğiliyordu, diplomasız bir aydıydı. Yaşar Kemal'i okuyanlar, ülkenin toplumsal aynasına *Cumhuriyet*'in sayfalarından bakıyorlardı.

Cumhuriyet'in Yazı İşleri Kadrosu

Bu dönemde gazetenin yazı işleri müdürlüğünü uzun bir süre Cevat Fehmi Başkut yapmıştı. Ancak 1956-1957 yıllarında yazı işleri müdürlüğünü Ali İhsan Göğüş üstlendi. Daha sonra bu görevi Ömer Sami Coşar devraldı.

Cumhuriyet gazetesinin Ankara bürosunu 1952'ye kadar Mekki Sait Esen yönetti. 1952'de *Vatan* gazetesinden *Cumhuriyet* gazetesine geçen Ecvet Güresin, *Cumhuriyet*'in Ankara temsilciliğine getirildi. Ayrıca Doğan Nadi, gazetede yazı hayatı yanında yazı işlerinin yönetilmesi görevinde de bulunuyordu.

Sayfa Sayfa Cumhuriyet

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik sıkıntı ve kâğıt darlığı nedeniyle *Cumhuriyet* gazetesinin sayfaları 4'e indiriliyordu. 1950'li yıllarda toparlanmaya başlayan gazetenin sayfa sayısı önce 8'e, daha sonra 10'a çıkarılmıştı.

SATILIK
IKLIK DÜKÜN ATYELERİ

1000' lük kumaşlar
1000' lük kumaşlar
1000' lük kumaşlar
1000' lük kumaşlar
1000' lük kumaşlar

Cumhuriyet

27 ve 28 Eylül 1950

Yazın ve yazın...
Yazın ve yazın...
Yazın ve yazın...

29 Eylül 1950

Bulgar notası Bakanlar Kurulunda tetkik edildi

Dünkü toplantıda Bulgarlara verilecek cevabımızda hâkim olacak esaslar tesbit edildi

Asayiş meselesini artık ciddiyeyle ele alalım

Gösterge günde...
Gösterge günde...
Gösterge günde...

Balkanlar...
Balkanlar...
Balkanlar...

Balkanlar...
Balkanlar...
Balkanlar...

Tekel kibrit imalini serbest bırakıyor

Tekel Genel Müdürü, alınan tasarruf tedbirlerini izah etti

Türkiyedeki mülteciler

Cenevrede yapılan toplantıda bunların vaziyeti görüşüldü

Mülteciler...
Mülteciler...
Mülteciler...

Bulgaristandan gelen göçmenlerin durumu

Bölgemizdeki B.P. mültevelerini din bir toplantı yapılarak göçmenler işle alınacak tedbirleri görüşüldü

Bölgemizdeki B.P. mültevelerini din bir toplantı yapılarak göçmenler işle alınacak tedbirleri görüşüldü

Truman'ın nutku

Amerika...
Amerika...
Amerika...

Washington...
Washington...
Washington...

Washington...
Washington...
Washington...

Birlikimizin Kore'ye hareketi haberi resmen teyid edildi

Birliğimizin Kore'ye hareketi haberi resmen teyid edildi

Ecnebi radyolar kuvvetimizin üç Amerikan gemisi ile hareket ettiğini ve iki Amerikan destroyerinin gemilere refakat eylediğini bildiriyorlar

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Türkiye ve Atlantik Paktı

Yeni bir teklif ileri sürüldü

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Türkiye...
Türkiye...
Türkiye...

Askari hareket

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Öğretmenler için hastane kurulacak

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Milyonluk Permi Sahtekârlığı

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...
Birlikimizin Kore'ye hareketi...

*Yazı işleri müdürlüğü odasında Cevat Fehmi Başkut, Doğan Nadi, Rüşdü Bekir
Yapı Kredi Selahattin Giz Arşivi*

Birinci sayfada imzasız yayımlanan ve daha çok günceli irdeleyen "Hem Nalına Hem Mihnına" sütununda genellikle Abidin Daver yazdığı halde bazen Hamdi Varoğlu'nun da yazıları giriyordu.

Ali Ulvi Ersoy'un 9 Kasım 1950'de *Cumhuriyet*'e girmesiyle düzenli olarak gazetede karikatürler yayımlanmaya başladı. İlk sayfada yer alan karikatür, ülke gündemini can alıcı noktasından yakaladığı gibi yıllar sonra gazetenin kapanmasına da neden olacaktı.

İkinci sayfa Cevat Fehmi Başkut'un köşe yazısına, üçüncü sayfa ise Burhan Felek'in yazılarına ev sahipliği yapıyordu.

Burhan Felek, sütununda güncel yazılarıyla daha çok kentlinin günlük dertleriyle ilgileniyor, bunun yanı sıra haftada bir "Pazar Şakaları" adıyla mizah yazıları ve söyleşileri kaleme alıyordu.

1940 yılından beri gazetenin üçüncü sayfasında "Siyasi İcmal" köşesinde yazan Ömer Rıza Doğrul 1950'de ayrıldı ve yerine Ömer Sami Çoşar gelerek aynı köşede yazmaya başladı.

Bu dönemde gazetede yer alan edebi yazılar; "Tefrika" köşesinde ve gazetenin genelde ikinci sayfasında, bazen de 5. ve 6. sayfalarında iki ya da dört sütun olarak yer alıyordu.

1959'da Yaşar Kemal'in *Ortadirek* romanı bu köşede tefrika ediliyor, Fakir Baykurt da "Memleket Davaları" başlığı ile yazılarını yine bu sayfada yazıyordu.

Dördüncü sayfada polis romanları köşesi yer alıyordu. Bu köşede daha çok Nihal Karamağralı takma adıyla yazan Müzehher Vâ-Nû'nun romanları ile yeni çıkan kitaplarla ilgili "Yayın Haberleri" köşesi bulunuyordu. Ayrıca pazar günleri de bu sayfada Burhan Felek "Haftanın Şakaları" başlığı ile yazıyordu.

Beşinci sayfada Feyyaz Tokar'ın gazetelerden özetler yaptığı "Hadiseler ve Akisler" köşesi, haftalık radyo programı ve Lütfi Ay'ın hazırladığı tiyatro haberleri yer alıyordu.

Altıncı sayfanın genelde yarım sayfası spor haberlerine, diğer bölümü de reklama ayrılmaktaydı.

Haberler

Çok partili dönemde, uluslararası ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması ve NATO'ya kabul edilmesi gibi olaylar gazetelerde dış haberlerin artmasına neden olmuştu. *Cumhuriyet*'te de diğer gazetelerde olduğu gibi dış haberler gözle görülür bir şekilde artmıştı. Ve yüzde 7.5-12 arasında bir orana ulaşan dış haberler genelde Anadolu Ajansı ve United Press kaynaklı oluyordu.

Yapılan bir araştırmaya göre; 1950-57 yılları arasında *Cumhuriyet*'in birinci sayfa başlıklarında da dış haberler yüzde 40-60 oranında yer alıyordu.⁵¹

Gazetenin siyasi haberlerinde de 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte bir artış olmuştu. *Cumhuriyet* gazetesi siyasi haberlere karşı devamlı surette artan bir ilgi gösteriyordu. Özellikle 1946'da çok partili hayata geçiş ve Seçim Kanunu vb. kamuyu ilgilendiren olayların çokluğu, siyasi haberlerin oranını geçmiş döneme göre iki katına çıkarmıştı.

Siyasi haberlerin oranı 1946 yılında yüzde 4.5, 1953 yılında yüzde 3 civarındaydı.

Cumhuriyet gazetesi çok partili dönemde özellikle 1950'lerde ekonomik ve ticari faaliyetlerin gelişmesi ile yurt ve şehir haberlerine daha çok önem vermeye başlıyordu.

Cumhuriyet, şehir haberlerini gazetenin ikinci sayfasında ve belli bir sütunda yayımlıyor, buna karşılık Anadolu'dan gelen haberleri, önemine göre daha ayrıntılı ve geniş vererek yurt çapında okunurluğunu artırma-

yı hedefliyordu. Bu dönemde şehir ve yurt haberleri; 1946'da yüzde 14, 1953'te yüzde 19 oranındaydı.

1951 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde röportajlar yapmaya başlayan Yaşar Kemal 1956 yılında gazetede, "Anadolu Haberleri Servisi"ni kurarak gazetenin şehir ve yurt haberlerine yeni bir anlayış getiriyordu. Yaşar Kemal yaptığı yenilikleri daha sonra şöyle anlatacaktı:

Galiba 1956 veya 57'lerdeydi. İlk defa *Cumhuriyet*'te "Anadolu Haberleri Servisi"ni kurdum. O yıllarda belki *Hürriyet*'in bazı büyük kentlerde muhabirleri vardı. Ama hem yetersizdi hem de öteki gazetelerde böyle bir kavram bile yoktu. İşte, il il gezerek, *Cumhuriyet* için bütün Anadolu'yu örgütledim. Her ilde muhabirler buldum. Onlara, nasıl haber yazılacağını anlattım teker teker. O güne kadar sadece cinayet haberleri önemsenirdi. Dedim ki, "Cinayetlerin dışında da haberler vardır. Sosyal yaşamla ilgili haber istiyorum sizden."

Kısacası, *Cumhuriyet* bu yeni haber anlayışıyla o dönemde yeni bir atılım yapmıştı.⁵²

Çok partili dönemin başlangıcında sayfa sayılarının azlığından dolayı fotoğraf kullanımında büyük bir düşüş vardı. *Cumhuriyet* gazetesi haftanın birkaç günü 4 sayfa çıktığından, gazetede sinema, sanat ve kadın sayfası gibi konulara az yer verilmesine de bağlı olarak özellikle dışarıdan gelen fotoğrafların oranı da yarı yarıya azalmıştı. Örneğin, 1946 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin iç sayfalarında neredeyse hiç fotoğraf yoktu. Yalnız birinci sayfada, o da çoğu defa portre resimler şeklindeydi.

Sayfalarında genellikle renkli fotoğrafa yer vermeyen *Cumhuriyet* gazetesi, çok önemli günler ya da haberler dışında bu ilkesini devam ettiriyordu. Bu dönemde 20 Ağustos 1948 günü, olimpiyatlarda dünya şampiyonluğunu kazanan Türk güreşçilerinin renklendirilmiş fotoğraflarını basarak, olayın önemini de belirtmiş oluyordu.

1950'lerde İstanbul basını yavaş yavaş bir değişim çizgisi izliyordu. Fransa'da başlayan ve dünyada yaygınlaşan bulvar gazeteciliğinin örnekleri Türkiye'de tutundu. Bol fotoğraflı, resimli, eğlendirici gazeteler tiraj merdivenini tırmanmaya başladılar.

Cumhuriyet de bu gelişimden etkileniyor, rotatifinin eski oluşu gibi teknik eksikliklere rağmen fotoğrafların gazetedeki oranı yükseliyordu.

Özellikle bu yıllardaki dış olayların artması, dış fotoğrafların kullanılmasını da çoğaltmıştı. 1946'da iç fotoğraf yüzde 2, dış fotoğraf yüzde 0.5 oranında iken, 1953 yılında iç fotoğraf yüzde 3'e, dış fotoğraf ise yüzde 2'ye çıkıyordu.

Cumhuriyet gazetesi rejimle birlikte doğduğundan, sisteme karşı olup

sosyal düzeni kasten bozanları basın yoluyla ünlendirmemek gibi bir politika güdüyordu. Bu politika sonucu polis haberlerine mesafeli yaklaşılıyordu. Çok partili dönemde de, *Cumhuriyet* gazetesinin polis haberlerinde yine belli bir ölçü bulunmaktaydı.

Yapılan incelemelere göre, gazetede kullanılan polis haberleri 1946 yılında yüzde 1.5, 1953 yılında ise yüzde 3.5 oranındaydı.

Cumhuriyet gazetesinde, çok partili hayata geçişle birlikte spora, özellikle dönemin moda olan sporlarına ve yarışlara karşı daha çok ilgi gösterilmeye başlandı.

Örneğin, 1946'da at yarışlarının gazetede yer almasıyla spor haberlerinin oranı yüzde 6'ya yükseliyordu. 1950'lerde halen *Cumhuriyet*'te belli bir spor sayfası yoktu ve hafta içi hazırlanan bir haber sayfasının içinde dört-beş sütunda spor haberlerine yer veriliyordu. Haftalık spor haberi oranı ortalama yüzde 3 civarındaydı.⁵³ Ancak, 1948 Olimpiyatları'nda spora tam sayfa ayrıldı. 1955 yılında Spor Servisi kurulduktan sonra spor haberleri, son sayfanın yarısında özel bir bölümde yayımlanır oldu.

Sansür mü Var?

Demokrat Parti, iktidarının son yıllarında, kendini destekleyen ve "Besleme Basın" olarak adlandırılan gazeteler haricindekilere karşı hırçın bir tavır takınıyordu. Başlangıçta *Cumhuriyet* gazetesi ile iyi olan ilişkileri, son dönemde gittikçe kötüleşmiş; sansür uygulanmasına ve gazetenin kapatılmasına kadar gelmişti. Birkaç kez konan yayın yasağı sonucu gazetede yasaklanan haberlerin yeri beyaz boşluklar halinde bırakılıp, sansüre uğranıldığı kamuoyuna belli edilmişti.

Özellikle CHP ile ilgili olumlu haberler, iktidarın en çok canını sıkan haberlerin başında geliyordu. CHP lideri İsmet İnönü'nün, 2 Mayıs 1959 günü İzmir'de büyük bir kalabalık tarafından karşılanması DP'nin hoşuna gitmemiş, bu konuda acele bir kararla yayın yasağı getirmişti. Konuya geniş yer veren *Cumhuriyet* gazetesi ise 3 Mayıs 1959'da boş sütunlarla yayımlanıyor ve şu açıklamayı yapıyordu:

Gazetemiz basılırken zabıta, İnönü'nün demecine ait neşir yasağını tebliğ etti ve onun nezaretinde sahife kalıplarında kazıntılar yapıldı; basılan gazeteler de polis tarafından müsadere olundu.

Gazetelere uygulanan yayın yasakları gün geçtikçe artıyordu. Nadir Nadi, 15 Temmuz 1959'da "Yasaklar Rejimi" adlı başyazısında bu konuya şöyle değiniyordu:

... Bir sansür rejimi ile karşı karşıya bulunduğumuzu inkâr etmeye doğrusu bizim vicdanımız elvermiyor.

Yürürlükteki sistemin iktidar partisine ne kazandırabileceğini kavramak güçtür. Birbirini kovalayan yayın yasakları karşısında vatandaşın düşüncesi gittikçe daha menfidir. Açıkça duyurulmasında hükümet hesabına zarar görülen hususların halktan saklandığı hissi ortalığa yayılmaktadır. Bu ise, eşit şartlar altında yapılması gereken fikir savaşına iktidarın artık cesareti kalmadığı gibi bir intibaa yol açmaktadır.

Böylesine izlenimler ortalıkta kök salarsa, iktidar da bundan hiç bir şey kazanamaz.

Cumhuriyet gazetesi 19 Aralık 1959'da da sansüre uğrayarak, birinci sayfadaki haber çıkarılıyor ve beyaz boşluklar bırakılarak yayımlanıyordu. Sansüre uğrayan Beynelmîlel Basın Enstitüsü'ne ait haberin basılmasından sonra gazeteye ulaştırılan yayın yasağında şunlar yazıyordu:

"Beynelmîlel Basın Enstitüsü'nün Türk Haberler Ajansı tarafından basına intikal ettirilen 18/12/1959 tarihli tebliğinin mahiyeti itibariyle Basın Kanunu'nun 30/3. maddesi gereğince neşrinin menine talep veçhile karar verildi.

18/12/1959 Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimi F. Emet" 54

Cumhuriyet gazetesi çok partili dönem içerisinde bir kez kapatıldı. Bu, *Cumhuriyet* gazetesinin yayın hayatındaki dördüncü kapatılışıydı ve DP iktidarının ünlü "Tahkikat Encümeni"nin kararı ile olmuştu.

Güney Kore diktatörü Sigmann Ree'nin iktidardan devrilmesi üzerine, *Cumhuriyet*'in karikatüristi Ali Ulvi "uçtu uçtu" alt yazılı bir karikatür çiziyor ve Başbakan Adnan Menderes'i de devrik diktatörlerle birlikte uçuyormuş gibi gösteriyordu. Bunun üzerine gazetenin 30 Nisan 1960 günlü sayısı toplanıyor ve 10 günlüğüne kapanmasına karar veriliyordu.

Nadir Nadi bu kapatmayı *Olur Şey Değil* adlı kitabında şöyle değerlendiriyordu:

... Bu karikatür başta Neron olmak üzere Hitler, Mussolini, Batista ve benzerleri gibi gelmiş geçmiş beş-altı diktatörün arkasından Adnan Menderes'i de sıraya koyuyor, sonucun iyi olmayacağını belirtiyordu. O sabah telefonla Sıkıyönetim'den beni istediler. Kalktım gittim. Bir hâkim albay sorguya çekti. Neydi bu karikatürün anlamı? Yazı işleri müdürlerinin her zaman başvurdukları yöntemi denedim. Maksat kötü değildi. Bu bir uyarı karikatüründen ibaretti. Albay belki içinden bana hak veriyordu. Ama ne yapsın? Buyruk yukarıdan gelmişti. Çaresizlik içinde ellerini iki yana açarak "Olur mu ya?" demeye getirdi. Zaten karar verilmiş, *Cumhuriyet*'in o sayısı sabah erkenden toplatılmıştı. Öğle-

den sonra gazetesinin 10 gün süre ile kapatıldığını bildiren Sıkıyönetim Komutanlığı tezkeresini aldık. Arkadaşımız Ali Ulvi de gözaltına alınıp Topkapı Maltepe'sindeki kışlaya götürüldü.⁵⁵

Özel Sayfalar ve Ekler

Cumhuriyet gazetesi, yıllar sonra tutarlı bir şekilde yayımladığı ve özel bir ilgiyle izlenen tematik eklerinin tohumlarını Kore Savaşı sırasında atıyordu. Haftada bir verilen "Kore Ekleri" ile, Türkiye'den kilometrelerce uzakta olmasına karşın askerlerinin çarpıştığı savaşın haberleri ve fotoğrafları, yurda ulaştırılıyordu.

Ayrıca Kore Savaşı sırasında açılan "*Cumhuriyet* Postası" köşesiyle, Kore'deki Türk askerleri ile yurtda bıraktıkları arasında bir iletişim köprüsü kuruluyordu.

Öte yandan 1953'te "Türk İstanbul" ve "Osman Gazi'den Atatürk'e" ekleri, 1954'te de "Asırlar Boyunca İstanbul" ekleri veriliyordu.

Güzellik Yarışmalarına Devam...

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk kadınına sağlanan hakların yaygınlaştırılması, gereken değerin verilmesi ve dünyaya tanıtılması amacıyla, 1929 yılında başlatılan "Güzellik Yarışmaları"na 1933'ten sonra ara veriliyordu. 1932'de Keriman Halis'in Dünya Güzeli seçilmesiyle, Türk kadınının değişen çehresi modern dünyaya en uygun bir şekilde anlatılmış, güzellik yarışmaları bir ölçüde misyonunu tamamlamıştı. 17 yıl sonra aynı amaçla olmasa da *Cumhuriyet*, tekrar güzellik yarışması düzenlemeye başladı. Bu sefer ticari bir kaygı ve magazinleşme olgusuyla yenilenen yarışmalar 1954'e kadar sürüyordu.

28 Ağustos 1950'de düzenlenen yarışmada Güler Arınan birinci olmuştu. 13 Ekim 1951'de düzenlenen yarışmada ise Günseli Başar birinciliği alıyor ve 1952'de düzenlenen Avrupa Güzellik Yarışması'nda ilk Avrupa Güzeli unvanını kazanıyordu.

20 Haziran 1953'teki yarışmada; Ayten Akyol birinci, Belgin Doruk ikinci, Ceylan Ece üçüncü olmuş ve seçilen güzellerin çoğu sinema sektörünün yeni yıldızları olarak ünlüler kervanına katılmıştı. Bir anlamda *Cumhuriyet* gazetesi seçtiği güzellerle Türk sinemasına da hizmet etmekten geri kalmıyordu.

GÖKSEL, HINKEL
ve
GACKELAYA

Cumhuriyet

Yeni bir anlayış
Yeni bir düşünüş
**TANRI
BUXRUGU**
Bu bir yeni anlayış
Bu bir yeni düşünüş
Bu bir yeni anlayış

29 Ocak 1937

Yeni bir anlayış Yeni bir düşünüş Yeni bir anlayış

Cumhuriyet

İstanbul ve Ankaradaki Hâdiseler Üzerine Dün Bu 2 Şehirde Örfi idare ilân Olundu

İstanbul Örfi İdare Kumandanlığına Orgeneral Fahri Özdilek, Ankara Örfi İdare Kumandanlığına Kor-general Namık Argüç getirildiler

İstanbulda geceleri sokağa çıkma yasağı kondu, eğlence yerleri kapatıldı, hâdiselerin neşri yasak

Örfi idare kararı bugün Meclisin tasdikine sunulacak

Örfi İdare Kumandanları İstanbulda ve Ankarada işleri tebliğ neşrettiler

Bu gece İstanbul'da meydana gelen yangınlar

İstanbul Üniversitesi dün üç gün müddetle tatil edildi

Ankara Üniversitesinde de iki Prof. ders tahririni kestiler

Bakanlar Kurulu bütün gün toplantı halinde idi

D.P. ve C.H.P. Meclis Grupları da dün uzun toplantılar yaptılar

Orgeneral Fahri Özdilek

Kor-general Namık Argüç

Hüseyin Bahk da D. P. den istifa etti

Mezium Keyolar D. P. Grubu Başkanlığından istifa etti

Cento Bakanlar Konseyi toplandı

Kore Başkan Yardımcısı Lee dün ailesi ile birlikte intihar etti

Tahkikat Encümeninin İstanbul hâdiseleri ile alakalı yasak kararı

Gecici Kahine kuruk; gençler istifa eden İhsan'ı affediyorlar; İhsan'ı affediyorlar; İhsan'ı affediyorlar

Tahkikat Encümeninin İstanbul hâdiseleri ile alakalı yasak kararı

Yeni bir anlayış Yeni bir düşünüş Yeni bir anlayış

Yunus Nadi Armağanı Yarışması

Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yunus Nadi'nin ölümünün birinci yıldönümünde; anısına saygı olarak "Yunus Nadi Ödülleri" yarışması organize ediliyordu.

İlki 1946'da düzenlenen "Yunus Nadi Mükâfatı" adı ile başlayan yarışma, daha sonra "Yunus Nadi Armağanı" adıyla tek dal ya da konuya indirgenerek sürdürülecek ve gelecekte boyutları genişleyerek Türk kültür-sanat yaşamında hayli önemsenen bir etkinliğe dönüşecekti.

Yarışmanın başladığı yıllarda Türkiye'de sadece CHP'nin koyduğu bir şiir ödülü vardı. Dünyada ise sanat, bilim ve edebiyat ödülleri alanında ün yapmış yarışmalar bulunuyordu. İsveç'te Nobel, ABD'de Pulitzer, Sovyetler Birliği'nde Lenin, Fransa'da Goncourt ödülleri Türkiye'den de merakla izleniyordu. Bu ortamda *Cumhuriyet*'in başlattığı bu ödüllü yarışma edebiyat ve sanat çevrelerinden büyük ilgi görmüştü.

1946-1960 yılları arasında Yunus Nadi Armağanı'nı şu yazarlar ve yarıtları kazandı:

1946-47/ Serbest Konu - Erdoğan Meto. 1947-48/ Küçük Hikâye - Fethi Başak. 1948-49/ Atatürk'e Ait Bir Hatıra - Melek Erbilen. 1949-50/ Bir Yurt Yazısı - Zeyyat Selimoğlu. 1950-51/ Milli Mücadele'den Bir Hatıra - Muammer Çekinay. 1951-52/ En Güzel Şiir - Azmi Tekinalp. 1952-53/ Karikatür - Orhan Doğu. 1953-54/ En Güzel Hikâye - Ayperi Akalın. 1954-55/ İnkılaplarımızı Nasıl Koruyabiliriz? - İbrahim Baç. 1955-56/ Demokrasi Yolunda Neler Yaptık? Neler Yapmalıyız? - Ümit Ünkan. 1956-57/ En Güzel Şiir - Asaf Çiğiltepe. 1957-58/ En Güzel Roman - Fakir Baykurt. 1958-59/ Röportaj - Mustafa Gümüşkaynak. 1959-60/ Dil Davamız - Ekrem Alptekin.

Cumhuriyet gazetesi çok partili dönem içerisinde, güzellik ve Yunus Nadi Ödülleri yarışması ile birlikte 1953 yılında "Yanlışlıklar Müsabakası" adlı bir yarışma daha düzenliyordu.

Cumhuriyet'in Yayımladığı Kitaplar ve Gazeteler

Cumhuriyet, kitap yayımcılığına 1930'lu yıllarda büyük önem vermiş ve düzenli olarak çeşitli konularda ansiklopediler, almanaklar, hatıralar yayımlamıştı. Ancak çok partili dönem içerisinde bu aktivitesini en aza indirgeyerek sadece 1949 yılında *Atatürk'e Ait Hatıralar* kitabını okuyucularla buluşturmuştu.

Öte yandan 1925 yılında yayımlanmaya başlayan *La Republique* adlı Fransızca gazetenin tirajının düşüklüğünden dolayı, dönemin başında yayınına son veriliyordu.

Cumhuriyet - CHP Milletvekili Dr. Fahri Kurtuluş Polemiği

Cumhuriyet gazetesi ile CHP Rize Milletvekili Dr. Fahri Kurtuluş arasındaki polemik, Fahri Kurtuluş'un 5 Şubat 1949'da, Rus yazarı Lermontov'un *Vadim* adlı kitabının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tercüme ettirilerek yayımlanması hakkında CHP Meclis Grubu'na bir önerge vermesi ile başladı.

Dr. Fahri Kurtuluş soru önergesinde; Lermontov'un *Vadim* adlı kitabında, Rus ordusunun Romanya üzerinden Türkler üzerine yaptıkları taarruzları, Türklerin mağlup ve perişan oluşlarını, Müslümanların ezilmelerini anlattığını ve Türklerle "barbar" dediğini belirterek, Milli Eğitim Bakanlığının kitabı yayımlama amacını soruyordu.

Önergenin verilmesinden beş gün sonra, 11 Şubat 1949 tarihli *Cumhuriyet*'in birinci sayfasında "Münevverleri Şaşırtan Bir Sual Takriri" başlığı ile şu yazı çıkıyordu:

Rize Milletvekili Dr. Fahri Kurtuluş, tanınmış Rus edibi Lermontov'un dilimize çevrilip, Milli Eğitim Bakanlığının klasikleri meyanında neşredilen *Vadim* adlı eseri hakkında BMM'ne verdiği takdir istisnasız bütün münevverler arasında hayretle karşılanmıştır...

... Lermontov'un eserlerini okuyanlar bilirler ki eserlerde birçok tarihi sahneler, harpler tasvir olunmuştur. Kitapta milletimiz hakkında sarfedilen bir tek kelime vardır ki, o da "zalimler" dir.

Klasik olmuş eserlere şovenizm yolu ile kusurlar bulmak gayet kolay bir tabiidir. Dr. Fahri Kurtuluş'un kıstası ile, Fransızların mesela Goethe'yi, Almanların da Hugo'yu asla lisanlarına çevirmemeleri gerekirdi. Gene bu kıstasa göre bizim "*Otello*"yu boykot etmemiz lazımdı.

Halbuki sanat ve siyaset ayrı ayrı şeylerdir.

Klasik eserlere gelişigüzel "Türk Aleyhtarı" damgası vurarak, münevverlerimizin ondan istifadesine set çekmeler herhalde milletimiz hayrına sarfedilmiş bir gayret olamaz ve en hafif tabiri ile bir gayretkeşlikten ibaret kalır. Üstelik böyle bir hareketin nerelere kadar varabileceğini de düşünmek gerekir!

Bu yazıdan sonra Dr. Fahri Kurtuluş ile *Cumhuriyet* arasında başlayan sürtüşme, Nadir Nadi'nin yazdığı "Aşağılık Duygusu", "Müfteri Fikir Düşmanı Bir Softaya Cevap", "Kudurmuş Yobaza İkinci Cevap" başlıklı makalelerle ve Dr. Fahri Kurtuluş'un yazdığı cevap mektuplarıyla iyice şiddetlendi.

Dr. Fahri Kurtuluş, *Cumhuriyet*'e gönderdiği tekzip mektuplarının yayımlanmaması konusunda iki dava açtı.

Sonucu kesin olarak bilinmeyen bu dava, Tekin Erer'in "Basında Kav-galar" kitabına göre 24 Ekim 1949'da sonuçlanmıştı. Ayrıca Nadir Nadi ve Cevat Fehmi Başkut'un üç bin dört yüz lira tazminat ödemesine ve gazete de cevap mektuplarının kanuni bir şekilde yayımlanmasına karar verilmişti.⁵⁶

Alpay Kabacalı ise *Türkiye'de Basın Sansürü* adlı kitabında; davalar sonucunda *Cumhuriyet*'in aklandığını ve Fahri Kurtuluş'un siyasal yaşamdan çekildiğini belirtiyordu.⁵⁷

Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi ve Kore Savaşı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya politikası iki kutup üzerinde şekilleniyordu. Başta ABD olmak üzere Avrupa ülkelerinin birçoğunun Sovyetler Birliği ve sosyalist rejimle yönetilen diğer ülkelere karşı ittifak yaptığı bu süreç, "Soğuk Savaş Dönemi" olarak adlandırılıyor ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar etkinliğini koruyordu.

Türkiye, soğuk savaş yıllarında ABD ile işbirliğini tercih ediyor ve jeo-politik konumu gereği, gerilimli yılların en stratejik ülkelerinden biri oluyordu.

1950'li yıllar, bu kutuplaşmanın hararetinin yükseldiği yıllardı ve Türkiye "Büyük Ağabey ABD"nin en uyumlu partnerlerindendi.

Beklentileri vardı. Ve bunun için bedel ödemeye hazırdı. İlk bedelini de Türkiye'den kilometrelerce uzakta yapılan bir savaş için; Kore Savaşı için ödüyordu.

Türkiye, 7 Temmuz 1950'de Kore Savaşı ile ilgili BM kararını onayladı ve ABD önderliğinde oluşturulacak Birleşik Komutanlığa 4.500 asker yollamayı kabul etti.

Cumhuriyet gazetesi burada da devletçi yaklaşımını koruyor ve Kore Savaşı'na büyük önem veriyordu. İlk askeri katile ile foto muhabiri Faruk Fenik'i de göndererek, bu konuda öncü oluyordu. Birinci sayfada Kore

Savaşı ile ilgili haberlere geniş yer ayrılırken, arkada iki sayfada da fotoğraflar yayımlanıyordu. Savaşın başlamasından kısa bir süre sonra haftalık "Kore Ek"leri verilmeye başlandı. Gazetenin iç sayfalarında da Kore'deki askerler ile yakınlarının mektuplaşmalarına olanak tanınıyor ve bir iletişim köprüsü kuruluyordu.

Üç yıl süren savaş sonrasında Kore'ye yollanan Türk askerlerinden 721'i şehit oldu, 2.147'si yaralandı, 234'ü tutsak verildi. 175'inden ise hiçbir haber alınamadı.⁵⁸

Ancak Türkiye, kendisine verilen görevi başarıyla tamamlamış ve ödül olarak NATO'ya girmeye hak kazanmıştı.

Barış dönemine geçildikten sonra da Türk askerleri Kore'de kaldılar. 27 Mayıs 1960'ta askeri yönetim ABD'nin karşı olmasına rağmen askerleri çekme kararı aldı ve 200 kişilik takviyeli bölük haricindeki askeri birliği geri çekti.

Nâzım Hikmet Yurtdışına Kaçıyor

Soğuk savaş politikalarını iktidardaki Demokrat Parti birebir uyguluyor ve komünistlerle devlet güçleri arasında uzun yıllar sürecektir olan sürek avının ilk adımları atılıyordu.

İşte böyle bir ortamda Nâzım Hikmet'in yurtdışına kaçtığı haberi, ülke gündemine bomba gibi düşüyordu.

Cumhuriyet gazetesi, Nâzım Hikmet'in kaçtığına dair ilk haberi 21 Haziran 1951 tarihli sayısında verdi. 23 Haziran'da, Nâzım'ın Romanya'ya gittiğini bildirdi, 24 Haziran'da ise hem haber hem de bizzat Nadir Nadi tarafından yazılmış bir başmakale vardı.

"Nâzım da Moskofların Şakşakçı Peyki Oldu..." başlıklı Metin Toker imzalı haber şöyleydi:

Romanya'ya kaçan kızıl şaire göre sulh bayrağını Stalin'in eli tutuyormuş.

Paris 23 (Hususi muhabirimiz Metin Toker bildiriyor)

Fransız Komünist Partisi'nin sözcüsü olan *Humanite* gazetesi bugünkü nüshasında Romanya'da bulunduğunu yazdığı Nâzım Hikmet'in Romen gazetelerine verdiği bir beyanatını büyük başlıklar ve şairin koca bir resmi ile neşretmiştir. Bu beyanatta şöyle denilmektedir: 'Hürriyetin kalelerinden biri olan Romen Halk Cumhuriyeti topraklarında bulunmaktan, hürriyeti teneffüs edebilmekten bahtiyarım. Hayatla ölüm, sulh ile harb arasındaki savaşta hayat ve sulh muzaffer olacaklardır. Zira sulhun müdafileri hayatı yaratan halk topluluklarıdır. Zira bu saflardaki yüzbinlerce milyon insan Sovyetler Birliği'nin ve

halk demokrasilerinin yurttaşlarıdır. Zira hayat ve sulh bayrağını havada tutan el Stalin'in elidir.

Aynı gün Nadir Nadi "Bırakın Gitsinler" adlı başyazısında, Nâzım Hikmet'i hainlikle ve satılmışlıkla suçluyordu:

Nâzım Hikmet'in kaçmasına kızmadım. Arkasından 'vatansız hain, satılmış adam' diye bağımayaacağım. Maddi manevi yeryüzündeki bütün kıymetleri inkârla işe başlayan komünizm, bugün tam manasile bir ün olmuştur ve Nâzım Hikmet bu üne yürekten bağlılığını saklamakta hiçbir zaman lüzum görmemiş fanatik denecek kadar ateşli müminlerden biridir.

(...)

... Bir defa Rusya'ya göçmek isteyen samimi komünistlere (dönüşlere müsaade etmemek hakkını elde tutmak şartıyla) kolaylıkla pasaport verilmelidir. Geçenlerde Thorez özel bir Rus uçağına binerek Moskova'ya gittiği zaman Fransız Dışişleri Bakanı Schuman gazetecileri toplamış ve;

"Başka hevesliler varsa hiç çekinmesinler. Özledikleri cennete kavuşmaları için kendilerine her türlü kolaylığı göstermeye hazırız" demişti.

Bu yıl 1 Mayıs şenliklerinde Nation ve Bastile meydanları arasında bir gösteri tertipleyen komünistlerin üzerine de bilet şeklinde yüzbinlerce renkli kâğıt atılmış, bunları Stalin'den gelme mesajlar sanarak kapışan komünistler üzerinde (Moskova'ya gidiş müsaadesidir) ibaresini okuyunca hayli bozum olmuşlardı.

Gerçi Fransa'da komünizm henüz kanun dışı ilan edilmemiştir. Fakat mevzuatlarında bu dine yer vermiyen devletler de aşırı müminleri kendi kâbelerine rahatça göndermek imkânını sağladıkları takdirde komünizme karşı oldukça faydalı bir tedbir almış olacaklardır.

Cumhuriyet gazetesi Nâzım Hikmet'in kaçışıyla ilgili haberlerini sürdürüyor, 12 Temmuz 1951'deki haberde de "yüzüne tükürülmesi amacıyla" fotoğrafının basıldığı bildiriliyordu.

Nihayet Resmi De Geldi

Nâzım Hikmet, Moskova'da Sovyet Muharrirleri Birliği Umumi Kâtibi Fadayev ile kol kola (resimaltı)

Kendi tabiri ile Stalin'in yarattığı Nâzım Hikmet Moskova'ya varınca hepimizin nefretle okuduğumuz mahud beyanatı verdi. Kızıl propaganda plağı aldırıldığı bu demekten bol bol istifade etmeye çalıştı. Nihayet onlar da rahat ettiler, biz de rahata kavuştuk derken, bu sefer resim faslı başladı. Sovyetler, Nâzım Hikmet'in Moskova'da aldırıkları boy boy, şekil şekil resimlerini bütün dünya fotoğraf ajanslarına dağıtmaya

başladı. Yukarıda gördüğünüz resim, bunlardan biridir. Bu fotoğrafı sütunlarımıza geçirirken şair Eşref'in Abdülhamid'e tavsiyesi aklımıza geliyor. Bu tavsiye "Resmini teksir ettirip dağıt ki millet doya doya yüzüne tükürsün" mealindedir. Biz de yukarıdaki resmi Nâzım hesabına aynı gaye ile basmış bulunuyoruz.

Hükümet bu konuda çok duyarlı davranarak, acilen Bakanlar Kurulu'nda bir karar alıyor ve 25 Temmuz 1951 günü Nâzım Hikmet'in komünist düşüncelere sahip olduğu ve bu amaçla Türkiye'nin hükümet şekli ile hükümet edenleri eleştirmesi gerekçesiyle vatandaşlıktan çıkarılmasına karar veriliyordu.

Yıllar sonra "Romantik Komünist", "Dünya Şairi" gibi nitelemelerle anılacak olan Nâzım Hikmet vatan hainliği suçlamasına 1962'de yazdığı "Vatan Haini" şiiri ile cevap verecekti.

Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz, siz yurtseverseniz, ben yurt hainiyim, ben vatan hainiyim.

Vatan çiftliklerinize,

Kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,

Vatan, şose boylarında gebermekse aklıktan,

Vatan, soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksa yazın,

Fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,

Vatan tınaklarıysa ağalarınızın,

Vatan, muzraklı il mühalse, vatan, polis copuysa,

Ödeneklerinize, maaşlarınıza vatan,

Vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması topuysa,

Vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığımızdan, ben vatan hainiyim.

Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla:

Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.

Nadir Nadi yıllar sonra *Perde Aralığından* kitabında anılarından bahsederken "Nâzım Hikmet'in Moskova'ya kaçışı nedenleri üzerinde burada herhangi bir fikir ileri sürebilecek bir durumda değilim şimdilik" diyor ve ekliyordu.

O zamanlar kulaktan kulağa söylendiğine göre, yeni iktidar şaire baskı yapmış; ellisinden sonra onu askere almak, uzak yerlere sürmek, oralarda kim vurduya getirmek istemiş. Nâzım da bunu öğrendiği için kaçmaktan gayri kurtuluş yolu bulamamıştı.⁵⁹

Cumhuriyet gazetesinin Nâzım Hikmet'in Sovyetler Birliği'ne kaçışına tepkisi, çok partili dönemdeki yayın politikasını somut bir şekilde ortaya koyuyordu.

Gerçi yıllar önce 13 Ekim 1928'de *Cumhuriyet*'in edebiyat sayfasında, Nâzım Hikmet'in "Yanardağ" isimli şiiri yayımlandığında da yine benzer tepkiler görülmüştü.

Gazetenin Edebiyat Kısmı'nın genel sekreteri olan Peyami Safa tarafından bu şiirin yayımlanması üzerine; gazete, ertesi günkü sayısında bir açıklama yaparak "*Cumhuriyet*'in anlayışına aykırı yayın yapıldığı"nı bildirmiş ve şiirin yayınlanmasında "yazı kurulu"nun haberinin bulunmadığı belirtilmişti. Yani gazete, kendi cumhuriyetçi ideolojisine aykırı bir şairin şiirini sayfalarında görmek istememişti.⁶⁰ Ve bu olay üzerine Peyami Safa *Cumhuriyet*'ten ayrılmak zorunda kalmıştı.

Ancak yıllar sonra Nâzım Hikmet'e vatandaşlık hakkının geri verilmesi için açılan kampanyaların en büyük destekçisi, kaderin garip bir cilvesiyle *Cumhuriyet* gazetesi olacaktı.

2002 yılında yapılan "Nâzım Hikmet'in Doğumunun 100. Yıldönümü" kutlamalarına en coşkulu katılan ve sayfalarında uzun uzun yer veren de *Cumhuriyet*'ti.

İlhan Selçuk, Nâzım Hikmet için yapılan kutlamaları ve ona gösterilen ilginin nedenini 12 Ocak 2002 günlü köşesinde "Nâzım Hikmet'e Özlem..." başlıklı yazısıyla şöyle paylaşıyordu okuyucularla:

Nâzım Hikmet'in "100'üncü Yıl Etkinlikleri" başlıyor, başladı bile...

İçeride ve dışarda tören, toplantı, tartışma, anma, açikoturum, filan, falan...

Eskiden Sovyetler ayaktayken, sosyalizm seçenek görülürken, sermayeci düzenlerin yıkılması beklenirken, Nâzım'ın adını ağza almak tehlikeliydi...

Kimi babayiğit sağına soluna baktıktan sonra günah çıkartır gibi konuşurdu:

-Ben Nâzım'ı severim, şair olarak büyük, ama ideolojisine karşıyım...

Artık "tehlike" kalmadı, Nâzım Hikmet'i sev sevebildiğince, ananabildiğince...

Bu yazısıyla Selçuk, doğru bir saptamada bulunuyordu. Ancak bu saptama 50 yıl önceki *Cumhuriyet* için de geçerli değil miydi?

III. BÖLÜM

27 MAYIS'TAN 12 EYLÜL'E ARA REJİMLERİN ARASINDA CUMHURİYET

İhtilali Beklerken...

1960'a gelindiğinde "Yeter Söz Milletindir" sloganı ile iktidar olan Demokrat Parti'nin verdiği umutlar boşa çıkmış, atılan demokrasi nutukları havada asılı kalmıştı.

Oysa ki, 1950'lerde başlayan "Küçük Amerika" olma süreci, soğuk savaş politikalarının bir uzantısı olan Truman Doktrini ile birlikte yapılan Marshall yardımları Türkiye'ye derin bir nefes aldırılmıştı.

Refah payının yükselmesi, ekonomik büyümenin artması, ülkede olumlu bir hava esmesine yol açmış; DP 1954'te %54 oy oranı ile ikinci kez iktidar olmuştu.

Ancak demokrasiyi tabana yayma iddiası ile ortaya çıkan DP'yi, ABD kaynaklı dış desteğin kesilmesiyle birlikte zor günler bekliyordu. Ekonomik sıkıntıyla birlikte özgürlükçü demokrat söylemler bir kenara itilerek, baskıcı politikalar gündeme geliyordu.

Ülke çapında uygulanan bu politikalar sonucunda DP'ye oy vermeyen halk cezalandırılarak iller ilçe, ilçeler belde haline getirildi. CHP'nin övünç kaynağı Halkevleri ve Köy Enstitüleri kapatıldı. Vatan Cepheleri kurularak, her gün radyoda üye olan insanların adları okundu. Sonunda toplum iki kutba ayrıldı ve her yerde siyasi tartışmalar yaşanır oldu.

Ekonomik durum da toplumsal oluşumlardan farklı değildi. Devalüasyonlar başlamış ve halkın huzursuzluğu artmıştı.

DP'nin bardağı taşıran son damlası, 18 Nisan 1960'ta muhalefeti ve basını soruşturmak için kurulan "Tahkikat Komisyonu" oldu. Bu komisyon, ifade özgürlüğünü kısıtlayabilecek geniş yetkilerle donanmıştı. Basına yasak koyuyor, gazeteleri toplatıp kapatabiliyor, matbaalarına, makinelerine, binalarına her türlü belge ve eşyalarına el koyabiliyordu. Üstelik bu kararlar kesindi ve hiçbir mercie itiraz edilemiyordu. Komisyonun kararlarına karşı çıkanlar üç yıla kadar cezalandırılıyordu.

Yaşanan ekonomik ve siyasi açmazlar, toplumda hükümete karşı tavır oluşmasını sağlamış; toplumsal hareketlerin ilk kıvılcımları öğrenci gösterileri olarak sokağa yansımıştı. Üniversite öğrencilerinin yanı sıra ilk kez Harp Okulu öğrencileri 21 Mayıs 1960 günü, Ankara'da hükümeti protesto için kışlarından çıkmışlardı.

Aslında bu gösteriler 27 Mayıs'ın ayak sesleriydi.

Lakin, Türkiye'de ilk kez yaşanacak olan bu askeri müdahalenin sinyallerini o zamanlar kimse alamamıştı.

Tüm bu gelişmeler, ülkeyi 27 Mayıs'a hazırlıyordu adeta. Sonunda Albay Alparslan Türkeş'in sabaha karşı radyodan duyulan sesiyle yeni bir dönem başlayacaktı:

Dikkat dikkat... Muhterem vatandaşlar!.. Radyolarınızın başına geçiniz. Güvendiğiniz Silahlı Kuvvetlerinizin sesi bir dakika sonra sizlere hitap edecektir.

Bu anonsla başlayan bildiriyle, ordunun yönetime el koyduğu ilan edilmişti.

Daha sonraları kimine göre "61 Anayasası'nı yaratan demokratik atılım", kimine göre "askeri darbelerin öncüsü ve milli iradeyi sıfırlayan" bir hareket olarak görülecek olan 27 Mayıs, aslında tabandaki küçük rütbeli subayların inisiyatifi ile oluşan bir dip dalgasıydı. Ve Türkiye aylardır adeta bu hareketi bekliyordu.

Şehrin sokaklarındaki askeri konvoylar çiçeklerle, alkışlarla karşılanıyordu.

Halkın coşkusuna basın da katılıyor, müdahaleyi destekliyor, Ordu'dan övgüyle söz ediyorlardı.

27 Mayıs'ı "Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı İdareyi Ele Aldı" manşetiyle duyuran *Cumhuriyet* gazetesi de hareketi büyük bir sempatiyle karşılamış ve Türkiye için bir dönüm noktası olarak görmüştü.

Daha sonra Nadir Nadi *Olur Şey Değil* adlı anı kitabında o güne ait duygularını şöyle anlatacaktı:

Godot'yu bekler gibi herkes bir şeyler bekliyordu. Neydi bu beklenen? Herhalde iyi bir şey, ülkemiz hesabına hayırlı bir şey olmalıydı. Nihayet beklenen, ya da beklendiği sanılan şey geldi. 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece yansı bir arkadaşın telefonuyla uyandım. Radyoyu açmamı söylüyordu. Ordu yönetime el koymuştu.

Bildiriler, marşlar dinleyerek sabahı zor bulduk. Erkenden matbaayı arayarak gazetenin arabasını getirttim. Sokağa çıkma yasağı konulduğu halde kimliğimizi gösterdiğimiz subaylar nezaket, hatta sevgi belirtile-riyle yol açıyorlardı. Eminönü'nde bir yüzbaşı, nereye gittiğimizi sordu. Söyleyince kendisini de Çağaloğlu'na bırakmamızı rica etti. Tüm evler, apartmanlar, dükkânlar al bayrağımızla donatılıyordu. Başta Genel Yayın Müdürümüz Cevat Fehmi, başdizici Hüsnü Usta, makinist Dimo, hemen herkes koşmuş gelmişti. Birinci sayfayı baştan başa değiştirmişler, Atatürk'ün elle yapılmış bir resminin klişesini sağ köşeye oturtmuşlardı. Bu resmi beğenmedim. Ölüm yıldönümlerinden birinde kullanılmıştı. Kara rengiyle sayfayı matem havasına boğuyordu. Arşiv sorumlusunu bulamadıkları için rasgele ele geçirdikleri bir klişeyi kullanacaklardı. Canım sıkıldı, ne yapmalı? Vakit de yok. Bir an önce makine dönmese, müjdeyi halka nasıl yetiştireceğiz? Ben öyle olmaz diye tepinirken makinist Dimo akıl etmiş, mürekkep kazanlarından birisini değiştirerek yeşil takmış. Provayı aldı geldi. Gerçi Atatürk üzgün bakışlarıyla yine oradaydı, ama hiç değilse yeşil renk birinci sayfanın kasvetli matem havasını silmiş dağıtmıştı. Derhal baskıya geçtik. Bu, gazetecilik yaşamımda sayfa düzenine son karışmam oldu.

Nadir Nadi'nin ertesi günkü başyazısı "Dönüm Noktası" başlıklıydı ve ülkenin tarihi bir dönemeçten geçtiğini vurguluyordu:

Türk milleti dünden beri tarihinin yeni bir dönüm noktasına ulaştı. On yıl önce gerçekleştirdiğimizi sandığımız çok partili demokratik idare sisteminin zamanla nasıl soysuzlaşmaya başladığını bütün memleketsever vatandaşlar yakından görüyor ve bu hali önlemek için ilgilileri uyarmaya çalışıyorlardı. On yıllık siyasal tarihimizi sırası geldiği zaman inceleyecek olanlar, önümüze herhalde pek faydalı ibret dersleri vereceklerdir. (...)

Milletimizin gözbebeği, kahraman ordumuzun yaptığı ilk hamlenin vatandaş kanı dökülmeksizin başarılmaması bize iyi yarınlar müjdeleyen bir talih eseridir. Fakat aylardan beri içine saplandığımız çıkmazı açabilmek ve hakkımız olan aydınlığa temiz alınla kavuşabilmek için bundan böyle de elbirliği ile ve temkinle çalışmaya, hem de çok çalışmaya mecburuz. Yaşasın Türk Milleti.

Yaşasın Onun Kahraman ve Şerefli Ordusu.

Nadir Nadi'nin 27 Mayıs'a övgüler düzen başyazıları çeşitli aralıklarla devam etti. Nadi, 18 Ağustos 1960'ta yazdığı "Tatlı Sert" yazısında, 27 Mayıs'ı centilmen ihtilal olarak tanımlıyordu:

Devrimlerin sert başlayıp, yürürlüğe koyduğu prensipler yerleştikçe zamanla yumuşaması genel bir kural sayılabilir. Tarihte yumuşak başlayıp da yumuşak biten devrimlere az rastlanır (Ben hatırlamıyorum). Bu itibarla, Batılıların centilmen ihtilal dedikleri 27 Mayıs hareketini pek az rastlanan istisnalardan biri diye görmek yerinde olacaktır. (...)

27 Mayısçıların ülküsü, yolunu şaşırmış, memleketi uçuruma doğru hızla sürükleyen başıboş ve kontrolsüz bir idareyi yıkarak Atatürk prensiplerinin ışığında insan haklarına saygı duyan demokratik bir sistemi yurdumuza getirmektir. (...)

Nadir Nadi, 17 Eylül 1960 günü yayımlanan "İki Kuvayı Milliye" başlıklı yazısında da, müdahaleyi yapanları devrimci ve İkinci Kuvayı Milliye kuşağı olarak adlandırıyordu:

(...) Sayın Özdağ, 27 Mayıs devrimcilerini İkinci Kuvayı Milliye kuşağı olarak adlandırıyor. Memleket aydınlarını bu ülkü etrafında toplamaya çağırıyor. (...)

Ben 27 Mayıs'ı daha ziyade Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün parlak bir zaferi olarak karşıladım. O gün yurdumuzda insana ferahlık verici bir Atatürk havası estiğini ciğerlerimde duydum.

O halde, Muzaffer Özdağ'ın İkinci Kuvayı Milliye diye adlandırdığı bugünkü devrim ruhunu Birinci Kuvayı Milliye'nin bir devamı saymak için ortada ne sebep olabilir? (...)

Nadir Nadi, 27 Mayıs'la ilgili yazılarını daha sonra 27 Mayıs'tan 12 Mart'a adıyla yayımladığı bir kitapta toplayacaktı.

Cumhuriyet'e göre "Centilmen", "Kansız" ve "Beyaz" ihtilal olan 27 Mayıs, gerçek bir toplumsal değişimi ve dönüşümü simgeliyor, hatta kültür devrimi işlevi taşıyordu.

Ne var ki bu destekleyici tavır çok uzun sürmeyecek, 27 Mayıs'ın üzerinden daha iki yıl geçmeden eleştiri okları fırlatılacaktı.

Nadir Nadi, 19 Nisan 1962 tarihli "Yirmi Beş Yılı Keçiboynuzu Gibi Yedik" başlıklı yazısıyla, 27 Mayıs'ın eski dengesiz ve kararsız ortamı değiştiremediğini, yönetimdeki bilinç yoksunluğunu dile getiriyordu:

Çok partili hayata geçtiğimiz gündenberi sağduyulu aydınlarımızın başlıca kaygusu devrim ilkelerini korumak amacı üzerinde toplanmıştı. Bunlar "Dikkatli olalım, sakın Atatürk devrimlerinden taviz veremeyelim!" diye baştakileri uyarmaya çalışıyorlardı. Çünkü uygarlık koşullarına sırt çeviren bir toplumda demokratik bir ortamın hiçbir şekil-

de yaratılamayacağını biliyorlardı. Elverişli bir ortam bulunmayan yerde ise "hürriyet içinde kalkınma" ülküsü bir hayal olmaktan bir adım öteye geçemezdi. Sağduyulu aydınlarımız söz dinletemediler. Oy hursu ile gözleri kararan politikacılar arasından onlara kulak asan çıkmadı. Atatürk devrimleri kırıldıkça kırıldı ve yurdumuzu Batı uygarlığına ulaştıracak olan koşullar, sonunda gerçekten kuşa benzetildi. (...) 27 Mayıs hareketi, birinci ihtimalin gerçekleşeceğini müjdeleyen bir belge yerine geçti. Sağduyulu aydınlar sevindiler. Yıllarca süren bocalamadan sonra millet devrim ilkelerine nihayet yeniden kavuşacaktı. Uygarlık koşulları artık bir daha yerinden sökülememesine yurdumuzda yürürlüğe konacaktı.

Ne yazık ki umutlar boşa çıktı. 27 Mayıs'ın üzerinden henüz iki yıl geçmeden bugün yine o eski dengesiz, kararsız ve tehlikeli durumla karşı karşıyayız. Devrim ilkeleri yine kâğıt üzerinde. Olumlu çalışmalar yerine politika alanı yine kısır çalışmaların gürültüsü ile inlemekte. Ortada sağlam, güvenilir bir demokratik ortam yok. Çünkü o ortamı yaşatacak olan uygarlık koşullarını biz dün olduğu gibi bugün de benimsememiştir.

Cumhuriyet gazetesi, 27 Mayıs hareketini gerçekleştirenlere, 1961'de 212 sayılı yasa ile basın mesleğindeki işçi-işveren ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve ilan müessesesinin işleyişini yasal esaslara bağlayan "Basın İlan Kurumu"nun kurulmasını öngören yasaları çıkarmak istediklerinde de karşı çıkıyordu.

İstanbul basınından *Milliyet*, *Hürriyet*, *Akşam*, *Dünya*, *Vatan*, *Tercüman*, *Yeni Sabah*, *Yeni İstanbul* gazeteleriyle birlikte *Cumhuriyet* de bu yasaların iptalini istiyordu.

Görüşmelerden bir sonuç alınamayınca bu dokuz gazetenin sahibi 10 Ocak 1961'de ortak bir bildiri yayımlıyorlardı:

Basına devlet elinin karıştığı, bir vasilik sisteminin Türk demokrasisinde açtığı yaraları pek yakın bir geçmişte milletçe müşahade etmiş bulunuyoruz. Bizler, tam manasıyla hür basının devletin her türlü kontrolünün ve vesayetinin dışında kalma suretiyle kamu görevi görebileceği inancındayız.⁶¹

Bildirinin devamına, yaptıkları girişim sonuçsuz kaldığı için üzüntülerinin ifadesi olarak üç gün süreyle yayınlarını tatil edecekleri eklenmişti. 11 Ocak 1961 tarihinden itibaren de protesto amacıyla *Cumhuriyet*'le birlikte dokuz gazete yayınına ara veriyordu.

O dönemde diğer gazetelerle birlikte eylem birliğine giren *Cumhuriyet*'in, yıllar sonra izleyeceği emekten yana tutumu ve uzun süre tek

sendikali gazete kalması, yıllar içinde yaşadığı yaman çelişkilerden biriydi.

Cumhuriyet yıllar yılı 27 Mayıs'ı bir devrim, 1961 Anayasası'nı hazırlayan demokratik bir atılım olarak gördü ve her yıldönümünde, gündemdeki sorunlarla kıyaslayarak övgü dolu yazılarla andı.

Yine böyle yazılardan birini İlhan Selçuk 27 Mayıs 1994'te kaleme alarak, 27 Mayıs'ın ülkeye kazandırdıklarını şöyle sıralıyordu:

Toplumların değişimi ya evrimle ya da bir devrimle gerçekleşiyor. Doğaya uygun bir dönüşümdür bu, evrende değişimin hızlandığı süreçler yaşanır, sonra değişim yine yavaşlar, dur durak bilmeksizin sürer gelir.

Otuz dört yıl önce bugün, bir patlamayla gündeme giren 27 Mayıs bir devrimdi., 1961 Anayasası'nı yaparak geri çekildi, tarihimizde bir yeni sayfa açtı.

Neler yazdı bu sayfaya:

Sosyal devlet...

Anayasa Mahkemesi...

Yüksek Hâkimler Kurulu...

İdarenin bütün karar ve işlemlerine yargı yolunun açık olduğu ilkesi...

Üniversitelerin özerkliği...

Radyo ve televizyonun tarafsızlığı...

Sendikal haklar...

Grev hakkı...

Toplusözleşme düzeni...

Yargı bağımsızlığı...

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı...

Tabii yargıç ilkesi...

Sosyal güvenlik hakkı...

Ücrette eşitlik ilkesi...

1961 Anayasası'na değin "sosyal" sözcüğü tehlikeliydi, "sol"u kimse ağzına alamazdı; 27 Mayıs bu alanda bir kültür devriminin kapılarını açtı.

Aynı yazıda İlhan Selçuk 27 Mayıs'ın askeri müdahalelerin başlangıcı olduğu eleştirisini de şöyle yanıtlıyordu:

Ancak diyorlar ki:

— 27 Mayıs, askeri müdahalelerin kapısını da açtı, bu bakımdan kötü oldu."

Doğrudur...

Ne var ki askeri müdahale Türkiye'de 27 Mayıs'la başlamadı. 1908'de "Hareket Ordusu"nun, 31 Mart mürtecilerine karşı eylemi Abdülhamit'e karşı gerçekleşmişti. Hem 27 Mayıs, tepeden müdahale değildir; genç subayların, aşağıdan yukarıya doğru, gençlik ve halkla birlikte eylemidir.

1961 Anayasası'nı keşke siviller parlamenter yaşamda yapabilse-lerdi...

Ama tarih "keşke" ile yazılmıyor.

2001'in 27 Mayıs'ında ise İlhan Selçuk "Köşe yazarlığı zor iş!.." diyor ve her yıl aynı konuları ele almanın zorluğundan şikâyet ediyordu:

"Her yıl 27 Mayıs ve 29 Mayıs'ta günün anlam ve önemi üzerine yazılır mı?..

Yazmak zorunda kalıyorsun..." diyor ve yedi yıl önce yazdığı yazının benzerini yazarak ve 27 Mayıs'ı eleştirenlerin aslında askere çatmayı demokratik marifet sananlar olduğunu vurgulayarak bitiriyordu yazısını.

2002'de de yine 27 Mayıs'ın hukuksal kazanımları olarak sosyal devlet, Anayasa Mahkemesi, yargıç bağımsızlığı, sendikal haklar, toplu sözleşme kavramlarını sıralayan Selçuk; "Padişahlıktan cumhuriyete, ümmetten millete, kulluktan yurttaşlığa, dincilikten laikliğe 1923 devrimiyle geçen Türkiye'de devletin sosyal içerik kazanması 27 Mayıs devrimiyle gerçekleşti; bu atılım seçimle değil, devrimle yürürlüğe girebildi" diyordu.

Ve hemen hemen her 27 Mayıs yıldönümünde olduğu gibi, 27 Mayıs'ın 1923 devriminden bu yana gelen süreçte önemli bir adım olduğunun altını çiziyordu.

Gazetenin iç sayfalarında da "27 Mayıs Bir Devrimdir" başlığıyla, Cüneyt Akalın'ın hazırladığı tam sayfa bir inceleme yazısı yer alıyor ve 27 Mayıs'ın meşruiyetini kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanan güçlerin, el ele vererek başardıkları bir halk hareketi olduğu belirtiliyordu.

Ayrıca tüm ülkede terör estiren başta solcu aydınlar ve işçi liderleri olmak üzere yüzbinlerce kişiyi içeri alan 12 Eylül cuntasıyla kıyaslanamayacağı ileri sürülüyordu.

İlhan Selçuk'un, dolayısıyla da Cumhuriyet'in 27 Mayıs'a bu yaklaşımı; gazetenin klasik İttihatçı-Kemalist ya da militarist olduğunu savunanların temel dayanaklarıydı.

Nadir Nadi ve annesi Nazime Nadi
Cumhuriyet arşivi

Tirajda Zikzaklar, Fiyatta Yükseliş Devri

Cumhuriyet gazetesinin 1962'de tirajı 89 bin, 1963'te 100 bindi. Ancak Basın İlan Kurumu'nun resmi tiraj bilgileri 1965 yılından başladığı için, yakın bir tarih olmasına rağmen gazetenin satış rakamları resmi bilgiler dışında, çeşitli sözlü ve yazılı kaynaklara dayanmaktaydı. 1963 yılında gazetenin başmakini Dima Usta'nın ve yazı işleri müdürü Vecdi Kızıldemir'in 18 Şubat 2001 tarihli *Cumhuriyet Dergi*'de yayımlanan söyleşisine göre; *Cumhuriyet* gazetesi 21 Mayıs 1963'te Kara Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir'in önderliğinde başlayan ayaklanma sırasında bir hafta boyunca günde 530 bin basılarak, bugün için bile çok

yüksek sayılan bir rakama ulaşıyordu.

Gerçi 530 bin tiraj o günün özel koşullarından kaynaklanıyordu. Çünkü 21 Mayıs olaylarının ikinci gününden itibaren sıkıyönetim ilan edilmiş ve sıkıyönetim bildirileri dışında bir şey yazılmaması istenmişti. Ancak buna karşı çıkan diğer gazeteler Talat Aydemir'in tutuklanmasıyla ilgili haberleri vermiş, *Cumhuriyet* ise sadece sıkıyönetim bildirisini basmış ancak Talat Aydemir'in cezaevine götürülürken fotoğrafını çekmeyi başararak bildirinin diğer tarafına boylu boyunca bu fotoğrafı yerleştirmişti.

Sonuçta Talat Aydemir'in tutuklanma fotoğrafıyla hem istenilen mesaj verilmiş, hem de sıkıyönetimin bildirisine aykırı yayın yapılmamıştı.

Bu da diğer gazeteler bir haftalığına kapatılırken, *Cumhuriyet*'in tek başına yayın yapmasını sağlamıştı. Yaşanan o kritik günlerde tek başına çıkan *Cumhuriyet*, bir haftada yaklaşık 4 milyona yakın basılarak yayın hayatında bir daha göremediği bir rakama ulaşacaktı.

1965 yılındaki satışı Cevat Fehmi Başkut'un *Gazetecilik Dersleri* kitabına göre 115.022'ydi. Basın İlan Kurumu'nun yıllık tiraj ortalamasına göre ise, gazetenin tirajı 97.636'ydı.

Cumhuriyet, en yüksek tirajına Mart 1969'da, 150.680 ile ulaşıyordu. *Cumhuriyet* gazetesinin tirajı 1971 yılına kadar 100 binin üzerinde seyrederken, gazetede yaşanan yönetim değişikliği sonucu 6 Ağustos 1971'de Nadir Nadi'nin istifa mektubunun gazetede yer alması satışları birdenbire düşürmüştü.

Okuyucuların gazeteye sahip çıkmaları ve yeni yönetimin politikalarına gösterdikleri tepki, *Yanık* dergisinde şöyle değerlendiriliyordu:

Nadir Nadi'nin istifasını izleyen haftalar ve aylar, Türk basınında o zamana kadar pek kabul edilmeyen gerçeği gösterdi. Sansasyon gazetelerinin olmasa bile ciddi bir fikir gazetesinin asıl sahibi, okuyucularıydı. Gazetenin yönü ve ona o yönü veren yazarları-çizerleri, okuyucularına rağmen değiştirilemezdi.

Cumhuriyet'in yeni yöneticileri, bu gerçeği biraz geç, ama hayli acı fark ettiler. Tiraj barometresinin hızla düşüşü hangi tedbirle olursa olsun durdurulamıyordu. Nadir Nadi yönetiminin bıraktığı 100 bine yaklaşan gazete satışı, 40 bine doğru iniyordu.⁶²

Cumhuriyet gazetesinin okurlarına ait önemli bir özellik olan bu protesto yöntemi tiraj kaybına neden olsa da hedefe ulaşacak, yönetim tekrar Nadir Nadi'ye geçecekti.

Bu arada *Cumhuriyet*, tekrar toparlanma sürecine girerek tirajını 1972'de 56.534'e, 1973'te 65.112'ye, 1974'te 76.059'a çıkaracaktı.

Sonraki yıllarda da yükseliş devam etmiş; 75'te 98.529, 76'da 112.360 olmuştu. Toplumsal olayların ivme kazandığı dönemlerde tirajlarda belirgin artışlar olsa da, 1980'e kadar inişli çıkışlı bir seyir izleyen tiraj; 77'de 110.035, 78'de 99.389, 79'da 103.537'ydi.

1980'de gazeteye yapılan yüzde yüzlük zam tirajın 100 binlerden 76.358'e inmesine neden oluyordu.

Tirajda her ne kadar inişler çıkışlar olsa da, 1960 ile 80 arası gazetenin fiyatında hep yükselme görülecekti.

Demokrat Parti iktidarının son zamanlarında yapılan devalüasyonla birlikte, *Cumhuriyet* gazetesi de fiyatına zam yapmak zorunda kalmıştı. 17 Haziran 1958'de 25 kuruş olan gazete, 27 Mayıs'la birlikte tekrar kazanılan istikrar sonucu 11 yıl fiyatını değiştirmemişti. 1 Mayıs 1969'da yüzde yüzlük bir zam oranıyla, 50 kuruşa çıkan *Cumhuriyet* gazetesi tarihindeki en büyük fiyat artışını gerçekleştiriyordu.

12 Mart 1971 Muhtırası'yla birlikte gelişen olaylar sonucu *Cumhuriyet*'te yaşanan yönetim değişikliği, tirajın ani düşüşüne neden olmuştu. Özel sektörün gazeteye reklam yasağı koymasıyla birlikte mali açıdan zor duruma düşen *Cumhuriyet* gazetesine, ilk kez bir yılda iki kez zam yapıldı.

yordu. 25 Mart 1971'de 60, 10 Ağustos'ta ise 75 kuruşa çıkan gazetenin fiyatı iki yıl sonra kuruştan liraya terfi ediyordu.

23 Ocak 1973'te 1 lira olan gazete, iki yıl sonra 17 Mart 1975'te 1.5 liraya yükseliyordu. 8 Şubat 1977'de 2 liraya, yine aynı yıl 19 Eylül'de 3 liraya çıkan gazetenin yükselen maliyeti zamlarla telafi ediliyordu.

1970'ler artık enflasyonla yaşamaya başladığımız yıllardı. Yaşanan petrol krizleri, Üçüncü Dünya ülkeleri başta olmak üzere tüm dünyayı sarsıyor, sarsıntılar zamanla ekonomik depremlere dönüşüyordu.

Türkiye de, diğer ülkeler gibi zor bir dönemeçten geçiyordu. Ancak bu dönemeç, ekonominin yanı sıra siyasi kavgaların sokağa taşmasıyla labirent haline geliyordu. 1979 yılı hem mali hem siyasi açıdan zor geçiyordu.

Cumhuriyet de o yıl iki defa zam yapmak zorunda kalmıştı. 15 Ocak 1979'da 3.5 lira olan gazetenin fiyatı, 23 Nisan 1979'da 5 liraya yükseliyordu. Aynı yılın Temmuz ayında yapılan devalüasyonla, Amerikan Doları ikiye katlanıyor, gazetenin maliyeti de otomatik artıyordu. Çok geçmeden, yedi ay sonra yapılan yüzde yüzlük bir zamlı gazete, 7 Ocak 1980'de 10 lira oluyordu.

Makineler Yenileniyor

Cumhuriyet gazetesi, 1961 yılına kadar gazetenin basılmasında 1928'de satın alınan rotatifi kullandı.

Ta ki *Milliyet* gazetesi, 1961 seçimlerinden önce Milli Birlik Komitesi'nden baskı makinesi getirebilmek için izin isteyene kadar. Milli Birlik Komitesi, bir gazetenin kaynıldığı suçlamasına uğramamak için, *Cumhuriyet* gazetesi de bir baskı makinesi isterse bu teklifi kabul edeceklerini" söyledi. Böylece Abdi İpekçi'nin önerisiyle, 1928 yılından beri kullanılan ve artık modası geçen rotatifin değiştirilmesine karar verildi. Nadir Nadi baba yadigâr rotatifin değiştirilme öyküsünü şöyle anlatıyordu:

Milliyet'le birlikte hükümete başvurduk. İzin çıktı. Eski makinemizin yapımıcısı olan Frankenthal firmasıyla aramızda yazışmalar başladı. Tüm Alman endüstrisinin işi başından aşkındı. Frankenthal rotatifi ancak üç yıl sonra teslim edebileceğini bildirdi.

... Bununla birlikte bu öneri bir bakıma bize ödeme kolaylığı sağlıyordu. Ederinin bir bölümünü başlangıçta, üst yanını daha sonra belirli taksitlerle ödeyecektik.⁶³

Cumhuriyet gazetesi düşüncelerinde ilerici ancak kullandığı teknoloji de geriydi. Bu dönem yenilenen matbaa makineleri ancak 22 yıl sonra, es-

ki makinelere göre kâğıt bulunamaması nedeniyle değiştirilecek ve *Cumhuriyet* ofset baskıya geçecekti.

Gazetenin dağıtımı da 1959'un sonlarında kurulan Gameda şirketi ile sistemli bir hale gelecek ve uzun yıllar bu şirket tarafından dağıtılacaktı.

Cumhuriyet'e Reklam Boykotu

Çok partili döneme geçişle birlikte özel sektör de gelişmeye başlıyor ve gazete sayfalarında resmi ilanlardan çok özel sektör ilanları göze çarpıyordu.

1960 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan özel sektör reklamları yüzde 15, resmi ilanlar yüzde 5 yer tutuyordu.

27 Mayıs ve 1961 Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlükler ile dünyada başlayan 68 hareketi, sol söylemin toplumda yayılmasına yol açtı.

Cumhuriyet gazetesi de bu konjonktür çerçevesinde siyasi yelpazenin soluna doğru kayıyordu.

12 Mart 1971 askeri muhtırasıyla birlikte ülkedeki sağ-sol cephelerinin tarafları siluet halinden çıkıyor, gerçek boyutlarıyla arzı endam ediyorlardı.

Bu cephelerin taraflarından biri de özel sektördü. Doğal olarak *Cumhuriyet*, sol kimliği ile karşı cephedeydi. Özel sektörün "Patronlar Kulübü" TUSİAD, bu çatışma ortamında elindeki reklam silahını kullanmaya karar veriyor ve *Cumhuriyet*'e reklam boykotu uyguluyordu.

Bu boykotla birlikte gazetede de yayınlanan özel kesim ilanları yüzde 6.6'dan yüzde 2.1'e düşüyordu.⁶⁴

Halbuki 1970 yılında sekiz sayfa olan *Cumhuriyet*'in reklam oranı yüzde 32 gibi oldukça yüksek bir rakamdı.⁶⁵

Öte yandan 12 Mart 1971 muhtırasının, siyasi rejimle birlikte gazetenin yönetimini de altüst edeceği henüz bilinmiyordu.

12 Mart'ın üzerinden üç ay geçmişti ki bir darbe de *Cumhuriyet*'te yaşandı ve gazetenin başyazarı Nadir Nadi görevinden istifa etti. Nitekim Nadir Nadi'nin istifasından sonra, *Cumhuriyet*'in sayfalarında uzun süredir görülmeyen büyük boyutlu reklamlar boy göstermeye başladı. Öte yandan gazetenin muhabir kadrosu da geniş ölçüde tasfiyeye uğradı.

Ancak Nadir Nadi'nin istifası ve gazetedeki politika değişikliği ile bazı iş çevrelerinden beklenen ilanlar uzun ömürlü olmamış ve başlangıçtaki birkaç "teşvik ilanı"nın gerisi gelmemişti.

O dönemde gazetenin müessese müdürü olan Sadun Tanju'ya göre; 1969 ve 1970 yıllarında 11'er milyon liralık reklam geliri elde edilmişti. 1972 yılında ise reklam geliri 10 milyon lirayı dahi bulmuyordu.

Sadun Tanju reklam gelirindeki bu düşüşü "Bunda, ilan ve reklam veren çevrelerin, *Cumhuriyet*'e karşı özellikle son yıllarda takındıkları tav-
rın rolü vardı"⁶⁶ diye yorumluyordu.

Özel sektörle yaşanan reklam krizinden sonra ortakların, Nadir Nadi'nin gazeteden uzaklaştırılması ve yayın politikasında değişiklikler gibi radikal önlemler almalarına karşın, krizin etkileri birkaç yıl daha sürecek-
ti. Örneğin, 1975 yılında *Cumhuriyet* gazetesi 10 sayfa olarak yayınlanma-
sına rağmen reklam yüzdesi 23.10'a düşüyordu.

1970'li yılların sonlarına gelindiğinde ise artık toplumda sağ-sol çatış-
ması derinleşmiş, kamplaşmalar oluşmuştu. *Cumhuriyet* de sol kimliği ile
taraf bir gazeteydi. Ve özel sektör ilanları, yerini sol grupların ilanlarıyla
ölüm ilanlarına bırakmıştı.

Yönetim Değişikliği ve Nadir Nadi'nin Başyazarlıktan İstifası

Nadir Nadi babasının ölümünden sonra resmen yüklendiği başya-
zarlığı aralıksız sürdürüyordu. Bu arada, 1961 Anayasası ile birlikte ülke-
de sol ve sosyalizmle ilgili kavramlar daha özgür bir şekilde ifade edilme-
ye başlanmıştı. Bu durumun etkisiyle 1962-1963 yılında düzenlenen "Yu-
nus Nadi Armağanı" yarışmasında konu; "Liberalizm mi, Sosyalizm mi?"
olarak belirlenmişti.

Yarışmaya, Hikmet Alkılıç imzası ile Şadi Alkılıç "Türkiye'nin Tek
Kurtuluş Yolu: Sosyalizm" başlıklı bir yazı yollamıştı. Yazı, 12 Aralık
1962'de gazetede yayımlandıktan sonra, ertesi günü *Milliyet* gazetesinde
"Hoppala" başlığı ile Nadir Nadi'nin deyişiyle ihbar niteliğinde bir eleştiri
yazısı çıktı. Bunun üzerine *Cumhuriyet* gazetesinin Yazı İşleri Müdürü
Kayhan Sağlamer ile makaleyi yazan Şadi Alkılıç tutuklandı.

Kısa bir süre sonra Kayhan Sağlamer aklandı; Alkılıç'la ilgili davanın
dosyası İstanbul ağır ceza mahkemeleriyle Yargıtay arasında birçok kez
gitti geldi. "Suç vardır", "suç yoktur" diyen çelişkili bilirkişi raporları ve-
rildi. Türkiye dışından, filozof Bertrand Russell'dan, sonradan İtalya
cumhurbaşkanı olan Saragat'a kadar pek çok ünlü kişi makalede komü-
nizm propagandası yapılmadığını bildiren mektuplar yazdılar, mesajlar
gönderdiler. Uluslararası Af Örgütü, Alkılıç'ı "Yılın Mahkûmu" ilan etti.

Uluslararası Basın Enstitüsü de cumhurbaşkanına telgraf çekerek Alkılıç'ın affını istedi. Birkaç kez cezaevine girip çıkan Şadi Alkılıç, yıllar sonra komünizm propagandası yapmak suçundan mahkûm edildi ve cezasını 12 Mart döneminde tamamladı.⁶⁷

Böylece *Cumhuriyet*'e komünistlik yaftası, ilk kez bu dava ile yapıştırılmış oldu. Genel Yayın Yönetmeni Cevat Fehmi Başkut istifa etmek zorunda bırakıldı. *Cumhuriyet*'in bundan sonra yaşayacağı sancılı yılların perdesi de bu olayla aralanıyordu. Gazetenin yönetiminde çok seslilik başlıyor, cılız itirazlar yandaş bularak gürleşiyordu. Nadir Nadi, gazetede yaşanan gerginliği meydan savaşına benzetiyordu:

Eyvah, olan olmuş, *Cumhuriyet*'i içeriden çökertmek isteyenler ilk meydan savaşını kazanmışlardı. Çok canım sıkıldı, Cevat'a söylemediğimi bırakmadım. Ortaklarımın beklediği zaten buydu. Ne sanıyordu, istifa edince 'hayır kabul etmiyoruz, ne olur geri al' diye yalvaracaklar mıydı? Dediğim çıktı. Genel yayın müdürümüzün 'ya etmezse' diye heyecanla beklenen istifası yönetim kurulunca derhal onaylandı:

Nasıl bir yol tutmalıydım? Başlangıçtan beri yönetim kurulunda görev almamıştım. Gazetenin genel politikasını babamdan miras kalan tinsel (manevi) gücümle yürütüyordum. Oysa ortaklarım beni günlük yazılarımla başbaşa bırakıp kendi politikalarını uygulamak istiyorlardı. Bu politikanın hafif geriye dönük, ılımlı bir yol olacağını tahmin ediyordum. *Cumhuriyet*'in canlılığı (dinamizmi) ne ölçüde gevşeyecekti.

İmzasız bir yazı yazdım, rahatsızlığımı ileri sürerek (bir şeyim yoktu, turp gibiydim) bir süre dinleneceğimi ve bu süre içinde gazetenin yönetimiyle hiçbir şekilde ilgilenmeyeceğimi okurlara duyurdum.⁶⁸

Nadir Nadi kendince ortaklarını, diğer bir deyişle kardeşlerini protesto ediyor, gazeteden uzaklaştığında, o güne dek gazete yönetimi ile ilgilenmemiş olduklarından, işlerin sarpa saracağını düşünüyordu. Ancak gelişmeler umduğu gibi olmayacak, ortaklar karşı atağa geçecekti.

20 Nisan 1963 Cumartesi günü *Cumhuriyet* gazetesinin birinci sayfasında, şu açıklama çıkıyordu:

Başyazarımız,

İki aydan beri tansiyon yüksekliğinden rahatsız bulunan başyazarımız Nadir Nadi bir süre daha çalışmayacaktır.

Bu süre içinde Başyazarımız "*Cumhuriyet*"in yönetimi ile hiçbir şekilde ilgilenmeyecektir.

Peki ne olmuştu da, gazetenin beyni olan Nadir Nadi yönetimden uzaklaştırılmıştı? Salt neden, yarışmaya gönderilen yazı mıydı?

O dönem gazeteye yeni adım atmış genç yazarlardan olan İlhan Selçuk'a göre değildi:

Kemalist devrimi sosyal boyutlarıyla yeniden yakalayabilmek ve antiemperyalizmin çağdaş yorumuyla birlikte Aydınlanma'yı savunabilmek... Gazetede yapmak istediğim şey buydu. Nadir Nadi de bunu görüyordu ve teşvik ediyordu. (...)

27 Mayıs Devrimi bir yanardağ gibi patlayınca da insanlar birdenbire şaşkınlaştılar ve birbirlerine girdiler. Gazetemiz de bu anafurun ortasında, kendi yolunda yürümeye çalışıyordu. Benim getirdiğim bu yeni rüzgâr kimileri tarafından yadırgandı. 1963'teki olay bu.⁶⁹

Bir yıl önce *Cumhuriyet*'te yazmaya başlayan İlhan Selçuk düşünceleleriyle Nadir Nadi'yi etkisi altına almış, dolayısıyla gazetenin yayın politikasında belirleyici olmuştu bile.

Bu durum şirket ortaklarını rahatsız etmiş, "Türkiye'nin Tek Kurtuluş Yolu: Sosyalizm" makalesinin yarattığı gerginliği, "*Cumhuriyet*'in Tek Kurtuluşu: Nadir Nadi'nin Ayrılması" formülüne indirgemişlerdi.

Ne var ki, bu formül bir kereye özgü işleme konmayacak, çeşitli aralıklarla gündemdeki yerini alacaktı.

Nadir Nadi gazeteden ayrı kaldığı dönemde anılarını yazmış, *Perde Aralığından* adlı kitabının tefrika edilmesiyle *Cumhuriyet*'e dönmeye karar vermişti. Nadi'nin ilk dönüş anonsu 14 Haziran 1964 günü yapıyordu. Bir devrin hikâyesi olarak anons edilen *Perde Aralığından*'ın tefrikası 21 Haziran 1964 günü başladı. Altı ay sonra da 21 Aralık 1964'te Nadi, "Haraket Noktası" adlı başyazıyla yeniden *Cumhuriyet*'teki yerini alıyordu.

Nadir Nadi'nin yokluğunda başyazıları Ecvet Güresin yazmaya başlıyor ve 1963-1970 yılları arasında "Günün Notları" başlığı altında devam ediyordu yazılarına. Ecvet Güresin, 1954 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin Ankara temsilcisi olarak göreve başlamış, 1963 yılında, Cevat Fehmi Başkut'tan boşalan genel yayın müdürlüğüne getirilmişti.

Nadir Nadi bu dönem siyaseti de denemiş, 1964'te "Kontenjan Senatörü" olarak parlamentoya girmiş, ancak 1970'te süresi dolmadan istifa etmişti. İşlerinin yoğun olduğu günlerde Nadir Nadi'nin yerine başyazıları Feridun Ergin kaleme almıştı.

Cumhuriyet Gazetesinde İkinci Yönetim Değişikliği

Nadir Nadi, 1963'te gazetenin yönetim kurulu ile yaşadığı fikir ayrılığından dolayı yaklaşık bir buçuk yıl ayrı kalmıştı *Cumhuriyet*'ten.

Ancak aradan 8 yıl geçtiğinde, iki tarafın da düşüncelerinin değişmediği görülecek ve benzer tartışmalar *Cumhuriyet*'in yüksek tavanlı odalarında hararetle bir şekilde tekrar yaşanacaktı.

Yunus Nadi'nin vefatından sonra *Cumhuriyet* gazetesi; gazete ve işletme olarak iki ayrı yönetime ayrılmıştı. Gazete imtiyazı, mirasçılarda kalmış. İşletmeciliği ise kurulan bir anonim şirket tarafından yürütülmekteydi.

Aile içinde kurulan "Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş."nin ortakları; Nazime Nadi, Nadir Nadi, Doğan Nadi, Leyla Uşaklıgil ve Nilüfer Nun'du. 11 Ekim 1969'da Doğan Nadi'nin ölümünden sonra şirketin hisse dağılımı şöyle olmuştu: Tamamı 512 hisseden oluşan şirketin 128 hissesi Nazime Nadi'nindi ve hisselerinin bir kısmını yeğeni Vahdettin Aytan temsil ediyordu. 96 hisse Nadir Nadi'nindi ve bir kısmını Nedim Ergüven temsil ediyordu. 96 hisse de Doğan Nadi'nindi ve ölümünden sonra eşi Mary Elizabeth Nadi'ye 24 ve kızları Suzan ve Mine'ye 36'şar hisse düşmüştü. Nadir Nadi'nin kız kardeşleri Leyla ile eşi Bülend Uşaklıgil ve Nilüfer ile eşi Niyazi Nun'un da hisseleri 96'şardı. Bu ticari statü ve hisselerin dağılımı gazetenin yönetim politikasında önemli bir faktördü.

İlhan Selçuk, 27 Nisan 1971 günü yazdığı "Hoş Geldin Tazminat Kafası" ve ertesi günkü "İsa, Musa ve Cart Curt Üstüne" yazıları üzerine Oktay Kurtböke ile birlikte tutuklanmıştı.

Bu tutuklanmaların ardından, 30 Nisan 1971 günü "Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş." Yönetim Kurulu, gazetenin aile adına yönetimiyle görevli olan Nadir Nadi'yi, İlhan Selçuk'un yazısını yayınlanmadan önce görüp görmediği konusunda adeta sıkı bir sorgudan geçirdi.⁷⁰

Gazetenin 10 günlüğüne kapanması ve özel sektörün reklam boykotu karşısında *Cumhuriyet* gazetesinin ortaklarından Leyla Uşaklıgil ve Nilüfer Nun, gazetenin izlediği yolu onaylamadıklarını belirterek, şirketi olağanüstü toplantıya çağırdılar.

5 Temmuz 1971'de yapılan Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nu, Nadir Nadi anılarında şöyle anlatacaklı:

... Toplantıda benim siyasal tutumum yüzünden gazetenin çöküntüye sürüklendiği gerekçesiyle yönetim kurulu değiştirildi. Babamın ölümünden bu yana kurul başkanlığında bulunan ve ömrü boyunca tüm

Doğan Nadi
Cumhuriyet arşivi

varlığıyla *Cumhuriyet*'i destekleyen annemi de, yaşlılığını ileri sürerek kurul dışı bıraktılar. Kardeşim Doğan ölmüştü. Amerikalı eşi de "Milliyetçi"lere katılınca biz azınlıkta kalıyorduk. Gazete yönetmek şöyle dursun, ömründe doğru dürüst gazete bile okumayan bir kişiye *Cumhuriyet*'i yönetme görevini vereceklerdi. Hakkımda uygulanan işlem çok ağırdı. Toplantı salonunda kısaca kendimi savunduktan sonra ayrıldım. 71

Nadir Nadi Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'ndan sonra gazetede yıllık iznini kullanacağını bildiren küçük bir ilan yayınlarak, izne ayrılıyordu.

Ancak, 1 Temmuz 1971'de başlayan bu izin kısa süreli olmayacak, tam bir yıl sürecekti.

Nadir Nadi İstifa Ediyor

Gazetede başa geçen yeni yönetim, 4 Ağustos 1971 günü gazetenin birinci sayfasında "*Cumhuriyet*" imzasıyla "Okurlarımıza" başlıklı bir duyuru yayımladı:

Tarihin akışı içinde her millet zaman zaman sarsıntılar geçirir. Güçlü milletler bu buhranlı dönemleri kısa bir sürede atlatırlar. Bu arada, bazı kurumlar da birtakım talihsizliklere uğrayabilirler.

Olayların böylesine geliştiği bir dönemde, gazetemiz hakkında da bazı tereddütler hasıl olmuştur.

Bu sebeple, gazetemiz umumi heyetinin 5 Temmuz 1971 tarihinde yaptığı olağanüstü toplantıda; siyasi tutumumuz, yönümüz konusunda açılan görüşmede tespit edilen ilkeleri okurlarımıza da açıklamayı vazife bildik. 5 Temmuz olağanüstü toplantısında yönümüz şöyle tespit edilmiştir:

"Gazetemizin kurucusu merhum Yunus Nadi'nin 7.5.1924 günlü ilk nüshasında yayınladığı temel ilkelere uygun ve Anayasanın ışığı altında Atatürkçü, milliyetçi ve aşırı uçlara eğilimsiz bir yol izlenmesi."

Kurucumuz ve üstadımız rahmetli Yunus Nadi de 7.5.1924 günlü *Cumhuriyet*'in ilk nüshasında "*Cumhuriyet* memlekete mal olmuş bir fikirdir. Biz, onun temsilcisi ve savunucusuyuz. Gazetemiz ne hükümet gazetesi, ne de bir parti gazetesidir.

Cumhuriyet, demokrasi fikir ve esaslarını bozan, yıkan ve yıkmaya çalışan her kuvvetle savaşıacaktır" demişti.

Biz de bu yolda yürümeye devam edeceğiz.

Nadir Nadi bu açıklamayı okuduktan sonra ayrı gün istifasını yazıp, Yazı İşleri Müdürü Sami Karaören'e verdi. Mektup 6 Ağustos 1971 günü

Cumhuriyet'in ikinci sayfasında küçük puntolu harfler ve "Bir İstifa" başlığıyla şöyle yayımlanıyordu:

Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanlığına,

Son olağanüstü genel kurul toplantısında, 26 yıldır siyasal yönetiminden sorumlu ve başyazarı bulunduğum gazetemizin kuruluş amaçlarından saptırıldığı hakkındaki iddiaları reddetmiş, sayın ortaklardan oy çoğunluğunu elde bulunduranların aksi düşüncede bulunmaları üzerine, belki yakında bir anlaşma tabanı bulunur umudu ve başta an-nemiz olmak üzere çalışma arkadaşlarımla ısrarları ile birikmiş yıllık izinlerimi kullanma kararı almıştım. Ayrıca bu süre içinde Yazı İşleri kadrosunda herhangi bir değişikliğe başvurulmamasını, Sayın Nuri (Nihat) Türen aracılığıyla Yönetim Kurulu'ndan rica etmiştim.

Bu ricam kabul edilmemiş ve birkaç gün içinde birkaç arkadaşımı-zın işine son verilmiştir.

Bugünkü 4 Ağustos tarihli *Cumhuriyet*'te çıkan "Okurlarımıza" başlıklı yazı, üzümlere söylüyorum, bana daha da ağır gelmiştir. "Aşın uç-lar" deyimini, yıllardan beri tutucu çevrelerin bize karşı kullandığı bir propaganda silahıydı. Atatürk ve devrim ilkelerini titiz bir dikkatle sa-vunmaya ömrü boyunca önem vermiş bir adam olarak "Okurlarımıza" başlıklı yazı beni hayal kırıklığına uğrattı. Sanki, *Cumhuriyet* Atatürk yolundan saptırılmış da tekrar o yola oturtuluyormuş gibi bir hava se-ziliyor bu yazıda.

Aslında bir kısım çevrelerin propagandasını paylaşan ve onlara bo-yun eğer görünen bu yazıyı okuduktan sonra izin sürem bitmesini beklemeyi gerekli bulmuyor ve tam 41 yıl hizmet ettiğim *Cumhuri-yet*'ten üzümlere ayrılıyorum.

Nadir Nadi'nin istifa yazısının hemen altında yeni yönetim "Kamu-oyuna Açıklamamız" başlığıyla Nadir Nadi'ye şu cevabı veriyordu:

Sayın Nadir Nadi'nin istifasını yukarıda okurlarımıza sunmaktayız. Mektubunda, "Bizleri tutucu çevrelerin propagandasını paylaşmak ve onlara boyun eğer görünmekle" suçlamaktadır.

Suçlamaya sebep olan genel kurul kararını, kurucumuz Yunus Na-di'nin ilkelerini aşağıda tekrar yayımlar, hükmü kamuoyunun takdirine bırakırız.

Bu cümlelerin ardından "umumi heyet kararı" tekrar yayımlanmıştı.

Nadir Nadi'nin istifasından sonra *Cumhuriyet* gazetesinin kadroların-da yeni yönetim tarafından tasfiyeler yapılmaya başlandı. Nadir Nadi için bu olay, kendisini üzen acıklı bir öyküydü:

Yeni yöneticiler aşırı sol uçtan bildikleri arkadaşlarını gazeteden uzaklaştırmaya kararlıydılar. İlhan Selçuk'la Oktay Kurtböke tutuklu bulundukları için yasa gereğince bir süre beklemek zorundaydılar. İşine ilk son verilen dış politika yazarımız Mehmet Barlas oldu. Sonra sırasıyla Şükran Ketenci'yi, Çetin Özbayrak'ı, Müfit Alaçalı'yı gazeteden uzaklaştırdılar. Oktay Akbal beni *Cumhuriyet*'ten atmanın akıl almaz bir şey olacağını yazdığı için aforoz edildi. Sadun Tanju kendiliğinden çekildi. Değişiklikleri üzüntüyle izleyen 30 yıllık *Cumhuriyet* yazarı Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da yazılarını kesti.⁷²

Nadir Nadi'nin yazdığı başyazıları, "Günden Güne" başlığıyla Cihad Baban yazmaya başlamış, kısa bir süre sonra başyazıların altında Fikret Ekinci imzasına rastlanır olmuştı. Bu dönemde *Cumhuriyet* gazetesinin Ankara temsilcisi olan Kemal Aydar "Olayların Ardındaki Gerçek" sütununu üç yıldız ile kaleme alıyordu.⁷³

Gazetede yeni yönetim, Nadir Nadi'nin ekibinden olarak gördükleri yazarlara sıcak bakmıyordu.

Hatta, tutuklu bulunan İlhan Selçuk ve Yazı İşleri Müdürü Oktay Kurtböke'nin davalarının ikinci duruşmasında "tahliye kararı"nın çıkmasına bütün gazeteler birinci sayfalarında yer verirken, *Cumhuriyet* gazetesi, iki mensubu ile ilgili "lehte karar" dördüncü sayfasında "tek sütun" olarak veriyordu.

Başlıkta İlhan Selçuk'un adı yoktu. Haberin içinde de Selçuk'tan "yazar", Kurtböke'den de "yazı işleri müdürü" olarak söz ediliyor, hangi gazetenin mensupları olduğuna dair tek kelime bulunmuyordu. Haberin bazı yerlerinde ise "sanık iki gazeteci" deyimine yer veriliyordu. İlhan Selçuk'un tutuklu kaldığı 8 ay boyunca da, kendisiyle ilgili hiçbir haber yapılmıyordu.

Cumhuriyet'te büyük bir değişim yaşanıyordu. Oktay Akbal'a göre; "Atatürk devrimini savunan, çağdaşlığa, halkçılığa, laikliğe, ilerici görüş ve düşüncelere açık *Cumhuriyet*, 12 Mart'ın getirdiği gerici havayı benimsemişti."⁷⁴

Okur bu durumdan memnun değildi ve gazetesini protesto ederek almamaya başladı. 100 binin üstündeki günlük tiraj birkaç ay içinde 30-40 binlere indi ve yeni yönetim Nadir Nadi ile uzlaşma çareleri aramaya başladı.

Nadir Nadi Geri Dönüyor

Sonunda Nadir Nadi, büyük kız kardeşi Leyla Uşaklıgil ile Mayıs 1972'de barıştı ve ardından; Leyla Uşaklıgil, Haziran 1972'de "hisse-

darlar arasında öteden beri tahakkukunu istediğim anlaşma hasıl olmadı" gerekçesiyle bir yıl önce oluşturulan şirket yönetim kurulundan istifa etti.

Bu sıralarda, şirket denetçisi Şükrü Kaya Aktarı, 6 Haziran 1972 tarihli bir başvuruyla "Şirketin mali durumu ve toplu sözleşme müzakerelerinde Türkiye Gazeteciler Sendikası'na (TGS) teklif edilen zamların şirkete yükleyeceği mükellefiyetler ve bunun neticelerini görüşmek ve bir karara bağlamak üzere" genel kurulun olağanüstü toplantıya çağrılmasını istedi. Ertesi gün Leyla ve eşi Bülend Uşaklıgil de aynı nedenlerle yönetim kuruluna başvurarak olağanüstü toplantı isteğinde bulundular.

Bu başvurular üzerine yönetim kurulu, Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş.'nin 12 Temmuz 1972 günü olağanüstü genel kurulunun yapılması kararlaştırıldı.

Olağanüstü genel kurul toplantısına ortaklardan Nilüfer Nun rahatsızlığı nedeniyle katılamadığını bir yazı ile bildiriyor ve yazıda, 1 Haziran 1971'de Leyla Uşaklıgil'le ortaklaşa yazdıkları mektupta, gazetenin izlediği politikayı onaylamadıklarını anımsatmasının ardından; "Sayın Leyla Uşaklıgil bu gayeden ayrılmış ve yönetim kurulundan istifa etmiştir. Gayemde ısrar etmekte olduğumdan yönetim kurulundan çekildiğimi bilgilerinize sunarım," diyordu.

Eşinin istifasını açıklaması üzerine, Niyazi Nun da istifa etti. İstifa mektubunun bir yerinde şunları söylüyordu: "1 Haziran 1971 günlü mektup ile *Cumhuriyet* gazetesinin tutumunun vatanseverlik duygusuna ve milli menfaatlere uygun olmadığını Nazime Nadi ile birlikte bildiren Sayın Leyla Uşaklıgil, suçladığı yönetimi işbaşına getirme kombinezonuna Sayın eşi Bülend Uşaklıgil ile birlikte dahil olmuştur."

12 Temmuz'da yapılan olağanüstü genel kurulda; yönetim kuruluna Reşat Atabek, Leyla Uşaklıgil ve Cavit Orhan Tütengil seçildi. Yönetim kurulu daha sonraki toplantısında Leyla Uşaklıgil'i başkanlığa getirdi. Yeni yönetim kurulu; Sadun Tanju'nun müessese müdürlüğüne, Oktay Kurtböke'nin de yazı işleri müdürlüğüne getirilmesini kararlaştırdı...

20 Temmuz 1972 Perşembe günü *Cumhuriyet* gazetesinde, Nadir Nadi'nin geriye dönüşünün ilk anonsu yapılıyordu:

Cumhuriyet, yeniden Nadir Nadi'nin yönetiminde...

Başyazarımız yazılarına yakında başlıyor...⁷⁵

Bunun ardından 6 Ağustos'a kadar her gün Nadir Nadi ve ekibinin dönüşü okurlara müjdelendi.

Gazetesinden ayrı kaldığı bir yıllık süre içerisinde gazetenin tahsis ettiği araba ve günlük *Cumhuriyet* gazetesinden bile mahrum bırakılan Na-

dir Nadi, nihayet bir yıl aradan sonra 6 Ağustos 1972 Pazar günü, çok sevdiği gazetesine kavuşuyordu.

Ve "Yeniden Başlarken" adlı başyazısında dönüş duygularını ve heyecanını okuyucuları ile şöyle paylaşıyordu:

Bir yılı aşkın bir süreden sonra okurlarımın karşısına çıkarken, sinava giren bir ortaokul öğrencisi gibi heyecanlıyım. Korku ve umut karışımı tuhaf bir elektrik akımı geçiyor sanki içimden. Yüreğimi ürpertiyor, beni sarsıyor bu akım. Elimde olmayarak:

— Başarabilecek miyiz? diye soruyorum kendi kendime.

Beni ve yakın çalışma arkadaşlarımı *Cumhuriyet*'ten uzaklaştıran, yıllar yılı kalemleriyle bize güç kattığını bildiğimiz değerli yazarlarımızın çoğunu gazeteden ayrılmaya zorlayan etkenler nelerdi? Aydın okurlarımızın durumu yakından izlediklerine inandığım için, konuya burada ayrıca değinmeyi gereksiz buluyorum.

Ya nasıl oldu da bir yıl aradan sonra *Cumhuriyet*'e hep beraber geri dönüyoruz? İzin vererseniz söyleyelim: Siz aydın okurlarımızın gücü sayesinde!

Cumhuriyet okurlarının bilinçli direnişi olmasaydı sağa sola dağılmış olan bizlerle birlikte 1924'ten beri kendi çapında, Atatürk ilkelerini yurt düzeyinde yaymak uğruna çırpınan bir ışık da böylece sönmüş olacaktı. (...)76

Kadroya Yeni Yazarlar Katılıyor

1960'ların başında köşe yazarları; Hamdi Varoğlu, Burhan Felek, Doğan Nadi, M. Piri'di. "Hem Nalına Hem Mihına" köşesinin altında Cevat Fehmi Başkut'un imzası vardı. Yaşar Kemal "Bu Pazar" başlıklı köşede yazmaya başlıyor, bu arada W. Lippmann ve Fred J. Zussy'nin dış politika yorumları görülüyordu. Ecvet Güresin ve Fakir Baykurt "Memleket Davaları" köşesinde dönüşümlü olarak yazıyorlardı. Doğan Nadi günlük olarak "Bir Dakika", hafta sonu ise "Haftada Bir" başlığıyla küçük fıkralarına devam ediyordu.

Ayrıca 1960'lı yılların ilk yarısında Hasan Âli Ediz, Melih Cevdet Anday, Cemal Hüsnü Taray, Prof. Cahit Tanyol, Feridun Ergin, Nüzhet Baba, Selmi Andak, Burhan Arpad ve Amiral Arif Büyüktuğrul *Cumhuriyet*'in yazar kadrosundaydılar.

"Günün Konuları" başlıklı görüş yazılarında ise; Cihat Baban, Prof. Bahri Savcı, Prof. Dr. İsmet Giritli, Cemil Sait Barlas ve İsmet Sezgin'in isimlerine rastlanıyordu.

tay Akbal, bir yıl sonra tekrar döndüğünde "Evet-Hayır" başlıklı köşesinde haftada altı kez yazmaya başladı.

31 Temmuz 1972 tarihli *Cumhuriyet*'te, gazeteye geri dönen Nadir Nadi'nin yönetiminde yazacak olan yazarlar şöyle tanıtılıyordu:

6 Ağustos'ta özlediğiniz *Cumhuriyet*'e kavuşuyorsunuz. Nadir Nadi yönetimindeki *Cumhuriyet*'te güvendiğiniz bütün yazarları bulacaksınız. Makalelerini okuyacağınız *Cumhuriyet* yazarlarından bir bölümünü sunuyoruz: Prof. H. Veldet Velidedeoğlu, Prof. Ahmet Şükrü Esmer, Prof. Gülten Kazgan, Emekli Orgeneral Refik Tulga, Ahmet Yıldız, Prof. Bahri Savcı, Prof. Cavit Orhan Tütengil, Prof. Tarık Zafer Tunaya, Haydar Tunçkanat, Aslan Başer Kafaoğlu, Prof. Muammer Aksoy, Prof. İlhan Arsel, Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Prof. Tayyip Gökbilgin, Prof. Bülent Nuri Esen, Prof. Nermin Abadan, Dr. Melih Tümer, Rauf Mutlucay, Prof. Kenan Bulutoğlu, Jale Candan, Prof. Uğur Alacakaptan, Prof. Ragıp Sarıca, Prof. Afet İnan, Dr. Erdal Atabek, Melih Cevdet Anday, Azra Erhat, Prof. Ziya Gökalp Mülayim, Prof. Sabahattin Eyüboğlu, Prof. Seha Meray, Adnan Saygun, Prof. Lütfü Duran, Sabahattin Kudret Aksal, Ziya Kayla, Prof. Ragıp Üner, Dr. Hıfzı Topuz, Adnan Binyazar, Engin Tonguç, Vedat Günyol...

Nadir Nadi ve ekibi, 1972'nin yazında *Cumhuriyet*'e geri dönmenin mutluluğunu yaşıyordu. Ancak bu mutluluk uzun sürmeyecek, İlhan Selçuk 19 Ekim 1972'de kamuoyunda "Madanoğlu Davası" diye bilinen dava dolayısıyla gözaltına alınacak ve Ziverbey Köşkü'nde sorgulanacaktı. İlhan Selçuk'un gözaltına alındığı ve gözaltı süresince köşesinde eski yazılarının yayımlanacağı, 21 Ekim 1972 günlü *Cumhuriyet*'te şu haberle ilan ediliyordu:

Arkadaşımız İlhan Selçuk, 19 Ekim 1972 günü saat 18'de 1'inci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türein'ün yaptığı açıklamaya göre "Emniyetçe sürdürülen bir soruşturmada ismi geçtiği için" gözaltına alınmıştır. Arkadaşımız yeniden yazılarını yazma olanağına kavuşuncaya kadar *Cumhuriyet*'e girdiği 8 Nisan 1962 gününden bu yana "Pencere" köşesinde çıkmış yazılarından bir bölümünü yayımlayacağız. Aşağıda 8 Nisan 1962 günü çıkmış olan yazısını okurlarımıza sunuyoruz.

1 Şubat 1973'te İlhan Selçuk'un "Pencere"si tekrar açılıyordu. İlhan Selçuk köşesindeki yazılarının yanı sıra 1970'li yıllardan beri *Cumhuriyet* gazetesinin birinci sayfasında yer alan "Olayların Ardındaki Gerçek" köşesini de imzasız olarak yazıyordu.⁷⁷

1973'te *Cumhuriyet*'in köşe yazarları; İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Altan Öymen, Mehmet Barlas'tı. Sadun Tanju, Ahmet Şükrü Esmer, Melih Cevdet Anday, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Seha Meray,

Rauf Mutluay, M. Tali Öngören, Samim Kocagöz, Ümit Gürtuna, Yalçın Küçük ve Ergun Balci da haftada bir yazıyorlardı. Turhan Selçuk "Abdülcanbaz", Ayhan Başoğlu "Malkoçoğlu" çizgi bantlarıyla, Ali Ulvi de birinci sayfada yayımlanan karikatürleriyle okuyucularla buluşuyordu.

1975'te Uğur Mumcu, Ali Sirmen ve Mustafa Ekmekçi köşe yazarı olarak *Cumhuriyet*'e katıldılar.

1974 yılında *Yeni Ortam* gazetesinde "Sağcı Basın Ne Diyor?" köşesini yazmaya başlayan Alpay Kabacalı, Mart 1975'ten itibaren bu köşeyi *Cumhuriyet* gazetesinde, çeşitli nedenlerle sağcı basını okumayan ya da okuyamayan okurlara seçmeler sunarak hazırladı.⁷⁸

1977'de Sadun Tanju ve Rauf Mutluay gazeteden ayrıldılar. Orhan Apaydın, Yalçın Doğan, Müşerref Hekimoğlu, Tan Oral, Yalçın Pekşen ve Hasan Cemal ise kadroya katıldılar.

1979'da Mehmed Kemal ve Burhan Arpad ile dizi röportajlar yapan Fikret Otyam'ın da köşeleri oluyordu.

"Olaylar ve Görüşler" sütununda Ömer Asım Aksoy, Vedat Günyol, Çelik Gülersoy ve Bozkurt Güvenç'in imzalarına da sık sık rastlanıyordu.

Yazı İşlerinde Kavga Var

1960 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin künyesinde; yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdür olarak Şahin Perese, pazar günleri de Vecdi Kızıldemir'in adı geçiyordu.

Ancak künyede adı geçmese de gazetenin asıl yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut'tu. Aralık 1960'ta Basın Yasası'nın bir maddesi değiştirilerek yazı işleri müdürlüğü yapacak kimselerin en az lise mezunu olmaları zorunluluğu konulmuştu. Bunun üzerine, Cevat Fehmi Başkut'un yerine Ömer Sami Çoşar getirildi.

Cevat Fehmi Başkut'un da Umumi Neşriyat Müdürlüğü gibi ilk defa kullanılan bir unvanla eski görevini sürdürmesini, Nadir Nadi *Olur Şey Değil* kitabında şöyle anlatıyordu:

Basına bir çekidüzen vermek amacıyla olacak, Milli Birlikçiler 1960 yılının Aralık ayında Basın Yasası'nın bir maddesini değiştirdiler. Bu değişikliğe göre gazetelerde yazı işleri müdürlüğü yapacak kişilerin en az lise çıkışlı olmaları gerekiyordu.

Aralık 1960'da yapılan değişiklikten sonra *Cumhuriyet* de kendi yapısı içinde biçimsel bir değişiklik yapmak zorunda kaldı. Yazı İşleri Müdürümüz Cevat Fehmi Başkut, Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşamını

çalışarak kazanmak zorunda kaldığı için lise öğrenimini tamamlayamamıştı. Sonradan girdiği Babilî'de muhabirlikten başlayarak yetenekleri sayesinde Yazı İşleri Müdürlüğüne dek yükselmışti. Ağırbaşlı, dürüst, görevine bağlı, mesleğin inceliklerini iyi bilen, çalışkan bir arkadaştı Cevat Fehmi. Ondan ayrılamaz, onu feda edemezdik. Şöyle bir formül bulduk: Cevat Fehmi yerinde kalacak, aynı görevi yürütecek, ama gazetede bir başka arkadaşın adı Yazı İşleri Müdürü olarak görünecekti. Yasa basın suçlarında Yazı İşleri Müdürünü de sorumlu tuttuğundan, yayınlanacak haber ve yazılar hakkında o arkadaşın onayını almak kuşkusuz meslek görevimizdi. Bütün arkadaşlar Cevat Fehmi'ye güvendiklerinden bu konuda bir güçlük çıkmadı. Lise çıkışlı arkadaşımız Ömer Sami Çoşar Yazı İşleri Müdürlüğü görevini üstlendi.

... Cevat Fehmi Bey Umumi Neşriyat Müdürü oldu. Böylece o güne kadar bilinmeyen bir san yaratılmış oluyordu. Daha sonra Abdi İpekçi bu unvanı öztürkçeye çevirdi. Genel Yayın Müdürü olarak *Milliyet*'te kullanmaya başladı.

Ancak bu değişim *Cumhuriyet*'te küçük bir bunalım yaratmaktan geri kalmayacaktı. Perde arkasındaki yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut ile künyedeki yazı işleri müdürü arasında çıkan yetki anlaşmazlığını Nadir Nadi şöyle anımsıyordu:

Cevat Fehmi Başkut yeni sanıyla eski görevini sürdürürken bir gün Ömer Sami Çoşar'ın tepkisiyle karşılaştı. İstihbarat Servisi'ni ilgilendiren bir sorunu Cevat Fehmi kendi ölçülerine göre çözümlemek isterken Ömer Sami buna başka bir yol düşünmüştü.

... Ömer Sami "Eğer Yazı İşleri Müdürü isem yetkilerimi kullanabiliyim" diyor, Cevat Fehmi ise "Adım değişmekle görevimden ayrılmadım" diye diretiyordu. İki arkadaş arasındaki anlaşmazlık tüm İstihbarat Servisi'ne yayıldı ve yedi arkadaşın birden *Cumhuriyet*'i bırakmasıyla sonuçlandı. Bunlar arasında Ömer Sami'den başka Noyan Yiğit, Kâzım Kıp ve özellikle Cevat Fehmi'nin çok beğendiği, güvendiği Vasfiye Özkoçak da vardı.⁷⁹

1962'de Cevat Fehmi Başkut'tan boşalan genel yayın müdürlüğüne Ecvet Güresin getirildi.

Ömer Sami Çoşar'dan boşalan yazı işleri müdürlüğünü, Vecdi Kızıldemir ve Kayhan Sağlamer birlikte yapmaya başladı.

1965-66 yıllarında sorumlu yazı işleri müdürlüğünü Erol Dalli, bazı dönemler de İsmail Cem yürütüyordu. Yazı işleri kadrosunda künyede, Mücahit Beşer, Nadir Dayı, Ziya Nebioğlu ve Neyire Koçer adlarına da rastlanıyordu.

1968 yılında yazı işleri müdürlüğüne Oğuz Şeren, yardımcılığına da Oktay Kurtböke getirildi. Daha sonra sık sık değişen sorumlu yazı işleri müdürlüğünü Oktay Kurtböke üstlendi. 1968'de dış haberler servis şefliğine Mehmet Barlas, spor servisi müdürlüğüne Saim Kavur daha sonra da Abdülkadir Yücelman getirildi.

Cumhuriyet'in düzeltme servisinde her dönem ünlü edebiyatçılar çalışmıştı. Bu dönemde serviste Doğan Hızlan, Nebil Fazıl Aksan, Ertuğ Karakullukçu, Zeki Yücel, Mustafa Baydar, Kemal Özer, Konur Ertop, Refik Durbaş yer almışlardı.⁸⁰

1971'de yaşanan yönetim değişikliği sonucu Nadir Nadi'nin istifa etmesi, İlhan Selçuk ve Oktay Kurtböke'nin tutuklanmasıyla, gazete bir süre yöneticisiz kaldı. Yeni yönetim; yazı işleri müdürlüğüne Kayhan Sağlammer'i, haber ve makalelerden sorumlu yazı işleri müdürlüğüne de Sami Karaören'i getirdi. Pazar günleri bu görevi Ziya Nebioğlu üstleniyordu.

Oktay Kurtböke, 1973'te genel yayın müdürü oldu, ve onun isteği ile Çetin Özbayrak ve Bülent Dikmener yazı işleri müdürlüklerine getirildi. Oktay Kurtböke, Mart 1981'de emekliliğini isteyerek gazeteden ayrılana kadar genel yayın müdürlüğü görevini sürdürdü.

Gazetenin yazarlarından olan Sadun Tanju, 1972'de gazetenin müessesesi müdürü oldu. Sadun Tanju'nun müdürlüğü döneminde kuruluşundan beri yüksek tavanlı odalarıyla gazeteye hizmet veren Pembe Konak terk edilecek, yazı işleri bugün yer aldığı binaya taşınacaktı.

1973 yılında gazetenin dış haberler sayfasını Ergun Balcı yönetmekte, dış politika yorumunu ve araştırmaları Mehmet Barlas yapmaktaydı.

İstihbarat servisinde; Şükran Ketenci eğitim ve üniversite sorunlarıyla, Aykut Sapanak ve Yalçın Pekşen özel meselelerle, Doğan Katırcıoğlu sıkıyönetim mahkemeleriyle, İhsan Onur belediyeyle, Barbaros Gençak ve Yalçın Bayer yurt istihbaratıyla, Nuri Özdemir ekonomik konularla, Alaaddin Bilgi adliye ile ilgileniyordu. Ankara Bürosu'nda Kemal Aydar yönetiminde Fikret Otyam, Turhan Ilgaz, Yılmaz Gümüşbaş, Ümit Gürtuna, Sait Arif Terzioğlu, Sofu Tuğrul çalışıyordu.⁸¹

1979'da sorumlu yazı işleri müdürlüğünü Çetin Özbayrak, Bülent Dikmener ve Orhan Erinç yapmaya başladı. Aynı yıl Bülent Dikmener'in ölümü üzerine Çetin Özbayrak da görevinden ayrıldı. 1981'e kadar yazı işleri müdürlüğünü Orhan Erinç ile Turhan Ilgaz birlikte yürüttüler.

Sayfa Sayfa Cumhuriyet

1960'lı yıllarda *Cumhuriyet* gazetesinin sayfa sayısı 6 ile 8 arasında değişiyordu. 1970 yılında 8 sayfa, 1975 yılında 12 sayfa oluyor, bazen de 10 sayfa olarak yayımlanıyordu.

1960'ın ilk yıllarında genelde birinci sayfada Nadir Nadi'nin başyazarlığı ve Ali Ulvi'nin karikatürü ile Ecvet Güresin'in "Günün Notları" başlıklı yazısı yer alıyordu. 27 Mayıs davalarının devam ettiği 1960'ın son aylarında, Cevat Fehmi Başkut, Yaşar Kemal ve Cahit Tanyol'un yazdığı "Yassıada İntibaları" adlı özel haber köşesi ve üç yıldız imzasıyla yayımlanan "Kendi Kendimizi Tenkit" köşesi, birinci sayfada bulunan belli başlı köşelerdi. 1960'lı yılların sonlarına doğru "Olayların Ardındaki Gerçek" sütunu üç yıldızlı imza ile yayımlanmaya başladı.

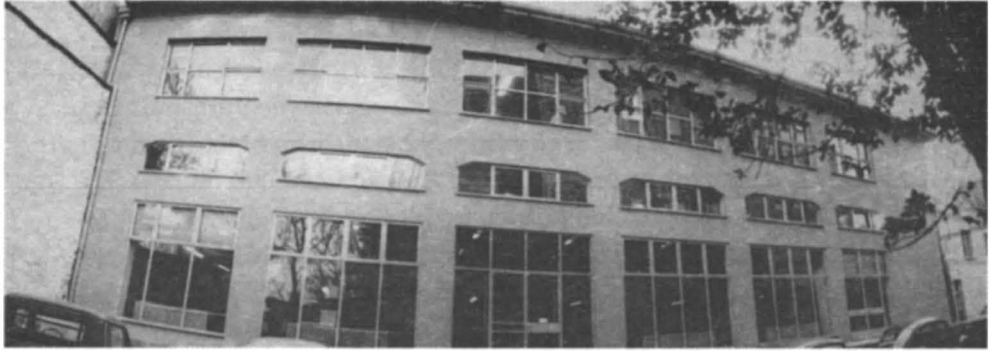
İkinci sayfanın sol başında çift sütuna İlhan Selçuk'un "Pencere" köşesi, sağ başta Cevat Fehmi Başkut'un ve Hamdi Varoğlu'nun dönüşümlü olarak yazdıkları "Hem Nalına Hem Mihnine" köşesi yer alıyordu. Ayrıca "İktisadi Meseleler" köşesini Esat Tekeli, "Memleket Davaları" köşesini de Ecvet Güresin ile Fakir Baykurt birlikte kaleme alıyorlardı. "Günün Mevzuları"nı Feridun Ergin, "Asker Gözüyle" köşesini Amiral Afif Büyüktugrul yazıyor, günün özelliklerine göre Cahit Tanyol'un kaleme aldığı "Yassıadadan Portreler" gibi özel yazı dizileri de bu sayfada yer alıyordu. Ayrıca "Şehir Haberleri" köşesi de çeşitli günlerde yayımlanıyordu. "Günün Konuları" başlığı altında; Cihat Baban, Prof. Bahri Savcı, Dr. İsmet Giritli, Cemil Sait Barlas, İsmet Sezgin gibi adlar çeşitli konularda görüşlerini yazıyorlardı. Bir ara "Prof. Nimbus'un Maceraları" ve "Bay Oscar" adlı çizgi bantlar da bu sayfada yer aldı.

1960'lı yılların sonlarında "Olaylar ve Görüşler" köşesi oluşturuldu; Cavit Orhan Tütengil, Yavuz Abadan, Sadi Koçaş, F. Fazıl Tülbentçi, Dr. Hıfzı Topuz, Nezahat Arkin, Fakir Baykurt, Sadi Irmak gibi yazarların imzaları sık sık görülmeye başladı. "Günden Güne" köşesinde Cihat Baban yazmaya başladı.

İlhan Selçuk'un ikinci sayfada, Burhan Felek'in de üçüncü sayfadaki köşesinde yazılarını sürdürmesi, görüşlerinin farklılığı açısından dikkat çekiciydi.

Cumhuriyet'in eski yazarlarından Yalçın Pekşen'e göre bu iki yazar birbirleriyle taban tabana zıt görüşlere sahipti:

İlhan Selçuk o zaman da sol düşüncenin en önde gelen yazarlarından biriydi... Buna karşılık Burhan Felek fikirlerini yazılarında açıklamaktan kaçınmayan bir sağcıydı... Bazı günler şaşırtıcı bir manzara

Cumhuriyet'in yeni binası, Cumhuriyet arşivi

oluşuyordu Cumhuriyet gazetesinde... İki köşe yazarı karşı karşıya ama birbirlerinin tam tersi fikirler ileri sürüyorlardı. Nadir Nadi ile İlhan Selçuk aynı görüşteydiler... O zaman gazetenin birinci ve ikinci sayfasında sol fikirler, üçüncü sayfasında sağcılık savunuluyordu. İşte bu durum, Burhan Felek'in yararına olmayan puanlar toplanmasına yol açıyordu.⁸²

Üçüncü sayfada, Burhan Felek'in "Hadiseler Arasında Felek", M. Pirri'nin "Dış Politika", Doğan Nadi'nin "Bir Dakika", Amiral Afif Büyüktuğrul'un "Denizcilik Bahisleri" S.N. Özerdim'in "Yayın Haberleri", Lütfi Ay'ın "Tiyatro" köşeleri bulunmaktaydı. Yaşar Kemal 1962'de Cumhuriyet'ten ayrılana kadar, üçüncü sayfada "Bu Pazar" ve "Bu Çarşamba" başlıkları ile haftada iki kez yazıyordu. Pazar günleri üçüncü sayfada Hamdi Varoğlu'nun "Pazar Konuşmaları", diğer günlerde "Sohbet" sütunu yer alıyordu. Ayrıca "Dış Basında Türkiye" köşesinde, saygın yabancı gazetelerde Türkiye ile ilgili yayımlanmış haberler veriliyordu. 1960'ların ortalarında Kayhan Sağlamer, sonlarında da Mehmet Barlas "Dünyada Bugün" köşesini yazmaya başladılar.

Dördüncü sayfa, okuyucuları rahatlatmayı amaçlamaktaydı. Burhan Felek pazar günleri "Haftanın Şakaları"nı yazıyordu. Ayrıca "Okuyucularla Başbaşa", Selmi Andak'ın "Sanat Âleminde" ve Hamdi Varoğlu'nun "Gelişi Güzel" köşeleri, bulmaca, karikatür bandlar, çizgi ve polisiye romanlar, bazı günler "Cumhuriyet Spor" sütunları yer alıyordu.

Beşinci sayfada, pazar günleri Doğan Nadi'nin "Yedi Dakika" köşesi bulunuyordu. Doğan Nadi'nin 11 Ekim 1969'da ölümüyle bu köşe kaldırıldı. Bazı günler spor haberleri ve şehir haberlerinin de bu sayfada yayımlandığı oluyordu.

Diğer sayfalarda da küçük ilanlar, reklamlar, haberlerin devamı , "40 Yıl Önce Cumhuriyet" köşesi, sanat, kültür ve spor haberleri bulunuyordu.

1970 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin birinci sayfasında, yüzde 59 oranında habere yer veriliyordu.⁸³

1970'li yıllarda birinci sayfada Nadir Nadi'nin başyazısı, üç yıldız imzalı "Olayların Ardındaki Gerçek", Altan Öymen'in "Bu Köşe", Mart 1975'ten sonra Uğur Mumcu'nun "Gözlem" köşeleri yer almaya başladı.

İkinci sayfada 12 Mart 1971'den sonra tutuklanan İlhan Selçuk'un yazıları, iki yıl kadar yayımlanmadı ve yerine "Okuyucu Mektupları" köşesi kondu. 1 Şubat 1973'te İlhan Selçuk "Pencere" köşesinde yeniden yazmaya başladı. Oktay Akbal "Evet-Hayır" köşesini yazıyordu. "Olaylar ve Görüşler"de M. Tali Öngören, Samim Kocagöz, M. Cevdet Anday, Şevket Süreyya Aydemir, Halit Çelenk, Ömer Asım Aksoy, Vedat Günyol, Tarık Zafer Tunaya, Sadun Tanju, Arslan Başer Kafaoğlu, Çelik Gülersoy, Bozkurt Güvenç, Orhan Apaydın sık sık görüşlerini dile getiriyordu.

Üçüncü sayfada "Dünyada Bugün" köşesini önce Mehmet Barlas, sonra Ali Sirmen yazmaya başladı. Ergun Balcı "Politikada Sorunlar", Ümit Gürtuna "Diplomaside Kulis" köşelerinin sahibiydi. "Dış Basından" köşesinde *Newsweek*, *The Observer*, *The Guardian*, *The Economist*, *The Sunday Times*, *International Herald Tribune* gibi gazetelerden alıntılar yapılıyordu.

Dördüncü sayfada Turhan Selçuk'un "Abdülcanbaz"ı ve İlhan Selçuk'un "Madanoğlu Davası"ndan dolayı tutuklanarak *Cumhuriyet*'ten ayrıldığı dönemde *Yüzbaşı Selahattin* adlı romanı okuyucularla buluşuyordu. Ayhan Başoğlu'nun çizdiği "Malkoçoğlu" ve "Dişi Bond", "Tiffany Jones", "Garth" adlı çizgi bantlar yine dördüncü sayfanın devamlılarıyla. 1978 yılında Mustafa Ekmekçi'nin "Ankara Notları", Fikret Otyam'ın "Başkent Notları" ve Mehmed Kemal'in "Politika ve Ötesi" de dördüncü sayfanın demirbaşları arasına girmişti.

Beşinci sayfada "Nerede Ne Var" ve "50 Yıl Önce Cumhuriyet" köşeleri ile ilanlar, şehir haberleri yer alıyordu.

Altınca sayfada, 1973 yılında Rauf Mutluay'ın "Edebiyat Sohbetleri" ve Yalçın Küçük'ün "Yorum" köşeleri dönüşümlü olarak sayfaya giriyordu. 1975'te Atilla Dorsay'ın yazdığı "Haftanın Filmleri" köşesi, 1978'de Doğan Hızlan'ın "Kitap" köşesi, bulmaca, sinema, radyo, TV haberleri bulunuyordu.

Yedinci sayfa genelde haber devamlarının olduğu sayfaydı. Ancak 70'li yılların sonunda Yalçın Pekşen'in inceleme ve röportajları ile Şükran Ketenci'nin eğitim-öğretim haberlerinin ve "Okur Mektupları"nın verildiği sayfa oldu.

Sekizinci sayfa, 1975'e kadar gazetenin son sayfası olduğundan spor sayfasıydı. *Cumhuriyet* 10 sayfaya çıkarıldığında; haber devamları, Yalçın Küçük'ün köşe yazısı ve radyo-televizyon haberleri yer almaya başladı.

Dokuzuncu sayfada haberler, roman tefrikaları, resmi ilanlar ve reklamlar; onuncu sayfada ise haberler bulunuyordu. 1979'da dış haberler ve Müşerref Hekimoğlu'nun "Ankara-Anka" köşesi bu sayfada yer alıyor, cumartesi günleri özel mizah sayfası olarak düzenleniyordu.

Dış Haberler Atağa Kalkıyor

DP'nin son dönemlerindeki iç gerginlikler, Meclis Tahkikat Komisyonunun kurulması, 27 Mayıs 1960 askeri harekâtı, DP'nin feshedilerek siyasi partilerin faaliyetlerinin durdurulması, yeni anayasanın hazırlanışı Türk kamuoyunun dikkatini iç haberlere yönelttiğinden, dış haberlerde belirgin bir azalmaya neden oldu. *Cumhuriyet* gazetesinin 1960 yılında dış haberlere ayırdığı yer yüzde 6 oranındaydı.⁸⁴ Yine aynı yıl dünyanın çeşitli yerlerinde Türkiye için önem taşıyan merkezlerde bürolar açtı ve zaman zaman da geçici muhabirler gönderdi. *Cumhuriyet*'in bu dönemde dış haber kaynakları; Anadolu Ajansı ve AP ile radyolar ve yurtdışında görevli olan özel muhabirlerden oluşmaktaydı.

Ayrıca "Dış Basından" köşesinde, yurtdışında yayınlanan çeşitli gazetelerin haberlerinden alıntılar yapılıyordu.

1970'li yıllarda dış haberlere ağırlık veren *Cumhuriyet* gazetesi, üçüncü sayfasını tamamen bu tür haberlere ayırmıştı. Ve dış haberlerin oranı yüzde 24'e yükselmışti.⁸⁵ Ayrıca bu sayfada Ali Sirmen ve Mehmet Barlas "Dünyada Bugün", Ümit Gürtuna "Diplomaside Kulis", Ergun Balı "Politikada Sorunlar" köşelerinde dış politika yorumları yapıyorlardı.

Haberler ise, ajanslar ile özel muhabirler olan Stuttgart'tan Yüksel Pazarkaya, Paris'ten Artun Ünsal, Almanya'dan Yağmur Atsız (sadece 1972 yılında), Amerika'dan Ali Nun, İtalya'dan Şule Aker, Frankfurt'tan Feridun Yücedinç, Kıbrıs'tan İzzet Rıza Yalın'dan alınıyordu.

Yurt Haberlerine İlgi Çoğalıyor

27 Mayıs 1960 askeri harekâtı ve Yassıada yargılamaları 1960'larda gazetelerin siyasi haberlere büyük önem vermesini sağladı. Bu dönem *Cumhuriyet*'te yayımlanan siyasi haberlerin oranı yüzde 8'e çıkmıştı.

1960 döneminde *Cumhuriyet*'in şehir ve yurt haberlerinde büyük bir artış olmuş ve oranı yüzde 34'e yükselmişti.⁸⁶

Bu arada önemli siyasi baskı örneklerinin daha çok büyük şehirlerin dışında baş göstermesi, gözleri Anadolu haberlerine yöneltti. Gazetede şehirle ilgili eleştiri, şikâyet ve temenniler ise ya okuyucu mektupları sütununda ya da belediyeye ait konuları inceleyen yazılarda ele alınıyordu.

Gazetede fotoğraf kullanımı da aynı paralellikteydi. Ancak bu yükseliş yurtiçi fotoğraflarda görülürken, yurtdışından gelen fotoğrafların kullanım oranı ise düşüyordu.

Özellikle 1960 yılındaki fotoğraf kullanımının büyük oranda gerçekleşmesinin nedenlerinden birkaçı; siyasetteki köklü reformlar, Yassıada duruşmaları ve Boğaz'daki yangındı.

1960 yılında gazetede; iç fotoğraf yüzde 16, dış fotoğraf yüzde 1 oranında kullanılmıştı. 1970 yılında kullanılan fotoğraf oranı ise yüzde 11'di.⁸⁷

1960 yılındaki polis haberleri ise yüzde 0.6'lık oranıyla en düşük haber kategorisindeydi.

1970 yılında bu oran yüzde 4'e çıkıyor, dönemin sonuna doğru şiddetlenen terör eylemleri, polis haberlerini hem çoğaltıyor hem de manşetlere taşıyordu.

Spor haberleri ise diğer gazetelerin aksine *Cumhuriyet*'te uzun yıllar çok önemsenmeden var olabiliyordu. Spor sayfası belli bir istikrar kazanmamış, spor haberleri birkaç sütunun ötesine geçememişti. 1960'lı yılların ortalarına kadar spor haberleri yarım sayfa olarak, altıncı ya da sekizinci sayfada yer alıyordu.

1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren spora özel bir sayfa ayıran *Cumhuriyet* gazetesinin spor haberleri oranı 1970 yılında büyük bir artış göstererek yüzde 30 oluyordu.⁸⁸ 1970'lerde genelde sekiz ya da on sayfa olarak yayımlanan *Cumhuriyet*'te spor, 6. veya 8. sayfada yer alarak rotasını oturtuyordu.

Yayın Yasaklanıyor, İlhan Selçuk Tutuklanıyor...

1971 yılı, *Cumhuriyet* gazetesinin dönüm noktalarından biriydi. Neredeyse yarım asırlık geçmişinde ilk kez bu kadar açmazla giriyordu. İdari kavgalar, Nadir Nadi'nin başyazarlıktan ayrılması, kapatmalar, tutuklanmalar, reklam boykotu ve okuyucu protestosu, gazeteyi fırtınaya yakalamış tekne gibi sarsıp sersemletmişti.

Fırtınanın çıkmasına, İlhan Selçuk'un 27 Nisan 1971'de yazdığı "Hoş-

İlhan Selçuk ve Oktay Kurtböke mahkemede, Cumhuriyet arşivi

geldin Tanzimat Kafası" ile 28 Nisan 1971'deki "İsa, Musa ve Cart Curt Üzerine" başlıklı yazıları neden olmuştu. Bu yazılardan dolayı 30 Nisan 1971 günü hem gazete 10 günlüğüne kapatıldı hem de İlhan Selçuk ve yazı işleri müdürü Oktay Kurtböke tutuklandılar.

İlhan Selçuk, "Hoşgeldin Tanzimat Kafası" başlıklı yazısında, 12 Mart 1971 askeri muhtırasından sonra Nihat Erim başbakanlığında kurulan teknokrat hükümeti eleştiriyor ve verilen desteğin çekilebileceğine dair mesajlar yolluyordu:

Doğrusunu isterseniz, bizim gazetenin verdiği habere inanmak zordu. Fransa'dan hukukçu çağırıp Türk Anayasası'nı düzenlemek fikri hangi kafadan çıkardı? 1971 Türkiye'sinde yaşıyorduk. Dünya âleme rezil olmak için mi profesör Duverger'yi, ya da bir başkasını çağırıp:

- Bize kanun yap!.. diyecektik.

Gerçi eskiye oranla bir adım ileri atmıştık. 1954'te Petrol Kanunu'nu Amerikalı petrolcülerin adamı Bay Max Ball, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nu Amerikan sermayesinin avukatı Bay Pandali hazırlamıştı. Her iki kanundan memleketin yediği kazığın ne kadar haşmetli olduğunu Erim Kabinesinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İhsan Topaloğlu açıkladı. Şimdi Anayasamızı düzenlemek için Amerika'dan adam istemediğimize göre bir adım atmış sayılabilirdik.

Ama koskoca Türkiye, bir Fransız:

- Gel Anayasamızı düzenle! diyebilir miydi?

Yıl 1971 idi...

Meğer Cumhuriyet'in haberi doğruymuş. Keşke yalancı çıksaydık da bozum olsaydık. Şimdi dünyanın her yanında ajanslar Türk hükümetinin Fransız hükümetinden hukukçu istediğini yazacaklar...

Ne biçim ülke olduk biz?

Memleketimizin yetiştirdiği değerler var... Diyelim bir Nejat Erder veya bir Atilla Sönmez veya bir Sezai Orkunt. Bunlara görev verileceği zaman, MİT, Cumhurbaşkanının masasına bir kâğıt bırakıp işaretlüyor:

"... Mahzurludur..."

Sonra?

Çıkabilirsen çık işin içinden...

Bu memleket için Amerikan generali mahzurlu değil; her bir devlet sırtının ve vatan savunmasının anahtarını elinde tutabilir. Bu memleket için Morrison Kumpanyasının temsilcisi mahzurlu değil; hükümetin başına geçebilir... Bu memleket için Fransız hukukçusu mahzurlu değil; Anayasa'yı bile düzenleyebilir... Bu memleket için Amerikan petrolcüsü mahzurlu değil; kanun tasarı hazırlayabilir...

Bu memleket için kim mahzurlu?

Onu MİT'e sorun!

Demirel'in yolsuzluğunu ortaya çıkaran devlet memurunun peşine düşüp "siyasal eğilimi nedir?" diye çanına ot tıkamak için gizli kovuşturma yapan bu MİT değil midir? Şimdi biz, bir yandan Fransa'dan hukukçu davet ederek, bir yandan tayinleri Demirel kafasıyla elekten geçirerek, bir yandan Anayasa'yı baskı rejimi usullerine göre değiştirerek, bir yandan eski iktidarın bütün polis şefleriyle kol kola görünerek, bir yandan askeri mahkemeleri hukuk dışı tertiplere bağlamaya yönelerek, bir yandan İsmet Paşa'nın himayesine sığınarak, bir yandan Süleyman Bey'in ayağına gidip yapılacak işler hakkında icazet alarak hükümet eyleyeceğiz... İsmet Paşa akşama Celal Bayar'la buluşacak:

- Fıs, fıs, fıs...

Sabaha Nihat Erim'le konuşacak:

- Fıs, fıs fıs...

Demirel, Bayar, İsmet Paşa, Feyzioğlu ve politika bataklığında kulaç atmakta mahir ne kadar politikacı varsa Erim'le birlikte karar verecekler. Memleket böylece yönetilecek. Öte yanda bir de maaşlı memurlar

kalabalığı haline gelmiş parlamento çoğunluğu var... Onlar da getirilen kanunları, onaylamaya güya hazır...

Her kim ki Türkiye'yi bu usulle yöneteceğim diye aklına koymuştur; sayıyla kendisine gelmesi gerekir. Her kim ki, Demirel yönetimine üniforma giydirip Nihat Erim aracılığıyla eski düzeni sürdüreceğim sanır: aklını peynir ekmekle yemiştir... Her kim ki CHP + AP koalisyonunu yüksek paşaların müdahalesiyle geçerli kılmak ister: bu tür heveslerin sonunda hüsrana uğrayacağını bilmelidir...

Bu yazı, *Cumhuriyet*'in 12 Mart'a yönelik ilk eleştirisiydi. Ancak eleştirinin dozu biraz kaçmıştı:

Türkiye'nin devrimcileri, Erim kabinesini "Atatürk'ün devrim kanunlarını uygulayacak ve anayasal reformları gerçekleştirecek hükümet" olarak iyi niyetle karşılamışlardır. Ama, 12 Mart Muhtırasına ihanetle çevrilecek dolabın tezgâhtarları olarak ortaya çıkanlar, Türkiye'nin devrimci güçleri karşısında tutunamayacaktır.

Bu yazımız, her şeyden önce, Erim hükümetindeki ilerici ve namuslu tanıdığımız Bakanlar içindir. 1971'e kadar taşıdıkları kişiliklerini korumak istiyorlarsa, karanlık planların oyuncusu olmadıklarını ve olamayacaklarını tez elden açıklamak zorundadırlar.

İlhan Selçuk'un ertesi günü yazdığı "İsa, Musa ve Cart Curt Üstüne..." yazısı da; sertlikte bir önceki yazıdan aşağı değildi.

Selçuk burada da Erim'i ve kabinesini uyararak;

Erim kabinesi, reformculuğu kısır bir baskı kabinesi gibi gelişirse, Menderes'ten sonra bir de Demirel efsanesi yaratacaktır.

Fiyatlar gemi aza almış gidiyor, pahalılık dalgalanıyor. Bunların hakkından Sıkıyönetimle gelinemez. Aklımızı başımıza devşirip Demirel'in hesabına yatırım yapmaya yönelmeyelim. Çünkü Demirelsiz Demirel rejimini cart curtla yürütmeye kalkmak, Erim'in en büyük talihsizliği olacaktır...

sözleriyle bitiriyordu yazısını.

Gazete, 9 Mayıs 1971 günü tekrar yayınlanmaya başladığında İlhan Selçuk'un köşesine, kendisinin Sıkıyönetim makamlarınca tutuklandığı ve tutuklu kaldığı müddetçe yazılarının hukuken yayınlanmasının mümkün olmadığı açıklaması konmuştu. Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere İlhan Selçuk, bundan sonra uzun bir süre köşesinden ayrı kalacaktı.

Ek Geleneği Başlıyor

1969'un Kasım ayında *Cumhuriyet* gazetesi magazin ağırlıklı pazar eki vermeye başladı. "Ücretsiz Pazar İlavesi" olarak adlandırılan bu ekte, renklendirilmiş çizgi roman, moda ve sağlık haberleri, test, bulmaca, karikatür bulunuyordu. Yine aynı yıl; aya ilk ayak basan astronot Neil Armstrong'un renkli bir fotoğrafı, yıllık burçlar, hikâyeler, renkli karikatür ve resimli romanlar içeren yılbaşı eki verildi.

Seçkin kültüre hitap eden ve sanat ağırlıklı olan "Sanat Edebiyat Eki" 1975'ten sonra düzenli olarak yayımlanan haftalık ekler arasına giriyordu.

1977 yılında haftalık "Ciddiyet" adlı mizah eki yayımlandı. 1979'da yılbaşı ekleri yerine geçen geçmiş yılın haberlerinden derlenen "78'e Bakış" özeleki verildi. Aynı yılın Mart ayından itibaren 32 sayfalık "Cumhuriyet Dergi Turizm" eki yayımlanmaya başladı.

Yunus Nadi Ödülleri Devam Ediyor

1946 yılında başlayan "Yunus Nadi Armağanı" yarışması, sonradan "Yunus Nadi Ödülleri" adı altında devam etti. Yarışmayı 1960-1980 döneminde şu isimler ve yapıtları kazanıyordu:

1960-61/ 27 Mayıs'ın manasını anlatınız - Demir Kandemir. 1961-62/ En önemli davamız nedir? - Mustafa Ok. 1962-63/ Makale (Sosyalizm mi liberalizm mi?) - Turan Tan. 1963-64/ Cumhuriyetin 40. yılında Atatürkçülükten ne anlıyoruz? - Kemal Anadol. 1964-65/ Küçük hikâye - Öner Ünal. 1965-66/ Türk devrim tarihi, devrimlerle ilgili olarak Türkiye'nin gelişmesi - Sabahattin Selek. 1966-67/ Türk dil devrimini yansıtan Türk dilinin arınması ve zenginleşmesi - Zeynep Korkmaz. 1967-68/ Türk dil devrimini, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı, bu savaşta geçmiş bir olayı ya da Türk toplumunun temel sorunlarını konu almış roman - Kemal Tahir. 1968-69/ Türkiye'nin tüm kalkınma sorunu, bu sorunlar içinde biri veya birkaçını konu alan bilimsel nitelikte eserler - Doğan Avcıoğlu. 1969-1970/ Kurtuluş Savaşı ve devrimler (film senaryosu) - Oktay Arayıcı ve Güngör Dilmen. 1970-71/ Yedi dakika - Celal Erkunt. 1971-72/ Kadın-erkek eşitliği - Fatma Gürel (Bölek). 1972-73/ Cumhuriyet çağında dilimiz - Haldun Derin. 1973-74/ Cumhuriyetin 50. yılında Türk basını - Önder Şenyapılı. 1974-75/ Roman - Attilâ İlhan. 1975-76/ Yaşadığımız yüzyılda Türk kadınının yeri - Füsun - Tunç Tayanç. 1976-77/ Türkiye'de anayasal düzenler Dinç-Tunç Tayanç. 1977-78/ Cumhuriyet döneminde gençlik - Fulya- Hasan Basri

Gürses. 1978-79/ En güzel çocuk romanı - İsmail Uyaroğlu. 1979-80/ Türkiye’de sansür sorunu - 1. seçilemedi, 2. Füsun-Tunç Tayanç.

Bu arada genç yaşta trafik kazasına kurban giden, *Cumhuriyet* gazetesi yazı işleri müdürü Bülent Dikmener’in ölümü üzerine, 1979 yılında anısına “Bülent Dikmener Haber Ödülleri” adıyla bir yarışma daha organize ediliyordu.

“Millet Yapar” Kampanyası

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla, Rumlarla eşit haklara sahip olan Türkler arasında başlayan gerginlik, 1963 yılında Rum polislerinin Türklere ateş açmasıyla alevleniyordu. Türkiye’nin uyarılarına rağmen Rum saldırılarının devam etmesi üzerine Türkiye adaya müdahale etme kararı almıştı.

Ancak ABD Başkanı Johnson’un 5 Haziran 1964 tarihli ultimatoma niteliğindeki mektubu, Türkiye’nin askeri harekâtını 10 yılığına erteleyecekti.

Bu mektup, Türkiye’nin askeri araç ve gereçlerini kendi kaynakları ile sağlamasının gereğini de ortaya koymuştu. Bir ölçüde milli duygular rencide olmuş, diğer devletlere muhtaç olma ezikliğinden kurtulma çareleri aranmıştı.

Bu psikoloji ile harekete geçen *Cumhuriyet* gazetesi “Başkalarının Vermediğini Millet Yapar” sloganı altında Türkiye’nin en büyük kampanyalarından birini başlattı. 2 Mayıs 1965 tarihli *Cumhuriyet*’te, kampanya şu yazı ile halka tanıtılıyordu:

Amerikan askeri yardımının gerçek yönü ve Türk-Yunan donanmaları arasındaki dengenin Türkiye aleyhinde bozulması konusunda arkadaşımız Yılmaz Çetiner’in yazdığı haber-inceleme yazıları bütün yurttan geniş akis uyandırdı. Yardımın işleyişindeki aksaklıkların düzeltilmesi gerçeğı konusunda bütün vatandaşlarımızın ittifak içinde oldukları görülüyor. Dışişleri Bakanı Sayın Hasan Işık’ın dün Yeşilköy’de bir muhabirimize söylediğı gibi, gazetemizin ortaya attığı dava dost bir devlete karşı husumet davası değil, bir milli davadır. Türkiye’nin hakkını alması, Akdeniz’in doğusunda kuvvetler dengesinin bozulmaması davadır.

Yazının devamında, vatandaşlardan gelen tepkiler üzerine bir kampanya başlatılmasına karar verildiğı açıklıyor ve okuyucuların katılmaları bekleniyordu:

MİLLET YAPAR

Cumhuriyet'in teklifi ve teşebbüsü şudur:

Türk milleti, millet olarak çeşitli müesseseleriyle, teşekkülleriyle ve dernekleriyle 1909'un hareketine paralel bir davranış gösterebilir. Gerçi, bugün Türkiye Devleti o günün yokluğu içinde değildir ve bir plan dahilinde Doğu Akdeniz'deki deniz kuvveti dengesini devlet kendi imkânlarıyla tekrar kurabilir. Şu var ki, milletçe girilecek böyle bir davranış, mesela milletin Türk Deniz Kuvvetlerine güçbirliği ile muhrip ya da Amerikalı dostlarımızın bize değil Yunanistan'a vermeyi uygun gördükleri çıkarma gemilerini sağlamasının anlamı çok daha başka olacaktır. Nitekim vatandaşlarımızdan aldığımız mektup, telgraf ve telefonlar da milletimizin bu harekete arzulu olduğunu belirlemektedir.

Cumhuriyet, son bir-iki gün içinde adeta baskı haline gelen müraaatlardan cesaret alarak, pazartesinden itibaren İstanbul'dan başlamak üzere böyle bir kampanyanın temelini atmaya karar vermiştir. İllerimizde çeşitli teşekküllerin katılacakları komiteler vasıtasıyla, vatandaşlarımızın bu milli davada kendilerine düşen görevi yapacaklarına inanıyoruz. Teşebbüsümüzün formalitesini kısa zamanda tamamlayıp kampanyamızın şeklini, katılacak teşekküllerin, müessese ve derneklerin isimlerini gazetemizde ilan edeceğiz.

Kampanya ilk meyvelerini 15 gün içinde vermiş ve 18 çıkarma gemisinin omurgası kazağa konmuştu. Çıkarma gemilerinin yapımı ise iki buçuk ay gibi rekor bir sürede tamamlanıyordu.⁸⁹

"Tüccar Gazeteci" Kim?

Dönem dönem çeşitli yazarlar ve gazeteler arasında yaşanan polemikler, kimi zaman başka yazarların da katılımıyla büyük kavgalara neden olurdu. Bazen de iki kişinin karşılıklı salvolarıyla sürerdi.

1970'li yıllarda bu ikili salvolardan biri, Uğur Mumcu ile *Tercüman* gazetesi sahibi ve başyazarı Kemal Ilıcak arasında yaşandı. İlk atış, 23 Ocak 1979'da Uğur Mumcu'nun "Sahiplerinin Sesi" başlıklı yazısıyla başladı.

Uğur Mumcu yazısında; İTT'nin (Uluslararası Telefon ve Telgraf Şirketi) alt kuruluşu olan Thomson Şirketi'nin Türkiye temsilcisinin Mistaş Şirketi olduğunu ve bu şirketin ortaklarının Kemal Ilıcak ve akrabalarından oluştuğunu yazıyor ve:

... Türkiye'de gerçekten büyük bir kavgaya veriliyor. Ve Türk halkı bu kavganın basına yansıyan görüntülerini renkli filmler gibi yayın organ-

larından izliyor. Bir yanda emeği ve emekçi sınıfları savunan gazeteler ve yazarlar, öte yanda çokuluslu şirketlerin "vitriini" olarak kullanılan sözde milliyetçi yayın organları, gazeteler ve yazarlar...

Şimdi, evet şimdi "Sahiplerinin Sesi" daha net, daha açık ve daha güzel anlaşılıyor, değil mi?

Milliyetçilikleri böyle işte. Çokuluslu şirket milliyetçiliği!..

diyordu.

Üç gün sonra Kemal Ilıcak'ın kendisine yazdığı cevabi mektubu, "Ilıcak'ın Mektubu" başlığı ile yayınlayarak: "... *Tercüman*; çokuluslu şirketlerle içli dışlı olan bir yayın organıdır. Ilıcak'ın sahibi ve temsilcisi olduğu şirketler, bu olguyu kanıtlıyor. Bu gibi şirketler *Tercüman* gazetesinin kimin ve neyin "Tercümanı" olduğunu ortaya koymaktadır..." diyerek bu konudaki düşüncelerinin değişmediğini vurguluyordu.

Uğur Mumcu aynı gün yazdığı "Hoşaf" adlı diğer yazısında da: "Basına armağan edilen 'Tüccar Gazeteci' türü sizin ektiğiniz kötü tohumların meyvesidir. Sizin gerçek 'çekirdeğiniz' budur" diyordu.

Sadece Uğur Mumcu ve Kemal Ilıcak arasında geçen bu polemik birkaç ay sürecek ve Uğur Mumcu'nun 22 Ekim 1979'da yazdığı "İnsan Manzaranları" yazısında *Tercüman* gazetesi eski Genel Yayın Müdürü Sadettin Çulcu'yu, dolayısıyla *Tercüman* gazetesini eleştirmesiyle sonlanacaktı.

Cumhuriyet'e Bağlı Yeni Bir Şirket Kuruluyor

Cumhuriyet gazetesi 1935 yılında çocuk kitapları ile başladığı kitap yayıncılığını geliştirerek, 1972 yılında kurduğu "Çağdaş Gazete Dergi Kitap Basım ve Yayın A.Ş." ile tüzelkişiliğe kavuştu.

7 milyon 55 bin TL sermaye ile kurulan şirketin yönetim kurulu; Berin Nadi, Sami Karaören, Erol Erkut ve Şükrü Kaya Aktarı'dan oluşuyordu.⁹⁰

Daha sonra bu şirketin yayımladığı kitapları pazarlamak üzere Cumhuriyet Kitap Kulübü oluşturuldu ve kültürel alanda bir boşluğun doldurulmasına katkıda bulunuldu.

Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi ve 12 Mart Muhtırası

1960'lı yılların ikinci yarısı, toplumsal gerilimin tırmanışa geçtiği yıllardı. Muhalefet sokağa inmişti. Üniversitelerde öğrenci eylemleri, fabri-

kalarda işçi grevleri günlük yaşamın parçalarından olmuştu. Kırsal kesimde "toprak işleyenin, su kullananın" sloganı dilden dile dolaşarak feodaliteyi ürkütüyordu.

Legal örgütlenmelerle birlikte illegal oluşumlar varolmaya başlamıştı. Ve her örgüt kendi içinde ülkeyi karanlıklardan kurtarma gibi bir görev üstlenmişti. Bazıları amaçlarına ulaşabilmek için silahlı çatışma, adam kaırma, banka soyma gibi yasadışı eylemlere girişiyorlardı.

Türkiye içeride bu sorunlarla uğraşırken, dış politikada da soğuk savaşın getirdiği çetrefil ilişkilerden nasibini alıyordu.

1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamı ve bütün dünyayı kasıp kavuran 68 ruhuyla birlikte sol düşünce, azımsanmayacak ölçüde etkin olmaya başlamıştı. Bu durum, bazı devletlerin Türkiye'de benimsenecek bir sol oluşumun, bulunduğu coğrafyadaki dengeleri değiştireceği düşüncesine kapılmasına neden olmuştu. Daha sonra Amerikan stratejistleri tarafından "Domino Kuramı" olarak açıklanacak olan bu teorinin Türkiye'de uygulanıp uygulanmadığı, araştırmacılar tarafından uzun yıllar tartışılacaktı.

Bu arada Türk Silahlı Kuvvetleri içinde bir kesim "Aydın-Ordu dayanışmasını" ilke edinerek "sol" bir askeri müdahale arayışına girmişti.

Ancak, yine TSK içindeki diğer bir kesim, yapılması düşünülen ve "9 Mart" tarihinde uzlaşılan darbe girişimini haber alarak, bu oluşumu bertaraf ediyordu.

Ve aradan çok geçmeden, zamanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ve üç kuvvet komutanı siyasi otoriteye bir muhtıra vereceklerdi.

12 Mart Muhtırası'nın verildiği gün, Demirel hükümeti istifa etti. Ardından ordu içinde geniş tasfiye yapıldı ve "sol" darbe hazırlıkları içinde olduğu saptanan subaylar ordudan atıldı. Böylece 1961 Anayasası'nın öngördüğü temel hak ve özgürlüklere önemli kısıtlamalar getirilen bir ara rejim dönemine girildi

12 Mart Muhtırası sonrasında basın, bunalımın ve şiddet hareketlerinin sona ereceği umuduyla muhtırayı destekledi.

Nadir Nadi o günkü duygularını "Hepimiz çocuklar gibi sevindik, hareketi yürekten destekleyen bir yazı yazdım," diyerek anlatacaktı.

Nadir Nadi'nin 12 Mart'a destek yazısı "Devrimci Ordunun Sesi" başlığıyla ertesi gün gazetede yer alıyor ve yeni bir hükümetin kurulması gerektiğinin altı çiziliyordu: "... Silahlı Kuvvetlerimizin ultimatomu yalnız hükümetin çekilmesini emretmekle kalmamakta, aynı zamanda 'mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Ata-

türkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıncı bir hükümetin demokratik kurallar içinde' işbaşına getirilmesini de zaruri görmektedir."

Süleyman Demirel başkanlığındaki hükümeti istifaya çağıran ve "Son muhtıra göstermelik demokrasinin belini kırmıştır," diyen Nadir Nadi, Meclis'in de kendini feshetmesinin en haysiyetli davranış olacağını belirtiyordu.

İlhan Selçuk da bir röportajında; "12 Mart'ı, tıpkı bir 27 Mayıs gibi değerlendirecek, baştan tuttuk" diyor ve *Cumhuriyet* gazetesinin 12 Mart'a yaklaşımını şöyle değerlendiriyordu:

Biz, tıpkı bir 27 Mayıs gibi değerlendirecek, 12 Martı baştan tuttuk; ama 12 Mart'ın 9 Mart hareketi olmadığını ben biliyordum. 9 Martçıların yenilgiye uğradığını, 12 Martçıların da bir senteze doğru gitmek istediklerini biliyordum. Nihat Erim hükümeti kurmuş, Başbakan Nadir Nadi'ye gelip "Ben solcuyum, göreceksiniz biz ilerici, laik ve sosyal bir yönetim olacağız," diye teminat vermişti. Biz, onun için o hareketi destekledik başlangıçta. Fakat iktidar dengeleri değişince, Nihat Erim bu söylediklerinin tersine işler yapmaya kalkınca, daha doğrusu ipler Nihat Erim'in ellerinden kayıp da başka kuvvetler araya girince; bu defa eleştirel bir tavır aldık.⁹¹

İlk günlerde destekledikleri "Muhtıra"nın verilmesinden bir hafta sonra, Nadir Nadi'nin kafasında birtakım soru işaretleri uyanıyor ve kaygılarını şöyle dile getiriyordu:

Daha siyasal partilerce hazırlanan cevaplar Çankaya'ya ulaşmadan önce yüksek komutanlar tarafından Silahlı Kuvvetler çerçevesinde birtakım emekliye ayırma, nakil ve atama eylemlerine girişilmiş ve bu kararlar, zorla istifa ettirilen hükümet aracılığıyla yürürlüğe konulmuştur.

(...) Yüksek komutanlar muhtırada öngörülen hususların gerçekleşeceğine peşin peşin inanmışlardır da bu düşüncüyü paylaşmayan aceleci subaylar grubunu "nötralize" etme çabasına mı girişmişlerdir? Yoksa ültimatom niteliğindeki "muhtıra" ordu kadrolarını geniş ölçüde saran sinirlilik havasını yatıştırmak kaygısı ile başvurulmuş, kimilerine vakit kazandıncı politik bir yazıdan mı ibarettir?

Bu koşullar altında Atatürkçü, inanılır ve güçlü hükümet kurulması olanakları büsbütün azalmayacak, tutucular koalisyonu bu durumdan yararlanarak yüksek komutanların sırtında bildiklerini okumaya devam fırsatını bulmayacaklar mıdır?

Bulanık ve sisli bir ortamdan kurtuluyoruz diye sevinirken daha

bulanık, daha sisli bir ortama doğru yuvarlanmakta olduğumuz kuşku içindeyiz.

Göstermelik demokrasi derken güdümlü demokrasiye mi çevireceğiz?⁹²

Nadir Nadi, o günlerin yoğun duygularından arınarak, yıllar sonra anılarını kaleme alırken "12 Mart Muhtırası'nı alkışlarken aldanmış mıydık" diye soruyordu. Ve "27 Mayıs gerilerde kalmış, yozlaşmıştı. Muhtıra; rayından çıkan rejimi Atatürkçü, devrimci düzliğe çıkarmak amacını mı güdüyordu, yoksa örtülü bir faşizmin habercisi miydi?" diyerek, muhtırayı aceleci bir tavırla desteklemenin pişmanlığını yaşıyordu.

İşin doğrusu bu alkışın, desteğin ardında *Cumhuriyet*'in 9 Martçılarla birlikte hareket etmesinin getirdiği suçluluk ya da kendini aklama isteği mi vardı, yoksa gerçekten 12 Mart'ın göstermelik demokrasiyi düzelterek mi inanıyorlardı?

İlhan Selçuk'la birlikte 9 Mart hareketinin içinde olan ve yıllar sonra *Cumhuriyet*'in en genç genel yayın müdürü olacak olan Hasan Cemal, o günleri yazdığı anılarında; gazetenin bu hareket içindeki işlevini şöyle anlatıyordu:

Darbenin beklendiği günlerdi. 1970 sonları. Kızılay'da bir binanın cephesine kocaman bir pankart asılmıştı: "İktidar gaflet ve dalâlet içinde!" Atatürk'ün sözünden esinlenen bu pankartın fotoğrafı ertesi gün *Cumhuriyet* gazetesinin manşetine oturmuştu.

Belki de o pankart, *Cumhuriyet*'in manşetindeki yerini bulsun diye asılmıştı Kızılay'ın göbeğindeki o binaya...

Evet!

Askeri biraz daha kıskırtmak için...⁹³

12 Mart sonrasında solu sindirmek amacıyla "Balyoz harekâtı" başlatılmış; aydınlar dışlanmış, 9 Martçıların hemen hemen tümü tutuklanıp, işkenceden geçirilmişti.

Cumhuriyet de bu kıyımdan kendi payına düşeni almış, daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi İlhan Selçuk'un yazısı bahane edilerek gazete kapatılmış ve Selçuk, Oktay Kurtböke ile birlikte tutuklanmıştı.

Tüm bunların sonucunda gazetede yönetim değişmiş, Nadir Nadi ve İlhan Selçuk gazeteden bir yıl uzaklaştırılmışlardı. Ve okurun protesto etmesiyle de tiraj yarı yarıya azalmıştı.

Birlik, Beraberlik Dönemi: Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rumlar arasında yıllardır süren bir çekişme bulunuyordu. 1964-65 yıllarında Türkiye'nin küçük çaplı bir müdahalesi

HAREKÂT BARIŞI KURMA AMACINI TAŞIYOR

Direnmeye kalkışan
bazı Rum birlikleri
kısır sürede bastırıldı,
jetlerimiz Ada'daki
askerî hedefleri bombaladı

Kara, Deniz ve Hava
Kuvvetlerimiz Kibris
harekât ile ilgili
olarak 14 ilimizde
Sıkıyönetim ilan edildi

Türk Silahlı Kuvvetleri
denizden GİRNE ve
Larnaka sahillerine
çıkartılan parashütörler de
GİRNE ve Lefkoşe'ye indi

ORDUMUZ KIBRIS'TA DURUMA HÂKİM OLDU

Türk Silahlı Kuvvetleri bağlı Kara, Deniz ve Hava birlikleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtlarını tamamladı ve Genel Kurmay Başkuru Oğuzhan Bolcu'nun emriyle, Kibris adasına, başta olmak üzere, yavaş yavaş harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

CUMHURİYET HABER MERKEZİ
Türk Silahlı Kuvvetleri bağlı Kara, Deniz ve Hava birlikleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

HABERİN YILDIZI: HAREKÂT BARIŞI KURMA AMACINI TAŞIYOR. HAREKÂT BARIŞI KURMA AMACINI TAŞIYOR.

**Başka
Çare
Yoktu**

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Bunalımdan Yunan cuntası suçlanıyor

(İzmir Haberleri)
Yunan Devleti, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Ordumuzun başarısı bayram sevinci yarattı

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

**Ecevit'in
ABD'ye
cevabı:
"Tarih
tekrerrür
eder,
hatalar
tekrerrür
etmez,"**

ÖZEL GÖRÜŞME

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

TURK ORDUSU KIBRIS'TA
Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Çıkarma olayı kınanmadı

DEĞİŞİKLİKLERİ

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

SELAMİ

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

ATINA'DAN DİĞERİNİN GEÇİDİ

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu sabah kargı ve karşı harekâtı yapıyor. Adana, İskenderiye, Çiğli, Kalyonlu ve diğer bölge, adaların etrafı sahilinde Lefkoşe'ye

olduysa da, ABD'nin uyarısı ve garantör devletlerden biri olan İngiltere'nin de karşı çıkması üzerine, bu girişim sonuçsuz kalmıştı.

Ancak, Kıbrıs kapanmayan bir yara olarak kanamaya devam ediyordu. Yunanistan'da da iç karışıklık başlamış, 1967'de Albaylar Cuntası iktidara gelmişti. Cuntanın ilk icraatlarından biri de; Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak amacıyla adaya silah yağmaktı.

Lakin Başpiskopos Makarios ile Yunan Cuntası anlaşamayınca, 15 Temmuz 1974'te cunta tarafından Kıbrıs'ta bir darbe yapıldı. Makarios yanlıları darbeciler tarafından öldürüldü, Türk köylerine baskınlar yapılmaya başlandı.

Kıbrıs, Akdeniz'in ortasında adeta bir katliam merkezine dönüştü.

Bu gelişmeler sonrasında; 20 Temmuz ve 14 Ağustos 1974'te Türkiye, Garanti Antlaşması'na dayanarak Kıbrıs'a iki askeri çıkarma yaptı. Birinci ve İkinci Barış Harekâtı olarak adlandırılan bu müdahaleyi destekleyen ve haklı bir girişim olduğunu savunan *Cumhuriyet* gazetesinde, harekâtın ertesi günü 21 Temmuz 1974'te Nadir Nadi "Başka Çare Yoktu" başlıklı yazısında şunları yazıyordu:

Türk Silahlı Kuvvetleri dün sabah erken saatlerden başlayarak hükümetten aldığı buyruk üzerine Kıbrıs'ta "müdahale" operasyonuna girişmiştir. Bu müdahalenin Yunanistan ve İngiltere ile imzaladığımız garanti antlaşmasından doğan, bize tanınmış bir hak olduğu apaçık ortadadır. Zaten bunu yadsıyan da yoktur.

(...)

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görevi Kıbrıs'ta yabancı güçler tarafından çiğnenen uluslararası antlaşmaların geçerliliğini yeniden sağlamak, orada yaşayan soydaşlarımızın mal ve can güvenliğini korumaktır.

Haklı davamız uğruna göze aldığımız girişimin kısa zamanda başını ile sonuçlanmasını bekliyoruz. Ordumuzun gücü bunu gerçekleştirmeye yeterlidir.⁹⁴

Cumhuriyet Birinci ve İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili haberlere ve gelişmelere sayfalarında ayrıntılı olarak yer verdi ve Türkiye'nin haklılığını her yazısında vurguladı.

Ayrıca yıllar yılı Kıbrıs konusunda ulusal bir strateji oluşturulmasını savunan *Cumhuriyet*, bu konuda aralıklı olarak görüş bildirmeye devam etti. Bu tür yazılardan birini 30 Haziran 1979 günü "Uyan Şu Uykudan" başlığı ile Nadi Nadi yazıyordu:

Türkiye bugün yalnız kalmak, daha kötüsü, giderek bilinçsizce uydulaşmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tehlikeyi olanca çıplaklığı ile

göremez, vakit yitirmeden gerekli önlemleri alamazsak yarın belki de iş isten geçmiş olacaktır.

Komşumuz Yunanistan'ın bize karşı başarı ile yürüttüğü uluslararası propagandayı yeterince değerlendiren harekete geçebiliyor muyuz? Harekete geçmeyi bir yana bırakalım, komşumuzun başarı ile sürdürdüğü politik savaşımın sınırlarını ölçmeyi aklımıza getiriyor muyuz?

Nedir Yunanistan'ın bize karşı uyguladığı politika. İçeride Türk düşmanlığını körükleyerek Yunan halkını her türlü olasılıklara hazırlamak, dışarıda ise bizi saldırgan göstermek suretiyle dünya kamuoyunu aleyhimize çevirmek, böylece aramızdaki tüm sorunları Yunan çıkarları doğrultusunda çözümlmek.

Biz istediğimiz kadar barıştan, uluslararası antlaşmalardan, haktan, hakkaniyetten söz edelim, sesimizi hiçbir yere ulaştıramazsak ne elde ederiz? Üstelik aramızdaki kimi ağızlarda güm güm patlayan çağdışı cengâverlik türkülerinin daha kısıtçı bizim sese kim kulak verir?

Komşumuz ise iktidarı ve muhalefeti ile uyumlu bir davranış içindedir. Aşırı sağdan aşırı sola değin tüm Yunan basını, Türkiye'ye karşı tek cephe halinde birleşmiştir.

1974 Kıbrıs Harekâtının ne maksatla yapıldığı ustalıklarla dünya kamuoyuna unutturulmuştur. Bunda Washington'daki Yunan lobisinin olduğu kadar uluslararası başlıca haber ajanslarında söz sahibi bulunan Yunan asıllı yöneticilerin de rolü büyük olmuştur. Ayrıca bizim Selametçilerin olumsuz etkisini de unutmayalım. Barış Harekâtı dediğimiz Kıbrıs çıkarması, orada yaşayan soydaşlarımızın uluslararası antlaşmalardan doğan haklarını savunmak, adanın bir darbe ile Yunanistan'a katılmasını önlemek amacıyla gerçekleştirilmişti. Oysa Ecevit hükümetinin ortağı bulunan Milli Selamet Partisi adayı tümenden fethetmedi diye CHP'ye eleştiriler yağdırmış, böylece Enosis'çilere dolaylı yoldan değeri ölçülemez bir silah sağlamıştı.

Şimdi hiçbir önerimizi kabul etmiyorlar. İki toplumlu federasyona hayır diyorlar. Maraş bölgesinin tümü Rumlara verilsin istiyorlar, adada serbest dolaşım ve yerleşim olanaklarının sağlanması gereğini savunuyorlar, hepsinden önce de soydaşlarımızı yeni saldırılara karşı korumakla görevli askerlerimizi geri çekmemizi öneriyorlar. Asıl maksatları 1974 Barış Harekâtı ile elde etmeye çalıştığımız hakça bir düzeni geçersiz kılmak, Kıbrıs'ta Samson darbesinden önceki durumu hortlatmaktır. Bunu başarmadıkça herhangi bir anlaşmaya yanaşacaklarını ummak bizce çocukluk olur.

Nadir Nadi bu konudaki çözümünü ise dönemin başbakanı Bülent Ecevit'e şöyle öneriyordu:

Yunanistan'la başbaşa kalırsak aramızdaki bütün sorunları çözebiliriz, iyi komşuluk ilişkileri içinde kardeş gibi geçinebiliriz. Ama Yunanistan, sırtını bir büyük devlete dayar da karşımıza çıkarsa, tarihte görüldüğü gibi bizim için her zaman büyük tehlikedir.

Bugün bu tehlikeyi yadsıma olanağı var mı? Amerika Birleşik Devletleri Ortadoğu'daki iki şımarık çocuğundan biri olan Yunanistan'ın arkasına geçmiş, bize açıkça baskı yapmaktadır. Kendimizi boşu boşuna avutacak yerde, gerçeği olduğu gibi görüp ona göre gereğini düşünelim.

Ancak, Kıbrıs meselesi Türkiye ve Yunanistan arasında çözümünü olanaksız bir sorun olarak uzun yıllar varlığını koruyacak, yıllar sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girebilmesi için konan koşullardan biri olarak önüne çıkarılacaktı.

Parlamento ve hükümet feshedildi

Silahlı Kuvvetler

yönetime el koydu

Tüm yurt'ta sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı kondu

Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırıldı

NATO'nun Trakya'daki tatbikatı başladı

Yeni bir sivil toplum hareketi...
Yeni bir sivil toplum hareketi...

Teröristlere silah sağlayan bir örgüt ele geçirildi
Teröristlere silah sağlayan bir örgüt ele geçirildi...

TERÖRÜN GETİRDİĞİ YENİ YASAM...
Valçın PEKŞEN

Köpekler 23 kilo esrar yakaladı

GÖZLEM Kim Ba Hayri?...
GÖZLEM Kim Ba Hayri?...

Bir sivil toplum hareketi...
Bir sivil toplum hareketi...

Gerçek Eser, Ervin Vesaire...
Gerçek Eser, Ervin Vesaire...

Uyanık ve paralı vatandaşlarımız ABD makamlarının elini kolunu bağlayan bir yöntemle «terk i diyar ediyorlar»
Uyanık ve paralı vatandaşlarımız ABD makamlarının elini kolunu bağlayan bir yöntemle «terk i diyar ediyorlar»...

IV. BÖLÜM

12 EYLÜL 1980'DEN 2000'Lİ YILLARA

1970'in son yılları Türkiye'nin karanlık ve kanlı günlerde boğulduğu zamanlardı. Ülkede toplumsal kaos, en üst düzeyde yaşanıyordu.

Ülke ekonomisi dönemin liderlerinden Süleyman Demirel'in söylediği gibi "70 sente muhtaçtı".

Etten margarine, ampulden şekere kadar gündelik ihtiyaç maddelerini bulmak bile bir meseleydi. Acil ihtiyaçlar ancak karaborsadan karşılanabiliyordu. Üstelik 1979'un kışı hem karanlık, hem soğuktu. Çünkü enerji darboğazı vardı. Ve ne kömür, ne elektrik, ne de akaryakıt bulunabiliyordu.

Siyaset keza, ekonomiden beter bir görünümdeydi. Meclis tıkanmış, 1975'te Süleyman Demirel'in başlattığı Milliyetçi Cephe koalisyonları toplumdaki siyasi kutuplaşmayı daha da arttırmış, halkın çaresizliğine derman olamamıştı.

Bu arada yeni cumhurbaşkanı bir türlü seçilemiyor, siyasi istikrarsızlık sokaktaki sağ-sol kavgasını var gücüyle körüklüyordu.

Patlayan bombalar, kanlı cesetler günlük hayatın gündemini oluşturuyor; can güvenliği kalmayan halk, çareyi evine kapanmakta buluyordu. Ama bazen ölümün soğuk eli Kahramanmaraş'ta, Çorum'da olduğu gibi insanları evlerinde de buluyor ve mezhep ayrılığı gerekçesiyle yüzlerce insan katlediliyordu.

19 Temmuz 1980'de, eski başbakanlardan Nihat Erim'in teröristlerce öldürülmesi, 12 Eylül'e giden zincirin belki de son halkasıydı.

Ve 12 Eylül 1980 sabahı, ülke tank sesiyle uyandı. Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş, parlamento ve hükümet feshedilmişti.

Artık, Türkiye'nin yıllarca etkisinden kurtulamadığı bir ara rejim başlıyordu. Ve bu ara rejimin ilk uygulamaları çok geçmeden kendini gösteri-

yor, ülke çapında sıkıyönetim ilan ediliyor, yurtdışına çıkışlar yasaklanıyor, siyasi partilerin kapısına kilit vurularak mallarına el konuyordu.

12 Eylül'ü basının büyük bir bölümü "beklenen", "doğal" bir olgu diye niteledi. Gerçekten de, birçok etken ve özellikle giderek ivme kazanan terör, bütün toplumda demokrasiye inancı sarsmıştı.

Bu doğrultuda *Cumhuriyet* gazetesi de 12 Eylül askeri harekâtına olumlu yaklaşıyor, köşe yazılarında bunun sürpriz olmadığını dile getiriyordu.

Oktay Akbal'ın 13 Eylül'de yazdığı gibi "Yeni Bir Tarih Yaprağı"na benzetiyorlardı askeri harekâtı.

Oktay Akbal "... Kaç kez uyardılar! Kaç kez açık açık söylediler! Hepimiz yazdık, hepimiz söyledik!" diyerek, bunun artık kaçınılmaz bir gelişme olduğunu vurgulayarak başlıyordu yazısına:

Evlerde, kahvelerde, taşıtlarda halkımız her sabah her akşam bunları konuşuyordu. Sonu yoktur bu gidişin. Bu anlaşmazlığın, bu düşmanlık havasının. Hele şu "her şeyi ben yaparım, her şeyi ben önlerim, her şeyi ben çözerim" diye partizanca bir tutum ve davranış içindeki bir azınlık iktidarının bir kez daha devlet gemisini karaya oturtacağı görünen, bilinen bir gerçektir....

Her türlü kötülükte parmağı bulunduğu açık açık yazılan, söylenen mahkemelerde kanıtlanan bir siyasal kadronun devlet kademelerini hızlı biçimde ele geçirişi... Çağdışı görüşleri yaşama uygulamaya çalışan başka bir siyasal örgütün yurdumuzu, ulusumuzu, Atatürk devriminden uzaklaştırma, koparma çabaları... Atatürk devriminin yandaşları, erleri, Atatürk ilkelerinin sahipleri böyle bir duruma sürgit göz yumamazlardı elbet. Nasıl 27 Mayıs 1960'ta göz yumadıysa, daha sonraki yıllarda nasıl zaman zaman uyan mektuplarıyla anımsatmaları, iktidan ellerinde tutanları Atatürk devriminin yoluna çağırdıysa bir kez daha aynı kutsal görevi yapacaklardı. Bu kaçınılmaz bir gerçektir. Öyle de oldu.

Şimdi yeni bir yaprak açılmıştır. Bu yeni yaprağın, Atatürk'ün özlediği devrimci demokrasi çizgisinde ileri aşamalar yaratması beklenir...

Uğur Mumcu ise 14 Eylül'de yayımlanan, "Bundan Sonra..." başlıklı yazısında, "Bu sonuç sürpriz değildi, bekleniyordu. Bu çalkantıda bu kan gölünde başka ne olabilirdi, ne beklenirdi?" derken, askerin gelmesinden başka alternatifin olamayacağını altını çiziyor, daha sonra da sivil yönetime geçişin kısa olması gerektiği mesajını yolluyordu:

... 12 Mart kargaşasından sonra yönetimde ağırlığını duyuran askeri yönetim isteseydi sürekli kalıcı bir askeri yönetime dönüşebilirdi,

ama 12 Mart yönetimi de sivil yönetime kapılarını açtı. Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Evren'in yaptığı ilk açıklamada "Ferdin ve toplumun huzur ve refahına önem veren özgürlükçü, demokratik, laik ve sosyal hukuk kurallarına dayalı bir yönetim" kurma amacını taşıdıklarını söylemesi, Silahlı Kuvvetlerimizde sivil yönetime dönme yolundaki sağlıklı geleneğin canlı tutulduğunu göstermektedir.

Buradan da bir başka sonuç çıkmaktadır: Türk Silahlı Kuvvetleri, çok partili yaşama adımımızı attığımız günden bu yana oluşagelen olaylar karşısında hiçbir zaman sürekli ve kalıcı bir askeri yönetim kurmayı düşünmemiştir. Bu tutum, değeri çok sonra anlaşılabacak bir büyük güvencedir. (...)

12 Eylül, sokak çatışmalarını da, patlayan bombaları da bir bıçak gibi kesmişti. Ülkeye yasaklarla birlikte alışılmadık bir sessizlik de gelmişti. Ancak bunun fırtına öncesi yaşanan sessizlik olduğunu henüz kimse bilmiyordu.

Cumhuriyet yazarları da terörsüz sakin günlere kavuşmanın mutluluğuyla değerlendiriyorlardı 12 Eylül'ü... Tıpkı Uğur Mumcu'nun 15 Eylül'de yazdığı "Terörsüz Özgürlük" yazısında olduğu gibi:

12 Eylül ortamı, 27 Mayıs ve 12 Mart'tan çok başka türdür. Böylesine kanlı ortamda devletin ilk ve başlıca görevi, yurttaşları, "korkusuz yaşama özgürlüklerine" kavuşturmasıdır. Bunun ilk koşulu terör odaklarını, arkaalarında karanlık karargâhları ile birlikte ortaya çıkartmaktır. Terörün olduğu yerde, Anayasa'dan, hukuk devletinden, serbest seçimlerden, bağımsız yargıdan söz etmenin olanağı yoktur. Terörün bu kanlı ipoteği kaldırılmazadıkça, özgürlükçü demokrasiye dönülmüş sayılmaz. Terörün hüküm sürdüğü ülkelerde, anayasa kâğıt parçalarından, parlamentolar taş yığınlarından başka bir işe yaramaz. Yaramadığı ülkemizdeki acı deneyle görüldü...

Sağda solda çıkan çatlak seslere karşın, genel anlamda basın Ordu'nun arkasındaydı. *Cumhuriyet* de bu genelin içindeydi. 16 Eylül günü gazetenin başyazısı niteliğinde olan "Olayların Ardındaki Gerçek" köşesinde, gazetenin resmi görüşü açıklanıyordu. "Durum ve Zaman" başlıklı yazıda '12 Eylül askeri hareketini anlamak ve anlayış göstermek' gerektiği vurgulanıyordu:

Türkiye'de 12 Eylül'de bir değişiklik gerçekleşti. Ordu yönetime el koydu. Bunca büyük değişikliğin böylesine sessiz, kolay, gürültüsüz biçimde gerçekleşmesi ve bütün kesimlerde onaylanıp benimsenmesi, toplumun bekleyişlerine karşılık vermesi anlamını taşıyor.

Yürürlükteki rejimin çürüdüğü ve Parlamentonun kilitletiği noktada gündeme giren zorunlu eylemin çeşitli yönleri vardır.

Başarılı bir uygulama ile 12 Eylül'de başlayan hareketi, büyük sorumlulukların ve zorlukların beklediği de açıktır. Zorunlu koşullarda "yönetime tümüyle el koyan" Milli Güvenlik Konseyi de güçlüklerin bilincindedir...

Sonuçta Türkiye'nin çok kritik günler yaşadığı bir dönemde, toplumun aşırı duyarlılıkla engelleri aşmak yolunda dikkatli olması gerekmektedir. MGK, geçmişin bütün kötü mirasını yüklenmek zorundadır ve bu mirasın olumsuz koşullarında başarıya ulaşması zorunludur.

Her şeyden önce bu işin bir zaman sorunu olduğunu anlamak ve anlayış göstermek gereği açıktır.

Aradan neredeyse iki yıl geçmesine rağmen *Cumhuriyet*'in 12 Eylül'e karşı izlediği ılımlı tavır devam etmiş, askeri yönetime yardımcı olmanın doğal bir işlev olduğu vurgulanmıştı. 5 Nisan 1982 tarihli "Olayların Ardındaki Gerçek" sütununda bu ılımlılık açıkça görülüyordu.

Türkiye'nin önünde iki yol var: Ya "Demokrasi Takvimi" ile belirlenen program zamanlamasıyla uygulanacak ve normal Anayasal düzene geçilecek ya da "sivilleşme" süresinde oluşacak iç ve dış engeller ülkeyi başka çözüm yollarına sürükleyecek.

Bu bakımdan sabırsızlık göstermekte yarar yoktur. Demokrasi takviminin uygulanmasında ve Anayasal düzene dönüşte askeri yönetime yardımcı olmak doğal bir işlevdir. Çünkü işleri zorlaştırmak değil, kolaylaştırmakta "sayısız yararlar" bulunmaktadır.

Aslında *Cumhuriyet*, her ne kadar terörsüz günlerin özlemi ile 12 Eylül'e arka çıkıyor gibi görünse de, aradan iki yıl geçmesine rağmen hâlâ bu ihtiyatlı ve olumlu yaklaşımın başat nedeni kapatılma korkusuydu. Çünkü, gazete 12 Eylül'ün ikinci ayında Sıkıyönetim tarafından 10 günlüğüne kapatılmıştı.

Ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bu konuda hiç tavizi yoktu. Bunu da 12 Eylül'ün üçüncü yılında *Cumhuriyet*'e süresiz kapatma cezası vererek gösterecekti.

Yeniden yayına başlandığı 22 Kasım 1980 günlü başyazısında Nadir Nadi, rejim bunalımlarıyla *Cumhuriyet*'in arasında adeta yazgısal bir ilişki olduğunu şu sözlerle açıklıyordu:

Ne zaman Türkiye Cumhuriyeti bir bunalım dönemini atlatmak durumuyla karşılaşırsa, *Cumhuriyet* gazetesi de bir kaza geçirir, bir süre kapatılır. İkinci Dünya Savaşı başlarında böyle olmuştu. 27 Mayıs öncesi ve 12 Mart sonrası da böyle olmuştur.

12 Eylül harekâtının ikinci ayını tamamlamasına bir gün kala *Cumhuriyet*'in İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından bir süre kapatılması, rejim bunalımıyla gazetemiz arasındaki yazgı benzerliğini böylece bir kez daha vurgulamış oluyor.

Zaman geçip sular durulmaya başladığında, *Cumhuriyet* askerlere karşı ilk aylardaki hoşgörülü tutumunu değiştirmeye başladı. Çünkü 12 Eylül'de de, tıpkı 12 Mart'ta olduğu gibi, sola yönelik baskıcı ve yok edici bir yaklaşım egemendi.

Yıllar sonra Cumhuriyetçiler, 12 Eylül'le hesaplaşmalarını şöyle yapıyorlardı:

12 Eylül askeri yönetimi 'teröre dur demek ve kardeş kavgasına son vermek' adına başlangıçta olumlu karşılanmıştı; ancak yönetim kısa bir süre sonra çığırından çıktı; ülkenin aydın, ilerici, devrimci kesimlerine karşı bir baskı rejimine dönüştü; faşist bir içerik kazandı; solu adeta bir buldozerle ezmek işlevini üstlendi.

Cumhuriyet, Başyazar Nadir Nadi'nin duyarlı yönetiminde 12 Eylül'e karşı tavrını aldı.

Cumhuriyet, bu yüzden iki kez kapatıldı; gazetemizin yazarlarından çoğu gözaltına alındı, tutuklandı, yıllarca hapiste yattı. Başyazarımız Nadir Nadi, 75 yaşında, bir yazısından ötürü Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanarak hapis cezasına çarptırıldı.⁹⁵

Cumhuriyet, 12 Eylül'ün ilk yıllarında terörün ve kardeş kavgasının bitmesi adına solun ezilmesine sessiz kalmış, yeterli tepki gösterememişti. Oysa ki o dönemin sağcı basınından *Tercüman*'ın yazarı Nazlı Ilıcak, 14 Eylül günlü yazısında askeri harekâtı, sığağı sığağına bakın nasıl eleştiriyordu:

12 Eylül tarihli yazımızı şu cümle ile bitirmiştik: "Binmişiz bir alâmete gidiyoruz kıyamete..." Ve kıyamet koptu. Dünyanın sonu değilse bile, demokrasinin sonu geldi. Siyasi partilerin faaliyetlerine ara verildi, parlamento feshedildi... Milletvekili ve senatörlerin dokunulmazlıkları kaldırıldı.

Hürriyet, biz gazetecilerin en önemli gıdası, suyu, ekmeğidir... İçimizdekileri döktükçe ferahlar, karşı bir fikre kuvvetli delillerle mukabele ettikçe güçleniriz. İnanınız ki,

"Barika-i hakikat, müsademe-i eskârdan doğar..." Gerçeğe ancak fikir alışverişiyle ulaşılabilir. Doğru olduğunu zannettiğimiz bir düşüncenin, değişik bir bakış açısı önünde çöküşüne defalarca şahit olmuşuzdur...

Balık ancak suda yaşar, gazeteci çok partili demokraside. Çünkü görevimiz sadece alkışlamak değildir. İşte, harekâtı öğrenince, bu sebepten dolayı derin bir "Ah" çektik...

İşin kolayı, “Biz dememiş miydık” diye sorumluluğu siyasi kadrolara yüklemek, konuşma ve kendilerini savunma hakkına sahip bulunmayan kimseleri yerden yere çalmaktır. Biz böyle yapmayacak, onlarla hesaplaşmak için demokratik sistem içinde yeniden yerlerini almalanını bekleyeceğiz. Tam tersine, bugün onları müdafaa edeceğiz. Eğer demokrasinin bir an evvel geri gelmesini istiyorsak, siyasi kadronun ayakta kalmasına çalışmalıyız.

Liderler kolay yetişmez; herkesin kusuru vardır. Ama bu kusurları dev aynasında gösterip, olumlu yanları örtmemek gerekir. Politikacıların topyekûn tasfiyesi, Türk siyasi hayatında telâfisi imkânsız boşluklar yaratacaktır. (...)²

1982’nin yazında *Cumhuriyet*, üzerindeki ölü toprağını atarak yeniden muhalif kimliğine kavuştuğunun sinyallerini veriyordu. Eleştirel haberler, keskin yorumlarla duruşunu dikleştirilmiş, kalemını sivriltmişti. İlhan Selçuk’un 26 Temmuz 1982 günlü yazısı, bu değişimin belirgin bir örneğiydi.

“Taslak!..” başlıklı yazısında İlhan Selçuk, yeni hazırlanan anayasayı kıyasıya eleştiriyor ve gazetenin Ankara’ya bakış açısını ödünsüz ve net sözcüklerle şöyle çiziyordu:

... Çağdaşlığa sırtını çevirerek geriye dönüş özlemlerini dile getiren bu taslak, anayasal hukukun doğal mantığından ve sitem anlayışından da yoksundur. Sınırları belirsiz sözcüklerle hukuk dışı ucuz edebiyat yapmakta; özgürlüklerin kısıtlanmasını, emekçi haklarının kısılmasını, demokrasinin kırılmasını örtmeye çalışmaktadır. Aldıkaçtı taslağının temel felsefesi kurnazlıktan kaynaklanıyor ve yurttaş aptal yerine koyuyor.

Bu tavır alış ve demokratikleşme talepleriyle 12 Eylül rejimiyle sürüşme içine girilmesi, gazetenin daha dinamik ve dışa açık bir üslup kazanmasına yol açıyordu. Bu da beraberinde, tirajda bir artış meydana getiriyordu.

Cumhuriyet tekrar muhalif kimliğine geri dönmekle, 12 Eylül’e ve onun uzantısı iktidara karşı duruşunda ödünsüz bir politika izler olmuştı. Daha sonraki yıllarda da; 12 Eylül’ün her yıldönümünde özel dosyalar ve yorumlarla harekâtın eleştirisinin yapılması bir gelenek halini almıştı.

Şükran Soner’in 13 Eylül 1997 tarihli “12 Eylül Devam Ediyor” başlıklı yazısında olduğu gibi 12 Eylül’ün olumsuz etkilerinin bilançosu sık sık çıkarılmıştı.

12 Eylül’de her ne kadar gerekçe “anarşi ve terörü önleme, demokrasiyi kurtarma” sloganı idiye de hedef; siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum örgütlenmeleri, taban güç olarak solun işini bitirmek, de-

mokratik muhalefeti ortadan kaldırarak ilk aşama da 24 Ocak kararları ile liberalizmin az gelişmiş ülkelere dayattığı açıcı reçeteleri uygulamaktı.

(...) 12 Eylül'ün, en temel insan hakları, düşünce özgürlüğü, siyasi partiler, örgütlenme özgürlüğü, demokrasinin bütününe ilişkin anayasal ve yasal gaslarına gelince... Özal'ın demokratikleşme yolunda bir adım atma niyeti bile olmadı. Referandum ile siyasi haklarını geri kazandırdığımız liderler, bugünkü cumhurbaşkanı Demirel de dahil, verdikleri sözleri tutmaktan çok uzakta kaldılar.

Hâlâ daha çok solun kamuoyunun baskısı ile sosyal demokrat ortaklıklı hükümetlerin Anayasa'da yaptıkları sınırlı demokratikleşmenin yasalara yansıtılması bile gerçekleştirilmiş değil.

(...) 12 Eylül darbesi bütün kötü sonuçları ile dimdik ayakta; Türkiye'yi insan hakları, demokrasi, çağdaş toplum düzeninden uzakta tutuyor.

Aynı gün Hikmet Çetinkaya da 12 Eylül'ün sonuçlarını şöyle özetliyordu:

12 Eylül 1980 darbesi Türkiye'yi altüst etti; darbeci generaller 'solun üzerinden silindir gibi geçti'. Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu tüm kurum ve kuruluşlar kapatıldı; sağdan sola tüm siyasal partilerin kapılarına kilit vuruldu; DİSK'in çalışması askıya alınıp malvarlığına el konuldu.

Bu arada yapılmayan tek şey, Nurculardan Süleymanlılara, Nakşilerden Kadiriilere dek tüm tarikatlara hoşgörülü davranılması, onların malvarlıklarına dokunulmamasıydı...

(...) Ben Kenan Evren'i ne zaman görsem yüreğimde bir sızı duyuyorum, 49 gencin idam edilmesini 650 bin kişinin gözüne alınışını, 230 bin kişinin işkenceden geçişini anımsıyorum...

Evren ve Demirel yan yana oturduklarında içimdeki öfke daha da çoğalıyor, AP'lilerin, CHP'lilerin Zincirbozan günlerine dek uzanan fotoğraf karelerine bakıyor, 3 bin öğretmen, 120 üniversite öğretim üyesi, 47 yargıcın görevlerine son verilmesini düşünüyorum...

Toplanıp yakılan yüzbinlerce kitap, dergi, gazete; kapatılan yayın kuruluşları; gözaltında tecavüz edilen genç kızlar, bu fotoğraf karelerinden toplumumuza sesleniyor sanki:

"Siz ne kadar unutkan bir halksınız, yazıklar olsun!"

12 Eylül'ün yirminci yılında, *Cumhuriyet* özel dosyalar ve yazı dizisi ile askeri harekâtın sosyolojik alanlardaki etkilerini ve Almanya'nın buradaki rolünü sorguluyordu. Yazarlardan Orhan Bursalı, 14 Eylül 2000'deki,

12 Eylül'ün öncesi ve sonrasını ele aldığı yazısında; dönemin liderlerinin askeri darbeye adeta davetiye çıkardığını vurguluyordu:

... Esas olan darbe öncesidir.

Darbeye nasıl ve niçin gelindiğidir.

Darbe ortamının hazırlanmasında kimlerin katkısı vardır...

Ana soru, darbe öncesindeki kaos ortamını kimlerin ve nasıl tırmandırdığıdır...

Darbecileri yargılamak dileği, darbe öncesi kaotik ortamın, siyasi ortamının ve sorumlularının da soruşturulmasını kapsamazsa, Türkiye siyasi geçmişten hiçbir ders çıkartamaz.

Darbeyi getiren kaos, tek boyutlu, tek girdili ve tek yönlü yaratılacak bir ortam değildir.

Kaosun oluşması için, sistemi oluşturan hemen hemen bütün elemanların veya parçacıkların düzen dışı ve kuruluş amacı dışına çıkması gerekir.

Orhan Bursalı'ya göre amacı dışına çıkan sistem elemanları şunlardı:

- 12 Eylül öncesi siyasi iktidarlar, ekonomiyi tam anlamıyla çökertmişti. Dönemin liderlerinden Demirel'in "70 sente muhtacız" doğru sözünü tarih hiçbir zaman unutmayacaktır. Türkiye, ampul ve Sana yağının karborsada bile bulunamayacağı bir ülke durumuna düşürülmüştür. Çökmüş bir ekonomiye ise çok doğal olarak devletin yağmalanması eşlik etmiştir.

- Ülkücü kesim, en büyük tarihi fırsatı yakaladıklarını, darbe ile veya darbesiz iktidara gelebileceklerini düşünüyor ve kaotik durumun yaratılmasında başrolde oynuyor ve oynatılıyordu.

- "Solcu" çeteler de, silahlı mücadele ile "daha iyi bir dünya kurabilecekleri" açmazındaydılar ve kaosun tırmandırılmasında doğrusu çok iyi kullandılar.

- Türkiye'nin siyasetini belirleyen ana unsurlar, yani iktidara yakın parti liderleri Demirel ve Ecevit, dünya siyaset tarihine ders olarak geçecek bir uzlaşmazlık örneği verdiler. Duruma doğru teşhisler koyup sivil siyaseti kurtarma ve ortama egemen olma konusunda en ufak bir çaba göstermediler.

- Devletin ve yabancı gizli servislerin örgütleri (tabii CIA ve kontrgerilla), kaotik ortamı doruğa tırmandırmak için, doğrusu fazla zorlanmadı. Birkaç büyük ve önemli suikast, Kanlı Pazar gibi katliamlar, bazı kentlerimizde mezhepleri birbirine kırdırma operasyonları ile Genelkurmay'ın darbe yapması için yeterli koşulları yarattılar.

Darbe sonrası gelişmeler ise Bursalı'nın saptamasına göre; öncesiyle doğru orantılıydı ve 12 Eylül'ün getirisi şunlardı:

Darbe öncesi yaşanan kaostan boyutu ve hacmi, darbe sonrası yü-rürlüğe konan programın şiddeti, zorbalığı, gaddarlığı, insafsızlığı ve alçaklığı ile doğru orantılıdır.

Yani, 12 Eylülcülerin bu Türkiye'ye düşman programlarını uygulama-yabilmeleri için, 12 Eylül öncesinin büyük felaketleri yaşanmak zorun-daydı.

12 Eylül'ün dönem sonrası için en büyük armağanı, bırakın YÖK'ü mökü bir yana, bir yandan aynılıkçı hareketin terörü ve öte yandan şe-riatçıların dalbudak sarması olmuştur. Türkiye, bu iki belayı atlatabil-mek için bütün varlığıyla çok büyük bedeller ödemektedir hâlâ.

12 Eylül, öncesi ve sonrasıyla, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yapılmış en büyük ihanettir.

İlhan Selçuk da 12 Eylül'ü 20. yılında 28 Şubat ile karşılaştırıyor ve şu saptamalarda bulunuyordu;

Medyada kimileri '12 Eylül' ile '28 Şubat'ı bir tutmaya çalışıyor.

28 Şubat, 12 Eylül'ün karşıtıdır:

12 Eylül yönetime el koymuştur..

28 Şubat'ta böyle bir şey yok.

12 Eylül yasaları hiçe saydı..

28 Şubat yasaları uyguladı.

12 Eylül komünizme karşıydı..

28 Şubat irticaya karşı.

12 Eylül yasayı çiğnedi..

28 Şubat "Anayasa'yı uygulayın" diyor.

12 Eylül çok adamı idam etti..

28 Şubat idamı yeğlemiyor.

12 Eylül demokrasiye karşıydı..

28 Şubat demokrasiye saygılı.

İki olguyu bir tutup da ahkâm yürütmek, sapla samanı birbirine ka-nıştırmak olur.

Toktamış Ateş ise "20 Yıl Geçmiş..." başlıklı yazısında 12 Eylül'ün uluslararası bir planın son noktası olduğunu iddia ediyor ve bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyordu:

Bu planın nerede yapıldığı konusunda; kesin, diyebileceğim bir dü-şüncem var. Fakat bu hain planı bize neden "reva gördükleri" konusun-da kuşkuluyum. Türkiye'nin, ABD ve diğer bazı Avrupa devletlerine rağmen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ikinci aşamasını gerçekleştirmesi, bu

planın hazırlanmasına neden olabileceği gibi, ABD'nin Ortadoğu politikalarındaki kimi önemli ayrıntılar da bu planın bir parçası olabilir.

Fakat önemli ölçüde kendi kaynaklarıyla ayakta durmaya çabala-
yan ve bir şeyler başarı gibi görünen Türkiye; 1975'ten itibaren bir kan
gölüne çevrilmiş ve nihayet 24 Ocak 1980 "Ekonomik Tedbirleri" ve bu-
nu izleyen 12 Eylül darbesiyle, tümüyle "dışa bağımlı" ve "köleleştiril-
mek" istenen bir ülkeye dönüştürülmüştür.

'Toktamış Ateş'e göre 12 Eylül konusunda en doğru lafı, bir ABD'li su-
bay söylemişti:

Bizim çocuklar başardılar...

Yıllar sonra Ali Sirmen, 22 Eylül 2001 tarihli yazısında 12 Eylül'ün
eleştirisini yaparken; "Türk kamuoyunun 12 Eylül'le gelen kısıtlamaları
'Aman ne iyi terörün başı eziliyor, eh canım terörle özgürlük ortamında
da mücadele edilmezdi ki; hem demokrasi diye diye teröristlerin bitini
kanlandırdılar' gerekçesiyle sevinçle kabul etmişti" derken, gazetenin ha-
rekâtın ilk günlerindeki benzer tutumunu gözardı ediyordu.

2002 yılında 12 Eylül'ün üzerinden 22 yıl geçmişti. Ama miras bıraktı-
ğı başta Anayasa olmak üzere, antidemokratik yasaların çoğu, YÖK gibi
kurumsal düzenlemeler ve Milli Güvenlik Kurulu'nun ülke yönetiminde-
ki belirleyiciliği hâlâ devam ediyordu. Ayrıca, 12 Eylül'le savrulan binler-
ce hayat da, üzerlerindeki yıkımın izlerini taşıyordu.

Cumhuriyet 12 Eylül'ü 22. yılında "Hâlâ kanayan bir yara, 12 Eylül"
yazısı ile unutmuyor ve yaraları yıllardır sarılamayan darbenin bilanço-
sunu veriyordu.

Aynı gün Toktamış Ateş de köşesinde 12 Eylül'ü ele alıyor ve yazısını
aynı bilançoyla noktalıyordu:

Gözaltına alınan kişi: 650 bin.

Açılan dava sayısı: 210 bin.

Yargılanan kişi: 230 bin.

Hakkında idam istemiyle dava açılan kişi: 7 bin.

Verilen idam cezası: 517.

İnfaz edilen idam cezası: 49 (Öyle bir kin dönemi yaşıyorduk ki,
17 yaşındaki Erdal Eren'i asabilmek için yaşını büyüttüler...)

Tiraj Açısından Cumhuriyet Gazetesi

12 Eylül'le başlayan ara rejimin olağanüstülüğü, toplumda merak
duygusuyla birlikte yanıtı bilinmeyen soruların çoğalmasına neden ol-

muştı. Önünü göremeyen halk, gelecek kaygısıyla gazeteleri satır satır tarayarak bir çıkış kapısı arıyordu. Bu da gazetelerin satışlarında bir patlamaya yol açmıştı.

Cumhuriyet gazetesinin tirajı, 1980 yılında ortalama olarak; 76.358'di. Ancak ay olarak bakıldığında 12 Eylül'den sonra tirajın arttığı, Eylül ve Aralık ortalamalarının 80 binlere çıktığı görülüyordu.

1981 ve 1982 yılında 91 bin olan tiraj, 1984'te 93.984 oluyor ve bir yükseliş trendine girerek 1987 yılında 124.415 gibi bir rakama ulaşıyordu.

Bu yıllarda *Cumhuriyet*'in ortalama satışları 100 bin ile 127 bin aralığında belli bir yörüngeye oturmuşken, 1991'in sonlarında birdenbire yüzde elli azaldı.

Peki ne oldu da, tirajlarda ani bir kayıp yaşandı?

Bu sert düşüş, *Cumhuriyet* gazetesinin yayın yaşamındaki ikinci krizden kaynaklanıyordu. Okuyucu boykota başlıyor ve "tarih tekrardan ibarettir" sözü, Cumhuriyetçiler tarafından bir kez daha kanıtlanıyordu.

Okay Gönensin, 6 Ağustos 2001 günü *Sabah* gazetesinde yazdığı "Bir 'köşe yazısı' olayı" yazısında; o dönemde *Cumhuriyet*'in yazı işleri müdürü olarak yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

1991 yılında *Cumhuriyet* gazetesi, içerik ve teknolojik olarak kendini güçlendirmiş ve ortalama 140 binlik günlük satışıyla büyük gazeteler arasında yerini ve etkinliğini korumaktaydı. O yılın sonundaki seçimlerden, 8 yıldır iktidarda olan ANAP yenilgiyle çıktı ama, Demirel'in DYP'si ile İnönü'nün SHP'si de çoğunluğu alamadılar. Bu sonuca göre iki hükümet seçeneği vardı. Ya DYP ile ANAP ya da DYP ile SHP koalisyon kuracaktı.

Cumhuriyet'in köşe yazarlarının çoğunluğu SHP'nin hükümete girmesi gerektiği görüşündeydi. Bir gün Osman Ulagay, ekonomi sayfasındaki köşesinde, ANAP'la DYP'nin özellikle ekonomi alanındaki görüşlerinin çok yakın olduğunu ve doğal olarak bu iki partinin koalisyon kurması gerektiğini yazdı.

Bunun üzerine *Cumhuriyet*'in diğer köşe yazarları kıyameti kopardılar. Savundukları şuydu: "Osman Ulagay'ın görevi ekonomi yorumu yapmaktır, bu yorum görev sınırını aşmıştır, kendisi sadece ekonomi yazması için uyarılmalı, eğer kabul etmezse işine son verilmelidir."

Gazete yönetimi ise (Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal, Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin) şunu savundular: "Osman Ulagay, köşe yazarlığı görevine ve bunun gerektirdiği fikir özgürlüğüne uygun yorum hakkını kullanmıştır, müdahale söz konusu olamaz."

Tartışma büyüdü. Başta İlhan Selçuk, köşe yazarlarının büyük çoğunluğu *Cumhuriyet*'ten ayrıldı ve İlhan Selçuk, *Hürriyet*'e yazdığı "Cumhuriyet okumuyorum, çünkü Cumhuriyet okuruyum" başlıklı yazıda okuyucuları gazeteyi "boykot'a çağırdı. Satış 70 bine kadar düştü. O sırada Melih Aşık, *Milliyet*'teki köşesinde "*Cumhuriyet*'in başyazarlarını imzasız olarak Mehmet Barlas yazıyor" şeklinde bir "yalan"a yer verdi ve düzeltme de yapmadı. Tiraj 40 bine düştü.

Cumhuriyet yöneticileri gazeteden ayrıldı, İlhan Selçuk ve diğer köşe yazarları döndüler.

Okay Gönensin'in kısaca özetlediği, daha sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacak olan bu gelişme ile bazı yazar, öğretim üyesi ve sanatçılardan oluşan okur grubunun başlattığı "*Cumhuriyet*'i okumuyorum" kampanyası, okuyucuların gazeteden uzaklaşmasını sağlamış ve böylece gazete yıllar yılı içinden çıkamayacağı bir açmaza saplanmıştı.

1991'in Ocak ayında 127 bin olan tiraj, Nisan'da 100 bin, Eylül'de 115 bin, Ekim'de 119 bin seviyelerindeyken; 5 Kasım 1991'de yaşanan depremle tiraj bir haftada 66 bine, Aralık ayında da 54 bine inmişti.

Ancak düşüş durmamış, okur boykotu genişleyerek devam etmişti. Ocak 1992'de 47 bin, Şubat'ta ve Mart'ta 42 bin olan tiraj, Nisan ayında eski kadronun geri dönmesiyle birlikte bir ivme kazanmış ve o ayın ortalaması 54 bine yükselmişti.

Ne var ki, 6 aylık krizin faturası ağır olmuş, *Cumhuriyet* kaybettiği okurlarının birçoğunu, o dönem *Cumhuriyet*'e en yakın bulunan *Milliyet* gazetesine kaptırmıştı.

Gazeteden ayrılan birkaç yazar da, *Milliyet*'te çalışmaya başlamışlardı.

Bu krizden sonra tirajda bir açmaza giren *Cumhuriyet*'in 1993 yılının tiraj ortalaması 67 bin, 1994'ün ortalaması ise 61 bin seviyesinde kalmıştı.

Aslında tiraj sıkıntısı bütün gazetelerde yaşanıyordu. Oysa okuma yazma ve kentleşme oranı artmıştı. Buna rağmen tirajlarda genel bir durgunluk hatta kayıplar yaşanmasının temel nedeni, Türkiye ekonomisiyle bire bir ilişkiliydi.

1994 yılında alınan 5 Nisan kararlarıyla, toplumun alım gücünde azımsanmayacak bir düşüş olmuştu. Hal böyle olunca, tasarruf yapılacak ilk harcama kültür ve eğlence oluyor, bu da okuyucuları daha ucuz fiyatlı gazetelere yöneltiyordu.

Cumhuriyet tam toparlanmaya başladığında meydana gelen ekonomik kriz gazeteyi yeni bir tiraj bunalımına sokuyor ve satışlar beklenmedik bir şekilde inişe geçiyordu.

Krizin etkisi sadece 1994 yılında hissedilmeyecek, ertesi yıl *Cumhuriyet*'in tirajı ortalama 8 binlik bir kayıpla 53 bine düşecekti.

Durumun kötüye gittiğini gören yönetim elinden geleni yapıyor, bütün imkânsızlıklara rağmen gazetenin yazar kadrosu güçlendirilmeye çalışılıyordu. Ama promosyon savaşlarının bütün şiddetiyle yaşandığı dönemde, *Cumhuriyet*'in diğer gazetelerle rekabet şansı gittikçe azalmaktaydı.

Ancak bir yıl sonraki seviye daha da kötüydü ve 91'de yaşanan yönetim krizindeki tirajlara inilmişti.

1996 yılının sonunda ulaşılan 48.487'lik satış, gazetede herkesin canını sıkırmıştı özellikle de İlhan Selçuk'un. 20 Ocak 1997 günlü yazısında gazete satışını arttırmayı şöyle formüle ediyordu:

... Gazeteyi ucuzlatarak fiyatını 10 bin liraya indirip 'damping' yaptın mı bir elde 100 bini aşarsın; üstüne promosyon, kupon, piyangoyu da eklendin mi satışını katlarsın.

Bunun için 'havuz' gerekli...

Cumhuriyet'in 'havuz'u yok...

Yazının sonunda İlhan Selçuk, gazetenin girdiği açmazın çözümü için çareyi okuyuculara danışmakta buluyordu:

Şu güne dek mali dengemiz yerli yerinde; ama *Cumhuriyet* 1996'yı kötü geçirmiş. Ortalama 48.487 satış kötü. Çeşitli kamuoyu araştırmalarına göre bir *Cumhuriyet*'i 5 kişinin okuduğu anlaşılsa da kötü. Anadolu Üniversitesi'nin yurt çapında 73 bin kişi üzerinde yaptığı 'En çok hangi gazeteye güvenirsiniz?' anketinde birinci *Cumhuriyet* çıksa da kötü...

1997'de ne yapalım?... Biz de havuz gazetesi mi olalım? Kupon mu satalım? Üstelik fiyatımızı da arttırmak zorundayız, ya 60 bin olacağız ya 70 bin...

Cumhuriyet okuru ne düşünüyor?

Cumhuriyet gittikçe, Türkiye'nin en pahalı gazetesi haline geliyordu. Üstelik *Yeni Yüzyıl* ve *Radikal* gibi siyasi yelpazenin aynı yönünde olan iki de rakibi olmuştu. Ve fiyatı daha ucuz olan iki rakibine karşı tirajını yükseltmesi mümkün gözüküyordu.

Sonuçta tahmin edilen oldu. Gazetenin 97'de tirajı 46.345'e inmişti. *Cumhuriyet* 98 yılıyla birlikte, girdiği tiraj açmazından kurtulma çalışmalarını hızlandırdı ve promosyona başladı. Kültürel içerikli bu promosyon-da haftada iki gün cep kitabı veriliyordu. Bu uygulamayla kısa sürede sonuç alındı ve o yıl ortalama tiraj 49.814 oldu. 99 yılı ise 52 bin'lik tirajıyla geçen kötü günleri bir nebze de olsa unutturacak umut vaat ediyordu

Ancak bu iyiye gidiş uzun soluklu olmuyor, ibre tekrar aşağıya inerek 2000'de 46 bini gösteriyordu. 2001'in ilk yarısında ortalama 47 bin olan ti-

raj ise; ülkenin ekonomik anlamda dibe vurma aşamasına gelmesiyle, mevcut gazetelerden iki kat pahalı olan *Cumhuriyet*'in kapatılmaya çalışılan yaralarının tekrar açılmasına neden oldu. Aralık ayına gelindiğinde; tiraj 37 bin olmuş ve gazetenin yıllık satış ortalaması 41 bin 877'ye inmişti.

2002'nin ilk altı ayında ise 37 bin ile 39 bin aralığında seyreden satış rakamları yaz sonuna doğru 40 binleri bulmuştu.

"Dergi", "Bilim ve Teknik" ve "Kitap" ekleri, tiraj anlamında gazetenin takviye motorlarıydı. Bu eklerin verildiği günlerde satışların yüksek olduğu dönemlerde 10 ile 25 bin arasında artışlar meydana gelmekteydi.

Gazete Fiyatları Kanatlanıyor

1980'li yıllar enflasyonun önlenemez yükselişine tanıklık edecekti. 24 Ocak 1980'de alınan ekonomik kararlar uzun vadede etkisini gösterecek, ekonomi piyasasının nabızı ABD Doları'na göre atacaktı.

Cumhuriyet gazetesinin fiyatı 1980'de 10 TL iken yüksek devalüasyona iki yıl dayanabilmiş ve 3 Şubat 1982'de yüzde yüzlük bir zamlarla 20 TL'ye çıkmıştı.

Devalüasyonla birlikte, artık zamların sağanak halinde yağdığı zamanlar başlamıştı. 7 ay sonra *Cumhuriyet* 30 TL'ye ulaşıyor, çok geçmeden yeni bir zamlarla Şubat 83'te 40 TL oluyordu.

1983'le birlikte I. Özal hükümeti kuruluyor, siyasette ve ekonomide değişim rüzgârları esiyor, ancak enflasyon ve devalüasyon gündemden inmiyordu.

Mayıs 1984'te 50 TL olan *Cumhuriyet*, bir yıl sonra 70 TL'ye, üç ay sonra da 100 TL'ye fırlıyordu. Gazete artık üç haneli fiyatlara satılıyordu ama, 1986'da 120, Şubat 1987'de 150 TL'yi bulmasına rağmen düştüğü ekonomik krizden kurtulamıyordu. Bunda, hükümetin gazete kâğıdına yaptığı aşırı zam da etkendi. Çünkü 1986 Aralık ayı ile 1988 Nisan'ı arasında gazete kâğıdı beş kez zamlanmıştı.

Zamsız geçen kuruluş yıllarına nazaran, *Cumhuriyet*'in fiyatı üç beş ay arayla artmaya devam ediyordu. Nisan 1988'de 300 TL, 1989'da önce 500 TL, iki ay sonra 600 TL oluyordu.

1990'da Türk Lirası'nın konvertibl hale gelmesi ve Amerikan Doları'nın 2000'li rakamlara ulaşması yetmezmiş gibi; ortaya çıkan Körfez Krizi ve dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın "Bir koyup üç alalım" mantığı ile krizde taraf olmamız, ülkedeki ekonomik darboğazı derinleştirmişti.

Bu arada, gazete kâğıdına yapılan zam ve SEKA'daki grev nedeniyle kâğıt ithal etmek zorunda kalan gazeteler zor durumdaydılar. Hele, hükümete muhalif olanların durumu daha da kritikti. Çünkü Turgut Özal'ın başbakan olduğu dönemde, 1983'te gazete kâğıdının tonu sadece 120 bin liraydı. On yıl sonra, 1 Aralık 1992'de ise gazete kâğıdının ton fiyatı 4 milyon 200 bin liraya çıkmıştı. İktidarı destekleyenler zararlarını aldıkları teşvik ve düşük faizli kredilerle dengeliyorlar, hatta kâra geçiyorlardı. İktidara muhalif olan *Cumhuriyet* gibi gazeteler ise, bu zararı sadece fiyatlarına yansıtabiliyordu.

1990'ın başında 700 TL fiyatla satılan *Cumhuriyet* gazetesi, yıl sonunda 1.000 TL'ye ulaşıyordu.

1991'de *Cumhuriyet* ekonomik çıkmazını düzeltmeye çalışırken, yönetimle yazarlar arasındaki anlaşmazlıktan çıkan problemin, gazeteyi iflas noktasına götüreceğini henüz kimse bilmiyordu.

Ve o yıl *Cumhuriyet* zam şampiyonu oluyor, 1.200 TL ile başladığı yılı, 5 kez yapılan fiyat artışıyla 2500 TL ile kapatıyordu. 92'de 3.000 TL, 93'te 5.000 TL, olan gazete; 94'ün 5 Nisan'ında yaşanan ekonomik kriz ile yılı 12 bin TL olarak bitiriyordu. 1995'te ise 72. yaşına 15.000 lira olarak giriyordu.

90'ların ikinci yarısında *Cumhuriyet*, maliyetlerle birlikte rakipleriyle de amansız bir arbede içine girecekti. Çünkü 1996'da gazeteler tiraj kazanmak için fiyatlarını indirmeye başlamışlardı. *Cumhuriyet*'in rakibi *Yeni Yüzyıl* Eylül'de fiyatını 50 bin liradan 10 bin liraya çekti. Bu da yetmezmiş gibi *Cumhuriyet*'e ikinci rakip olarak, *Radikal* gazetesi 13 Ekim'de yayın hayatına başlıyordu, hem de 10 bin lira fiyatla... Bir ay sonra iki rakip gazete olan *Yeni Yüzyıl* ve *Radikal* ortak bir kararla fiyatlarını 15 bin liraya yükseltiyorlardı.

Rakipleri fiyat indirirken, *Cumhuriyet* 96'yı, bin bir zorlukla 50 bin lirada tutunarak bitirdi. Ancak daha fazla dayanamadı ve 5 Şubat 1997'de 10 bin liralık bir artışla 60 bin liraya yükseldi.

Ancak 10 bin liralık artış çok sembolik olmuştu ve gazeteye hiçbir fayda sağlamamıştı. Bağımsızlığa gölge düşürmemek adına bir ay sonra, 15 bin liralık bir zam daha yapıldı. Ve *Cumhuriyet* 75 bin lira oldu. Ancak bu fiyat da gazeteyi kurtarmadığından yüzde 20'lik bir zamlarla 3 Ekim'de 90 bin liraya ulaştı. Ne yapılsa gazetenin mali yapısı düzelmiyor, gün geçtikçe dibe vurma çanları daha hızlı çalıyordu. Kısa vadeli çözüm; yeni bir zamdı.

Ve bir ay sonra 7 Kasım 1997'de yüzde 10'luk bir zam daha yapılarak, 100 bin lira olmuştu *Cumhuriyet*... Yine her zamanki gibi okurların hoşgö-

rüsüne sığınılıyordu. Çünkü *Cumhuriyet*'in artık tek dayanağı okurları kalmıştı. Gazete adeta para öğütüyordu ve aradan üç ay geçmeden yeni bir zam daha yapılması gerekiyordu.

Sonunda yine okurun bilincine güvenmekten başka çare kalmamıştı. 4 Şubat 1998 günlü "*Cumhuriyet*" imzalı yazıyla bir kez daha durum açıklanmış ve "Bugün ülkemizde iki tür gazete var: ya bir cemaate (bir tarıkata) bağlı gazete ya da bir gruba bağlı gazete!.. Bu yapı içinde tek bağımsız gazete *Cumhuriyet*'tir; ama bağımsızlık hem bize, hem okurlarımıza pahalıya mal oluyor" denilerek gazetenin 125 bin lira olduğu bildirilmişti. Fakat bu da yeterli bir çözüm değildi ve gazetenin fiyatı, iki ay sonra 3 Nisan'da 150 bin liraya çıkarıldı.

Reklam gelirini arttıramayan, yeni sermayedar da bulamayan gazetenin ayakta durabilmesi için tek çözüm zam yapmaktır, ancak her zamlarla birlikte vefalı okuyucuların dayanma gücü biraz daha azalıyordu.

9 Temmuz 1999'da 250 bin lira olan gazete, 5 Kasım 2000'de 350 bin'e çıktı.

Ortalama gazete fiyatlarının 100 bin ile 175 bin arasında olduğu bir dönemde; *Cumhuriyet*'in 350 bin olması gerçekten çok fazlaydı. Herkes bunun bilincindeydi ancak başka alternatifi olmayan yöneticiler, açık veren bütçeyi ancak bu yolla kapatabiliyordu.

Bütün bu zamlara karşın hâlâ gazeteyi alan okuyuculara, adeta minnet duyuluyordu. Bu duyguları da, İlhan Selçuk 21 Kasım 2000 günlü yazısında "Okurlarımıza Şükran..." başlığıyla şöyle dile getiriyordu:

Seksen sayfalık bal dök yala gazeteler 175 bin liraya satılıyor...

Cumhuriyet 20 sayfa... 350 bin lira...

Kâğıdı kötü, rengi soluk, baskısı ahım şahım değil ve siyah-beyaz...

Anlamı ne bunun?..

Üniversitelerde gazetecilik öğrenimi gören gençler gazeteciliği gerçekten öğrenmek istiyorlarsa, hocalarıyla birlikte bu olayın ardındaki gerçeği irdelemek zorundadırlar.

Elinizdeki ürünün fiyatına, halkın geçim sıkıntısından kan ağladığı ve basın dışı kaynaklardan beslenen gazetelerin damping yaptığı bir süreçte yüzde 40 zam yapıldı; aydın *Cumhuriyet* okurları, Türkiye'de yaşanan olayların ve medya gerçeğinin ayırdında olduklarından gazetelerini bırakmadılar.

Selçuk yazısını "Bizim tek dayanağımız sevgili okurlarımızdır; onlara şükran borçluyuz" diyerek bitiriyordu.

Ancak çok değil 6 ay sonra, 4 Mayıs 2001'de yeni bir zam yapılıyor ve gazete 400 bin lira oluyordu.

Aynı gün yayımlanan bir haberde; "1980'lerde Özal döneminde uygulamaya konan 'dolarizasyon', 1990'lı yıllarda ağırlığını daha çok duyurdu; enflasyon fırtınası *Cumhuriyet*'i de etkiledi" denilerek, yapılan zammın nedenleri üzerinde duruluyordu.

Gazetenin bağımsızlığının artık pahalı ve bulunmaz bir erdem haline geldiğini söyleyen Cumhuriyetçiler, her fiyat artışından sonra tek dayanaklarının okurları olduğunun altını önemle çiziyorlardı.

Hatta, İlhan Selçuk'un zam öncesi ve sonrası mutlaka bir iki yazısında bu konuya değinmesi gelenek haline gelmişti.

2001'in son zammı 1 Eylül'de gerçekleşti ve yüzde 25'lik bir artışla *Cumhuriyet* 500 bin lira oldu.

Ülkenin en pahalı gazetesi olmanın zorunluluğu, "*Cumhuriyet* 500 Bin Lira!.. Okurlarımızla Söyleşi" başlığıyla, neredeyse birinci sayfanın yarısını kaplayan bir yazıyla okuyucularla paylaşılıyordu.

... *Cumhuriyet* tek bağımsız gazetedir. Dinci kesim dışındaki kalan bütün gazeteler 'grup' gazeteleridir; belirli konularda bir elden yönetilmektedirler; büyük holdingler ve bankalarla bütünleşmişlerdir; tekellilik ağır basıyor.

Peki, *Cumhuriyet* bugünkü bağımsız durumunu sürdürebilecek midir?.. Okurlarımızla konuşmak istediğimiz budur ve okuduğunuz yazı yalnız bir zam haberi değildir. Türkiye'de çanlar bütün medya için çalmaktadır. Yayın özgürlüğünün olmadığı yerde demokrasinin de olmayacağını bilen bir kamuoyunun varlığı gerekiyor.

Bir iç dökme halinde yazılmış yazının son cümlesi artık, *Cumhuriyet* için klasik bir sözcük haline gelmişti: "Tek güvenimiz aydın ve bilinçli okurlarımızdır."

Ancak fiyat artışları Türk Lirası karşılığı yükselse de, dolar bazında gün geçtikçe düşüyordu. Örneğin, 9 Temmuz 1999'da *Cumhuriyet* 250 bin liraya çıktığı gün 58 sent olmuştu. 5 Kasım 2000'de 350 bin liraya çıktığı gün 51 sent, 4 Mayıs 2001'de 400 bin lira olduğunda 35 sent düzeyindeydi. 1 Eylül 2001'de ise 500 bin liraydı ve 30 sent bile değildi.

Son fiyat artışıyla okuyucuların gönlünü alan İlhan Selçuk, gazetenin Amerikan Doları karşısındaki durumunu, 1 Eylül'de yazdığı "Binin Yarısı Beş Yüz..." adlı yazıda şöyle özetliyordu:

Gazetenin fiyatını Amerikan Doları'na vurdun mu değeri kalmıyor.

Bereket versin *Cumhuriyet* Amerikan Doları'yla satın alınabilecek bir gazete değil...

Nihayet Ofset Baskı...

Cumhuriyet gazetesi düşünsel olarak aydınlanmacı ve ilerici olarak kabul görüyorsa da, teknolojiyi kullanmada bir o kadar muhafazakârdı.

1960'ların ikinci yarısında ofset baskıya geçen ulusal basını, *Cumhuriyet* 15 yıl geriden takip ediyordu.

20 Haziran 1983'te ofset baskıya geçiş de, bir anlamda zorunluluktandı. Çünkü, tipo rotatife uygun kâğıt bile bulunmuyordu. Ofset tekniğine uygun üretilen kâğıtlarda ise baskı kalitesi bozuk oluyor, bu da okuyucunun tepkisine neden oluyordu.

Dönemin Genel Yayın Müdürü Hasan Cemal'e göre de, *Cumhuriyet*'in ofsete geçişi çok gecikmiş bir karardı ve bu kararın alınmasındaki nedenleri şöyle sıralıyordu:

Cumhuriyet'in ofsete geçiş zorunluluğu artık ertelenemez bir duruma gelmişti. Birincisi, basınımuza egemen olan sistem ofsetti. Örneğin, gazetelerimizin Anadolu baskısı için sayfa nakli artık faks yoluyla yapılıyordu. Dolayısıyla *Cumhuriyet*, bu sayfa naklindeki hızla yarışmıyordu artık. Dağıtım örgütleri bizi sıkıştırıp duruyorlardı. Zorunlu olarak öteki gazetelerden daha erken sayfa yapıyorduk, birçok haberi atlamak pahasına.

İkincisi, bütün basın ofsete geçtiği için, tipo sisteme göre kalifiye eleman da yetişmez olmuştu artık. Dizgi operatörü bulamıyorduk, baskı ustası bulamıyorduk. Sonra bu sistemin gerektirdiği kaliteli malzemeyi bulmak da olanaksızlaşmıştı... Makineleri yenilemek olanağı yoktu, çünkü, artık tipo makineler üretilmiyordu. Parça bulmak bile zordu. Bu yüzden de, *Cumhuriyet*'in baskı kalitesi geçmiş yıllarla oranlanamayacak derecede bozulmuştu. Baskı kalitesinin bozulması da, ister istemez okurumuzu yitirmemize neden oluyordu.. ..

Bir de *Cumhuriyet*'in ilan gelirini etkiliyordu olumsuz yönde, bu durum. Çünkü, ilan şirketleri reklam kampanyaları sırasında bir de *Cumhuriyet* için ayrı reklam metni reklam klişesi hazırlamak istemiyorlardı.⁹⁶

Doğal olarak baskı tekniğini değiştirmek kolay olmayacaktı. Öncelikle finansman sorununun çözülmesi gerekiyordu. Dönemin Müessese Müdürü Emine Uşaklıgil karşılaşılan sorunlara çözüm üretenlerden biriydi:

Biz ofset teknolojisine geçmeye artık karar verdiğimizizde işin maliyeti "*Cumhuriyet*"in bütçesine göre korkunç pahalıydı. Benim o sırada savunduğum görüş; yeni teknolojiye yatırım yapılması ve bunun gazetenin kendi gelirleriyle finanse edilmesi idi. Bir başka sorun da önceki

tipo tekniğine alışmış kadronun ne yapılacağıydı. O korkutmaya başlamıştı herkesi, özellikle teknik elemanları. Onu da fazla bir sancı doğurmadan tedrici geçişle çözdük. Emekliliği gelenleri emekli ettik, kalan elemanlara da bilgisayarla yazma-dizmeyi öğrettik. Teknik kadroyu biraz daralttık. Ofset teknolojisine geçmek için en büyük adımı attığımız sırada baskı makinesi için döviz transfer ettiğimiz gün gazetenin Sıkıyönetim tarafından kapatılmış olması birden büyük bir sarsıntı getirdi "*Cumhuriyet*"in bütçesine.⁹⁷

Cumhuriyet'in tipo baskıdan ofset baskıya geçişi büyük bir kâğıt tasarrufu da sağlamıştı. Tipo baskıda 68 santim basılan gazete, ofsete geçtikten sonra üst ve alt kısmındaki beyaz boşluklardan alınarak 56 santime indiriliyor ve 7 santimlik bir kâğıt kazancı elde ediliyordu.

Ofset baskıyla geç tanışan *Cumhuriyet*, bilgisayar teknolojisinde rakipleriyle arayı çabuk kapatmış ve 1987 yılında bilgisayar sistemlerini kurmuştu.

Bu dönemde teknik olarak büyük yenilikler gerçekleştiren *Cumhuriyet* gazetesi, dağıtım şirketinde de değişiklik yaşamıştı. Gameda şirketi tarafından dağıtılan gazete, bu şirketin 1992 yılında kapanması üzerine, 24 Eylül 1992'de faaliyete geçen Yay-Sat tarafından dağıtılmaya başlandı. 4 Eylül 2002'den itibaren de Birleşik Basın Dağıtım tarafından dağıtımı yapıldı.

1994'ün Aralık ayında ise İstanbul'da bazı pilot semtlerde *Milliyet* ile abonelik sistemini uygulamaya başladı. Ancak sistem başarılı olmadığından bundan vazgeçildi.

Abonelik sistemi sadece yurtdışında olan okuyucular için "*Cumhuriyet Günlük*" ve "*Cumhuriyet Hafta*" olarak iki alternatifli şekilde sürdürüldü.

"Cumhuriyet Her Gün Sadece Gazete Verir"

24 Ocak ekonomik kararlarıyla birlikte Türkiye dışa açılıyor, toplum tüketime özendiriliyor, yabancı markalar yiyecekten lüks maddelere kadar vitrinlerde sıra sıra boy gösteriyordu.

12 Eylül'le apolitize olmaya zorlanan toplumu, özellikle gençleri marka düşkünlüğü sardıkça, reklamlar gündelik hayatın vazgeçilmezleri arasına dalga dalga giriyordu.

Cumhuriyet de bu dalgayı yakalamış, 80'lerde reklam pastasından aldığı dilimi büyüttü. 1984 yılında yapılan bir araştırmaya göre gazetenin yüzde 23.29'u reklamlara ayrılmıştı.⁹⁸

90'lı yıllar ise reklamcılarının saltanat sürdüğü zamanlardı. Reklamların boyutları büyümüş, gazeteye yarım ya da tam sayfa olarak girmeye başlamışlardı. Özel televizyonların ve radyoların çoğalmasıyla birlikte televizyon programları da duyurularla tanıtılır olmuştı. Gelişen teknoloji telefonları cebe sokmuş, dolayısıyla cep telefonu markalarının rekabeti de reklamcılık sektörüne canlılık getirmişti.

Cumhuriyet de sektörün bu gelişiminden payını alıyor; özellikle banka, beyaz eşya, cep telefonu, otomobil gibi orta ve üst gelir grubuna yönelik reklamlar göze çarpıyordu. Ayrıca, radyo ve tv programı ile büyük holdinglerin reklamları da sık görülür olmuştı.

Ama ne var ki, *Cumhuriyet*'in titizliği ile övündüğü okuyucusu yayımlanan reklamlara karşı müşkülpesent davranıyordu. Gazetenin ilkelere aykırı en küçük hatayı acımasızca eleştiren ve tepkisini gecikmeden gösteren okuyucu; beğenmediği reklam olursa gazeteyi telefon, faks ve mektup yağmuruna tutuyordu.

Gazete yönetimi ise "*Cumhuriyet*'in sahibi okuyuculardır" şiarını benimseyip, okuyucularının görüşlerini önemsiyordu. Ancak mali zorlukları aşabilmenin temel faktörü olan reklam konusunda beklenen, biraz da hoşgörüydü...

İşte bu tür reklamlardan biri, 8 Ocak 1998 günü yarım sayfa olarak yayımlanıyordu. "Türkiye 'Altın' çağına giriyor" sloganıyla yayımlanan "Eurogold" reklamına tepki gecikmedi. Okur, çevre sorunlarına duyarlılığıyla tanınan gazetesine bu reklamı yakıştıramamıştı.

Birkaç gün sonra İlhan Selçuk, reklamı konu edinen yazılarının ilkinin kaleme alıyordu. "Okur Bilinci" başlıklı yazısında açıkça gazetenin reklam gelirine ihtiyacı olduğunu, reklamın gazetenin görüşünü yansıtmadığını dile getiriyordu:

Dört beş gündür yurtdışındaydım, döndüğüm zaman her zamanki gibi masamın üstünde mektuplar buldum, bunlardan birinde okurumuz diyor ki:

"8 Ocak 1998 tarihli gazetede Eurogold Madencilik A.Ş.'nin ilanının yayımlanmasını *Cumhuriyet* gazetesinin etiği açısından lütfen yorumlar mısınız?"

Güzel tepki.

İlhan Selçuk, *Cumhuriyet*'in satış ve reklam olmak üzere iki gelirinin bulunduğunu ve reklam gelirinin, satış gelirinin yarısı kadar olduğunu özenle vurgulayarak şöyle diyordu:

Eurogold Madencilik A.Ş. ilanı *Cumhuriyet*'te yayımlanınca kıyamet koptu; bu reklamı *Cumhuriyet*'e yakıştırmayanlar çıktı.

Neden?

Eurogold'un reklamı doğru söylemiyormuş, gerçekleri dile getirmiyormuş.

Peki, yayımladığımız öteki reklamlar, gerçekleri mi dile getiriyorlar?

Haber başka, reklam başka, yorum başka...

Gazete reklamı yayınlar, reklam sahibinin duyuru hakkına saygı göstermek zorundayız; ne var ki gazetenin ölçülerine de özen göstermek gerekir.

Gazetenin satış grafiğinin düştüğü, reklam girdilerinin özellikle resmi ilanların azaldığı bir dönemde, yani gazete güçlkle ayakta tutulmaya çalışılırken, okuyuculardan gelen tepkinin abartılı olduğu düşünülüyordu.

Gerçi resmi ilanların düşüşü gazetenin iktidarla olan ilişkilerinin seyrine bağlıydı ama, *Cumhuriyet*'in 90'ların ortasından sonra kurulan koalisyon hükümetleriyle arasının iyi olduğu da söylenemezdi. Resmi ilanlarda, gazeteler arasında haksız rekabet yapıldığını düşünen dönemin Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinc, haftada bir yazdığı "Cumhuriyet'ten Okurlara" köşesinde, bu soruna dikkat çekiyor ve iktidarla resmi ilanların organik bağına açıklama getiriyordu:

Doğan Grubu'nun, resmi reklam yayımlama hakkı olan 5 günlük gazetesi var. *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta*, *Meydan* ve *Fanatik*. Bu gazeteler 1995 yılında toplam gazete satışının yüzde 34.43'ünü gerçekleştirmişler. Buna karşılık, resmi reklam harcamalarının yüzde 42.65'ini almışlar.

Bilgin Grubu'nun ise aynı hakka sahip 3 günlük gazetesi; *Sabah*, *Yeni Asır* ve *Takvim*, bir de "günlük dergi" konumunda yayımlanan *Yeni Yüzyıl* gazetesi var. 1995 yılındaki toplam satışın yüzde 26.51'ini oluşturmuşlar. Aldıkları resmi reklam ise toplam reklam harcamasının yüzde 28.22'si olmuş.

Gelelim *Cumhuriyet*'e. Gazetenizin 1995 yılındaki satış payı, yüzde 1.8. Buna karşı resmi reklamların yüzde 0.033'ünü yayımlamış. Bu bir şikâyet değil. Bağımsızlığını korumaya çalışan bir gazetenin, yolsuzlukları, çıkar çatışmalarını çekinmeden yazmasının bedelini belgelemesi ve iktidar-basın çıkar yakınlaşmasının tehlikelerine dikkat çekmek için yazdım.

İktidardan umudunu kesen Cumhuriyetçiler, reklam gelirini arttırmak için çeşitli alternatifler yaratıyor ve iş ilanları gazetenin sayfalarında görülmeye başlıyordu.

Hatta 98 yılının 14 Şubat'ında, *Cumhuriyet* bir ilki daha gerçekleştirmiş ve Sevgililer Günü'nü kutlamıştı. Sürekli eleştirdiği boyalı basının taktiğini kullanarak küçük ilanlara sayfalarını açmış; sevgi mesajlarıyla

birlikte kalpler, kediler, çiçekler, elit ve demokrat gazeteciliğe nazire, adeta liberal gençliği fethetmişti.

Artık gazeteye gelir yaratmak için daha önce hiç denenmemiş atılımlar yapılıyordu. 99 yılından itibaren, *Cumhuriyet*'in bağlı ortaklıklarından olan "Yapım-C" şirketi, yaz sezonu boyunca yeni bir strateji belirleyerek, okuyuculara anlaşılabilir otel ve tatil köyü tanıtımı yapıyor ve "Düşlediğiniz Tatil Gerçek Oluyor!" sloganı ile yarım sayfalık çekici reklamlarla müşteri toplamaya çalışıyordu.

Hal böyleyken; okuyucu eleştirileri durmaksızın devam ediyordu. Artık reklam alamamak kadar, reklam almak da sorun oluyordu *Cumhuriyet* için... Okuyucuları gücendirmemek adına bu durum sürekli gündeme getirilmese de, İlhan Selçuk iki yıl sonra yeniden bu konuya değinmek zorunda kalmıştı. Ama bu kez, eski arkadaşı, yoldaşı Doğan Avcıoğlu'nun deyimiyle "risk almaktan korkan, aşırı ihtiyatlı" İlhan Selçuk üslubunu değiştirmiş, reklamı eleştiren okuyucularını incitme pahasına alaylı bir dil kullanmıştı yazısında:

Yazı işleri Müdürümüz İbrahim Yıldız:

"- Abi," dedi, "okurlarımızdan Kombassan reklamına tepki var."

Ne diyorlar?

"- *Cumhuriyet*'e yakışmaz, diyorlar."

Bergama'da altın madeni işleyen Eurogold'un reklamları da okur tepkisiyle karşılaşmıştı; bu alanda CUMOK duyarlılığı yamandır.

Ve bu gazetenin gerçek sahibi okurlardır; *Cumhuriyet*'te patron yok!..

Cumhuriyet'in medyadaki rakiplerinin artık gazeteler değil bankalar ve holdingler olduğunu hatırlatan İlhan Selçuk, bu koşullara rağmen şikâyet edenlere şöyle sesleniyordu:

İşte bu ortamda bizim *Cumhuriyet* okuru da Kombassan reklamına bozulmaz mı?

Safiyetimizi kutluyoruz!..

Ancak bu demir leblebi tavındaki yazılar bile durumu değiştirmeyecek, okur denetimi ve müdahalesi aynı tempoda sürecekti.

Bu durumda son çare olarak, genelde siyasi ve önemli konuların yer aldığı "*Cumhuriyet*" imzalı bir başyazının konusu reklamlara ayrılıyordu. Normalde birinci sayfada yayımlanan başyazı, bu kez yedinci sayfada, biraz tedirgin ancak sitemkâr ifadelerle okuyucudan anlayış istiyordu. 12 Haziran 2001 tarihli başyazıda; gazetenin satış ve reklam geliri olmak üzere iki gelire sahip olduğu ve reklamın öneminin reddedilemeyeceğinin altı kalın çizgilerle çiziliyordu:

... Okurlar –müşteri de diyebiliriz– bir kitap, dergi ya da gazetede gördükleri reklamların hesabını yazı işlerinden ya da yayın müdürlerinden sormayı düşünebilir mi?.. Reklama güvenerek aldığı kunduranın kısa sürede delinip parçalandığını gören kişi, gazete ya da dergiden şikâyetçi olabilir mi?.. Ya da yayın içeriğini beğenmediği bir kitap, dergi veya gazetede reklamını gördüğü banka ya da turizm şirketini müşterinin protesto etmesi, birbirinden ayrı işlerin birbirine karışması anlamına gelmiyor mu?..

Yumuşak bir tarzda başlayan başyazı gittikçe sertleşiyor, demokrat kimlikli olması beklenen okuyucuların, hoşgörüsüz bir tutumla, bağnazlık sınırlarında dolaştığı açıkça vurgulanıyordu:

Cumhuriyet gazetesi, ek dergileri, sürekli kitap yayınlarıyla geniş yelpaze oluşturuyor; reklamlar da yayınlarda önemli bir yer tutuyor; ancak, bu alanda kimi zaman çeşitli yakınmalar duyuluyor, şikâyetler oluşuyor, tartışmalar ortaya çıkıyor.

İnanıyoruz ki bunların tümünü basın özgürlüğü terazisinde tartmak gerekiyor; herkesi memnun etmek kuşkusuz olanaksızdır; ama, bağnaz olmaktan kaçınmak, karşılıklı hoşgörüyle birleşmek de çok güç olmasa gerek...

İlhan Selçuk'un yazı üslubundan izler taşıyan başyazı; *Cumhuriyet* gibi bir gazete ile İlhan Selçuk gibi bir yazarın, değişen dünya konjonktürü ve içinde bulundukları ekonomik çıkmaz nedeniyle, adeta keskin uçlu görüşlerinden vermek zorunda kaldıkları ödünleri yansıtıyordu.

Bir zamanlar kapitalist düzene hizmet etmemek adına reklam almayı içine sindiremeyen bir anlayıştan, reklamı eleştirenleri bağnazlıkla suçlayan düşünce sistemine geçiş bir anlamda gazetenin ayakta durabilmesi için yapılan mücadelede ideolojinin ikinci plana atıldığının net bir göstergesiydi.

Fakat tüm uyanılara rağmen okuyucuların reklam eleştirileri devam ediyordu. İlhan Selçuk aradan bir ay geçmeden yeni bir yazı daha yazmak zorunda kalıyordu. 19 Temmuz 2001 günlü "Tartışalım" başlıklı yazısında; yine gazetede yayımlanan bir reklamla ilgili okuyucu mektubunu yayımlıyor ve eleştirenleri insafa davet ediyordu:

... Açık söyleyelim ki bir reklama, yazıya, köşe yazısına dayanarak *Cumhuriyet*'i eleştirmek, içinde yaşadığımız koşullara ve insafa sığmıyor.

Dostlar, eleştirisi güzel...

Destek nerede?..

diyerek okuyucuları realiteyi görmeye çağırıyor ve her anlamda özellikle de maddi olarak desteğe ihtiyaç duyulduğunu belirtiyordu.

Çünkü gazeteyi döndürecek maddi olanaklar iyiden iyiye azalmıştı. Üstelik, *Cumhuriyet*'in gizli finansörü olduğu gazete manşetlerinde afişe edilen Esenyurt Belediye Başkanı Gürbüz Çapan da görevinden uzaklaştırılmış ve "çıkartma amaçlı suç örgütü kurmak, rüşvet alıp vermek, ihaleye fesat karıştırmak" gibi suçlamalardan dolayı tutuklanmıştı. Zaten moral bozuktu, bir de zar zor alınan reklamlar eleştiriliyordu.

Reklam alamamak gibi reklam vermek de problemli. Çünkü basındaki rekabet, gazetelerin de reklam harcamalarının artmasına neden olmuştu. Promosyon yapan bütün gazetelerin reklamları, aynı gruba bağlı oldukları televizyonların ekranında sık sık görülüyordu. Ancak *Cumhuriyet* gazetesi televizyona pek nadir olarak, sadece yeni yazı dizileri ve yazarlarını tanıtmak amacıyla reklam verebiliyordu. Ancak bu da çok cüzi bir miktardı. Örneğin, 1990 yılındaki reklam harcaması ortalama 1.4 milyar TL olmuştu.

90'lı yıllarla birlikte medyada promosyon salgını başlamıştı. Hem geniş bir okuyucu kitlesine ulaşarak kendi reklamını yapmak, hem de gelir sağlamak amacıyla promosyon faaliyetleri ön plana çıkmıştı.

Cumhuriyet bu dönemde yeni bir reklam sloganı edinmişti. "*Cumhuriyet* her gün sadece gazete verir" sloganı, hem gazeteyi en iyi şekilde tanımlayan slogandı, hem de promosyon yapan, başka bir deyişle çanak çömlek veren diğer gazetelere bir göndermeydi.

Bu arada çok satışlı gazeteler arasında Türk basın tarihine "Ansiklopedi Savaşları" olarak geçen şiddetli bir promosyon kavgası yaşanıyordu. Ansiklopediler daha sonra yerini "Otomobil Savaşı"na bıraktı. Zamanla promosyonlar çeşitlendi, gazete kuponları züccaciye tanıtım kataloğuna dönüştü. Çeşitli ev eşyaları okuyuculara ya da o dönemin bakış açısına göre müşterilere sunulur oldu.

Cumhuriyet bu ortamda promosyona yönelmemiş, ancak haksız rekabetin bedelini düşük tirajla ödemişti.

Cumhuriyet açısından bu durumu en iyi özetleyen Ahmet Cemal'in yazısıydı. Cemal, 10 Ağustos 1995 günlü "Odak Noktası" köşesinde: "*Cumhuriyet*, ta başından beri okurlarına yalnızca gazete vermeyi sürdürerek, artık neredeyse bütün sahiplerini yitirmek üzere olan bir onurun bekçiliğini ve koruyuculuğunu yapıyor. Böyle bir ortamda, *Cumhuriyet*'in yalnızca gazete vererek aldığı ya da yalnızca gazete vermekte direndiği için alamadığı her tiraj, ülkemizin basını adına, ancak bir onur madalyası sayılabilir!" diyerek, bir anlamda medyadaki kirlenmeye de dikkat çekiyordu.

Soldan sağa Okay Gönensin, Agop Arad, Emine Uşaklıgil, Nadir Nadi, Oktay Akbal, Sami Karaören, Cüneyt Arcayürek, İlhan Selçuk, Berin Nadi, Uğur Mumcu, Hasan Cemal, Ali Sirmen Cumhuriyet arşivi

Nadir Nadi'nin Vefatı ve Cumhuriyet'te Yaşanan Deprem

Nadir Nadi çalkantılı geçen yılların yorgunluğunu artık taşıyamıyor, çok sevdiği kemanı ve Mozart'ın besteleriyle baş başa kalmak istiyordu.

Bu düşünceyle ölümünden üç yıl önce, kendisini emekliye ayırmıştı.

Gazetenin 64. yıldönümü olan 7 Mayıs 1988'de, "64 Yılın Ardından" başlıklı son başyazısı yayımlanıyordu. Bu tarihten sonra gazetenin yönetimini de genç yöneticilerle yazarlardan oluşan Yayın Kurulu'na bırakıyordu.

Ayrıca Yayın Kurulu'nu, gazetenin geçmişte yaşadığı sarsıntılı zamanları tekrar yaşamaması için bir önlem olarak görüyordu.

İlk Yayın Kurulu; Yönetim Kurulu Başkanı Osman Nuri Torun'un önerisiyle; İlhan Selçuk (Başkan), Oktay Akbal, Yalçın Bayer, Hasan Cemal, Hikmet Çetinkaya, Okay Gönensin, Uğur Mumcu, Ali Sirmen ve Ahmet Tan'ın katılımıyla oluşmuştu.

Nadir Nadi de aktif gazetecilikten çekilmesine rağmen ara sıra gazeteye geliyor, çok sevdiği Mozart'ın eserleri eşliğinde odasında dinleniyor ve sağlığı elverdiği ölçüde Yayın Kurulu Fahri Başkanı olarak toplantılara katılıyordu.

Ancak bu emeklilik dönemi çok sürmeyecek; yılların yorgunluğuna kalbi daha fazla dayanamayan Nadir Nadi, 20 Ağustos 1991'de tedavi gördüğü hastanede yaşama gözlerini yumacaktı.

Ne var ki, *Cumhuriyet*'i kurumlaştıran Nadir Nadi'nin vefatının; gazetenin yaşayacağı büyük kırılma noktasının başlangıcı olacağı henüz bilinmiyordu.

Ve Nadir Nadi'nin vefatının üzerinden çok değil, iki ay gibi kısa bir süre geçtikten sonra gazetenin içinde nicedir fokurdayan volkan patladı. 5 Kasım 1991'de başta Yayın Kurulu'ndaki yazarlar olmak üzere, bir gruba göre 80 kişi, diğer gruba göre 20 kişi gazeteden ayrıldı.

"*Cumhuriyet*'te deprem" manşetiyle medyaya yansıyan bu patlamanın görünen nedeni, 1991 yılındaki genel seçim sonucunda kurulacak olan koalisyon konusunda yazarlar arasında görüş ayrılığı olmasıydı.

Gazetenin ekonomi yazarlarından Osman Ulagay 22 Ekim 1991 günü yazdığı, "Seçmen ve Ekonomi İçin DYP-ANAP Koalisyonu mu?" başlıklı yazısında; DYP ve ANAP'ın seçmen kitlesinin ve siyasi görüşlerinin birbirlerine yakınlıklarından, ortak özelliklerinden, ülke ekonomisinin geleceği açısından daha yararlı olacağından, ikisinin koalisyonunun daha uygun olduğu görüşünü dile getiriyordu:

20 Ekim seçimleri sonrasında Türkiye'nin genel durumuna ve önde gelen sorunlarına baktığımızda ne görüyoruz?

Ekonomide acil çözüm gerektiren sorunlar üst üste yığılmış bekliyor...

Bu sorunlarla baş edebilecek bir hükümetin güçlü bir seçmen desteğine ve sağlam bir parlamento çoğunluğuna dayalı bir hükümet olması gerektiği ortada...

Olaya böyle bakıldığında, 20 Ekim sonuçlarının bir DYP-ANAP koalisyonunu en makul çözüm olarak gündeme getirdiği görülüyor...

Ancak Ulagay bu yazısıyla; DYP-SHP hükümetinden, gazetenin mali zorluklarını aşabilmek için uzun vadeli fon kredisi almayı düşünen arkadaşlarını kızdırmıştı. Bu yüzden gazetede sınırlar gerildi.

Ertesi gün Ali Sirmen "Çoğunluk-Azınlık" başlığıyla yazdığı makalesinde:

... TÜSİAD'ın, iç ve dış büyük sermaye çevrelerinin basındaki temsilcileri, seçimin hemen ertesinde, oylamadan önce planlanmış olan çözümü dile getirmeye başladılar.

Söz konusu çözüm, DYP-ANAP koalisyonudur" diyerek Osman Ulagay'a ve bu tür görüşleri ileri süren diğer yazarlara "TÜSİAD yazarı" yakıştırmasında bulunuyordu.

Nadir Nadi, 1950'lerde röportaj muhabiri ve köşe yazarı olarak Cumhuriyet'te çalışan Yaşar Kemal'le Cumhuriyet arşivi

Doğrusu Osman Ulagay yazısının bu kadar büyük tepki alacağını tahmin etmiyordu. Öngörüsü arkadaşlarınca günah sayılmış, adeta lanetlenmişti. Daha sonra o günleri şöyle anlatacaktı:

Cumhuriyet gazetesinin solcu bilinen bazı ünlü köşe yazarlarına göre bu kadarı fazlaydı. DYP-SHP koalisyonu yerine DYP-ANAP koalisyonunun savunulması, hele bunun *Cumhuriyet* gazetesinde yapılması olacak şey değildi. Hemen kolları sıvadılar ve DYP-ANAP formülünden söz eden herkesi "TÜSİAD yazarı" ve "Amerikan Ajansı" diye lanetleyen zehir gibi yazılar döktürdüler.⁹⁹

Ancak Osman Ulagay'ın yazıları bitmiyor, 25 Ekim'de "Hükümeti SHP Kurmalı" ve 31 Ekim'de "DYP-SHP Koalisyonunu Kim, Neden İstiyor?" başlıklı yazıları ile ülkenin içinde bulunduğu ortamı ekonomik gerçeklere göre değerlendiremeyenlerle dalga geçiyordu.

Oysa ülkenin ekonomik gerçekleri ile gazetenin iç dinamikleri birbirini tutmuyordu. Böylece gazetede durum daha da kritikleşmişti. Ulagay'ın son yazılarından sonra İlhan Selçuk Yayın Kurulu'nu toplantıya çağırarak, Ulagay'ın yazılarının ekonomi ile sınırlı kalmasını ve kendisine yaptırım uygulanmasını öneriyordu.

Dönemin Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal buna karşı çıkınca, oylamaya gidildi ve İlhan Selçuk'un isteği kabul edildi. Fakat, Yayın Ku-

rulu'nun bağlayıcı karar alma yetkisi yoktu. Bu konuda yetkili olan, şirketin Yönetim Kurulu'ydu. Hasan Cemal, görev ve yetkilerine müdahale edildiği gerekçesiyle, nihai karar için Yönetim Kurulu'nu toplantıya çağırdı. 5 Kasım 1991 günü toplanan Yönetim Kurulu, yayın politikasında genel yayın yönetmenin yetkili olduğunu karara bağladı. Bu karara; öncelikle Yönetim Kurulu üyelerinden Berin Nadi ve İlhan Selçuk ile yazarlardan Uğur Mumcu, Ali Sirmen, Oktay Akbal ve bazı yöneticiler tepki göstererek, gazeteden istifa edip ayrıldılar.

7 Kasım 1991 günlü *Cumhuriyet* gazetesinin birinci sayfasında, Cumhuriyet imzalı "Cumhuriyet ve Demokrasiyi Savunmak..." başlıklı yazıyla olaylar kamuoyuna şu satırlarla açıklanıyordu:

Gazetemizin Yönetim Kurulu geçen salı günü toplanıp, *Cumhuriyet*'in yönetimiyle ilgili bir anlaşmazlık konusunu görüştü ve aşağıdaki kararı aldı:

"Yayın Kurulu, Yönetim Kurulu tarafından danışma niteliğinde oluşturulmuş bir kuruldur. Gazetenin yayın işlerinin yürütülmesinde yetki ve sorumluluk, Yönetim Kurulu'nun delegasyonu çerçevesinde Genel Yayın Müdürü'ne ve hukuken Yazı İşleri Müdürü'ne aittir."

Bu karar üzerine, Yönetim Kurulu Başkanımız Osman Nuri Torun ve Yönetim Kurulu üyelerimiz Berin Nadi'yle İlhan Selçuk görevlerinden istifa ettiler.

Bu gelişmelerin ne denli üzücü ve istenmeyen olaylar olduğunu belirtmek sanırız gereksizdir. Ama, bugün için keşke olmasaydı demekten başka bir şey, ne yazık ki elimizden gelmiyor.

Böylesi bir noktaya nasıl varıldı?

Anlaşmazlık, gazetenin Genel Yayın Müdürü ile kimi yazarları arasında ortaya çıkmıştır; temelinde şu soruların yattığı söylenebilir: Gazete nedir, ne değildir? Çağdaş bir gazete hem kendi kimliğini titizlikle korurken, hem de değişik görüşleri en geniş yelpazede haber ve yorum olarak nasıl yansıtabilir? Yaklaşık iki yıl önce, yayınlarda eşgüdümü sağlamak için bazı yönetici ve yazarların katılımıyla oluşturulmuş Yayın Kurulu'nun işlevi ne olmalıdır?

"*Cumhuriyet*" gazetesinin Genel Yayın Yönetmenliği'ni 11 yıldan beri yürütmekte olan Hasan Cemal, bu soruların çerçevesi içinde oluşan anlaşmazlıkların yayın yönetimini zorlaştırmaya başladığı ve gazetede giderek iki başlılığa yol açıldığı gerekçesiyle, konuyu gazete üst yönetimine götürmek zorunda kalmıştır. Son derece üzücü gelişmelere kaynaklık eden salı günkü Yönetim Kurulu kararının ardında yatan gerçek özetle budur...

Emine Uşaklıgil ve Hasan Cemal, Cumhuriyet arşivi

Açıklamada, Yunus Nadi'nin *Cumhuriyet*'i kurduğu, Nadir Nadi'nin de kurumlaştırarak bugünlere geldiği belirtiliyor ve *Cumhuriyet*'in ilk yayımlandığında belirlenen ilkeler doğrultusunda yayın yapılacağı ve her zaman bunlara bağlı kalınacağı ifade ediliyordu.

Bu açıklamanın hemen altında Hasan Cemal köşesinden "Nadir Nadi'ye Mektuplar" başlığıyla, gazete içi gelişmeleri ve duygularını samimi bir dille rahmetli patronuna anlatıyordu. Bir iç dökme şeklindeki mektuplar dört gün sürdü.

"Sevgili Nadir Bey, geçen Ağustos ayında bir gün size bu köşeden seslenmişim" diye başlıyordu ilk mektup:

"Canım sıkıldıkça, sizi özledikçe, kuşkunuz olmasın, kaleme sarılıp size mektup yazacağım, içimi dökeceğim" diye...

Doğrusu, şu günlerde çok arıyorum sizi.

Çünkü siz bir seviye idiniz.

Ve özellikle bizi bırakıp gittiğinizden beri, bazen bu düzeyi tutturmakta güçlük çekiyoruz.

Ne yazık ki öyle.

Geçen akşam çok sıkıntılıydım. Bir ara eski yazılarınızı karıştırdım; içimi rahatlatacak kimi görüş ve düşüncelerinize rastlayabilirim umuyla.

Rastladım da.

Örneğin, 1965 yılının Nisan ayında çıkan bir başyazınızdan şu satırların altını kalın kalın çizdim:

“Tartışma yönteminin ilk kuralı, bize karşıt olan düşüncelere de saygı göstermek, o düşüncelerde de doğru yanlar bulunabileceği ihtimalini peşin olarak kabul etmektir. Bunu yapmaz da dediğim dedik ilkesine saplanır kalırsak, gerçeğe hiçbir zaman yaklaşamayacağımız meydandadır. Hoşlanmadığımız düşüncelerini bırakıp onlara:

‘Sus be! Satılmış adam!’ diye küfretmeyeceğiz. Meclis kürsüsünde olsun, basında olsun ileri sürülen düşüncelerin önünde karşıt düşüncelerle boy göstereceğiz. Ulusa hizmet etmek isteyen uygar kişilerin tutacağı yol, ancak bu olabilir.”

Çok haklısınız Nadir Bey.

Ama ne var ki kimilerine göre öyle değil. Farklı görüşlerden ötürü “satılmışlık” iddialarına hemen sarılanlar var çevremizde...

diyerek sert eleştirilerle gazeteden ayrılanlara gönderme yapıyordu.

Hasan Cemal, ertesi gün Nadir Nadi’ye yazdığı ikinci mektubunda Yayın Kurulu üyesi yazarlarla kendi arasında uzun süredir yaşanan anlaşmazlığı gün yüzüne çıkarıyordu. Hasan Cemal’e göre taraflar arasındaki görüş ayrılığının temel nedeni çağdaş gazetecilik anlayışında yatmaktaydı:

... Bir gazete, kendi kimliğini tabii ki koruyacaktır; ama aynı zamanda, eğer çağdaş bir gazete kimliğini de sürdüreceyse, farklı yorum ve görüşlere en geniş yelpazede yer ayıracaktır. Belirli konularda, torna tezgâhından çıkmışçasına tek tip yazılarla çağdaş bir gazete çıkarmak herhalde olamaz.

Örneğin, *Le Monde*’un dünyaya bakışı bellidir; fakat buna ters düşen devlet adamlarının makalelerini de birinci sayfasına koymakta bir sakınca görmez. Bunun gibi *Washington Post*, ABD’nin liberal çizgideki bir gazetesidir; ama bir iki muhafazakâr yazarın da ara sıra yorum sayfalarında boy göstermesine izin verir.

Bunu yaptığı için de kimse kalkıp, bu gazeteleri eleştirmez de suçlamaz da. Akıllara bile gelmez böyle bir şey.

Bize gelince Nadir Bey...

Yorum yelpazesinin fazlasıyla daraldığını belirtmek isterim. Bunun genişletilmesi istenmiyordu bazı yazarlarca. Örneğin, SHP konusunda farklı görüşler ve yorumlar rahatsızlık yaratıyordu onlarda. Gazetedeki yazılarla öyle bir hava oluşturulmuştu ki, neredeyse parti içi kanatlardan birini desteklemek ‘sevap’ öbürünü desteklemek ise ‘günah’ sayılır

hale getirilmişti. Ecevit ve DSP'ye de örneğin olumlu yaklaşmak, bu açıdan bir başka sorun olabiliyordu.

Giderek kafalarda tabuların biçimlenmeye başladığı söylenebilirdi. Gazetenin içinde, ince bir sansür mekanizmasının oluştuğu, oto-sansürün de buna bağlı olarak yer yer işlediği durumlar olmuyor değildi. Çünkü, bir parti içinde şu ya da bu kanadı desteklemek, şuna değil de buna oy vermek, şunu değil de bunu savunmak, hayli rahatsız edici suçlamalara kaynaklık edebiliyordu. Buna muhatap olmak istemeyenler de çareyi kendi kendine sansür uygulamakta buluyorlardı.

Oysa her konuda farklı görüşlerin, birbirine saygılı bir dille yayımlanması gerekir bir gazetenin sayfalarında. Bu açıdan, ayrım yapılması doğru olmaz. Gazete kendi kimliğinin altını kendi başyazısında çizer; ama farklı görüşlere de en geniş yelpazede yer verir. Çağdaş ve ciddi bir gazete için, böylesi bir demokrasi platformu oluşturmaktan daha doğal bir yaklaşım olamaz.

Çünkü, ancak dinlerde ve totaliter rejimlerdeki ki bazı düşünceler eleştiri dışı tutulmak istenmiştir. Demokrasilerde buna yer yoktur.

Aslında Hasan Cemal bu yazısıyla, okura ve kamuoyuna 11 yıllık genel yayın yönetmenliği sırasında çektiği sıkıntıları, mesleki anlaşmazlıkları ve çağdışı bulduğu zihniyetle verdiği savaşımı anlatıyordu. Ve bu yaşananların ilk olmadığını belirtiyordu:

Bundan önce de buna benzer bazı olayları yaşamıştık. Ama işler büyümesin diye, kriz çıkmasın diye, bazı arkadaşlarıma yanıt haklarını kullandırtmamıştım.

Acı ama gerçek...

Fakat bu kez böyle bir davranışı içime sindiremedim. Osman Ulagay da Yayın Kurulu üyesi o arkadaşlara karşı yanıt hakkını kullanınca, işler iyice tatsızlaştı. Büyük tepki gösteren bir Yayın Kurulu üyesi yazara şunu söyledim:

"Osman'ın yazısına karşı bütün bunları söyleyebiliyorsun. Peki, onun yanıtına yol açan yazı konusunda da aynı tepkiyi gösterdin mi bir gün önce?.."

Hayır, göstermemişti.

Çünkü, Osman'ın görüşü farklı olduğu için böyle bir tepkiye layık görülmemişti; yanıt hakkını kullanması doğru bulunmamıştı.

Kısacası Nadir Bey:

Osman Ulagay'ın o her zamanki nazik üslubuyla makul biçimde formüle etmiş olduğu koalisyon önerisi, farklı bir görüş olduğu için makbul addedilmedi. Genel Yayın Müdürü olarak benim yetkimle ilgi-

Berin Nadi ve arkasında soldan sağa, Alev Coşkun, Leyla Uşaklıgil, Av. Çetin Özek, Av. Atilla Coşkun Cumhuriyet arşivi

li bazı nedenler de eklenerek, Yayın Kurulu'nda Osman Ulagay'a yaptırım uygulanması gündeme getirildi.

İşte böyle...

Ben bunu, demokrasi anlayışıma da, gazete anlayışıma da, genel yayın yönetmenliği anlayışıma da sığdıramadığım için onaylamadım.

Yayın Kurulu'ndaki oylama... Arkasından benim bunu Yönetim Kurulu'na götürmeme neden olan olaylar zinciri işte böyle başladı.

Biliyorum mektup uzadı Nadir Bey. Ama size anlatmak istediğim başka şeyler de var. İçimi dökmeye yarın da devam edeceğim.

Hasan Cemal 9 Kasım 1991'de yayımladığı üçüncü mektubunda, Yayın Kurulu'nu; "Bir grup yazarın sultasının kurumlaştırılması..." olarak niteliyor ve Kurul'un oluşum sürecindeki olayları şu satırlarla aktarıyordu:

... Biliyorum, böyle bir Yayın Kurulu oluşturulması için fikir sizden gelmiş değildi. Kuşkusuz onayladınız ve fahri başkanlığını siz yaptınız.

Ama anımsayacaksınız, İlhan Selçuk'la benim aramda Yayın Kurulu'nun nasıl oluşturulması gerektiğine ilişkin anlaşmazlığa siz müdahale etmişsiniz.

Şöyle olmuştu:

İlhan Selçuk, Kurul'a yalnızca yazarların, yani Oktay Akbal, Uğur Mumcu ve Ali Sirmen'le genel yönetmen olarak benim katılmamı iste-

di. Ben de karşı çıktım. Ankara ve İzmir temsilcileri Ahmet Tan ve Hikmet Çetinkaya ile Yazı İşleri ve Haber Merkezi müdürleri Okay Gönen-sin'le Yalçın Bayer'in de kurula üye olmalarında ısrar ettim.

Neden?

"Sulta" olmasın diye, Nadir Bey.

Sonunda siz devreye girdiniz ve Kurul genişletilmiş olarak oluştu-ruldu.

Doğrudur, Nadir Bey; ben Yayın Kurulu'nu gönülsüzce kabullen-dim. Nedenini ise siz dahil herkes baştan beri biliyordu. Şunu söyle-miştim:

"Eğer özen göstermezsek, burası giderek gazete olmaktan çıkar, bir partiye dönüşebilir. İki başlı bir yönetim uç verir. Lütfen, dikkat ede-lim..."

Dördüncü mektubun çıktığı 10 Kasım günü, gazetenin on dokuzuncu sayfasında Berin Nadi'nin bu yazıların bitmesini isteyen bir açıklaması yayımlanıyordu:

Bu köşede "Nadir Nadi'ye Mektuplar" başlığı altında ilk yazı ya-yımlanınca Hasan Cemal'e telefon ettim. *Cumhuriyet*'te yaşanan üzücü hadiseye ilişkin fikirlerine Nadir Nadi'yi alet etmemesini kendisinden rica ettim.

Dileğim yerine getirilmediği için bu açıklamayı yapmak zorunda kaldım.

Yarım yüzyıllık bir hayatı paylaştığım Nadir Nadi, *Cumhuriyet*'in bugünkü durumuna düşürülmesini asla istemezdi. Doğruluğu şüpheli söylentilerle başyazı köşesinde okurların işgal edilmesini de hafiflik sa-yardı. Nadir Nadi, hiçbir zaman tasvip edemeyeceği bir yolda kullanıl-mak isteniyor.

Başta yarım yüzyıldan beri *Cumhuriyet*'te yazan Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu olmak üzere Nadir'in en yakın çalışma arkadaşlarının ve değerli gençlerin bu kadar sorumsuzlukla feda edilmesine Nadir Nadi asla göz yummazdı. Yaşanan olay, her sağduyu sahibinin görüp anla-yacağı kadar vahimdir.

Şimdi bu vahameti arttırmak yolunda Nadir Nadi adının kullanıl-masına ben göz yumamam. Genel Yayın Müdürü Cemal'in Nadir Na-di'ye saygısızlık ettiğini düşünüyorum.

Bu yazılara bir son verilmelidir.

Artık kılıçlar çekilmiş, taraflar yollarını çoktan ayırmışlardı. Bir iç yö-netim sorunu olarak başlayan problemler, hesap edilmeyen boyutta bir depreme yol açmıştı. Yaşananların perde arkası kamuoyundan gizlenme-

ye çalışılsa da medyanın dedikodu kazanları kaynamaya başlamıştı bir kere...

Söylentileri durdurmak adına, her pazartesi "*Cumhuriyet*"ten Okurlara" sütununda haftalık genel değerlendirme yapan Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin, 11 Kasım günü "Üzgünüz Ama..." başlıklı yazıda kafalardaki sorulara şu yanıtları veriyordu:

Cumhuriyet'te ne oluyor? Geçen hafta salı akşamı TV'de ilk haberin ardından saat 19.35'ten başlayarak telefonlar, teleksler, faksler çalıştı durdu. Gazetenin gerçek sahipleri, yani okurlar, gazetelerinde ne olup bittiğini bilmek istiyorlardı. O salı gününün gerginliği ve telaşı içinde haber konusunda bir duraksama geçirdik: Bir iç yönetim sorununu böyle sıcaklığına okurlara iletmek ne kadar doğru olurdu? Sonuçta çarşamba günü *Cumhuriyet*'te bir haber yoktu, ama bunca zamandır izlediğimiz, sevdiğimiz, tartıştığımız köşe yazarlarımız da yoktu. Bu birkaç gün içinde tüm gazeteler, dergiler ve TV'de birçok şeyler söylendi; üzücü suçlamalar, kişisel sorunlar, anlamsız söylentiler birbirine karıştı.

Okurlarımız –temsil ettikleri örgütleri yaralayan birkaç "seçilmiş" ve çıkarmak istedikleri yeni bir gazetenin önündeki engelin *Cumhuriyet* olduğunu düşünen birkaç küçük hesapçı dışında– tümüyle haklıdır. Bize ulaşan yüzlerce mesajın odaklaştığı birkaç konuyu (kişisel, suçlama ve dedikodu düzeyinden uzak kalmaya çalışarak) özetlememizin yararlı olacağını sanıyoruz.

Soru 1- Gazeteden ayrılanların sayısı nedir ve bunlar *Cumhuriyet*'in yayımını engelleyebilir mi?

Yanıt 1- İlk günlerin gergin ortamında tepkisel davranış içine giren *Cumhuriyet* çalışanlarının birçoğu kararlarını gözden geçirmiştir ve 400'ü aşkın *Cumhuriyet* çalışanından 380'i tam bir görev ve *Cumhuriyet* bilinciyle işinin başındadır. Bazı kişisel nedenli istifa sahipleri de ortamdan yarar umarak bu arada ayrılmış ve daha önce anlaşılmış oldukları yayın organlarına geçmişlerdir. Görevinin başındaki *Cumhuriyet* çalışanlarının amacı, *Cumhuriyet*'in her zamanki başı dik, onurlu, çağdaş tutumunu sürdürmektir.

Soru 2- Tartışmanın odağındaki Yayın Kurulu olayı nedir?

Yanıt 2- Yaklaşık iki yıl kadar önce *Cumhuriyet*'in yayın politikasının belirlenmesinde görevli olacak bir kurul oluşturulması fikri bazı yazarlarımız tarafından ortaya atılmış, Başyazarımız Nadir Nadi tarafından onay görmüştür. İlk öneride Yayın Kurulu'nun Nadir Nadi başkanlığında 4 köşe yazarı ve genel yayın müdüründen oluşması görüşü geti-

rilmiş, uzun tartışmalardan sonra yazı işleri müdürü, haber müdürü ile Ankara ve İzmir temsilcilerinin de Yayın kurulu üyesi olmaları kabul edilmiştir. Bu süre içinde Yayın Kurulu'nun nasıl çalışacağı, görev ve yetkilerinin ne olacağı, bu kurul içinde ve çevresinde sürekli tartışma konusu olmuştur. Yayın Kurulu üyelerinin çoğunluğunun istediği "karar organı" niteliği, hazırlanmakta olan yeni çalışma yönetmeliğine yazıldı. Ancak bu kurulun "karar organı" olmasının "bir yanda gazetenin görevdeki yönetimi diğer yanda Yayın Kurulu" gibi bir çift başlılığa götürme tehlikesine çeşitli kademelerde ve en üst düzeyde dikkat çekildi. Nitekim son Yayın Kurulu toplantısında, yönetimin aldığı bir karar için yönetimden gelen yoğun itiraza karşın oylama yapıldı. Bu yolla işbashiındaki yönetim, kararını ve uygulamasını geri almaya zorlandı. Bu gelişme üzerine Genel Yayın Müdürü konuyu Yönetim Kurulu'na götürdü, Yönetim Kurulu da Yayın Kurulu'nun "danışma" niteliğinde bir kurul olduğunu açıkladı.

Soru 3- Yazarlar neden ayrıldı? Geri dönmeleri olasılığı yok mu?

Yanıt 3- Yazarların *Cumhuriyet*'ten ayrılmaları kesinlikle hiç kimse nin istediği bir durum değildi. Gerek Yönetim Kurulu ve gerekse görevdeki yöneticiler yazarların ayrılması yönünde hiçbir telinde bulunmamışlardır. Yönetim Kurulu'nun Yayın Kurulu'nun "danışma organı" niteliğini onaylayan kararı öncelikle bu kurul üyesi beş yazarın tepkileriyle karşılaşmıştır. Kimse gitmelerini istemediğine göre, dönüş için öncelikle karar vermesi gerekenler yine bu arkadaşlarımız ve onların tepkisine uyan diğer çalışanlarımızdır.

Gönensin ilk üç soruda olanları özetlemiş, son soruları da gazetenin gelecekle ilgili planlarına ayırmıştı:

Soru 4- Ayrılan yazarların bu bölümü *Cumhuriyet*'in çizgi değiştireceğini savunuyor. Bu iddia doğru mu?

Yanıt 4- *Cumhuriyet*'in temel ilkeleri kurulduğu günden beri bellidir. Cumhuriyetçilik, laiklik, demokrasi, aydınlanma... Bu ilkeler halen görevini sürdüren her kademedeki *Cumhuriyet* çalışanı tarafından en açık biçimde özümsemiştir. *Cumhuriyet*'in işlevi, Türkiye'deki ve dünyadaki gelişmeleri, Türk aydınının bütün düşünce zenginliği ve çeşitliliğini, temel ilkeler ve gazetecilik ilkeleri içinde Türk okuruna iletmektir. Bu çizgi; demokrasinin temel gereklerinden çoksesseliliğin, bütün düşüncelerin özgürce tartışılmasının ortamı ve platformudur. *Cumhuriyet*, tarihindeki onurlu 67 yılda özenle koruduğu bu çizgiyi hep sürdürecektir. Bu konuyu tartışmak bile gereksizdir.

Soru 5- Ayrılan yazarların yerlerine yenileri alınacak mı?

Yanıt 5- Önemli olan düşünce üretiminin, toplumdaki düşünce zenginliğinin yansmasıdır. Adları kurum olmuş etkin köşe yazarları kolay yetişemez. *Cumhuriyet*, Türkiye'deki aydın potansiyelin bütün köşelere en geniş biçimde yansması için çabalarını sürdürecektir.

Soru 6- *Cumhuriyet*'in mali durumu bağımsızlığını zedeleyecek ölçüde bozuk mu?

Yanıt 6- Körfez Savaşı'yla birlikte tüm gazeteleri içine alan mali bunalım *Cumhuriyet*'i de etkilemiştir. Bu sorunların çözülmesi aşamasına gelirken, son ayrılanlar yeni bir sorun getirmiştir, çünkü uzun süredir *Cumhuriyet*'te bulunan bu arkadaşlarımızın alacakları kıdem tazminatları oldukça yüksektir. (212 sayılı yasaya göre çalışan gazeteciler istifa ettikleri zaman da kıdem tazminatına hak kazanırlar. Bu tazminat, gazetecinin son aldığı giydirilmiş brüt ücret esas alınarak ve çalıştığı her yıl için 40 günlük ücret üzerinden hesaplanır.) Ancak *Cumhuriyet*'in maddi temelleri bu fazladan sorunu da karşılayacak güçtedir, *Cumhuriyet* kendi olanaklarıyla bu yükü de karşılayacaktır. Ekonomik bağımsızlık yayın bağımsızlığının güvencesidir.

Son Soru- Şimdi ne olacak?

Son Yanıt- *Cumhuriyet*, temel ilkelerinden aldığı güçle yaşamına devam edecek, *Cumhuriyet* çalışanları her gün daha iyi, her gün daha güçlü, her gün daha dinamik, her gün daha geniş bir düşünce üretimini yansıtan, her gün yenilenen bir *Cumhuriyet*'i okurlarımıza sunmak için çalışmaya devam edecektir.

Bu arada gazeteden ayrılan grup da boş durmuyor, yıllarca emek verdikleri *Cumhuriyet*'i okutmamak için kampanya başlatıyordu. İlhan Selçuk *Hürriyet*'e yazdığı "*Cumhuriyet* okumuyorum, çünkü *Cumhuriyet* okuyorum" başlıklı yazıda; okuyucuları gazeteyi "boykota" çağırıyordu. Çünkü Selçuk'a göre olayın aslı başkaydı:

Nadir Nadi'nin hastalığıyla birlikte *Cumhuriyet*'i yörüngesinden sapıtarak gazetenin kimliğini değiştirmek isteyen çevrelerin etkinliği de artmış; içeriden ve dışarıdan bu yoldaki eğilimler buluşup güçleniyorlardı.

1980'lerde moda olan akımların "yükselen değerler"i olağanüstü bir parasal kudret kazanmışlar; basın dünyasındaki ağırlıkları artmıştı.

Görüldüğü gibi gazetede bu kopuş; basit bir iç yönetim anlaşmazlığının ötesindeydi ve Nadir Nadi'nin ölümünden hemen sonra bu zıt kutupların ayrımı zorunlu olmuştu.

İlhan Selçuk, başını çektiği bu ayrılışın kökenini dünyadaki siyasi değişimlere bağlıyordu:

1989-90 dönüşümü, Sovyetler'in dağılması, kimilerini etkiledi; neo-liberalizmin alternatifsiz bir hayat görüşü olduğunu çok kişi kabullendi. Neo-liberalizmin patronu Amerika'dır. Öyle bir kuvvet ki, artık ona biat edilmeli... Ne demek Atatürk'ün kurduğu bağımsız cumhuriyet? Olsa olsa, bölgede Amerika'nun jandarması olabilir. Bu fikirlerle gazete çalkalanmaya başladı. Ailenin içinde de bu çalkantıya katılanlar olduğundan, bize yine ayrılmak düştü. Nadir Bey gözlerini hayata kapadıktan iki ay sonra bu olay yaşandı. Gazeteye yeni bir görünüm vermek istediler... Ancak yeniden bir okur potestosu ortaya çıktı, bu kez gazete 30 binlere düşmeye başladı. Oralarda dalgalanırken, gazeteyi kurtarmak için yine bizleri geri çağırdılar.¹⁰⁰

Tiraj, boykot çağrısıyla önce 70 bine düştü. O sırada Melih Aşık, *Milîyet*'teki köşesinde "*Cumhuriyet*'in başyazarlarını imzasız olarak Mehmet Barlas yazıyor" şeklinde bir habere yer verdi. Düşüş trendine giren satışlar bu haberlerle ve boykotun dalga dalga yayılmasıyla 40 bine doğru geriledi.

Kısa bir sürede yarı yarıya inen tirajın önlenemeyen düşüşü, Yönetim Kurulu'nun yeni bir arayış içine girmesine yol açıyor ve 6 ay önce gazeteden ayrılan yazarlar geri çağırılıyordu.

Nisan 1992'de Ali Sirmen ve Oktay Akbal haricindeki yazarların gazeteye dönmesiyle birlikte, değişimden yana olan Hasan Cemal ve ekibi gazeteden ayrıldı. Bunun sonucunda 20 Şubat 1993 günü yeniden bir Yayın Kurulu oluşturuldu.

Her üyenin bir oyu bulunduğu yeni Yayın Kurulu, başyazarın yön belirleme işlevini üstlenecekti.

Dönemin Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinç "*Cumhuriyet*'ten Okurlara" başlıklı köşesinde, yeni Yayın Kurulu'nun işlevini şöyle açıklıyordu:

Cumhuriyet; laiklik, demokrasi, insan hakları, özgürlükler, Atatürk devrim ve ilkeleri yönünde yayını sürdürülen tek fikir gazetesidir. Bu ilkeler kurucumuz Yunus Nadi tarafından konulmuş ve Başyazarımız Nadir Nadi tarafından kurumsallaştırılmıştır.

Geleneksel olarak gazetenin yönünü başyazarlar belirler. Bu, Nadir Nadi döneminde böyle olmuştur. Nadir Nadi'nin yaşama gözlerini yummasından sonra başyazarın yön belirleme işlevini, Yayın Kurulu üstlenmiştir.

Bu yönetim değişikliği ve yazarların geri dönüşü, dış basında da çeşitli yorumlara yol açtı. İngiltere'nin ünlü *Independent* gazetesinde yayımlanan haber-yoruma göre bu durum tam bir Türk işi darbeydi:

... Türkiye'nin birincil gazetesi olan *Cumhuriyet*'te olanlar tam Türk işi bir darbeydi. Bu gazete çağdaş Türkiye'nin karışık ruhunu anlatan bir canlı tarih durumunda.

Kemal Atatürk'ün cumhuriyeti kurma ilkesine uygun bir ad alan *Cumhuriyet* gazetesinin solcu aydınların eline geçmesi, tarih akıntısını tersine çevirmek anlamına gelir.

... *Cumhuriyet* (...) Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın liderliğindeki kafa yapısı değişikliğine ayak uydurmaya çalıştı. Ama gazetenin eski moda Kemalist 'ilericileri' buna şiddetle karşı çıktılar. Geçen yıl 40 kişiyle birlikte gazeteden ayrıldılar. Şimdi de geri döndüler. Bu grup hiç kuşkusuz yeniden İslam köktendinciliğiyle mücadele edecek.

İlhan Selçuk 26 Şubat 1995 günlü yazısında, aynı görüşlerin Amerikan gazetesi *Los Angeles Times*'de da yer aldığını söyleyerek, *Cumhuriyet*'i karalama kampanyasının sadece Türkiye'de değil yurtdışında da yaşandığını belirtiyordu.

5 Eylül 1994 tarihinden itibaren gazetenin künyesinde yer alan Yayın Kurulu'nun başkanı, doğal olarak İlhan Selçuk'tu. Künyede adları bulunan Yayın Kurulu üyeleri ise gazeteciliğe başlama tarihleri göz önünde bulundurularak sıralanıyor ve 11 kişiden oluşuyordu: İlhan Selçuk (Başkan), Orhan Erinç, Oktay Kurtböke, Özgen Acar, Hikmet Çetinkaya, Şükran Soner, Ergun Balcı, Dinç Tayanç, İbrahim Yıldız, Orhan Bursalı, Mustafa Balbay.

Birkaç yıl sonra kadroya Hakan Kara da katılmıştı.

Zamanla ölümler olmuş, isimler değişmiş, kadro sekiz kişiye inmişti. 2000 yılının Yayın Kurulu; İlhan Selçuk (Başkan), Orhan Erinç, Hikmet Çetinkaya, Şükran Soner, İbrahim Yıldız, Orhan Bursalı, Mustafa Balbay ve Hakan Kara'dan oluşmaktaydı.

5 Eylül 2001'de Emre Kongar, Yayın Kurulu danışmanlığına getirildi.

İlginçtir ki *Cumhuriyet* gazetesi, laboratuvarı olmayan sosyoloji bilimine inat, 12 Mart 1971'deki gelişmelerden 20 yıl sonra, 1991'de de aynı krizi aynı sonuçlarla yaşayan dünya basın tarihindeki tek gazeteydi. Ancak gazeteden ayrılan ekibin geri dönmesi de artık baş aşağı inişe geçen gazeteyi kurtaramamış, altı aylık süreç içinde gazeteden kopan okuyucu, başta *Milliyet* olmak üzere diğer gazetelere yönelmişti. Ve *Cumhuriyet*'in eski gücüne kavuşması artık mümkün görünmüyordu.

Berin Nadi
Cumhuriyet arşivi

Berin Nadi'nin Vefatı

Nadir Nadi'nin ölümünden sonra gazetenin imtiyaz sahibi ve Cumhuriyet Vakfı Başkanı olan Berin Nadi, 4 Kasım 2001'de, 91 yaşında vefat etti. Ünlü şair Celal Sahir Erozan'ın kızı olan Berin Nadi, Nadir Nadi'nin ölümünden sonra gazete-de yaşanan krizi ve sonrasında gelen mad-di sıkıntıları aşabilmesi için bütün malvar-lığını Cumhuriyet Vakfı'na bağışlamıştı.

Berin Nadi'nin vefatından beş gün sonra, gazetenin künyesinde imtiyaz sahi-bi olarak; "Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.'yi temsilen Cumhuriyet Vakfı adına İLHAN SELÇUK" adı yer al-maya başladı. Daha sonra bu ibare "İmti-yaz Sahibi: Cumhuriyet Vakfı adına İlhan Selçuk" olarak değiştirildi.

Yazarlar Bir Gidiyor, Bir Geliyor

Cumhuriyet gazetesi sık değişmeyen tutarlı bir yazar kadrosuna sahip-ken, 1990'larda bu gelenekçi yapı beklenmedik bir darbeyle sarsılmış, an-cak kısa sürede toparlanıp eski statüsüne kavuşmuştu. Gazetenin marka olmuş imzalarından İlhan Selçuk, 1962'den itibaren "Pencere" köşesini ve 1970'lerden itibaren de "Olayların Ardındaki Gerçek"i yazmaktaydı. Her ne kadar "Cumhuriyet" imzalı başyazılar Yayın Kurulu'nda belirleniyor dense de İlhan Selçuk'un yazı stili burada hemen kendini belli ediyordu.

Oktay Akbal 1991'de ayrılarak *Milliyet*'te "Evet/Hayır" köşesini de-vam ettirmiş daha sonra geri dönmüştü. Saygın yazarlardan Melih Cevdet Anday (28 Kasım 2002'e vefat etti) "Gündüz Gözüyle" ile "Olaylar ve Gö-rüşler" köşesinde yazıyordu.

Cumhuriyet 1995 yılında bir atılım yaparak kadrosuna üç yeni yazar aldı. Böylece Enis Batur "Köşebent", Selim İleri "Yazı Odası" ve Ataul Behramoğlu "Cumartesi Yazıları" adlı köşeleriyle *Cumhuriyet*'in yazı aile-sine girdiler.

Ancak aynı yıl aile, bir üyesini teröre kurban verdi. Yazar Onat Kut-

lar, Marmara Etap Otelinin pastanesinde patlayan bir bombayla hayatını kaybetti. Şubat 1996'dan başlayarak Müjdat Gezen pazar günleri "Sak Üstünde" köşesinde mizah ağırlıklı yazılar kaleme aldı. Ve yine aynı yıl ünlü yazar Attilâ İlhan son sayfada "Söyleşiler"ine başladı.

2001'de de yazar kadrosuna yeni eklemeler yapıldı. O yıl büyük medya holdinglerinden Doğan Holding'in aldığı kararlar sonucu birçok eski *Milliyet* yazarı işinden oldu. Nilgün Cerrahoğlu, Yalçın Doğan, Duygu Asena, Zeynep Oral ve Turhan Selçuk birkaç ay sonra da *Hürriyet* gazetesinden Mümtaz Soysal, Doğan Holding'ten kopup *Cumhuriyet*'in kadrosuna dahil oldular. *Sabah* gazetesinin ekonomi yazarlarından Necati Doğru da, gazetenin patronu Dinç Bilgin'in tutuklanması üzerine; meslek etiği açısından patronu hapis cezası alan bir gazetede çalışamayacağını ifade ederek, *Sabah*'tan ayrılıp *Cumhuriyet*'e geçti.

Böylece 2001 yılında birçok gazete ekonomik krizi bahane ederek, kendine yıllarca emek vermiş deneyimli yazarlarını işten çıkartırken, *Cumhuriyet* imkânsız gerçekleştirerek kapılarını bu yazarlara açıyordu.

Ancak, en son transfer olan yazarlardan Necati Doğru'nun *Cumhuriyet* yazarlığı 16 ay sürdü. Ağustos 2002'de "Gidiyorum. Beni anlayacağınızı umuyorum" sözleriyle veda ederek, tekrar *Sabah* gazetesine döndü.

2002 yılında da 2001'de olduğu gibi gelen yazarlar çoğunluktaydı. Ekim ayı içerisinde Sunay Akın, Aralık ayında ise 3 Kasım seçimlerinde büyük yenilgiye uğrayan DSP'nin eski iki bakanı *Cumhuriyet*'in yeni yazarları oldu. Eski Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel ve eski Maliye Bakanı Zekeriya Temizel *Cumhuriyet* ailesine katılırken, köşe yazarlarından Mehmet Fuat vefat ederek *Cumhuriyet*'ten ve sevdiklerinden ayrılıyordu.

1980 ile 2002 yılları arasında devamlı olarak ya da çeşitli dönemlerde kadroda yer alan diğer isimler şunlardı: Erdal Atabek, Ergun Balcı (17 Ocak 1999'da vefat etti.), Orhan Bursalı, Hasan Cemal, Oral Çalışlar, Halit Çelenk, Hikmet Çetinkaya, Mustafa Balbay, Oktay Ekinci, Mustafa Ekmekçi (21 Mayıs 1997'de vefat etti.), Toktamış Ateş, Cüneyt Arcayürek (1993'te *Cumhuriyet* gazetesinden ayrılarak Cumhurbaşkanlığı Danışmanlığı yaptı, görevi bittiğinde "Güncel" köşesine geri döndü), Uğur Mumcu (24 Ocak 1993'te bombalı suikast sonucu öldürüldü), Işık Kansu, Orhan Erinç, Çelik Gülersoy, Semih Günver, Müşerref Hekimoğlu, Alpay Kabacalı, Mehmed Kemal (14 Eylül 1998'de vefat etti), A. Taner Kışlalı (21 Ekim 1999 tarihinde bombalı suikast sonucu öldürüldü.), Ali Sirmen (1991'de *Cumhuriyet*'ten ayrılarak, *Milliyet*'te "Dünyada Bugün" köşesinde yazmaya başladı. Daha sonra Oktay Akbal'la geri döndü) Üstün Sanver, Deniz Som, Hasan Uysal, Yalçın Pekşen, Yalçın Doğan, Atilla Dorsay, Ahmet

Tan, Adalet Ağaoğlu, Murat Belge, Hüseyin Baş, Haluk Şahin, Yağmur Atsız, Şahin Alpay, Nazlı Eray, Demir Özlü, Nazan İpşiroğlu, İlter Turan, Seyfettin Gürsel, Haluk Özdalga, Ufuk Güldemir, Sevim Görgün, Prof. Dr. Türkan Saylan, Prof. Dr. Aydın Aybay, Prof. Dr. İlkey Sunay, Yurdakul Fincancı, Prof. Dr. Hamit Fişek, Faruk Birttek, Oruç Aruoba, Zülfü Dicleli, Çağlar Keyder, Çağatay Anadol, Gani Müjde, Füsün Özbilgen, Altan Öymen, Bülent Tanör, Server Tanilli, Dinç Tayanç, Meriç Velidedeoğlu, Öztin Akgüç, Taner Berksoy, Korkut Boratav, Yakup Kepenek, Abdurrahman Yıldırım, Bülent Kızanlık, Türkel Minibaş, İzzettin Önder, Şükran (Keten-ci) Soner, Ergin Yıldızoğlu, Meral Tamer, Osman Ulagay, Cüneyt Akalın, Selmi Andak, Memet Baydur (26 Kasım 2001'de vefat etti), Canan Beykal, Onat Kutlar (11 Ocak 1995'te bombalı bir saldırı sonucu öldürüldü.), Ahmet Cemal, Sungu Çapan, Rana Evcim, Memet Fuat (19 Aralık 2002'de vefat etti), Evin İlyasoğlu, Şükran Kurdakul, Dikmen Gürün Uçarer, Vecdi Sayar, Tahsin Yücel, M. Tali Öngören (13 Ekim 1999'da vefat etti), Uğur Kökden, Alev Anakök, Zeki Çoşkun, Altan Ayanoglu, Kahraman Bapçum, Hikmet Bila, Orhan Birgit, Atilla Birkiye, Cevat Çapan, Asuman K. Büke, Cumhuriyet Cambazoglu, Emin Ceylan, Doğan Cüceloglu, Adnan Dinçer, Bertan Onaran, Abdülkadir Elçioğlu, Aydın Engin, Oktay Ekinci, Selçuk Erez, Metin Erksan, Turgay Fişekçi, Aykut Göker, Emin Gürses, Doğan Hasol, Ziya Işıküstün, Ahmet İnam, Miktad Kadioğlu, Işık Kansu, Deniz Kavukçuoğlu, Emre Kongar, Ahmet Kurt, Önder Kütahyalı, Ayşe Emel Mesci, Fethi Naci, Güray Öz, Vedat Özdemiroğlu, Işıl Özgentürk, Mahmut Sert, Celal Şengör, Mehmet Sucu, Yılmaz Şipal, Zafer Temoçin, Sadullah Usumi (1 Ekim 2002'de vefat etti), Ayşegül Yüksel, Özlem Yüzak, Ümit Zileli, Erol Manisalı, Feridun Andaç, Leyla Tavşanoğlu, Türkaya Ataöv, Tayfun Talipoğlu.

Cumhuriyet gazetesinin spor yazarları kadrosunda ise; Halit Deringör 1964'ten itibaren, Adnan Dinçer (1975), Raif Ertem, Ahmet Kurt (1984), Mahmut Sert (1994), Abdülkadir Yücelman (1954), Doğan Hasol bulunmaktadır.

Karikatür, *Cumhuriyet* gazetesinde önemli bir yere sahipti. Yazıya dökelemeyen mesajlar, karikatür yoluyla doğru hedefe ulaşırdı. Çizgi-bantta da *Cumhuriyet* kendine özgü bir yol izlemiş, pek çok gazete yabancı çizgi bantları Türkiye'ye uyarlamaya çabalarken *Cumhuriyet* ülke gerçeklerini yansıtan çizgi bantlarla bu alanda öncü olmuştur.

Gazetenin çizir kadrosunda 1980 sonrası dönemde şu isimleri görüyoruz. Günlük çizgi bantlarda Behiç Ak "Kim Kime Dum Duma" (1982), Mümtaz Arıkan "Tarihte Bugün" (1983), Nuray Çiftçi "Bulut Bebek"

(1990), Kamil Masaracı "Çizgilik", Semih Poroy "Harbi" (1977), İsmail Gülgeç "Hayvanlar ve İnsanlar", Necdet Şen "Hızlı Gazeteci", Kemal Gökhan Gürses "Kargaca", "Ağaç Yaşken Eğilir", "Zontellektüel Abdullah", Piyale Madra "Piknik", Nuri Kurtcebe "Gaddar Davut", Uğur Durak "Mırmırlar", Turhan Selçuk "Abdülcanbaz'ın Harikulade Maceraları" ile okuyuculara keyifli anlar yaşıyordu. Karikatüristler ise Ali Ulvi Ersoy (1950-1998), Musa Kart (1974), Tan Oral (1977), Zafer Temoçin, Aptülika, Turhan Selçuk'tu (13 Mart 2001'de *Cumhuriyet*'te çizmeye başladı). 2001'in son çizer transferi Metin Üstündağ oldu. Aralık ayından itibaren *Cumhuriyet Dergi*'de çizgileri yayımlanmaya başladı.

Yazı İşlerinde Kimler Var...

Cumhuriyet, yıllar yılı editoryal açıdan tecrübeli ve orta yaş üzeri kadrolar tarafından yönetilmişti.

Bu yapı öylesine gelenekselleşmişti ki, 1960 yılında Basın Kanunu'nda yapılan bir düzenleme ile yazı işleri müdürlerinin en az lise mezunu olması zorunluluğu geldiğinde, eğitimi yeterli gelmeyen yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut'a, o güne kadar duyulmamış olan umumi neşriyat müdürü unvanı yaratılarak görevinin başında kalması sağlanmıştı.

Daha sonra genel yayın müdürü olarak gazeteyi yönlendiren bir otorite kabul edilen bu unvan; yılların gazetesi *Cumhuriyet*'te yaşla paralel bir statüde ele alındı. Ta ki 1973 yılından 1981 Mart'ına kadar gazetenin genel yayın yönetmenliğini yapan Oktay Kurtböke'nin emekli olup, yerine Hasan Cemal'in gelmesine kadar. Hasan Cemal, 1979'da emekliye ayrılan Kemal Aydar'ın yerine *Cumhuriyet*'in Ankara temsilciliğini üstlenmiş, 1981'de de 37 yaşındayken *Cumhuriyet*'in ilk genç genel yayın müdürü olmuştu.

Hasan Cemal görevine başladığında, yazı işleri müdürlüğü yapan Bülent Dikmener ölmüş, Çetin Özbayrak da ayrılmıştı. Yazı işleri müdürlüklerini Orhan Erinç ile Turhan Ilgaz ortaklaşa yürütüyordu. Hasan Cemal'in genel yayın yönetmeni olmasıyla yazı işleri müdürlüğüne Okay Gönensin getirildi ve 1992 yılına kadar bu görevde kaldı. 1981 yılında müessese müdürlüğünü ise Emine Uşaklıgil yapıyordu.

Cumhuriyet gazetesinde 1980'li yılların ortalarından sonra, yazı işlerinde sorumlu kişilerin adları künyede yer almaya başladı.

İlk yayımlanan künyede şu isimler görülüyordu: Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. adına Nadir Nadi, Genel Yayın Müdürü: Ha-

san Cemal, Müessese Müdürü: Emine Uşaklıgil, Yazı İşleri Müdürü: Okay Gönensin, Haber Merkezi Müdürü: Yalçın Bayer, Sayfa Düzeni Yönetmeni: Ali Acar, Ankara Temsilcisi: Yalçın Doğan, İzmir Temsilcisi: Hikmet Çetinkaya, Adana Temsilcisi: Mehmet Mercan, İstanbul Haberleri: Reha Öz, Dış Haberler: Ergun Balcı, Ekonomi: Osman Ulagay, Kültür: Celal Üster, Magazin: Yalçın Pekşen, Spor: Abdülkadir Yücelman, Düzeltme: Refik Durbaş, Araştırma: Şahin Alpay, İş-Sendika: Şükran Ketenci, Haber Araştırma: Ufuk Güldemir.

1991 yılında Nadir Nadi'nin ölümü ile Berin Nadi'nin adı künyeye geçmişti. Murahhas Üye Emine Uşaklıgil, Ankara Temsilcisi Ahmet Tan, Adana Temsilcisi Çetin Yiğenoğlu'ydu. Yazı işleri kadrosunda değişiklikler olmuş, yeni isimler eklenmişti: İç Politika: Celal Başlangıç, İstanbul Haberleri: Şenay Kalkan, Ekonomi: Meral Tamer, Eğitim: Gencay Şaylan, Yurt Haberleri: Necdet Doğan, Dizi Yazılar: Kerem Çalışkan, Düzeltme: Abdullah Yazıcı.

1992 yılının başında Yazı İşleri Müdür Yardımcıları olarak; Salim Alparslan, Kerem Çalışkan, Necdet Doğan, Lütfi Tınç adları künyede yer aldı. İç Politika: Mehmet Tezkan, İstanbul Haberleri: Muhittin Sirer, Makaleler: Şahin Alpay'ın sorumluluğuna verildi.

Hasan Cemal, genel yayın yönetmenliğini 1981 yılından 1992 yılına kadar sürdürdü. 1992 yılından Nisan 1994'e kadar Özgen Acar bu görevi yürüttü. 1993 yılında genel yayın danışmanlığı görevine başlayan Orhan Erinç, Mayıs 1994'te genel yayın müdürlüğüne gelerek 7 yıl bu görevde bulundu. Bundan sonraki genel yayın yönetmeni Ocak 2001 tarihi itibarıyla İbrahim Yıldız oluyordu. Hikmet Çetinkaya 1992 yılında başladığı genel yayın koordinatörlüğü görevini Ocak 2001'e kadar sürdürdü.

Mustafa Balbay 1992'de *Cumhuriyet* haber merkezi müdürlüğüne; 1993 yılında da, Ankara temsilcisi Cüneyt Arcayürek'in ayrılmasıyla Ankara temsilciliğine getirildi. Mustafa Balbay'ın yerine geçen İpek Çalışlar, Mayıs 1994'e kadar, haber merkezi müdürlüğü görevini yürüttü. İpek Çalışlar'ın *Cumhuriyet Dergi*'nin yayın yönetmenliğine geçişi ile yerine Hakan Kara getirildi.

1992 yılında Okay Gönensin'in ayrılmasıyla yazı işleri müdürlüğü görevini sırasıyla, Füsun Özbilgen, Aydın Engin ve Celal Başlangıç üstlendi. Celal Başlangıç, Aralık 1993'te 20 aylık bir çalışmadan sonra yazı işleri müdürlüğünü, ekonomi servisi şefi ve köşe yazarı Dinç Tayanç'a bıraktı. Haziran 1994'te ekonomi servisi şefliğini Bülent Kızanlık, Abdurrahman Yıldırım'dan devraldı.

1995 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin yazı işleri kadrosu şöyleydi:

Genel yayın yönetmeni: Orhan Erinç, genel yayın koordinatörü: Hikmet Çetinkaya, yazı işleri müdürleri: İbrahim Yıldız (sorumlu), Dinç Tayanç, haber merkezi müdürü: Hakan Kara, görsel yönetmen: Fikret Eser, dış haberler: Ergun Balcı, istihbarat: Yalçın Çakır, ekonomi: Bülent Kızanlık, radyo-Tv: Uygur Eremektar, kültür: Handan Şenköken, spor: Abdülkadir Yücelman, yurt haberleri: Mehmet Faraç, makaleler: Sami Karaören, çeviri: Seyfettin Turhan, düzeltme: Abdullah Yazıcı, görsel yönetmen: Erdoğan Köseoğlu, Ankara temsilcisi: Mustafa Balbay, Ankara haber müdürü: Doğan Akın, İzmir temsilcisi: Serdar Kızık, Adana temsilcisi: Çetin Yiğenoğlu.

Ocak 2001'e kadar yazı işleri kadrosu ufak tefek değişiklikler dışında ana çatısını korudu.

Sorumlu müdür olarak gazetenin avukatı Fikret İlkiz'in adı künyeye girdi. 2002'de İlkiz bu görevinden ayrıldı, yerine Mehmet Sucu getirildi. İstihbarat: Cengiz Yıldırım, Dış Haberler: Şinasi Danışoğlu, Ekonomi: Özlem Yüzak, Bilgi-Belge: Edibe Buğra gibi yeni görev değişiklikleri yaşandı.

2001'le birlikte Orhan Erinç genel yayın yönetmenliğini İbrahim Yıldız'a bırakarak Cumhuriyet Vakfı genel müdürlüğü ve köşe yazarlığı görevlerini üstlendi. Hikmet Çetinkaya da "...Eğer dostlarınızdan, sevdiklerinizden kazık yediyse, yaşamınızı bir tek yere adanmışsanız, yitip giden yıllara hiç aldırış etmeden karar veriniz... Ben kimin adına özveride bulunuyorum!" diyerek, sitemkâr ve gazeteden ayrılacağı mesajı veren imalı bir yazıdan sonra genel yayın koordinatörlüğünü bıraktı. Ve bu görev Hikmet Çetinkaya'nın ayrılmasıyla işlevini yitirerek, künyeden çıkarıldı.

İbrahim Yıldız'dan boşalan yazı işleri müdürlüğüne de Salim Alparslan getirildi. 2002 yılında ikinci yazı işleri müdürü olarak Necmi Çelik de künyede yer aldı. Bu arada müessese müdürü Üstün Akmen'in yerine Erol Erkut, Kültür'den sorumlu Handan Şenköken'in yerine Egemen Berköz geldi.

Cumhuriyet Gazetesinin İdari Kadrosu

Cumhuriyet gazetesinin idari kadrosu, 1980'li yılların ortalarından sonra gazetenin künyesinde yayınlanmaya başladı. 1972 yılında müessese müdürü olan Sadun Tanju'nun ayrılmasından sonra bu göreve getirilen Emine Uşaklıgil, 1991'e kadar bu görevini sürdürmüştü. Nadir Nadi'nin ölümünden sonra yapılan düzenleme ile murahhas üye olarak adı künyede geçmeye başlamış ve 8 Nisan 1992'de istifa edene kadar bu görevde kalmıştı.

80'li yılların ortasında gazetenin idari kadrosu şu isimlerden oluşuyordu; Koordinatör: Ahmet Korulsan, Mali İşler: Erol Erkut, İdare: Hüseyin Gürer, İşletme: Önder Çelik, Bilgi işlem: Nail İnal.

1991 yılında, daha önceki yıllarda varolan kadroyla birlikte şu isimler ve görevler eklenmiştir; Muhasebe: Bülent Yener, Bütçe Planlama: Sevgi Osmanbeşeoğlu, Reklam: Ayşe Torun, Personel: Sevgi Bostancıoğlu.

1994 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin idari kadrosunda şu isimler yer alıyordu:

Müessese müdürü: Erol Erkut, koordinatör: Ahmet Korulsan, muhasebe: Bülent Yener, idare: Hüseyin Gürer, işletme: Önder Çelik, bilgi-işlem: Nail İnal, bilgisayar sistem: Mürüvet Çiler, reklam: Reha Işıtman, halkla ilişkiler: Nurten Berksoy.

2002'deki idari kadrosuna ise fazla değişiklik olmamakla beraber şu isimler eklenmişti. Satış: Fazilet Kuzu, Reklam P.M. Ltd. Şti. Genel Müdür: Gülbin Erduran, Koordinatör: Reha Işıtman, Genel Müdür Yard: Sevda Çoban, Finansman Müdürü: Çetin Erduran.

Sayfa Sayfa Cumhuriyet

Uzun yıllar 8 dolayında olan sayfa sayısı 1980 yılında 10'a, 1982'de 12'ye çıkıyordu. Ulusal basının genelinde 80'li yıllarla birlikte sayfa sayısında çoğalma başladı. *Cumhuriyet* de bu gelişim doğrultusunda 1984'te 14, 1986'da 16, 1990'lı yıllarda da 18 ile 20 sayfa arasında yayımlanır olmuştur.

1980'li yıllarda birinci sayfada Ali Ulvi'nin karikatürleri, genelde İlhan Selçuk'un yazdığı üç yıldız imzalı "Olayların Ardındaki Gerçek", Altan Öymen'in "Bu Köşeden" ve Uğur Mumcu'nun "Gözlem" köşesinde yazıları bulunuyordu.

İkinci sayfada "Arada Bir" başlığı ile çeşitli yazarların yazıları, "Bilim Dünyası" sütununda Vehbi Belgil'in bilimsel analizleri, vaktiyle Sami Karaören'in hazırlayıcısı olduğu "Olaylar ve Görüşler" sütununda; Vedat Günyol, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Bahri Savcı, Melih Cevdet Anday gibi ünlü kalemlerin yazıları göze çarpıyordu. Sayfanın sol yanında "Evet-Hayır" köşesinde Oktay Akbal ile sayfanın sağ üst yanında "Pencere" köşesinde yazan İlhan Selçuk *Cumhuriyet* okurlarının tiryakisi oldukları yazarlardı.

Üçüncü sayfada Ali Sirmen'in "Dünyada Bugün", Ergun Balcı'nın "Politikada Sorunlar" başlıklı köşeleri yer alıyordu.

Oturandar soldan sağa: İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Berni Nadi, Ayaktakiler soldan sağa: Hasan Cemal, Okay Gönensin, Uğur Mumcu, Emine Uşaklıgil, Deniz Teznel, Ali Sirmen, Nadir Nadi, Mine Sirmen, Sami Karaören, Merih Sezer, Özer Derbil, Cumhuriyet arşivi

Dördüncü sayfada "Yorum" köşesinde Yalçın Doğan'ın yazısı çıkmaktaydı. Daha sonra Sanat-Edebiyat-Magazin sayfası olarak değiştirilen bu sayfada "Haftanın Filmleri"ni Atilla Dorsay yazıyor, Selmi Andak müzik ağırlıklı sanat yazıları kaleme alıyordu.

Beşinci sayfa "Ekonomik Yaşam" adıyla ekonomi sayfası olarak düzenlenmişti. Şükran Ketenci (Soner) "İşçinin Evreninden" başlığıyla işçi haklarını ve problemlerini işleyen yazılara ağırlık veriyordu.

Altıncı sayfada gazetenin önemli bir özelliği olarak "Elli Yıl Önce Cumhuriyet" köşesinde, 50 yıl öncesinin ilginç olayları özetlenerek, hafızalar tazeleniyordu.

Gazetenin yedinci sayfasında ilginç bir köşe bulunuyordu. Alpay Kabacalı'nın düzenlediği "Sağcı Basın Ne Diyor?" başlıklı sütunda, o hafta içinde sağ görüşlü gazetelerin yazılarından ilginç örnekler seçilerek okuyucuya sunuluyor; görüşler arasındaki farklılık ve olaylara bakış açılarının değişkenliği somut örneklerle gözler önüne konuluyordu.

Onuncu sayfada Müşerref Hekimoğlu "Ankara-Anka", Mehmed Kemal "Politika ve Ötesi", Mustafa Ekmekçi "Ankara Notları" başlığıyla fık-

ralar yazmaktaydı. Ayrıca "Sorun Yanıtlayalım" köşesinde okuyucuyu aydınlatıcı çeşitli bilgiler verilmekteydi.

1986 yılında sayfa sayısı 16'ya çıktığında sayfa içeriğinde değişikliğe gidildi. Birinci sayfaya Hasan Cemal'in başyazısı, "Olayların Ardındaki Gerçek", Uğur Mumcu'nun "Gözlem" ve Cüneyt Arcayürek'in "Cüneyt Arcayürek Yazıyor" başlıklı yazıları yerleşti.

İkinci sayfada Oktay Akbal'ın ve İlhan Selçuk'un köşeleri ve haftada bir Okay Gönensin'in "Cumhuriyet'ten Okurlara" yazısı yayımlanıyordu.

Üçüncü sayfada Ali Sirmen ve Ergun Balcı'nın yazıları dönüşümlü olarak basılıyordu.

Dördüncü sayfa, kültür-yaşam ve TV-radyo sayfalarıydı. Mahmut Tali Öngören de henüz özel televizyonlar ve radyolar yaygınlaşmadığı için sadece TRT'yi kapsayan "TRT'nin içinden" başlığıyla televizyon eleştirisi yapıyordu.

Beşinci sayfada çizgi bantlar, Mümtaz Arkan'ın "Tarihte Bugün" ve "50 Yıl Önce Cumhuriyet" köşeleri bulunuyordu.

Altıncı sayfada röportajlar ve sanat galerisi ilanları yayımlanıyordu.

Yedinci sayfada Yalçın Pekşen'in "Duyduk Gördük", Yalçın Doğan'ın "Ankara'dan" köşeleri yer alıyordu.

Sekizinci sayfada Müşerref Hekimoğlu ve Mehmed Kemal köşelerinde yazılarını kaleme alıyorlardı.

Dokuzuncu sayfada Şükran Ketenci'nin köşesi ile haberler ve küçük reklamlar bulunuyordu.

Onuncu sayfa Mustafa Ekmekçi'nin köşesine ve haber devamlarına ayrılmıştı.

On birinci sayfa ekonomi sayfası, on ikinci sayfada ise reklamlar. On üçüncü sayfada dış haberler bulunuyordu. On dördüncü sayfa spor sayfası, on beşinci sayfa reklamlar, son sayfa ise magazin haberlerin yayımlandığı sayfalarıydı.

1991 yılında 20 sayfa olarak yayımlanan Cumhuriyet gazetesinin, sayfa içeriği genelde aynı olmakla birlikte yeni yazarlar eklenmişti. Dördüncü sayfada Hikmet Çetinkaya "Politika Günlüğü", beşinci sayfada Ahmet Tan "Günlerin Köpüğü", on birinci sayfada Osman Ulagay "Günün Notları", on ikinci sayfada Meral Tamer "Tüketici Gözüyle" ve Abdurrahman Yıldırım "Borsa Notları", on beşinci sayfada ise Füsun Özbilgen "Ve İnsanlar" köşelerini yazıyorlardı.

1993 yılında 18 sayfa olan Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında, Uğur Mumcu'nun "Gözlem" ve Cüneyt Arcayürek'in "Güncel" köşesi bulunuyordu.

Uğur Mumcu *Cumhuriyet*'te, 18 Mart 1975'te "Gözlem" köşesinde yazmaya başlamıştı. 24 Ocak 1993'te arabasına bomba konarak katledilen Uğur Mumcu'nun ölümünden sonra da eski yazıları derlenerek köşesinde yeniden yayımlandı. Şubat 1994'ten sonra birinci sayfada Uğur Mumcu'nun köşesinin yerinde, Mustafa Balbay'ın "Gündem" köşesi yer aldı.

İkinci sayfada İlhan Selçuk'un "Penceresi" ile "Olaylar ve Görüşler", "Arada Bir", "Tartışma" köşeleri bulunuyor ve bu köşelerde çeşitli yazarların görüşlerine yer veriliyordu.

Üçüncü sayfada Toktamış Ateş "Arayış", A. Taner Kışlalı da "Haftaya Bakış" başlığı ile dönüşümlü olarak aynı köşeyi paylaşıyorlardı. Pazartesi günleri bu köşede yer alan *Cumhuriyet*'ten Okurlara" başlıklı yazıyı Genel Yayın Yönetmeni Özgen Acar, daha sonra Acar'ın yerine gelen Orhan Erinc yazıyordu.

Dördüncü sayfada Server Tanilli "Bir Bakıma", Erdal Atabek "Biz Bizze", Melih Cevdet Anday "Gündüz Gözüyle", Orhan Bursalı "Perşembe" başlıklı yazıları ile dönüşümlü olarak karşımıza çıkıyorlardı.

Beşinci sayfada, uzun yıllar *Cumhuriyet*'in Ege Bölgesi temsilciliğini yapan Hikmet Çetinkaya, 1986'dan itibaren "İzmir'den" başlığıyla, 1991 yılından sonra da "Politika Günlüğü" başlığıyla yer alıyordu.

Cumhuriyet gazetesi 18 sayfa olduğunda altıncı ve yedinci sayfalar, 20 sayfa olduğunda sekizinci, dokuzuncu ya da on ve on birinci sayfalar ekonomiye ayrılmıştı. Bu sayfalarda ekonomi haberleri ile birlikte Dinç Tayanç'ın "Mikro", Yakup Kepenek'in "Ankara Pazarı", Bülent Kızanlık'ın "Öyle Değil Böyle", Ergin Yıldızoğlu'nun "Dünya Ekonomisine Bakış", Şükran Ketenci'nin "İşçinin Evreninden", Taner Berksoy'un "Ekonomiye Bakış", İzzettin Önder'in "Bence", Abdurrahman Yıldırım'ın "Borsanın Yönü", Hülya Genç'in "Tüketici'nin Şikâyet Kutusu" köşeleri bulunuyordu.

Sekizinci ve dokuzuncu sayfalar dış politika sayfalarıydı. Bu sayfada Dış Haberler Müdürü Ergun Balcı "Politikada Sorunlar", Ecmel Barutçu "Anılar-Kanılar", Edip Emil Öymen "Londra'dan Bakış" ve "Avrupa'dan" köşelerinin sahipleriydiler.

Onuncu ve on birinci sayfalar daha sonra on dört ve on beş ya da on altı ve on yedinci sayfalarda yayımlanacak olan radyo ve televizyon sayfasıydı. Burada M. Tali Öngören'in "Merceklerle Bakınca" köşesi bulunuyordu.

On ikinci ve on üçüncü sayfalar (daha sonra on dört-on beş ve on altı-on yedinci sayfalar) kültür ve sanat sayfasını oluşturuyordu. Bu sayfalarda Memet Fuat "Düşünceye Saygı", Ahmet Cemal "Odak Noktası", Tahsin Yücel "Alıntılar", Memet Baydur "Penaltı" köşelerinde yazıyorlardı.

On dördüncü (daha sonra on ikinci olacak olan) sayfada; dizi yazılar ve Müşerref Hekimoğlu'nun "Ankara-Anka", Mehmed Kemal'in "Politika ve Ötesi", Mustafa Ekmekçi'nin "Ankara Notları" köşeleri dönüşümlü olarak yer alıyordu.

On beşinci ve on yedinci sayfalardan sonra on üçüncü sayfaya yerleşen Işık Kansu'nun "Ankara Kulisi" ile Deniz Som'un "Vaziyet" köşeleri ve çizgi bantlar "60 yıl önce Cumhuriyet", "30 yıl önce Cumhuriyet" bu sayfada bulunuyordu.

Cumhuriyet gazetesinde spora genelde tek sayfa ayrılıyordu. Bu bazen ikiye çıkıyordu. Spor sayfası on altıncı, on sekiz on dokuzuncu sayfalarda okuyucuyla buluşuyordu.

Cumhuriyet gazetesi 7 Mayıs 1994'e kadar 18 sayfa olarak yayımlandı. 5 Nisan 1994'te hükümetin aldığı ekonomik kararlar sonucu yaşanan mali kriz, gazetenin birtakım önlemler almasına yol açtı. Öncelikli olarak sayfa sınırlamasına gidilmesine karar verildi. Bu yüzden gazetenin eki olarak yayımlanan ve kültür-sanat ile magazin konularına yer verilen "Cumhuriyet 2", 7 Mayıs 1994'te yayından kaldırıldı. "Cumhuriyet 2"nin niteliği arka sayfada korunarak, kültür ve televizyon sayfaları da ana gazetenin içine alındı. Bu durumda *Cumhuriyet*'in sayfa sayısı 20'ye ulaştı. Sayfaların yeni durumu şöyle belirlendi: 3, 4, 5, Haberler ve Politika, 8,9 Para Dünyası ve Ekonomi, 10,11 Dış Haberler, 12 Dizi Yazılar, 13 Çizerler, dönüşümlü olarak "Vaziyet" ve "Ankara Havası", 14,15 Kültür-Sanat, 16,17 TV-Radyo, 18,19 Spor.

Bu değişiklikten sonra *Cumhuriyet*'in sayfa yapısında büyük bir düzenlemeye gidilmedi. Ancak Mehmed Kemal, Mustafa Ekmekçi, Ergun Balcı, Mahmut Tali Öngören, Ahmet Taner Kışlalı ve Memet Baydur'un ölümleri ile köşeleri kapandı.

Şubat 2001'de medyanın genelinde yaşanan ekonomik kriz sonrası *Milliyet* gazetesinde işine son verilen Yalçın Doğan, Duygu Asena, Zeynep Oral ve Nilgün Cerrahoğlu ile *Sabah* gazetesinden ayrılan Necati Doğru'nun ve yıl sonunda *Hürriyet*'ten ayrılan Mümtaz Soysal'ın katılımıyla yeni köşeler açıldı.

2002'de gazetenin sayfa yapısı şu şekilde oluşuyordu:

Birinci sayfada "Güncel" köşesiyle Cüneyt Arcayürek ve "Gündem" başlığı ile yazan Mustafa Balbay yer alıyordu.

İkinci sayfa "Olaylar ve Görüşler", İlhan Selçuk'un "Pencere", Oktay Akbal'ın "Evet-Hayır" ve Mümtaz Soysal'ın "Açı" köşelerinden oluşuyordu.

Üçüncü sayfada Hikmet Bila "Geniş Açı", Toktamış Ateş "Arayış" ve Emre Kongar "Aydınlanma" köşeleriyle dönüşümlü olarak yazıyorlardı.

Dördüncü sayfa Ergin Yıldızıoğlu'nun "Global Politik Kültür", Oral Çalışlar'ın "Sıfır Noktası", Ali Sirmen'in "Dünyada Bugün", Erdal Atabek'in "2000'li Yıllarda" köşelerine ev sahipliği yapıyordu.

Beşinci sayfanın sahipleri "Politika Günlüğü" ile Hikmet Çetinkaya, "Tırmık" ile Aydın Engin'di. Haftada bir yayımlanan "Parlamento Kulis-i"ni de Türey Köse, Ayşe Sayın, Emine Kaplan ve Bülent Sanoğlu hazırlıyorlardı.

Altıncı sayfanın yazarları; "Avrupa'dan" köşesiyle Güray Öz, "Perşembe" köşesiyle Orhan Bursalı, "Bir Bakıma" köşesiyle Server Tanilli'ydi. Pazar günleri Hüseyin Baş'ın "Değişen Dünyadan" başlığı ile tam ya da yarım sayfa yazısı çıkıyordu. Tayfun Talipoğlu da "Bir Yol Hikâyesi" ile bu sayfanın yazarlarındandı. Yazı dizileri de genelde bu sayfada yayımlanıyordu.

Yedinci sayfanın içeriğini Orhan Birgit "Düzyazı", Orhan Erinç "Geçmişten Geleceğe" yazılarıyla oluşturuyordu. 13 Mart 2001 tarihinden itibaren Turhan Selçuk bu sayfada "Abdülcanbaz'ın Maceraları'nı çizmeye başlamıştı. Cumartesi günleri Ataol Behramoğlu "Cumartesi Yazıları"nı kaleme alıyordu.

Sekiz ve dokuzuncu sayfalarda devam haberleri ve Mehmet Sucu'nun "Enter.net" köşesi bulunmaktaydı.

On ve on birinci sayfa dış haberlere ayrılmıştı. Ve Erol Manisalı "Bıçak Sirtında", Necati Doğru "Merhaba", Yalçın Doğan "Saydam", Özgen Acar "Kavşak", Aralık 2002'den bu yana Şükrü Sina Gürel "Açıkça" köşesinde yazılarını yayımlıyordu.

Ekonomi sayfası on iki ve on üçteydi. Taner Berksoy "Ekonomiye Bakış", Şükran Soner "İşçinin Evreninden", Türkel Minibaş "Gözücuyla", Yakup Kepenek "Ankara Pazarı", Ergin Yıldızıoğlu "Dünya Ekonomisine Bakış", Özlem Yüzak "Bilgi Toplumuna Doğru", İzzettin Önder "Bence", Öztin Akgüç "Yorum", Sadullah Usumi "Çiftçi Dostu", 20 Aralık 2002'den bu yana Zekeriya Temizel "Not Defteri" köşelerinde dünya ve Türkiye ekonomisini yorumluyorlardı.

On dört ve on beş kültür-sanat sayfasıydı. Selmi Andak "Görüş", Turgay Fişekçi "Defne Gölgesi", Evin İlyasoğlu "Allegro", Atilla Birkiye "İşildak ve Yelpaze", Selim İleri "Yazı Odası" ve "Kitap Tırtılı", Vecdi Sayar "Kedi Gözü", Ahmet Cemal "Odak Noktası", Şükran Kurdakul "Bu Aşamada", Memet Baydur "Kuşbakışı", Sungu Çapan "Sinema", Ayşegül Yüksel "Sahnedin", Dikmen Gürün "Tiyatro Dünyasından", Bertan Onaran "Güzelin Ardından", Sunay Akın "Kule Cambazı" başlıklı köşelerinde edebiyat, kültür, görsel ve plastik sanatlar ile müzik ağırlıklı yazılar yazıyorlardı.

On altıncı sayfa televizyon sayfasıydı. Haftada bir Emre Kongar "Medya Notu" köşesinde medya eleştirilerinde bulunuyordu.

On yedi, çizgi bantlarla birlikte Deniz Som'un "Vaziyet", Deniz Kavukçuoğlu'nun "Pano" Oktay Ekinci'nin "ÇED Köşesi", Ümit Zileli'nin "Düz Çizgi" Müşerref Hekimoğlu'nun "Ankara-Anka", Işık Kansu'nun "Ankara Kulisi", Metin Erksan'ın "Kalem", Yılmaz Şipal'ın "Çalışanların Soruları/Sorunları" Nilgün Cerrahoğlu'nun "Sağnak", Vedat Özdemiroğlu'nun "İssiz Oda Yazıları" ve Emin Gürses'in aralıklı olarak yazdığı "Görüş" köşelerine ayrılmıştı.

On sekiz ve on dokuz spor haberleri ve haber devamlarını içeriyordu. Spor sayfasında gazetenin eskilerinden Abdülkadir Yücelman da "Neymiş" köşesinde sportif gelişmeleri yorumluyordu. Ayrıca Doğan Hasol ve Halit Deringör "Görüş" köşelerinde, Ahmet Kurt da "Basket Yorum" köşesinde ilgili oldukları sporlarda değerlendirmede bulunuyorlardı.

Son sayfada ise gazetenin künyesi yer almakta; magazin haberler ve Atilla İlhan'ın "Söyleşi", Işıl Özgentürk'ün "Al Gözüm Seyreyle" ile Erdal Atabek'in "Mesela Dedik" köşeleri okuyucuyla buluşmaktaydı.

Dış Haberler

Cumhuriyet, yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'de haberlerine en güvenilir gazete olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ancak bu sonuç onun tirajına aynı ölçüde yansımıyordu.

Cumhuriyet okurlarıyla yapılan anketlerde; okurların yüzde 91.20'sinin gazetesinin haberlerine güvendiği ortaya çıkıyordu. Gazetenin kemikleşmiş okuru yıldan yıla azalsa da, vefalı okur özelliğini taşıyordu.

Daha çok siyasi haber ağırlıklı bir gazete olan *Cumhuriyet*'in dış haberlere olan ilgisi dünya konjonktürüne göre değişiklik göstermektaydı.

1981 yılında yapılan bir araştırmaya göre *Cumhuriyet* gazetesinde dış haberlere ayrılan oran yüzde 15.78'di.¹⁰¹ 1984 yılında bu oran yüzde 17.21'e¹⁰², 1988'de ise 27.3'e çıkıyordu.

1991 yılındaki Körfez Savaşı ve 2001 yılının 11 Eylül'ünde New York'ta meydana gelen yüzyılın terör olayı, gazetede dış haberlerin önemli oranda artmasına neden olmuştu. *Cumhuriyet*, Körfez Savaşı'nı en ayrıntılı veren gazete olma özelliğini taşıırken, 11 Eylül saldırılarının ertesinde hazırladığı özel sayfalarda da gazetenin yüzde 50'sinden çoğunu dış haberlere ayırmıştı.

Körfez Savaşı'nda gazetede ilk defa kutlama ve anma yıldönümleri haricinde alışılmışın dışında büyük boyutlu fotoğraf kullanıldı. Savaş sırasında kullanılan haberlerin yüzde 29'u muhabirlerin, yüzde 42'si servislerin, yüzde 25'i de gazetenin bürolarının geçtiği haberlerdi.

ABD'nin ulusal kimliğinin simgelerinden olan New York'taki Dünya Ticaret Merkezi kulelerine ve Pentagon'a yapılan saldırılar, dünya basınıyla birlikte *Cumhuriyet*'in de bu haberleri büyük bir dikkat ve önemle takip etmesine neden oldu.

Yolcu uçaklarını silah gibi kullanarak içindeki yolcularla birlikte ikiz kulelere ve yine bir yolcu uçağıyla ABD'nin en korumalı binası Savunma Bakanlığı'nın merkezine yapılan saldırılar, *Cumhuriyet* gazetesinde "Yüzyılın Terörü" olarak manşete taşındı ve ayrıntılarıyla ele alındı. Özel sayfalarla ve tam sayfa renkli, büyük boy fotoğraflarla geniş şekilde işlendi.

Dış haber kaynaklarını da ağırlıklı olarak, ajanslar ile yurtdışı büroları oluşturuyordu.

Ajanslar: AA, AP, AFP, Reuters, ANKA, VBA.

Haberlerinden çeviri yapılan yabancı gazeteler ve dergiler ise şunlardı: *Le Monde*, *L'Express*, *International Herald Tribune*, *The Guardian*, *Time*, *Newsweek*, *Stern*, *Der Spiegel*, *Nouvel Observateur*, *Liberation*.

1993 yılında *Cumhuriyet* gazetesi, "Dünya Cumhuriyet'le Daha Yakın" sloganı ile, *National Geographic*, *The New York Times*, *Le Monde*, *Elite Service*, *The Medical Tribune News Service* ile işbirliğine girerek, söz konusu yayınların servislerinden yapılan seçmeleri yayımlamaya başladı.

1980'lerde *Cumhuriyet* gazetesinde yeni bir oluşum başlamış; Pazar günleri "Pazar Yazıları" adı altında dünyanın çeşitli kentlerinden, rutin haberlerin dışında o kenti, insanını ya da o dönemdeki bir etkinliği tanıtan, haber formatından farklı daha edebi bir dille yazılmış yazılar yayımlanmaya başlamıştı. Daha sonra bu gelenekselleşerek devam etmiş, hatta diğer gazetelerde de örneklerine rastlanan *Cumhuriyet*'in öncü girişimlerinden biri olmuştu.

Bu dönemde yurtdışındaki bürolardan devamlı ya da aralıklı olarak haber geçen ve "Pazar Yazıları"na katkıda bulunan muhabirler şunlardı: Madrid'den Nilgün Cerrahoğlu, Budapeşte'den Hakkı Özer, Paris'ten Sabetay Varol, Tokyo'dan Mehpare Bozyiğit, Brüksel'den Hadi Uluengin, Londra'dan Ragıp Duran, Rusya'dan Hakan Aksay, İsveç'ten Gürhan Uçkan, Danimarka'dan Ferruh Yılmaz, Fransa'dan Mişel Perlman, Uğur Hüküm ve Dilek Zaptçioğlu, İngiltere'den Edip Emil Öymen, Londra'dan Mustafa Kemal Erdemol, Essen'den Güray Öz, Belçika'dan Cem Sey, Erdinç Utku, İtalya'dan Petek Kurtböke, Amerika'dan İzzet Rıza Yalın, Was-

hington'dan Fuat Kozluklu ve Aziz Gökdemir, Seul'den Ali Rıza Balam, Almanya'dan Ahmet Arpad, Münih'ten Erol Özkan, Johannesburg'tan Aysu Önen, Atina'dan Murat İlem, Brüksel'den Özgür Ulusoy, Amsterdam'dan Azmi Karaali, Melbourne'den Bülent İbrişim, Toronto'dan Engin Aşkın, Tunus'tan Üstün Akmen, New York'tan Zülal Kalkandelen, Zaragoza'dan Şansın Tüzün.

80'lerde siyaset ve onunla birlikte pek çok ciddi konu yasaklanınca medyada magazin patlak verdi. Zamanla bu, medyada temel üslup haline geldi ve gazeteler "popülerleşmek" ya da çok satmak için arayış içine girdiler.

Dolayısıyla ciddi siyaset haberlerinde gözle görülür azalma oldu. 1984 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin iç siyasi ve ekonomik haberlere ayırdığı oran yüzde 54.03'tü.¹⁰³

12 Eylül'ün etkisinden kurtuldukça *Cumhuriyet*'te siyasi haberler ağırlık kazandı. 1991 yılında yapılan incelemeye göre *Cumhuriyet* gazetesinin birinci sayfasında yayınlanan siyasi içerikli protokol haberleri yüzde 65'e ulaşmıştı.

80'li yılların getirdiği değişimle ekonomi terimleri sıradan vatandaşın diline yerleşmiş, küçük tasarruf sahipleri dahi ulusal ekonomiyle ilgilenir hale gelmişti. Böylece gazetelerde günün ihtiyacına binaen ekonomi sayfaları oluştu. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın faaliyete geçmesiyle birlikte borsa da, günlük hayatın parçalarından biri oldu. Gazeteler hisse senedi ve tahvillerle birlikte serbest döviz piyasasını düzenli bir şekilde sayfalarına yansıttı.

Cumhuriyet de ekonominin bu hızlı gelişimine ayak uydurup yeni ekonomi sayfası oluşturuyor, çoğunluğu akademi kökenli yazarlarıyla dünya ve Türkiye ekonomisinin nabzını tutuyordu. Ancak *Cumhuriyet* ekonomiyi sadece işveren ve şirket bazında ele almayıp işçi ve sendika haberciliğini de ön plana çıkarıyor; "İşçinin Evreninden" köşesiyle Şükran Soner emekçinin sesini kamuoyuna duyuruyordu.

2000'li yıllarda politikayla içli dışlı olan ekonomi haberleri gazeteye ağırlığını koyuyor ve ortalama yüzde 30'la en fazla kullanılan haberler kategorisine giriyordu.

Haber oranında ikinci sırayı kültür-sanat ve insan-toplum ilişkilerini irdeleyen haberler alıyordu. 90'lı yılların başından itibaren gazetenin sayfa sayısının çoğalmasıyla birlikte iki sayfalık "Kent-Yaşam" bölümü oluşturuluyor, haberler ve röportajlarla birlikte bir dönem Atilla Dorsay'ın hazırladığı "Metropol" köşesiyle de büyük kent insanına ve sorunlarına parmak basılıyordu.

Kültür ve sanatla birlikte diğer gazetelerde çok görülmeyen bir haber türü olan eğitim haberleri de, *Cumhuriyet*'in farklı haberciliğinin örneği olarak yüzde 7 oranında yer alıyordu. Organize suçlar ve çevre sağlık haberleri yüzde 5 oranında kalırken, spor haberleri de yüzde 5-8 arasında değişiyordu. Yani diğer yıllara göre daha büyük oranlara ulaşmıştı.

Haberin ötesinde özel bir ek içinde düzenli olarak yayınlanan bilim teknik haberleri de yine *Cumhuriyet*'in diğer ulusal basından ayrılan habercilik anlayışının göstergelerindendi.

Cumhuriyet gazetesinin en büyük özelliklerinden biri de siyah-beyaz olmasıydı. Yıllar önce özel günler için renklendirilmiş birkaç fotoğraf yayımlansa da, uzun yıllar renkli fotoğraf görülmemişti *Cumhuriyet*'in sayfalarında.

Cumhuriyet bu dönem, özel gün olmasa da dikkat çekmek istediği haberlerde renkli fotoğraf kullanmaya başladı. Örneğin; 28 Şubat 1993 günü birinci sayfasında şeriat göstericilerine bir tepki olarak Atatürk'ün renklendirilmiş bir fotoğrafı yayımlandı. Bu fotoğraftan sonra 20 Mayıs 1994 günü de "Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı" gösterilerinden bir enstanteneyi renkli olarak sayfalarına aktaran *Cumhuriyet* ; "(...) Boyalı gazete olmama ilkesini koruyan *Cumhuriyet*'te böyle çok önemli günlere özgü renkli fotoğrafa yer vermeyi sürdüreceğiz" diyerek sayfalarında bundan böyle renkli fotoğraflara yer verecekleri mesajını iletliyordu.

Ancak aradan iki ay geçmeden, *Cumhuriyet*'in arka sayfasında renkli bir magazin fotoğrafı yayımlandı. Bu fotoğraf daha önceki açıklamaya uymuyordu ve eleştiriler gecikmedi.

Sabah gazetesindeki köşesinde Hınçal Uluç, "21 Temmuz 1994 günü, 10 bin lira verdim. Bir *Cumhuriyet* aldım. Gözlerime inanamadım. Arka sayfasında renkli bir resim. İlave falan değil, gazetenin kendisinde. İlan falan değil, haber resmi. Ve de resimde çıplak memeli kızlar" diyerek, *Cumhuriyet*'in ısrarla vurguladığı "Türkiyenin tek siyah-beyaz, ciddi gazetesi" olma iddiasının mizahını yapıyordu.

Cumhuriyet gazetesinde bu olaydan sonra, reklam haricinde renkli fotoğraf kullanılmadı, ta ki 2001 yılının yazına kadar.

2001 yazı ile birlikte *Cumhuriyet*'in birinci sayfasında tek kare renkli fotoğraf verilmeye başlandı. Genelde orta ölçekte kullanılan fotoğraf, haberin büyüklüğüne göre değişiyor, ABD'deki 11 Eylül intihar saldırısı haberinde olduğu gibi bazen tam sayfa olabiliyordu. Yılın sonuna doğru renkli fotoğraf ön ve arka sayfalarda birlikte kullanılabilir hale geldi. 31 Aralık 2001 günü hazırlanan ve yılın önemli olaylarının ele alındığı almanak, "2001 Böyle Geçti" başlığı altında ve tümüyle renkli fotoğraflarla yayımlandı.

“Fotoğraf, donmuş olan zamanın geleceğe taşınmasından oluşur” diyerek fotoğrafın önemine dikkat çeken İlhan Selçuk’a rağmen *Cumhuriyet*, Türk gazeteleri içinde fotoğrafa en az yer veren gazetelerden biriydi.

Bir araştırmamanın sonucuna göre;¹⁰⁴ *Cumhuriyet* gazetesinde kullanılan fotoğrafların yüzde 47.42’si haber, yüzde 7.1’i ekonomi, yüzde 9.68’i spor, yüzde 4.19’u magazin, yüzde 5.81’i tanıtım, yüzde 25.81’i fotoroman/TV haberlerinde kullanılmaktaydı.

Hem Sansür Hem Yasaklama

Cumhuriyet yayın yaşamındaki en koyu sansürünü 12 Eylül döneminde yaşamıştı. Harekâttan çok değil sadece beş gün sonra, 17 Eylül’de *Cumhuriyet* gazetesi Yazı İşleri Müdürü Orhan Erinç’in İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nca “kulağı çekilmiş”; Oktay Akbal ile İlhan Selçuk’un o günkü yazılarının beğenilmediği bildirilerek nazik biçimde “sonra gereği yapılır” denilmişti.¹⁰⁵

Aradan iki ay geçmemişti ki gazete, İlhan Selçuk’un “Kemalizm İdeolojisi Muz mudur?” başlıklı yazısı nedeniyle 12-21 Kasım tarihleri arasında 10 günlüğüne kapatıldı.

Harekâtın dördüncü ayında ise 11-15 Ocak 1981 günleri arasında, Adana, İçel, Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay illerinde sıkıyönetimin emriyle 5 günlüğüne dağıtımı yasaklandı. Birkaç ay sonra da 3-4 Nisan 1981 günlerinde, Ankara, Kastamonu, Çankırı bölgesinde yine sıkıyönetimin emriyle 2 günlüğüne yasaklanmıştı. Bu uygulamaya Mustafa Ekmekçi’nin 23 Mart 1981 tarihli “Ankara Notları”nda işkenceden bahsetmesi neden olmuş ve gazete iki gün süreyle sadece üç ilde yasaklandıysa da, Ankara da yasaklı il olduğu için doğudaki 20’ye yakın kente gazete gönderilememişti.¹⁰⁶

Sıkıyönetim tarafından uygulanan sansürün boyutları öyle gelişmişti ki, zam haberlerinden ilanlara kadar her konu denetim altına alınmıştı.

Hatta 9 Ocak 1981’de *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Günaydın* gazeteleri yazı işleri müdürleri İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’na çağrılmış, bir zam haberini aynı yerde ve aynı punto ile kendiliklerinden yalanlamaları istenmişti. Daha sonra haberi buyruk çerçevesinde, “usulüne uygun” yayımlamadıkları gerekçesiyle *Hürriyet*’ten Seçkin Türesay, Tayfun Türe ve Erol Türegün gözaltına alınmıştı.

Aralık 1983’te ise Sıkıyönetim Komutanlığı’nca tüm gazetelerin ilanları için bir dizi yasaklama getirildi. Komutanlıktan gelen emir şöyleydi:

"Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı anarşik olaylara adı karışan ve bu olaylar sonucu hayatını yitirenlerle ilgili gazete ve dergilerde ilan yayınlanmasını yasaklamıştır. Anarşik olaylara adı karışmış veya anarşik olaylar sonucu hayatlarını kaybetmiş kişilerin ölüm yıldönümlerinde, kimliği ve adresi belirsiz kişilerce verilen ölüm ilanları kesinlikle yayınlanmayacaktır."¹⁰⁷

Olağanüstü günlerin yaşandığı zamanlardı ve basına getirilen yasaklamalar da o günlerin niteliklerini taşıyordu. Dönemin genel yayın yönetmeni Hasan Cemal, tek tek kaydettiği sansür uygulamalarını günlüğünde şöyle anlatacaktı:

"Hasan Bey, Libya Konsolosluğu'na bomba atılmış. Ancak Sıkıyönetim Komutanlığı, sözlü olarak verdiği emirle haberi yasakladı..."

"Askeri savcı Süleyman Takkeci, Okay Gönensin ve Burhan Ayaydın için üçüncü kez tutuklama istedi. Mahkeme reddetti gene. Takkeci haberin yazılmamasını istedi."

"Sözlü yasak kararları her geçen gün çoğalıyor. Bugün öğleyin bir telefon; telefonda bir binbaşı ve talimatı: Komutanımız (Saltık Paşa) Hilton'da bir düğüne katıldılar. Bazı fotoğraflar çekilmiş. Lütfen yayımlanmasın!..."

Zamanla Sıkıyönetim Komutanlığı, haberi yasaklama boyutundan haberi dikte ettirme boyutuna geçmiş, hatta işi mizanpaj belirlemeye kadar vardırırmıştı.

Gazeteyi kapatırmamak için boyun eğilen bu durum Hasan Cemal'i endişelendiriyordu. Gazete adeta Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yönetiliyordu:

"Ecevit bugün hapse girdi. Sıkıyönetim önce, 'Fotoğraf kullanın, ama pek öyle büyütmeyin' dedi. Sonra 'Fotoğraf da kullanmayın' emri geldi. Haberi kullanabilecektik. Daha sonra yine görüş değişti ve çok 'sade', ayrıntısı olmayan bir haber kullanılabilir diye telefon talimatı aldık."

"Ecevit bugün hapisten çıktı. Neler dediğini ne yazık ki yayımlamadık. Yasaktı."¹⁰⁸

O dönemde gazetenin yazarlarından olan Yalçın Pekşen de, sansürün mizahını şöyle yapıyordu:

12 Eylül yönetimi son derece sıkı bir sansür uyguluyor ve haberlerin bir çoğunu yasaklıyordu. Sıkıyönetim Komutanlıklarından gelen yasak bültenleri duvara iğnelenirdi... Bir süre sonra yazı işleri salonunun duvarlarında bu bildirileri asacak yer kalmadı. Gazetenin diğer servisleri-ne doğru yayıldılar ve en sonunda bütün gazeteyi kapladılar. ¹⁰⁹

Cumhuriyet, 12 Eylül'ü daha fazla zarar görmeden, ihtiyatlı bir yayın politikasıyla atlatmaya çalışırken, 24 Ocak 1983 günü büyük bir darbe alıyor ve süresiz kapatılıyordu.

Nedeni belli olmayan bu kapatma kararı bir bomba gibi gazetenin ortasına düşmüş ve herkesi bir telaş sarmıştı. Sonunda Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent araya konularak, Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Haydar Saltık'tan kapatılma nedeni öğrenilmek istenmişti.

Nezih Demirkent'in telefonla ulaştığı Haydar Saltık'a göre, konuşmaya bile gerek yoktu. Çünkü *Cumhuriyet*'le aralarında üslup farkı vardı:

Somut bir şey söylemedi. Sadece "genel olarak üslup anlayışında, genel üslupta farklılıklar var" demekle yetindi. Hasan Cemal'le ziyaretinize gelsem oturup konuşsak deyince de yanıtı şu oldu: "Daha önce Hasan Cemal de gelmek istemişti. Ona da söyledim; üslup farkı var. Karşılıklı oturup ne konuşacağız üslup farkı olduktan sonra."¹¹⁰

Sıkıntıyla geçen günlerden sonra *Cumhuriyet*'in süresiz kapatılma kararı, 24 gün olarak değiştirildi. Kapatılma gerekçesi ise başyazar Nadir Nadi'nin 1961'de yazdığı "Tuhaf Bir Tasarı" başlıklı yazısının yeniden yayımlanmasıydı. Bu basın tarihinde de eşine az rastlanır tuhaf bir gerekçeydi.

O sıralarda MGK üyesi ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Danışma Meclisi'ne; Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun lağvedilmesini öngören bir teklif vermişti. Nadir Nadi, bu iki kurumun Atatürk'ün vasiyetinin çiğnenerek kapatılması olasılığına muthiş kızıyordu. Gazetenin yazarlarından Sami Karaören, Nadir Nadi'nin *Ben Atatürkçü Değilim* kitabının yeni basımı için çalışırken bu yazıya rastlamış ve Nadir Nadi'ye basılmasını önermişti.

Nadir Nadi, *Cumhuriyet* gazetesinin 24 gün kapatılmasına neden olan "Tuhaf Bir Tasarı" başlıklı yazıyı okuyucuya şöyle takdim ediyordu:

Bir süredir gazetede yazılarım çıkmıyor. Bunun ruhsal ve bedensel çeşitli nedenleri var. Bir başka neden daha var ki, onu da bir sözcüğünü değiştirmeksizin aşağıya koyduğum eski bir yazımı gören okurlarım kendiliklerinden anlayacaklar ve belki de "Bu adam dünyaya boşuna gelmiş!" diyeceklerdir.

Evet, hazin bir yazgı, Ne yaparsınız ki, hazinliği ölçüsünde gerçek!

Nadir Nadi'nin de altırı çizdiği gibi yıllar önce irdelediği bir sorunun yine gündemde olması gerçekten çok hazindi. Bu, ülkenin içine düştüğü kırsırdöngüyü çok açık belli ediyor, Nadir Nadi gibi Kemalist bir kişinin yüreğini derinden yaralıyordu. Bu düşüncelerle 22 yıl önce 13 Ağustos 1961'de yayımlanan yazı, zamana uygun mesajları taşıdığı için tekrarlanıyordu.

Atatürk, milli kültürümüzün gelişip yükselmesi uğruna çalışan başlıca iki 'kurumu' göz önünde tutmuş, servetinin gelirini Dil ve Tarih Kurumlarına ayırmış, işleyiş ve yürütme işini de ölümünden birkaç hafta önce yazdığı vasiyeti ile normal hukuk düzenine bırakmıştı....

Son günlerde gazetelerde okuduğumuz Atatürk kurumlarıyla ilgili bir haberi bu itibarla pek yadırgadığımızı derhal söylemeliyiz. Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan bir kanun tasarısı ile bir Bilimler Akademisi kuruluyormuş. Akademinin çatısı altında beş enstitü bulunacak, bunlardan biri dil, biri de tarih konularını işleyecekmiş. Bu itibarla Atatürk'ün kurduğu, yaşamaları için de servetinin gelirini ayırdığı Dil ve Tarih Kurumlarına artık lüzum kalmıyormuş. Her iki kurum ortadan kaldırılarak tüm mal, mülk ve gelirleri yeni kurulacak enstitülere devredilecekmiş.

Haberi okuduğumuz zaman biz ilkin gözlerimize inanamadık, tuhaf bir gazeteci şakası, ya da acemi bir muhabir yanlışlığı sandık. Ne yazık ki, aradan günler geçtiği halde Ankara'dan yalanlama değil, tersine doğrulama yazıları alıyoruz. Nasıl olmuşsa olmuş, Atatürk devrimlerini korumak uğruna devrim yapan geçici yönetimin Milli Eğitim Bakanlığında Atatürk'ün vasiyeti ile oynamaya cesaret eden kimseler çıkmıştır...

Hazırlandığını öğrendiğimiz tasarı kimlerin kafasında doğdu, bilmiyoruz. Onlara Atatürk düşmanı demeye dilimiz varmıyor. Herhalde düşüncenin hiçbir tartıya gelmeyecek kadar hafif olduğuna şüphe yok.

Bu hafif tasarınnın Temsilciler Meclisinde görüşülmeden geri alınmasını bekliyoruz.¹¹¹

İşte bu yazı 12 Eylül yönetimine yönelik en ağır eleştirilerden biriydi. Ve bir anda şimşekleri *Cumhuriyet*'in üzerine çekerek kapatılmasına neden olmuştu.

Kapatılmanın nedeni her ne kadar Nadir Nadi'nin yazısıysa da, Hasan Cemal bu konuda kendini suçlayarak ileride şöyle diyecekti:

Nadir Beyin bu güzel ama sert, çok sert başyazısını dün yayımladık.

Doğruyu söyleyeyim, basiretim bağlandı; biraz rötuşla gazeteyi kapatmaktan belki kurtarabilirdim. Bu konuda kendimi suçluyorum.

Sıkıyönetim savcısına göre Nadir Nadi "Tuhaf Bir Tasarı" başlıklı yazısı ile, "yayın yoluyla halkı suç işlemeye teşvik" etmişti.

1 Şubat 1983 tarihli iddianameyle Nadir Nadi hakkında 5 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı. Ve Türkiye'nin traji-komik davalarından biri olarak, Nadi 70'inci yaşında, 22 yıl önce yazdığı bir yazıdan yargılandı.

Savunmasında "halkı suça kışkırttığı" gerekçesiyle neden bunca yıl sonra harekete geçildiğini anlayamadığını belirten Nadir Nadi şunları söylüyordu:

Kendimden söz etmeyi sevmem. Atatürk devrimlerini özümseyememiş gerici çevrelerin tüm saldırılarına karşı, aydın Türk kamuoyu, benim kişiliğim hakkında yeterince bilgi sahibidir; kimseyi suça teşvik etmedim, etmem de. Ama Atatürk devrim ve ilkeleri tehlikeye girdiği anda, çağdışı gerici akımlar karşısında kayıtsız ve sessiz kalınmasına da karşıyım. Suçlanmama konu olan yazımdaki temel düşünce de budur. Hukuk dışına çıkılım demiyorum; tam tersine, hukuk düzeni içinde, sorunlarımızı hukuk kurallarına uygun olarak çözelim diyorum.

Ancak Nadir Nadi'nin hukuk düzeni anlayışıyla, Sıkıyönetim Mahkemesi'nin hukuk düzenine bakışı farklıydı.

Ve Nadir Nadi, 10 Mayıs 1983 günü 2 ay 20 gün hapis cezasına çarptırıldı. Dünya ve Türk kamuoyunda büyük tepkiler oluştu.

Sıkıyönetim mahkemelerince verilen ve süresi altı ayı geçmeyen cezalar temyiz edilemiyordu. Bu arada Nadir Nadi'ye af için Kenan Evren'e başvurması önerildi. Ancak Nadir Nadi bu öneriyi kabul etmedi.

Bunun üzerine Milli Savunma Bakanlığı, mahkûmiyet kararının "suç kastı" bulunmadığı gerekçesiyle bozulması için Askeri Yargıtay'a başvurdu. Askeri Yargıtay 1. Dairesi de kararı, suç kastı olmadığı için bozdu ve sonunda Nadir Nadi aklandı.

12 Eylül yönetimi yazar başyazar, genç yaşlı ayrımı yapmıyor, çeşitli gerekçelerle gazeteciler gözaltına alınıyordu. *Cumhuriyet* yazarlarından Mehmed Kemal de, 5 Haziran 1981 günlü yazısında bir "paşa hikâyesi" anlattığı için, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin'le birlikte gözaltına alınmıştı. Gönensin bir, Mehmed Kemal on sekiz gün gözaltında kaldı. Bu arada gazetenin İzmir temsilcisi Hikmet Çetinkaya İzmir'de on yedi gün gözaltına alınmış, Oktay Akbal da MGK'nın 70 Numaralı Kararı'na aykırılık gerekçesiyle üç ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Akbal, cezasını geceleri hapiste yatarak tamamladı. Aynı davada Okay Gönensin de 9 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

12 Eylül'ün karanlık günlerinde *Cumhuriyet* gazetesine 4 kez yasaklama kararı gelmiş ve 41 gün de yayımlanamamıştı. Ayrıca gazete 28 kez kovuşturmayla uğrayarak, hakkında çeşitli davalar açılmıştı.¹¹²

Cumhuriyet'in mali dengesini altüst eden bu yasaklamalar sonucu, beladan uzak durmak adına gazetede magazinleşmeyle birlikte oto-san-sür devreye girmişti. Yazarların makaleleri teker teker gözden geçirilerek,

sakıncalı olabilecekler elenmeye başlamıştı. Ülke çapında sıkıyönetim uygulanırken *Cumhuriyet*'te de sıkıdenetim uç noktaya ulaşmıştı. Gazetede ki başdenetçi Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal'di ve bu zorlu günleri anularında şöyle anlatacaktı:

(...) Ertesi günü çıkacak tüm makaleleri getirtip bir kez daha taramdım. Sonuç: İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Mustafa Ekmekçi, Mehmed Kemal, Yalçın Doğan ve Uğur Mumcu ikinci bir yazı yazacaklardı. Eskiler çıktı, yeni yazılar girdi sayfaya...

... Gazetede kapatılma olasılığından kaynaklanan tedirginlik ve bir yerde aşırı ihtiyatlılık sürmekte. Kendi kendini sansür koyuluyor.

Ancak *Cumhuriyet* gazetesindeki oto-sansür o kadar ileri gitmişti ki, Hasan Cemal bir keresinde Nadir Nadi'nin başyazısının dahi yayımlanmasına izin vermemişti. Ve bunu Nadir Nadi'ye hitaben yazdığı mektupla, yine Nadi'nin cenaze töreninde şöyle dile getirecekti:

(...) Belki hatırlayacaksınız, bir kez de başyazınızı koymamıştım gazeteye, 12 Eylül'ü günlerdi. Çok sert bir yazı yazmıştınız askeri yönetime karşı. 'Nadir Bey, bu yazıyı basarsak sıkıyönetim yine kapatır gazeteyi' demiştim. Sonunda yayın yönetmeninin dediği olmuş, başyazı sayfaya girmemişti.¹¹³

Sıkıyönetimin baskısı ve gazetenin iç denetimi artıkça magazin haberciliği ağırlık kazanmaya başlamıştı. O dönem gazetede ki magazin haberlerini düzenleyen Yalçın Pekşen bu dönüşümü şöyle anlatıyordu:

Cumhuriyet gazetesi 12 Eylül 1980'den sonra uygulanan sıkı sansür nedeniyle haber sıkıntısı çekmeye başladığından, Hasan Cemal'in direktifiyle magazin habere yönelmek zorunda kaldık. Çünkü sıkıyönetimin sansür uygulamadığı tek haber türü magazin haberlerdi...¹¹⁴

Peki *Cumhuriyet*'te sansür sadece baskı dönemlerinde mi uygulanmıştı? 12 Eylül'den yaklaşık 11 yıl sonra meydana gelen ve gazete için bir dönüm noktası olan 91 krizini tetikleyen ana unsur gazete içi sansür değil miydi?

Bu bağlamda bakıldığında, ekonomi yazarı Osman Ulagay'ın "DYP- ANAP Koalisyonunu" öneren yazılarının, Yayın Kurulu Başkanı İlhan Selçuk ve diğer üyelerin itirazıyla durdurulmak istenmesi de bir çeşit oto-sansürdü. Ulagay'a uygulanmak istenen dayatmaya Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal'in karşı çıkması bir yönetim çatışmasını başlatmış, başta İlhan Selçuk olmak üzere 80'e yakın gazetecinin *Cumhuriyet*'ten ayrılmasıyla da gazetenin 50 bin tiraj kaybetmesine neden olmuştu.

Gazetenin tarihinde önemli bir iz bırakan bu krizin dışında kamuoyuna yansıyan diğer bir oto-sansür olayı da 2002 Nisanı'nda yaşandı.

Sabah gazetesinden *Cumhuriyet*'e geçen Necati Doğru, Özelleştirme İdaresi Başkanı Uğur Bayar'ın görevden alınma sürecini işlediği "Özelleştirmenin Peygamberleri Boğaz Boğaza" başlıklı yazısının sansürlenmesi nedeniyle istifa etti.

Gazetenin taşra baskılarında yayımlanan yazı İstanbul baskısında çıkmamış, "Benim yazılarının dokusuyla, *Cumhuriyet* gazetesinin dokusu birbirine uymadı" diyen Necati Doğru da istifasını vermişti.

Cumhuriyet'in halka arz için Sermaye Piyasası Kurulu'yla içli dışlı olduğu ve yeni bir ortak arayışı içinde Turgay Ciner'le görüştüğü günlere denk düşen bu yazıda Necati Doğru, özelleştirme konusunda yıllardır uygulanan politikaların sonuçlarını analiz ediyor ve şu sonuca varıyordu: "Özelleştirmenin peygamberleri, 'saç saça ve baş başa' diye yazmak hafif kalır, 'boğaz boğaza' demek de zayıf düşer, 'gırtlak gırtlığa' birbirlerine girdiler. Özelleştirme putları... Birbirini bıçaklıyor..."

Yazısında USAŞ ve HAVAŞ'ın satışının perde arkasındakileri ele alan Doğru; "2 devlet şirketi zararda değildi. Kâr ediyorlardı. Yapılan iş, öyle uçak teknolojisi, uzay teknolojisi geliştirmek gibi Türkiye'nin bilgi ve sermaye birikimini aşan, zor bir şey değildi. Uçak yolcusunu uçağa yerleştirmek, önüne bir bardak içecek, üç parça yiyecek koymak... Fakat o yıllarda, 'Türkiye ekonomisinin, verimsiz devlet kurumlarından, verimli olduğu peşinen kabul edilen özel sektöre aktarılması rüzgârı patlatılmış...', bu rüzgâr ilâhi bir düşünce haline getirilmiş ve ne hikmetse ilk özelleştirilenlerin içine, kârlı çalışan, devlete yükü olmayan HAVAŞ ile USAŞ alınmıştı. HAVAŞ, kumarhaneci Topal'a satılacaktı, ABD Ne yapıyorsunuz... diye kızınca vazgeçildi, Turgay Ciner'e satıldı. HAVAŞ'ın satılmasıyla yol almaya başlayan Türkiye özelleştirmesi ilahlarını yarattı. İlahlar Turgut Özal, Süleyman Demirel'di... İlahların peygamberleri de birçoğu. Mesut Yılmaz peygamberlerin en önde geleniydi. Tansu Çiller ikinci geleniydi. Tezcan Yaramancı üçüncü geleniydi. Yılmaz Karakoyunlu dördüncü, Uğur Bayar beşinci, Cem Kozlu altıncı geleniydi. diyerek yapılanları ve söz konusu isimlerin birbiriyle bağlantılarını ortaya koymuştu.

Yazının sonunda da, Mesut Yılmaz ile Yılmaz Karakoyunlu'nun Turgay Ciner'den aldıkları mektup doğrultusunda, THY'nin yer hizmeti sunmasına karşı çıktıklarını belirterek, daha önce özelleştirmeden yana olmalarına rağmen son dönemde değişenlere şu satırlarla sesleniyordu:

Peygamberler çıldırdı.

Birbirini vurmakta...

Kılıçlar çekilmiş...

Kelleler yere düşmekte...

Dün can ciğer partidaşlar...

Bugün düşman kesilmekte...

Özelleştirme bayraktarıydılar...

Bugün devletçi olmaktadır...

Bizim Adana deyimiyle "Lan Allahsızlar, ne değişti!" diye sormaya ve derinine inmeye değer..."

"Okur, kalemini eğeni gömer" ilkesiyle hareket eden Necati Doğru, istifasını verdikten bir hafta sonra başta İlhan Selçuk olmak üzere gazete yöneticilerinin iknası sonucu geri döndü.

"Vicdanı Hür... Kalemi Özgür..." başlıklı yazısı ile yeniden *Cumhuriyet* ailesine katılan Doğru, yazısında okuyuculara verilecek bir hesabı olduğunu ve bunu vermeye hazır olduğunu söylüyordu. Meslek hayatı boyunca çizgisinden sapmayan Necati Doğru, *Cumhuriyet*'te de ilkelerini sürdürmüş ve döndüğü gün, sansürlenene yazısının noktasına virgüleüne dokunulmadan yeniden yayımlanmasını sağlamıştı.

Ekler ve "Cumhuriyet 2"

1980'li yıllar toplumsal değişimin ivme kazanmasıyla, büyük boyutlarda sosyolojik sıçramaların yaşandığı dönemdi. Bu değişim ve dönüşüm gazetelerle birlikte eklerde de kendini gösteriyordu. Magazinleşme ya da bazılarının deyişiyle "light"laştırma ciddi içeriklere yavaşça enjekte ediliyordu. Bunda hiç kuşkusuz, 12 Eylül'ün getirdiği siyaset yasağının ve bütün siyasetçilerle birlikte özellikle solun aldığı güçlü darbenin etkisi vardı.

Ancak, *Cumhuriyet* gazetesinin 1983 yılında vermeye başladığı "Siyaset 83" ve ertesi yıl devam ettirdiği "Siyaset 84" ekleri adeta magazinleşmeye ve apolitize edilmeye bir tepki olarak doğmuştu. Bu ekler, 1986 Şubatı'nda yayınlanacak ve en uzun ömürlü ek rekorunu kıracak olan pazar eki "Dergi"nin de prototipi olacaktı.

26 Ağustos 1986 tarihinden itibaren salı günleri spor eki verilmeye başlandı. Ancak *Cumhuriyet*'in oldum olası spora özel bir düşkünlüğü olmamıştı. Dolayısıyla bu ek de uzun ömürlü olmadı. Lakin 1987 Şubatı'nda cumartesileri verilmeye başlanan "Bilim-Teknik" ve 9 Şubat 1990 tarihinden itibaren perşembe günleri okurlarıyla buluşan "Kitap" ekleri te-

matik ek olma özellikleriyle hem bir boşluğu doldurmuş hem de uzun yıllar müdavim okuyucularıyla gazeteye önemli tirajlar kazandırmıştı.

1991 yılında da cuma günleri o günlerde çok moda olan "TV" eki yayımlanır oldu. Ama bu ek, diğer üçekin başarısına erişemedi ve yayından kaldırılarak gazetenin iç sayfalarına "Radyo-Televizyon" sayfası olarak ilave oldu.

9 Mayıs 1993'te bir yenilik daha yapıldı ve kimilerince sıkıcı, asık suratlı olarak nitelenen *Cumhuriyet*'e güler yüzlü bir kardeş geldi. Çağı yakalamak ve genç okurun dikkatini çekebilmek amacıyla çıkarılan "*Cumhuriyet 2*" adlı bu gazete, ek olmaktan ziyade gazetenin içeriğinde hafif kalabilecek nitelikteki haberleri ve renkli fotoğrafları kapsayan, altı sayfalık ikinci bir gazeteydi.

"*Cumhuriyet 2*"nin yayımlanma müjdesi gazetenin "69. Yıl" özel bölümünde şöyle veriliyordu:

Önümüzdeki hafta sonu çağı yakalama doğrultusunda attığımız bir adımla daha karşı karşıya olacaksınız. Bundan böyle *Cumhuriyet* elinize iki gazete olarak geçecek. Alıştığınız, bildiğiniz gazetenin yanında renk kullanılan ikinci gazetede, çağdaş insanın ilgi alanlarına, gereksinmelerine yönelik sayfalar bulacaksınız. Ancak ikinci gazete bildiğiniz boyalı gazetelerden olmayacak. *Cumhuriyet* çizgisinde, renkli görmeyi isteyebileceğiniz fotoğraf ve çizgilerde renk, sadece fotoğraf ve çizginin değerini göstermek üzere kullanılacak.

"*Cumhuriyet 2*"nin yayın yaşamı bir yıl sürdü. Hükümetin 5 Nisan 1994'te aldığı kararlar sonucu ülkede yaşanan ekonomik bunalımdan etkilenen *Cumhuriyet* gazetesi, 7 Mayıs 1994'te "*Cumhuriyet 2*"nin yayınına son verdi. Bu kapatılma kararı "*Cumhuriyet'ten Okurlara*" başlıklı yazı ile şöyle duyuruluyordu:

5 Nisan Kararları'yla başlayan ve doruğuna ulaşan ekonomik bunalım, basın sektörünü de olumsuz yönde etkiledi. Sadece satışa dayalı ve okurlarının özverisiyle yaşamını sürdüren *Cumhuriyet* de bunalımdan payını aldı. Yüzde yüzü aşan kâğıt, mürekkep, akaryakıt, film zamları

nyla birlikte diğer girdiler de gazeteni-
zi etkiledi.

8 bin lira olan *Cumhuriyet*'in fiyatını
2 bin lira arttırmak zorunda kaldık.
Ancak yalnızca nisan ayında enflasyon
yüzde 30'u aşınca yeni önlemler almak
kaçınılmazlaştı; doların 34 bin lirayı aş-
tığı günümüzde daha pek çok kısıntı
yapma zorunluluğu doğdu; *Pazar Der-
gi*, *Bilim Teknik* ve *Kitap* dergilerinde
içeriği değiştirmeden sayfa azalttık.
Bugünden başlayarak *Cumhuriyet* 2'yi

geçici bir süre için yayından kaldırma kararı verdik. Kültür ve televiz-
yon sayfalarımıza dokunmadan onları ana gazetesinin içine aldık. *Cum-
huriyet* 2'nin niteliğini arka sayfamızda korumayı düşündük.

"*Cumhuriyet* 2"nin yayınına ara verilmesi gazetede çeşitli tartışmala-
ra neden olmuştu. Sonunda İlhan Selçuk 6 Mayıs 1994'te yazdığı
"Okur'un Canına Okunuyor..." başlıklı yazısı ile "*Cumhuriyet* 2"nin hem
kaldırılma nedenini açıklıyor hem de gazetede ki hiyerarşiyi unutarak
eleştiri getirenlere konumlarını hatırlatıyordu:

Gazeteye geldim, yukan çıktım, daha 'merhaba' demeden soru çı-
kageldi:

- '*Cumhuriyet* 2' ekinin yayınına bir süre ara verilecekmiş diyorlar...
- Olabilir..

Neden olmasın ki!.. Ekonomik bunalım öyle bir bindirdi ki çok sa-
tırlı gazeteler yaklaşık 2.000 kişinin işine son verdi; *Cumhuriyet*'te ise
böyle bir şey yok..

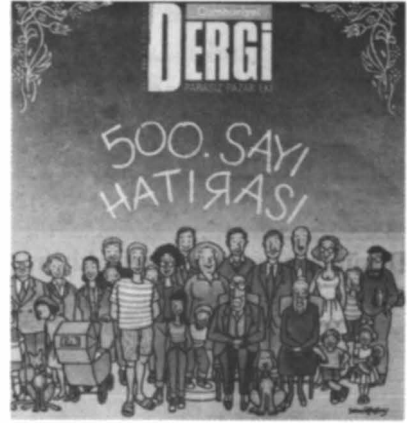
- Yazık değil mi! '*Cumhuriyet* 2' beğeniliyordu, okurlar öfkelenecekler..

Bizim gazetede herkes her şeyle ilgilenir, herkes her şeyi kendisine
dert edinir, *Cumhuriyet* 'şeffaftır, böyle olunca, herkes kendi işini yapa-
cağı yerde üstüne vazife olmayan işlerle uğraşmaya bayılıyor...

Sordum; meğer iki sayfa kültür, iki sayfa televizyon, eskisi gibi
'*Cumhuriyet* 1'e alınıyormuş...

Biz de şaşırdık. 'İkinci *Cumhuriyet*'i elimizi çabuk tutup *Cumhuri-
yet*'te kuralım demiştik; ama, ekonomik bunalım patlamaya dönüşünce
elden ne gelir?..

Cumhuriyet kültür, sanat, siyaset, bilim eklerinin yanı sıra özel günle-
re ait ekleri de vermeye devam ediyordu. Bu amaçla 29 Ekim 1993'te
"Cumhuriyet 70. Yıl" özel eki verildi.

20 Aralık 1993'te gençlere yönelik olarak "Gençlik-Eğitim" sayfası oluşturuldu. Dönemin genel yayın yönetmeni Özgen Acar'ın "Artık Babamın Gazetesi Değil" başlığı ile gazetedeği değişimi vurguladığı yazısında bu köşe, okurlara şu satırlarla tanıtılıyordu: "Haftanın dört günü *Cumhuriyet* sayfalarında; üniversiteliler, liseliler, açık öğretmenler, açıkta kalanlar, çalışanlar, oy hakkı olmayan gençler, erkek öğrenciler-kız öğrenciler aradıklarını şimdilik bu sayfalarda bulabilecekler."

Gençlik-Eğitim sayfasını yayına hazırlayan Şükran Ketenci de bu sayfanın öncelikli olarak haftada dört gün olarak yayımlanacağını, sonra günlük yayına dönüşeceğini belirterek, hedeflerini şu satırlarla açıklıyordu:

Gençlik-Eğitim sayfasını, siz gençlerin yaşamının her alanına yönelik, sizin yönlendirmenize, doğrudan katkınıza açık olarak düşünüyoruz. Her yaştan, her konumdan gençliğin sorunlarına, ilgisine, gereksinimlerine seslenmeyi umuyoruz. Lisede, üniversitede öğrenim gören, açıkta kalmış, açık öğretim öğrencisi, çalışan gençlik... başarabilirsek daha da küçükler ve her yaştan kendini genç duyumsayanlar, anne ve babalar da sayfamızda kendilerini bulsunlar istiyoruz. Sayfamızda, koşullarımız elverdiği, beceribildiğimiz ölçüde sizi ilgilendiren haberlere, röportajlara, değişik kaynaklı ve içerikli yazılara yer vereceğiz. Bazen işinize yarayacak bilgi ve haberleri vermeye çalışırken, bazen de sizin kendinizi ifade etmenize aracı olacağız. Sayfamızda izlemek istediğiniz olayların, etkinliklerin daha geniş yer alabilmesi sizin katkılarınıza, uyarılarınıza bağlı kalacak. (...) Üniversite gençliğinin dünyasını yansıtan haber ve röportajlar yanında, toplumsal yaşam ve ilgi duydukları sanat alanları ile aralarında iletişim aracı olmaya çaba göstereceğiz. Gençlik-Eğitim sayfamızda, gençliğe yönelik projelerimiz bu kadarla da sınırlı kalmıyor Yeni sürprizlerimizi bekleyiniz. Sayfamızda, birlikte olmak dileği ile... Sevgiler. Saygılar...

24 Ocak 1994'te Uğur Mumcu'nun birinci ölüm yıldönümünde "Gözlem-Uğur Mumcu", 7 Mayıs'ta gazetenin kuruluşunun 70. Yılı dolayısıyla "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki" ve 19 Mayıs'ta da "75. Yılında 19 Mayıs" özel ekleri verildi. Yine aynı yıl Cumhuriyet'in ilanının 71. yıldönümünde, Araştırmacı-Yazar Erol Toy'un hazırladığı "Dünden Yarına *Cumhuriyet*" adlı özel ek, 28-29 Ekim 1994 günlerinde iki bölüm halinde yayımlandı.

1995 yılında yeni bir uygulamaya gidildi ve öncelikle, yaşamını yitirmiş Uğur Mumcu, Mehmet Ali Aybar, Aziz Nesin gibi değerli kişileri tanıtan "Özel Ekler"le birlikte tematik olarak hazırlanan Bektaşılık Özel Ek'i gibi ekler okuyucuyla buluştu.

tap", cumartesi "Bilim-Teknik", pazar günü verilen "Dergi" ekleri o günkü satışın yükselmesinde önemli ölçütlerdendi.

1997 yılı ile birlikte *Cumhuriyet* yeni bir kültür hizmeti ile okuyucularının karşısına çıkıyordu. Cuma günleri "Devrim Tarihi" adı altında ülkenin yakın tarihiyle ilgili yayımladığı kitapları ücretsiz olarak, kitapseverlere dağıtıyordu.

Yemek kitapları haricinde düzenli olarak kitap verilmesi, oldukça dikkat çekiyor ve *Cumhuriyet*'in rakibi bazı gazetelerin de bu amaçla kitap dağıtmasına neden oluyordu.

Bir yıl sonra verilen kitap sayısı 3 milyonu bulmuştu ve cuma ile birlikte salı günleri de "Dünya Klasikleri" başlığıyla tanınmış yazarların eserleri verilmeye başlanmıştı.

Üç yıl boyunca, haftada iki kitap verme işlevi sürdürüldü; Temmuz 2001'e kadar geçen süreçte 360 kitap yayımlanarak, toplam 22 milyon kitap ücretsiz olarak dağıtıldı.

2002'de maliyetleri yükselten promosyon kitap dağıtımı ve diğer ekler kaldırılmış, sadece düzenli olarak verilen üç ek kalmıştı. Onlar da artık *Cumhuriyet*'in vazgeçilmezlerinden olmuştu. "*Pazar Dergi*" İpek Çalışlar'ın, "*Bilim-Teknik*" Orhan Bursalı'nın, "*Kitap*" eki de Turhan Günay'ın yayın yönetmenliğinde okuyucuyla buluşmaya devam ediyordu.

"Yunus Nadi Ödülleri" Artık Bir Ekol

1946 yılında "Yunus Nadi Mükâfâtı" adı ile başlayan daha sonra "Yunus Nadi Armağanı" adıyla ve tek dal ya da konu ile sürdürülen yarışmanın, gazetenin 65. yıldönümünün kutlandığı 1989 yılında kapsamı genişletildi ve Röportaj, Afiş, Karikatür, Öykü ve Fotoğraf olmak üzere beş dalda ödül ve mansiyon verilen bir düzen oluşturuldu.

1990 yılında kapsamı daha da genişletilen yarışma, "Yunus Nadi Ödülleri" adıyla anılmaya başlandı. 1990 yılında yarışma; Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Öykü, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Roman, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Şiir, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Röportaj, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Sosyal Bilimler Araştırması, Afiş, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Fotoğraf, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Karikatür, Uzun Metrajlı Film, Kısa Metrajlı Film, Uzun Metrajlı Film Senaryosu olmak üzere 18 dalda düzenleniyordu.

Bir yıl sonra yarışma 14 dala indirilerek şu bölümlerde yapılmıştı: Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Öykü, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış

Roman, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Şiir, Röportaj, Afiş, Fotoğraf, Karikatür, Uzun Metrajlı Film, Kısa Metrajlı Film, Uzun Metrajlı Film Senaryosu, Sosyal Bilimler Araştırması.

Bu arada *Cumhuriyet*'in girdiği ekonomik kriz, yarışmada da kendini göstermeye başlamış ve 1992 yılında yarışmanın dalları 10'a indirilerek; Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Öykü, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Roman, Şiir, Afiş, Fotoğraf, Karikatür, Uzun Metrajlı Film Senaryosu, Sosyal Bilimler Araştırması bölümlerinde ödül verilmişti.

1993 yılının yarışması; Afiş, Karikatür, Fotoğraf, Sosyal Bilimler Araştırması, Uzun Metrajlı Film Senaryosu, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Şiir Kitabı, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Öykü, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Roman olmak üzere 11 dal üzerinden yapıyordu.

1994 yılında düzenlenen "Yunus Nadi Ödülleri" ise; Uzun Metrajlı Film Senaryosu, Sosyal Bilimler Araştırması, Fotoğraf, Afiş, Karikatür, Öykü Kitabı, Roman ve Şiir Kitabı olmak üzere 8 dalda düzenlendi. 1999 yılından itibaren de ödül sayısı; roman, şiir, öykü ve fotoğraf olmak üzere 4'e indirildi.

1980-2002 yılları arasında Yunus Nadi Ödülleri yarışmasında ödül alan yapıtlar ve sahipleri şöyleydi:

1980-1981/ Köşe yazısı-Göksel Türk. 1981-1982/ Toplumbilim-Sami Güven. 1982-1983/ Cumhuriyet basını ve demokrasi - verilmedi. 1983-1984/ Fotoğraf (siyah-beyaz)-Nevzat Çakır. 1984-1985/ Karikatür-Cezmi Ermiş. 1985-1986/ Mizah Öyküsü - verilmedi. 1986-1987/ Röportaj (Gençlik)- Oral Çalışlar. 1987-1988/ Senaryo-Alper Uygur.

1988-1989/ Röportaj-(İnsan Hakları) Mecit Ünal, Afiş-(Kitap) Serdar Akkaya, Karikatür-(Çevre) Abdullah Orhan, Öykü-(Kadın) Ayfer Tunç, Fotoğraf-(Çocuk) Ferhat Atalay.

1989-1990/Yayımlanmış Öykü-Hulki Aktunç, Yayımlanmamış Öykü-Yurdaer Erkoca, Yayımlanmış Roman - verilmedi, Yayımlanmamış Roman-Emel Ebcioğlu/Yılmaz Karakoyunlu, Yayımlanmış Şiir - verilmedi, Yayımlanmamış Şiir - verilmedi, Yayımlanmış Röportaj-Bekir Yıldız, Yayımlanmamış Röportaj- Fehmi Salık/Dinçer Sezgin, Yayımlanmış Sosyal Bilimler-Cüneyt Ölçer, Yayımlanmamış Sosyal Bilimler-Dr. Ayhan Aktar, Afiş (Konu: Yunus Nadi Ödülleri)-Mahmut Soyer, Yayımlanmış Fotoğraf-

Ahmet S. Sabuncu, Yayınlanmamış Fotoğraf-Aclan Uraz, Yayınlanmamış Karikatür-Hatay Dumlupınar, Yayınlanmamış Karikatür-Hakan Boyav, Uzun Metrajlı Film-Yusuf Kurçenli, Kısa Metrajlı Film - verilmedi, Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Ömer Uğur.

1990-1991/ Öykü Kitabı-Ülkü Tamer, Yayınlanmamış Öykü Kitabı-Almudena Lopez/Dost Körpe, Yayınlanmamış Roman- Tanık Dursun K., Yayınlanmamış Roman - verilmedi, Şiir Kitabı-Kemal Özer, Yayınlanmamış Şiir Kitabı-Güven Turan, Röportaj-Zeynep Ankara, Afiş (Konu:Yunus Nadi Ödülleri 1992)-Cavit K. Emültay, Fotoğraf-Mustafa Kocabaşı, Karikatür-Muhammet Şengöz, Uzun Metrajlı Film-Orhan Oğuz, Kısa Metrajlı Film-Yeşim Ustaoglu/Hakkı Mısırlıoğlu, Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Ali Ulvi Hünkar, Sosyal Bilimler Araştırması-Prof. Dr. Gönül Tankut.

1991-1992/ Öykü Kitabı-Erhan Bener, Yayınlanmamış Öykü Kitabı-Cihat Burak, Yayınlanmamış Roman-İnci Aral, Yayınlanmamış Roman-Derviş Zaimağaoğlu, Şiir Kitabı-Ahmet Erhan, Afiş-Zafer Baran, Fotoğraf-Emine Ceylan, Karikatür-Alper Susuzlu/Eray Özbek, Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Cemal Şan, Sosyal Bilimler Araştırması-Murat Balamir.

1992-1993/ Afiş-Ahmet Naci Fırat, Karikatür-Gürbüz Doğan Ekşioğlu, Fotoğraf-Cem Turgay, Sosyal Bilimler-H.Neşe Özgen Ertübey, Uzun Metrajlı Film Senaryosu - ödül verilmedi, Şiir Kitabı-Ahmet Ada ve Nurullah Can arasında paylaştırıldı, Yayınlanmamış Şiir Kitabı-Ahmet Özer ve Hüseyin Yurttaş arasında paylaştırıldı, Öykü-Şebnem İşigüzel, Yayınlanmamış Öykü Kitabı-Vüs'at O. Bener ve Mehmet Zaman Saçlıoğlu arasında paylaştırıldı, Yayınlanmamış Roman-Buket Uzuner ve Oya Baydar arasında paylaştırıldı, Yayınlanmamış Roman-Ahmet Yurdakul.

1993-1994/ Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Nihal Geyran Koldaş, Sosyal Bilimler Araştırması-Serap Yazıcı, Fotoğraf-Vahap Akşen, Afiş-Tülay Ulukılıç, Karikatür-Ahmet Aykanat, Öykü Kitabı-Muzaffer Buyrukçu ve Sulhi Dölek arasında paylaştırıldı, Roman-Hasan Ali Toptaş ve Serdar Rifat arasında paylaştırıldı, Şiir Kitabı-Hüseyin Ferhat.

1994-1995/ Afiş- Sergey Lipoutsev, Fotoğraf-Faruk Ertunç, Sosyal Bilimler Araştırması-Doğu Perinçek, Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Serdar Kazak/Arslan Kaçar, Şiir-Kağan Kök, Öykü-Ayşe Kilimci/Nevra Bucak, Roman-Necati Cumalı.

1995-1996/ Afiş-Ahmet Naci Fırat/Ebru Ataman, Karikatür- Hikmet Cerrah, Fotoğraf-Sadık Demiroz, Sosyal Bilimler Araştırması- Prof. Dr. Meryem Koray, Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Hasan Öztürk, Şiir-Aydın Afacan/Sina Akyol, Öykü-Ayla Kutlu, Roman-Erhan Bener/Mahir Öztaş.

1996-1997/ Afiş - verilmedi, Senaryo-Hasan Öztürk/Ayla Kutlu, Ka-

rikatür-Birol Çün, Fotoğraf-Faruk Ertunç, Sosyal Bilimler Araştırması- Yaşar Duman, Şiir-Enver Ercan/Derya Çolpan, Öykü- Erendiz Atasü, Roman-Burhan Günel.

1997-1998/ Afiş- Yeşim Demir/Esen Karol, Karikatür-Yavuz Özhan Önür, Fotoğraf-Kemal Gök/Türker Cimcoz, Sosyal Bilimler Araştırması-Turgut Özakman, Uzun Metrajlı Film Senaryosu-Mehmet Gökağaç/Serap Gedik, Şiir- Nazmi Ağıl, M. Kâzım Kumpasoğlu, Öykü-Osman Şahin/Gülseren Engin, Roman-Demir Özlü/Hakan Akdoğan.

1998-1999/ Sosyal Bilimler Araştırması-Polat Y. Tacar, Roman-Ahmet Altan, Öykü-Necati Güngör/Ulviye Alpay, Şiir-Ahmet Uysal.

1999-2000/ Roman-Mario Levi/Celal Pamukçu, Öykü-Burhan Günel, Şiir-Sennur Sezer, Fotoğraf-Erhan Şermet/Altan Bal,

2000-2001/ Roman-Zülfü Livaneli, Öykü-İnci Aral, Şiir-Raif Özben, Fotoğraf-Yavuz Sevimli.

2001-2002/ Roman-Nazlı Eray, Öykü-Zeynep Aliye/M. Sadık Aslan-kara, Fotoğraf-İhsan Özçelik, Şiir-Roni Margulies Ahmet Necdet.

“Yunus Nadi Ödülleri” bilim ve sanat çevrelerinde son derece saygın ve ulusal basının düzenlediği yarışmalar içinde türünde tek ve öncü olan bir yarışmaydı. Çağdaş uygarlığa giden yolun fikir, sanat, kültür, bilim yolu olduğunu savunan *Cumhuriyet* gazetesi de bu amaçla düzenlediği yarışmayı, her dönemde özveriyle devam ettirme çabasıındaydı.

Bülent Dikmener Haber Ödülleri

27 Nisan 1979'da vefat eden *Cumhuriyet* gazetesi yazı işleri müdürlerinden Bülent Dikmener adına düzenlenen “Bülent Dikmener Haber Ödülleri” de *Cumhuriyet*'in gelenekselleşen organizasyonlarından biri olmuştur.

1994 yılında Bülent Dikmener Haber Ödülü Seçici Kurulu; haber, jüri ve özendirme olmak üzere 3 dalda ödül verilmesini kararlaştırdı.

“Bu Para Nereden Geliyor?” başlığıyla *Nokta* dergisinden Ayşe Önal haber ödülüne, Yazgülü Aldoğan övgüye, *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan “Tarikat Liseleri” başlıklı ortak haberleriyle Gündüz İmşir, Ahmet Şık ve Levent Gençelli Seçici Kurul Ödülü'ne değer bulundu. *Aydınlık* gazetesinde yayınlanan “Cem Ersever Anlatıyor” haberiyle Soner Yalçın, Seçici Kurul Özel Ödülü'nü kazandı. Ödül komitesi tarafından 1994 yılında ilk kez verilen Özendirme Ödülü ise “Yıllar Sonra Batman'da Faili Meçhul Olmayan Cinayet İşlendi” haberiyle *Batman* gazetesinden Nizamettin İzgi'ye verildi.

1996 yılında ise 17'ncisi düzenlenen Bülent Dikmener Haber Ödülleri'ni kazananlar şu isimlerden oluşuyordu:

Sibel Kahraman Şen/ "Bir Yıl Unutulan Ders" (*Milliyet*), Jüri Özel Ödülü: Nebil Özgentürk/ "Dürüst Başkanın Hazin Sonu" (*Sabah*), Özendirme Ödülü: Hülya Karabağlı/ "Milyarlık 15 Tablonun İzine Rastlanmıyor" (*Cumhuriyet*), Övgüye Değer Ödülü: Merih Ak/ "Türkeş'in Adayı Partiyi Karıştırdı" (*Cumhuriyet*) ve Tuncay Özkan/ "100 Trilyonluk Mercedes Vurgunu" (*Hürriyet*) ile paylaştı.

1998 yılında Bülent Dikmener Haber Ödülü de tasarruf tedbirlerine giriyor ve ancak üç kişiye veriliyordu. *Cumhuriyet*'ten Dürdane Kırçuval ve *Hürriyet* gazetesinden Yalçın Bayer birincilik ödülünü paylaşıyor, Jüri Özel Ödülü: *Sabah* gazetesinden Ersin Bal'a, Özendirme ödülü: *Özgür Kocaeli* gazetesinden Ahmet Serimer'e veriliyordu.

2001 yılında ise ödül ikiye inmiş ve *Milliyet* gazetesinden Zülfikar Doğan ödülü alırken, *Cumhuriyet*'ten Faruk Kırtay da Jüri Özel Ödülü'ne değer görülmüştü.

2002 yılında 23'üncüsü düzenlenen Bülent Dikmener Haber Ödülleri'ni, *Radikal* gazetesinden "Şike Çetesi" başlıklı haber dizisiyle Tuncay Özkan kazanırken, Jüri Özel Ödülü'nü de *Cumhuriyet* gazetesinden Bülent Sarıoğlu alıyordu.

Okullar Arası Sanat ve Kültür Yarışması

Cumhuriyet gazetesi 1994-1995 ders yılı süresince Türkiye genelinde; ilkokul ve ortaokul öğrencileri arasında resim ve kompozisyon yarışması, lise ve dengi okul öğrencileri arasında da şiir ve kompozisyon yarışması düzenledi.

Öğrencilerin resim sanatına ilgilerini arttırarak becerilerini geliştirmek, başarılı resimlerin ortaya çıkmasını sağlamak, Türk dili ve edebiyat bilgisini, şiir ve kompozisyon konusundaki yeteneklerini keşfetmek amacıyla düzenlenen yarışma; I. ve II. ders yılı dönemlerinde yapıldı. I. yarıyıl da resim ve şiir, II. yarıyıl da kompozisyon yarışmaları gerçekleştirildi.

Aynı yarışma 1996 yılında da sürdürüldü ancak ekonomik nedenlerden dolayı daha ileriye gidemedi.

1996 yılında ayrıca Cumhuriyet Vakfı ile TÜRSAK'ın (Türkiye Sine- ma ve Audiovisuel Kültür Vakfı) işbirliğinde "Bir Dakikalık Kısa Film Yarışması" düzenlendi.

Yanışma konusu "İnsan Yerleşimleri ve Kentleşme Sorunları"nı içeriyordu ve tecimsel şansı olmayan kısa film yapımını desteklemek ve o yılın haziran ayında yapılacak olan HABİTAT II çerçevesinde gündeme gelecek konulara farklı bakış açıları getirebilecek sinematografik çalışmalara gösterim olanağı sağlamayı hedefliyordu.

Kampanyalar

"Uğur Mumcu Cinayeti Faillerinin Ortaya Çıkarılması İçin Dilekçe"

24 Ocak 1993'te bombalı bir suikasta kurban giden Uğur Mumcu'nun katillerinin bulunması amacıyla, Aralık 1994'te bir imza kampanyası başlatıldı. Kampanya, Orhan Erinç'in "Uğur İçin İmza" başlıklı yazısıyla şöyle duyuruldu:

... Umutsuzluğumuz sevgili Uğur Mumcu'ya yöneltilen kanlı eylemle ilgili soruşturmadan kaynaklanıyor. Verilen sözler, ikinci yılına yaklaşmakta olmamıza karşın suikastın gizini bulmaya yetmedi. Geniş kitlelerin beklentisi de gerçekleşmedi. Şimdi her meslekten yurttaş, Uğur Mumcu'nun katillerinin bulunmasını, bu kez bir imza kampanyası biçiminde istiyor. Gazetemizin de desteklediği bu kampanya ile ilgili dilekçelerin örneğini hafta içinde yayımladık. Dilekçeleri imzalanların adlarının yayımlanmasına da dün başladık.(...)

Bir milyon imzanın hedeflendiği imza kampanyasının dilekçesinde şunlar yazılıydı:

"Uğur Mumcu Cinayeti Faillerinin Ortaya Çıkarılması İçin Dilekçe
Haksızlığa, adaletsizliğe, eşitsizliğe karşı yılmaz ve eşsiz savaşçı, laik düzenin ve Cumhuriyetin yılmaz savunucusu, benzeri bir daha belki de gelmeyecek olan değerli gazeteci ve yazar Uğur Mumcu'nun savaştığı yolda kalleşçe şehit edilmesinin üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçtiği halde, bir ucu kuşkusuz bütün Türkiye insanlarının yüreklerine teker teker saplanan hançeri tutan eller hâlâ bulunamadı.

Uğur Mumcu hayatta olsaydı, bu cinayetin faillerinin yakalanması yolunda savaşır ve mutlaka bir sonuca ulaşırdı. Ne yazık ki, ulaştığı başka sonuçlar, onun şahsında, yeryüzünün en haksız, en hain, en kalleş cinayetinın işlenmesine yol açtı.

Cinayetin aydınlanacağı yolunda namus sözü verenlerden umudumuzu kestik. Ama adaletten ve Uğur Mumcu'nun hunharca parçalanmış bedeni ardından yürüyen on binlerden umudu kesmedik.

Yazarımızın değerli eşi Güldal Mumcu'nun yaptığı, Uğur Mumcu'nun devlet tarafından ortadan kaldırıldığına kendisine söylendiği yolundaki son açıklama, canilerin ortaya çıkarılmasındaki başarısızlığın nedenlerini açıklıyor olabilir. Ancak neden ne olursa olsun, Uğur Mumcu Cinayeti, faili meçhul cinayetler rafında tozlandırılmayacaktır.

İlgili ve yetkili kurumları, bir kez daha göreve çağınıyoruz."

Lakin *Cumhuriyet*'in bütün çabalarına ve kamuoyu baskısına rağmen Uğur Mumcu'nun katillerine yıllarca ulaşamadı ve davaya son nokta ancak 2002 yılında konulabildi.

"Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık"

Susurluk kazasının ardından ortaya dökülen yolsuzluk ile mafya, siyaset ve polis üçgenindeki ilişkileri protesto etmek amacıyla sivil toplum örgütlerinin organize ettiği "Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi 1 Şubat 1997'de büyük bir katılımıla başladı. Her akşam aynı saatte ışıkların bir dakika söndürülmesiyle başlayan eylemler daha sonra ışıklı sinyallere dönüşerek evlerin pencerelerinin ateşböcekleri gibi göz kırpmalarına neden olmuştu.

Fakat toplum o kadar tepkiliydi ki, evlerin ışıklarını söndürmek ya da açıp kapamak yetmemiş ve protestolar sokağa taşınmıştı.

O dönem iktidarda olan ve Refah-Yol koalisyonu olarak da bilinen Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi'ne muhalif olan *Cumhuriyet*, iktidarın istifasını amaçlayan bu kampanyayı destekleyen basın organlarının başında geldi.

Ve eylemi, organize edilmesinden başlayarak yaklaşık bir buçuk ay kadar, her gün haberleştirerek sayfalarına taşıdı. 10 Mart'ta sona eren ve o dönemin en büyük kitlesel eylemi olan bu kampanya, hükümet tarafından yeterince ciddiye alınmadı.

"Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi, ilk kampanyanın 8 ay sonrasında yeniden başlatıldı ve *Cumhuriyet* yine sayfalarında bu konudaki duyarlılığını ortaya koydu. Ancak bu seferki gösteriler ilki kadar geniş katılımlı ve coşkulu olmadı. Çünkü yolsuzluklarla, derin devlet bağlarının sarmalandığı sistemin değişmesine yönelik her eylem, boşlukta kalan ses gibi hedefini bulamıyor, bu da kitleler üzerindeki umutsuzluk bulutunu yoğunlaştırıyordu.

***Cumhuriyet* 'Cankurtaran Köprüsü' Kuruyor**

Cumhuriyet 2000'in Ağustos'unda hapishanelerdeki hastalar için bir "Cankurtaran Köprüsü" kuruyordu.

Siyasi suçlardan ve özellikle Terörle Mücadele Yasası'ndan hüküm gi-

yenler arasında ölümcül ya da kalıcı sonuçlar doğuran hastalıkların korutucu boyutlara ulaşması sonucu "Hapishanede ve Hasta" yazı dizisi hazırlanıyordu.

İlhan Selçuk'un önerisiyle gazetenin yazarlarından Aydın Engin ve asistanı Mihriban Cici'nin birlikte hazırladığı yazı dizisinin içinde, hapishanelerdeki hasta mahkûmların listesi de yer alıyordu.

Hikmet Çetinkaya pazar günleri yazdığı şiir duyarlılığındaki yazılardan birinde, hapishanelerde yakınları olanları ve yayımlanacak olan yazı dizisini şu satırlarla aktarıyordu:

Bir ağustos sabahında yitirilmiş umutlar bahçesinde dolaşırken, çocuğunun demir sürgülü kapılar ardında dolan yıllarının acısını yüreğinde taşıyan insanlar gördünüz mü siz?

Onlar anne, baba, kardeş, eş, yeğen, akraba!..

İzmir'in Kahramanlar semtinde, İstanbul'da Maltepe'de, Ankara'da Bahçelievler'de ve her yerde onların hıçkırıkları duyuluyor...

Onlar coplanıyor, tekmeleniyor, saçlarından tutulup sürükleniyor...

Önümde fotoğraflar...

Hüzünler çoğalıyor...

Bir ağustos sabahında Aydın Engin, asistanı Mihriban Cici'yle birlikte "Hapishanede ve Hasta!.." yazı dizisini hazırlıyor...

Cumhuriyet Yayın Kurulu Başkanı İlhan Selçuk'un önerisiyle bir ilke imzasını atıyor...

"*Cumhuriyet*, hapishanelerdeki hastalar için bir cankurtaran köprüsü kuruyor..."

İlhan Selçuk diyor ki:

"Yüzlerce genç insanın yaşamını ilgilendiren bir sorun karşısında; hapishane ve hastanelerimizdeki koşulların ne olduğunu çok iyi biliyoruz. Dileğimiz, bu yolda çözümler için yapılacak girişime devletin de olumlu yönde bakmasıdır. *Cumhuriyet*, önümüzdeki günlerde konuya daha yakından eğilecek..."

Polemikler

Ali Sirmen ve Uğur Mumcu ile Çetin Altan ve Oğulları Polemiği

1986 yılında Söz gazetesi yazarı Mehmet Altan "Zam tamamları" başlıklı bir yazı yazarak hükümetin yaptığı zamları arz-talep kurallarına göre açıklıyor, ürettiğinden fazlasını tüketen bir toplumda zamların kaç-

nılmaz olduğunu vurguluyordu. Yazı "Politikacının, politikaya başka türlü yapılamayacak şeyler için 'tam tam' çaldığı yerde politikacılara da 'marş marş' çalanlar çıkıyor" cümlesiyle noktalanıyordu.

Bu yazı üzerine Ali Sirmen "Çalışın zam salakları" başlıklı yazısını kaleme alıyor ve zamlardan şikâyetçi olanlara Mehmet Altan'ın yazısını okumalarını tavsiye ediyordu:

Bağırıp çağıracağınıza, aklınızı başınıza toplasanıza. Bakın Uğur Mumcu'nun deyiimiyle, 'Pardayan'ın oğlu' size geçen gün köşesinde zamların neden gerekli olduğunu içtenlikle yazdı. "Babam da gelseydi fiyatlar artardı" dedi. Babası geldiğinde gürültünün arttığını biliyorduk, yazıyı okuyunca hazret gelmiş olsaymış eğer bir gün fiyatların da artmış olacağını öğrenip memnun olduk.

Bunun üzerine Mehmet Altan, Ali Sirmen'i Türkçe bilmemekle hatta okuduğunu anlamamakla suçluyor ve "Dünyanın hiçbir yerinde kendi anadilini bilmeyeni köşe yazarı yapmazlar. Üstelik de Ali okuluna yollayıp okuma yazma öğretirler. Köşe yazarlığı gibi, bu kadar göz önünde olan bir mesleği daha anadilini kullanmayan birinin yıllarca yapmasına izin veren bir toplum... Gözden ırak işlerde nelerin yapılmasına izin veriyordur kimbilir..." diyordu.

Altan yazısını zamlara da değinerek şu sözlerle noktalıyordu:

Üretim kalitesini de 'Türkçe bilmeden köşe yazarlığı yapma' düzeyinin üzerine çıkarmalıyız. Bunları başaramazsak zamlar hayatımızda bir umacı olarak varlığını sürdürmeye devam edecektir.

Buna Ali Sirmen'in tepkisi gecikmiyor ve "Altan Kalitesi" başlıklı bir yazı yazarak Mehmet Altan'ı şöyle cevaplıyordu:

Efendim, Altan kalitesinin birinci koşulu, yıllar yılı söylediğini, yazdığını, meydanlarda topluluklara haykırdığını, bir yıl Sağmacılar konukluğundan sonra "Bu halk adam olmaz" diye bir kenara atmak ve Marksizm, özgürlük adına Özal'ın koluna takılmaktır.

Yazısının devamında da, daha önceki yazısını uzman dilcilere gösterdiğini ancak yazıda Türkçe yanlışlarına rastlanmadığını belirtiyordu. Ali Sirmen'e göre esas Türkçe yanlışlarını Çetin Altan yapıyordu ve bunun tanıklarından biri de Uğur Mumcu'ydu. Ali Sirmen savını kanıtlamak için de Mehmet Altan'a, Uğur Mumcu'nun "Bir Çetin Örnek" adlı yazısını okumasını tavsiye ediyordu.

Söz konusu metin, Çetin Altan'ın yıllar önce Meclis'te yaptığı bir konuşmaydı ve *Cumhuriyet* gazetesinin musahhihleri Mumcu'yu Ankara'dan iki defa arayıp metinde Türkçe yanlışları olduğunu belirterek uyarılmışlardı. Mumcu "Nasıl düzeltebiliriz ki, bu özgün bir metindir. Yanlış sahibine aittir." demişti. Sirmen, şöyle sürdürüyordu yazısını:

Hiç kuşkusuz Ali okuluna gitmek ideali değil ama, döneke Altan okuluna gitmekten çok daha iyidir. Çünkü Ali okulunda, insana Altan okulunda olduğu gibi yıllarca söylediğini sonra inkâr etmeyi, insanları belirli yönlelere yöneltip, sonra kendi yan çizip kolaycılığı, yağcılığı seçmeyi, dönekeliği öğretmezler.

Ali Sirmen ve Mehmet Altan'ın bu yazıları üzerine kendisinin de tanık gösterilmesinden dolayı Uğur Mumcu da polemige katılıyor ve "Adını Koymak" yazısında; "Biri, aman yolsuzlukları yalanlamayın sakın ha, yoksa tutucu olursunuz demeye getiriyor, öteki de babasından tevarüs ettiği dönekeliğini bilinçaltındaki karmaşık duygular ile sarmalayıp, arz ve talep eğrisine asıyor." diyordu.

Yazılarda sık sık adı geçen Çetin Altan yurtdışında olduğu için polemige Söz gazetesinde Mehmet Altan devam ettiriyor ve Uğur Mumcu'ya "Hafiye" diyerek, "Solculuğu kendinden menkul kimselerin aslında bürokratik sultalarının sarsılmasından kaygı duyduklarını" belirtiyor ve yazısını şöyle bitiriyordu: "Babiâli'nin en alt düzey bürokratlarının Yeni Osmanlı Solculuğu".

Çetin Altan yurtdışından dönünce vakit kaybetmeden Güneş gazetesindeki köşesinden polemige katılmıştı. Kendine has üslubu ile "Beyaz benekli siyah beygir" başlıklı yazısını kaleme alan Çetin Altan şöyle diyordu:

O beyaz benekli siyah beygir de gazeteciliği kendisine maske etmiş biridir. Haberleri gazetecilik dışı amaçlarla hep tek yönlü verir. Çifte kişiliği vardır. Ekose kumaş üzerinde dolaşan bir bukalemuna benzetilmektedir.

Herhalde o "beyaz benekli siyah beygir" in kim olduğunu bir gün ilkokul öğretmenleri bile öğrenecek ve şaşkınlığa uğrayacaklardır.

Uğur Mumcu, Çetin Altan'a hemen cevap veriyor ve "Belediye başkanlarının kapısında ihale takip eden Güneş gazetesinin Başyazarı Mehmet Barlas, Rothmans sigaralarının Türkiye Temsilcisi ve TRT Yönetim Kurulu Üyesi Altemur Kılıç, Marksist yazarlıktan alaturka yardıncılığa çark eden Çetin Altan ile bu Marksist döneğin izindeki iki oğlu ve Söz gazetesinin karikatüristi Salih Memecan da Vuralhan cephesine kayıtlarını yaptırdılar" diyordu.

Bunun üzerine Güneş gazetesi başyazarı Mehmet Barlas da yazarlarından Çetin Altan'ın yanında yer alarak "Haber ve Kaynak" ile "Vuralhan Belgeleri" başlıklı yazılarında Uğur Mumcu'ya karşı isim vermeksizin tavır alıyor ve elde belge olmaksızın bir bakanın kamuoyu karşısında küçük düşürülmeye çalışılmasının kimseye bir şey kazandırmayacağını söylüyordu.

Ancak aradan geçen zaman Uğur Mumcu'yu haklı çıkaracak, hakkında yolsuzluk söylentileri çıkan eski bakan Ercan Vuralhan yıllar sonra polisçe aranan bir zanlı haline gelecekti.

Tartışmalar karşılıklı suçlamalarla sürüp gitmiş, hatta Çetin Altan, Uğur Mumcu'yu MİT ajanı olmakla suçlamıştı. Uğur Mumcu da bu suçlamalara karşı "Demans" başlıklı yazısında şunları yazıyordu:

Marksist döneğin ünlüsü yıllarca inanç dolandırıcılığı yaptıktan sonra şimdi bu liberal soygunu savunmak üzere iki oğlu ile birlikte kol-ları sıvıyor. Mantığı da çok ilginç doğrusu:

- Her kim ki, ANAP'a karşı çıkar, o MİT ajanıdır!

Bu "Ex-Marksist" ve "Neo-liberal", tıp dilinde "demans hali" diye adlandırılabilir bu beyinsel karışıklık içinde bir de şu görüşü ileri sü-rüyor.

- Türk solunun resmi ve politik temsilcileri şu anda cezaevinde bu-lunan TKP'lilerdir!

Türk solunun, "Resmi ve Politik Temsilcileri" madem TKP'lilerdi o zaman adama sorarlar... "Sen TİP Milletvekili iken neyin temsilcisiydin?" ve yine sorarlar; TİP'in dağılıp yok olmasında senin "Özel görevin neydi?" Başkanlığını yaptığın TİP kongresini, "Dünya Sosyalizm Tarihine Geçecek Kongre" diye kapatıp ertesi gün TİP'e saldırmanın arkasında yatan gerçek amaç neydi? Sahte göz raporları alarak ve bu raporlara da-yanarak Cumhurbaşkanı aklarına sığınmanın nedeni bu "Özel görev" miydi? Yoksa şu "Arabesk Kapitalizmi" savunmak aşkı mı?

Türkiye'de mali oligarşinin karanlık ilişkileri bir bir ortaya dökü-lünce, bu döneğin Marksist, alkol şişesi içinde erittiği beynini, bu düzene karşı çıkanları "MİT ajanı" diye karalamak için kullanıyor. Ve TİP'in yı-kılmasında üstlendiği görevi bu kez de bir ucu Suudi Sarayına dayalı "Arabesk Fasil Heyeti" eşliğinde sürdürmeye çalışıyor. Bu alkol duvarı ve "Kişilik erozyonu" Marksist diyalektik kadar, düz mantığı da "Marksist döneğin duayeni" ne unutturmuşu benziyor.

Uğur Mumcu MİT ajanlığıyla suçlanmasına çok kızmış, sonradan ka-tıldığı polemikte nezaket sınırlarını aşmış ve asıl Çetin Altan'ın TİP'in yı-kılmasında özel bir görevi olduğunu iddia etmişti:

Kendisi yolsuzluk yazıları yazınca bu "Marksist diyalektiğe" uy-gun, başkaları yolsuzluk belgeleri yayımlayınca bu MİT ajanlığı!.. Ken-disi Atatürk'ün sosyal görüşlerini anlatan kitap yayımlayınca sosyalist bilinç ürünü, başkaları Atatürk'ü savundular mı bu rasyonel sosyalist-lik!.. 141. ve 142. maddelere kendisi karşı çıkınca bu demokrasi görevi, başkaları karşı çıkınca politik, MİT'çilik!

Niye MİT ajanlığı? Abdi İpekçi Cinayetini aydınlatmak için yazı yazdığı için mi? Holdinglerin binbir türlü karanlık ilişkileri belgelendiği için mi? Niçin? ANAP kurucusu, altın kaçakçısı sanığı banka genel müdürlerinin dosyalarına el attığı için mi? 9 milyara başlayıp 54 milyara çıkan devlet ihaleleri ile ilgili dosyaların kurcalandığı haber alındığı için mi? Yeraltı dünyası ile ihale mafyaları arasındaki ilişkileri ortaya çıkacak, bunun için mi? Uluslararası silah ticaretinin Türkiye'deki uzantıları bir bir kanıtlanacak, bunun için mi?

Bunları ortaya çıkarmak, gazetecilik ve yurttaşlık görevidir. Bütün bunları örtbas etmekle bu karanlık ilişkileri ortaya çıkarmak isteyenleri "MİT" ajanı diye karalamaya çalışmak, TİP'in yıkılmasında üstlenilen aynı uğursuz ve "Özel Görev" gereğidir.

"Adam" olan yazdığı her satırı kanıtlar.

Dönekliğin de, yılgınlığın da, korkaklığın da, alçaklığın da bir ölçüsü olmalıdır.

Bu hezeyanlar, bu dönek Marksistlerin içinde çırpındıkları, çırpındıkça da iyice battıkları çukurdan geliyor.

Şeytanın bile görüp çıkaramayacağı bir çamur çukurundan!

Tartışmalar çok uzamıştı. *Cumhuriyet* ve *Güneş* gazetelerinde bu polemik devam ederken, *Söz* ve *Hürriyet* gazetelerinde de Mehmet ve Ahmet Altan kardeşler kendi köşelerinde babalarına destek olmaya çalışıyorlardı.

Hakarete varan sataşmaların uzamasından rahatsız olan Mehmet Barlas köşesinde "Artık Yeter..." başlığı altında basın kavgalarının asıl amacını şöyle sorguluyordu:

Yıllardır bitmeyen kavgada acaba mesleki amacımız neydi? Basın özgürlüğü mü, ülkedeki düzenin bozukluğunu saptamak mı, daha yaygın okuyucu kitlelerinin ilgisini çekmek mi? Dileğimiz kavgacıların sıçratmışları çamurla birlikte Abdülhamit ya da tek parti dönemi kadar uzak geçmişte kalmasıdır.¹¹⁵

Mehmet Barlas'ın bu uyarı yazısından sonra polemige son verilmişti.

Hikmet Çetinkaya - Fehmi Kuru Polemiği

Cumhuriyet gazetesi ile *Zaman* gazetesi arasında 1993-94 yıllarında tüm şiddetiyle yaşanan, diğer basın organlarının da zaman zaman katıldığı ve karşılıklı açılan hakaret davalarıyla süren bu polemik, *Cumhuriyet*'in yayın yaşamındaki en uzun basın kavgasıydı.

"Politika Günlüğü" köşesi yazarı ve o dönemin genel yayın koordinatörü Hikmet Çetinkaya ile *Zaman* gazetesinin "Kulis" köşesinde Taha Kıvanç imzası ile yazan Fehmi Kuru arasındaki polemğin başlangıcı, 1993 gibi gözükse de aslında daha eskiydi. Ancak geçmişte fazla alevlen-

Soldan sağa: Fikret İlkiz, Hikmet Çetinkaya, Eşber Yağmurdereli, Oral Çalışlar, İlhan Selçuk, Işık Yurtçu, İbrahim Yıldız, Cumhuriyet arşivi

meyen bu diyaloglar, 1993 ve 94 yıllarında her iki taraf için de seviyesi çok tartışılan bir çatışmaya dönüşecekti. Daha sonra şiddetli azalsa da uzun yıllar, iki tarafı da yıpratın yazılar, tekzipler ve davalar devam edecekti.

Hikmet Çetinkaya 14 Ocak 1994 günü "Politika Günlüğü" köşesinde yazdığı "Kara Yobaz!..." başlıklı yazısında, Fehmi Kuru ile arasındaki polemğin başlangıcını şöyle anlatıyordu:

(...) Nasırına baştığım yıllarda o durmadan şikâyet ederdi beni. Aracılar sokup "Ne olur yazmasın" diye yalvarırdı. O yalvarıp yakardıkça üzerine giderdim. Sağda solda konuşurdu:

"Yahu yapmayın, Hikmet Bey üzerime gelmesin. Beni niye yıpratıyor böyle, bir türlü anlayamıyorum..."

O yıllar, şimdilerde çok sıkı fıkı olduğu o dönem *Cumhuriyet*'te birlikte çalıştığımız kimi arkadaşlarımız araya girip şöyle derlerdi:

"Hikmet Abi yapma, çocuk çok panikliyor..."

Yanıt verirdim:

"Ne çocuğu canım, koskoca adam..."

Üstelerlerdi:

"Büyümemiş bir çocuk. Sen vazgeç o yazıp çizsin..."

Bir süre hiç dokunmadım. Ama baktım ki, biz *Cumhuriyet*'ten ayrılıp yeniden döndük, o bu kez saldırına geçti. (...)

Hikmet Çetinkaya ile Fehmi Kuru arasındaki polemğin önemli nedenlerinden biri, Çetinkaya'nın kamuoyunda Fethullah Hoca olarak bilinen Fethullah Gülen ve ona bağlı olan eğitim kurumları ile ilgili yazlarıydı.

Cumhuriyet'te Fethullah Gülen'le ilgili bir haber çıktığında ya da Hikmet Çetinkaya onun aleyhinde yazdığında, ertesi gün Fehmi Kuru'dan mutlaka bir savunma geliyordu. Bu doğrultuda giden yazılar zamanla kişilik haklarına ağır hakarete kadar vardı. Ve 1993 yılı sonbaharında en haretli seviyeye ulaştı.

Öyle ki, Hikmet Çetinkaya bir yazısında Fehmi Kuru'ya "homoseksüel" imasında dahi bulunmuştu. Artık her iki yazar da, neredeyse her gün polemik yazısı yazıyordu. Ve karşılıklı tekzipler birbirini kovalıyordu.

Cumhuriyet gazetesinin Fethullah Gülen hakkında yazdığı haberlerin tekzibe uğramasını fırsat bilen Fehmi Kuru, 22 Ekim 1993 günü yazısında yine *Cumhuriyet*'i ele almıştı.

"Düşmez kalkmaz bir Allah..." başlıklı yazıda *Cumhuriyet*, ciddiyetsizlik ve yalan habercilikle suçlanıyordu:

... *Cumhuriyet* gazetesinin yalan dolanla arası oldukça iyi. Geçmişte, neredeyse bütün bir gazeteyi, daha önce yayınladıkları doğru olmayan haberlerin tekzibine ayırdıkları da olmuştu. Son 56 yıl içerisinde, hem de manşetten yayınlamak zorunda kaldıkları tekziplerin sayısı da epey fazla... Gazetenin 'ciddiyet' iddiası kendinden menkul... Tiraajının aşağılarda dolaşmasının sebebi biraz da bu... Devletin içindeki 'nostaljik solcular' sayesinde yaklaşık 40 bin adedi 'takım' olarak satılan *Cumhuriyet*'in gerçek okuyucu sayısı pek az.

Satışı olmadığından artık bayi vitrinlerine de asılmadığı için fark edeniniz olmamıştır, çünkü *Cumhuriyet*, 'Tekzip metinleri' manşetiyle çıktı. İki haberin ayrı ayrı tekzibini, kurnazlık edip tek bir manşette toplayarak kanuni zorunluluğu aşmak istemiş Cumhuriyetçiler... Daha önce de, manşetten verdikleri bir haberin tekzibini sayfa altlarında değerlendirmişlerdi. Kanuna karşı hile yolunu iyi bilir onlar...

Cumhuriyet'in yalan olduğunu bile bile yazdığı haberlerin başında Fethullah Gülen Hocaefendi ile ilgili olanlar geliyor. Son yıllarda, *Cumhuriyet*'in yazdığı ve tekzip yediği onunla ilgili haberlerin sayısı onu aştı. Ama *Cumhuriyet*'i çıkaranlar uslanmıyorlar, daha önce yalanlandığını bile bile, aynı teraneyi tekrarlamaktan geri durmuyorlar. Dün, okurları, bir kez daha gerçeği öğrendiler, ama gazetelerinin araştırmasından değil, gönderilen tekzip metninden... Bir gazete için ne büyük onursuzluk....

Madem düzeltme ihtiyacı duydular, gazeteleri ve çalışanları ile ilgili yazdığımız onca yazıda yer alan diğer iddialara da cevap versinler..."

Fehmi Kuru daha önceki yazılarında da, *Cumhuriyet*'in yazarlarından Aydın Engin'in KGB ajanı olduğu iddiasında bulunmuştu. Bu yazıda da aynı iddiayı bir kez daha gündeme getiriyordu:

Mesela, *Cumhuriyet*'in yazı işleri müdürü sıfatını taşıyan Aydın Engin'in, Moskova'da açıklanan KGB belgelerinde Rus Gizli İstihbarat Örgütü'nden para almış Aydın Engin ile aynı kişi olup olmadığını...

Mesela, aynı Aydın Engin'in, *Cumhuriyet*'te yayınlanmış 'Hizbullah lideri' röportajının hayal mahsulü olup olmadığını...

Mesela, 'Bahri Baba Parkı' komşuluğunu açıklamamızdan beri, orada geçirilen "Zevk ve neşe dolu geceleri" hatırlamak bile istemeyen Hikmet Çetinkaya'nın eğitim durumunu...

Yazı işleri müdürünün en az lise mezunu olmasını öngören Basın Kanunu çıktığında, *Cumhuriyet*'i yöneten Cevat Fehmi Başkut'un lise diploması yoktu; çareyi, yazı işleri müdürü yanında bir de 'genel yayın müdürü' makamı ihdasında buldular. *Cumhuriyet* böyle bir gelenekten geliyor. O gelenek sayesinde, başka gazetelerde 'düzeltmen' olamayacak kişiler koordinatör olabiliyor, köşe yazabiliyor *Cumhuriyet*'te... *Zaman*'ın gece bekçilerinin bile yüksek okul mezunu olmasına karşılık, *Cumhuriyet* yazarlarının büyük bölümü ya lise terk, ya da lise çıkışlı... Onlar da, intikamlarını, bir yandan bizim gibilere çamur atarak bir yandan da kendi gazetelerinin 'düzeltme servisi'nde ünlü edebiyatçıları çalıştırarak çıkartıyorlar...

Tersi olsa, yani *Cumhuriyet*'i düzeltme servisinde çalışanlar yönetse, garanti veririm, çünkü manşetleri gibi utanç verici bir duruma düşmezlerdi...

Düşmez kalkmaz bir Allah...

Gün geçtikçe hakaret dozu artan polemığe, basın büyük ilgi gösterdi. Çeşitli gazete ve dergilerde polemikle ilgili röportajlar yayımlandı. *EP* dergisinin Ekim 1993 sayısında Hikmet Çetinkaya ile yapılan röportajda; Hikmet Çetinkaya, Fehmi Kuru için "Ona, 'Nur kamplarında ve Bahri Baba Parkı'nda geçirdiğin neşe ve zevk dolu günleri hatırlıyor musun? diye yazdım. Aslında dalga geçiyordum, ben böyle yazınca 'Hikmet Çetinkaya bana homoseksüel diyor' dedi. Çok alıngan, bu kendi sorunu..." diyordu.

Fehmi Kuru da bu röportajdan sonra 14 Ekim 1993 günü "Ciddi Gazete'nin encamı" başlıklı yazısında şöyle cevaplıyordu Çetinkaya'ya:

Pişkinliğe bakın... Adam, dünyanın en iğrenç iftirasını üzerimize atıyor, biraz sıkıştırılınca, 'Ben aslında dalga geçiyordum, gereksiz yere alınmış' diyebiliyor... Ben pişkinliğin böylesini şimdiye kadar ne gördüm, ne de duydum.

İki yazar arasındaki söz düellosu gün geçtikçe sertleşmekteydi. Fehmi Kuru, 13 Ocak 1994'te kaleme aldığı "Televizyon ve gazeteler" başlıklı yazısında *Cumhuriyet*'e "Kemalist Tekke'nin bülteni gibi çıkıyor ve ancak devlete dayanarak 50-60 bin arasında bir satışla idare ediyor" diyordu.

Hikmet Çetinkaya ise ertesi günü yayımlanan "Kara Yobaz" başlıklı yazısında, Fehmi Kuru'ya ağır bir dille sesleniyordu: "Pembe yanaklı, badem bıyıklı kara yobaz..."

Kayınpeder Akevler Kooperatifi'ni 'tokatlayıp' soluğu Kazakistan'da almış; Amerika'dan ve Almanya'dan gönderilen dolarları, markları 'cami yapıyorum' diye 'çarçur etmiş'; devletten aldığı kredileri 'faiz haramdır' gerekçesiyle ödememiş. Damat hem kendisine hem de karısına Akevler Kooperatifi'nden birer daire kapmış; çalıştığı gazeteyle 'mark üzerinden' anlaşma yapmış.

Bu anlattıklarımız masal değil, gerçek. Durmadan yalan yazar, Genelkurmay Başkanı'yla konuşup, 'algılama özüllü' olduğu için dinlediklerini değil; düşündüklerini açıklar. Sonra 'benim beynim teyp gibidir' diyerek gerekçeler öne sürer, hem okurlarına hem de çevresine zarar verir. Patronu kulağını çekip 'kendine gel' deyince küser, kalkar izne çıkar. Aslında acınacak bir zavallıdır; dedikoduyu sever, biçimi 'kadınısı'dır. Her şeyi birbirine karıştırır. Tek korktuğu şey *Cumhuriyet* Gazetesi'dir.

Gece düşlerine girer, ertesi gün can havliyle bağırır:

"*Cumhuriyet* Gazetesi Kemalist tekkenin bülteni gibi çıkıyor..."

Hikmet Çetinkaya ağır hakaret içeren yazısında Fehmi Kuru'yu "Adı: Kara, Soyadı: Yobaz" olarak tanımlıyor ve ona şöyle sesleniyordu:

"Ben ona sık sık şöyle derim:

"Pembe yanaklı, badem bıyıklı kara yobaz..."

(...)

Dikkat ediyorsanız bir süredir 'bohçacı kadın' dedikoduculuğu yapan pembe yanaklı, badem bıyıklı kara yobaz dün köşesinde yine *Cumhuriyet*'e saldırıyor: *Cumhuriyet*'i 'Kemalist tekke' diyerek küçümsüyor. *Cumhuriyet*, Atatürk devrim ve ilkelerini böyle bir kılıfla çığnemek istiyor.

Başka neler yazıyor?

Şöyle:

"Solcu sendikacı *Cumhuriyet*'in başı sendikayla dertte. Birçok hizmeti taşeronlara devrettiği, sendikasılaşmayı teşvik ettiği halde, az sayıdaki sendikalı çalışanına zam yapmadığı için, grev kararına muhatap olması an meselesi *Cumhuriyet*'in..."

Türkiye Gazeteciler Sendikası, *Cumhuriyet*'te grev kararı aldı. Eğer *Cumhuriyet* çalışanı greve katılıp *Cumhuriyet* çıkmazsa kara yobaz bayram edecek. Şimdi orada dur bakalım pembe yanaklı, badem bıyıklı şeriatçı. Otur oturduğun yerde. Otur ve şu soruya yanıt ver:

"Senin çalıştığın gazetene hiç sendika girdi mi? Senin eski dönem sosyalist arkadaşlarının bulunduğu gazetelerde sendika var mı?"

Önce bu soruma yanıt ver.

Cumhuriyet'te sendika var ve olacaktır. Önce bunu kafana bir güzel yerleştir. Sonra, şunu da aklından sakın geçireyim deme:

"*Cumhuriyet* kapanacak..."

Cumhuriyet Gazetesi'nin patronu yok, şeriatçı kara yobaz. *Cumhuriyet*'in patronu çalışanlardır. O çalışanlar ki, kıdem tazminatlarını da alamamışlardır. O çalışanlar ki, bu gazeteyi yaşatmak için bir yıl önce soygunculara karşı amansız savaşım vermişlerdir.

Şimdi beni iyi dinle Sivas'ta onlarca insanı diri diri yakan kan içicilere alkış tutan kara yobaz:

"*Cumhuriyet* Gazetesi demokrasinin, kişi temel hak ve özgürlüklerin savunucusu; Atatürk devrim ve ilkelerinin, laik, çağdaş cumhuriyetin bekçisi bir gazetedir. Bu gazeteyi hiçbir güç susturamaz ve susturamayacaktır. Bunu böyle bil..."

Otur oturduğun yerde. Senin tek bir görevin var yandaşların olan li-boşlar gibi. O da solculara, sosyalistlere, Kemalistlere saldırmak. Ama bunları yaparken de şu soruma *Zaman* okurlarını meraklı kurtarmak için yanıt ver:

"İsrail'e özel işlerin için mi gittin? Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in gezisi bahane miydi?"

İki yazar arasındaki kalem kavgası, bütün hızıyla devam ediyordu. Fehmi Kuru "Kemalist Tekke kapitalizmi öğreniyor", "Cahil mi, yoksa sahtekâr mı?", "Garip Gazete'nin yeni tuhafırlıkları", "Utanmazlar", "Bir yaşına daha girdi..." yazılarında da, diğer yazılarına benzer bir şekilde *Cumhuriyet*'i eleştiriyordu. Hatta, *Milliyet* gazetesinin iki yazarı Oktay Akbal ile Taha Akyol arasındaki kalem kavgasını ele aldığı "Kavganın böylesi..." başlıklı yazısında bile, Oktay Akbal için "... eskiden yazar olduğu *Cumhuriyet*'in geleneğine uygun olarak, belden aşağı vurmaya da başladı..." diyerek *Cumhuriyet*'e sataşmaktan geri kalmıyordu.

Aradan aylar geçmesine rağmen polemik devam ediyor, kamuoyu ve diğer medya kuruluşları düzeyi gittikçe düşen bu kavgayı ilgiyle izliyorlardı. İşte tam bu sırada Hikmet Çetinkaya 6 Haziran 1994'te yazdığı "Haydi Bakalım..." yazısı ile Fehmi Kuru'yu televizyonda tartışmaya çağırdı:

... Şimdi bu köşeden Fehmi'ye çağrıda bulunuyorum:

'Gel seninle bu konuları (Samanyolu dahil) istediğin televizyonda canlı yayında tartışalım. Akyazılı Vakfı'nın sahte sağlık raporuyla nasıl Maltepe Askeri Lisesi'ne öğrenci soktuğunu kamuoyuna anlatabayım. Sadece ikimiz çıkalım kamuoyunun karşısına. Akevler'den başlayıp kurban derisi vurgunu dahil her şeyi açık seçik tartışalım. Polis kolejlerinde Fethullah'ın nasıl örgütlendiğini kanıtlatalım. Akevler Kooperatifi'nde döndürülen dolapları sıralayalım. 500 bin lira brüt ücretli 8679406 sigorta no'lu Fehmi, tartışmayı yönetecek kişiyi saptamakta özgürsün. İstersen Feti'yi de getir.

Eğer yüreğin varsa çık karşıma!..

Fehmi Kuru ertesi günkü yazısında Samanyolu-TV'de tartışmayı kabul ediyordu. Artık kozlar televizyon ekranlarında paylaşılacaktı. Şimdi sıra tartışma yeri ve zamanını saptamaya gelmişti.

Hikmet Çetinkaya da 8 Haziran'daki "Tartışma" başlıklı yazısında, "Gerçi ben yazımda Samanyolu-TV'nin de adını geçirmiştim, ama insanlar böyle bir tartışmayı, nezaketen, taraf *Zaman* gazetesinin bir kuruluşu olan Samanyolu-TV'de değil de bir başka televizyonda yapmayı önerirler. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesinin bir televizyonu olsa, ben Fehmi'ye 'Gel seninle *Cumhuriyet* TV'de tartışalım' demem. Ama Fehmi, nedense Samanyolu-TV'de tartışmayı yeğledi" diyor ve Samanyolu TV yöneticilerinin tartışmayı yönetmek için önerdikleri Hikmet Özdemir'i istemeyerek, tartışmayı, tarafsız bir kişi olarak Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Gürel'in yönetmesi gerektiğini söylüyordu.

Ancak Hikmet Çetinkaya'nın koşulları vardı: "Canlı olarak yayınlanacak tartışmaya Fehmi Kuru, Feti Ün ve avukatım Fikret İlkiz'in dışında kimse katılmayacak, stüdyoya dinleyici alınmayacak, izleyiciler telefonla soru yöneltmeyecek. Eğer bu koşullara uyulmazsa tartışmaya katılmam. Çünkü ben taraf olan bir yayın kuruluşunda programa çıkacağım. Onların siyasal ideolojilerinin aracı olamam."

İki yazar, televizyon tartışmasının zamanını ve yerini birebir görüşerek değil, köşelerinde yazışarak saptamaya çalışıyorlardı. Samanyolu-TV'nin, canlı yayın sırasında telefonla soru yönelteceğini öğrenen Hikmet Çetinkaya, "Kıvırmaca Yok..." yazısında şöyle diyordu:

... Akşam saat 18.00'de faksla protokol geçildi. Okudum ve şaşırdım. Çünkü, canlı yayın sırasında telefonla soru yönelteceği yazılıydı. Oysa ben kuralları daha önce açıklamıştım.

Bu nedenle Samanyolu Televizyonu'na gitmiyor, tartışmaya katılmıyorum. Demokrasiyi amaç olarak değil, araç olarak görenlerin kimlikleri de böylece ortaya çıkmış oluyor.

Yarın akşam saat 23.00'te Ali Kırca'nın yöneteceği "Siyaset Meydanı-Özel" canlı yayınındayım, Fehmi Kuru ile birlikte. Elimdeki belgeleri tek tek açıklayacağım.

Böylece Türk basın tarihinde ilk kez iki yazarın kalem kavgası, televizyonda özel bir tartışma programına konu oluyordu. 11 Haziran 1994 günü ATV'de yayınlanan "Siyaset Meydanı-Özel" programındaki tartışmadan sonra Hikmet Çetinkaya 13 Haziran günü "Belge..." yazısı ile bu tartışmayı değerlendiriyor ve kimi seyircilerin televizyonda belgeleri niçin açıklamadığını sorduklarını söyleyerek, Fethullah Gülen'in adının karıştığı polis kolej ve akademisindeki şeriat soruşturmasının ayrıntılarını yazıyordu.

Fehmi Kuru da aynı gün "Seviyesiz, ama yararlı bir tartışma" başlıklı yazısında;

Herkes, "Neden böyle seviyesiz bir adamla televizyon programına çıktın" diye soruyor. Haklılar. Ama ben de haklıyım: 'Seviyesiz' dedikleri kişi, ciddi bilinen, Türkiye Cumhuriyeti kadar eski ve 70 yıl boyunca inançlı kesime kan kusturmuş bir gazetenin genel yayın koordinatörü... Ülkemizdeki 'solcu' bilinen insanların gündemini oluşturan gazeteyi o hazırlıyor, yazılarıyla okurlarına o yön veriyor... Bir yıl boyunca haftada üç gün benim ve yakınlarım hakkında, hepsi yalan ve iftira olan yazılar kaleme alan o kişinin, "Hodri meydan, kıvırtma" türü meydan okumasına, ilk koyduğu şartların tümünü sonradan değiştirmiş olsa bile, katılmamazlık edemezdim...

diyerek tartışmaya katılma gerekçesini anlatıyordu.

Ancak Fehmi Kuru, seviyesiz bulduğu bu tartışmayı değerlendiren kendisi de aynı seviyesizliğe düşmekten geri kalmıyordu:

Tartışmanın ortasında, çıkmaz sokağa girildiği anlaşıp zorunlu ara verildiğinde, benim, "Böyle gideceksek, kessek daha iyi" teklifime, "Bak gördün mü, kaçıyor" tepkisini veren birinin, meydan okumasını duymazdan gelseydim, önümüzdeki bir yılı, saçmalamalara huz vererek geçirdi.

Hem unutmayın, herkesin önüne günün birinde bir Hikmet Çetinkaya'nın çıkması kaçınılmazdır... Kainatın yaradılışından beri, bu kural hiç değişmedi...

Yalan üzerine oturan bir kariyer olur mu? Kendilerini allame-i cihan bilen, kukumav kuşları gibi kurum kurum kurumlanan, entellektüelliği kimselere bırakmayan sol kesimin, cahil, son diplomasını ortaokuldan almış bir insanın peşine takulmasını biz anlayabiliyoruz, ama onlara nasıl anlatacaktık? Cumhuriyet ve okurları, herhalde, hayatlarının şokunu yaşıyorlardır... Kendilerini aklın, aydınlığın, çağdaşlığın temsilci-

si olarak yansıtan bağnaz ve yobazların gerçek yüzünü biz biliyoruz, ama başkalarının da öğrenmesini başka nasıl sağlayabilirdik ki?..

Şimdi sıra geldi bir tek sorunun cevabını bulmaya: Bu derece cahil, bilgisiz, fikirsiz ve daha da vahimi hak-hukuk tanımayan, başkalarını dinlemeye kapalı, saldırgan ve tutarsız bir kişinin, *Cumhuriyet* gibi bir gazetenin en tepe noktasında ve sütun sahibi olarak tutulmasının sebebi nedir?

Belki bu soruya, Gazete'nin patronu görünen Berin Nadi ile gölge yönetmen İlhan Selçuk'un özel hayatı kurcalanarak cevap bulunabilir...

Çünkü, benim aklıma, 'zorda kalmak' dışında bir ihtimal gelmiyor...

Fehmi Kuru 15 Haziran günlü "Zahmete katlanmanın sebebi..." yazısında da, *Cumhuriyet* gazetesinin yayınladığı "3. Bin Yıla Doğru" yazı dizisini eleştirerek, "... *Cumhuriyet* gazetesi, "3. bin yıla doğru" gidildiğini yeni keşfetmiş, Butros-Gali'den Morton Abromowitz'e kadar yüze yakın ünlüye gelecek değerlendirmesi yaptırmış... Tek hayretim, Henry Kissinger'in adını listede göremeyişim; *Cumhuriyet*, ona, nedense sansür uygulamış... Elbette, bu kadar pahalı adamın parasını *Cumhuriyet* ödeyecek değil, 'dünya hükümeti' kendi üyelerinin görüşlerinin yayılmasını sağlayan gazeteye üste para da ödeyecektir. (...)" diyordu. Daha sonra aynı konuyu "Amerikan solu daha samimi..." başlıklı yazısında yeniden ele alıyor ve *Cumhuriyet*'in *New York Times*'dan alıntı yapmasını şu sözlerle eleştiriyordu:

Amerikalı solcular, *New York Times*'ın dar bir kesimin çıkarlarını koruduğunu iddia ederler. Noam Chomsky gibi itibarlı bir "Solcu" akademisyen, *New York Times*'ın yanlış yayınlarını sergilemek için birden fazla kitap kaleme aldı. Amerikan solcuları, "*The Lies of Our Times*" (Times'in Yalanları) adıyla aylık bir dergi bile yayınladılar, gazeteyi didik didik eden... *Cumhuriyet* ise, "*New York Times*'ın Türkiye yayın hakkı bizde" diye övünür, (...) sözün kısası şu: Amerikan patentli Türk solu, Amerika'daki orijinali kadar bile davasında samimi değil...

Hikmet Çetinkaya da "Kimdir?" başlıklı yazısı ile, *Aydınlık* dergisinde Soner Yalçın'ın "İşte bilinmeyen *Zaman*" başlıklı yazısından alıntılar yaparak, kendi deyişiyle "İki kimlikli" Fehmi Kuru'nun gerçek yüzünü sergilemekteydi.

1 Temmuz günü "Hainliğin Belgesi..." yazısında da, 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak Otelinde 37 aydının öldürülmesinin yıldönümü nedeniyle isim vermeden şunları yazıyordu:

(...) 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta 37 aydını Madımak Otelinde diri diri yakan ağzı salyalı 'karayobaz çeteleri'ne alkış tutanlar bir yıl sonra yine aynı yöntemle olayı saptırma eylemi içindeler.

Bunlar alçaktır, bunlar namussuzdur... Bunlar kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen 'takkeli liboş'lardır.

Vay sahtekârlar, vay aşağılıklar... Her türlü dalavereyi geçerli kulan sizi din bezirganları, fetbahlar.(...)

İki yazarın arasındaki polemik devam ederken, Fehmi Kuru'nun Hikmet Çetinkaya'ya 22 Temmuz ve 31 Ağustos 1993 tarihli yazılarından dolayı açtığı hakaret davası sonuçlandı; Hikmet Çetinkaya ile *Cumhuriyet*'in Yazı İşleri Müdürü Aydın Engin ve Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.'nin 75 milyon TL manevi tazminat ödemesi kararlaştırıldı.

Hikmet Çetinkaya ile Fehmi Kuru'nun kavgaları ve televizyondaki tartışma programları birçok gazete ve dergide haber olsa da en ilginç, bir çizgi banda konu olmalarıydı. *Milliyet* gazetesi çizerlerinden Turhan Selçuk'un ünlü çizgi romanı "Abdulcanbaz"ın, "Dumanaltı" başlığıyla yayımlanan bölümlerinde, bu tartışmayı ve polemği anıştıracak cümleler bulunuyordu.

Fehmi Kuru, "Sonunda 'çizgi roman' kahramanı da oldum" diyerek, 20 Temmuz 1994'teki "Çevir kazı yanmasın..." başlıklı yazısında, bu çizgi banda gönderme yapıyordu:

(...) Bendeniz, çizgi romanda, bir televizyon oturumuna katılan 'Bahri Yumuşak'ım...

(...) 'Dut yemiş bülbül kesilmek', kahldığım son açıkoturumdan sonra karşılaşılan aydın suskunluğuna getirdiğim benzetme... Kimbilir kaç meslekdaş, söylediklerini yazmayacağıma güvence aldıktan sonra, "Adamı mahvettin" dedi bana... Onlara göre, o açıkoturumda karşımda yer alan *Cumhuriyet*'in yayın koordinatörü perişan olmuş... Bu, birçok meslekdaşın paylaştığı bir kanaat; ama hiçbirisi bu kanaatini gazetesinde dile getirmedi...

Bir de tersi olduğunu, yani o açıkoturumda perişan duruma benim düştüğümü düşünün işte buraya yazıyorum, beni bu ülkede yaşayamaz hale getirirlerdi... Perişan olan kişi ise, hâlâ 'ciddi gazete'yi yönetmeye ve köşesinden ahkam kesmeye devam ediyor... (...)

Hikmet Çetinkaya da aynı gün "Yüzsüz" başlığıyla, bilinen düşmanı Fehmi Kuru için şunları yazıyordu:

Adı: Takkeli

Soyadı: Liboş

Mesleği: Dedikodu üretmek

Bağlantısı: ABD ve Suudi Arabistan

Onu tanımayan yok. İşi gücü kulaktan duyduğu bilgileri yalan yanlış anlatmak. Sıkıştırınca kaçmak. Bol bol yalan söylemek.

Meslektaşları şöyle der onun için:

"İğne deliğinden bile geçer, çıkarları için yapamayacağı şey yoktur..."

Yanakları pembe, bıyıkları badem...

Vay zavallı vay! (...)

Çetinkaya, ertesi gün yazdığı "Bahri Yumuşak'ın Öfkesi..." yazısını da yeni bir iddia ile noktalıyordu: Ben bir 'Bahri Yumuşak'ım. Üstelik CIA ajanı olduğum da söylenir...

Hikmet Çetinkaya 31 Temmuz'da ki "Kapıştılar..." başlıklı yazısında; *Zaman* gazetesi ile *Beklenen Vakit* gazetesi arasında başlayan kavgayı ele alıyor ve "Proleter şeriatçı" diye adlandırdığı *Beklenen Vakit* gazetesinin tarafını tutuyordu.

Fehmi Kuru bir hafta sonra, 5 Ağustos günü "Süper prodüksiyon" yazısında, *Cumhuriyet* gazetesinde Bangladeşli yazar Teslime Nesrin'le yapılan röportajı ve Teslime Nesrin'le ilgili gelişmeleri ele alarak "bunun uluslararası bir komplo olduğunun ortaya çıkarıldığını, ancak *Cumhuriyet* gazetesinin bu konuda tek satır yazmadığını" belirtiyordu. *Cumhuriyet*'in ABD bağlantısıyla ilgili olarak da, ilginç görüşler ileri sürüyordu:

(...) Bugüne kadar *Cumhuriyet* gazetesiyle ilgili çok yazı yazdım; bu yazıların büyük bir kısmı olayları yakından izleyenlerce de doğrulandı, kimi telefonla, kimi karşılaşmışımızda bana hak verdiklerini söylediler. Tek istisna, bu gazetenin Amerika ve dünya egemenleriyle ilgisine dair yazdıklarıdır; birçok kişi o konuda mübalağa ettiğim görüşünü dile getirdi... Oysa, birçok 'kritik' konuda, *Cumhuriyet*'in karmakarışık ilişkilerin odak noktası olduğu o kadar belli ki...

Cumhuriyet'in 'gölge yönetmeni' İlhan Selçuk, 1966 yılında cebine harçlık konularak çıktığı Amerika gezisiyle ilgili yazdıklarını *Güzel Amerikalı* adlı bir kitapta toplar. Hemen bütün kitapları birden fazla (bazıları 17 kere) basılan İlhan Bey'in o kitabı tek baskıda kalır... Anlaşılan, o yazıları yazması, kitabı çıkartması gerekmiştir, ama kitabı unutulmaya terketmeyi uygun görmüştür İlhan Selçuk.

ABD güdümlü NATO'nun Türkiye'den davet ettiği gazetecilerin *Cumhuriyet* irtibatı bir tür referans yerine geçmektedir; 'eski *Cumhuriyetçi*' olmak bile çağrılmak için yeterlidir... (...)

Bu yazı üzerine Hikmet Çetinkaya da boş durmuyor, ertesi gün "Ruh Hali..." başlıklı yazısıyla Fehmi Kuru'ya cevap veriyordu:

Gençlik yılları 'Nur Kamplan'nda geçen 'takkeli liboş' Fehmi, bildiğiniz gibi 'dedikodu yapmayı' çok sever. Kendi iç evrenindeki fırtınayı Taha Kıvanç' adıyla dışa yansıtır...

Dedikodu yapmayı seven Fehmi, dün yine *Cumhuriyet*'e bulaşıyordu. Neden?

Çünkü Fehmi her gece düşünde *Cumhuriyet*'i görür. *Cumhuriyet* yazarlarından korkar. Her şeriatçı gibi bilir ki *Cumhuriyet* yaşadıkça 'karyobaz çeteleri'nin istediği siyah bulutlar bu ülkenin üzerine çökemeyecektir. (...)

Hikmet Çetinkaya daha sonra; 23 Ağustos 1994'te "Her Yerde Fethullah...", 23 Kasım'da "*Zaman*'ın Çığırkanlığı...", 2 Aralık'ta "Fethullahçılar..." ve 28 Aralık'ta yazdığı "Çarpıtma..." yazıları ile Fehmi Kuru ile kalem kavgasını sürdürdü.

Fehmi Kuru da bunlara karşın, 19 Aralık 1994'te "Bir programdan üç tip...", 22 Aralık'ta "Abone deyip geçmeyin..." ve 1 Kasım 1995'te yazdığı "İki anahtar, ikisi de paslı" yazılarıyla *Cumhuriyet* gazetesi ve Hikmet Çetinkaya ile polemige devam etti.

Bu arada Fethullah Gülen'in ve Fehmi Kuru'nun açtığı davalarla tazminat ödemeye mahkûm olan *Cumhuriyet*'te sık sık "Hikmet Çetinkaya'yı basın ahlâkına uymaya davet ediyoruz" çağrılı tekzip metinleri yayımlanır oldu. Bunu fırsat bilen *Zaman* gazetesi de "*Cumhuriyet* okuru bu tekzibi ezberledi" veya "*Cumhuriyet* ve Çetinkaya'ya bir hukuk dersi daha" gibi başlıklı haberlerle yarayı kaşımaya devam etti.

Hatta Fehmi Kuru'nun avukatı Abdülkadir Aksoy, "Adil Türk hâkimleri Hikmet Çetinkaya'ya iftira ve hakarete bulunmadan yazı yazmasını öğretecektir" yollu beyanlarda bulunmaktan çekinmiyordu. Fethullah Gülen ve Fehmi Kuru, Hikmet Çetinkaya'ya karşı açtığı davaların kimini kazandı, kimi Yargıtay'dan döndü.

Bu arada İlhan Selçuk'a da 10 Haziran 1995 tarihli *Cumhuriyet*'te yazdığı "Tezgâhı Kim Kurdu?.." yazısı dolayısıyla, Fethullah Gülen tarafından hakaret davası açılmış; karşılıklı tekzip ve davalar birbirini kovalamıştı.

Medyada bu kavganın genelde tepkiyle karşılandı. Basın Konseyi Başkanı ve *Hürriyet* gazetesi başyazarı Oktay Ekşi köşesinde "Gazetecilik bu değildir" diyordu. 2 Ekim 1993 günlü yazısında bu polemige dikkat çekerek, kamu yararı açısından hiçbir anlamı olmadığı halde kişilerin özel yaşamının alenen yayın konusu yapıldığını belirtiyor ve "...İnsanların şeref ve haysiyetleriyle pervasızca oynanıyor. Sütunlarda "kan içici", "alçak", "aşâğılık yaratık", "rezil herif" gibi, ancak söyleyenin seviyesini gösteren kelimeler bol bol kullanılıyor" sözleriyle reaksiyonunu gösteriyordu.

Yeni Yüzyıl gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Okay Gönensin de eski gazetesi *Cumhuriyet*'in sürdürdüğü bu kavgayı desteklemediğini 16 Aralık 1994 tarihli "Neden *Yeni Yüzyıl*" başlıklı yazısında şöyle açıklıyordu:

Bir süredir hepimiz şikâyetçiyiz. Okur olarak da gazeteci olarak da şikâyetçiyiz. Haberle yorumun birbirine karışmasından şikâyetçiyiz, neye yaradığını anlayamadığımız basın kavgalarından şikâyetçiyiz.

Eleştirilerle birlikte bu kavgaya destek verenler de vardı. Özellikle *Zaman* ve *Beklenen Vakit* gazetesinin köşe yazarları Fehmi Kuru'yu yazılmalıyla desteklediler.

Ayrıca *Zaman* gazetesinde "Basınla Bir Ay" köşesi yayınlandı ve bu köşede çoğunlukla Hikmet Çetinkaya ve *Cumhuriyet* gazetesini eleştiren yorumlar yapıldı.

Ve bu polemik, *Cumhuriyet* ile *Zaman*'ın arasında adeta çözümsüz bir kavgaya dönüştü.

Peki Nadir Nadi sağ olsaydı, bu kadar uzun süren ve tepki alan, hatta kimi gazeteciler tarafından "seviyesizlikle" suçlanan polemiklere izin verir miydi?

Bu sorunun yanıtı Nadir Nadi'nin ölümünden sonra eşi Berin Nadi ile yapılan röportajda veriliyordu. Berin Nadi söyleşide eşi için şunları söylüyordu:

Nadir (...) Polemik yazısı hiç yazmadı. Yazılmasını da istemezdi.

'Polemik çok kolay yazılır, oysa fikir üretmek güç bir şeydir' derdi.¹¹⁶

Nadir Nadi de 55 yıllık meslek yaşamında polemik yazıları yazmıştı. Ancak Nadir Nadi bu yazıları yazdığında hem çok gençti, hem de daha sonra anılarında belirteceği gibi; o dönemde yanlış anlaşılmıştı. İlerleyen yıllarda düşüncelerinin birçoğu da değişmişti.

Oysa artık Nadir Nadi yoktu ve yıllar geçse de kavgalar küllenmiyordu. Fikri takibi gazeteciliğin temel ilkelerinden sayan *Cumhuriyet*, bunu zıtlaşmalarına da yansıtıyordu. Bu ilkeyle hareket eden yazarlardan biri olan Deniz Som da "Vaziyet" köşesinde belirli aralıklarla "*Zaman* gazetesini", özellikle de tiraj rakamlarını analiz ediyordu.

9 Ocak 1995 günlü yazısında *Zaman* gazetesinin abartılı tiraj rakamlarını verdiğini ve en önemlisi porno dergi pazarladığını iddia ediyordu:

...Bir kez daha yineliyorum: Porno dergiler de pazarlayan *Zaman* gazetesi, ortağı olduğu dağıtım şirketi aracılığıyla seks yayınları piyasasının büyük bölümünü elinde tutmaktadır. Bunun aksini iddia bile edemezler.

Ve iddia ediyorum: *Zaman*'ın defter kayıtları incelendiği zaman tek tek 335 bin kişiye ait abone kaydına, bu kişilerden tek tek para tahsil edildiğine ilişkin makbuza ya da faturaya rastlanılmayacaktır. Çünkü bu aboneler şişirmedir. *Zaman*'ın ortalama satışı 30 bindir. *Milli Gazete* ki Refah'ın yanı sıra resmi yayın organı gibidir, ortalama satışı 22 bindir ve tirajını yükseltebilmek için 30 kupona Kuran vermeye başlamıştır. Din-

cilerin bir başka gazetesi *Vakit* ortalama 16 bin satmaktadır. *Yeni Şafak* ise yeterli tiraja ulaşamadığı için kapanmıştır.

Bu bakımdan *Milli Gazete*, *Vakit*, *Yeni Şafak* ile aynı zihniyetteki *Zaman*'ın son günlerde 400 bine yaklaşmış gibi gösterilen tirajı gerçek değildir. Bunu Fehmi Kuru da, Taha Kivanç da, Faruk Yeni de çok iyi bilmektedir! Zamancıların cesaretleri varsa kayıtlarını açsınlar da şu abonelerini bir görelim!

1999'un 22 Şubat'ında da "*Zaman* gazetesinin büyük tiraj yalanı" başlığıyla yazdığı yazısında, gazetenin bedava dağıtıldığını ya da zorla abone yapıldığını belirterek:

... şeriatçı sermaye sahiplerinden, dinci vakıflardan topladıkları paralarla sağa-sola bedava gazete dağıtmak için 5 binlik bloklar halinde tiraj şişiriyorlar...

diyordu.

Aradan altı yıl geçmişti ki, Hikmet Çetinkaya ile Fehmi Kuru'nun kavgası yeniden gündeme geldi. Ama bu sefer bir başka yazarın, *Hürriyet* gazetesinden Emin Çölaşan'ın bir yazısı nedeniyle... Böylece Fehmi Kuru'nun adı tekrar meslektaşlarının kalemine dolanıyordu.

Emin Çölaşan 13 Haziran 2000 günü köşesinde isim vermeden bir gazeteciden bahsediyor ve "Her gün ortalıkta dolanan, işi gücü ona buna çamur atıp dedikodu ve komplo teorileri üretmek olan karanlık bir yobaz var. Rahmetli Uğur Mumcu'nun 'takkeli liboş' diye söz ettiği biri" diye tanımladığı kişinin MİT'le bağlantısı olduğunu açıklıyordu.

Hikmet Çetinkaya'nın ertesi günkü yazısı "Ben Onu Tanıyorum!.." başlıklıydı. Ve yıllar önce Fehmi Kuru'yla olan sürtüşmeleri özetliyor, cevabını bulamadığı soruların açıklığa kavuştuğunu yazıyordu.

Mustafa Balbay da 15 Haziran günü bu konuyu ele alan bir yazıyla, yeniden alevlenen kavgaya ucundan katılıyor ancak yazıların devamı gelmiyordu. Anlaşılan basın dünyasının en hararetli kavgalarından biri olan bu polemik, tam olarak son bulmasa da küllenmeye başlamıştı.

Hilmi Yavuz'dan İlhan Selçuk'a Dinozor Suçlaması

Milenyumun ilk polemiği eski *Cumhuriyet* mensubu, ünlü şair, eleştirmen ve o dönemde *Zaman* gazetesi yazarlarından olan Hilmi Yavuz ile İlhan Selçuk arasında oldu. Polemiği başlatan, Yavuz'un 21 Nisan 2000'de yayımlanan "İlhan Selçuk neden beni artık hiç ilgilendirmiyor?" başlıklı yazısıydı. Yazıda İlhan Selçuk'u "Türkiye'nin önünü tıkayan kafalar" arasında ilan eden Hilmi Yavuz, kırk yıldır aynı şeyleri yazdığını ve insanları bezdirdiğini iddia ediyordu:

Belleğim beni yanıltmıyorsa, 'Cumhuriyet' gazetesine 'Pencere'nin açıldığı tarih, 1962 yılıdır. Tarihi hatırlamasam da, olayı çok iyi hatırlıyorum, o yıllarda 'Cumhuriyet'te dış haberler sekreteri olarak çalışıyordum. Cevad Fehmi Bey (Başkut), mekânı cennet olsun, gazetenin genel yayın müdürü. İki genç yazı işleri müdürü var: Vecdi Kızıldemir ve rahmetli Kayhan Sağlamer! Köşe yazarları ise, hep eski kuşaktan müdevver isimlerden ibaret: Merhum Burhan Felek, Hamdi Varoğlu, Cihad Baban.. gibi. Cevad Fehmi Bey de, sanıyorum, haftada bir gün yazıyor köşesinde...

O yıl, Nadir Nadi Bey, gazetenin sahibi sıfatıyla, 'Cumhuriyet'i gençleştirmeye karar verdi: Yanılmıyorsa Doğan Nadi Bey'in Galatasaray Lisesi'nden eski (sınıf?) arkadaşı olmasına rağmen, Cihad Baban'ın dış politika yazılarına son verildi; onun yerine, Kayhan (Sağlamer) dış politika yazmaya başladı. Ama, elbette bu kadarla yetinilecek değildi. Nadir Bey, genç bir köşe yazarını 'Cumhuriyet'e transfer etmeye kararlıydı; emektar Cevad Fehmi Bey'in muhalefetine rağmen, bu transfer gerçekleşti de... Bunda, gazetenin genç yazı işleri kadrosunun bir bölümünün katkıları olmadı değil! Ama, Nadir Nadi Bey'i, bu yeni ve genç köşe yazarının 'Cumhuriyet'e alınması konusunda asıl ikna eden, rahmetli karikatürist Ali Ulvi olmuştur. Gazetenin 'sol' bir kimlik edinmesinde, sevgili Ali Ulvi'nin büyük payı vardır o yıllarda.

Bu genç köşe yazarı, İlhan Selçuk'tu ve o yaştaki birinin (İlhan Selçuk, yaklaşık 35 yaşlarındaydı o sırada) 'Cumhuriyet' gibi yaş konusunda muhafazakâr sayılabilecek bir gazetede, hem de ikinci sayfanın sağ üst köşesinde sahib-i sütun olması Babıâli'de duyulmuş şey değildi! Her neyse, İlhan Selçuk 1962 (veya 1963) yılında o köşeye oturdu. Demek ki, bu durumda İlhan Selçuk, neredeyse 40 yıldır, o 'Pencere'den Dünya'ya bakmaktadır! Ve o köşeyi, resmen, 'kaydı hayat şartıyla' sahiplenmiş görünmektedir.

Tuhaf ve manidar bir durum: Zira, 1962 yılında, 'Cumhuriyet'in genç ve devrimci bir kimlik edinmesi için çaba gösterenler, gazetenin neredeyse 40 yıldan beri köşe yazarlığını yapan Burhan Felek'i hedef almışlardı ve tastamam bu gerekçeyle, yani bugünkü deyişle söylersem, 'dinozor' saydıkları 'eski' yazarların tasfiyesini istemekteydiler. Eskiler ve Yeniler: Burhan Felek ve İlhan Selçuk! Bu bazen açık, bazen örtük mücadele, sonunda Burhan Felek'in 'Cumhuriyet'ten, çarnaçar, 'Milliyet'e geçmesiyle son bulacaktı...

Hilmi Yavuz yazısında, İlhan Selçuk'un Cumhuriyet'e gelişini anlattıktan sonra onu cuntacılıkla suçluyor ve bunun yalnız siyasal yaklaşımında değil, hayat biçiminde de ifade bulduğunu belirtiyordu:

Önce Cevad Fehmi Bey'in ayrılması (Bu, kaba ve esef verici olayın yakın tanıklarından biriyim), sonra da Burhan Bey'in istifası ile, İlhan Selçuk, gazetedeki konumunu daha da sağlamlaştırdı. Rahmetli Ecvet Güresin'in kısa süren genel yayın yönetmenliğinin ardından, ipler bütünüyle İlhan Selçuk'un eline geçti. O artık, sadece köşe yazarlığı yapmıyor, deyiş yerindeyse, gazeteyi bilfiil idare ediyordu...

İlhan Selçuk'un çok önemli bir özelliği vardır: Cuntacılığı bir hayat üslubu haline getirmiştir! Bunun ne demek olduğunu açıklamaya çalışayım: İlhan Selçuk için cuntacılık, sadece 12 Mart öncesinde kalmış (Doğan Avcıoğlu ile ilişkiler; 'Madanoğlu Cuntası') bir siyasal tavır alış değildir. Selçuk, dostlarıyla olan ilişkilerinde, patronlarıyla olan ilişkilerinde, iş arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde, hatta, evet hatta kendi kendisi ve kendi yazısı ile olan ilişkilerinde de cuntacıdır. Bu nedenle de, mesela, Cevad Fehmi Başkut'un, mesela Burhan Felek'in tasfiyelerinde oynadığı o elhak mahirane oyunların hiçbirini beceremeyen genç rakipleri (mesela Hasan Cemal, mesela Okay Gönensin), bütün zekâlarına rağmen, İlhan Selçuk marifetiyle 'Cumhuriyet'ten tasfiye edilmekten kurtulamamışlardır...

İlhan Selçuk, tıpkı Attıla İlhan gibi, yıllardır hep aynı şeyleri tekrarlayıp durmaktadır. Ahmet Muhip Dıranas, o müstesna beytinde söyler ya: 'Of.. hep aynı şey, aynı şey, aynı şey. / Aynı, aynı, aynı, aynı, aynı...' Solculuk (ya da, Milli Demokratik Devrim!) ve Kemalizm (ya da, aydınlanma!) sarmalında (üstad, bu metaforu nedense pek sever!), hep aynı şeyleri tekrar ederek, aynı şeyleri tekrar ederek, aynı şeyleri tekrar ederek.. insana hüznün veren zihinsel bir yavanlıkla, kırk yıldır, artık gerçekten iyiden iyiye bezdirici yazılar yazıyor İlhan Selçuk; yazmaya devam ediyor!.. Solu da, Kemalizm'i de, yazılarının sadece birkaç sloganın ötesine geçemeyen muhtevasıyla sınırlandırmak ve bunu bunca yıl, biraz da *Albaba*'cılık döneminde öğrendiği o tumturaklı, alaycı Yusuf Ziya özentisi imalar taşıyan üslupla yapabilmek, hakikaten, büyük bir başandır. Evet, büyük başan!

İlhan Selçuk, Osmanlı'yı yok sayar ve Türklerin tarihini Cumhuriyet'le başlatır. 8 Ağustos 1991 günü tastamam şunları yazabilmiştir: "21. yüzyıla yaklaşırken Türkiye'de felsefe ve mantık liselerden neden dışlandı? İnsanın bilinçlenmesinden kimi yönetici pek korkuyor ki, bu yüzden cumhuriyet kuruluncaya kadar Türkiye tarihsizdi." Geleneğin inkârı, tarihin inkârına dönüşüyor İlhan Selçuk'ta. Dahası, bundan iki yıl önce yazdığı bir yazıda (maalesef, tarihini kaydetmemişim) Selçuk, Osmanlı toplumunu, üniversitesi olmadığı için 'beyinsiz bir toplum'

saymaktaydı! En 'baba' Oryantalistlerin bile, bu kadarını söylemeye dilleri varmamıştı. Onlar bile, bu anlamda, İlhan Selçuk'tan daha mun-sif idiler!..

Evet, İlhan Selçuk artık beni hiç ilgilendirmiyor...

Aslında Hilmi Yavuz sadece İlhan Selçuk'la değil, Attilâ İlhan ve Mümtaz Soysal'la da ilgili bir eleştiri üçlemesi getirmişti. *Sabah* ve *Hürriyet* gazetesinin bu yazıları polemik sayfasına taşınmasından ve özellikle İlhan Selçuk üzerine yazılan yazının tartışma oluşturacak şekilde büyütülmesinden sonra polemik başlamıştı.

Hilmi Yavuz'un suçlamalarına ilk cevap bir hafta sonra Hikmet Çetinkaya'dan geldi. 30 Nisan günlü "Yalakalık Nedir?.." yazısında geçmişteki defterleri açarak şunları söylüyordu:

Hilmi Yavuz'un yazdıklarını okuyunca 'güncemi' şöyle bir karıştırdım...

10 Haziran 1994...

İlhan Selçuk, Nurettin Sözen, Biltin Toker, Orhan Erinc, Hilmi Yavuz ve ben 'Çaşı Restoran'da beraberdik...

Sohbet koyulaşmıştı...

Hilmi Yavuz, İlhan Selçuk'a övgüler yağıdırıyor, onu ilahlaştırıyordu...

Hilmi Yavuz'u dikkatle izliyordum...

Diyordu ki:

"Abi, sen ve arkadaşların gazeteden ayrıldıktan sonra *Cumhuriyet*'i almamaya başladım. Ne zaman döndünüz sevinç çığlıkları attım..."

İlhan Selçuk sessizce dinliyordu Hilmi Yavuz'u:

O konuşuyordu:

"Abi yazılarında bir derinlik ve felsefe var senin. Bu hiçbir yazarda yok. Ben şairim, bilirim. Sen aydınlanmanın bir ışığıydın..."

İlhan Selçuk gülümseyerek yanıt verdi:

"Hilmi bizde ne zaman yazmaya başlayacaksın?..."

Sanırım Hilmi Yavuz böyle bir teklif bekliyordu:

"Hazırım İlhan Abi..."

Hikmet Çetinkaya'ya göre, *Cumhuriyet*'e köşe yazarı olmak isteyen Hilmi Yavuz, bu yüzden İlhan Selçuk'a övgüler yağıdırıyor ve gazeteye yönelik tek eleştiri getirmiyordu:

Dedim ki:

"Hilmi Yavuz, biraz da *Cumhuriyet*'i eleştir; hep İlhan Abi'yi övüyorsun!..."

Hilmi Yavuz hafif çakırkeyifti...

Dedi ki:

"Ne övmesi, ben ona tapıyorum!"

...

Zaman gazetesinde yazmaya başlamadan öne *Cumhuriyet*'e ziyaretlerini sıklaştırdı...

Bir gün İlhan Selçuk; Orhan Erinc, İbrahim Yıldız ve bana sordu:

"Hilmi Yavuz bizde yazmak istiyor, ne dersiniz?"

Yanıtımız şu oldu:

"*Cumhuriyet*'in genç yazarlara gereksinimi var!..."

İlhan Selçuk:

"Hilmi de genç sayılır canım! Gelsin Orhan'la konuşsun..."

Hilmi Yavuz, Orhan Erinc'le konuşmuştu...

Dün sabah Orhan Erinc görüşmeyi şöyle anlattı:

"Hilmi Yavuz'un istediği parayı çok buldum. Bunu kendisine söyledim. O da kabul etmedi..."

Bir süre sonra Hilmi Yavuz Fethullahçıların *Zaman* gazetesinde yazmaya başladı...

Hikmet Çetinkaya yazısının sonunda Hilmi Yavuz'un istediği ücret verilir *Cumhuriyet* yazarı olsaydı "İlhan Selçuk 40 yıldır aynı şeyleri yazıyor ve insanı bezdiriyor..." diyemeyeceğini belirtiyor ve soruyordu: "Sahi sizce ikiyüzlülük ve yalakalık nedir Hilmi Yavuz?"

1 Mayıs 2000 günü *Sabah* ve *Hürriyet* gazeteleri tartışmayı sayfalarına taşımışlar ve Hikmet Çetinkaya'nın sözleriyle kışkırtıcı manşetler atmışlardı.

Hürriyet gazetesine "Birdenbire sıkıldım. Çok bireysel bir şey, sıkılma hakkımı kullanıyorum, bu insanlardan sıkılıyorum" diye demeç veren Hilmi Yavuz ise şunları söylüyordu:

Bu tür insanların yıllardan beri aynı şeyleri yazdıkları, aynı şeyleri düşündükleri, hatta dünyanın en temel ilkesi olan değişmeye karşı bir tavır aldıklarını biliyoruz. Dünyada değişmeyen tek şey varsa değişimdir ama, bu insanlar değişmiyorlar ve bunu bir tür tutarlılık gibi sunuyorlar ve bundan bir erdem çıkarıyorlar. Biz tutarlıyız, biz dönmedik.

Hilmi Yavuz, İlhan Selçuk'la ilgili yazdıklarını söyleşilerinde de aynen tekrarlıyordu:

... Hasan Cemal ekibinin tasfiyesinden sonra bütün ağırlık İlhan Selçuk'un eline geçmiştir. İlhan Selçuk köşe yazarı da olsa, gerçekte gazetenin hem fikriyatını hem bütün ayrıntılarını yönetir. İlginç olan şu:

İlhan Selçuk'un *Cumhuriyet*'e girdiği yıllarda ben de gazetede idim.

Gazetenin, o günün koşullarıyla örtüşmeyen, eskimiş bir kimliği olduğunu düşünenlerin arasında ben de vardım. Nadir Bey bunun farkına vardı ve gazeteyi günün koşullarına uygun hale getirecek yöntemler düşündü.

O zaman Burhan Felek yıllardır yazıyordu, muhafazakârlığı Burhan Felek temsil ediyormuş gibi bir tavır alındı. Önce Cevad Fehmi Bey sonra Burhan Felek tasfiye edildi. İlhan Selçuk'un Burhan Felek'in tasfiyesinde rolü oldu. Nadir Bey'i ve yakın çevresini yakın markaja aldı. Burhan Felek'te karşı çıkılan şey yıllardır İlhan Selçuk için de geçerli. O da kırk yıldır yazıyor, bana mısın demiyor.

Hilmi Yavuz'a göre, İlhan Selçuk iktidar düşkünüydü ve bu iktidarı elinde tutabilmek için her türlü taktiği geliştiriyordu:

Kemalizmi de sosyalizmi de birkaç slogana indirgemıştır. Bu sloganlara bir tür üslup cilası çeker, ki o üslupta da büyük ölçüde Yusuf Ziya'nın etkisi vardır. Bu cilayı kaldırdığınızda düzayak, basit bir Kemalizm çıkar ortaya.

Sabah gazetesi ise polemiğin sınırlarını genişleterek eski *Cumhuriyetçi* Şahin Alpay ve Okay Gönensin'in de görüşlerine yer vermişti.

Şahin Alpay "Hilmi Yavuz, İlhan Selçuk'un yazarlığı hakkında sanıyorum pek çok kimsenin paylaştığı gözlemleri sıralamış. Benim en çok katıldığım gözlem, son cümlesinde. İlhan Selçuk beni çok çok uzun zamandır hiç mi hiç ilgilendirmiyor. *Cumhuriyet* gazetesinde çalıştığım 10 yıl süresince de okuduğum yazılarının sayısı 10'u geçmez" diyordu.

Okay Gönensin de aynı doğrultudaki düşüncelerini şöyle açıklıyordu: "50 yıl boyunca her şeyi birkaç fikrin çevresindeki aynı 5-10 cümleyle yorumlamak çoğumuza kolay görünse de güç bir iş olmalı. Bunu 50 yıl yapmak daha güçtür. Bu ermişliğe vardığına inananlar için başka hiçbir fikrin, hiçbir insanın önemi olmadığını biliyorum. Civarda 'haklısın abi' diyen bir iki kişinin bulunması onlara yeter."

Aynı gün *Zaman* gazetesi de, Hilmi Yavuz'un görüşlerini ve polemik yazısının gerekçesini şu satırlarla aktarıyordu:

Polemiklerle ilgili olarak görüşlerini aldığımız Hilmi Yavuz, yazılının yazılma nedenini şöyle değerlendiriyor: "Türkiye ve Türk insanı büyük dönüşümler yaşıyor. Temelde demokrasi konusundaki talep ve istekleri geliyor. Türkiye Cumhuriyeti 1946'da şekli olarak demokratik hayata geçmiş, ama insanımız demokrasiyi içselleştirememişti. Yaşanan darbe deneyimlerinden sonra Türk insanının zihinsel bir somut olarak demokrasiyi içselleştirdiğini söyleyebiliriz. Sözü ettiğim yazarlar demokrasi konusunda Türk insanının içselleşmiş muhtevasını

kavramaktan uzak göründükleri için bu yazıları yazma gereğini duydum. Bahis konusu bu üç yazarın demokrat olmadıklarını düşünüyorum.”

Hilmi Yavuz bu yazıların esas yazılış nedenini hâlâ azınlıkta olsalar bile birtakım okurların onları demokrat görme yanlışısını sürdürmekte oluşlarına bağlıyor. Yavuz bu üç yazarın aslında hiç demokrat olmadıklarını vurgulayarak Jakoben nitelikler taşıdıklarını söylüyor. Anayasa'nın 2. maddesinde TC'nin 'demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti' olduğunu ve demokrasiyi ilk sırada vurguladığını belirten Hilmi Yavuz, bu üç yazara, "Anayasa'nın 2. maddesini okumaya çağırıyorum. Okudukları zaman bu maddede neye öncelik verildiğini görecekler" şeklinde sesleniyor.

İsmi geçen bu üç yazarın neden kendisini ilgilendirmediğini sordumuzda Hilmi Yavuz, "Değişimi hep birlikte yaşıyoruz ama bu üç yazar değişimden yana olmadıkları için artık beni ilgilendirmiyorlar." diyor. Bu yazıların devamı gelecek mi? şeklindeki soruya ise "Bu üç kişiyi yazdıktan sonra duruyorum. Bu konuda kısa bir süre yazmayacağım. Bugünkü tartışmalarda gördüğümüz gibi kamuoyunun tepkilerini gözleyeceğim. Daha sonra yeniden yazmaya başlayacağım" diyor. Devamında kimler gelecek? şeklindeki ısrarımıza Hilmi Yavuz sürprizleri beklememiz gerektiğini söylüyor.

Hilmi Yavuz da 2 Mayıs günlü *Milliyet* ve *Sabah* gazetelerine verdiği demeçte, Hikmet Çetinkaya'nın yalan söylediğini ve onu muhatap almadığını açıklıyordu.

Eleştirileri Hikmet Çetinkaya'nın cevaplandırmasını ise " İlhan Selçuk, kendini Hikmet Çetinkaya'ya müdafaa ettirmek konumuna düştüyse durumu gerçekten vahim demektir" şeklinde değerlendiriyordu.

Ancak İlhan Selçuk yıllardır polemik ortamına girmemişti ve Hilmi Yavuz, Selçuk'un cevap vermeyeceğini de daha yazısının başında şöyle vurgulamıştı: "...Bu insanların cevap verme konusunda bir duyarlılıkları olmayacağını da biliyorum. Onların kendilerine göre küçümseme yöntemleri vardır.

Küçük bir dipnotla, meselenin özüne dokunmadan harcama yoluna giderler.”

Oysa bu kez Hilmi Yavuz'un öngörüsü doğru çıkmamıştı. İlhan Selçuk yıllardır yapmadığı bir şeyi yaparak, hemen ertesi gün köşesini kendi özeline ayırmış ve "Eniştem Beni Niye Öptü?.." başlıkla yazıyla, Hilmi Yavuz'a mizahi yoldan cevabı yapıştırmıştı. Tabii konuyu sayfalarına taşıyan diğer gazeteler de unutulmamıştı.

Dostlar eksik olmasınlar, Fethullah Hoca'nın çoğunlukla bedava dağıtılan meşhur gazetesinden bana atılan pahada ve ağırlıkta hafif taş; *Hürriyet*, *Sabah*, *Milliyet* gazetelerinde ortak bir saldırı kampanyasına dönüştürüldü.

Konu nedir?..

Özetle:

İlhan Selçuk tu kaka!..

Olabilir canım...

Ancak medya piyasasında geçerli yeni koşullara göre bir yazarın artık cümi kadar bile yer yakmadığı döneme girilirken, bana gösterilen bu büyük ilgiyi nasıl yorumlamalıyım, bilemiyorum. Bir "yazı emekçisi"yim ben, bu kadar büyümseñip önemsenmekten koltukların mı kabarmalı?..

100 bin liraya indikten sonra toplam satışları 1.5 milyonu aşan "refiklerimiz" in canları sağolsun, *Cumhuriyet*'in satışı ortalama 50 bin.

TV'deki reyting hesabını tutar gibi gazeteler kesiminde de piyasayı izleyen İngiliz-Türk ortaklığı bir kuruluş var; kısıltılmış adı BİAK (Basın İzleme ve Araştırma Kurulu) olan kuruluşun verdiği yeni bilgilere göre bir "*Cumhuriyet*" i 6.5 kişi okuyor, toplam okur sayısı 350 bini aşıyor, okurlar arasında bilgisayar kullanma oranı ortalama yüzde 20.

Bildiğiniz gibi *Cumhuriyet* Türkiye'nin en pahalı gazetesi, 20 sayfa 250 bin lira; çok satışlı, çok sayfalı gazetelerin fiyatı 100 bin lira.

Şaka değil, bir *Cumhuriyet* yerine 2.5 gazete alınabilir.

Cumhuriyet bu olguya dayanarak bir atılım yapmak istiyor, önce çalışanlarını ortak etti, şimdi okurlarıyla bütünleşmek için girişime geçti, hazırlıklar hızla ilerliyor, daha şimdiden somut sonuçlar alınıyor...

Ama tam bu sırada eniştem beni niye öptü?..

Çünkü medya eniştemiz olur.

Hürriyet, *Milliyet*, *Sabah* gazetelerinin söz birliği etmişler gibi üstümüze gelmelerine doğrusu bir anlam vermekte zorlanıyorum.

Kimbilir, belki de ben yanlış düşünüyorum; *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah* gazetelerinde böyle bir amaç yoktur da "reyting" ayağına dolaylı yoldan bana iltifat ediyorlar.

Dostların bilmesinde yarar var: Bir gazete bir kişiyle olmaz; *Cumhuriyet* fişek gibi gençlerle donandı; yoksa trilyonların bozuk para gibi harcandığı bu medya fırtınasında parasız pulsuz ayakta kalabilir miydi?..

İlhan Selçuk ilkelerinden ödün vermiş, cevap yazısı yazmıştı ama yine de Hilmi Yavuz'un isminden söz etmeyerek, onu yok saymıştı. Daha sonra da, başta Hikmet Çetinkaya olmak üzere diğer yazarlardan tepkiler gelmeye başladı.

5 Mayıs 2000 günü hem Hikmet Çetinkaya hem de Hikmet Bila kendi üslupları içinde konuya değiniyorlardı.

Hikmet Bila "Cumhuriyet Size de Gerekebilir" yazısında küreselleşme rüzgârlarıyla birlikte Cumhuriyet'e ve *Cumhuriyet* gazetesine yönelik saldırıların arttığını belirtiyordu:

... *Cumhuriyet*'e saldırılar da bu hafta yoğunlaştı.

Cumhuriyet gazetesi, *Cumhuriyet*'le yaşıt, 76 yıldır bağımsız, laik, demokratik, çağdaş bir ülke idealinin belkemiğini oluşturuyor. Barışın ve insan haklarının bayrağını elinden düşürmüyor.

Bu yüzden de 76 yıldır saldırılara hedef olmaktan kurtulamıyor. Üzücü olan, son zamanlarda bu saldırıların medyadan gelmesi.

Eğer bu saldırılar sadece mesleki ya da ticari hesaplardan kaynaklanıyor olsaydı, belki hiç üzerinde durmak gerekmezdi. Ama öyle görünmüyor. "Madem küreselleşme var, öyleyse kahrolsun *Cumhuriyet* ve *Cumhuriyet*" diyenler fena halde yanılıyor.

Cumhuriyet gazetesini yok etmek isteyenlere söylenecek çok şey var.

Şimdilik bir hatırlatma yapalım:

1920'lerin başlarında da Anglo-Sakson küreselleşmesi dünyayı kapıp kavuruyordu. *Cumhuriyet* ve *Cumhuriyet* o zaman doğdu. O gün bugündür ne küresel rüzgârlar esti. *Cumhuriyet* hâlâ ayakta.

Bir de uyarıda bulunalım:

Gün gelir, *Cumhuriyet* size de gerekebilir.

Hikmet Çetinkaya ise "32 Seçkin İnsan..." başlıklı yazısını Hilmi Yavuz'un görüşlerini destekleyen Şahin Alpay'a ayırmıştı.

"Bir gazetecinin yaşamında etik değerler önem taşır... Eğer o kişi gazeteci ve yazar kimliğiyle ortalarda dolaşıyorsa ideolojisi ne olursa olsun 'iki-yüzlü' olmamalıdır" satırlarıyla yazısına başlayan Hikmet Çetinkaya, Şahin Alpay'ın "*Cumhuriyet*'te çalıştığım 10 yıl süresince okuduğum İlhan Selçuk yazılarının sayısı 10'u geçmez" açıklamasına karşın bir anısını anlatıyordu:

Şahin Alpay'ın bu açıklaması karşısında bir anımı anlattım ben de...

Dedim ki:

"Şahin Alpay, İzmir Bürosu'nda İlhan Selçuk'a şöyle demişti: Abi, siz beni sevmiyorsunuz ama ben sizin yazılarınızı her gün severek okuyorum..."

Alpay, dün *Milliyet*'teki köşesinde şu açıklamayı yaptı:

"*Cumhuriyet* gazetesi yazarı Hikmet Çetinkaya, 27 Temmuz 1988 günü, İzmir *Cumhuriyet* Bürosu'nda 'İlhan Ağabey, siz beni sevmiyorsunuz ama ben sizin yazılarınızı her gün severek okuyorum' dediğimi yazmış. Tümöyle uydurma. *Cumhuriyet*'te çalıştığım 10 yıl içinde İlhan

Selçuk'la belki 10 kez bir araya geldim. Bunların hiçbirinde Çetinkaya yoktu..."

Şahin Alpay 'unutkan mı' yoksa 'utangan mı', o ayrı bir konu ama benim elimde AFA Yayınları'ndan 1991'de çıkan bir kitap var: '2020 Yılında Türkiye'.

Yazarı kim dersiniz? Şahin Alpay!..

1991'de (26 Mart-13 Nisan) *Cumhuriyet*'te Şahin Alpay tarafından dizi olarak yayımlanan ve daha sonra kitaba dönüştürülen çalışmanın önsözünde şöyle deniliyor:

"Bu kitap, değerli zamanlarını ayırıp benimle otuz yıl sonrasının Türkiye'si üzerine tartışmak lütfunda bulunan 32 seçkin insanın katkılarıyla gerçekleşti. Kendilerine teşekkür borçluyum..."

Peki bu kitapta kimlerin görüşü var. Otuz iki 'seçkin insan' arasında İlhan Selçuk başta geliyor...

... İlhan Selçuk'u dokuz yıl önce 'Toplum hayatına yön veren 32 Türk seçkini' arasında gören Şahin Alpay, bugün nasıl oluyor da şunları söyleyebiliyor:

"10 yıldır çalıştığım *Cumhuriyet*'te 10 kez yazısını okudum, belki 10 kez bir araya geldim... Eğer İlhan Selçuk izin verseydi farklı görüşlere yer veren bir gazete olacaktı..."

... Burada bir ikiyüzlülük yok mu?

Aradan dokuz yıl geçmiş, tüm bunları Şahin Alpay unutmuş!..

Bir gazeteci, yazılarını okumadığı, görüşmediği bir yazarı nasıl olur da 'toplumun siyasi, ekonomik, kültürel yaşamına yön veren kişi' olarak '32 seçkin Türk'ten birisi olarak görebilir?

Adı Şahin Alpay olursa görür, dokuz yıl sonra da unutup kötüler!..

Nerede kaldı gazetecilik etiği?..

Dürüst olmak da bir erdemdir Alpay!..

7 Mayıs *Cumhuriyet*'in kuruluş yıldönümüydü. 76 yıl önce yayın hayatının ilk günlerinde İstanbul basınına karşı savaş veren gazete, yıllar sonra yeniden medyadan gelen sataşmalara maruz kalıyordu. Ancak bu seferki mücadelesindeki hasımları, kendi içinden çıkan yazarlardı.

O yıl alışılmış yıldönümü yazılarının yanı sıra, Oktay Ekinci ve Deniz Som'un can sıkıcı sataşmaya yanıt veren yazıları da yer alıyordu.

Oktay Ekinci daha çok çevre sorunlarını ele aldığı "ÇED KÖŞESİ"nde bu sefer İlhan Selçuk'u savunuyor ve tartışmayı körükleyen medyayı şu satırlarla eleştiriyordu:

Zaman yazarının bu "sıkıntısını" aynı sıkıntılar içinde kıvranan birkaç kişinin de benzer sözleriyle destekleyerek ülke gündemine taşıyan

büyük medyamızın aklına ise şu basit soru nedense hiç gelmiyordu: "İyi ama, İlhan Selçuk'un düşünceleri, kırk yıldır tıkanan Türkiye'de hiç iktidar olmadı ki?.."

Deniz Som ise "Hilmi Yavuz'dan alınacak dersler!" başlıklı yazısında Hilmi Yavuz'u ders verdiği üniversitenin dekanına şikâyet ediyordu.

Başı Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan malum tarikatın gazetesindeki köşesinden İlhan Selçuk'a sataşarak adını gündeme getiren Hilmi Yavuz, piyasada her ne kadar "edebiyatçı" olarak tanınıyorsa da aslında bir memur.

Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde kadrolu bir öğretim görevlisi...

Maaşını devletten alıyor...

Fakat hayat pahalı...

Haliyle devletin parası yetmiyor...

Zaten devlet de bunu bildiği için kimi memurlarının dışarıda iş yapmasına izin veriyor... Lakin, Hilmi Yavuz amirlerine haber vermeden, izin almadan iş yapabiliyor.

Onun böyle bir ayrıcalığı var...

Mimar Sinan Üniversitesi'nin kadrolu elemanıyken gidip bir vakıf üniversitesinde de ders verebiliyor.

Ders deyince...

Devlet üniversitesindeki öğrencilerinin "Hilmi Hoca"yı pek göremediği de söyleniyor.

Hilmi Yavuz'un adı Mimar Sinan Üniversitesi'nde "bankamatik hocası"na mı çıkmış ne...

Hani şu ortalıkta görünmeyip de maaş günü geldiğinde bankamatik önünde sıraya girenlerden!

Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nur Alkış'ın, Hilmi Yavuz'un izinsiz ders vermesi ve asli görevi olan derslere girip girmediği konusunda yapacağı bir açıklama olmalı.

Bekliyoruz...

Hilmi Yavuz'un, Attilâ İlhan, İlhan Selçuk ve Mümtaz Sosyal ile neden ilgilenmediğini anlatan yazıları büyük medyanın da pompalamasıyla, basında yeni heyecanların yaşanmasına neden olmuştu. Ancak tartışmalar İlhan Selçuk üzerine yoğunlaşsa da, Hilmi Yavuz konuyla ilgili son yazısında üçünü birden tekrar eleştirmiş, ancak hepsini bir potada toplayarak "Jakobenler, yine jakobenler..." başlığıyla seslenmişti.

Demokrasiye olan bağlılığın, demokrasi bilincinin giderek, bir jakoben ya da tepeden inmeci bir yanlış bilinçle yer değiştirmeye başladığı-

nun farkında mıyız acaba? Ve bu yer değiştirmenin Türkiye'nin geleceğine ne tür tehlikeler taşıdığının? Uzun bir süreden beri, örtük bir biçimde tepeden inmeciliğin yandaşı olanlar, şimdi artık, gizleme gereği duymadan, açıktan açığa, Cumhuriyetin temel ilkesinin 'jakobenlik' olduğunu yazıp söylemeye başladılar.

... Daha önce defalarca yazdım: Türkiye Cumhuriyeti'nin 'jakoben bir cumhuriyet' olduğunu öne sürenler, düpedüz ve göz göre göre, suç işlemektedirler! Vahim bir anayasa suçu! Bu suçu Mümtaz Soysal da işlemektedir, Attilâ İlhan da!. Mümtaz Soysal'ın Amerika Birleşik Devletleri'nde açıktan açığa 'jakoben', yani tepeden inmeci bir cumhuriyet anlayışını şiddetle savunduğunu, geçen haftaki yazımda bildirmiştim. İlhan Selçuk'un jakobenliğinin ise, ayrıca belirtilmesine gerek yok. Onun jakobenliğini, 9 Mart cuntasından bu yana, duymayan kalmadı. Hani, bazen, 9 Mart cuntasının deşifre edilmesinde hizmeti geçenlere sahiden teşekkür borçlu olduğumuzu düşünmüyor da değilim!.. Şaka değil, maazallah bu darbe başarılı olsaydı, kendilerini 'mareşal' zanneden bu opera-komik cuntacılarının iktidar hırsları, bu ülkeyi nerelere götürürdü kim bilir? 12 Mart, bütün faşizmine rağmen, en fazla üç yıl sürmüştü. Bunlar, iktidarı bir kere ele geçirdiler mi, bir daha asla gitmezlerdi de... Verilmiş sadakamız varmış.

Ancak Hilmi Yavuz'un tahrik edici bu yazısına karşı, ne İlhan Selçuk, ne de diğer yazarlar kendisine yanıt vermemiş ve Yavuz'un şikâyet ettiği gibi, onu görmezden gelmişlerdi.

Sabah Gazetesi ile Gergin Durumlar

Sabah gazetesi ile birlikte 6 günlük gazeteyi, 25 haftalık, aylık ve üç aylık dergiyi ve bir televizyon kanalını bünyesinde bulunduran Medya Holding, 95 yılında "Bank Indosuez Generale Euro Türk A.Ş."ye ortak oluyordu.

Aslında bu, Medya Holding'in atılım yaparak yeni bir sektöre geçişi değil, sonunun başlangıcı olacaktı. Bu ortaklıktan sonra *Cumhuriyet*'te bankanın usulsüz yollardan alındığına dair haberler yayımlandı.

Bunun üzerine harekete geçen *Sabah* gazetesinin yazarlarından Can Ataklı 21 Şubat 1995 günü köşesinde "*Cumhuriyet*'in yaptığı kasıt mı cehalet mi?" diye soruyor ve spotta da "*Cumhuriyet* Gazetesi'ne bir şeyler oluyor. Tirajı 50 binlere inen *Cumhuriyet* artık eskisi gibi 'ciddi, doğru güvenilir' bulunmuyor pek çok çevrede. Çünkü *Cumhuriyet* kadro erozyonu ve maddi sıkıntılar yüzünden 'dayanağı olmayan kasıtlı yayınlar' yapmaktan çekinmiyor" diyordu.

Ailesinin hem gazete hem felsefe olarak Cumhuriyetçi olduğunu, kendisinin de *Cumhuriyet*'le yetiştğini söyleyen Can Ataklı, yazısını şöyle sürdürüyordu:

Ama iki yıl önce babam da *Cumhuriyet* almaktan vazgeçti. Çünkü artık eski *Cumhuriyet*'i bulamadığını söylüyor.

Cumhuriyet izlediğim kadıyla eski çizgisini sürdüremiyor. Öncelikle eskisi kadar güvenilir, özü sözü doğru bir gazete olmaktan çıktı. Bunda sanıyorum büyük kadro erozyonu ve şirketin içinde düştüğü maddi bunalım da etkili oluyor.

Yıllardır klasik 100 binlik satışına bir türlü ulaşamayan *Cumhuriyet*, (Şu sıralar 50 binin birkaç bin üstü) ilerici görüntüsü altında artık yeniliğe kapalı muhafazakâr bir görünüm sergiliyor.

Haberler araştırılmadan yazılıyor, bazı köşeler kişi ve kurumların yıpratılması için kullanılıyor, kasıtlı yayınlar yapılıyor.

Bir zamanlar "mutlaka ciddiye alınması gereken gazete" olarak nitelenen *Cumhuriyet* şimdi "olsa da olur olmasa da" statüsüne düşmüş durumda.

Can Ataklı *Cumhuriyet*'in *Sabah*'a karşı bir kampanya açtığını ancak gazetecilik alanında *Cumhuriyet*'i rakip olarak görmedikleri için söz konusu yayınların hiçbirine gazetede cevap verme ihtiyacı duymadıklarını, ancak bazı yayınlarına karşı bilgilendirme amacıyla yazılı cevap gönderildiğini aktarıyor ve şöyle devam ediyordu:

Ancak önceki gün *Cumhuriyet* Gazetesi'nin genellikle İlhan Selçuk tarafından yazıldığı bilinen üç yıldızlı başyazısında *Sabah*'a akıl mantık almayacak bir saldırı vardı.

Bunun bir cehalet örneği mi olduğunu yoksa kasıt mı taşıdığını anlamak güç. Ama her iki durumda da değişen bir şey yok. Cehaletse de feci, kasıtsa da.

Ataklı'ya göre *Cumhuriyet* yanlı haber yapıyor ve Özal Ailesi ile Medya Holding arasında organik bir bağ kuruyordu. Bunu da ANAP iktidarı döneminde, halkın parasını kendi hesaplarına geçirmekle suçlanan Özal Ailesi'nin bazı fertlerinin, İsviçre'deki bir bankada hesap açtırmasına ve bu bankanın adının "Banque Indosuez" olmasına bağlıyordu. Bankaların isim benzerliğinden dolayı da Medya Holding ve ona bağlı olan kuruluşlar şaibe altında kalmaktaydı.

Cumhuriyet'in bağlantı kurmak istediği Özallar konusunda *Sabah* bugüne kadar takipçiliğini hiç bırakmadı. Edes, Civan dosyalarını *Sabah* ortaya çıkardı. Özal ailesinin fertlerinin gizli banka hesapları ile ilgili en çarpıcı haberler *Sabah*'ta yayınlandı. Özal ailesinin mafya ile bağlantısı da ilk önce *Sabah*'ta ortaya çıkarıldı.

Bu konuda hiçbir ayrıntılı çalışma yapmayan *Cumhuriyet*'in şimdi *Sabah*'ı karalamak istemesi başka hesapların peşinde olduklarının kanıtı gibi geliyor bana.

Üstelik bu haksız saldırı maddi sıkıntı içinde olduğu için kendisine büyük bir ortak arayan ve görüşme şansı bulduğu bazı işadamlarına "Bizde personel ücreti çok düşük, bu nedenle personel giderleri sorun değil" diye garantiler veren çağdaş, ilerici, dürüst olduğunu haykıran *Cumhuriyet* adlı gazeteden gelince insanın canı daha bir fazla sıkılıyor.

Bu minvaldeki haber ve yazılardan, *Sabah* gazetesi ile *Cumhuriyet* arasında bir sürtüşmenin varlığı sezinleniyordu. Fakat konu çok gelişmiyor, köşelerde açık açık yer almıyordu.

Ancak *Cumhuriyet*'in yazı işleri müdürlüğünden ayrılan Okay Gönensin'in, *Yeni Yüzyıl*'ın genel yayın yönetmeniyken başlatığı, ardından gazete kapanınca *Sabah* gazetesindeki köşesinde devam ettiği medya incelemelerinden birinde *Cumhuriyet*'i alenen hedef alması, iki gazete arasındaki gerginliği doruğa tırmandırmıştı.

Gönensin, 19 Mart 2001 günü kaleme aldığı "Siyasi gazetecilik" yazısında, *Cumhuriyet*'in siyasi partilere yaklaşımını konu ediniyor ve Erdal İnönü'nün istifa mektubuna birinci sayfadan yer veren gazeteyi, "siyasi angaje"likle suçluyordu:

Erdal İnönü'nün istifa yazısı *Cumhuriyet*'in birinci sayfasının beşte birini kaplayacak şekilde "üç sütuna bir karış" olarak verilmişti. Bu, önemli bir gazetecilik "atlatması" sayılmayacağına göre gazete açısından bir anlam taşımaktadır. *Cumhuriyet*, gazete olarak CHP'deki yönetime muhalif hareketin yanında yerini almaktadır. Bu, kendi görüşlerini bağımsız tavırla aktaran, yorum yapan yazar tavrı değildir, gazetesinin siyasi olarak "angaje" olmasıdır.

Gazeteler, okur kitleleri açısından ayrışabilir; dünyanın her tarafında daha çok sola ya da daha çok sağa seslenen gazeteler vardır. Bir de belli siyasi hareketlerin "disiplinli" gazeteleri olmuştur. Ama bunların sözcüsü oldukları siyasi hareket kadar bile "toplumsal" etkinliğe ulaşmış olmaları çok enderdir. Bunun örneği *Milli Gazete*'dir.

MSP-RP-FP hareketi en yüksek noktasına ulaştığı dönemlerde bile, bu partilerin merkez yönetiminin sözcüsü olan *Milli Gazete*'nin okur sayısı hep yerinde saymıştır.

Gönensin, bu tür gazetelere istisna olarak Avrupa'dan iki örnek veriyor ve Fransa'da *Humanité* ve İtalya'da *Unita* adlı gazetelerin komünist partilerin yayın organı olmasına rağmen uzun yıllar etkili gazetecilik yap-

tığını belirtiyordu. Siyasi gazeteciliğe başka bir örnek olarak da *Cumhuriyet*'in her dem benzemeye çalıştığı *Le Monde*'u gösteriyordu.

80'lerin başında Fransa'da Mitterrand'ın başını çektiği sol birlik büyük etkinlik kazanırken dalga *Le Monde*'u da etkilemiş ve tam anlamıyla "bağımsız gazeteciliğin" klasik kurumlarından biri olarak görülen bu gazete Sosyalist Parti'ye "angaje" bir havaya girmiştir. Sonuç, okuyucu ve etkinlik kaybıdır.

Belli bir siyasi görüşün, partinin, hareketin sözcüsü olan gazeteyi, o görüşü destekleyen insanlar da okumuyor. Bağımsız ve objektif haberçilik, özgür yorumlarla birlikte asıl değer olmaya devam ediyor.

Cumhuriyet'te büyük duyarlılık yaratan bu yazıya iki gün sonra İlhan Selçuk ve Deniz Som'dan cevap geldi.

Deniz Som 21 Mart 2001 günlü "*Cumhuriyet*'i eleştirmek foncuya mı kaldı!" yazısında Okay Gönensin'i şöyle yanıtlıyordu:

Cumhuriyet Halk Partisi Onursal Başkanı Erdal İnönü, partiden istifa gerekçesini bir tek *Cumhuriyet*'e gönderdi ve bizimkiler de İnönü'nün yazısını birinci sayfadan aynen yayımladı diye *Sabah* yazarı Okay Gönensin tutmuş, *Cumhuriyet*'in "angaje" gazete olduğunu yazmış...

Okay Gönensin kim? Bizim eski yazı işleri müdürlerinden...

Birilerinin *Cumhuriyet*'e "*Pravda*" dediği günlerde birlikteydik... *Cumhuriyet*'in ne olduğunu iyi bilir ama nedense "angaje" olduğuna karar vermiş...

Belli ki birilerine ayak uydurmuş...

Okay, bizim eski yazı işleri müdürlerinden ama artık başka bir yolun yolcusu... Anumsayalım...

Yeni Yüzyıl'daydı... Dinç Bilgin'in genel yayın yönetmenliğini yapıyordu... Dinç Bilgin, gazeteyi iyi paraya sattığında ve yeni patron Korkmaz Yiğit gözü altına alındığında sahipliğine soyundu... Daha sonra asıl patronu Dinç Bilgin'le *Yeni Binyıl*'da tekrar buluştu. Etibank hortumunda *Yeni Binyıl* kapanınca fona geçen *Sabah*'ta köşe yazarı oldu...

Cumhuriyet "angaje" olmuşmuş... Foncu olmadı ya!

Erdal İnönü gibi siyasi ikbal peşinde olmayan bir bilimadamı *Cumhuriyet*'ten başka bir gazeteyi muhatap almıyorsa bu ancak Türkiye'deki gazetelerin ne durumda olduğunu gösterir!

İlhan Selçuk da Okay Gönensin'in adını yazmadan *Sabah* gazetesine yükleniyor, konuyu genel medya sorunuymuş gibi ele alıyordu "Medyada Kriz Depremi..." yazısında.

Medyada kriz!..

Sabah Grubu'nun patronu Dinç Bilgin, Etibank'ın içini boşaltıp şirketlerine aktarmış; az buz değil, yaklaşık 100 trilyon liralık bir yolsuzluktan söz açılıyor; dosyalar adliyede...

Satış-reklam-dağıtım üçlemesinde bu grup, basının yaklaşık yüzde 25'ini oluşturuyordu.

Çöküntü derin!..

Bunalım, kuyusuna tüm medyayı da çekti, depresyon "gazeteci"yi vurdu.

Gerçekte sorun yapısal...

Medyadaki yapısal bozulmanın 1990'lardan sonra başladığını belirten Selçuk, zamanla Babiâli'nin İkitelli'ye dönüştüğünü ve tekeller, karteller kurulduğunu söylüyor ve sözü *Sabah* gazetesine getiriyordu:

Yozlaşmada başı *Sabah* çekti.

Dinç, ille de "nambır van" olacaktı; bu yolda hiçbir ilke, kural ve sınır tanımayacaktı...

Ta ki halkın paralarını bankanın kasalarından boşaltıp şirketlerine hortumlayıncaya kadar!.. Peki, bir ülkenin basınında doğal rekabet ortamı yok edilirse, gazetelerin gazeteliği kalır mı?.. Mesleğin kirlenmesi, gazeteciye de lekelemez mi?..

Doğan Grubu, *Sabah*'ın dayanılmaz rekabet saldırılarına yanıt vermek yolunda, gittikçe büyümek ve basın dışı işlere dayanmakta zorlandı.

Peki, *Cumhuriyet* nasıl ayakta kaldı?..

Mucize!..

Bugün durumumuz iyidir; sonbahara kadar hesaplarımızı yaptık, kendimize göre dengelerimizi sağladık; ama, medyadaki kriz az buz değil, yaklaşık 4 bin çalışanı vurdu; sokaklar değerli işsizlerle dolu...

En kötüsü ne?..

On yıllık yozlaşmanın sonunda medyanın saygınlığı sıfırlandı.

Yüz milyar dolar harcasanız yitirilen güveni ve saygınlığı artık geri getirmek olanaksızdır. Ben şimdi kimi gazetelerde temelsiz yazılar ve asılsız haberlerle *Cumhuriyet*'e saldırmaya yeltenen kimi dostlara şaşıyorum; sanki bütün bu olanlardan *Cumhuriyet* sorumluymuş gibi öfkeyi üstümüze çekiyoruz...

Ateş bacayı sarmış, bunalım ağırlaşıyor, bizimkilerin derdi gücü *Cumhuriyet*...

Nasıl çıkılır bu işin içinden?

Aydın Doğan'a bu sorunun yanıtında sorumluluk düşüyor; medyada rekabeti yasadışına sürükleyen anlayış ve koşullar iflas ettiği

göre, öncelikle basında, meslek kuruluşlarıyla birlikte dava çözülmeli...

Yoksa bu gidiş gidiş değil; hiçbir çağdaş toplumda medya Türkiye'dekine benzemiyor.

İlhan Selçuk'un medya patronu olarak sadece Aydın Doğan'ı görmesi ve basındaki yozlaşmanın sorumluluğunu Sabah Grubu'na yüklemesi dikkatlerden kaçmamıştı. Aynı gün medya eleştirileri yapan internet sitesi "Medyakronik"te Kürşat Bumin "İlhan Selçuk'un muhatabı niye Aydın Doğan" diye soruyordu:

... İlhan Selçuk yazısına Sabah Grubu'nun patronu Dinç Bilgin'e açtığı yayılım ateşle başlıyor. Grubun basının yaklaşık yüzde 25'ini oluşturduğunu ve Etibank'la ilişkisini hatırlattıktan sonra şöyle diyor: "Çöküntü derin!.. Bunalım, kuyusuna tüm medyayı da çekti, depresyon 'gazeteci'yi vurdu. Gerçekte sorun yapısal..." Dikkat ederse-niz, sorunun "yapısal" olduğu vurgulansa da, daha bu ilk satırlardan itibaren "medyadaki kriz" in asıl sorumlusu olarak Sabah Grubu'nun işaret edildiğini ("... kuyusuna tüm medyayı çekti...") gözlemliyoruz. Yani sorun "yapısal" olmasına yapısal ama şu Sabah Grubu olmasa belki... gibi tespit.

Selçuk, yazısının üçüncü bölümünde bu konuya tekrar dönüyor: "Yozlaşmada başı Sabah çekti. Dinç, ille de 'nambır van' olacaktı; bu yolda hiçbir ilke, kural ve sınır tanımayacaktı..."

Peki, "Dinç" in bu yayımları politikası karşısında bugün artık "kartel" likten "tekel" ciliğe terfi etmiş olan Doğan Grubu ne yapıyordu? Selçuk'un cevabı: "Doğan Grubu, Sabah'ın dayanılmaz rekabet saldırılarına yanıt vermek yolunda, gittikçe büyümek ve basın dışı işlere dayanmakta zorlandı."

Çok tartışma götürür cümleler bunlar... Demek Doğan Grubu'nun basın dışı işlere" ve "gittikçe büyümeye" (ve nihayet medyada bir "tekel" olmaya) yönelmesine (mecburen yönelmesi) hep bu Sabah Grubu'nun önlenemez iştahı neden oldu?

Bu çerçevede Selçuk'un yazısının son bölümündeki şu satırlar da bizi ilgilendiriyor:

"Nasıl çıkılır bu işin içinden?..

Aydın Doğan'a bu sorunun yanıtında sorumluluk düşüyor; medyada rekabeti yasadışına sürükleyen anlayış (yani "Sabah Grubu" K.B.) ve koşullar iflas ettiğine göre, öncelikle basında, meslek kuruluşlarıyla birlikte dava çözülmeli..."

Toparlayacak olursak:

Sabah Grubu'nun "medyadaki kriz"deki yeri ve rolü herkesçe mâlûm... Ama isterseniz burada, *Sabah* gazetesinin yayına başladığı yıllardaki "medya dünyası"nı ve bu gazetenin bütün "nambır van" havalanına karşın bu dünyada oynadığı olumlu rolü de hatırlayın.

Selçuk'un yazısında yer alıp da okura "Bu nedir bu?" dedirten fikir ise şu: Medyaya ilişkin olarak "Nasıl çıkılır bu işin içinden?" sorusunun yöneltileceği ilk isim olarak akla niçin Aydın Doğan geliyor? Aç gözlü ve "yayılmacı" Sabah Grubu'nu da (nihayet) halledip medyada "tekeli" olan Doğan Grubu mu bizi "bu işin içinden" çıkaracak?

Ve tabii şu son soru: *Cumhuriyet*'in (yani İlhan Selçuk'un) Aydın Doğan ve grubu hakkında beslediği bu "sempati" ve "bağışlayıcı tutum" nereden kaynaklanıyor?¹¹⁷

Gerçekten de son yıllarda İlhan Selçuk, Aydın Doğan ve grubuna beslediği sempatiyi; medyayı ele aldığı yazılarında sık sık belirtir olmuştur.

Doğan Grubu'na medyayı kurtarıcı misyon yüklediği yazısından bir yıl önce de, 17 Mart 2000'deki yazısında yine gönül terazisindeki ağırlık Aydın Doğan'dan yanaydı:

... Medya Türkiye'de yapı değişti.

Bir grubun elinde çeşitli gazeteler, dergiler, radyolar, televizyon istasyonları bulunuyor; ama, daha arkada da bankalar ve her alana dağılmış şirketlerden oluşan dev bir holding var.

Bu yapı içinde son günlerde olağanüstü ivmeye ulaşan değişimler yaşanıyor. Örnek mi?..

Doğan, Türkiye'nin en büyük medya grubu, şimdi İş Bankası ile birlikte POAŞ'ı aldı; bir kalemde ülkeyi saran 5.700 petrol istasyonunda örgütlenme olanağına kavuştu. İş Bankası gibi bir dev dolaylı yoldan medyaya girdi.

Laf aramızda ben Hayyam Gariboğlu yerine POAŞ'ı Aydın Doğan'ın almasını yeğleyenlerdenim; ama, bu baş döndürücü süreç nerede duracak?..

Bilmiyorum.

Okay Gönensin'in *Cumhuriyet*'i CHP'ye angaje olmakla suçlaması, yazarların büyük tepkisine neden olmuştur. Ama böyle düşünen sadece Gönensin değildi. *Aydınlık* gazetesi yazarı Hasan Yalçın da 8 Nisan 1994 günü yazdığı "Limon" başlıklı yazısı ile; *Cumhuriyet*'in o dönem iktidarı DYP ile paylaşan SHP'ye verdiği desteği şöyle eleştiriyordu:

... resmi yayın organı olsalar da daha fazlasını yapamazlardı. Haberleriyle, bütün köşe yazılarıyla Karayalçın'ın arkasında yer aldılar. O kadar da değil, SHP'yi desteklemek için Çiller'i de savundular. Çiller'e de olağanüstü krediler açtılar.

Peki gazete ve gazetecilerin siyasi partilerle ilişkileri ne düzeyde olmalıydı?

Gazeteci ve medya eleştirmeni Ragıp Duran'a göre Türkiye'deki günlük gazetelerin Batı'daki ve teorideki gazete işlevinden farklı bir işlevi vardı:

Bizde gazeteler, okuru, kamuoyunu bilgilendirmek (informer) için değil, yönlendirmek, akıl öğretmek ve tutum almaya zorlamak için, yani kamuoyu oluşturmak için (former) yayınlanıyor. Dolayısıyla gazeteler haber vermekten çok, propaganda yapıyor.¹¹⁸

Bu doğrultudan bakıldığında, 1995 genel seçimlerinde *Cumhuriyet* gazetesinin sınıfta kaldığı görülüyordu.

Çünkü en ünlü köşe yazarından muhabirine kadar bütün çalışanlar; köşesi olanlar yorumlarıyla, olmayanlar ise ilanlarla "Oyum kime?" yönlendirmesine girmişti.

Bu beyanlar seçim yasaklarına kadar sürmüştü, kime, neden oy vereceklerini yazmanın ötesinde bazı yazarlar, kendisiyle aynı düşüncede olan ünlülerin de oylarını açıklamıştı.

Oral Çalışlar "HADEP'e verilecek her oy, Kürtler arasında silahlı mücadele ve şiddet eğilimi yerine yasal mücadele yollarını açmaya yardım edecek ve barışa katkı sağlayacaktır." diyerek Yaşar Kemal ve Orhan Pamuk'un oylarının da HADEP'e olduğunu vurgulamıştı.

Hikmet Çetinkaya ise CHP ile DSP'yi kıyaslamış ve;

Şu andaki izlenimlere göre CHP barajı aşmakta zorlanırken biz şunu anlatmaya çalışıyoruz:

Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu bir partinin Meclis'e giremesi bu ülke insanına çok şey kaybettirir...

Evet Deniz Baykal hizipçidir, dar kadrocudur. Bu doğrudur...

Şimdi 1980 öncesine dönelim ve soralım:

"Bülent Bey, CHP Genel Başkanlığı döneminde hizipçi ve dar kadrocu değil miydi?"

Duygusal olmaya hiç gerek yok...

Politika bir kadro hareketidir, lider hareketi onun ardından gelir...

Unutmadan ekleyelim: Deniz Baykal da Bülent Ecevit kadar dü-rüsttür...

Şunu bir kez daha yineliyorum: CHP Meclis'e girmelidir...

diyerek okuyucuları CHP için sandık başına çağırmıştı.

Ahmet Taner Kışlalı ise tam tersi DSP'yi destekliyor ve şöyle yazıyordu:

... CHP ile arasında seçim yapmak zorunda kalınca, oyumu yine de

DSP'ye vereceğim... Çünkü DSP'nin, Meclis'e güçlü bir grupla girerse

aile denetiminde bir parti olmaktan çıkabileceğine... gerçekten de “demokratik sol” bir partinin –nihayet– oluşabileceğine yönelik bir umudum var..!

CHP ise... ancak –şimdi vitrinine koyduğu Kemalizm karşıtlarını temizleyip– “yeni CHP” değil de “gerçek CHP” olursa gelecek seçimlerde oyumu alabilir.

Gazetecilik ahlakına önem veren Şükran Soner ise köşesinde siyasi parti ve liderlerini destekleyen meslektaşlarını “Kimi arkadaşlar, okurlar, gazetecilik ahlakına, ilkelerine ait korunması gereken ne varsa hepsini ayaklar altına alan ve destekledikleri parti, daha doğrusu liderleri öne çıkarmak için her tür ahlaksızlığa, yalana baş vuran gazete ve televizyon kanallarının, yazarlarının sonunu merak ediyorlar” sözleriyle eleştiriyordu.

Ve kendi gönlünden geçenleri de şöyle özetliyordu: “Ben, ilkelerin, değerlerin, ideolojilerin birbirine karıştığı, çok fazla kirlenmenin yaşandığı bu süreçte, ikili-üçlü koalisyonları, demokratik denetleme aracı görüyorum. Demokratik bir geçiş süreci yaşanmadan, 12 Eylül’ün, dünyadaki çalkantıların, Türkiye’deki değerler erozyonunun yarattığı parçalanmadan, karmaşadan ilkeli birleşmelere, bütünleşmelere geçilemeyeceğine inanıyorum.”

Cumhuriyet’in dünya basınında örnek aldığı hatta zaman zaman kendini özdeşleştirdiği tek gazete olan *Le Monde* ise; kadrolu çalışanlarının, kamuoyunu belirli bir konu ya da dava hakkında seferber etmek amacıyla yazılan ve yayınlanan toplu dilekçelere imza atmasını dahi yasaklıyordu. *Le Monde*’un yazar ve muhabirleri siyasi partilere de üye olamıyordu.¹¹⁹

Solcu Basın da *Cumhuriyet*’e Karşı

Cumhuriyet sol görüşlü olmasından dolayı çoğunluk sağcı, son dönemde de İslamcı basında sıkça yargılanmıştı. Hatta 1970’lerin sonlarında okurları, sağcıların şiddetine dahi maruz kalmıştı.

Oysa aynı *Cumhuriyet*, yayın hayatının çeşitli dönemlerinde sol basının da amansız eleştirilerinden nasibini almıştı. Kendi deyişleriyle Kemalist sol çizgide olan *Cumhuriyet*, sosyalizme ihanet etmek ya da kapitalist düzenin çıkarlarına boyun eğmekle suçlanmıştı. Yani İlhan Selçuk’un deyişiyle *Cumhuriyet*, “Ne İsa’ya yaranabilmişti ne Musa’ya”...

Cumhuriyet’i sola ihanetle suçlayanlardan biri de *Özgür Ülke* gazetesi yazarı Yalçın Küçük’tü. 14 Temmuz 1994 günü köşesinde yazdığı “Farkımız” başlıklı yazısında *Cumhuriyet*’le birlikte İlhan Selçuk’u döneklekle itham ediyordu Küçük:

... Nâzım Hikmet'e bir TC yurttaşlığı istemek, yalvarmak ile bunu reddetmek arasında bir düzen farkı ve bir teorik ayrılık yatıyor. TC nüfus cüzdanı yakanıclarının bir bölümü de, bir zamanlar mevcuttan ayrı bir düzen peşindeydiler ve şimdi mevcut düzeni pek çok sevmeye başladılar. Genç Demirel'in yönetimine "Filipin Demokrasisi" diyerek karşı çıkan ve askerlerle birlikte Demirel'i devirmek isteyen İlhan Selçuk şimdi, ülkenin en büyük sorununun, yaşlı demogog ile Hırsız Necati'nin densiz kızının, zaman zaman karı-koca kavgasına benzeyen küşümeleri olduğuna inanıyor ve öyle yazıyor. Bunlar, düzene döndüler; tarihin çelik yasaasıdır, dönemler hep kalabalık anıyorlar.

Aydınlık gazetesi de sıklıkla *Cumhuriyet*'e vuranlardandı. Gazetenin yazarlarından Hasan Yalçın "Çivi yazısı" adlı köşesinde birçok defa *Cumhuriyet*'i sivri uçlu kalemine dolamıştı.

Bu yazılardan biri olan, 1 Kasım 1993 tarihindeki "Sosyal demokrat liderlerin birliği gerçekleşti!" yazısında; SHP ve CHP'nin birleşmesi sürecinde *Cumhuriyet*'in tutumunu şöyle eleştirmekteydi:

... Gazetelerin ve yazarların, analiz ve öngörülerini zaman zaman gözden geçirmeleri gerekir. Okuyucuya saygının gereğidir bu. Ciddi gazeteci ve yazar, "dün dündü" diyemez. *Cumhuriyet* gazetesinden söz ediyoruz. *Cumhuriyet* iki ay boyunca bilinen köyün kılavuzluğunu yaptı. Kendilerini özveriler savaşı komedisinin sahnesi olarak sundu. Öyle ki, bazı günler sayfalarının dörtte üçünü ve köşelerini sosyal demokrat tabanda "birlik" hayalleri yaratma çabasına ayırdı.

Şimdi, birlik sürecine noktanın konduğu aşamada bile *Cumhuriyet*'in haber başlığı şöyle: "Solda birlik bir başka bahara". Bitmedi yani, ertelendi. Dolayısıyla *Cumhuriyet* işine devam edebilecek. Kör kuyunun kovası gibi inip çıkacak! Sosyal demokratlar da ona bakarak birlik rüyalarına dalacaklar.

Hasan Yalçın, 7 Ocak 1994 günü kaleme aldığı "*Cumhuriyet* ve komünizm düşmanlığı" yazısında da; *Cumhuriyet*'te yayımlanan "Rusya'da komünist-faşist işbirliği" başlıklı haberi eleştiren *Aydınlık* gazetesine *Cumhuriyet*'in dış politika yazarlarından Ergun Balcı'nın verdiği yanıtı değiniyordu.

Yalçın'a göre *Cumhuriyet*'in dış politika sayfalarında komünizm düşmanlığı yapılıyordu:

(...) *Cumhuriyet*'e Çavuşesku deyin, hemen "diktatör" diye bağırır. Nitekim Balcı son yazısında da aynen böyle bağırıyor.

Cumhuriyet, Stalin'den söz edecekse mutlaka punduna getirip onun "Hitler'e benzediği" şeklinde aşağılık bir niteleme de yapar...

Uzatmayalım da başımızı kaldırıp şu yukarıdaki listeye bir bakalım. Kimdir nedir, bu Çin, Küba, Kore, Çavuşesku, Pol Pot... Sosyalizm! Amerikan emperyalistlerinin hedefi olanların listesi, *Cumhuriyet*'in de düşmanlar listesini oluşturuyor.

Peki, Ergun Balcı'nun sayfaları, sosyalizme saldırırken hangi kaynaklardan besleniyor? *New York Times*'tan besleniyor; *Herald Tribune*'den, *Washington Post*'tan besleniyor. Yani ABD'nin ve CIA'nın kontrolündeki gazetelerden. Buralardan beslenişini de *Cumhuriyet* bir meziyetmiş gibi yutturuyor okuyucusuna.

Bırakalım boş lafı! *Cumhuriyet*'in dış politika sayfalarını Amerika çıkarıyor. Ergun Balcı orada bir sekreterdir sonuç olarak.

Aydınlık gazetesindeki "Haberin İçinden" köşesinde yayımlanan 17 Şubat 1994 tarihli "*Cumhuriyet* ne yapıyor?" başlıklı imzasız yazıda da; Ali Ulvi'nin Refah Partisi'nin amblemi ile orak-çekici yan yana çizerek "yüzyılın öcüsü" saydığı karikatür eleştiriliyordu. "*Cumhuriyet*'teki büyük değişiklik" diye adlandırılan bu tavır şöyle sorgulanıyordu:

... 70 yıldır sermayesini sola borçlu olan *Cumhuriyet*, orak-çekici nasıl "Öcü" ilan edebilir? *Cumhuriyet*'teki bu büyük değişikliğin sebebi nedir? Sosyalizmle manşetten savaşan bir gazetenin solla ne ilgisi olabilir?

SHP sözcülüğüyle geldikleri yer burasıdır. *Cumhuriyet*, SHP destekçiliği yüzünden, işçi-memur hareketiyle ve Kürtlerle sürekli karşı karşıya geldi. Bu yüzden çok eleştiri aldılar. Şimdi ise pervasızca orak-çekici karalıyorlar. Dikkat edin, sosyalizm düşmanı çizgiler okurun gözüne batırılıyor. Hayır, burada bir gazetecilik kusuru yoktur. *Cumhuriyet*, direktifle, bilinen yerlere mesaj gönderiyor.

Mesajı ilk alanın Abramowitzler olduğuna eminiz. Bilindiği gibi, *Cumhuriyet*, yakın zamanda CIA ajanı ve ABD eski Büyükelçisi Morton Abramowitz'i yazarı yapmıştı. Komünizmin en büyük düşmanlarının yazdığı gazetede orak-çekicin lanetlenmesinden doğal ne olabilir?

Yine solun iddialı dergilerinden olan 2000'e *Doğru* dergisi, *Cumhuriyet* gazetesini 13 Ekim 1991 tarihli 33. sayısında kapak konusu yaparak "*Cumhuriyet* Dönekler Kulübü, Emperyalizmin Devrimcileri Tecrit Organı" başlığı ile haberleştirmişti.

Derginin iç sayfalarında "Neden *Cumhuriyet*?" başlıklı yazıda:

Hep düşünüyorduk...

"Solcu" tanınan *Cumhuriyet* gazetesinin, böylesine anti-komünist bir çizgi izlemesinin sebebi nedir? Sağcı bilinen birçok gazeteden daha çok Lenin ve Stalin düşmanlığı yapması nasıl açıklanabilir?

İşçi hareketine sayfalarını kapatmasının, Güneydoğu'da en yüksek tiraj kaybeden gazete olmasına karşın Kürt halkının mücadelesine sırt dönmemesinin ve bu konuda en devletçi tavrı almasının nedenleri nelerdir?

Şu vıcık vıcık SHP ve TBKP yağcılığının sebebi hikmeti nedir? Okur kaybetmek bahasına, yat kalk sosyalizme söven en itibarsız güçler nasıl olup da *Cumhuriyet*'in manşetlerine tırmanıyor?..

Bu sayımızda perdeyi aralıyoruz. İşe, *Cumhuriyet*'in arsa spekülasyonundan, ertelenen banka borçlarından değil, *Cumhuriyet* olayının can damarından, emperyalizmle göbek bağından başlıyoruz. *Cumhuriyet* gazetesinin İngiliz istihbaratıyla maddi ve manevi bağı, 80'li yılların düzen solculuğunun bir ibret vesikası olarak tarihe bırakıyoruz. Bazıları için, SHP sosyal demokrasisi ve belediye koltuklarıyla, bazıları içinse, Gorbaçov'un Perestroika'sı ile pelteleştirilen solcu vicdanın, Mango'ların, Tonge'ların nasıl aleti haline geldiğini bütün yuttaşların bir ders gibi okumasını diliyoruz. (...)

denerek *Cumhuriyet*, "Emperyalizmin dümen suyundaki dönekler kulübü" olarak tanımlanıyordu.

Cumhuriyet'e atılan oklar içinde en çok yaralayanlar; eski Cumhuriyetçilerin attıklarıydı. 1995 yılında Show TV Genel Yayın Müdürü olan Ufuk Güldemir, eski bir *Cumhuriyet* çalışanıydı ve haber bülteninde birkaç kez gazete ile ilgili yorumda bulunmuştu.

Bunun üzerine Hikmet Çetinkaya, şirazesini kaçırdığını düşündüğü Ufuk Güldemir'e 6 Eylül 1995 günlü yazısında isim vermeden şöyle sesleniyordu: "İkitelli'nin Zurnacı"...

... İkitelli'nin zurnacı önceki gün *Cumhuriyet*'e saldırmış yine. Karşısına bir politikacı almış ve söz arasında *Cumhuriyet*'e olan nefretini kusmuş. Politikacı bey gözlerinin içi gülere izlemiş İkitelli'nin zurnacı...

İkitelli'nin zurnacı Amerika'dayken en yakın arkadaşının yazılarını ve haberlerini aşırı bir de kitap yazmıştır. Üçkağıtlıkta, dalavere yapmakta üzerine yoktur. Bu işi yaparken de yüzü kızarmamıştır.

Amerika'ya gittiğinin birinci ayında Washington'da bir gece dayak yemiştir bir zenciden. Sol kolu kırılmıştır. Neden dövüldüğüne dair 'ri-vayet muhtelifir'.

Amerika maceraları yazmakla bitmez...

İşte bu kişi 'eline geçirdiği' bir televizyonda ikide bir *Cumhuriyet*'e saldırmayı görev edinmiştir.

Amaç nedir?

Aileden kaynaklanan bir *Cumhuriyet* düşmanlığı vardır İkitelli'nin zurnacısının. Aile, 'Cumhuriyet'i kuran Mustafa Kemal ve arkadaşlarına düşmandır. Tıpkı, ırkçılar, şeriatçılar, takkeli ve takkesiz liboşlar gibi. İkitelli'nin zurnacısı habercilikte yalancıdır, düzenbazdır. Üçkağıtçıdır...

Cumhuriyet'in usta polemikçisi Çetinkaya, Ufuk Güldemir'in hem meslek hem de özel hayatıyla ilgili şoke edici iddialarda bulunmaktan çekinmiyordu:

Sahte fatura düzenlemeden tutun da en yakın arkadaşının yazı ve haberlerini araklayıp kitap yazacak kadar cesurdur...

İkitelli zurnacısı 'kadınısı duygularını' yırtmaçlı etek giyerek giderir...

Akşamları da 'Cumhuriyet'e kin kusar...

Yaşamında tek amacı vardı. Yıllarca hep o düşünce yatıp kalktı: *Cumhuriyet*'e yönetici olmak...

Olamadı, olamazdı da...

Kuyruk acısı bundan...

Aca ba son günlerde koltuğuna otururken 'acıyor' deyip aniden ayağa kalkması neden?..

...

Şimdi beni iyi dinle İkitelli'nin zurnacısı!..

'Otur oturduğun yerde' diyeceğim, ama 'oturamam' diye havaya zıplıyorsun...

Senin gibi zibidiler, avantacılar, demokrasi düşmanları, CIA ve İngiliz ajanları bu gazeteyi batırmak için çok uğraştılar, ama başaramadılar...

Eğer bir daha ağzına 'Cumhuriyet'i alırsan başka konulara da gireriz. Amerika'daki ilişkilerini açıklamaya başlarsın ki, kaçacak delik ararsın sonra...

Sen zurnanı İkitelli'ye doğru üfle, aradıklarını oralarda bulursun!..

Onlar da seni en az bizim kadar tanıyorlar artık. Sen en iyisi mi 'zurnanın son deliği'nde kendi düşlerini tüm ahlaksızlığıyla çalmaya çalış...

Cumhuriyet yoluna devam edecektir...

Biz çok zurnacılar gördük!..

Seni gidi Elazığlı 'toprak ağası'nın torunu seni!..

Bir Soldan Bir Sağdan

Sağcı basın *Cumhuriyet*'in olağan hasımlarındandı. Daha sonra bu hasımlara 80'li yıllarla birlikte güçlenen İslamî basın da eklendi. Özellikle irticanın yükselişe geçtiği 1990'lı yıllarda *Cumhuriyet*, İslamcı basınla neredeyse birebir mücadele etti. Uzun süren polemiklere girdi. İşte bu

mücadelede en fazla çatıştığı gazetelerden biri *Zaman*, diğeri de *Beklenen Vakit*'ti.

Beklenen Vakit gazetesi yazarlarından Abdurrahman Dilipak, 3 Haziran 1994 günlü "Bu Müslümanlar da çok oluyorlar!" başlıklı yazısı ile, *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan "İmam-Hatip öğretmenine ödül" başlıklı haberde; Milli Eğitim Bakanlığı'nda dinci kadrolaşmanın etkinliğinden söz edilmesini mantıksız bulmuştu:

...Haberin mantığına göre Milli Eğitim Bakanlığı'nda şeriatçılar yüzde 95 etkinlik kazanmışlar.

Bu öğretmenlerin gerçekten başarı göstermiş olmaları düşünülemez mi? Ya da gerçekten böyle usulsüz bir ödüllendirme yapılmışsa Milli Eğitim Bakanlığı bu iş bu duruma gelene kadar nerede idi? Yoksa hükümetin içinde gizli şeriatçılar, RP'nin ajanları mı var? Yoksa DYP'liler gizli RP'li de, SHP'lileri uyutarak DYP maskesi altında ülkeyi RP'ye mi tezgâhlıyorlar? Eğer böyle değilse o zaman *Cumhuriyet* neyin kavgasını yapıyor?

Dilipak, Fehmi Kuru ve Hikmet Çetinkaya arasındaki polemik sonucu televizyondaki tartışmalarına değindiği "Bir gazeteci olarak utandım" başlıklı 13 Haziran 1994 günlü yazısında ise;

... Bir gazeteci, bir yazar bu kadar ucuzcu olmamalı idi. Hiçbir mesnedi olmayan ithamları arkası arkasına tekrarlamak, hakaret etmek bir gazeteciye yakışmıyor...

Benim için işin en üzücü yanı, insan şeref ve haysiyetinin bu kadar ucuza gitmesi; bir gazeteci olarak, gazeteci mesleğinin, ciddiyet ve saygınlığının, gazetecinin inandıcılığının bu oturumda kamu vicdanında ağır bir yara alması idi. Ben bu tartışmadaki seviye, daha doğrusu seviyesizlikten bir gazeteci olarak utandım. Sanırım *Cumhuriyet* okurları da buna tahammül gösterememişlerdir...

Ben yine de *Cumhuriyet* gazetesi çalışanlarının ve yöneticilerinin tümünün bu mantıkta, bu kişilikte olduklarını sanmıyorum. Ve sanıyorum, ATV'deki bu tartışmanın tartışması, gazetelerde ve *Cumhuriyet*'in kendi içinde daha uzun süre devam edecek. (...)

diyerek, hem polemik konusundaki tavrını ortaya koyuyor hem de Hikmet Çetinkaya'nın şahsında *Cumhuriyet* yönetimini eleştiriyordu.

İslamcı medyanın en radikallerinden olan *Akit* gazetesi de zaman zaman *Cumhuriyet*'e yükleniyordu.

18 Ocak 1996 günlü *Akit*; Hadımköy'deki Zırhlı Tugay kantininin kapısına "Çağdaş kıyafetli olmayanlara satışımız yoktur" yazısının asıldığından yola çıkarak, "Kim bu küstah" başlığını atıyordu. Haberin içinde

de "Emekli Albay Nail Özkan'dan anlamlı açıklamalar" bölüm başlığı altında "Ordumuzu *Cumhuriyet* gazetesi mi yönetiyor" sorusu sorularak *Cumhuriyet*'in ideolojik haber yaptığı belirtiliyordu:

1 Eylül 1995 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde uydurma ve kaynağı belirsiz bir haberin 1. Ordu Komutanı'nı harekete geçirdiğini belirten Emekli Kurmay Albay Nail Özkan, "Komutan emir yayınlayarak çağdaş kıyafetli olmayan hanımların sosyal tesislere alınmamasını istedi" dedi. Aynı haber 3 Ekim 1995 tarihinde tekrar yayınlandı ve bu sefer de pek çok komutana dayanak oldu.

Sonuçta *Cumhuriyet* gibi marjinal bir gazetenin ideolojik haberi komutanlara ölçü olmaktadır. Adeta ordumuzu *Cumhuriyet* gazetesi yönetmektedir.

Cumhuriyet ise ertesi gün "Akit gazetesi, şeriatçı terör örgütlerine 'hedef seçme rehberi' özelliğini sürdürüyor" üst başlığını kullanarak "*Cumhuriyet*'i hedef gösterdi" manşetiyle haberi okuyucularına duyuruyordu.

Haberde 'şeriatçı Akit gazetesi' olarak tanımlanan gazetenin hem Türk Silahlı Kuvvetleri'ni, hem de *Cumhuriyet*'i şeriatçı terör örgütlerine hedef gösterdiği vurgulanıyor, daha önce de Gümüşhane Baro Başkanı Ali Günday'ın "başörtü terörü" ne neden olduğu gerekçesiyle Akit gazetesince manşet yapıldığı ve kısa bir süre sonra da öldürüldüğü hatırlatılıyordu.

Cumhuriyet'i en çok kalemine dolayan yazarlardan biri de *Zaman* gazetesinden Süleyman Ünal'dı. "Hodri Meydan" köşesinde yazdığı 27 Nisan 1994 tarihli "Gazeteciler Cemiyeti ve Dikmener Ödülü" başlıklı yazısında:

Bugün, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti binası çok önemli bir olaya şahitlik edecek. Daha doğrusu ev sahipliği yapacak...

Saat 16.30'da "Bülent Dikmener Haber Ödülü" sahiplerine verilecek. Ödül verilenler arasında, *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan "Tarikat Liseleri" başlıklı haber ve altında imzaları bulunan muhabirler var.

Daha önce bu köşede bu haberin yalan olduğunu, haberde ismi geçen kişi ve kuruluşlar tarafından mahkeme kanalıyla resmen *Cumhuriyet*'te tezkibin yayınlatıldığını dile getirmiştik. Gazetecileri temsil eden bir kurumun binası, ilk defa bir yalan habere "ödül" verilmesine şahitlik edecek mi?

diyerek *Cumhuriyet*'i yalan habercilikle suçluyordu.

Süleyman Ünal, 22 Ağustos 1994'teki "Nadi'ce demokrasi!.." başlıklı yazısında da, Nadir Nadi'nin ölüm yıldönümü nedeniyle Alpay Kabacalı'nın hazırladığı "Nadir Nadi'den demokrasi dersleri" yazı dizisini eleştiriyor ve "... Diziyi hazırlayan Alpay Kabacalı, önyargılı gözlükle baktığı

için Nadir Nadi'nin 'Zikzaklarını' görmemiş olabilir" diyerek, Nadir Nadi'nin "Hitler'in Nutku" başlıklı makalesinden örnekler verip, "Hitlerci" olduğunu söylüyordu.

Süleyman Ünal, Hikmet Çetinkaya ve Fehmi Kuru polemiğinin en hararetli olduğu 1994 yılında arka arkaya *Cumhuriyet*'in yayın politikasını ve haberciliğini eleştiren yazılar yazmıştı. Böylece *Zaman* gazetesi, *Cumhuriyet*'i bir yandan Fehmi Kuru, bir yandan Süleyman Ünal ile çift yönlü ablukaya almıştı.

Bu çift taraflı kuşatma; Ünal'ın 11 Eylül'de "Figüranlar...", 23 Aralık'ta "Alışacaklar..." ve 26 Aralık'ta "Geç de olsa..." başlıklı yazılarıyla yıl sonuna kadar devam etti.

Yine *Zaman* gazetesi yazarlarından Tamer Korkmaz, 5 Haziran 1994 günü yazdığı "Milletin Meclisi'nde bir akşam..."; Şule Yüksel Şenler ise 23 Haziran 1994'te "Duyuşlar" köşesinde yazdığı "Basın ahlak ve haysiyeti" başlıklı yazılarıyla Hikmet Çetinkaya'yı cahillik ve seviyesizlikle, *Cumhuriyet* gazetesini de bu seviyesizliğe alet olmakla suçlamışlardı.

Sadece polemik olarak köşe yazılarında değil, haberlerde de tarafların yanlılığı ortaya çıkıyordu.

Örneğin, 2000 Nisan'ında *Cumhuriyet* gazetesinin irticaya destek vermekle suçladığı Milli Eğitim Yurtdışı Eğitim Genel Müdürü Aysal Aytaç'a 500 milyon TL tazminat ödemesini, "*Cumhuriyet*'in yalancılığına yargı onayı" gibi yorumlu başlıklarla veriyordu *Zaman* gazetesi...

Böylelikle *Zaman* ile *Cumhuriyet* gazetesi arasında bir kan davasına dönüşen polemikler ve atışmalar yıllar yılı devam etmiş, her fırsatta kül-lerinden yeniden doğarak alevlenmişti.

Oktaç Ekşi - Necati Doğru Polemiği

2001'in son polemiği; *Hürriyet* gazetesi başyazarı ve meslekte 50. yılını dolduran kıdemli gazeteci Oktaç Ekşi ile, 2001'de *Sabah* gazetesinden ayrılarak *Cumhuriyet*'e geçen Necati Doğru arasında yaşandı.

Oktaç Ekşi 20 Aralık'ta "Önce Avantaları Keselim" başlığı altında basın emekçilerinin belediye otobüsü, tramvay, vapur ve metroya bedava binmesini, THY uçakları ile yüzde 30 indirimli fiyata seyahat etmesini 'devletin gazeteciye sunduğu bir avanta' olarak nitelemesi üzerine, Necati Doğru 26 Aralık 2001 günü "Kirmetre" köşesinden Oktaç Ekşi'ye şöyle sesleniyordu:

Evet, bunlar basın emekçisine devletin sağladığı olanaklardır, ancak 40 yıllık başyazar Oktaç Ekşi, devletin gazete patronlarına pompaladığı imkânları ve avantaları yazmıyor. Ayrıca kendisi bu başyazarlık

mevkiine gelinceye kadar devletin ona yaptığı katkıları da yazmıyor. Sadece basın emekçilerinin şehir otobüsüne bedava binmesini kalemine doluyor. Gerçeğin sadece bir parçasını dile getiren Oktay Ekşi, bilgi kirliliyor... Hedef saptırıyor... Avantacılığa karşı yazar rolü yaparak halka şirin görünmeye, ucuz popülizm yapmaya çalışıyor.

Oktay Ekşi'nin devletin olanaklarından yararlanarak kişisel çıkar sağladığını iddia eden Necati Doğru'ya yanıt gecikmeyecekti. Oktay Ekşi, Necati Doğru'ya cevaben, köşesine yansıtmasa da internet haber sitelerinde tam metni yayınlanan uzun bir mektup gönderiyordu:

Sevgili Necati Doğru,

Hakkımda "koruyucu" davranmaya itina ettiğini satırlarından anladığım "Oktay Ekşi'nin Popülizmi!" başlıklı yazını okuyunca "Necati Doğru iyi ki beni korumuş (!), ya bir de korumasaydı?" diye düşündüm. Anladığım kadarıyla "Önce Avantaları Keselim" başlıklı 20 Aralık tarihli yazımda herkesin, bu arada "Sarı Basın Kartı" taşıyan gazetecilerin de "indirimli telefon, indirimli bilet, bedava seyahat" gibi avantajlarına karşı çıktım diye, "avanta" meraklısı meslektaşlarımızın sözcülüğüne soyunmuşsun. Tabii senin gibi "avantacılığa karşı bir kişi" görüntüsü veren bir gazeteciye doğrusu bu konumu yakıştıramadım. Ama belki de seni yanlış tanımışımdır. Asıl, kendi meslektaşlarının alıştıkları çıkarlardan vazgeçmelerini isteyerek nasıl "popülizm" yaptığımı anlayamadım. Yoksa popülizm kavramı da mı anlamını yitirdi? Sana "Devlet olanaklarından yararlanıp bugünkü mevkiime geldiğimi" yazan cın fikirli okuyucun kim ise, keşke sözünün dayanağını da söyleseydi. "devletin hangi olanaktan yararlanıp da hangi mevkie geldiğimi" hep birlikte öğrenseydik. Ben samimiyetle söylüyorum, bilmiyorum.

Oktay Ekşi, "kendisini devletin polisine korutuyor" suçlamalarına da şöyle cevap veriyordu:

Rahmetli Muammer Aksoy'un 30 Ocak 1990 günü katledilmesinden hemen sonra Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gelen ve Anadolu Ajansı Ankara muhabirlerinden birinden o tarihte Ajansın Genel Müdürü olan ağabeyim Behiç Ekşi'ye intikal eden, "Tanınmış bir gazeteci, bir bayan öğretim üyesi ve bir general öldürülecek" şeklindeki bir ihbar üzerine İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun İstanbul Valisi Cahit Akya'ya bizzat verdiği talimat sonucu 1990 Şubatı'ndan itibaren koruma altına alındım. Yani ben "korunma talebinde" bulunmadım. Nitekim olaylar bu ihbarın ciddiyetini ortaya koydu. Çünkü bir bayan öğretim üyesi olan Bahriye Üçok ile General Hakkı Selen öldürüldü. Rahmetli Çetin Emeç'e bu ihbarı anlattım, "korunmasını" istedim.

Reddetti. Ama zaman maalesef beni doğruladı: 11 Aralık 1991’de Sedat Simavi’nin ölüm yıldönümü nedeniyle gittiğimiz kabrinde bizi hedef alan suikasttan, törene birkaç dakika geç başlamamız sayesinde tesa-düfen kurtulduk. Çünkü bomba biz toplanmadan patladı. Bundan sonra da İslami Hareket’in suikast tertibine hedef olduğumuzu halen hapiste bulunan Mehmet Ali Şeker isimli alçak, resmi ifadelerinde açıkladı. Verdiği bilgiye göre İran’ın İstanbul Başkonsolosluğu’ndaki cinayet şebekesinden, Erol Simavi, Oktay Ekşi, Çetin Emeç üçlüsün-den birini öldürme talimatı almışlar. Erol Simavi’ye yurtdışında oldu-ğu için ulaşamamışlar. Beni “hem korunuyor, hem de evi, eylemden sonra kaçmaya müsait yerde değil” diye uygun görmemişler. Maalesef Çetin’i katlettiler. Bunun üzerine bir süre gerçekten koruma düzenim arttırıldı. Arabamın bir polisin arabası tarafından takip edilmesine ge-rek görüldü. Ama zamanla bu önlem kaldırıldı. Şimdi sadece yakın korumaya tabiyim. Evimde hâlâ 24 saat koruma var. Yeri gelmişken söyleyeyim: Her altı ayda bir Vali’nin başkanlığında bir komisyon “kimlerin nasıl korunacağına” ve “kimlerin koruma düzeninden çıkarılacağına” karar veriyor.

Yani istesenez de makul bir sebep –size yönelik potansiyel bir tehli-ke– yoksa “kendinizi korutturamazsınız”. Sadece siz değil ben de, baş-kası da... Sevgili Necati, ne olur söyler misin? Bu anlattığımın neresinde yanlış veya bana yapılmış özel bir muamele var? Sevgili Çetin Emeç, Uğur Mumcu, Ahmet Taner Kışlalı korunmuyorlardı... Sence korunsal- lar mı daha iyi olurdu, korunmamaları mı daha iyi olmuş?

Mektubunun sonlarında Ekşi, Londra Başkonsolosluğu’nda “mali kâtiplik” adı altında çalışarak, yabancı dil bilmediği halde devlet olanak-larından yararlanarak İngilizce öğrendiğini yazan Doğru’ya, işin aslını şu satırlarla açıklıyordu:

Ben 27 yaşında meslektaşlarının gizli oyla yaptıkları seçim sonucu 1961 Kurucu Meclisi’nde Basın Temsilcisi sıfatıyla görev yaptım. Kuru-cu Meclis görevini tamamlayınca mesleğime döndüm. *Ulus* gazete-sinin İstihbarat Şefi iken halen Ankara’da yaşayan meslektaşımız Do-ğın Tanyer’in devletten dışarda bir görev istediğini, kendisine Londra Başkonsolosluğu’nda bir mahalli kâtiplik önerildiğini, ancak onun “Ayda 60 İngiliz Lirasıyla ben geçinemem” diyerek reddettiğini duy-dum. Görev kavalıktan bir gömlek yukarıda bir şeydi. Ben bekârdım. Bu para da öğrencilik koşullarına razı bekâr bir gence yetebilirdi. Talip oldum, Turhan Feyzioğlu merhumun yardımıyla bu görevi aldım. Maksadım üniversite öğrenimimi tamamlamak ve lisan öğrenmekti.

İkisini de yaptım. Bunu yaptığım için acaba senin "Liseyi yeni bitirmişken... Daha bıyıkları bile terlememişken, devlet olanaklarından hem de Londra'da yararlanmaya başlamış, bunu yazmıyor" demeni acaba hak ettim mi?

Öteki yazdıkların; yani hangi patron ne zaman kimden nasıl teşvik almış... SEKA'dan ucuz kâğıt alıp pahaliya nasıl satmış, bunları ben ne bilirim ne de anlarım. Anlasam senin çok iyi bildiğin "tüccar gazeteci" kategorisine girerdim. Ama yazdıklarını okuyunca soruşturdum. Ne bulduğumu söyleyeyim: Benim yaklaşık 40 senedir mensubu olduğum *Hürriyet* gazetesinin eski ve yeni sahiplerinden hiçbiri SEKA'dan ucuz kâğıt alıp başkasına tek gram kâğıt satmamışlar. Aksini iddia edersen, yazmak namus borcundur. Sayın Aydın Doğan'a "Siz Devlet Yatırım Bankası'ndan hiç düşük faizli kredi aldınız mı?" diye sordum. Tek lira almamış. "Ama alıp o krediyi başka bankaya mevduat olarak yatıran ve faiz farkını alan oldu" dedi. Kim olduğunu sorunca "Necati Doğru yakınlarına bakarsa görür" demekle yetindi. Bu durumda öğrenip gerçeği okuyucuya duyurmak galiba sana düşüyor. Umarım öğrenince yiğitliğini gösterir, onu da açıklarsın. Diğer iddialarına gelince... Hani yurtdışından kullanılmış makine getirmeyi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu'ndan yararlanmayı, Vergi İndirimi almayı cürüm gibi göstermeye kalkmışsın ya...

Meğer onlar sadece basın sektörünün değil, tüm öteki sektörlerin örneğin tekstilcilerin, imalatçıların, kısaca şimdi "reel sektör" diyorlar ya hepsinin yararlandığı olanaklarmış. Yani basına özgü hiçbir tarafı yokmuş. Nitekim namus bekçiliği rolüyle gazetecilik yaptığın dönemlerde çalıştığın bütün gazeteler –belki bugünkü gazeten de– eminim bunlardan yararlanmıştır. Şimdi bana, eskiden çalıştığın gazetenin sahibini "Bu olanaklardan nasıl yararlanırsın?" diyerek kaç kere suçladığını söyler misin? Söyleyemezsen böyle çocukça suçlamaların sana yakışmadığını kabul eder misin? Kirmetre dediğin şey her ne ise dikkat et, eline bulaşmasın. Sevgilerimle. Oktay Ekşi.¹²⁰

Necati Doğru bu mektubu 29 Aralık günü yazdığı "Oktay Ekşi Kıvrıyor" başlıklı yazısında ele alıyor ve kendi deyişiyle kibar olmayan bir tarzla yanıtlıyordu:

Oktay Ekşi, gazete patronlarının devletten nasıl emziklendiklerini yazmak yerine beni "namus bekçiliğine soyunmakla" suçlayan, akıl öğretene, azarlayan, görev veren, dosya trampa eden bir cevap verdi.

Tek kelimeyle kıvrıttı.

Oktay Ekşi, "Sevgili Necati..." diye başlayan, "Sen kendi patronunun devletten hangi imkânları aldığını yaz..." diye devam eden ve "dikkatli olmamı..." isteyen uzun bir cevap yazısı gönderdi.

Çok uzun yazı...

Bu köşede aynen yayımlamam ve sonra da kendi cevaplarımı koymam mümkün değil. Köşeye sığmaz. (İsteyen okurlarıma faksla gönderebilirim.)

diyerek Oktay Ekşi'nin mektubunda belirttiği Aydın Doğan'la olan diyalogunu yazıyor ve şunları ilave ediyordu:

Oktay Ekşi tek başına gelmiyor.

Patronu Aydın Doğan'ı da ...

Arkasına alıp geliyor.

Oysa Kirmetre "Gerçeğin tamamını yaz Oktay Ekşi..." diye çağrı yaptığı eleştiri yazısında patron isimleri istememişti. Şu patron, bu patron diye kişilerin peşinde olmamıştı. Dolayısıyla Aydın Doğan adı geçmediği gibi hiçbir ima da yoktu.

Oktay Ekşi, basın patronlarının kullanılmış makine ithal etme avantajını, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan ucuz faizli ve hibe krediler aldıklarını, yüzde 100 vergi muafiyetinden yararlanarak, hela taşları bile İtalya'dan getirilen plazalar diktiklerini kabul ediyor. Fakat "Bu sadece basın patronlarına verilen bir destek değil, diğer sektörlerin patronları da bundan yararlandı... Bu bir cürüm olamaz" diyor ve "Sen Necati Doğru, namus bekçiliği rolüyle gazetecilik yaptığın dönemlerde çalıştığın gazetenin sahibine 'bu olanaklardan nasıl yararlanırsın' diye yazı yazdın mı" diye soruyor. Oktay Ekşi, "Hepimiz dibi kara tencere-leriz. Necati ne kurcalıyorsun?" demeye getiriyor.

Necati Doğru, Ekşi'den farklılığını ve yıllardır basınun devletten beslenmemesi konusunda ısrar ettiğini şu satırlarla anlatıyordu:

Benim dibim kara değil. Ekonomi servisi şefliği yaptığım *Günaydın*, *Güneş*, *Hürriyet* gazetelerinde, ve aynı zamanda "Uysa da Uymasa da" başlığıyla köşe yazıları yazdığım *Milliyet* ve *Sabah* gazetelerinde "Basın devletten beslenirse gebe kalır, bağımsızlığını yitirir" diye ağır yazılar yazdım. Gazete patronlarının banka sahibi olmalarına karşı çıktım, "Gazeteciler gazetecilik, bankacılar bankacılık yapmalı" diye Ankara'yı ve gazete patronları ile genel yayın müdürlerini, başyazarlarını, genel yayın koordinatörlerini uyaran yazılar yazdım. Aynı günlerde Oktay Ekşi, "Gazete patronunun banka sahibi olmasında ne kusur var? Bankadan kazandığı ile gazeteyi destekler, biz de bağımsız yazılar yazalım" diye köşesinde patron destekçiliği yaptı.

Oktay Ekşi kıvırtıyor.

“Devlet olanaklarından hiç yararlanmadım” diyor ve “Liseyi bitirdikten sonra İngilizce öğrenmek, üniversite okumak istiyordum. Londra Başkonsolosluğu’nda dönemin Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu’nun desteğiyle mali kâtiplik buldum...” türü savunma yapıyor.

Başbakan Yardımcısı torpil olmuş.

Lise mezunu Oktay Ekşi, Londra’da devletin başkonsolosluğunda iş bulmuş, yatacak yer, yiyecek yemek bulmuş. Bu devlet desteği değil diyor.

Devletin polisi onu koruyor.

Evin önünde 24 saat...

Polisler nöbet tutuyor.

Evden gazeteye giderken, gazeteden lüks otellerdeki sempozyumlara, fikir teatili brançlara (kahvaltı ve öğlen yemeği dahil kallavi yemekli toplantı) giderken devletin polisleri otomobilinin önünde ve arkasında eskortluk yapıyorlar.

Bu da devlet olanağı değilmiş.

Eğer polisin korumasını kabul etmeseymiş silahlı terörist, irticacılar Uğur Mumcu gibi, Ahmet Taner Kışlalı gibi onu da öldürürlermiş.

Böyle bir mantığa...

Ne denir?

Ferasetinize bırakıyorum.

Ancak söylemesi çok ayıp, fakat yeri gelmişken burada ilk kez açıklıyorum: Terörün çok tırmandığı yıllarda ben de *Milliyet* gazetesinde mafyalığa, pisliğe, din istismarcılarına karşı çok ağır yazılar yazardım. Emniyet Genel Müdürlüğü, “istihbarat aldıklarını, benim de öldürülecek gazeteciler listesinde yer aldığımı, bu yüzden 24 saat polis korumasına alacaklarını” bildirdiler. Polisler geldi, fakat ben her tür vatandaşın da terörle ölme tehlikesi taşıdığı bir dönemde polisle korunmayı egoistlik saydım. İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nün ilgili dairesine “Koruma istemiyorum, bütün sorumluluğu ben kabul ediyorum” diye dilekçe yazdım.

14 yıl geçti...

Hep halkın arasındayım.

Trene, vapura binerim. Tiyatroya, sinemaya, meyhaneye, Oktay Ekşi’nin de çağrıldığı konferanslara, sempozyumlara, kahvaltılı ve brançlı toplantılara giderim.

Kimse beni vurmadı.

Oktay Ekşi kıvırtıyor.

Kıvırtmamalı...

Gazete patronlarının...

Avantalarını da yazmalı.

Oktay Ekşi ağır ithamlarla dolu bu yazıyı, 30 Aralık günü köşesinde küçük bir notla yanıtlamıştı:

"Cumhuriyet gazetesi yazarlarından birine, hakkımda yazdığı yazı nedeniyle yanıt niteliğinde bir mektup gönderdim. Mektubumu, tanınmayacak şekilde parçalara ayırıp seviyesiz bir demagojinin aracı haline getirdi. Böyle birine yanıt vermem söz konusu değil. Ama yazıları merak edenlere duyuruyorum" diyerek faks numarasını veriyor; hakkında yazılanları ve yanıtını isteyenlere iletceğini bildiriyordu.

Ancak Necati Doğru bu küçük nota karşı "Devlet Korumalı, Çok Seviyeli Kırk Yıllık Başyazar!" başlıklı kışkırtıcı bir yazı daha yazıyordu:

Büyük şair Ziya Paşa bir şiirinde; "Haksıza haddini bildirmek, öksüze kaftan giydirmekten yeğdir" diye yazar. Zaten bu "Kirmetre" köşesinin temel felsefesi de; haksızlık yapanları, bilgi kirletenleri, kalemini birilerine vurma ya da birilerini kollamak için kullananları sergilemek, kirliliğin ülkeyi baştan sona sarıp boğmasına karşı çıkmaktır.

Kirmetre tarafsızdır...

Bağımsız, bağlantısızdır...

Egemenden yana değildir...

Acı çekenden yanadır...

Kırk yıllık başyazar Oktay Ekşi'nin basın emekçilerinin 212 sayılı yasadan kaynaklanan bedava belediye otobüsü, belediye tramvayı, şehir hatları vapuruna binmesini "avantacılık" olarak niteleyen yazısı üzerine Kirmetre köşesi harekete geçti. Oktay Ekşi'nin sadece basın emekçilerinin bedava otobüsünü yazdığını, kendisinin bugüne kadar devlet olanaklarından yararlandıklarını yazmadığını, bütün basın patronlarının dünyanın hiçbir ülkesinde görülmeyecek hacimde devlet imkânlarından desteklendiğini yazmadı.

Doğru yazısında; Oktay Ekşi'nin, torpille İngiltere Başkonsolosluğu'nda "mali kâtiplik" yaptığını ve kendisini devletten maaş alan polislerle koruttuğunu tekrarlayarak şunları ilave ediyordu:

Sadece basın emekçisinin bedava şehir otobüsüne binmesini kalemine dolar.

Oktay Ekşi ayrıca...

Basın patronlarının, 1980 öncesinde SEKA'dan ucuz tahsisli kâğıt aldıklarını, bunu karaborsada yüksek fiyata sattıklarını yazmaz.

Oktay Ekşi...

1980 sonrasında ise basın patronlarının Devlet Yatırım Bankası'ndan düşük faizli kredi aldıklarını, bunu özel bankalarda yüksek faize yatırıp aradaki farkı ceplerine indirdiklerini de yazmaz.

Oktay Ekşi...

Basın patronlarının hepsinin 1980 yılından sonra da Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan faizsiz krediler aldıklarını, yüzde 100 vergi muafiyetinden, KDV geri alımlarından yararlandıklarını, kullanılmış makine ithal edebildiklerini de yazmaz.

Oktay Ekşi...

Basın patronlarının banka sahibi olmalarının, basının bağımsızlığını yok edeceğini yazanlara da karşı çıkar. Basın patronunun bankasını savunur.

Kirmetre köşesi bunları dile getirip "Oktay Ekşi, sadece basın emekçilerinin bedava otobüsünü görme, senin devletten sağladığın imkânlarla basın patronlarının sağladığı imkanları da gör" diye eleştiri yaptığı için başyazar, Kirmetre köşesine "Sevyesiz demagoji yapıyorsun, seni muhatap almam" diyerek zeytinyağı gibi üste çıkıyor. Devlet çanağından bugüne kadar korunmuş çok seviyeli, kimin kıvırtmacı, kimin egemenden kimin acı çekenden yana yazılar yazdığını arşivlerden bulacaklar. Bugüne kadar basın patronunun banka sahibi olmasını kalemle destekleyerek medyanın tüccarlaşmasına nasıl omuz verdiğinizi bulup kitap yapacaklar.

Haksız haddini bildirmek...

Kirmetre'nin işidir...

Kirmetre işini seviyeli yapar.

İki yazar arasındaki polemik, Oktay Ekşi'nin köşesinde yayımladığı kısa yaruttan sonra, Necati Doğru'nun yazdığı tek taraflı yazılarla devam etti.

Necati Doğru'nun konuyla ilgili yazdığı son yazısı 3 Ocak 2002 tarihini taşıyordu. "Oktay Ekşi Çok Seviyeli Çıktı!" başlıklı yazıda, Ekşi'nin devletten aldığı milletvekili tazminatı ile asıl avantayı kendisinin aldığını açıklıyordu:

Araştırdım...

Oktay Ekşi çok seviyeli çıktı.

Kendisi Boğaz'daki villasından her gün işine giderken ve gelirken maaşlarını devletin verdiği polislerle korunmakla yetinmiyor. 1997 yılından beri, önce Büyük Millet Meclisi muhasebesinden, sonra da Emekli Sandığı'ndan her ay "milletvekili tazminatı" alıyor.

Ayda 825 milyon lira...

Milletvekili tazminatı...

25 yıl çalışmış işçi emeklisi her ay 150 milyon lira, memur emeklisi 200 milyon lira, en üst maaştan emekli olmuş basın emekçisi 250 milyon lira aylık alıyor. Oktay Ekşi, 1997 yılından beri Meclis'ten hem milletvekili tazminatı alıyor, hem kendisi, eşi ve çocukları hastalanırsa lüks özel hastanelerde tedavi yaptırıp parasını da Meclis'e ödetiyor.

Çünkü kendisi düzeyle...

Halk, Oktay Ekşi'yi...

Milletvekili seçmiş değil...

Askerler 1960'ta darbe yapmışlar. Meclis'i feshetmişler. Yerine Kurucu Meclisi kurmuşlar. Ankara'da, 1961 yılının Ocak ayında Oktay Ekşi, gazete emekçilerinin temsilcisi olarak Kurucu Meclis'e girmiş. Sadece 10 ay Kurucu Meclis üyeliği yapmış.

Milletvekili statüsü kazanmış. Bu yüksek seviyeden ötürü devletten ayda 825 milyon lira maaş alıyor. Nezle olunca da hemen en pahalı özel hastaneye gidip tedavi görüyor, parasını da yine devlete ödetiyor.

Basın emekçileri seviyesiz!

Başyazar Ekşi çok seviyeli!

Hem de Basın Konseyi Başkanı!

Polemige internet medyasından Habertürk de katılıyor ve 7 Ocak 2002'de yazdıkları bir haber ile Necati Doğru'yu şöyle savunuyordu:

Necati Doğru, durduk yerde yazı yazan, hoşluk olsun diye polemik açan bir yazar değil. Okuyucuyu çeksin, dikkatleri harekete geçirsin diye bugüne kadar hiç kimseyle polemik açacak yazılar yazmadı. Sadece gerçeğin tamamı anlaşılсын, doğrular ortaya çıksın diye kalemini kullandı. Dolayısıyla çizgisi değişmiş değil. Necati Doğru, durduk yerde Oktay Ekşi ile ilgili yazı yazmadı.

Haberin devamında Necati Doğru'nun Oktay Ekşi'ye sorduğu sorulara açık yanıtların verilmesi doğrultusunda, haklının haksızın ortaya çıkacağı vurgulanarak, Necati Doğru'nun soruları tek tek sıralanmıştı.

Sorulardan sonra Habertürk'ün sahibi Ufuk Güldemir, Necati Doğru'dan yana tavır alarak şu yorumda bulunuyordu:

Oktay Ekşi, Necati Doğru'nun bu sorularına kendi sütununda cevap vermek yerine Necati Doğru'ya kibirli, üstten bakan, korkutmaya çalışan, şantaj kokan mektup yazıp, kendi köşesinde bilgi kirlilemesi yaptığı yetmiyormuş gibi Necati Doğru'nun köşesini de kirliliğin aleti yapmaya kalkıyor. Necati Doğru da bu ucuz cinlik tuzağına düşmüyor. Oktay Ekşi, Ufuk Güldemir'e de "Ben Necati'ye yazım uzunsa kısaltayım, sen köşene koy... önerisinde bulundum" diye yazarak yalan da söylüyor. Böyle

bir öneri yapmış değil. Ayrıca kısaltayım da koy ne demek. 40 yıllık başyazarsın. Kısa yazmayı beceremiyor musun...Yaz cevabını kısa...Koy kendi köşene... Necati Doğru da cevap versin sana kendi köşesinde... Halk da gerçekleri öğrensin, kim haklı kim haksız karar versin...

Durum özetle budur...

Bu kez olayın seyri değişiyor; polemige *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin yanı sıra Habertürk de katılıyordu. Oktay Ekşi kendisi hakkında yapılan bu yorum üzerine Habertürk'e bir cevap yolluyordu:

Sayın Güldemir,

Habertürk'ün haber sütunlarının konuğu olmam için gayret gösteren arkadaşlarınıza teşekkür ederim. Ancak yayınlarınızda "tarafsızlık" ilkesi gözetilse (örneğin benimle ilgili yayında benim de görüşüm alınsa), sanırım hitap ettiğiniz izleyici/okuyucu kesimine karşı daha doğru olur. Ben yine de arkadaşlarınızın zahmetini azaltmak için *Cumhuriyet* yazarı Necati Doğru'nun benimle ilgili ilk yazısını (26 Aralık 2001) ve benim kendisine gönderdiğim (uzun olduğu için tam yayınlamayacaksan ya sen özetle yahut haber ver ben daha kısa şekilde göndereyim diyen bir notla birlikte kendisine ilettiğim) 27 Aralık tarihli yanıtı bu mesajekinde gönderiyorum.

Necati Doğru, gönderdiğim yanıtı tanınmaz hale getirip demagojiden başka hiçbir niteliği olmayan yanıtlarıyla okuyucuya sundu. Suçlayıcı ifadelerle ortaya attığı konulara (örneğin polis tarafından niçin koruma altına alındım, Londra'daki mahalli kâtiplik görevini hangi nedenle nasıl aldım sorularının yanıtlarına) hiç yanıt vermemişim gibi, beni hayretler içinde bırakan bir yaklaşımla kullandı. Tabii böyle bir kişiyi artık muhatap almadım, almayacağım da. Çünkü muhatabınızın önce "kabil-i hitap" olması lazım. En iyi dileklerle. Oktay Ekşi

Bu mektuplaşmalarla polemğin boyutları genişliyor, Ufuk Güldemir de Oktay Ekşi'ye karşı cevap yazıyordu.

Ancak Ufuk Güldemir'in yanıtında, Habertürk'ün bir süre önce gerçekleştirilen kapatılma olayında Basın Konseyi'ne başvurulmasına karşın herhangi bir işlem yapılmamasının misillemesi olarak, Ekşi-Doğru çatışmasında Doğru'dan yana tavır alındığının emareleri vardı.

Oktay Ekşi ve Necati Doğru arasında yaşananlar, kısa bir süre sonra gazeteler arasındaki iyi diyalogun kesilmesine neden olacak ve yeni polemiklere kapı açacaktı.

Ve bunun ilk işareti, *Hürriyet*'in Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün 12 Ocak 2002 günlü yazısında veriliyordu. Yazısına "Yunus Nadi besleme gazeteci miydi?" başlığını atan Özkök, Necati Doğru'nun özellikle patronlar konusunda yazdıklarına nazire olarak şu satırları kaleme alıyordu:

Şu cümleye, İsmet İnönü'nün defterlerinde rastladım. "Yunus Nadi Bey ile mülâkat. Ona bin lira yardım." "Defterler", İnönü'nün 1919 ile 1973 yılları arasında ajandalarına yazdığı notlardan oluşuyor. İnönü bu ajandalara, günlük işlerini, görüştüğü kişileri yazmış.

Bu defterler Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlandı. İşte yukarıdaki cümleye bu kitabın 63'üncü sayfasında rastladım. Tarih 13 Ağustos 1924, Çarşamba... Olayın iki aktöründen biri İsmet İnönü. Dönemin başbakanı. Öteki Yunus Nadi. "Cumhuriyet" gazetesinin kurucusu ve sahibi. Şimdi bugün Ecevit veya Yılmaz'ın notlarında bir gazete sahibine para verdiğini okusak ne düşünüyoruz? Herhalde iyi şeyler değil. Öyleyse Yunus Nadi için de aynı şeyleri düşünecek miyiz? Yani Cumhuriyet'in "Besleme bir gazete" olduğuna mı inanacağız? İnönü'nün notunu okuduğunuz zaman aklınıza hemen şu geliyor. Yunus Nadi, Cumhuriyet gazetesi için bir mülâkat yapmış, karşılığında da bin lira almış. Hayır. Bir kere orada yazılı "mülâkat" ifadesi, röportaj değil, "görüşme" anlamında. "Cumhuriyet" 6 Mayıs 1924'te kuruldu. Demek ki bu görüşme kuruluşundan 3 ay kadar sonra yapılmış.

Belli ki, hükümetten gazeteye bir yardım alınıyor. Olayı, o günün şartları içinde değerlendirmek gerekiyor. İstanbul'da yayınlanan bir gazete, Kurtuluş Savaşı için Anadolu'ya geçiyor. Sonradan "Cumhuriyet" adını alıp yayına devam ediyor. Cumhuriyet'in ilk yılları. Bu basının yaşatılması gerekiyor. O nedenle Başbakan'ın o günün şartları içinde bu yardımı yapması son derece normal.

Cumhuriyet'in kuruluşundaki devlet yardımını ön plana çıkararak yazıya giren Özkök'ün niyeti, kredi ve teşvik konularında duyarlı olan rakibine daha ilk hamlede geçmişini hatırlatarak, onu saf dışı bırakmaktır:

Bu olayı, şundan yazıyorum. Türkiye'de bazı kavramlar ve müesseseler hoyratça zedeleniyor. Günün şartlarına göre normal ve kanuni olan işlemler bile birer suç haline getiriliyor. Mesela "teşvik" ve "kredi" konuları. Teşvik, dünyanın bütün ülkelerinde sanayicilere, ihracatçılara veya başka sektörlerle sağlanan kolaylıklardır. Bunun iki amacı vardır. O sanayinin gelişmesini sağlamak ve öteki ülkelerle rekabet edebilir hale gelmesine yardımcı olmak. Ama gelgelelim, 1990'lı yıllarda bazı siyasetçiler, "teşvik" konusunu neredeyse bir suç haline getirdiler.

Teşvik alan şirketleri "hortumcu" gibi gösterdiler. Aynı şekilde "kredi" konusu... Kredi, bankaların sattığı temel üründür. Yani bir fırıncı nasıl ekmek satıyorsa, bankalar da para satar ve buna "kredi" denir. Türkiye'de kredi vermek ve almak da kamuoyunun gözünde suç olmasa bile "ayıp" haline indirgendir. Türkiye, bunun acısını çekiyor. Mesela

Doğan Grubu'nun Adapazarı'nda yaptırmak istediği karton fabrikası, işte bu menfi zihniyetin kurbanı oldu. Güney Kore'den çok elverişli şartlarda bulunmuş bir kredi geri verildi. Grubun kendi parasıyla satın aldığı arsanın üzerine kurulacak olan fabrika yapılamadı. Neden mi, çünkü şevkimiz kınıldı. Makineleri getirtmek için kanunun bize verdiği teşvik hakkını kullanmaya kalktığımız için neredeyse hırsız ilan edilecektik. Telefon konuşmalarımız çıfıtçı pazanına döküldü.

Ben de kendi payıma düşeni aldım ve "İş takipçisi gazeteci" oldum. O fabrika yapılsaydı, bugün 1.200 insan çalışıyor olacaktı. Patronumun şevki kınıldı ama benimki kınılmadı. Bugün yine aynı şeyi söylüyorum. Kanunlar çerçevesinde bu ülke ekonomisine katkıda bulunacak, yeni iş sahaları açacak herkesin işini gönülden takip etmeye hazırım.

Ertuğrul Özkök'ün bu yazısına *Cumhuriyet*'ten bir yanıt gelmedi ama, iki gazetenin arasındaki iplerin iyiden iyiye kopmasına neden oldu.

Hürriyet Gazetesi ve İlhan Selçuk Haberleri

Oktay Ekşi ile Necati Doğru arasındaki polemik, daha önceki yıllarda iyi ilişkiler içinde olan, hatta *Cumhuriyet*'in reklamlarının *Hürriyet* tarafından toplanmasına varıncaya kadar geliştirilen birlikteliğe son noktayı koymuştu.

2001'in sonunda başlayan bu polemikğin getirdiği gerginlik, yeni yılda devam etmiş, Şubat ayında *Hürriyet* gazetesinin İlhan Selçuk'la ilgili yaptığı üç haberle doruğa tırmanmıştı.

Hürriyet'in yaptığı ilk haber, Halit Refiğ'in TRT için hazırladığı "Yorgun Savaşçı" filminin İlhan Selçuk'un ihbarı üzerine yakıldığına dairdi. Ünlü film yönetmeni Halit Refiğ yazdığı kitabında, 12 Eylül askeri rejim döneminde yakılan "Yorgun Savaşçı" filminin, İlhan Selçuk tarafından ihbar edildiğini iddia ediyor ve *Hürriyet* gazetesi de bunu birinci sayfa haberi olarak veriyordu.

Birkaç gün sonra yine *Hürriyet*'te, İlhan Selçuk'un solda oluşturulacak yeni bir partinin lideri olacağı duyuruluyordu.

Cumhuriyet gazetesinden Hikmet Çetinkaya, Oral Çalışlar ve Günay Çapan'ın Ankara'ya yaptıkları bir gezi sırasında Murat Karayalçın'ı ziyaret etmeleriyle "Solda İlhan Abi Formülü"nü ortaya atıldığı iddia edilmektedir.

Hürriyet gazetesinde ortaya atılan bu iddia, daha sonra *Sabah* ve *Milliyet* gazetesi ile birlikte bütün ulusal basında ve internet medyasında gündemin başköşesine oturmuştu. *Milliyet* gazetesinden Derya Sazak, 19 Şubat 2002 günü konuyla ilgili şu yorumda bulunuyordu:

Yeni oluşumcular, Erdal İnönü'nün boşluğunu İlhan Selçuk'la doldurma düşüncesini ne ölçüde hayata geçirebilecek? Siyasi kulisler gün boyunca Şaban Sevinç'in *Hürriyet*'te yer alan haberiyle çalkalandı, "Sol-da İlhan Abi" formülünün başarı şansı tartışıldı. İlhan Selçuk'un *Cumhuriyet* gazetesiyle özdeşleşmiş saygın ismi ve 1960'lardan bu yana sol düşüncüyü çizgi kırıklığına uğratmadan 2000'li yıllara taşımaktaki ödünsüz, usta kişiliği, elbette yeni oluşumcular açısından heyecan verici bulunuyor. Selçuk, İnönü çekildikten sonra aranan "birleştirici" isim olabilir. Nitekim, *Sabah*'taki köşesinde Mehmet Tezkan da bir süre önce bu öneriyi gündeme getirmişti.

İlhan Selçuk adının yeniden güncelleşmesi ise *Cumhuriyet*'ten Hikmet Çetinkaya, Oral Çalışlar ve Günay Çapan'ın Ankara'ya geçen hafta yaptıkları bir gezi sırasında Murat Karayalçın'ı ziyaret nedeniyle oldu. İlhan Selçuk o görüşmede bulunmamış.

Ancak Karayalçın'la sohbet sırasında Selçuk adı açılınca Murat Bey, "Önemli olan tek parti çatısı altında buluşmak, bunu sağlayacak saygın bir isme evet demeye hazırım. Eğer İlhan Selçuk üzerinde anlaşma olursa oturur konuşuruz" diyor. Benzer bir yaklaşımı Fikri Sağlar da, DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi'ye ifade ediyor. Dün Süleyman Çelebi ile konuştum. İlhan Selçuk'la görüştüğünü ancak yeni oluşum ya da parti liderliği konusunda nabız yoklamanın söz konusu olmadığını söyledi.

Çelebi kişisel görüşünü "Ben İlhan Bey'in siyasete gireceği şeklinde bir izlenim almadım" diye açıkladı. *Cumhuriyet* cephesinden gelen bilgiler de benzer yöneydi. İlhan Selçuk'la ilgili yorumlar daha çok 'wishfull thinking' denebilecek, olması gerekenin dışı vurulduğu, "iyi niyetli" yakıştırmalardı. Ankara dönüşünde altı saatlik yolculuk boyunca Oral Çalışlar, parti başkanlığı konusunda tek kelime edilmediğini söyledi. İlhan Selçuk'un böyle bir düşüncesi yoktu!

... "İlhan Abi formülü" iyi niyetle ortaya atılmış olsa da bu zor denkleme çözme yetmez!

İnternet medyasından Habertürk'ün 18 Şubat günü konuyla ilgili yorumunda İlhan Selçuk'un sola kesinlikle lider olmayacağına dair, eski *Cumhuriyetçi* Hakan Aygün tarafından yapılmış bir analiz dikkati çekiyordu. Analizde; İlhan Selçuk'un kamuoyundaki bilinen görüntüsünün aksine farklı bir portresi çizilmişti:

Bire karşı on koyuyorum. İlhan Selçuk soldaki yeni oluşumun liderliğini kabul etmeyecek. Çünkü İlhan Selçuk ne yaparsa "gizli" yapar... *Cumhuriyet* gazetesinin "gizli" genel yayın yönetmenidir. Yıllarca solu

"gizlice" yönetmeye çalışmıştır. Hep "gizli" yönetmeyi sever, asla açığa çıkmayı, aleniyeti sevmez. İlhan Selçuk'un geçmişine bakarsak, gelecekte vereceği kararları anlamak da kolaylaşır...

diyordu Hakan Aygün. Ve ona göre "gizli yöneticilik" sanatını çok iyi bilen İlhan Selçuk, saklanmaya devam edecekti:

İlhan Selçuk, hiçbir zaman kontrol edemediği bir gücü sevmez. Ama hep gizliden kontrol etmeyi sever. *Cumhuriyet* gazetesinin yıllardır "gizli" genel yayın yönetmenidir. Ama asla aleni genel yayın yönetmeni olmak istememiştir. *Cumhuriyet*'in son 40 yıldaki bütün genel yayın yönetmenleri İlhan Selçuk'a bağlı çalışmışlardır. Bu kontrolden kurtulmak isteyen Hasan Cemal ekibi de gazeteden anında tasfiye edilmiştir.

İlhan Selçuk, Türk solunu da, etkili bir sol entelektüel olarak hep "gizli gizli" yönetmiştir. Çetin Altan'lar, Mümtaz Soysal'lar solun efsaneleri olmalarına karşın İlhan Selçuk yüzünden *Cumhuriyet* gazetesinin kapısından içeri girememişlerdir. Çünkü Selçuk, onları rakip görüp, sevmemiştir.

İlhan Selçuk sol medyayı da "gizlice" yönetmekle kalmayıp, Türk ordusunu bile Madanoğlu eliyle "gizlice" yönetmeye kalkışmıştır. Ancak, Türkiye'yi "gizlice" yönetmek için TSK'ya "gizli komutanlık" yapma isteği yarım kalmıştır.

İlhan Selçuk, kontrol edemediği Ecevit ve kontrol edemediği Baykal'ı da hiç sevmemiştir. Özellikle 12 Eylül sonrasında yönetemediği bu iki isme karşı etkili olabilmek için yine "gizli parmağı"nu Türk solunun içine atmış, Erdal İnönü'lü SHP'nin oluşumunu bizzat örgütlemiştir.

"Gizli" genel başkanlığını da *Cumhuriyet* gazetesinin editöryal politikasına yansıtmıştır. Erdal İnönü'lü dönemlerde, "gizli genel başkanı" olduğu SHP'yi öne çıkarırken, Ecevit ve Baykal'a acımasız bir sansür uygulamıştır.

Ancak *Cumhuriyet* gazetesi ve SHP'nin eş zamanlı çöküşleriyle birlikte, İlhan Selçuk'a solda yönetebileceği alan kalmamıştır. Bugün İlhan Selçuk ve *Cumhuriyet* gazetesi, bir boşluk yaşamaktadır. Çünkü Türk solunu yönetememektedir. İşte bu yüzden İlhan Selçuk "gizliden" yönetebileceği yeni bir sol için devrededir.

İlhan Selçuk'un hareketlendirdiği isimler, liderlik kavgasına tutuşunca İlhan Selçuk'a teklif götürmüşlerdir. Bu teklifin meali şudur:

"Şimdiye kadar bizi hep gizliden yönettin, gel şimdi açığa çık, açık açık yönet."

Bu doğru bir tekliftir. Ancak İlhan Selçuk, bu teklife "Hayır" diyecektir. Çünkü, "gizlenmeyi" sevmektedir. Ama yine de "Ben size des-

tek olurum" diyerek, küçük bile olsa kendi yönetebileceği yeni bir sol hareketi teşvik etmeyi sürdürecektir.

Çünkü sevgili İlhan ağabeyimiz, "gizliden" yönetmeden duramaz... Şeffaflıktan fazla hoşlanmaz...

Cumhuriyet en acımasız eleştirileri kendi içinden çıkanlardan alıyordu. Bu kez de kural değişmemiş; Hakan Aygün eski gazetesini ve İlhan Selçuk'u yerden yere vurmuştu.

Bütün bu tartışmalara mizahi yönden yaklaşan Hakkı Devrim ise *Radikal* gazetesinden İlhan Selçuk'a "*Cumhuriyet* taifesi senden kurtulmanın en zarif yoludur diye öne sürmüş olmasınlar bu teklifi?" diye sesleniyordu.

Kendisiyle ilgili bu yorumlar yapılırken 21 Şubat 2002'deki yazısında İlhan Selçuk "Parti Lideri Olayım mı?.." sorusuyla hakkında çıkan haberleri şöyle yanıtlamaktaydı:

Hemen söyleyeyim ki ben henüz aklıma peynir ekmekle yemiş değilim...

Politikaya ne hevesim var, ne de niyetim!.. Geçmişte üç kez milletvekiliği önerildi, 'hayır' dedim; hele bir parti genel başkanında olması gereken ne kadar marifet varsa, bende olmadığını bilirim; rüyamda bile kendimi parti lideri görsem, yadırganım; kravat takıp, lacileri giyip önemli adam pozunda törenlere katılmak, kafasındaki tilkilerin kuyrukları birbirine değmesin diye çırpınmak bana göre değil! Ancak dışardan bu bilinmez; bizim *Cumhuriyet*'teki hayatımızla ne medyanın bir yakınlığı var, ne politikanın; ayrı dünyalarda yaşıyoruz...

Birisi kalkıp bana 'Sayın genel başkanım' dese, küfrediyor gibi gelir...

Parti lideri olmak ne demek yahu?..

Adam olalım, adam!..

Yazısını bir mesajla bitiren İlhan Selçuk "Bana sorarsınız, bu zamanda birleşme, yalnız solda gerçekleşirse yetmez, sağdaki ve soldaki ulusalcı kesimler arasında dayanışma da gerekli!.. Bu yolda, lider olarak değil, nefer olarak seferberliğe hazırım" diyordu.

Hakkında çıkan bu haberler İlhan Selçuk'un huzurunu kaçırmıştı. Buna rağmen yine de sakinliğini koruyor, esprili bir şekilde köşesinden yanıt veriyordu. Ta ki, İlhan Selçuk ile MHP lideri ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli görüşmesinin *Hürriyet* gazetesi tarafından kamuoyuna "MHP ile Kuvayı Milliye ittifak kuruyor" şeklinde yansıtılmasına kadar...

Bu haber üzerine sabrı taşan İlhan Selçuk artık isyan etmişti. 27 Şubat 2002 günlü *Cumhuriyet*'in birinci sayfa manşeti "*Hürriyet* bunu neden yapıyor?" du.

Haberde İlhan Selçuk, "Nice gazeteci, yayın yönetmeni, köşe yazarı, yorumcu, başbakan yardımcısıyla buluşur, konuşur, telefonlaşır; tek sütun haber bile olmaz, çünkü doğaldır, üstelik politikacılar 'yazmamak kaydıyla' gazeteciye sır da verirler, 'adları gizli tutulmak üzere' yorum yaparlar... Doğaldır bu!.. Peki ben konuşunca neden kıyamet kopuyor?.." diye soruyordu. Ve hakkında yayımlanan haberlerin hiçbirinin doğru olmadığını söyleyerek, kendi sütununda da "Akıl Akıl Medyaya Takıl..." başlıklı yazısında MHP lideri ile *Cumhuriyet* gazetesinin imtiyaz sahibi olarak buluşma nedenini açıklıyordu:

21'inci yüzyıla girdik, dünya baş döndürücü bir hızla değişiyor, insanlık nereden nereye geldi?..

Çelişkiler yumağı çözülüyor...

MHP de bu değişimin içinde yaşıyor, daha önce bu köşede birkaç kez vurguladığım bir gerçeğin altını bir kez daha çizmekte yarar var. 1991'den önce MHP'nin itici gücünü oluşturan konular nelerdi:

Komünizm düşmanlığı...

Türk-İslam sentezi...

Esir Türkler...

1991 dönüm noktası oldu, Sovyetler yıkıldı, "Komünizm tehlikesi" kalmadı, Orta Asya'da, daha başka deyişle "Turan"da bağımsız Türk devletleri kuruldu, 28 Şubat'ta asker irticaya kesin vaziyet alınca "dinci partiyle dayanışma" gündemden çıktı.

MHP'nin sorunu bu!..

Ya *Cumhuriyet*?

Cumhuriyet bir aile şirketi idi, 1991'de Nadir Nadi'nin hayata gözlemini kapamasından sonra çalışanlar devreye girdiler, ailenin katkısıyla bir vakıf oluşturuldu, on yıldan beri medya yozlaşmasının içinde kimliğini ve saygınlığını koruyan gazetede Berin Nadi'nin ölümünden sonra arkadaşlar, imtiyaz sahipliğini "*Cumhuriyet Vakfı*" adına görev olarak bana verdiler.

Elbirliğiyle amacımız neydi?..

Cumhuriyet bize emanetti, temelde kamunundu, geleceğe dönük bir tasarımla halka açılacaktı.

İmtiyaz sahibi seçilince bu durumu anlatmak üzere Ankara'ya gitmem kararlaştırıldı; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başbakan Yardımcısı ve kimi bakana yaşanan gerçeği aktardım; *Cumhuriyet*'in tek bağımsız gazete olduğunu, vakıf yapısında bulunduğunu dile getirdim.

Sayın Devlet Bahçeli ile de bu gerekçenin kapsamında buluştuk...

Konuştuk...

Ama o da ne?..

Dün bir de baktım ki bir ay içinde üçüncü kez *Hürriyet* gazetesinin manşetine haber olmuşum...

Ne diyorlar:

"Başkente ilginç bir buluşma."

"Ankara sürpriz bir randevuyla çalkalanıyor."

"Avrupa Birliği sürecinde yeni bir Kuvayı Milliye ittifakı doğuyor."

Vay canına!..

İlhan Selçuk yapılan bu haberlerden çok yıpratıldığını düşünüyor ve *Hürriyet*'e kınıklığını bildiriyordu:

Hürriyet gazetesine kınırım...

Bir ayda üç kez manşet oldum...

Birincisinde "ihbarcı" dediler..

İkincisinde "parti lideri oluyor" dediler..

Üçüncüsünde "MHP ile Kuvayı Milliye ittifakı kuruyor" dediler..

Üçü de doğru değil!..

Dostlarım var *Hürriyet*'te, neden bunu yapıyorlar, anlamıyorum..

Ama kızmaya başladım, kafamı attıracaklar, bu gidişle aklımı peynir ekmekle yiyip 'sola lider' olur muyum, dersiniz?

Bir de Sayın Devlet Bahçeli ile Kuvayı Milliye'yi yeniden kurduk mu, tamam!..

Ecevit'in yerine başbakan olur muyum?.."

İlhan Selçuk'un bu serzenişini üzerine *Hürriyet*'ten Tufan Türeñç 28 Şubat günü devreye giriyor ve kullanılan üç haberin de doğru ve önemli birer haber olduğunu belirtiyordu: "Bu haberlerin kullanılması İlhan Selçuk'u neden kırıyor, bunu anlayamıyorum. Eğer işimiz gazetecilikse, üç haber de tartışmasız birinci sayfalıktır. Bunda art niyet aramak, gazetecilik adına büyük bir haksızlık olur. Sanırım bunu İlhan Selçuk da kabul eder" diyerek yazısını bitiriyordu.

Sabah gazetesi de İlhan Selçuk'un yazısını "*Hürriyet*'e Kınırım" manşetiyle birinci sayfadan haberleştirmekte ve iki gazete arasında başlayan yangını adeta körüklemekteydi.

Bunun üzerine *Hürriyet*'ten Fatih Altaylı; İlhan Selçuk'u en çok kızdıran, sola lider olmasıyla ilgili haberin günler öncesinden *Sabah*'ta Mehmet Tezkan'ın köşesinde yazıldığını, ancak *Sabah* gazetesinin bunu görmezden gelen tavrını ve İlhan Selçuk'un haberlerin yanlış olduğunu söylemesini eleştiriyordu.

Bu arada *Cumhuriyet*'in eski Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin, 28 Şubat'ta *Sabah* gazetesinde yazdığı "AB'ye karşı 'milliyetçi' cephe" yazı-

sında; İlhan Selçuk ve Devlet Bahçeli'nin görüşmesini "tarihi" bir buluşma olarak değerlendiriyor ve MHP ile *Cumhuriyet* gazetesi arasındaki ilişkinin tarihini kısaca şöyle özetliyordu:

"1960'larda Türkiye'de sol hareket yükselme sürecine girerken, önce CKMP'yi Osman Bölükbaşı'nın elinden alan ve MHP yapan radikal milliyetçiler, Ülkü Ocakları'nı kurarak "komünizme karşı" vurucu bir güç örgütlediler. Ülkücü hareket her türlü "komünizm" ile, her türlü yolla "mücadele" ederken hedeflerinden birisi de, o dönemde sol düşüncelerin önemli platformu olarak görülen *Cumhuriyet* gazetesiydi. 1968'de "şiddet" başladı ve kısa aralıklarla 1980 askeri müdahalesine kadar tırmanarak devam etti.

"Komünizmin kafasını ezmek" için örgütlenmiş olan Ülkücüler; elinde, cebinde *Cumhuriyet* gazetesi gördükleri insanların "kafalarını" da somut olarak ezdiler. Bu dönemde Türkiye'nin her yerinde binlerce insan sadece *Cumhuriyet* gazetesi okuduğu için saldırıya uğradı. *Cumhuriyet* gazetesi sürekli olarak tehdit alıyordu, bir kez de bir ülkücü grubun fiili saldırısına uğradı ve o dönemde *Cumhuriyet* yayın yönetmeni olan Oktay Kurtböke kendini güçlkle korudu. O günler çok geride kalmıştır ve sonunda o dönemde de *Cumhuriyet*'in en önemli ismi ve solun saygın "gizli" liderlerinden biri olarak görülen İlhan Selçuk ile, yine o dönemde Ülkücüler örgütleyen ve yönetenler bir araya gelmiştir. Sankaya'nın haberine göre, iki "taraf" da birbirlerinin tahminlerinden fazla "ortak görüş" sahibi olduklarını keşfetmişlerdir. MHP'liler şöyle demişler: "İlhan Selçuk ile ağırlıklı olarak AB konuştuk. Bizimle aynı düşünüyor. En küçük bir görüş ayrılığımız yok. Aramızda ittifak oluştu." İlhan Selçuk da şöyle demiş: "Onların İlhan Selçuk gibi düşünmeye başladığını gördüm."

Bundan anlaşılıyor ki, genel olarak "milliyetçilik", özel olarak da AB konusunda MHP yönetimi ile İlhan Selçuk aynı görüştedirler."

Okay Gönensin, İlhan Selçuk'un "Akıl Akıl Medyaya Takıl..." başlıklı yazısında MHP'nin siyasi gelişimini özetlediğini, buna göre de MHP'nin "sakıncalı" taraflarının ortadan kalkarak, geriye "İlhan Selçuk'la görüş birliği" sağlayacak bir "milliyetçilik" kaldığını belirtiyordu:

Böylece yeni bir Milliyetçi Cephe'nin "fikri" temelleri atılmış olmaktadır. Bu cephenin bir tek varlık nedeni olabilir: Türkiye'nin AB'ye girmesini Türkiye'nin "çok milliyetçi" ve Batı'dan kopmuş, evrensel demokrasi ilkelerini boş vermiş bir Ortadoğu ülkesi olarak kalmasını sağlamak. Bu cephenin siyasi örgütü şimdilik (İlhan Selçuk'un özlediği yeni birleşmelere kadar) MHP, fikri ve entelektüel platformu

Cumhuriyet gazetesinin ikinci sayfası, militan gücü de (şimdilik) eski Maocu yeni "Kuvayı Milliye"ci İşçi Partisi olarak görünmektedir. 1980 öncesinde Demirel, sosyal demokrat Ecevit'e karşı Türkeş'in MHP'si ve Erbakan'ın MSP'si ile iki kez Milliyetçi Cephe hükümetleri kurmuştu. Bu kez Avrupa'ya karşı "Üçüncü Milliyetçi Cephe"yi oluşturmak İlhan Selçuk-Devlet Bahçeli-Doğu Perinçek üçlüsünün kismet-i oldu.

Bu yazı ve yorumlara tepki gecikmiyor; Hikmet Çetinkaya "Baykuşlara Göz Açtırmayacağız", Necati Doğru da "İlhan Selçuk'a neden vuruyorlar?" başlıklı yazılarıyla medyaya veryansın ediyordu.

Çıkan haberler ve yorumlar üzerine İlhan Selçuk "günün adamı" haline gelmişti. Hemen her gazetede onunla ilgili bir haber ya da yoruma rastlamak mümkündü.

Hatta Habertürk adlı internet sitesinde "MHP lideri Devlet Bahçeli ile *Cumhuriyet* gazetesinin imtiyaz sahibi İlhan Selçuk, AB'ye giriş sürecinde "Kuvayı Milliye İttifakı" oluşturdu. Her iki taraf da, "Ulusalçılık" noktasında buluştu. Sizce MHP ve Devlet Bahçeli mi, yoksa İlhan Selçuk ve *Cumhuriyet* gazetesi mi daha solda?" diye anket bile yapılmıştı.

Sabah gazetesinden Yavuz Donat da İlhan Selçuk'la yaptığı telefon görüşmesini yayımlayarak, İlhan Selçuk'un "Birbirimizle kavga etmeyelim. Kavga başka yerde. Avrupa bizimle ilgili soykırım kararı alıyor... Şimdi ulusal dayanışmaya ihtiyacımız yok mu? Herkes kol kola girip, bunun kavgasını versin" mesajını köşesine taşıyordu.

Diğer taraftan farklı bir yorum da Dördüncü Kuvvet Medya adlı internet sitesinde yer almaktaydı. Prof. Dr. Veysel Batmaz, genel kabul gören "Kuvayı Milliye İttifakı"nın aksine İlhan Selçuk'un Ankara'ya MHP ile milli kuvvet birlikteliği oluşturmak için değil, Gürbüz Çapan'ı hapisten kurtarmak için gittiğini iddia ediyordu. *Hürriyet* gazetesinin bu konudaki tutumunun ise Gürbüz Çapan ile *Hürriyet*'in Hadımköy'deki binası için yaşanan çatışmalarla ilgisi olabileceği imasında bulunuyordu.

Olayın yankıları gün geçtikçe genişlemiş; Habertürk televizyonunun "Basın Kulübü" programına katılan Murat Karayalçın'ın İlhan Selçuk'la ilgili açıklamaları, tarihin garip bir cilvesiyle İlhan Selçuk'un yazarlık hayatının kırılna noktası olan 12 Mart'ın yıldönümüne denk gelerek, yine sözlü ve yazılı basın Selçuk'tan söz etmesine yol açmıştı.

Zaman gazetesinden Tamer Korkmaz 13 Mart'taki yazısında, 12 Mart'la İlhan Selçuk bağlantısını ve medyadaki tartışmaları köşesinde şöyle değerlendiriyordu:

Atölyeci'ye teşekkür borçluyuz!

Dün 12 Mart Muhtırası'nın yıldönümüydü. İki gazetede birden İlhan Selçuk'la ilgili haberi görünce sabah sabah "Hayrola, yine ne oldu?" dediğimi hatırlıyorum! Endişeye mahal bir durum yoktu: *Hürriyet* ve *Sabah*, Habertürk televizyonunun 'Basın Kulübü' programına katılan Murat Karayalçın'ın, İlhan Selçuk'la ilgili açıklamasını duyuruyorlardı okuyucularına... Bu toprakların gördüğü 'en büyük atölyeci' Murat Karayalçın, "İlhan Selçuk yeni sol oluşumun başına geçsin!" şeklindeki önerinin, kendisine "Başta Hikmet Çetinkaya olmak üzere *Cumhuriyet* yazarları tarafından yapıldığını" açıklayarak, siyasi tarihimizin doğru yazılmasına önemli bir katkıda bulunuyordu... Karayalçın, "*Cumhuriyet* yazarları, bana İlhan Bey'in adı üzerinde bir mutabakat sağlanırsa kabul edip etmeyeceğimi sordular. Ben de 'herkes mutabık kalırsa ben de kabul ederim' dedim. Sanırım, sonradan o mutabakat sağlanamadı" diyordu.

Karayalçın, *Cumhuriyet* yazarlarının 'teklif'in haber yapılmasına gösterdiği sert tepkileri de anlayamamıştı! Oysa, bütün olan biteni alt alta yazdığımızda, hadiseyi anlamamak pek mümkün görünmüyordu! Murat Bey, aslında sadece siyasi tarihimizin değil medya tarihimizin doğru yazılmasına da -farkında veya değil- önemli bir katkıda bulunuyordu, Habertürk televizyonuna konuşarak... Anlaşılan o ki, 'bazı *Cumhuriyet* yazarları' İlhan Abilerini 'sewabına' yeni sol oluşumun başına teklif ederek, gazetelerini onun "tartışmasız egemenliğinden kurtarma" teşebbüsünde bulunmuşlardı! Eh, bu haberin basında yer aldığı tarihin '12 Mart' olması da ayrıca muzip bir rastlantı sayılmalıydı. Öyle ya, 9 Mart'çı İlhan Bey'in unutulmaz kaybediş yıldönümüydü 12 Mart!

Ne var ki İlhan Selçuk, "solu kurtarma" hikâyesinin üzerine atlamadı; gazetesinin tek hâkimi olmayı sürdürüyor...

Tamer Korkmaz yazısını ilginç bir benzetme ile sürdürüyor ve şunları söylüyordu:

'Karayalçın'a teklif götürmedik' diyerek işin içinden sıyrılmaya çalışan *Cumhuriyet* yazarı da dahil olmak üzere cümle âlem bilmeli ki; Cast-ro Küba'yı, İlhan Selçuk da *Cumhuriyet* gazetesini bırakmaz! Onlar, 'büyük ikramiye teklif eden' darbe teşebbüslerini bile hayatta yutmazlar.

Diğer taraftan İlhan Selçuk ki, Cemal Paşa'nın torunu Hasan Cemal'e bundan on bir yıl önce gazetesini kaptırmamış bir 'nevi şahsına münhasır patron'dur; 12 Mart yenilgisi ve onca tecrübeden sonra, 'sevimli' bir dolduruşa gelerek kendi evlatlarına mı paçayı kaptıracak?

Genç Kalemler Cumhuriyet'te

Üniversitelerin öğretime başlamasıyla 2001 güzünde yeni bir girişimde bulunan *Cumhuriyet*, genç kalemlere sayfalarını açıyordu.

"Ürünlerini yayımlayamayan genç kalemler... *Cumhuriyet* size öğüt değil, sayfalarında yer veriyor! Gönderin ürünlerinizi, *Cumhuriyet*'te yayımlansın... Adınızı bütün ülke öğretilsin! Gönderdiğiniz şiir, öykü, deneme ve eleştirileriniz bir kurul tarafından değerlendirilecek, beğenilenler *Cumhuriyet*'te yayımlanacak. Şiirleriniz kültür sayfamızda, öyküleriniz *Pazar Dergi*'de, deneme ve eleştirileriniz *Kitap* dergimizde...

Haydi genç kalemler, *Cumhuriyet*'e ürünlerinizi bekliyoruz" çağrısı gençlere hem kendilerini kanıtlama olanağı vererek motive etme, hem de yeni genç okurlara ulaşabilme amacını taşıyordu.

Ancak *Cumhuriyet* bu girişimde, umulan tirajı ve hedef kitleyi yakalayamıyor ve 2002'de genç kalemlerin şiirleri satır aralarından kayboluyordu.

Bir Sivil Toplum Oluşumu: CUMOK

30 Kasım 1995'te, Deniz Som'un hazırladığı "Vaziyet" köşesinde şöyle bir ilan yayımlanıyordu:

Derli toplu, yüksek tahsil görmüş, varlıklıca, 60 yaş civarında, Kadıköy tarafında oturan bir aile; *Cumhuriyet* gazetesi okuyan, gazetelerden hiç kupon kesmemiş, dine saygılı ama dincilerden nefret eden, akşamları içkisini yudumlamayı seven, hangi yaştan olursa olsun aileler veya kişilerle dostluk ve ahbaplık kurmak istemektedir.

Arzu eden şartlara uygun vatandaşların önümüzdeki Pazar Fenerbahçe'deki Camlı Köşk'te kerahat vakti kapıdan girişte sağda üzerinde *Cumhuriyet* gazetesi olan masada bizlerle buluşmaları rica olunur. Bu buluşma belki Kupon Kesmeyenler Derneği'nin de çekirdeğini oluşturabilir.

Hâmiş: Bir dost bulamadım, gün akşam oldu.

Erol Geyran, kendi gibi düşünen insanlarla yalnızlığını paylaşmak adına verdiği bu ilanın, *Cumhuriyet* okuyucularının örgütlendiği sivil bir oluşuma zemin olacağını hiç tahmin etmemişti.

Beklenenden fazla kişinin bir araya gelmesi ve buluşmaların düzenli toplantılar haline dönüşmesiyle birlikte, diğer illerden hatta yurtdışından da buna benzer çağrılar gelmeye ve toplantılar yapılmaya başlandı.

Soldan sağa: Orhan Erinc, Berin Nadi, İlhan Selçuk, Ümit Zileli Cumhuriyet Radyo'nun açılışında Cumhuriyet arşivi

Bir süre sonra "Vaziyet" köşesi bu ilanlara yetmez oldu ve "Aydınlanma Ateşi: CUMOK" köşesi kendiliğinden doğdu.

İller bazında kurulan CUMOK'ların etkinlikleri bu köşede duyurulurken, dünyada bilinen ilk okur örgütlenmesi de yaşama geçmiş oluyordu. Ortak paydaları sadece *Cumhuriyet* gazetesini okumak olan bu kişiler, gazeteyle duygusal ve düşünsel anlamda kurulan bağı somut bir kişiliğe de dönüştürüyorlardı.

Cumhuriyet yazarlarının da katıldığı panel, söyleşi, müzik-şiir dinletileri, yemekler gibi etkinlikler düzenleyen CUMOK'ların zamanla aktiviteleri zayıfladı. Kuruluş dönemine rastlayan siyasal İslamın yükselişinin ve ülke geneline yayılan laik-dinci tartışmalarının sona ermesi de, CUMOK'ların hararetini düşüren nedenlerden biriydi.

"Cumhuriyet Radyo" Yayında

Yeni atılımlara girişen *Cumhuriyet* bunları genelde kuruluş yıldönümünde hayata geçiriyordu. "Cumhuriyet Radyo" da okurlara 75'inci yıldönümü hediyesi olarak düşünüldü. Radyonun ilk müjdesi dönemin Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinc tarafından veriliyordu:

7 Mayıs'ta yıldönümümüzü kutlarken bir yenilikle karşınıza geleceğiz. *Cumhuriyet* gazetesinin yayın ilkelerine koşut bir yol izleyecek Radyo Cumhuriyet de yayın yaşamına adımını atmış olacak. FM 107.4'ten yayın yapacak Radyo Cumhuriyet, yazarlarımızın program, muhabir arkadaşlarımızın haber desteği ile ülke gerçeklerine ışık tutarken dinleyicileri her konuda bilgilendirmenin de çabasını verecek. Başlangıçta Trakya illeri ve Bolu çaplı bir alana hizmet verecek olan radyonun daha geniş bir alana yayılması için arkadaşlarımız çalışmalarını sürdürüyorlar.

Radyonun Genel Yayın Yönetmeni Ümit Zileli ise felsefeden sağlığa, gezi programlarından bilgisayar dünyasına, edebiyat ve kültür-sanattan iç ve dış politikaya kadar her konuda program yapacaklarını; İlhan Selçuk, Server Tanilli, Hikmet Çetinkaya, Emre Kongar, Mustafa Balbay, Deniz Som, Ahmet Taner Kışlalı'nın da yorumlarıyla katılacaklarını açıklıyordu.

Kültür sanat alanında Attilâ İlhan, Arsen Gürzap, Fethi Naci, Zeynep Oral, Ataol Behramoğlu, Selim İleri, Selmi Andak, Yekta Kara, Deniz Kavukçuoğlu, Feza Tansuğ'un, emekçilerin sorunlarında Şükran Soner'in, kent yaşamında Oktay Ekinci'nin program yapacaklarını ilan ediyordu.

Nihayet 7 Mayıs 1998'de "Aydınlanmanın sesi Radyo Cumhuriyet'ten hepimize kucak dolusu merhaba" anonsuyla yayına başlayan Cumhuriyet Radyo da uzun ömürlü olamadı ve üç yıl sonra yayınına son verildi.

Cumhuriyet İnternetle Tanışıyor...

Cumhuriyet, bilgi otoyolu İnternet'le yine 1998 yılında yani, 75'inci yaşında tanıştı. Ve diğer yayın organlarından farklı olarak özgün mizanpajını koruyarak, birebir gazete sayfalarıyla okurlarının karşısına çıktı. Türk basınında ilk ve oldukça zor olan bu yöntem, "Yöre"nin katkılarıyla web sitesine taşındı ve gazetenin haricinde "Bilim-Teknik", "Pazar Dergi", "Kitap Dergi", "Kitap Kulübü", "Tartışma" alanı, "Radyo Cumhuriyet" ve "Arşiv" bölümleriyle ziyaretçilere açıldı.

Kitap bölümünde 16 bin kayıttan oluşan oldukça zengin bir arşiv bulunuyordu. Ancak tüm bu olanaklardan aboneler yararlanabiliyordu. Deneme yayınından yaklaşık üç yıl sonra 29 Mart 2001'de gazete abonelik sistemine geçerek, Türkiye'de ilk ücretli internet yayıncılığını gerçekleştirdi. Bağımsızlığını korumak adına mecburen ücretli abone sisteminin uygulandığını söyleyen Cumhuriyetçiler, bu konuda da okurlarının bilincine güvenmekteydi.

"Cumhuriyet Mahallesi" Kuruluyor

Cumhuriyet gazetesi girdiği mali sıkıntıdan kurtulma çareleri ararken, yayın hayatında ilk kez yayıncılığın dışına çıkıyor ve inşaat sektörüne el atıyordu. Amacına ulaşmak için de "Yapı-C" şirketini kuran gazete; 4 Ağustos 2001 günü "Doğayla uygarlık buluşuyor, bir 'dayanışma mucizesi' gerçekleşiyor" üst başlığı ve "Cumhuriyet Mahallesi yükseliyor" başlığı ile Cumhuriyet Mahallesi'nin inşaatının başladığını müjdeliyordu.

İstanbul'un Silivri ilçesine bağlı Çanta beldesi sınırları içinde kurulacak olan "Cumhuriyet Mahallesi"nin temeli 29 Temmuz 2001'de törenle atılmıştı.

Temel atma töreninde kendisi de aynı mahallenin sakinlerinin arasında olan İlhan Selçuk "Günümüzde gazeteler bankalara, patronlara ve TV'lere bağlı ve bağımlı... Biz ise sadece okurlarımıza ve ilkelerimize bağlıyız... Bu proje de aynı gerçeğin bir başka açık göstergesi... Üstelik ayrı ve bağımsız davranma özgürlüğünü kullanmadan, zorlukları birlikte göğüslemeyi seçme erdemiyile de bütünleşerek..." diyerek *Cumhuriyet* bilincinden dem vuruyordu.

Haberin spot başlığında da aynı övgüler yer alıyor: "Cumhuriyet Mahallesi'nde herkesin 'bağımsız tapulu' arsası ve 'bağımsız imar hakkı' var... Ancak dayanışma bilinci öylesine güçlü ki yine herkes bu hakkını kullanmak yerine, 'özgür seçimi' birlikte hareket etme yönünde yapıyor..." deniyordu.

"Cumhuriyet Mahallesi" projesi gazetenin "destek organizasyonu" olarak adlandırılan "Yapı-C" şirketinin denetimi ve güvencesi altında gerçekleştirilmekteydi.

Cumhuriyet'e göre "Yapı-C" şirketi; Cumhuriyet Vakfı'nın bir "okur hizmeti" için ve yine *Cumhuriyet* mensuplarının "özverili katılımlarıyla" kurulmuştu.

Yani temel amacı ticaret olmayan Yapı-C okurlarına hizmet adına, vekâlet veren arsa sahiplerinin konutlarını "onaylanan projelere" göre, anlaştıkları firmaya yaptıracaktı.

Zaten "Cumhuriyet Mahallesi projesi, *Cumhuriyet* gazetesinin değil, CUMOK'ların (*Cumhuriyet* okurları) bir dileği" idi. Ve onların "talebi" üzerine doğmuştu... İstanbul'a yakın bir yerde, "birbirlerine komşu" olarak da yaşamak isteyen CUMOK'lar, bunu gerçekleştirmek için *Cumhuriyet*'in "öncü" ve "koordinatör" olmasını istemişlerdi... Amaçları; dünya görüşleri ve "gazeteleri" etrafında birleşen çağdaş ve ilerici insanların, bu projeye bir "mahalle ortaklığını" da kurmalarıydı.

Cumhuriyet Mahallesi'nin evleri ve binaları bir yandan bu anlayış içinde inşa edilirken öbür yandan da "kıraç" araziler ağaçlandırılacak, yeşillendirilecek, "doğayla uygarlık" buluşturulacaktı. Böylece, orman içindeki spekülatif "doğal yaşam" projeleri karşısında, ormanı yağmalamak yerine kendi yeşilini ve doğasını da "kendi yaratan" örnek bir "Cumhuriyet tavrı" gerçekleştirilmiş olacaktı.

Ancak bu maksatla yola çıkan Cumhuriyetçiler yine eleştiri oklarına hedef olmaktan kurtulamayacaktı.

Oktay Ekinci 17 Ekim 20001 tarihli "ÇED KÖŞESİ"nde *Cumhuriyet* okur ve çalışanlarının ortaklaşa katıldığı "Cumhuriyet Mahallesi" projesine gelen eleştirileri yanıtlamaktaydı.

Bu eleştirilerden biri Prof. Dr. Uğur Tanyeli'den gelmişti. Uğur Tanyeli *Arredamento* dergisine yazdığı bir yazıda; bu projede yer alacak birbirine benzer evlerin, sürü güdüsüyle yapıldığını iddia ediyordu.

Oktay Ekinci de "Cumhuriyet Mahallesi" sakinlerinin kendisine "Evlerimiz ayrı parsellerde ama mahallemizde ortak bir karakter oluşsun diye bu proje birlikteliğini benimsedik. Bize nasıl sürü diyebilir; lütfen yanıtsız bırakmayalım..." şeklinde ısrar ettiklerini vurgulayarak, bütün Cumhuriyet Mahallesi sakinleri adına Uğur Tanyeli'ye cevap veriyordu.

Ekinci, mahallenin ortak bir yerleşme kültürü kazandırma kaygısıyla yapıldığını, Uğur Tanyeli'nin bunu bireyselliğin yeşermesini engelleyen gerici bir tavır olarak gördüğünü belirterek, "Öyleyse İstanbul'da hemen tüm kentlerimizde, o güzelim ve insancıl mimari kimliklerimizi paramparça eden sayısız 'farklı tasarlanmış' yapının ortaya çıkardıkları 'mimarlı' ya da 'mimarsız' şu görüntü, eğer İlericilik ise, 'her yönleriyle farklı' olan Gökkafe'ler, Conrad'lar vb. de 'devrimci'ler!.." diyordu.

"Uğur Tanyeli, üstelik bir 'profesör' olarak, *Cumhuriyet* okurlarının bu 'insanlık' arayışlarına 'sürü güdüsü' demeden de dilediği eleştiriyi yöneltebilirdi..." diyen Ekinci: "Ne var ki 'niyet' farklı olunca, 'söylem' de adabını yitiriyor... Eleştiride 'bilimsel derinlik' için ise çok şey bilmek yetmiyor, 'bilginin bilince' dönüşmesi gerekiyor..."

'Akademik' unvanları sadece 'bilgi yüklenmesine' verip, o bilgilerin topluma ve gelecek kuşaklara yol gösterecek bir 'bilimsel sorumluluğa' da dayanak olmasını gözetmeyen jüri üyesi 'hoca'ların bu tür sonuçlardan artık 'ders almaları' zamanı gelmedi mi?.." sorusuyla bitiriyordu yazısını.

Sonraki günlerde "Cumhuriyet Mahallesi'nde Anahtar Teslim 60 Ev!" sloganıyla evlerin reklamı yapılıyor ve okurlara "Anadolu kent kültürünü ve bu kültürün temeli olan komşuluk dayanışmasını canlandıracağız, doğanın içinde, ama doğayı bozmadan, hatta üretip çoğaltarak yaşa-

yacağımız Cumhuriyet Mahallesi hızla gerçekleşiyor!" denerek katılım çağrısında bulunuluyordu.

Ayrıca alışveriş merkezi, lokali, kültür-sanat alanları ve yüzme havuzu bulunan 4 ayrı tipteki evlerin tek tek yaptırılmasından doğacak maliyetlerin çok altında olan fiyatların kaçırılmaması gerektiği ilan ediliyor ve farklı ödeme seçenekleri sunularak, vadeli ödemelerde düşük kredi oranları uygulanıyordu.

Umulanın üstünde ilgi gören Cumhuriyet Mahallesi projesi, gazeteye geçici de olsa sıcak paranın girmesine ve ikinci bir projenin doğmasına neden olmuştu.

Kısa bir süre sonra "Cumhuriyet Mahallesi Kınalı"nın ikinci bir mahalle olarak yapımına başlanmış ve 18 Kasım 2001'de temeli atılarak ortak proje eşliğinde çalışmalar yürütülmüştü.

Cumhuriyet Grubu'na Bağlı Şirketler ve Cumhuriyet Vakfı

Cumhuriyet gazetesi, Nadir Nadi'nin ölümünden önce bir aile şirketi görünümündeydi. Yunus Nadi'nin ölümünden sonra kurulan "Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş." ile birlikte Cumhuriyet Grubu'na bağlı dergi ve kitapların basıldığı iki şirket daha bulunmaktaydı. Bu şirketler Çağdaş Yayıncılık ve Basım Sanayi A.Ş. ve Çağdaş Gazete Dergi Kitap Basım Yayın A.Ş. idi.

Nadir Nadi ile kurumlaşan baba yadigarı *Cumhuriyet*, yönetim katında yaşanan her krizden sonra ticari statüsünü değiştirir hale gelmişti. Yunus Nadi'nin kurduğu Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. de, Nadir Nadi'nin ölümünden sonra girdiği mali ve yönetsel krizden çıkamayacak ve iflas edecekti.

Nadir Nadi'nin sağlığında; Nadir Nadi, Berin Nadi, Leyla Uşaklıgil, Osman Nuri Torun, Şükrü Kaya Aktarı ve Reşat Atabek'ten oluşan şirketin yönetim kurulu, 1991 Kasımı'ndaki kopmalardan sonra yeniden oluşturulmuştu.

Yeni yönetimde Başkan Prof. Dr. Çetin Özek, Başkan Yardımcısı Dr. Alev Çoşkun (Eski Turizm ve Tanıtma Bakanı), Av. Atilla Çoşkun, Erol Erkut (Cumhuriyet Mali İşler Müdürü), gazete ortaklarından Lale Tokuş ve Ali Nun bulunuyordu. Denetçiliğe de Nezih Neyzi getirilmişti.

Ayrılanların tazminatlarının ödenmesi ve banka borçları sonucu, Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. önce konkordato istedi. En

büyük alacaklı İmar Bankası, gazetenin bilgisayarından dizgi ve baskı makinelerine kadar bütün üretim araçlarına haciz koydurmuştu.

Lakin haciz için gelen haciz memurları ve avukatlar *Cumhuriyet* çalışanlarının etten duvarını delip gazeteye giremediler. İmar Bankası ve sahibi Kemal Uzan'a karşı *Cumhuriyet*'ten yayılım ateşi başladı. Uzan'ı bankası aracılığıyla Babıâli'yi ele geçirmekle suçladılar. Sonunda yıllara meydan okuyan Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. 1992 yılında iflas etti. Ancak şirketin iflası şaibeli karşılandı ve "Hileli iflas" ithamıyla Berin Nadi hakkında 4,5 yıl hapis talebiyle dava açıldı.

Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş.'nin iflasının hileli olduğu iddiası ile İmar Bankası'nun suç duyurusu üzerine açılan dava devam ederken, İnter Star televizyonu ile *Cumhuriyet* gazetesi arasında haber çarpıtma iddiaları başladı.

Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş.'nin iflasından sonra, çalışanların ortak olduğu Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. adında yeni bir şirket kurularak, *Cumhuriyet*'in adı, imtiyaz sahibi Berin Nadi tarafından bu şirkete kiralandı.

Kimilerine göre "Yeni Gün" şirketinin kurulmasıyla borçlar, iflas eden eski şirketin üstünde kaldı ve köşe yazarlarının da ortak olduğu yeni şirket borçsuz olarak yeniden doğdu.¹²¹

Bu arada yıllarca sendikalı olmakla övünen gazetede, personelin sendikadan çıkarılma süreci başlamış ve aylarca ücretini alamayan çalışanlar, yarım aylıklarla yeni şirketin bünyesine geçirilmişti.

Ayrıca gruba bağlı olarak dergi ve kitap yayınlamak amacıyla 1981 yılının Temmuz ayında Çağdaş Yayıncılık ve Basım Sanayi A.Ş. kuruldu. Bu şirket daha sonra 30 Aralık 1992 yılında kurulan Cumhuriyet Vakfı'na devredildi.

1972 yılının Ekim ayında kurulan Çağdaş Gazete Dergi Kitap Basım Yayın A.Ş. de Cumhuriyet Vakfı'nın kurulmasından sonra buraya devredilen şirketlerdendi.

Cumhuriyet Vakfı

Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş.'nin iflası ve "Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş."nin kurulmasından sonra gazetenin mali ve hukuki yapısında, onu bir daha darboğaza sokmayacak bir yapılanma oluşturmak amacıyla Cumhuriyet Vakfı kuruldu.

Berin Nadi tarafından 30 Aralık 1992'de kurulan vakfın amacı şuydu: "İlk sayısından bu yana kendisine vücut veren temel ilkeleri yaşama geçirmek için yayınıni sürdüren *Cumhuriyet* gazetesini ve bu amacı be-

nimseyen diğer yazılı, sözlü, görsel yayın ve iletişim organlarını desteklemek ve bu ilkelere bağlı olarak her türlü basın-yayın etkinliğinde bulunmak, basın alanındaki teknolojik gelişmeleri toplumumuza taşımak ve uygulamasına çalışmak, gazetecilik mesleğinin ilerlemesi ve basın endüstrisinde çalışanların sosyal ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin karşılanması için yardımcı olmak ve tüm bu konularla ilgili her çeşit çalışmaları yürütmek."

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.'nin en büyük ortağı olan Cumhuriyet Vakfı'nın hedefleri ise "Vakıf Senedi"nde şöyle sıralanıyordu:

Vakıf, *Cumhuriyet* gazetesinin bir sermaye grubuna, öylesi bir grubun yönlendirmelerine karşı korumak ve gazetenin ekonomik bağımsızlığını sağlamak amacıyla kuruldu. Daha kestirme bir anlatımla, Cumhuriyet Vakfı, *Cumhuriyet* gazetesinin gerçek sahiplerinin, yani okuyucularının ve çalışanlarının malı olabilmesinin hukuksal ortamını yaratmaktadır.

Cumhuriyet Vakfı'nın amacı, geleneksel bağımsızlığından ve toplumsal etkinliğinden ödün vermeden *Cumhuriyet* gazetesinin yayın yaşamını daha sağlıklı bir biçimde sürdürmesini sağlamaktır. Cumhuriyet Vakfı ekonomik açıdan *Cumhuriyet* gazetesinin güçlenmesini ve kurumsallaşmasını amaçlıyor. Cumhuriyet Vakfı okurlar ile *Cumhuriyet* gazetesi arasındaki ekonomik bütünleşmeyi de hedefliyor. Cumhuriyet Vakfı bu amaç ve hedeflerinin gerçekleşebilmesi için yasal olarak bağlı alabiliyor.

Türk medyasında ilk ve tek olan bu yapılanmanın nihai amacı; gazeteyi çok ortaklı bir şirket haline getirerek sermaye sorununu çözmekti. Bunun için de 2002 yılına kadar beklenecekti.

Vakıf ile birlikte gazetecilik mesleğindeki eğitim sorununun çözümü için "Nadir Nadi Eğitim Merkezi" de kurularak, uygulamaya geçilmişti.

Gazetecilik mesleğinin gelişimini, öğretimini, gazeteci yetiştirilmesini amaçlayan Cumhuriyet Vakfı yönetiminde kurulan bu merkez; *Cumhuriyet* gazetesine alınacak yükseköğrenimini yapan veya tamamlamış ya da üniversitelerin iletişim fakültelerinden staj için *Cumhuriyet*'e gönderilmiş gençlerle, daha önce *Cumhuriyet*'e girmiş gazeteci adaylarını bu amaç doğrultusunda meslek sahibi kılmak ya da mesleki bilgilerini, deneyimlerini geliştirmeyi hedefliyordu.

Cumhuriyet Vakfı'nın kurulduğu dönem genel müdür Oktay Kurtböke'ydi. Ancak Kurtböke'nin vefatı üzerine yerine Alev Coşkun getirildi. Daha sonra bu görevi Orhan Erinc üstlendi.

Cumhuriyet Vakfı; Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu ve Denetleme Kurulu organlarından oluşuyordu.

Vakfın Yönetim Kurulu'nu, görev süresi iki yıl olan on iki kişi oluşturuyordu. İlk Yönetim Kurulunda şu isimler yer alıyordu:

Rukiye Berin Sahir Nadi "Başkan", Osman Nuri Torun "Başkanvekili", Alev Çoşkun "Genel Sayman", Atilla Çoşkun "Genel Sekreter" görevlerini üstlenmişlerdi. Üyeler ise: Özgen Acar, Cüneyt Arcayürek, Aydın Aybay, Hikmet Çetinkaya, Mustafa Ekmekçi, Uğur Mumcu, İlhan Selçuk ve Şükran Soner (Ketenci) idi.

Yönetim Kurulu üyelerinin görevlerine getirilen zaman sınırı yalnız Berin Nadi, İlhan Selçuk ve Osman Nuri Torun'u kapsamamaktaydı. Ancak vefat eden Mustafa Ekmekçi ve Uğur Mumcu ile yönetim kurulu üyeliği görevinden ayrılan Özgen Acar ve Şükran Soner'in yerine Orhan Erinç, Önder Çelik, Lale Tokuş ve Zeynep Uşaklıgil getirildi. Berin Nadi'nin vefatı üzerine de vakıf başkanlığına İlhan Selçuk seçildi.

Vakfın Denetleme Kurulu ise üç kişiden oluşuyordu. Danışma Kurulu üyeleri arasından veya dışarıdan bir yıl süre ile görev yapmak üzere Yönetim Kurulu'nca seçilen Denetleme Kurulu'nun ilk üyeleri; Özer Derbil, Erol Erkut ve Nezih Neyzi idi.

Sonuçta Cumhuriyet Vakfı "*Cumhuriyet*" isminin imtiyaz sahibi ve gazeteyi yayımlayan Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.'nin, gazete çalışanlarıyla birlikte ortağıydı.

Cumhuriyet Vakfı'na Bağlı Şirketler

Cumhuriyet Vakfı'nın tüzelkişiliğine ait beş şirket bulunmaktaydı. Bu şirketler şunlardı: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., Çağ Pazarlama ve Kitap Dergi Basım Yayın A.Ş., Yedi Mayıs Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş., Çağ Reklamcılık ve Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Emek Basın Yayın Reklamcılık A.Ş.

Yeni Gün Holding A.Ş. kurulduğunda bu şirketler holding bünyesine geçeceklerdi.

Cumhuriyet Vakfı'nın ayrıca ortaklığı bulunduğu iki şirket daha bulunuyordu. Birincisi *Cumhuriyet* gazetesinin reklam ve ilanlarını düzenleyen "Medya Reklamcılık ve Yayıncılık A.Ş." kısaca "Medya C A.Ş.", diğeri "Medya G" olarak bilinen "Medya Tanıtım Dağıtım Geliştirme A.Ş." idi.

Medya G Almanya'da basılan ve Avrupa ülkelerine gönderilen "*Cumhuriyet Hafta*"nın dağıtımını ile ilgilenmekteydi. Daha sonra bu şirketin yerine, gazetenin inşaat işlerini üstlenen ve "Cumhuriyet Mahallesi" projesini gerçekleştiren Yapım-C A.Ş. geçti.

Cumhuriyet Halka Açılıyor...

Cumhuriyet sınırlı reklam ve satış gelirleriyle ayakta durmaya çalışıyordu. Ancak tirajın bir türlü yükselmeyişi, keza artan gazete fiyatı ile kaybedilen okur kitlesi *Cumhuriyet* için yıkıcı bir mali darboğaz demektir.

1990'ların sonunda gazetede artık maaşlar bile ödenemeyecek duruma gelmişti. Çalışanlar maaşlarını kesintili olarak alıyor, mali destek arayışları sürüyordu.

Sonunda gazeteye yeni sermayenin ancak holdingleşerek geleceğine karar verildi. Üstelik medyadaki yapılanma artık güçlü bir sermaye gerektiriyordu. Ve bu sermaye gazetenin bağımsızlığını zedelemekten kaçınılmalıydı.

Bu düşüncelerle çok ortaklı bir holding modeli projesi oluşturuldu. Sıra projenin hayata geçirilişine kalıyordu. Holdingleşerek halka açılmanın ilk sinyali, İlhan Selçuk'un 17 Mart 2000 günü "*Cumhuriyet*, Okurlarını Ortaklığa Çağırıyor..." yazısı ile geldi. Böylece *Cumhuriyet*'in yeniden yapılandığı dosta düşmana duyuruluyordu.

Bu yeniden yapılanma, medya dünyasında beklenmedik yankı yarattı. Bütün gazetelerde *Cumhuriyet*'in holdingleştiği, İlhan Selçuk'un da holding başkanı olduğuna dair haberler çıktı.

Bir kaç gün sonra 23 Mart'ta, *Cumhuriyet*'in birinci sayfasında "Yeni Gün Holding A.Ş."nin kurulacağı resmen açıklanmaktaydı.

Görüntülü, sesli, basılı ve elektronik iletişim araçları ile yayıncılık faaliyeti göstermek üzere kurulmuş ya da kurulacak şirketlerin sermaye ve yönetimine katılmak ve bu şirketlerin yatırım, finansman, organizasyon ve yönetim sorunlarını toplu bir bünye içerisinde çözmek amacıyla kurulacak holdingin sermayesi ilk aşamada 3 trilyon olarak belirlenmişti.

İlk aşamada bu sermayede Yeni Gün Haber Ajansı 2.5 trilyon, Yedi Mayıs Haber Ajansı ile Çağ Reklamcılık 200'er milyar, İlhan Selçuk 97 milyar, Cumhuriyet Vakfı da 3 milyar liralık paya sahipti.

Cumhuriyet Vakfı, en küçük sermaye ile holdinge katılsa da yüzde 10 oranındaki hissesi "imtiyazlı"ydı. Bununla da *Cumhuriyet* gazetesinin felsefe ve çizgisinin korunması amaçlanıyordu. Böylelikle halka arz sırasında ister blok satış olsun, ister bireysel satış olsun hiçbir hissedarın "imtiyazlı" bir konumu olmayacaktı.

Holdingin yönetim kurulu ise *Cumhuriyet* gazetesi yazarlarından oluşuyordu. Holding yönetim kurulu başkanlığına İlhan Selçuk, başkanvekilliğine Cüneyt Arcayürek, yönetim kurulu üyeliklerine de Hikmet Çe-

tinkaya, İbrahim Yıldız ile Mustafa Balbay seçilmişlerdi. İleride katılımcının ekleyeceği sermayeye göre yönetim kurulu da değişecekti.

Projeye göre; merkezinde Yeni Gün Holding A.Ş.'nin yer alacağı şirketlerden oluşan örgütlenme modeli çerçevesinde yürütülecek halka açılma işlemi için, ilk aşamada 10 milyon dolar eşdeğerinde bir sermaye artırımına gidilecekti.

İkinci aşamada ise *Cumhuriyet*'in medya grubuna dönüşmesi ve bu amaçla toplam 95 milyon dolara ulaşacak ikinci bir sermaye artırımını hedefleniyordu.

Ancak *Cumhuriyet*, geçmiş dönemlerde sermaye sahiplerinin gazete yönetimini ele geçirme tecrübesini yaşamıştı ve yine böyle bir gelişimin yaşanma olasılığı kafalarda soru işaretleri uyandırmaktaydı. Böyle bir olasılığın olması nasıl engellenecekti? En çok üzerinde durulan bu konuya şöyle bir çözüm bulunmuştu. Yayınların editoryal bağımsızlığını güvenceye almak amacıyla Cumhuriyet Vakfı'nın sahip olacağı "imtiyazlı hisseler" dışında kalan hisseler, *Cumhuriyet* çalışanlarına, *Cumhuriyet* okurlarına ve *Cumhuriyet*'in yayın çizgisini benimseyen yurttaşlara sunulacaktı. İlk adım olarak da o güne dek Cumhuriyet Vakfı'na ait olan ve *Cumhuriyet* gazetesini yayımlamakta olan Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.'nin yüzde 48'i çalışanlara devredildi.

Holdingleşmeyi sadece gazetenin sermaye yapısını güçlendirerek, modern bir işletmeye dönüştürmek ve girdiği parasal darboğazdan kurtarmak olarak görmeyen Cumhuriyetçilerin asıl hedefi; gazetesiyse, radyosu ve televizyonuyla ile çağdaş ve bağımsız bir medya kurumu yaratmaktır.

Tüm bunlar da Aydın Engin'in 19 Mart 2000'deki yazısında belirttiği gibi çalışanıyla, okuyucusuyla, bir aydınlar imecesiyle gerçekleştirilecekti.

Bu imeceye ilk katılım gazetenin yazarı olan Server Tanilli'den gelmiş ve *Cumhuriyet*'e ortak olduğu bir haberle duyurulmuştu.

Bu arada medyada *Cumhuriyet*'e olan ilgi çoğalmış, gazeteye İş Bankası ve Sabancı Holding'in 4'er milyon dolar sermaye ile ortak olacağı yönünde haberler çıkmıştı.

30 Ağustos 2000 günlü gazetede ortalığa çıkan bu haberleri aydınlığa kavuşturmak için "*Cumhuriyet*'ten Okurlara" başlığıyla yapılan açıklamada "Yeni Gün Holding A.Ş."nin kurulduğu ve bunun da Türkiye'deki medya yapılanmasının getirdiği bir haksız rekabet ortamının zorlamasıyla gerçekleştiği belirtiliyordu. Holdingin kuruluş süreci de şu satırlarla aktarılıyordu:

Cumhuriyet, halka açılacağını aylar öncesinden okurlarına duyurmuş, bu yolda çalışmalara girmişti.

Büyük ilgi gören bu girişim sürecinde çeşitli kişiler ve kuruluşlarla temasa geçilmiş, Yeni Gün Holding A.Ş. yapısında sermaye yapılanmasının nasıl olabileceğine ilişkin görüşmeler yapılmıştır; bu görüşmeler sürmektedir.

Görüşmelerin sürmesi, medyada kimi söylentilerin yer almasına yol açmıştır.

Medyada *Cumhuriyet*'e yönelik ilgiyi doğal sayıyoruz; ancak olmamış şeyleri olmuş gibi kamuoyuna sunmanın da hiçbir yararı yoktur. Bu açıklamayı yapmak zorunda kalırken altını bir kez daha çizelim ki *Cumhuriyet*'in bağımsızlığına gölge düşürebilecek hiçbir anlaşmanın içine girmeyeceğiz ve giremeyeceğimiz açıktır.

Bu açıklamayla *Cumhuriyet*, okurlarına çok açık bir dille bağımsızlığını kaybetmeyecekleri konusunda söz veriyordu.

Aynı gün İlhan Selçuk da medyanın kendilerine gösterdiği ilgiden duyduğu rahatsızlığı "Holding Patronu mu Oluyorum?.." yazısıyla dile getiriyordu:

Son günlerde medyanın ileri gelen gazetelerinde adıma, sanuma ve resimlerime, her nedense, gereğinden çok yer veriliyor.

Bilmem neden?..

Dostlara çok teşekkür; ama, ben televizyona çıkmam; iktidar sahiple-riyle al takke ver külâh ilişkilerden hoşlanmam; ortalıkta çok görünmem; bir köşe yazarının raconu çekik yaşamak olmalı, diye düşünürüm.

Yine de kimi zaman medyanın malzemesi olmaktan kaçınamıyorum.

Kimisi başlığı patlatıyor:

"İlhan Selçuk holding patronu oldu."

Kimisi medyada kendine iş ediniyor:

"İlhan Selçuk da kim?.. Hep aynı şeyleri yazıyor, on para etmez."

Bu kez medyada resmimi "*Cumhuriyet*'in holdingleşme" olgusunun içinde gördüm.

İkide bir fotoğrafımı basan meslektaşlara selam; ama, ben bu gazetenin patronu değilim, *Cumhuriyet*'in sahibi çalışanların Vakfı!..

Cumhuriyet, 'Cumhuriyet Vakfı'nındır... Çalışanlarındır... Okurlarındır... Kamu malı gibidir...

Beş değişik şirket ve iki ortaklıkla yapılanmış olan Cumhuriyet Vakfı, imtiyazı elinde tutan kurumdur. İşte bu yapının çatısı altında çeşitli kişi ve kuruluşlarla görüşmeler yaparak geleceğe yönelik bir medya grubunun çoklu temellerini atmaya çalışıyoruz; bu konudaki temaslar daha sonuçlanmadı. Sonuçlandığı zaman okurlarımıza duyuracağız.

İlhan Selçuk ne kadar şikâyet ederse etsin, medyadaki tartışmalar durmuyordu. *Cumhuriyet*'e yeni ortaklar bulunuyor, başka bağlantılardan söz ediliyordu. Hatta yeni ortaklıklar olursa *Cumhuriyet*'in prestijinin ve tirajının ne olabileceği bile tartışılıyordu. Bu tartışmaları başlatanlardan biri olan *Yeni Binyıl* gazetesi yazarı Metin Münir'e göre *Cumhuriyet*'in bir grupta bağlantısı olumsuz olacaktı:

Cumhuriyet, *Cumhuriyet*'ken hiçbir grupla bağlantısı olmayan, stand alone bir varlık olduğu için *Cumhuriyet*'ti. Bir fenomendi. Büyük holdinglerle bağlantılı olan gazeteler kaçınılmaz olarak o grupların genel ekonomik çıkarlarına göre rota çizmek zorundadırlar. Bir gazeteye çok para enjekte etmek mümkündür. Ama okur enjekte etmek mümkün değildir.

Medyada dolaşan tüm bu iddialar ve söylentiler, Hikmet Çetinkaya'nın 31 Ağustos 2000 günlü "Bu Panik Niye?.." başlıklı yazısına göre çok komikti:

Cumhuriyet, çoklu bir medya grubunun temellerini atmak için kolları sıvamıştır; 2000'li yılların bağımsız yayıncılığına damgasını vurmak için harekete geçmiştir!..

Görüşmeler sürüyor!..

Bazı yayın organları, *Cumhuriyet* okurlarının 'yeniden yapılanmayı' içine sindiremeyeceğini haberleştiriyor...

Çok komik!..

Çetinkaya, medyanın *Cumhuriyet*'e yönelik ilgisinin altında başka nedenler olduğunu düşünüyordu:

Önümüzdeki yıllarda *Cumhuriyet* gazetesi, bağımsız yayını sürdürürken televizyon, radyo, internet, dergi yayınlarına girecek; İstanbul'dan Ankara'ya, İzmir'den Antalya'ya, Trabzon'dan Adana'ya dek baskı ağını kurarak Avrupa'da günlük yayına başlayacaktır...

Okur, bembeyaz kâğıda basılı pırıl pırıl gazete alacak!..

İşte asıl panik burada başlıyor!..

Bizi kıskananlar çatlıyor!..

*Cumhuriyet*çiler her ne kadar biz kimseyle görüşmüyoruz deseler de 3 trilyon sermayeyle kurulan Yeni Gün Holding A.Ş.'nin halka açılabilmesi için önce sermaye artırımına gitmesi ve Sermaye Piyasası'ndan izin alması gerektiğinden, çeşitli iş çevreleriyle görüşmeler yapılıyor ancak medyaya yansıtılmak istenmiyordu.

Sonunda bu haberlerden sıkılan İlhan Selçuk, 1 Eylül 2000 günü "Sa-aattım!" başlıklı yazısında *Cumhuriyet*'in satıldığına dair haberlere bir gönderme yaparak, yapılanları saldırı olarak nitelendiriyordu:

Medya neden saldırıyor, neden “Cumhuriyet satılıyor” diye feryat ediyor?..

Belli değil mi!..

Cumhuriyet’in satıldığı matldığı yok; planlanan bir yolda yürüyor; İstanbul Sanayi Odası’ndan bir grupla temas edildi; (İş Bankası’yla değil) İş Bankası’ndaki kimi dostlarla görüşmeler yapıldı; Sayın Şevket Sabancı baştan beri desteğini esirgemiyor; halka açılmak da kolay değil ki, biz irtica şirketleri gibi adam dolandıramayız, her attığımız adımı düşünerek atmak zorundayız.

Hem medya neden telaş ediyor canım, satılırsak biz de onlar gibi oluruz.

Birkaç gün sonra da Orhan Bursalı “Saaaaaatttttı”, Oral Çalışlar “Satılık Gazeteci Olmak”, Orhan Erinc “Gel de Yazma” yazılarıyla gazetenin satışı ile ilgili haberlere tepkilerini göstermişlerdi.

Ve hepsinin altını çizdiği temel düşünce, gazeteye ortak olursa da “*Cumhuriyet*’in bağımsız, özgür ve dayandığı ilkeler doğrultusunda yayın yapmaktan ödün vermeyeceğiydi.”

Tüm bunlara karşılık satıştan memnun olmayanlar da vardı. Doğu Perinçek’in sahibi olduğu *Aydınlık* gazetesi “*Cumhuriyet*’i holdinglere kaptırmayalım” kampanyası başlatmıştı bile...

Cumhuriyet, sessiz sedasız kendi yolunda giderken aniden büyük-küçük bütün medyanın ilgi merkezi olmuştu. Hatta “1960’lardan elimizde halen işini sürdüren kaç kişi kaldı ki... Bir Süleyman Demirel, bir Bülent Ecevit, bir de İlhan Selçuk. Üçü de gidip gidip geri geldiler” denerek, gazeteyle birlikte İlhan Selçuk da haberlerin odak noktasına oturtulmuştu.

Aradan altı ay geçmişti ki, Nisan 2001’de Esenyurt Belediye Başkanı Dr. Gürbüz Çapan ve kardeşlerinin “belediyede imar işlerinde yolsuzluk yapıldığı” iddiasıyla tutuklanmaları, *Cumhuriyet*’i tekrar manşetlere taşımıştı.

Medyada *Cumhuriyet*’in gizli finansörü olarak nitelenen Gürbüz Çapan ve gazete ile ilgili çıkan haberler *Cumhuriyet*’te rahatsızlık yaratmıştı.

İlhan Selçuk bu rahatsızlıktan dolayı üç gün üst üste aynı konuyu kaleme almış, 14 Nisan’da “*Cumhuriyet*’i kim aldı, kim sattı?..” yazısını *Cumhuriyet Vakfı*’nın şirketlerine ve yöneticilerine ayırmıştı. Selçuk daha önceki yazılarında da belirttiği gibi, Yeni Gün Holding A.Ş.’in halka açılma sürecinde Günay Çapan’ın katılımcı olduğunu tekrarlıyordu yazısında.

Selçuk’un, ertesi günkü yazısı “*Cumhuriyet*’in şiarı: önce insan!..” başlıklıydı. Gazetenin yaşayabilmesi için paranın önemine değinen Selçuk, “*Cumhuriyet* çalışanlarının parayla alışverişi kendileri için değildir. *Cumhuriyet*’i yaşatmak içindir” satırlarıyla bitiriyordu yazısını.

18 Nisan'daki yazısında ise dünyada var olan ünlü vakıf gazetelerinden *The New York Times* ve *Le Monde*'u örnek vererek, Cumhuriyet Vakfı'nın bunlardan farklı bir modelde yapılanmaya gittiğini ve bu konudaki gelişmeleri okurlara sık sık bildireceklerini duyuruyordu.

Ancak tartışmalar bitmiyor, medyada ve internet haber sitelerinde konu sürekli sıcak tutuluyor, *Cumhuriyet* de bu tartışmalara yanıt vermek durumunda kalıyordu. Bu görev de hem Yeni Gün Holding'in Yönetim Kurulu, hem de gazetenin Yayın Kurulu Başkanı sıfatı ile İlhan Selçuk'a düşüyordu.

13 Haziran 2001 günlü yazısında İlhan Selçuk, üstlendiği bu görevi yerine getiriyor ve holdinge katılanları şöyle açıklıyordu:

Holding'e şimdiye dek en büyük parayla katılan babayiğit Günay Çapan oldu, 2 milyon dolar (*Cumhuriyet*'in iki aylık cirosu) yatırdı, Almanya'dan Gülizar Cengiz 100 bin markla katıldı, adını vermek istemeyen bir dost 250 bin dolar yolladı.

Nihayet Şubat 2002'de holdingin halka açılması konusunda gerekli prosedür tamamlanmış, sıra Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almaya gelmişti.

İlhan Selçuk holdinge gösterilen ilgiden mutlu, gelişmelerden umutluydu. Gelecekle ilgili duygularını okurlarıyla 3 Şubat 2002 günkü yazısında şöyle paylaşıyordu:

Şimdilik 255 kişiyiz... Çalışanlardan, işadamlarından, CUMOK'lardan oluşan ortak sayısının hisse senetlerinin duyurusu yapıp da pazarlaması başlayınca çoğalıp binleri açacağını umuyoruz.

Bankamız, cep telefonumuz yok; ama projemiz var; eh bu da fena sayılmaz.

Sonunda *Cumhuriyet* için yeni bir dönemin simgesi olan gün geldi. Gazetenin 79. kuruluş yıldönümünün kutlandığı 7 Mayıs 2002'de tam sayfa bir ilanla okurlar, dostlar ve halk, *Cumhuriyet*'in geleceğine ortak olmaya çağınılıyordu.

5 Nisan 2002'de Sermaye Piyasası Kurulu'ndan alınan onayla Yeni Gün Holding artık halka açılabilir, senetlerini satarak, yokluğunu çektiği sermaye sıkıntısını giderebilirdi.

Artık *Cumhuriyet*'in yeniden yapılanma süreci resmi olarak başlamış, bunun duyurusu için de gazetenin kuruluş yıldönümü olan 7 Mayıs günü seçilmişti.

İlanın temeli her zaman tekrarlanan "*Cumhuriyet*'in gerçek sahibi okurlardır" ilkesine dayanıyor ve Cumhuriyet Vakfı Resmi Senedi'nden bir alıntı ile okuyucunun bilincine şöyle hitap ediliyordu:

Cumhuriyet'in kurumsallaşma belgesi Cumhuriyet Vakfı Resmi Senedi'nde yer alan "*Cumhuriyet*'in gerçek sahibi okurlardır" tümcesi, *Cumhuriyet* tarihi boyunca hep doğrulanmıştır.

Cumhuriyet okurlarının, gazetelerinin 12 Mart sonrasında yaşadığı bunalımdaki kararlı yaklaşımları dünya basın tarihinde benzeri görülmemiş, alkışlanacak bir tutumdur.

1992'de yaşanan zor günlerde de gazetelerini yalnız bırakmayarak örnek bir davranış sergilemişti *Cumhuriyet* okurları...

Cumhuriyet Vakfı'nın kurulmasıyla; çalışanların yönettiği bir gazeteye dönüşen *Cumhuriyet*, bu kimliğiyle varlığını, okurlarının desteğiyle sürdürdü...

Şimdi sıra bu birlikteliğin son adımını atmaya, *Cumhuriyet*'in okurlarıyla bütünleşmesine geldi.

Artık, *Cumhuriyet* okurları gazetelerine ortak olacaklar... Yani gazetelerinin gerçek anlamda sahibi olacaklar...

Böylece *Cumhuriyet*, binlerce, onbinlerce okurunun desteğiyle, sağlam bir mali yapıya kavuşacak...

Cumhuriyet'i, demokrasiyi, aydınlanma devrimini, bu devrimin olmazsa olmaz koşulu laikliği savunma savaşımını, bugüne kadar olduğu gibi, ama daha güçlü ve etkili biçimde sürdürecektir.

Art arda tam sayfa yayımlanan ilanlar okuru bütünleşmeye çağırıyor. ancak satış konusunda ayrıntılı bir bilgi vermiyordu. İlanda yazılanları zaten aylar önce İlhan Selçuk köşesinden duyurmuştu.

Selçuk, ilk ilanla birlikte 7 Mayıs günü "Karataştan su damla damla akar.." yazısını kaleme alıyor ve medyanın genel yapısını ortaya koyarak, *Cumhuriyet*'in holdingleşme amacını yeniden vurguluyordu:

Medyada (dinci basın bir yana bırakılırsa) bağımsız tek gazete *Cumhuriyet*!..

Çünkü artık gazete yok..

"Grup" var.. Peki, *Cumhuriyet* tek başına bu haksız rekabet ortamında ne yapacak? Bu ortamda bankalarla mı rekabet edecek? Bağımsızlığını nasıl koruyacak?

78'inci yaşını doldurup 79'uncu yılına giren *Cumhuriyet*, medyadaki yozlaşmaya karşın, bağımsızlığını koruyabilmek için bir 'model' oluşturdu; Okurlarımıza dayanarak bu darboğazı aşmak istiyoruz; üçüncü sayfadaki duyuru ve çağrı bu amaçla düzenlendi."

"Elbirliği ile bunu başaracağız. Çünkü *Cumhuriyet* çalışanların ve okurlarındır..."

diyen İlhan Selçuk yazısını Tevfik Fikret'in "Koşan elbet varır / Düşen

kalkar... / Karataştan su damla damla akar... / Birikir, bir gümüş yol olur” dizeleriyle noktalararak, okurların küçük katılımlarına dahi açık olduklarının mesajını veriyordu.

Birkaç yıldır halka açılımın prosedürünü tamamlamaya çalışan gazete, nihayet Yeni Gün Holding’in ortak sayısının 250’yi aşması üzerine borsaya girmeden yatırımcılara hisse satışını gerçekleştirebilecekti.

Ancak bu hisse satışı piyasa koşullarına göre normal görünmüyordu. Çünkü 3 trilyon lira sermayesi olan Yeni Gün Holding’in yüzde 40 hissesini satma amacıyla başlatılan halka arz, “yatırımcıya para kazandırma” temeline dayanmıyordu. Ertesi günü konuyla ilgili diğer gazetelerde çıkan haberlerde de bu vurgulanıyor ve gazete yöneticilerinin yaptığı şu açıklama yer alıyordu:

“Bu klasik bir satış olmayacak. Bize ortak olacakları, hissemizi alacakları dünyanın en kârlı yatırımını yapmaya çağırıyoruz. Belki de en kârsız yatırımlardan biri olacak. Buraya yatırım yapan zengin olmayacak. Ancak bu sayede gazete, okurlarının malı olacak.”

Yapılan açıklamalardan da belli olduğu üzere, *Cumhuriyet*’in hisselerini almak kârsız, belki de zararına bir yatırım olacaktı. Çünkü kamuoyuna açıklanmayan bir duyuma göre; ortak olmak isteyenler her 60 milyon TL değerdeki hisse için 100 dolar ödeyeceklerdi. Yani o günkü kura göre

140 milyon TL.

Halka arz haberleri duyuldukça basında konuyla ilgili haber ve yorumlar da çoğalıyordu. 9 Mayıs 2002 günkü *Star* gazetesinde Engin Ardıç, *Cumhuriyet*’in hisse satışının dolar üzerinden yapılmasını ve şeklini şöyle adlandırıyordu: “Kapitalizmsiz kapitalizm”

... Şimdi halka, daha doğrusu kasaba kökenli yarı-aydınlara ve CHP taraftan emekli ilkokul öğretmenlerine açılıyor, ama dolarla!

Ortaklık senetleri hazırlanıyormuş ama bunlar borsada “kote edilmeyeceklermiş”, doğrudan yatırımcıya satılacaklarmış, ama, sıkı du-run, 60 milyon lira “nominal” bedelli hisse, hemen hemen iki katına ve-rilecekmiş. Kaça dersiniz, 100 dolara!

Borsada işlem görmeyen ama halka açık hisseler... Kapitalizmsiz kapitalizm! Arkadaşlar bunu da başardılar. “Belki de en kârsız yatırımlardan biri olacak” demişler. Hegel’de başaşağı duran, Marx’ın ayakları üstüne diktiği diyalektiği tuttular gene başaşağı ettiler.

Hisselerin değerini yükselten de kendileri: Altmış milyonluk hisse, SPK’ya sormadan danışmadan bugünkü kurdan yüz kırk milyon lira. Biz yapsak doğruca kodese gireriz.

Vallahi Adam Smith’e de, Karl Marx’a da kış attırdılar!

Evet, bütün emekli öğretmenler, koşunuz ve elinizdeki avucunuzdaki üç kuruşu *Cumhuriyet*'e veriniz. Para kazanmayı falan da ummuyunuz, çünkü bu, "klasik bir satış değil". İşte "Ayşe Teyze'ye" yeni ve ilginç bir yatırım olanağı. Meczup İbrahim, sen de al.

Bu gelişmeler sonucu *Cumhuriyet*'in yeniden yapılanması; kamuoyunda ve medyada çok bilinmeyenli denklem haline gelmişti. Hal böyle olunca, 11 Haziran 2002'de *Cumhuriyet* yetkilileri ayrıntılı bir açıklama yapmak zorunda kaldı.

"*Cumhuriyet* okurunundur" başlığı ile duyurulan ve tam sayfa olarak kullanılan haberde; *Cumhuriyet*'in halka açılma süreci ve bunun gerekçeleri, Yeni Gün Haber Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Alev Çoşkun, *Cumhuriyet* gazetesi Hukuk Müşaviri Akın Atalay ve Yeminli Mali Müşavir Mustafa Pamukoğlu tarafından değerlendiriliyordu.

Yalnız bu sefer hisselerin değeri TL bazında oluşturuluyor ve kesin olmamakla birlikte 1 hisse değerinin yaklaşık 150 milyon TL olacağı bildiriliyordu.

Halka arz çalışmalarının son hızla ve titiz bir çalışma ile yapıldığının belirtildiği açıklamada, hisse senetlerinin borsada işlem görmeyeceği de vurgulanıyordu.

Ancak aradan iki ay geçmemişti ki, Yeni Gün Holding'in yüzde 20'si, 2 milyon dolar bedelle *Sabah* gazetesinin ortağı Turgay Ciner'e satıldı. Medyada çıkan haberlere göre şirketin 10 milyon dolar değeri üzerinden yüzde 20'sine sahip olan Turgay Ciner, Gürbüz Çapan'ın kardeşi Günay Çapan'la birlikte Yeni Gün Holding'in büyük ortaklarından biri olmuştu.

Böylece ortaklık yapısı değişmiş ve Yönetim Kurulu'na Turgay Ciner'in avukatı olan Mehmet Kenan Tekdağ da katılmıştı.

Lakin, *Cumhuriyet*'in satışı hakkında yapılan spekülasyonlar durmuyordu. Kasım 2002'de *Cumhuriyet*'in yüzde 40 hissesinin Mehmet Emin Karamehmet'e satıldığı yönünde haberler çıkmıştı. 7 Kasım 2002'de *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan habere göre; *Cumhuriyet*'i çıkaran şirketin hisseleri Turgay Ciner ve Mehmet Emin Karamehmet arasında yüzde 40'ar olarak paylaşılırken; kalan yüzde 20 hissenin yüzde 10'u *Cumhuriyet* Vakfı'nda, yüzde 10'u da diğer küçük ortaklar üzerinde bulunuyordu.

Hürriyet'e göre Mehmet Emin Karamehmet'e satılan yüzde 40'lık hisse; Çapan kardeşlere aitti ve Gürbüz Çapan hisse değişimi konusunda şu yorumu yapıyordu: "İlhan (Selçuk) Abi, *Cumhuriyet*'in Uzan'larla olan iflas davası sırasında bize 'gel' dedi, geldik. Bunu *Cumhuriyet* ayakta kalsın, yaşasın diye yaptık. Şimdi 'çekilin' dedi, çekildik."

İnternette yayınlanan medya sitelerinde ve basında yayımlanan bu haberlere herhangi bir tepki göstermeyen *Cumhuriyet*, Yeni Gün Holding'in ortakları konusunda, Emre Kongar'ın 9 Ocak 2003 günü yayımlanan yazısına kadar ketum davranmaya devam edecekti.

Gazetenin Yayın Kurulu Danışmanı ve yazarlarından olan Kongar "Medya Notu" köşesinde, 7 hafta boyunca "Medya Yeniden Yapılabilecek mi?" başlığı ile ele aldığı yazılarının son bölümünü *Cumhuriyet*'in ortaklarına ve hisse dağılımına ayırmıştı.

Kongar yazısında; Cumhuriyet Vakfı Danışma Kurulu'nun yıl sonu toplantısında İlhan Selçuk'un Kurul üyelerine yaptığı konuşmayı okuyucularla paylaşarak, Yeni Gün Holding'in hisse yapısını kamuoyuna şöyle açıklıyordu:

1. Vakıf, Holding içinde değişmez ve imtiyazlı olarak yüzde 10 hisseye sahiptir.

2. Holding, *Cumhuriyet* Gazetesi'ni yayınlayan Yeni Gün Haber Ajansı'nın mali işlerini koordine eder, hiçbir şekilde yayın politikasına karışmaz.

3. *Cumhuriyet* Gazetesi'nin yayın ilkelerinin uygulamasını Yayın Kurulu yapar. Yayın Kurulu vakıf tarafından atanmıştır ve bu konudaki tek yetkilidir.

4. Holding'in yüzde 10'u vakfa ait olan imtiyazlı hisselerinin dışındaki dağılımda, bir ikinci yüzde 10 da *Cumhuriyet* okurlarına aittir. Bu kişilerin sayısı 240'tır.

5. Holding hisselerinin yüzde 20'lik bir bölümü Kasım 2000 tarihinde Günay Çapan'a satılmıştır.

6. Son günlerde ikinci bir yüzde 20 hisse de Park Grubu'na satılmıştır.

İlhan Selçuk'un yaptığı konuşmada verdiği resmi bilgiler böyle. Şimdi resmi bilgiler içinde yer almayan ve bazıları muhtemel gelişmelere ilişkin olan üç bilgi daha vereyim:

1. Doğan Grubu da Holding'de üçyüz bin dolarlık hisse almak istemiş, bunun elli bin dolarını ödemiş, sonradan hisselerini bu miktarla sınırlı tutma eğilimi göstermiştir.

2. Günay Çapan hisselerini devretme eğilimindedir.

3. Holding yeni ortaklar aramakta ve çeşitli sermaye gruplarıyla temaslarını sürdürmektedir. Temas sürdürülen gruplar ve kişiler arasında Çukurova Grubu'na mensup olanlar da vardır.

Sermayeye Gürbüz Çapan'dan Destek

2001'in Nisanı; *Cumhuriyet*'in mali açıdan destekçisi Esenyurt Belediye Başkanı Dr. Gürbüz Çapan ve kardeşlerinin önce soruşturmayla uğraması ardından da tutuklanmasıyla, finans sıkıntısı çeken gazete için yeni bir bunalım kaynağı olacaktı.

Esenyurt Belediyesi'nde 'imar işlerinde yolsuzluk yapıldığı' iddiasıyla başlatılan soruşturma kapsamında Çapan kardeşler ve belediye yetkilileri sırayla gözaltına alınmış ve çıkarıldıkları mahkemede gözaltında bulunan 19 kişiden, içlerinde Gürbüz Çapan'ın iki kardeşi de olmak üzere 9'u tutuklanmıştı.

Cumhuriyet'in yeniden yapılanma sürecinde Yeni Gün Holding'in yüzde 20'sine ortak olarak, "taze para" getiren "Çapan Kardeşler" zor durumdaydı.

Tutuklamaların ardından ertesi günkü gazetelerde bu haber "Çapan'ın iki kardeşi tutuklandı", "Çapanlara tutuklama" başlıklarıyla duyuruluyordu.

Cumhuriyet'in başlığı ise "Esenyurt: 10 kişi serbest bırakıldı" idi. Yani *Cumhuriyet* için tutuklananlardan çok serbest kalanlar önemliydi. Böylece *Cumhuriyet*, 2 milyon dolarlık ortaklığın diyetini ödemeye başlamıştı.

Sağlık nedenleriyle Almanya'da bulunan Gürbüz Çapan da kısa bir süre sonra yurda dönüyor ve İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığı'nun, çıkar amaçlı suç örgütü oluşturmak ve ihaleye fesat karıştırmak suçlamasıyla tutuklanıyordu.

Aslında, "Çapanlara Operasyon" olarak gazetelere yansıyan bu gözaltı ve tutuklamaların ilk belirtileri üç yıl öncesinden görülmeye başlamıştı. Gürbüz Çapan, 2 Eylül 1998 günü belediye binası önünde silahlı saldırıya uğramış ve kendisini bir arazi ihalesi için mafyanın vurduğunu söylemişti.

Sonuçta saldırı, polisiye bir olay olarak gazetelere yansımış, *Cumhuriyet* gazetesinde de büyük fotoğraflı bir haber olarak yayımlanmıştı. Ayrıca, Esenyurt'ta binaları bulunan kooperatiflerin yarım sayfalık kınama ilanları yer almış, bunların yanı sıra İlhan Selçuk, "Vurmayıp da Ne Yapacaklardı?.." yazısında, Gürbüz Çapan'ı övgü dolu sözlerle savunmuştu:

Gerçekçi belediye başkanı nasıl olur?

Anasının gözü olur.

Başına geçtiği kentin çevresini yoksullara, merkezini zenginlere yağma ettirir.

(...)

Belediye Başkanı başına geçtiği beldenin çevresindeki toprakları kamulaştırırsa...

Arazi mafyasıyla anlaşış tezgâhını kuracağına kamulaştırdığı toprakları parselleyip orta halli vatandaşların kurdukları kooperatiflere dağıtsa; planlı programlı, çağdaş kentleşmeyi yeğlese...

Neler olmaz!..

O Belediye Başkanı'na herkes düşmanlaşır, çünkü "kötü örnek" oluşturmuştur.

İşte Gürbüz Çapan!

Tunceli'den, Kars'tan, öteden beriden çoğu Doğu Anadolu'dan gelen üç beş bin kişinin yaşadığı Esenyurt'ta belediye başkanı seçilen Gürbüz Çapan, yasalara bakarken görmüş ki, bir belediye çevresindeki araziye kamulaştırabilir.

Ve kamulaştırmış.

Gürbüz Çapan'ı vurdular...

Vurmayıp da ne yapacaklardı.

Esenyurt Belediye Başkanı "kötü örnek" oluyordu. Mafya ile işbirliği yaparak gecekondu mafyasını serbest bıraksaydı, vurulmazdı.

Esenyurt'ta pazar yerlerini mafioziy'e peşkeş çekseydi, vurulur muydu?..

Kardeşlerinden sonra Gürbüz Çapan'ın da tutuklanması gazetede çok yaratmıştı. Hikmet Çetinkaya, 10 Mayıs 2001'de kaleme aldığı yazısında, Gürbüz Çapan'ın tutuklanması ve belediye meclis üyelerinin gözaltına alınmalarının üslup olarak yanlışlığına dikkat çekiyordu:

Esenyurt Belediye Başkanı Gürbüz Çapan yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle gözaltına alınıp DGM'ce tutuklandı.

Olay yargıdadır.

Suçlu mu suçsuz mu olduğuna yargı karar verecektir.

Belediye Başkanı Çapan'ın yerine bir başkanvekili atanacaktır. Çünkü İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, Çapan'ı görevden almıştır...

Buraya dek her şey yasal...

Üç gün önce Esenyurt Belediye Meclisi, başkan yardımcısını seçecekti. Meclis üyeleri belediyeye geldi...

Tam seçime geçilecekti ki kolluk kuvvetleri belediyeyi bastı ve on dört meclis üyesini gözaltına aldı...

İşin ilginç yönü, on dört belediye meclis üyesinin neredeyse tümü eski CHP'liydi...

Belediyeler yerel meclislerdir ve burada seçilmiş üyeler bulunur...

TBMM neyse belediye meclisleri de odur...

Kolluk kuvvetleri belediye meclislerine kahve basar gibi giremez, seçimleri engelleyemez...

Şimdi soruyorum:

"Türkiye bir hukuk devleti mi yoksa polis devleti mi?"

Eğer on dört belediye meclisi üyesi bir soruşturma için aranıyorsa, onların alınıp götürüleceği yer belediye başkan yardımcılığı seçimlerinin yapıldığı meclis salonu değildir...

Hepsinin evleri, işyerleri vardır!..

Temmuz başında İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığı, Esenyurt Belediyesi'ndeki yolsuzluk iddialarına ilişkin soruşturmayı tamamlayarak, Başkan Gürbüz Çapan ile 41 sanık hakkında kamu davası açtı. 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca; Çapan'ın bu suçlardan dolayı 10 yıl 3 aydan 23 yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılması isteniyordu.

Savcının iddianamesine göre Çapan, "Çıkar amaçlı suç örgütü kurmak", "Çıkar amaçlı suç örgütüne üye olmak", "Bu örgüte yardım etmek", "Rüşvet almak", "Rüşvet vermek", "İhaleye fesat karıştırmak" ve "Hususi evrakta sahtecilik" suçlarından yargılanacaktı.

Bu suçlamalar üzerine Hikmet Çetinkaya 13 Temmuz 2001 günlü yazısına "Yargısız İnfaz" başlığını koymuştu. Çünkü ona göre Gürbüz Çapan'a yapılanlar bir yargısız infaz örneği idi:

Demokratik bir hukuk devletinde yargı bağımsızdır...

Kartal Cezaevi'nde tutuklu bulunan Esenyurt Belediye Başkanı Gürbüz Çapan, henüz yargılanmamasına karşın neden "yargısız infaz"la karşı karşıya?

Bir ülkede 'temiz toplum' istemek, yolsuzluklarla mücadele etmek gerekir!..

Ama ya yargısız infaza karşı ne yapacağız?

DGM Savcısı Ahmet Kelebek'in basına yansıyan iddianamesini okudum... İddianamede Gürbüz Çapan'ın Kentbank ve İş Bankası'nda 50 trilyon liralık hisse senedi olduğu ileri sürülüyor!..

Çapan'ın avukatı Ergin Cinmen, dün yaptığı basın toplantısında 'yargısız infaz'ın altını çizerken bu konuya açıklık getirdi, Kentbank ve İş Bankası'ndaki hisse senetlerinin değerini açıkladı.

Cinmen şöyle dedi:

"Sayın savcının hazırladığı iddianamede Gürbüz Çapan'ın Kentbank Bahçeşehir Şubesi'nde 61409 No'lu hesabında 1 milyon 914 bin adet İŞCTR hisse senedi bulunduğu ve bunların tahmini değerinin 19

trilyon lira olduğu belirtiliyor. Çapan'ın bu bankada 61409 No'lu hesapta 1 milyon 914 bin İŞCTR hisse senedi bulunuyor ve bunların değeri 16 milyar 269 milyon liradır. Bu ciddi bir hatadır...

Çetinkaya avukatın görüşüne katılmıyordu. Yapılanlar "ciddi bir hata" değil, özellikle yapılmış işlerdi. Ve en önemlisi bir siyasi görüşün kamuoyu önünde mahkûm edilmesi idi.

Eğer Sayın DGM Savcısı Kentbank'a telefon etseydi sanırım, avukat Cinmen gibi doğru bilgileri alabilirdi...

İş Bankası hisselerine gelince...

Elimde belge var!..

Türkiye İş Bankası Avcılar Şubesi'nde Çapan'ın eski eşi Ayfer Çapan'ın 3 milyon 174 bin adet İŞCTR hisse senedi bulunuyor...

Toplam değeri 31 trilyon 740 milyar değil, sadece 21 milyar 583 milyon liradır...

Sol çizgideki bir belediye başkanını suçlamak kimlere hizmet eder?

Ülkeyi soyup soyanlara!..

Gülbüz Çapan kamuoyunda mahkûm edilmek isteniyor!..

Avukat Ergin Cinmen diyor ki:

"İddianamede Çapan kardeşlerin yanı sıra Amerikalı ortakların da bulunduğu Doğa Holding'in değeri 'trilyon dolarla' ifade edilmektedir. Trilyon dolarların ne olduğunu bilmeyen insanlar Türkiye'de önemli davaları yürütüyorlar.

Bu hukuk açısından vahim bir durum!..

Verilen sayılar Türkiye'nin iç ve dış borçlarından bile fazladır...

Eğer bu sayı doğruysa Türkiye'nin ne IMF ne de Dünya Bankası'na ihtiyacı vardır...

4422 sayılı yasa gereği mallara tedbir konulmuştur. Eğer yargı kararını çıkar, Gülbüz Çapan ceza alırsa; Türkiye tüm ekonomik krizi atlattır, milletçe rahata kavuşuruz...

Hikmet Çetinkaya, DGM savcısının iddianamesinde ileri sürülenleri tek tek ele alıyor ve Çapan'ın avukatının sözleriyle bu iddiaları çürütüyordu. Sonra da bir komplo teorisyeninin kuşkuculuğuyla soruyordu:

Bir DGM savcısı böyle bir hatayı bilerek mi yaptı?

Gülbüz Çapan çıkarıldığı ilk duruşmadaki savunmasında, çağdaş bir kent kurduğu için hakkında dava açıldığını söylüyor ve aynı "suç"u işlemeye her zaman hazır olduğunu açıklıyordu.

Cumhuriyet ertesi gün duruşma haberini "Esenyurt Belediye Başkanı Çapan: Çete değil, çağdaş kent kurduk" başlığı ile veriyordu.

Bu da farklı medya kuruluşlarında ve internet sitelerinde Cumhuri-

yet'in Gürbüz Çapan'ı koşulsuz savunmasına örnek gösteriliyor ve "Cumhuriyet'in düştüğü durumlar" mealinde eleştiriliyordu.

Bu eleştiriler içinde en keskin İnternet Haber'de 28 Eylül 2001 tarihinde Ünal Tark'ın yaptığı "Cumhuriyet'in Çapan Ayıbı" başlıklı yorumdu.

Ünal Tark, Gürbüz Çapan ve adamlarının "çıkar amaçlı suç örgütü oluşturmak, rüşvet alıp-vermek, ihaleye fesat karıştırmak ve sahte evrak düzenlemek" suçlarından yargılandığının herkes tarafından bilindiği halde Cumhuriyet'in Çapan haberini, onu savunma temeli üzerine kurarak verdiğini söylüyor ve "Görevden alınalı aylar olmasına rağmen, görevden alındığını bile söylemeye yürekleri el vermiyor" diyordu.

Tark, Cumhuriyet'in gözaltı haberlerini verirken bile: "Esenyurt Belediye Başkanı Çapan: Çete değil, çağdaş kent kurduk" başlığı ile yanlı bir gazetecilik yaptığını iddia ediyor ve yazısını şöyle bitiriyordu: "Zavallı Cumhuriyet".

Ancak Cumhuriyet'e göre, Gürbüz Çapan ve kardeşlerine yapılanlar siyasi öç almaydı. Bu konuda en duyarlı yazarlardan olan Hikmet Çetinkaya 4 Kasım 2001 tarihli yazısında; daha önceki yazılarında da belirttiği gibi, Gürbüz Çapan'ın şahsında sol düşüncenin yargılandığını iddia ediyordu:

İnsan donup kalıyor böyle olaylar karşısında...

Yapılmak istenen nedir anlamak olası değil!..

Yargılanan Esenyurt Belediye Başkanı Dr. Gürbüz Çapan mıdır ya da tüm "Çapan ailesi" mi, yoksa sol düşünce mi?

... Sonra uzun uzun düşündüm...

Birkaç kez gittiğim Esenyurt'un o çağdaş görüntüsünü anımsadım...

Dr. Gürbüz Çapan'ın savunmasını bir kez daha okudum, DGM savcısının iddianamesine göz attım...

Gürbüz Çapan'a bu kin ve düşmanlık neden?

Suçlu solcu olmak!..

Başka bir şey değil!..

Aradan iki ay geçtiğinde ise 5 Ocak 2002 tarihli yazısında, Gürbüz Çapan'ın tek suçunun çağdaş belediyecilik yapmak olduğunu söylüyordu:

Ah Gürbüz Çapan ah!..

Tek suçun Esenyurt'u Sultanbeyli yapmaman!..

Sen Esenyurt'u çağdaş kent yapmanın faturasını ödüyorsun!..

Eğer banka hortumlayıp yurtdışına para kaçırıydın şimdi bir hastane odasında çayını içip televizyon izlerken beyaza bürünmüş kenti de görecektin!..

Etibank davasından tutuklanan Medya Holding'in patronu Dinç Bilgin'in hastalığı dolayısıyla cezaevi yerine hastanede kalmasına gönderme yapan Çetinkaya, bir ay sonraki 2 Şubat 2002 tarihli yazısında da Günay Çapan'ın savunmasını "Savunma" başlığıyla köşesine yansıtmaktaydı:

Günay Çapan, çok çarpıcı bir savunma yapıyor...

Diyor ki:

Almanya'da vergi kaçırdığım, sahtekârlık yaptığım ve iflas ettiğim yalandır. Ülkeme, topluma, aileme hizmet etmeye çalışan, Türkiye'ye yabancı sermaye girişine katkıda bulunmuş, üretim ve istihdam yaratmış bir işadamı ve sanayiciyim..."

Günay Çapan, Almanya'daki iş yaşamıyla ilgili tüm belgeleri, noter senedini, Koblenz Sulh Hukuk Mahkemesi Ticaret Sicil Kayıt örneğini yazılı savunmasıyla mahkeme heyetine teslim ediyor...

Günay Çapan, Almanya'da arandığı savını İnterpol yazısıyla çürütüp ekliyor:

"Ben ne Almanya'da ne de bir başka ülkede aranan kişiyim. Ayrıca bugüne dek ne Esenyurt Belediyesi'nden ne de Hazine'den arazi satın aldım. Tam tersine kardeşim Zeki Çapan'ın arsasını Hazine adına tescil ettirerek mülkiyeti Hazine'ye ait olan enerji santrali kurduk."

Günay Çapan'ın savunmasının bir bölümü *Cumhuriyet* gazetesiyle ilgili...

Günay Çapan şöyle diyor:

"Ağabeyim Gürbüz Çapan'ın *Cumhuriyet* gazetesinin gizli finansörü olduğu iddiası doğru değildir. Bir kültür merkezi olarak gördüğüm *Cumhuriyet* gazetesine destek olmamın amacı Atatürk ilke ve devrimlerini yaşatmak içindir. Ben bu ortaklıkla gurur duyuyorum. Ancak şunu da belirtmek istiyorum. Ortaklığım ticari ve çıkar amaçlı değil, *Cumhuriyet* gazetesini yaşatmak içindir..."

DGM'den gazeteye dönerken kendi kendime sordum:

"Gürbüz Çapan'ın gerçekten suçu nedir?"

1989'da 18 bin kişinin yaşadığı Esenyurt'u, caddeleriyle, kooperatif konutlarıyla, suyuyla, ısıtma sistemiyle çağdaş 250 bin kişinin yaşadığı bir kente dönüştürmek!..

Yaklaşık bir yıl tutuklu kalan Gürbüz Çapan'ın son duruşması, 5 Nisan 2002'de İstanbul DGM'de yapılacaktı. *Cumhuriyet* gazetesinde de, duruşmadan üç gün önce "Gürbüz Çapan'a haksızlık yapılıyor" kampanyası başlamış, 2 Nisan'da gazetenin saygın yazarlarından dördü birden Gürbüz Çapan hakkında yorum yapmıştı. Oktay Akbal "Dr. Çapan ve Esenyurt", Oral Çalışlar "Gürbüz Çapan Dosyası", Hikmet Çe-

tinkaya "Gürbüz Çapan" ... Deniz Som ise "Kilit" başlığı altında aynı konuyu işlemişlerdi.

Oktay Akbal, Çapan'ın Esenyurt'a yaptığı hizmetleri anlattıktan sonra "meyve veren ağaç taşlanır misali" saldırıya, haksızlığa uğradığını yazmış ve avukatı Prof. Dr. Uğur Alacakaptan'ın savunmasından alıntılar yapmıştı.

Oral Çalışlar ise yazısında, Av. Alacakaptan'la yaptığı konuşma sonucu; suçlamaların mesnetsiz olduğunu, savcılığın şikâyetleri somut ve inandırıcı delillere dayandırmadığını öğrendiğini belirtiyordu.

Çalışlar, yolsuzluk suçlamaları için arazi ihalelerinin temel alındığını, oysa belediyenin bir metrekaare arazi bile kamulaştırmadığını ifade ettikten sonra "Gürbüz Çapan'ın kardeşlerinin belediyeden bugüne kadar hiçbir ihale, iş ve tek kuruş para aldıklarını gösteren delile rastlanmadı" diyordu. Ve Çapan için desteği şu sözlerle sürdürüyordu:

Gürbüz Çapan'ın duruşması 5 Nisan'da İstanbul DGM'de yapılacak ve ben de gidip izleyeceğim.

Bu konuda en çok yazı kaleme alan Hikmet Çetinkaya da, savunmanın aynı bölümlerinden alıntılar yaparak aynı sonuçlara ulaşmıştı. O da Gürbüz Çapan'ın kaynaksız suçlamalarla yargılandığını belirtiyor ve Esenyurt'a yaptığı hizmetleri anlatıyordu.

Çetinkaya daha önceki yazılarında olduğu gibi bu yazısında da Gürbüz Çapan'ın "solcu kimliğinden" dolayı cezalandırıldığını tekrar ediyordu.

Deniz Som ise isim vererek Gürbüz Çapan'ın yargılandığı davada ihbarı kanıt kabul edilen kişinin durumunu tartışıyordu. Ertesi günü Habertürk adlı internet sitesinde *Cumhuriyet*'in bu tutumu Aydın Özdalga'nın sözcükleriyle şöyle eleştiriliyordu:

Cumhuriyet... Türkiye Cumhuriyeti'nin medyada simgesi, alçakların ve hırsızların korkulu rüyası... Sol görüşün bayrağı... Son yıllarda sıkıntıya giren ve bunu bir türlü aşamayan İlhan Selçuk'un fiili patronluğundaki *Cumhuriyet*, çıkışı Esenyurt Belediye Başkanı Gürbüz Çapan'ın finansörlüğünde buldu... Bu baştan yanlış... Gürbüz Çapan'ın siyasetçi şapkasının yanı sıra, işadama şapkasının bir gün sorun yaratacağı belliydi... Ve bu süre fazla gecikmedi... Gürbüz Çapan çok ağır suçlamalarla tutuklandı, aylardır hapiste... Ve şimdi *Cumhuriyet*'in yazarları topyekûn bir kampanya ile Gürbüz Çapan'ı aklamaya ve kurtarmaya çalışıyor... Hiç kuşkusuz Gürbüz Çapan çok başarılı bir belediye başkanı. Ama başarılı olması yanlış işler yapmayacağı anlamına gelmez. Buna sonunda mahkemeler karar verecek. Durum böyleyken, *Cumhuri-*

yet'in saygın kalemlerinin bu konuda kampanya açmalarını anlamak ve hoşgörmek mümkün değil. Erol Sabancı'nın destek olma isteğini bile sakıncalı bulup, eliyle ittiren *Cumhuriyet*, bugün Gürbüz Çapan'ın avukatlığını yapıyor... Keşke bugünleri görmeseydik.

5 Nisan'da İstanbul 1 No'lu DGM'de yapılan duruşma sonucunda ise; Gürbüz Çapan, kardeşleri Zeki Çapan ile Çetin Çapan ve Seyfettin Karahan yaklaşık bir yıl sonra tahliye ediliyorlardı.

Cumhuriyet ertesi gün haberi birinci sayfadan ama küçük boyutta "Gürbüz Çapan tahliye edildi" şeklinde verdi. Medyada yapılan eleştirilerden olsa gerek, her fırsatta Çapan hakkında yazmaktan kaçınmayan yazarlar bile, konuyla ilgili yorumda bulunmamıştı.

Bir ay sonra da İçişleri Bakanlığı'nca görevine iade edilen Gürbüz Çapan'ın haberi küçük de olsa yine gazetenin birinci sayfasında yerini alıyordu.

Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi Körfez Savaşı'na Karşı

1990 yılının bunalıcı yazına, Körfez'de Irak ile Kuveyt'in arasında yaşanan gerginlik de eklenince, dünyada özellikle Ortadoğu ülkelerinde ve Türkiye'de hararet iyice yükselmişti.

Irak, komşusu Kuveyt'i petrolünü çalmakla suçlamış ve sınıra Temmuz sonlarından başlayarak 100 bin asker yığmıştı. Askeri hazırlıkların sonunda 2 Ağustos sabahı, Irak tankları Kuveyt topraklarına girmiş ve Saddam Hüseyin Kuveyt'i 19. il olarak kendi topraklarına kattığını açıklamıştı.

Bu gelişmeler, bütün dünyanın gözlerini Ortadoğu'ya çevirmişti. Özellikle ABD bunlara kayıtsız kalamazdı. Çünkü dünya petrol rezervlerinin dengesi bir anda değişebilirdi. Bu durumda ABD ile BM, Irak'ı uyararak Kuveyt'ten çekilmesi için 15 Ocak 1991'e kadar süre tanıdı.

Ancak Irak, uyarılara kulak asmayacak ve dünya tarihinin canlı yayından izlenen ilk medyatik savaşı, 17 Ocak 1991'de başlayacaktı.

Savaşın başlamasından önce haberlerinde ve yorumlarında sık sık Körfez Krizi'ni değerlendiren *Cumhuriyet*, Türkiye'nin de bu savaşın içinde yer alacağı açıklamalarına "Savaş çılgınlıktır!" yazılarıyla karşı çıkıyor ve hükümeti sağduyulu olmaya çağırıyordu:

... Türkiye Cumhuriyeti'nin 'yurtta sulh, cihanda sulh' temel ilkesini bir yana bırakarak savaş pazarlıklarına sürüklenmesi, devletin rayın-

dan çıkarılması, barış yürüncesinden saptırılması demektir. Bugün halk, millet, muhalefet, kamuoyu savaşın karşısındadır...

Halkın sesine kulaklarınızı kapamayınız!..

Ne var ki dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kafasında, Türkiye'nin de savaşa girmesi "Bir koyup üç alınız" biçiminde formüleleştirilmişti bile... Turgut Özal'ın savaş yanlısı tutumu, İlhan Selçuk'un 16 Ocak 1991 tarihindeki "İkinci Cephe" yazısında şöyle eleştiriliyordu:

Sorumsuz Cumhurbaşkanı'nın ne pahasına olursa olsun Türkiye'yi savaşa sokmak isteği artık apaçık bir gerçektir. Özal savaşa özdeşleşti...

Cumhuriyet tarihinde böyle bir şey ne yaşandı, ne görüldü, ne işitildi; göz göre göre pis bir savaşa doğru, adım adım yürüyoruz; bir çılgınlığın peşinde sürükleniyoruz.

Sonunda Saddam Hüseyin'e verilen süre doldu ve 17 Ocak 1991'de Körfez'de füze atışları ile savaş başladı. Televizyon ekipleri kameralarıyla günler öncesinden en iyi görüntü alabilecekleri yerlere konuşlanmışlardı. Böylece birkaç saat içinde bütün dünya televizyonları savaşı canlı olarak ekrana getiriyor, Körfez Savaşı da canlı olarak yayınlanan ilk savaş oluyordu.

Savaşın başlamasını *Cumhuriyet*, manşetten ve tam sayfa olarak duyurdu. Hasan Cemal "Ne yazık ki savaş..." yazısında:

Evet, ne yazık ki Körfez'deki savaş patladı.

... Bu topraklarda yaşayan insanların ezici çoğunluğu ve kamuoyu savaşa karşıdır. Halkın yüzde 80'inin oyuna sahip muhalefet partileri savaşa karşıdır.

Bu gerçeği görmezlikten gelenlerin sorumluluğu büyük olacaktır. diyordu.

İlhan Selçuk da 20 Ocak'taki yazısında; "Halkın yüzde 74'üyle barış istediği bir ülkede gereksiz bir savaşın anahtarını yabancı silahlı kuvvetlere teslim ederek ülkeyi ateşe atmak, cinayetten de öte bir ihanetin boyutlarını taşımayacak mıdır?" sorusunu soruyordu.

Cumhuriyet, ilk kez bu savaşa birlikte alışılmışın ötesinde büyük boyutta fotoğraf kullanmaya başlıyordu. Daha çok İncirlik Hava Üssü'nden uçak görüntülerini içeren fotoğraflar yarım sayfa tutacak şekilde gazeteyi kaplıyor, bu da *Cumhuriyet*'in farklı bir perspektife bürünmesine neden oluyordu.

Savaşı ayrıntılı ve geniş bir şekilde işleyen *Cumhuriyet*, Türkiye'nin savaşa girmesine karşı olduğu için daha çok İncirlik Üssü'nün kullanılmasına ve muhalefetin eleştirilerine sayfalarında yer veriyordu.

Ayrıca savaşla ilgili kaygı ve tehlike çağrısını veren haber başlıklarının kullanımına önem verilmiş ve yayımlanan ana haber başlığının üstüne savaşın kaçınıcı günü olduğu yazılmıştı.

Yorumlarında hükümetin tutumunu olumsuz, muhalefetin tutumunu da olumlu yansıtan *Cumhuriyet* gazetesi, Körfez’de bir savaşın başlamaması gerektiğini, hele ki Türkiye’nin bu savaşa katılmasının çok yanlış olacağını açıkça belirtmiş ve yetkili kişileri sağduyulu olmaya çağırmıştı.

Ancak, ülkenin bu savaştan olumsuz etkileneceğini sürekli tekrar ederek savaş karşıtı bir politika güden *Cumhuriyet*’le birlikte birçok kesimin karşı çıkmasına rağmen, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın direktmesiyle taraf olunan Körfez Savaşı’nın Türkiye’ye bilançosu ağır oldu.

39 gün süren savaşın sonrasında, Türkiye’nin petrol geliri kesildi, sınır ticareti kaldırıldı ve binlerce mülteci Güneydoğu sınırına akın etti. Sonuçta ülke milyonlarca dolarlık zarara uğradı.

***Cumhuriyet* Yazarlarının Sarsıcı Ölümü**

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Uğur Mumcu, 24 Ocak 1993’te Ankara’da otomobiline yerleştirilen tahrip gücü yüksek bir bombayla öldürüldü.

Patlamanın hemen ardından *Cumhuriyet*’in Genel Yayın Yönetmeni Özgen Acar’ı arayan bir kişi, cinayeti “İslami Kurtuluş Örgütü” adına üstleniyordu. Aradan 3-5 saat geçtikten sonra da kimliği meçhul bir kişi cinayetin İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi (İBDA-C) tarafından işlendiğini ihbar ediyordu. Mumcu’nun otomobilinin altına konan tahrip gücü yüksek bomba uzmanlardan kimine göre Amerikan, kimine göre Çek yapımı C-4 tipi ve içinde RDX maddesi bulunan plastik bir bombaydı ve otomobilin çalıştırılmasıyla birlikte patlayacak şekilde ayarlanmıştı.

25 Ocak 1993 günü *Cumhuriyet* gazetesi “Uğur Mumcu’ya bombalı suikast” üst başlığı ve “Susturamazlar” manşetiyle çıkıyordu. Uğur Mumcu’nun “Gözlem” köşesi boş bırakılıyor, yanında da 18 Mart 1975 tarihli *Cumhuriyet*’teki ilk yazısı “Denklem” yayımlanıyordu. “Tehditler onu yıldırmadı” başlıklı yazıda; Uğur Mumcu’nun yobazların baş düşmanı olduğu şu satırlarla belirtiliyordu:

Çünkü laikti. Çünkü din kisvesi altında Türkiye’nin nereye götürül-

mek istendiğinin en ayırnında olan aydınların başında geliyordu.

Aynı gün *Cumhuriyet*’in başyazısı ise “Mumcu İçin...” başlığını taşıyordu. Burada da cinayetin Türkiye açısından üzerinde durulması gereken bir sorun olduğu vurgulanıyordu:

Uğur Mumcu'yu yitirdik.

Kimi ve neyi yitirdiğimizi okurlarımıza anlatmaya bilmez yiz gerek var mı? *Cumhuriyet* okuru sevgili Uğur Mumcu'nun kişiliğinde yoğunlaşan anlamın ne demek olduğunu biliyor; Mumcu'yu güçlü bir yazar, titiz bir araştırmacı, usta bir gazeteci, ödün vermez bir Atatürkçü, bir devrimci demokrat olarak tanıyor. Mumcu'nun ölümü, yalnız ailesini, *Cumhuriyet*'i, basınımızı ilgilendiren bir olay değildir. Türkiye açısından üstünde düşünülmesi gereken bir sorun karşındayız; ülkenin geleceğini demokraside arayan herkesin yazgısını etkileyecek bir cinayet söz konusudur...

Cumhuriyet gazetesi, bütün Türkiye'yi sarsan ve kamuoyunda büyük yankılar uyandıran Uğur Mumcu cinayetiyle ilgili geniş haberler yayımlayarak her ayrıntının üzerinde durdu. Yeni ipuçlarının bulunup, cinayetin aydınlanması için kamuoyunun da desteğini sağlayarak "teröre lanet kampanyası" başlattı. Uğur Mumcu için gazete merkezinde açılan deftere yazılan yazılar, "Onbinler Mumcu İçin Yazdı" adıyla yazı dizisi haline getirildi ve Uğur Mumcu'nun eski yazıları derlenerek köşesinde tekrar yayımlandı.

Uğur Mumcu, 27 Ocak'ta Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen onbinlerce kişinin katıldığı büyük bir cenaze töreniyle toprağa verildi. Aynı gün *Cumhuriyet* gazetesinin "Yerdeki Kan" başlıklı başyazısında; bu cinayetin bir polis olayı şeklinde görülemeyeceği, bunun yaşanan dönemin belirleyici odak noktası olduğunun altı çiziliyordu:

... Uğur Mumcu'nun alçakça bir suikasta kurban gitmesi, Türkiye'de her kesimden insanda büyük ve derin tepkiler yarattı. Olay, yaşadığımız dönemin belirleyici odak noktası gibidir. Cinayet bir zabıta vakası çerçevesinde elbet görülemez. Katillerin bulunması ve cezalandırılmasıyla da iş bitmeyecektir. Daha kapsamlı ve daha geniş ufuklu bir süreç içinde düşünmek zorundayız. Uğur Mumcu bir dizi

moral değeri, toplumsal amaçlar yumağını, bir değerler sistemini simgeliyordu. *Cumhuriyet*'in çatısı altında kurulan kürsülerde savunulan ve yükselen düşüncelerin simgeleşmiş yazarıydı. Mumcu'ya kurulan tuzak, işte bu değerler sistemine kanlı saldırının ta kendisidir. Öyleyse "Uğur'un kanının yerde kalmaması" için bu bayrağı yükseltmek gerekiyor.

Yazarımız daha toprağa verilmeden bir noktayı vurgulamalıyız.

Ancak Türkiye'de laik cumhuriyeti savunmak ve katılımcı demokrasiyi gerçekleştirmek yolunda yürüyebilirsek Uğur'un kanı yerde kalmayacaktır.

Uğur Mumcu'yu bugün toprağa veriyoruz.

Onun yalnız yaşamından değil, ölümünden çıkaracağımız dersler çoktur. Mumcu'da "fikir-i takip" vardı ve bu konuda örnek sayılacak kadar inatçıydı. Uğur'un öldürülmesi bir cenaze töreniyle başlayıp bitecek bir olay değildir. Türkiye'mizin demokratik güçleri artık dağınıklıktan ve -deyim yerindeyse- perişanlıktan kurtulmalıdır. Küçük çıkarlar için birbiriyle uğraşan siyasetçilerin -eğer yaşam hakkına saygıları varsa- daha kapsamlı ve ufuklu bir politikada bütünleşmeleri zorunludur.

Eğer onlar yine küçük çıkarların siyasetini gütmeyi sürdürürlerse ve "perişanlık" devam ederse, kamuoyu aşağıdan yukarıya doğru ağırlığını koymak görevini üstlenmelidir.

İşte o zaman Uğur Mumcu'nun kanı yerde kalmayacaktır.

Uğur Mumcu'nun Türk basınında seçkin ve özel bir yeri vardı. Türk mafyası ve uluslararası ilişkileri, uyuşturucu kaçakçılığı, aşırı gruplar, tarikatlar, PKK ve 1981'deki Papa suikastı gibi netameli ve sıcak konulara dokunmaktan çekinmeyen, cesur ve Türkiye'nin en başarılı araştırmacı gazetecisiydi.

Nadir Nadi için de Uğur Mumcu, keskin bakışlı bir gözlemci ve belgesel eleştirciydi:

... Ne var ki, düzinelerle köşe yazarı arasında kendini okura gerçekten sevdirmiş olanların sayısı bir elin parmaklarını aşar mı, bilemem.

Aşa da aşmasa da Uğur Mumcu bunların ilk akla gelenlerinden biridir bence.

Sağlam hukuk bilgisi, temelli hukuk kültürü, ödün vermez cesareti, yorulmak bilmez çalışkanlığı ile Uğur Mumcu, her gün Türk toplumunun aksayan yanlarından birini ele almakta, böylece sorumlu yöneticileri uyarmaya gayret etmektedir. Yazılarında ele aldığı kişilere karşı Uğur'un hiçbir kişisel hesabı yoktur. Onlara toplumsal sorunlarımızın

birer pürüzü diye bakar. Güçlü belgelere dayanmaksızın kimseye ima yoluyla da olsa sataşmaz. Bir konuyu aydınlatmak, kanayan bir yaraya parmak basmak için kimi zaman günlerce belge peşinde koştuğu, dosyalar arasında gece yarlarına kadar çalıştığı olur.

Bu bakımdan Uğur Mumcu'nun Türk köşe yazarlığına yepyeni bir hava getirdiğini rahatça söyleyebiliriz. Keskin bakışlı bir gözlemci, belgesel bir eleştiricidir o. Güçlü hukuk mantığını çok kez ince bir mizah çizgisi ile çerçevelediği için yazıları ne denli ağır olsa da okura ferahlık verir.¹²²

Uğur Mumcu'nun ölümünün üstünden bir yıl geçtiğinde, katillerinin yakalanmasına dair verilen "namus sözleri" bir işe yaramamış, herhangi bir ipucu bulunamamıştı. Ölüm yıldönümünde "Katiller Nerede?.." manşetiyle çıkan *Cumhuriyet* gazetesinin başyazısında şunlar yazılıydı:

... Aradan bir yıl geçmesine karşın Uğur Mumcu cinayeti aydınlanmamıştır. Geçen yıl bugün, devletin en yetkili ağızları katillerin bulunacağı yolunda 'namus sözü' vermişlerdi.

Gerçi böyle bir cinayetin uğursuz katillerini yakalamak, devletin devlet olmak işlevinde doğal görev sayılır, ayrıca 'namus sözü' vermeye gerek yoktur. Ancak 'faili meçhul cinayetlerin' birbirini izlemesi ve kamuoyunun vicdanında ya sabır tespihinin taneleri gibi birbirine eklenmesi, belki de bu 'namus sözü'nün verilmesine yol açmıştır. Ne olursa olsun, Uğur Mumcu suikastının karanlıkta kalması ve bir yıl sonra bile doyurucu bir ipucu bulunamaması, bütün ülkenin üstüne çöken karabasan niteliğindedir.

Bugün Türkiye'nin her yanında düzenlenen törenlerle Uğur Mumcu anılıyor; milyonlar bir ağızdan soracaklar:

'Katiller nerede?..'

Eğer katiller bulunamıyorsa ve bulunamayacaksa yetkililer bunu kamuoyuna açıklamak görevini yerine getirmeli ve inandırıcı nedenlerini de söylemelidirler. Suskunluk hiçbir şeye yaramadığı gibi, toplumun beklentilerini zamanın silebileceğini düşünmek de yanlıştır.

Uğur Mumcu cinayetinin üstüne bir 'nisyan örtüsü' çekmek niyetinde olanların hesabı tutmayacaktır; bu cinayet kamuoyunun vicdanında onulmaz bir yara açmıştır.

Mumcu'yu unutmayacağız ve unutturmayacağız. Çünkü Uğur Mumcu cinayeti, Türkiye'nin aydınlanmasına düşman olanların yanına kâr kalırsa geleceğimize umutla ve güvenle bakamayız.

Aynı gün Uğur Mumcu özel eki verildi ve Evren Değer'in hazırladığı "Uğur Mumcu Dosyası" yazı dizisi yayımlanmaya başladı.

Dosya; "Uğur Mumcu Apo-MİT bağlantısını araştırıyordu" başlığıyla açılıyor ve içeriğinde de CIA ve MOSSAD'ın Ortadoğu ve Kürt sorununa yönelik politikaları büyüteç altına alınıyordu:

Mumcu, Ortadoğu'da sergilenen ve Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren senaryonun, "Kürt satrancının" taşlarını belgeledi. CIA ve MOSSAD'ın bu oyundaki rollerini, ölümünden tam 17 gün önce, *Cumhuriyet*'teki köşesinde sergiledi. Uğur Mumcu, "Gözlem" yazısında şu soruyu yöneltiyordu: "Kürtler sömürgeciliğe karşı bağımsızlık savaşı yapıyorsa, aralarında CIA ve MOSSAD'ın ne işi var? Yoksa, CIA ve MOSSAD, anti-emperyalist savaş yapıyor da dünya bu savaşın farkında değil mi?

Cumhuriyet gazetesi, suikastın ertesinde Mumcu'nun İran destekli terörist İslamcı örgütler tarafından öldürüldüğü yönünde şüphelerini dile getirip, ülkede din kisvesi altında yaşanan irtica faaliyetlerine dikkat çekmişti.

Bir yıl sonra ise, Uğur Mumcu'nun yazılarında; ABD ve İsrail bağlantıları ile Kürt sorunu arasındaki dengeleri ele aldığı için öldürülmüş olabileceğini vurgulayan yazılar göze çarpıyordu. Yıllarca çözilemeyen Uğur Mumcu suikastı, ülkenin en gizemli ve önemli faili meçhul cinayeti olarak kafaları kurcalayacaktı. Ancak herkesin emin olduğu tek bir nokta vardı ki, yaşasaydı böyle bir cinayetin üstüne giden ilk gazeteci, "O" olurdu.

Cumhuriyet gazetesi Uğur Mumcu'nun katledilişinin acısını yaşarken, yine yazarlarından Onat Kutlar bir otelin pastanesinde patlayan "zaman ayarlı" bombayla, Uğur Mumcu'yla aynı uğursuz kaderi paylaşıyordu.

30 Aralık 1994 günü yapılan saldırıyı üstlenen İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi (İBDA-C) bombalamanın amacının, "sömürgeci kutlamaları bozmaya" yönelik olduğunu açıklıyordu.

Onat Kutlar, beline saplanan camlarla ağır yaralı olarak kaldırıldığı hastanede felç oldu ve 11 gün süren yaşam mücadelesinde yenilerek, 11 Ocak 1995 günü vefat etti.

Uğur Mumcu'nun öldürülmesinden üç yıl sonra Susurluk'ta meydana gelen kaza, devlet-mafya-çete ilişkilerini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi ve yazılarında bu tür karanlık ilişkileri irdelleyen Mumcu, kamuoyunca bir kez daha takdirle anıldı. Ölümünün beşinci yılı olan 1997'de yapılan anma törenleri, "temiz toplum" özlemi içinde olan kitlelerin duyarlılıklarıyla adeta muhalif bir gösteriye dönüştü.

Cumhuriyet gazetesi Uğur Mumcu soruşturmasını dikkatle takip ediyor ve bir an önce sonuçlanması konusunda kamuoyu oluşturarak, toplumun duyarlılığını taze tutmaya çalışıyordu.

Ancak, Mumcu soruşturmasıyla ilgili henüz kesin bir kanıt bulunmamışken, gazete yeni bir suikastla daha sarsılacaktı.

21 Ekim 1999'da evinin önündeki arabasına konan bir bomba, aynı Uğur Mumcu gibi Ahmet Taner Kışlalı'nın da ölümüne sebep oluyordu.

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesi de olan Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı, laik cumhuriyetin ödünsüz savunucularından biriydi. Suikastı ilk olarak şeriatçı Tevhid-Selam örgütü üstlenmişti.

Ancak aradan üç ay geçmeden, 17 Ocak 2000'de Beykoz'daki bir evde Hizbullah örgütünün liderlerine yapılan operasyon, tahmin edilemeyen bir sonuca ulaşacak ve pek çok faili meçhul cinayetin çözülmesine ışık tutacaktı.

İstanbul'da Hizbullah örgütünü ele geçirmek amacıyla başlatılan bu operasyonda elde edilen bilgiler, Uğur Mumcu suikastının üzerindeki giz perdesini de aralıyordu.

Yıllar sonra ulaşılan bu bilgiler, çözülen örgüt ilişkileri, Emniyet teşkilatınca değerlendirilerek derhal özel bir ekip oluşturuldu.

21 Şubat 2000 tarihinde "Uğur Mumcu Uzun Takip" (UMUT) adıyla başlatılan çalışmalar sonucu, suikastı planlayıp gerçekleştirdikleri öne sürülen İran istihbaratı güdümündeki "Kudüs Ordusu" ya da "Kudüs Savaşçıları" adlı şeriatçı terör örgütünün elemanları teker teker yakalandı.

8 Mayıs 2000'de dönemin İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, "Gazeteci-yazar Uğur Mumcu'nun öldürülmesi eyleminin faillerinin de aralarında bulunduğu 9 üst düzey örgüt mensubunun yakalandığını" resmen açıkladı.

Kısa bir süre sonra Uğur Mumcu suikastı zanlısı olarak gözaltına alınan Ferhan Özmen ve Necdet Yüksel'in itirafları ile Ahmet Taner Kışlalı'nın da "Kudüs Savaşçıları" adlı şeriatçı örgüt tarafından öldürüldüğü ortaya çıktı.

16 Mayıs 2000 günü *Cumhuriyet*, Ahmet Taner Kışlalı suikastının aydınlanması haberini "Sırada Üçok'un katilleri var" manşetiyle duyurdu.

Haberin spotunda ise talimatın İran'dan alındığına dikkat çekiliyordu:

Faili meçhul siyasi cinayetleri aydınlatan operasyonlar, Tahran yönetiminin Türkiye'ye yönelik 'terör savaşı' yürüttüğünü ortaya koydu. Ankara'da Kışlalı suikastıyla ilgili olarak sorgulanan 9 kişinin 25 kez İran'a gittikleri belirlendi. Kışlalı'nın otomobiline bombayı yerleştirdiğini itiraf eden Necdet Yüksel, talimatı İran'dan aldıklarını söyledi. Yüksel, 'Tekin' kod adlı Ferhan Özmen'in eylem sırasında gözcülük yaptığını belirtti. Suikast talimatını İranlılardan eylemcilere aktaran Oğuz Demir aranıyor.

Aynı gün İlhan Selçuk "Bu Bizim Mematımız ve Hayatımız..." adlı yazısında:

Türkiye Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra NATO'ya katıldı.

NATO "komünizm tehlikesi"ne karşı kurulmuş bir askeri ittifaktı. Devlet, ister istemez komünizme karşı konuşlandı; "En büyük tehdit komünizme karşı "panzehir" sayılan İslamcılık (Ülkede siyasal iktidarı sürekli belirleyen) merkez sağ "himayesinde" körüklendi; "Türk-İslam Sentezi" laiklik yerine "devlet ideolojisi" olarak benimsendi.

Cumhuriyet gazetesi, 20'nci yüzyılın tüm ikinci yarısında geçerli bu devlet görüşüne sürekli karşı çıkmıştır; bu yolda yıkılmaz bir kaledir. diyor ve *Cumhuriyet* yazarlarının birer birer öldürülüp haislere atılmasının alt yapısında, gazetenin bu karşı çıkışı olduğunu söylüyordu.

Selçuk, *Cumhuriyet* yazarlarının neden ve kim tarafından öldürüldüğünün cevabını da şöyle veriyordu:

Uğur Mumcu neden öldürüldü?..

Ya Ahmet Taner Kışlalı?..

İrtica için en büyük düşman *Cumhuriyet* gazetesi değil mi?.. "Türk-İslam Sentezi"nin devletçe benimsendiği ortamda öldür öldürebildigince!..

Muammer Aksoy'u öldür, Cavit Orhan Tütengil'i öldür, Bahriye Üçok'u öldür, Onat Kutlar'ı öldür, Uğur Mumcu'yu öldür, Ahmet Taner Kışlalı'yı öldür...

Kökü dışında irtica, İran karşıdevrimcileriyle Türk karşıdevrimcilerinin işbirliğinde *Cumhuriyet* gazetesinin en değerli yazarlarını öldürdü; listede daha kimler vardı?..

İlhan Selçuk, suikastların İran destekli olduğuna ne kadar emin ise Aydın Engin de o kadar kararsızdı. Aynı gün "Emperyalizmin Izgara Köfte Komplosu" yazısında; "topu İran'a atmak, sonra da kulağının üstüne yatmak biraz fazla kolaycılık" diyor ve bellek tazelemek için geçmişe şöyle bir yolculuk yapıyordu:

Uğur Mumcu cinayetinin ardından, Güldal Mumcu'ya "Devlet isterse katiller hemen yakalanır" diyen ve ardından "Önümüzde bir duvar var. Tuğlanın birini çeksek duvar üstümüze yıkılır" diyen Mehmet Ağar bu ülkede yaşıyor ve bu ülkenin parlamenti.

O gün "yakalamayan" devlet bugün "yakaladığına" göre Mehmet Ağar'ın sözünü ettiği "duvar"ı örenleri bulup çıkarmak zor olmasa gerek. Bu günlerde duvarcı(lar)nın, "malası, çekülü, küreği" yakalanmakta. Ama duvarcı ustası ve çırakları hâlâ bilinmezlik sisinin içinde. Mehmet Ağargillerin konuşması, konuşturulması sağlanmadıkça da bu sis üstümüzde kalacak.

Ve Aydın Engin asıl yapılması gerekenin, arka planda olanların ortaya çıkarılması olduğunu söylüyordu:

Abdi İpekçi'den bu yana, bu ülkenin, adlarını artık anımsamakta bile zorlandığımız (Cavit Orhan Tütengil, Ümit Doğanay, Bedrettin Cömert, Bedri Karafakioğlu, Kemal Türkler...) en seçkin, en zor yetiştirilir, yeri en zor doldurulur evlatları art arda yok edildiler.

Tümünün suçunu İran'a atıp (adeta) rahatlamak, ellerini yıkamak yerine bu cinayetleri gerçekleştiren "içerideki gücü" açığa çıkarmak gerekmiyor mu? Bu, katilleri yakalayan polis örgütünün işi değil. Bir duvardan söz edenleri, duvarın varlığını bilenleri konuşturacak siyasal gücün ödevi bu. Demokrasilerde bu güce "hükümet" deniyor.

Kaderin garip bir cilvesi, Kemalist çizgiden ödün vermeyen Uğur Mumcu ile Ahmet Taner Kışlalı'nın düşüncelerinin bir olması gibi katilleri de aynı kişiler çıkmıştı.

24 Ekim 2001'de ölümünün ikinci yılında İlhan Selçuk "Ah, Keşke Yaşasaydı Ahmet T. Kışlalı..." yazısında, yazarı şu satırlarla tanımlamaktaydı:

Tam bir Kemalistti Ahmet Taner Kışlalı, derinliği olan bir köşe yazardı, 1923 Aydınlanma Devrimi'nin tarihsel köklerine dayanarak güncelliği yazıyordu, düşüncelerini tertemiz Türkçesiyle akıcı biçimde dile getiriyor, kaleminin yalınlığı yazılarının anlaşılabilirliğini sağlayarak etki alanını genişletiyordu; bu yolda gelişmesi gün gün adım adım ilerlemeye dönüşmüştü.

Zor zamanların adamıydı.

İlhan Selçuk *Cumhuriyet* gazetesinin öldürülen diğer yazarlarını da sayarak gazetenin yaşadığı kanlı serüvenin benzersizliğini vurguluyordu:

Cavit Orhan Tütengil..

Bahriye Üçok..

Muammer Aksoy..

Uğur Mumcu..

Onat Kutlar..

Ve Ahmet Taner Kışlalı..

Şehitlerimiz..

Dünyada hiçbir gazete böyle bir olayı ne düşünebilir ne de yaşayabilir. Salt bu liste bile *Cumhuriyet*'in anlamını açıklamaya yeter!.. Bu listedeki son şehidimiz Ahmet Taner Kışlalı'yı iki yıl önce yitirdik..

Yaşamasını çok isterdim...

Çünkü yazdıklarının doğruluğunu görecektik, kanıtlandığını izleyecektik.

Aradan geçen sürede neler oldu?..

Neler olmadı ki!..

New York'taki 'İkiz Kuleler'in terörle yıkılması dünyanın gözlerini açtı..

Dinciliğin yalnız Türkiye için değil, insanlık için tehlikesi ortaya çıktı.

Küreselleşmenin maskesi düştü..

Gazi Kemal'in evrensel büyüklüğü tartışma götürmez biçimde bir kez daha kanıtlandı...

Kışlalı yaşasaydı, haklı çıktığını köşesinde yazmak mutluluğuna erişecekti, benliğini adadığı doğruların üstünlüğünü vurgulamanın tadına varacaktı...

Ah, keşke yaşasaydı Kışlalı...

Ancak ölümden sonra yaşama diye bir şey varsa, Ahmet Taner Kışlalı adında şimdi bayrak gibi dalgalanıyor.

"Uğur Mumcu Uzun Takip" (UMUT) soruşturması derinleştikçe Necdet Yüksel ve Ferhan Özmen'in sadece Uğur Mumcu ve Prof. Ahmet Taner Kışlalı'nın değil, Prof. Muammer Aksoy ile Doç. Bahriye Üçok'un da öldürülmesinde yer aldıkları anlaşıyordu. Ve iki sanığın, laiklik savunucusu aydınların katledilmesiyle ilgili olarak da idam istemiyle yargılanmalarına başlanıyordu. Mumcu suikastında bombayı otomobile yerleştirdiği belirtilen Oğuz Demir'in ise İran'a kaçtığı belirlenmişti.

Ferhan Özmen ve Necdet Yüksel'in emniyette verdiği ifadeler doğrultusunda Ankara'nın Sincan ilçesinde farklı yer ve günlerde aralarında C-4 plastik patlayıcıyla, TNT kalıplarının da bulunduğu çok miktarda patlayıcı bulundu. Sanıkların ifadelerinden silah ve mühimmatların Kudüs Ordusu tarafından İran'dan gönderildiği anlaşıldı.

Ferhan Özmen, emniyet ve savcılık ifadelerinde, İranlıların kendilerine hedef isimler vermediğini, "Laik siyasetçi olsun, laik gazeteci olsun"

şeklinde talimat aldıklarını belirtiyordu. Tarife uygun kişileri kendilerinin belirlediklerini, yabancı kişilere yönelik nokta hedeflerin de zaman zaman verildiğini bildiren Özmen'in ifadesini, Necdet Yüksel'in ifadesi de doğruladı. Ankara DGM Savcısı Hamza Keleş, soruşturmanın ardından 17 sanık hakkında dava açtı.

Özmen ve Yüksel; emniyet, DGM savcılığı ve yargıca verdikleri ifadelerinde suikastı ayrıntılarıyla anlattılar. Tutuklanarak cezaevine gönderilen Özmen ve Yüksel, DGM'de 14 Ağustos 2000 tarihindeki ilk oturumda sorgu vermediler ve emniyette işkence gördüklerini iddia ettiler. Daha sonra Uğur Mumcu'nun katilleri Ferhan Özmen, Necdet Yüksel ve Oğuz Demir'in İran'da Elburz Dağı'nın eteklerindeki kampta askeri ve siyasi eğitim aldıkları belirlendi.

Ağustos 2000'de tamamlanan soruşturmaya açılan dava iddianamesinde, dokuz sanık hakkında idam istendi ve dava on yedi ay sonra Ocak 2002'de karara bağlandı.

Gazeteci-yazar Uğur Mumcu, Doç. Dr. Bahriye Üçok, Prof. Dr. Muammer Aksoy ve Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı suikastları dahil toplam 22 faili meçhul eylemi gerçekleştirdikleri gerekçesiyle 24 sanık hakkında açılan 'Umut davası' üç idam kararıyla sonuçlandı. Mahkeme, beş sanık hakkında beraat, 11 sanık için 12 yıl 6'şar ay, bir sanık için 15 yıl, bir sanık için 18 yıl 9 ay, iki sanık için 3 yıl 9'ar ay hapis cezası verirken, bir sanıkla ilgili davayı af kapsamına alarak erteledi.

Sanıklardan Ferhan Özmen, Necdet Yüksel ve Rüstü Aytufan'a; 'mevcut anayasal düzeni silah zoruyla yıkarak yerine dini kurallara dayalı devlet kurma amacıyla kurulan silahlı çete üyesi olarak eylemde bulunma, suçunu düzenleyen TCK 146/1 maddesi uyarınca idam cezası verildi.

DGM heyeti davada 11 sanığa 'Anayasal düzeni yıkarak yerine dini kurallara dayalı devlet kurma amacıyla' kurulan yasadışı silahlı çete üyeliği suçunu cezalandıran TCK 168/2 maddesi uyarınca da 12 yıl 6'şar ay ceza verdi. Sanıklardan Yusuf Karakuş 15 yıl, Hasan Kılıç 'yasadışı silahlı çete içinde özel görev üstlenmek' suçundan 18 yıl 9 ay ceza alırken, iki sanık da 'yasadışı örgüt üyelerine yardım ve yataklık, suçundan 3 yıl 9'ar ay ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Böylece Uğur Mumcu, Ahmet Taner Kışlalı, Muammer Aksoy ve Bahriye Üçok cinayetlerini kapsayan 'UMUT' davası sona erdi.

Peki, dava sonuçlanınca suikastla ilgili sorular bitip, her şey aydınlığa kavuştu mu?

Hikmet Çetinkaya bu soruya 9 Ocak 2002 günü "Kördüğüm Çözüldü mü?.." başlıklı yazısında yanıt ararken, şu gerçeklerin altını çiziyordu:

UMUT davasıyla tüm faili meçhul cinayetlerin aydınlatıldığı söylenemez...

Ankara Barosu Başkanı Avukat Sadık Erdoğan'ın söylediği gibi, salt bir umut ışığı belirmiş, yasadışı tüm terör örgütlerinin üzerine gitmenin gerekli olduğu ortaya çıkmıştır...

1990-2000 yılları arasında İslami Hareket, Hizbullah gibi terör örgütleri devletin bazı birimlerince korunup kollanmıştır!..

Bu gerçeği, Türkiye'yi yönetenler göz ardı etmemelidir!..

1970'li yılların sonlarında "Bana milliyetçiler adam öldürüyor dedirtemezsiniz" diyen düşünce, 1990'larda "Bana Müslümanlar adam öldürüyor dedirtemezsiniz" biçimine dönüşmüştür.

UMUT davasında ölüm cezası alanların üçü de tetikçidir!..

Türkiye gibi bir ülkede tetikçi bulmak kolaydır!..

Asıl olan 'Büyük Patron'u yakalamak, onu kamuoyunda sergilemek değil midir?

Bu dava en azından bir gerçeğin altını çizmiştir: Yasadışı köktendinci terör örgütleri bazı komşu ülkeler tarafından yönlendiriliyor!..

Kimi Avrupa ülkeleri terör örgütlerine kucak açıp besliyor!..

Oğuz Demir, İran'da, Hizbullah'ın eski lideri Hüseyin Velioğlu'nun öldürülmesinden sonra yerine geçen İsa Altsoy da Almanya'da yaşıyor!..

Hikmet Bila da aynı gün bu davayı köşesinde işliyor ve "Terör ve Diploması" başlıklı yazısında; dava sonucunda birtakım ülkelerin teröre destek verdikleri kanıtlanmış olmasına rağmen, diplomasinin çekingen tavrılarını eleştiriyordu:

Muammer Aksoy: 31 Ocak 1990.

Bahriye Üçok: 6 Ekim 1990.

Uğur Mumcu: 24 Ocak 1993.

Ahmet Taner Kışlalı: 21 Ekim 1999.

Türkiye'nin pırlanta gibi dört aydını ve öldürüldükleri tarihler bunlar... Dokuz yıl içinde terörün kurbanı olan aydın insanların sadece dört tanesi. Dört Cumhuriyet aydını, dört Cumhuriyet yazarı...

"Teröre karşı uluslararası mücadele"nin tüm hızıyla sürdüğü bir dönemde terörün ve terör destekçilerinin üstünü örtmek ne kadar gerçeğe bir uygulamadır? Ne kadar "dengeli" diplomasidir? Ankara'nın bunu iyice düşünmesi gerekiyor.

Resmi olarak UMUT davası kapansa da genel kanı, çelişkiler yumağına dönen davanın tetikçilerle sınırlı kalmasıydı.

Katillerinin yakalanmasından birkaç gün sonra Mumcu, ölümünün 9. yılında törenlerle anıldı.

"Uğur Mumcu'yu ölümünün 9. yılında yaşamı boyunca savunduğu ilkelerle anıyoruz" manşetiyle çıkan *Cumhuriyet*'te, Mumcu büyük boy fotoğrafının altından 'Ey halkım, unutma bizi" dizeleriyle biten ünlü "Sesle niş"iyle buluşuyordu okuyucularıyla...

O gün bütün yazarların köşelerine Uğur Mumcu konuktu. "Uğur Yukardan Dünyayı Seyrediyorsa..." yazısında terörün dünyadaki tırmanışına değinen İlhan Selçuk:

Uğur yukardan dünyayı seyrediyorsa basıyordur kahkahayı...

Çünkü terör küreselleşti...

New York'ta Dünya Ticaret Örgütü'nün İkiz Kuleleri'ni yerle bir etti...

Ne diyordu Uğur:

"Nereden gelirse gelsin teröre karşıyız..."

Yaşasaydı aradan geçen dokuz yılda dünyanın bu noktaya geldiğini görecekti.

Terörün iyisi kötüsü olur mu?..

Amerika'nın bu gerçeği anlaması için dokuz yıl geçmesi gerekecekti... diyerek Mumcu'nun öngörüsüne dikkat çekiyordu.

Öte yandan medyadaki değişime de Mumcu'nun göstereceği tepkiyi şu satırlarla özetliyordu:

Uğur bugün yaşasaydı çok da üzülürdü...

Niçin?..

Aradan geçen dokuz yılda medyanın nereden nereye geldiğini, adına "gazeteci" denilen kimilerinin nasıl değiştiklerini görüp kahrolurdu...

21'inci yüzyıla giren Türkiye'de "sarı basın kartı"nın "basın"ı gitti.

"Sarı"sı kaldı!..

"Hedef Laik Cumhuriyet" adlı İlhan Taşcı'nın hazırladığı yazı dizisi ile de; Uğur Mumcu ile birlikte Turan Dursun'dan Muammer Aksoy'a, Onat Kutlar'dan Bahriye Üçok'a kadar faili meçhul cinayetlere kurban giden Atatürkçü, laik, demokratik Cumhuriyet'in savunucuları anılıyordu.

O güne kadar katledilen *Cumhuriyet* yazarlarından; Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Ümit Kaftancıoğlu, Prof. Dr. Muammer Aksoy, Doç. Dr. Bahriye Üçok, Uğur Mumcu, Onat Kutlar ve Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı da "Cumhuriyet Şehitleri" adıyla ölümsüzleştiriliyordu.

Ertesi günkü gazetede de yine Mumcu için yapılan anma törenleri büyük yer tutuyordu. "Düşüncelerde yaşayacak" başlığıyla Mumcu için gazetenin merkezinde düzenlenen törenin büyük boyutlu fotoğrafı birinci sayfayı kaplarken, diğer illerde yapılan törenlerin haberleri ve fotoğrafları da "Türkiye Uğur'unu anıyor" ve "Unutmayacağız" başlıklarıyla ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştı.

2 Temmuz 1993: Sivas'ta "Aydın Katliamı"

2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta gelişen olaylar; 12 Eylül'le birlikte temeli atılan, *Cumhuriyet*'in de haberlerinde sık sık İslamcı ve şeriatçı olarak adlandırdığı, köktendinci oluşumun gündelik hayata yansımaydı.

2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta Pir Sultan Abdal Şenliği'ne katılan başta Aziz Nesin olmak üzere birçok aydın, şeriat yanlılarının saldırısına uğrayarak, kaldıkları otel ateşe verilmişti. Kamuoyunda büyük üzüntü yaratan bu olay sonucu; 37 kişi ölmüş, pek çok aydın da yaralanmıştı.

Cumhuriyet gazetesi bu olayı "Şeriatçılar ayaklandı" manşetiyle, ekstra baskı yaparak okuyucularına duyurdu. "Sivas katliamı" olarak adlandırdıkları olayla ilgili röportajlar, Çetin Yiğenoğlu'nun "Ölü Ozanlar Kenti: Sivas" gibi yazı dizileri ve köşe yazarlarının yorumları uzun süre yayımlandı.

Olayın yıldönümünde "Sivas Katliamının Birinci Yılı" başlıklı özel iki sayfa ayrılarak, röportajlara, haberlere ve konuyla ilgili gelişmelere yer verildi. Yılmaz Gümüşbaş'ın "Güvercinler Uçmuyor Sivas Üstünde" yazı dizisinde Sivas'ın sosyolojik yapısı ve daha önce yaşanan buna benzer olaylar ele alınıyordu.

İlhan Selçuk da "Bir Yıl Sonra Bugün..." yazısında; şeriatçılığın yükselişine dikkat çekiyordu:

... Geçen yıl bugün, Sivas'ın Madımak Otel'i'nde onlarca insan yakıldı...

Geçen yıldan bugüne, 'kara yobazlık' eksilmedi, arttı, yoğunlaştı, yayıldı, iktidara tırmanır oldu; din uğruna, Allah adına, peygamber he-sabına siyaset yapanlar çoğaldı.

'Kara kalabalık', adına okul denen medreselerde özellikle yetiştiriliyor, beyinler çitileniyor, çocukların bilinçlerine kurşun dökülüyor; aklın değil, bağnazlığın öğretilmesine göre eğitilen neferlerin sayısı artıyor...

Madımak Otel'i'nde diri diri yakılan şairlerin, yazarların, sanatçıların kavrulan bedenlerinden yükselen alevler bile bu toplumu uyarmazsa ne yapmalı?..

Aradan bir yıl geçti...

Şeriatçı, aradan geçen bir yıl içinde, daha da azdı, yeni yangınların kundaklarını hazırlıyor...

Ülkenin çoğunluğu sessiz, şaşkın, ne yapacağını bilmez, seyrediyor.

Hikmet Çetinkaya bir yıl önceki kanlı olayda kaybedilen Metin Altıok, Asım Bezirci ve Behçet Aysan'ın şiirlerinden derlediği "Kanlı Zambak..." yazısıyla saygı duruşunda bulunuyordu giden canlara...

Server Tanilli "Sivas'ı Unutturamazsınız, Unutmayacağız!.." diyerek birinci yılında şöyle anıyordu Sivas'ta yitirilenleri:

Yarın, 2 Temmuz; Sivas kıyımının birinci yılı.

İçinde güzelim insanların yaşadığı, tarihin o gün görmüş kentine; bir an için her şey bir yana, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın en önemli adımlarından birinin atıldığı, Sivas Kongresi'nin yapıldığı soylu bir kentin alnuna gericiliğin kapkara bir leke çalışının ilk yılı.

Tanilli'yi yaşanan olayların vahşeti ve sonrasındaki yargılama sürecinin gelişimi karamsarlığa sürüklemiş ve devlete olan inancını sarsmıştı:

... Türkiye'de demokrasi, rezilce yalanlar üzerine kurulu; devlet iktidarı, yasamasıyla, yürütmesi ve yargısıyla, bir bataklığa gömülü...

Ne demokrasisine inanıyorum artık, ne de devletine!

Cumhuriyet, Sivas katliamına katılanların davası sonuçlanıncaya kadar, her 2 Temmuz'da Sivas'ı ve orada yaşananları unutturmamak için hem özel sayfalar düzenledi, hem de yazarların yorumlarıyla kamuoyunun vicdanına seslendi.

Sivas davası, 7 yıl 10 ay sonunda karara bağlandı. Yargıtay, 33 sanık hakkında verilen idam kararından 31'ini onarken, 2 sanık hakkındaki hükmü bozdu. Yargıtay gerekçeli kararında; katliamın Aziz Nesin'in düşünce ve davranışları bahane edilerek anayasal düzenin en önemli ilkelere karşı olan cumhuriyetçilik ve laikliğin ortadan kaldırılmasına yönelik olduğunu açıklıyordu.

Cumhuriyet bu kararı 31 Mayıs 2001 günü "Sivas kıyımına 31 idam" manşetiyle duyurdu. Haberin devamı ise iç sayfada "Şeriatçı teröre ölüm cezası" başlığı ile verilmişti. Ve Cumhuriyet'in yıllardır savunduğu "Sivas'ta yaşananların kişilere değil, sisteme yönelik olduğu" görüşü artık kesinlik kazanmıştı.

Çünkü Yargıtay da olayın laikliğe karşı başkaldırı olduğunu onaylıyordu. Yargıtay'ın bu kararı da üst başlık ve spot başlık olarak haberde yerini alıyordu.

2001 yılının 2 Temmuz'unda Madımak Otelinde yanarak ölen 37 kişi, 8. ölüm yıldönümlerinde yine unutulmuyor ve yazı dizileriyle acılar tazeleniyordu.

Konuyla ilgili "Unutma, unutturma" başlıklı yazıyı Zeynep Oral, Zeynep Altıok ve Miyase İlknur hazırlıyorlar; "Ozanlar diyanı Sivas, ne yakılsın ne de yıkılsın. Ancak Sivas katliamı çağlar boyu unutulmasın. İrticayı dizginlemek için alınan her önleme 'demokratlığın!' gereği tavrı alan sözde aydınlarla sorası geliyor insanın: İrtica tehlikesini görmeniz için daha kaç Madımak gerek?" diye soruyorlardı.

3 Temmuz günlü Cumhuriyet'te, Türkiye çapında yapılan anıma törenle-

rı "Yüreklerdeki alev sönmeydi" başlığı ile veriliyor ve "Madımak unutulmasın!" denilerek 2 Temmuz 1993 günü yaşananlar ve sonrasında kamuoyunda "Sivas Davası" olarak bilinen davanın gelişim süreci özetleniyordu.

Aynı şekilde 2002'de ki anma töreni de birinci sayfada, büyük fotoğrafla sunuluyor ve "Sivas'ın siyasi hesabı sorulmadı" başlığı atılıyordu. Ayrıca İlhan Taşçı'nın hazırladığı "Madımak Yangını Sönmeydi" adlı yazı dizisinde:

"Katliam 'piyonlarının' cezalandırılmasıyla 'yerini bulan adalet' Madımak yangınına söndüremedi. Olay günü, geçen her dakika sayıları artan şeriatçıların ardındaki asıl güce kimse ulaşmadı-ulaşamadı" denilerek, Sivas davasına gerekli özenin gösterilmediği vurgulanıyordu.

İç sayfada "Sivas Katliamı" başlıklı özel sayfada haberin devamı yer alıyor ve yurt çapında yapılan anma töreni ve mitinglerden fotoğraflar kullanılıyordu.

Ancak, Sivas olaylarının her yıldönümünde böyle anılmasına itirazı olanlar vardı. 3 Temmuz 2002 günü *Hürriyet* gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, artık bu tür törenlerin yapılmaması gerektiğini yazıyordu köşesinde.

"Sivas Olayını Böyle Anmaya İtirazım Var" başlıklı yazısında, "Sivas'ın sanayicileri, esnafı, insanların büyük bölümü şehirlerinin adının her yıl böyle büyük bir nefretle anılmasından huzursuzlar, çok mu haksızlar?" diyor ve ekliyordu: "Anmayı nefret üreten bir ayin olmaktan çıkarıp sevgiyi ve kardeşliği aşılayan bir şölene dönüştürelim."

Buna ilk tepki ertesi gün Ali Sirmen'den geldi. Sirmen, Özkök'e "Sivas'ı Nasıl Anmalı?" yazısı ile karşı çıkıyordu:

"Sivas'ı unutmayıp sürekli anmak, ondan da öte, çok iyi anlamak zorundayız. Eğer Çorum olayları doğru okunup anlaşılıysaydı Kahramanmaraş olmazdı, Kahramanmaraş iyi okunup anlaşılrsa ve gereği yapılsaydı Sivas olmazdı.

Sirmen Sivas'ı anmadan önce, anlamaya ihtiyaç olduğunu belirtiyor ancak o noktadan uzak olunduğunun kanıtı olarak da Ertuğrul Özkök'ün yazısını örnek gösteriyordu.

Susurluk Skandalı

3 Kasım 1996'da Susurluk'ta meydana gelen bir kaza, önce sıradan bir trafik kazası olarak ulaştı haber merkezlerine. Kazada üç kişi ölmüş, bir kişi ağır yaralanmıştı. Ancak kaza sonucu hurdaya dönen aracın içinde bulunanların kimlikleri açıklandığında, bütün gözler o güne kadar ayanıyla tanınan mütevazı ilçe Susurluk'a çevrildi.

Çünkü aynı arabada olan bu kişilerin birbirleriyle yan yana gelmesi pek doğal değildi. Bunlardan biri uzun yıllar polisçe aranan bir kanun kaçağı, biri kanun adamı, diğeri de milletvekiliydi.

Kazadan tek sağ kurtulan ancak ağır yaralı olan kişi, DYP Milletvekili Sedat Bucak'tı. Eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ ile üzerinden "Mehmet Özbay" adına düzenlenmiş sahte kimlik çıkan ülkücü katliam sanığı Abdullah Çatlı ve sevgilisi Gonca Us ise ölmüştü.

Kaza sonrası ortaya çıkan siyaset-mafya-polis bağlantıları bütün ülkenin nefesini kesmişti. Artık Pandora'nın Kutusu açılmış, kimilerince bilinen hatta MİT raporlarına dahi geçen gizli ilişkiler yumağının ipuçları gözler önüne serilmişti.

Görsel ve yazılı medya siyaset-mafya-polis üçgenini oluşturan bu ilişkinin üstüne gitmiş; ortalık bilgi, belge ve o güne değin kamuoyunda duyulmamış isimlerden geçilmez olmuştu.

Bu hengâmede Susurluk ve öncesindeki olaylara karıştığı iddia edilen 59 isim saptanmıştı. İsmi geçen 59 kişinin 4'ü politikacı, 4'ü işadamı, 14'ü mafya ile bağlantılı oldukları ileri sürülen eski ülkücü, 5'i Silahlı Kuvvetler mensubu, 13'ü emniyet mensubu, 1'i din adamı, 1'i MİT mensubu, 1'i MİT'le bağlantılı olduğu iddia edilen bir şahıs, 2'si İran orijinli şahıs, 8'i mafya bağlantılı ve eroin kaçakçısı oldukları iddia edilen şahıs, 1'i şoför, 1'i PKK, 1'i Suriye orijinli bayan, 2'si Kürt orijinli avukat, 1'i genelev işletmecisiydi.¹²³

Türkiye için bir dönüm noktası olan kazayla ilgili basında çıkan haberleri ihbar kabul eden İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığı harekete geçerek, soruşturma başlattı.

Ancak kaza sonrası olayların ve kişilerin birbiriyle olan bağlantılarını çözmek kolay olmayacaktı. Çünkü kazadan sağ kurtulan tek kişi olan DYP Milletvekili Sedat Bucak, geçici hafıza kaybına uğramıştı. Sedat Bucak'ın kaybettiği hafızasını ve kördüğüm haline gelmiş ilişki yumağını Mustafa Balbay 12 Kasım 1996 tarihli yazısında şöyle ele alıyordu:

Susurluk kazasının üzerinden on gün geçti. Olayla ilgili somut ve doğru bilgilerin tutarı on satırı bulmuyor.

Düğümü "ulusal kahraman" Sedat Bucak çözecek. Ya da düğümün üstüne bir ilmik daha atılacak.

İkinci olasılık daha güçlü gibi... Hatta, gibisi de fazla gibi... Zira şu aşamada görünen o ki, Sedat Bucak'ın ikili dokunulmazlığı var:

- Milletvekili dokunulmazlığı... Bilinç dokunulmazlığı...

Sedat Bucak'ın sağlık durumu uzun dönem kesinlik kazanmadı, fa-

kat bu sağlık problemiyle zaman kazanıldı. Çünkü olayın boyutları devletin derinliklerine kadar iniyordu.

Siyasilerden kolluk kuvvetlerine kadar birçok kesim töhmet altındaydı ve kimse bu işin sonunun nereye varacağını bilmiyordu. Siyasi parti liderlerinin konuyla ilgili görüşlerini Mustafa Balbay şöyle açıklıyordu:

Dün Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit ve Deniz Baykal'la görüştüm. Yılmaz, derin nefes alıp içinde bir süre tuttuktan sonra, "Sıkıntıdayım" dedi.

Sıkıntısının nedenini şöyle açıkladı:

– Olayın boyutları devleti, sistemi etkileyecek düzeyde...

Yılmaz bugün Demirel'le görüşecek. Partisinin takınacağı tavrı bundan sonra belirleyecek. Demirel'in düşüncesi net:

– Soruşturmayı gittiği yere kadar götürün...

Ama sonradan düşünce değiştirip "Devleti tartışma konusu yaptır-mam" derse bilemeyiz. Tabii...

Ecevit, eski istihbarat başkanlarından Mustafa Yiğit'in, "Temel, Özel Harp Dairesi'nde atıldı" değerlendirmesinin "ciddi" olduğunu söyledi. DSP lideri şu düşüncede:

"1970'lerdeki kontrgerilla örgütlenmesi artık yok. Bunun yanlışlığını askerler de gördü. Ancak bugünkü görünüm onların tortusu... Kendilerini ömür boyu yurtsever ilan edenler var."

Baykal ise "Ya soru işaretleri tümüyle ortadan kaldırılır ya da devlet bunun altında kalır" diyor.

Baykal, Yılmaz'ın bildiği her şeyi söylemesi gerektiğini söyleyip ekliyor:

– Bilip söylememek de yapmak kadar suç.

Cumhuriyet, davayı sayfalarında ayrıntılı olarak işliyor, soru işaretlerini gündeme getiriyordu. Gerçi bütün basın organlarında aynı duyarlılık göze çarpıyordu. Ancak bürokrasi ağır ilerliyordu ve mazisi derinlerde olan çete ilişkilerini incelemek üzere Meclis Araştırma Komisyonu kuruluyordu.

"Yasadışı Örgütlerin Devletle Olan Bağlantıları ile Susurluk'ta Meydana Gelen Kaza Olayının ve Arkasındaki İlişkilerin Aydınlığa Kavuşturulması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu" adından da anlaşılacağı üzere, Susurluk kazası ve yasadışı örgütlerin devletle olan ilişkilerini inceleyecekti.

Türkiye'de ilk kez oluşturulan bu komisyon; eski bakanlardan milletvekillerine, özel tim komutanlarından emniyet mensuplarına kadar birçok kişinin ifadesine başvurdu.

Bu arada toplumsal güvensizlik büyüdü ve 12 Eylül'den sonra ger-

çekleştirilen en büyük kitlesel eylem olan "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi bütün yurdu saran ateşböcekleri gibi pencerelerden başlayıp sokaklara taştı.

Oysa dönemin iktidarı Susurluk'u da, toplumsal tepkiyi de pek ciddiye almayacaktı.

Susurluk skandalının birinci yılında *Cumhuriyet*'te, Alper Ballı'nın hazırladığı "Ya Susurluk Ya Aydınlık" yazı dizisi yayımlanıyordu. 2 Kasım 1997 günü başlayan ve 4 gün süren yazı dizisinde raporlar, ayrıntılı analizler yer alıyordu.

Oral Çalışlar da "Susurluk Skandalının Bir Yılı" başlıklı yazısında Susurluk'un ülkenin uzak ve yakın tarihi ile ilintilerine şu satırlarla dikkat çekiyordu:

Susurluk'un 1950'lere uzanan uzak bir geçmişi, Güneydoğu'daki savaşa ve 12 Eylül askeri darbesine uzanan nispeten yakın bir geçmişi var.

Susurluk kazası belki de rastlantı, ama arkasındaki kan izlerinin rastlantıyla bir ilgisi olmadığını şimdi kesinlikle biliyoruz.

Aydın Engin ise "Nice Yıllara Susurluk" yazısı ile mizahi bir yaklaşımla tırmıklıyordu kazayı ve altından çıkan karanlık ilişkileri...

... Bir yaşını dolduran kartopu gibi tosuncuğun bileğini ilk yıl bükemedik. Çağdaş toplumun bireyi, daha kestirme deyimiyle "yurttaş", bükemediği bileği öpmez.

"Ne eder, ne eylerim de bükерim bu kanlı bileği" diye sorar.

Sorar ve bulur.

Cumhuriyet Susurluk üzerinde ısrarlı ve takipçiydi. Son zamanlarda belleksiz bir toplum haline gelen kitlelerin hafızalarını sürekli taze tutmak için yorum ve haberlerle davanın peşini bırakmıyor ve elde edilen bilgilerin açıklanması için baskı oluştuyordu.

15 Ocak 1998 günü Aydın Engin "Sabırlıyız Ama Enayi Değiliz..." diyerek bir sonuca ulaşmayan çalışmalardan dolayı isyanını yansıtıyordu köşesinde.

... Bence kükreyelim. "Yeter artık" diyerek yeri göğü inletelim. "Yeter artık, 3 Kasım 1996'dan bu yana bizi oy alıyor, bizimle dalga geçiyor, sabrımızı kötüye kullanıyor, bizi enayi yerine koyuyorsunuz. Yeter artık" diyelim.

Pişkinliğe vurup "Biz dediğiniz de kim oluyor? Kimsiniz" diye sorarlarsa tek sözcükle yanıtlayalım:

– Biz yurttaşız...

Evet bu kadar: Biz yurttaşız. Tüyü bitmemiş yetim hakkı yemeyen, kan dökmeyen, çalışan, üreten, temiz bir toplumu, ekmek kadar su ka-

dar vazgeçilmez sayan, demokrasiye yürekten bağlı, vergi ödeyen, oy veren yurttaşlarz...

11 Mart 1998 günlü yazısında da Oral Çalışlar, 12 Mart ile Susurluk arasındaki organik bağı inceliyor ve:

12 Mart 1971, 3 Kasım 1996. Tam 25 yıl bu ülke faşist güçleri besleyen bir iktidar sarmalından kurtulamadı.

Solu ezilen bu ülkede dengeler bozuldu: devlet, uyuşturucu ticareti, faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar, işkenceler ve insan hakları ihlallerinden sorumlu kimselerin cirit attığı bir kurumlaşma içine sokuldu.

Bugün, neden buralara geldik sorularını anlayabilmek için 12 Mart 1971'lerde neler olduğuna yeniden bakmak gerek...

diyordu.

Susurluk konusunda en duyarlı yazarlardan olan ve dava sonuçlanıncaya kadar konu üstüne doğrudan 83, dolaylı 49, toplam 132 yazı yazacak olan Aydın Engin, 23 Mart 1998'deki yazısında "Hani Bir Susurluk Vardı..." başlığıyla üstü örtülmeye çalışılan gerçeklere dikkat çekmekteydi:

...Susurluk, tıpkı irtica ve terör gibi bu ülkenin varlığına yönelmiş bir baş tehditir. Susurluk'un üstesinden gelmeyenler, bilerek bilmeyerek irticaya ve terör dengesinin değirmenine su taşırlar...

Yıllar süren soruşturma ve davalar sonucunda emniyet mensuplarından MİT'çilere, uyuşturucu kaçakçısından kumarhane sahiplerine ve dokunulmazlık zirhıyla korunan milletvekillerine kadar uzanan bir aktörler kadrosu, kamuoyunun gözetimi altına alındı.

Susurluk, "Temiz Toplum"un simgesi haline geldi ve yargılama süreci 4 yıl 7 ay sürdü. Sonunda 15 Ocak 2002'de Yargıtay, Susurluk Çetesi hakkındaki yerel mahkemenin verdiği mahkûmiyet kararlarını oybirliğiyle onadı. Dava sonucunda eski Özel Harekât Dairesi Başkanvekili İbrahim Şahin ve MİT'çi Korkut Eken'in 6'şar yıl, Haluk Kırıcı ve 11 özel timci polislin 4'er yıl ağır hapis cezalarını oybirliğiyle onayarak "Susurluk"un devlet içindeki çete olduğuna karar verdi.

Yargıtay'ın kararıyla birlikte bu aşamaya kadar hep tutuksuz yargılanan sanıkların tutuklanıp hapse konulması kesinleşmişti. İnfaz Yasası'na göre, daha önce 185 gün tutuklu kalan Şahin'in 694 gün, Eken'in ise 850 gün süreyle cezaevinde kalması gerekiyordu. Dörder yıllık cezaları onanan diğer sanıklardan Sami Hoştan 555, Ali Fevzi Bir 467, Enver Ulu 445, Ayhan Akça ve Ziya Bandırmalıoğlu 402'şer, Abdülgani Kızılkaya 393, Mustafa Altunok 382, Ayhan Çarkın, Ercan Ersoy ve Oğuz Yorulmaz 296'şar, Yaşar Öz 481, Haluk Kırıcı ise 431 gün cezaevinde kalacaklardı.

Susurluk Çetesi'nin mafya ve polis ayağının cezaları bu kararlar ke-sinleşse de siyasi ayağına kimse dokunamamıştı.

Cumhuriyet 16 Ocak 2002'de Susurluk davasının sonuçlanması habe-rini manşetten "Susurluk Mahkûm" diye verdi ve iç sayfadaki devam ha-berinde de mahkeme kararı büyük puntolu başlıkla okuyuculara şöyle duyuruldu: "Ve karar: Susurluk Çetedir".

Postmodern Darbe: 28 Şubat

28 Şubat, RP-Doğru Yol koalisyonu sırasında ülkedeki laik yapıyı de-ğiştirmeyi amaçlayan irticai hareketlerin çoğalmasına gösterilen ordu kö-kenli bir tepkiydi. Kimine göre Türk demokrasisini birkaç yıl geriye gö-türmüştü; kimine göre irticanın girdabına kapılanların önünü kesmiş, ül-keyi aydınlığa çıkarmıştı.

28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısında; ülkede şe-riat hukukuna dayalı bir İslam Cumhuriyeti kurmayı hedefleyen grupla-rın, Anayasa'nın tanımladığı demokratik, laik ve sosyal hukuk devletine karşı çok yönlü bir tehdit oluşturduğu vurgulanıyor ve bu tehdidin ön-lenmesi amacıyla kısa, orta ve uzun vade içerisinde alınması uygun görü-len önlemler sayılıyordu.

Türk siyasi tarihinde "28 Şubat Kararları" ya da bazılarının deyimiyle "Postmodern Darbe" olarak anılan bu sürecin ilerleyen dönemlerinde Refah-Yol hükümeti düşürüldü, Refah ve ardılı Fazilet partisi kapatıldı. Yıllarca Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da varlığı bilinen Hizbullah örgü-tünün omurgası çökertildi. 8 yıllık kesintisiz eğitimle İmam Hatip Lisele-ri'nin orta kesimleri ve Kuran kursları kapatıldı. Necmettin Erbakan ve Recep Tayyip Erdoğan hakkında mahkûmiyet kararları çıktı, kamu ku-rumlarında özellikle üniversitelerde başörtüsü takmanın önüne geçildi ve çeşitli tarikat şeyhleri "gönüllü sürgüne" yurtdışına gitti. Fethullah Gülen Amerika'ya yerleşti, Nakşibendilerin lideri Esad Çoşan ise Avustralya'da öldü.

Cumhuriyet, 28 Şubat'ta alınan MGK toplantısı kararlarının önemini "Muhtıra gibi tavsiye" manşetiyle belirtmişti.

Dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın tarikat şeyhlerine Başba-kanlık Konutu'nda iftar yemeği vermesi ve RP'li Sincan Belediyesi'nce düzenlenen "Kudüs Gecesi"nde şeriat gösterisi yapılması, 28 Şubat süre-cinin tetikleyicisi olmuştu. Peki ülkede kısa sürede köklü değişikliklere yol açan 28 Şubat'a nasıl gelinmişti?

1995 genel seçimlerinde RP'nin birinci parti olması, hükümet arayış-larını ilk önce merkez sağdaki ANAP ve DYP üzerinde yoğunlaştırdı. Di-

şarıdan destekli Ana-Yol hükümeti, ortaklar arasındaki çelişkiler ve RP muhalefeti nedeniyle uzun süreli olmadı.

Daha sonra DYP'nin RP ile anlaşması üzerine kurulan Refah-Yol koalisyonuyla, 28 Şubat'a giden yolların taşları döşenmeye başladı. Necmettin Erbakan, başbakan olmasının ardından düzenlediği ilk toplantıyı besmeleyle açıyor ve uygulamalarıyla Türkiye'nin Batı uygarlığına açılan yönünü tersine çevireceği mesajını veriyordu. İlk yurtdışı gezilerini de İran, Libya, Sudan gibi ülkelere yapıyordu.

Refah-Yol iktidarında irticaya göz kırpan faaliyetler Erbakan ile sınırlı kalmadı. RP'li Sincan Belediyesi'nce düzenlenen ve İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri'nin de katıldığı "Kudüs Gecesi" şeriatçı gösteriye dönüştü. RP'li Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın "laiklere şeriat şırınga edileceği" yönündeki sözleri büyük tepki çekti. Bu eylemin ardından Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarihi uyanlarından birini gerçekleştirdi. Tamamen subay ve astsubayların gözetiminde Etimesgut Zırhlı Tümeni'ne bağlı tanklar Sincan sokaklarında yürüdü.

Ve halk arasında yer yer kamplaşmalar görülmeye başladı. Rejime karşı tehditleri ve o dönemde meydana gelen Susurluk kazasından sonra çeteleri protestoya yönelik olarak ilk kez "Yurttaş Girişimi" adı altında sivil eylem başlatıldı. Yurttaş Girişimi'nin başlattığı "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" kampanyası büyük bir katılımla toplumda benimsendi.

Toplumsal tepkinin oluşmasıyla TBMM kilitlendi, hiçbir çalışma üretilmedi. Bu arada Türk Silahlı Kuvvetleri'nin RP'ye karşı tepkisi de çeşitli zeminlerde dile getirilmekteydi.

İşte bu gelişmeler sonrasında başlayan 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısı, 9.5 saat sürdü. MİT, Emniyet, TSK ve diğer istihbarat birimlerinin hazırladığı irtica raporu toplantıda anlatıldı. Toplantı sonunda "yaptırım" koşullu 18 karar, Başbakan Necmettin Erbakan, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller de dahil olmak üzere tüm üyeler tarafından imzalandı.

Tansu Çiller, "ordunun kendisini sevdiği" iddiasıyla başbakanlık sırasının kendisine geldiğini belirterek, bu görevi istedi. Uzun süre direnen Erbakan'ın istifasını Köşk'e sunmasının ardından, Demirel yeni hükümeti kurma görevini ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Yılmaz, DYP'den ayrılanların oluşturduğu DTP ve DSP ile birlikte hükümeti kurdu.

Daha sonra dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın "Nizamiyeden döndük" sözleri ve ANAP lideri Yılmaz'ın "Hükümeti kurmaktan başka çaremiz yoktu. Rejimi kurtardık" değerlendirmesini yapması, 28 Şubat'ın bir tavsiyeden öte anlamlar taşıdığının göstergesiydi.

MGK'nın aldığı kararlar ile gittikçe ivme kazanan laik-Müslüman tartışmalarına bir son verilmiş, gerekli yerler gerekli mesajları alarak hazır ola geçmişti.

Cumhuriyet'te konuyla ilgili ilk yorum, toplantının üstünden bir hafta geçtikten sonra, 7 Mart 1997'de yapıldı. *Cumhuriyet* imzalı başyazıya "Sivil mi Asker mi?" başlığı atılmıştı.

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Anayasa'nın verdiği yetkileri kullanarak bir karar aldı. Kurulun sivil ve asker üyeleri bu kararı imzaladılar. MGK bildirisiyle açıklanan bu kararın içeriği nedir?

Her şeyden önce MGK yürürlükteki yasaların sözelimi devrim yasalarının uygulanmasını istiyor.

...

Görüldüğü gibi Türkiye bir yol ağzındadır. MGK 54'üncü hükümete bildiriyor. Yasaları uygulayın! Daha başka deyişle MGK "Kanun Devleti olalım" diyor.

Bu önerinin MGK'nın askeri kanadından gelmesi ne büyük talihsizlik. Siviller neden yasaların uygulanmasını savsaklıyor? 1946'dan bu yana yarım yüzyıldan beri seçim yapılmasına karşın, çağdaş demokrasiye ulaşmaktaki gecikmemizin sorumlusu kimler?

Askerler mi, siviller mi?

Siz karar verin!..

Cumhuriyet'in görüşünü yansıtan başyazı açık açık askerden yana tavır alıyordu. Ertesi günü yine aynı köşedeki "Hükümet Sorunu?" başlıklı yazı ile konu tekrar irdeleniyor ve orduya destek verilmeye devam ediliyordu:

MGK, Anayasa'nın kendisine verdiği görevi yerine getirmiş, laik cumhuriyete tehlike nereden gelirse gelsin bildirmek zorundayım diyerek işinin gereğini yapmıştır.

Aydın Engin de "MGK üyelerine açık mektup" diyerek, dört gün üst üste konuyla ilgili düşüncelerini dile getirmişti.

İlhan Selçuk ise 13 Mart'ta "Şeriat ve Ordu" yazısında, halkın orduya olan güvenini kaleme alıyordu.

Aralıklı olarak konu üzerinde yazılar yazılıyor ve her yazıda Türkiye Cumhuriyeti'nin laik olduğunun özenle çiziliyordu.

Makaleler haricinde de "Şeriat ve Refah" gibi dizi yazılarla, Refah Partisi'nin ilkelerinin şeriatla örtüşmesi dile getirilmekteydi.

Bu arada toplumda laik-dinci gerginliği artarken, Genelkurmay bilgilendirme toplantıları yapıyor ve basın da ister istemez kendini taraf olarak buluyordu.

Yine böyle bir toplantı, 1 Mayıs 1997 günlü *Cumhuriyet*'te "Muhtıradan Önemli" başlığıyla başyazıya konu oluyordu.

"Genelkurmay'ın düzenlediği son brifingde saptanan 'milli askeri strateji' 28 Şubat Milli Güvenlik Bildirisi'nden çok daha önemli ve kesindir; bir muhtıra değildir, bir durum saptamasıdır; ama, muhtırayı geride bırakan bir anlam taşıyor" denilerek ordunun hassasiyeti öne çıkarılmıştı.

Hükümetin sekiz yıllık kesintisiz temel eğitime geçme ve bunun sonucunda İmam Hatip Liseleri'nin orta kesimlerinin kapanma süreci 28 Şubat baskısıyla hızlanmış; uygulamaya yeni eğitim yılında geçileceği kesinleştiğinde, "İmam Hatiplerime Dokunmayın" mitingleri ve çeşitli illerde protesto gösterileri yapılmaya başlanmıştı. O kadar ki, her cuma namazından sonra yapılan gösteriler artık sıradanlaşmıştı.

Yine böyle mitinglerden biri, 12 Mayıs 1997'de Sultanahmet meydanında büyük bir katılımı yapılmıştı.

Ancak mitinglerin amacı artık, İmam Hatip Liseleri'nin kapatılmasını protesto etmeyi aşmıştı.

Sultanahmet mitinginin haberini *Cumhuriyet*, "Sultanahmet'te Şeriat Provası" manşetiyle ve büyük boyutlu fotoğraflarla vererek, şeriat kışkırtıcılarına dikkat çekiyordu.

Ertesi günkü manşeti, yine mitingle ilgili olarak komutanların gösterdiği tepkiydi... "Çizmeyi aşılıyorlar"...

14 Mayıs'taki başyazısında da hükümeti istifaya çağırıyordu *Cumhuriyet*:

Refahyol hükümeti için medyaya saldırılar, ne olayın içeriğini değiştirebilir ne de Erbakan-Çiller ortaklığının ömrünü uzatabilir. Bu hükümetin tez elden çekilmesi yalnız Türkiye için değil, koalisyon ortakları için de hayırlı olacaktır.

Ertesi günün birinci sayfasını ise "Siyasi gerginlik yıpratıyor" manşeti kaplamıştı. Haberde Refah-Yol'un uygulamaları sonucu yaşanan rejime yönelik tehditlerin, ülkeyi belirsizliğe sürüklediği vurgulanıyordu.

17 Mayıs 1997 günü de Refah Partisi'nin Yargıtay tarafından incelemeye alınması haberleştirilerek, dönemin Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın "Dinci parti kapatılır" uyarısı manşetlere taşınıyordu.

Bu gergin günlerin ardından kutlanan 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı nedeniyle atılan "Cumhuriyeti sahiplenme günü" manşeti ise, farklı mesajlar yükledi.

Cumhuriyet artık her fırsatta Refah Partisi'ne yükleniyor, gazetenin manşetlerinde sürekli şeriatçılık ya da Refah Partisi işleniyordu. "RP devletle çatışıyor", "Dinci kadrolaşma büyüdü", "Koalisyon içeriden çökü-

yor", "Şeriat bölücülüktür" gibi anlam yüklü başlıklar, koalisyonu ve Refah Partisi'ni hedef alıyordu.

27 Mayıs günlü başyazıda, gelişen olaylar 31 Mart Vakası'na benzetiliyor ve "2000'e üç kala Cumhuriyet Türkiye'sinde 31 Mart 1909'u yinelemek ve yaşamak utancından kurtulmalıyız" deniyordu.

Haziran ayında ise "Hükümet Var mı?" başlıklı başyazıda "Bu hükümetin ahı gitmiş, vahı bile kalmamış; koalisyonun ne kendi içinde uyumu var, ne devlet içinde otoritesi. Bu hükümetle ülkeyi bir erken seçim kargaşasına sürüklemek, Türkiye'ye kötülük yapmaktır. Erbakan ile Çiller bir gün bile gecikmeden çekilmelidirler" denilerek hükümeti tekrar istifaya çağınıyordu.

Artık gerilim doruğa tırmanmıştı. Genelkurmay irtica konusunda bir brifing vermişti ve mevziler belli olmuştu. *Cumhuriyet* toplantıyı "TSK, Cumhuriyet tarihinde ilk kez irticanın boyutlarını anlatırken Başbakanı perdeye yansıttı" alt başlığıyla veriyordu. Genelkurmay'ın kararlılığı ise manşette gizliydi: "Gerekirse silahla koruruz"...

Bu gelişmeler sonucu Haziran sonunda hükümet dağıldı ve Temmuz'un ilk haftasında yeni hükümet kuruldu. 12 Temmuz tarihli *Cumhuriyet*'te yeni hükümetin güvenoyu almasını dileyen başyazı yer alıyordu: "55'inci hükümetin bugün Meclis'te güvenoyu almasını diliyoruz."

Başyazıda yeni hükümete açık destek verilirken, "Bu ne bir partiyi, ne bir koalisyonu ne de bir hükümeti tutmaktır" açıklaması da ihmal edilmiyordu.

Mesut Yılmaz başbakanlığındaki 55'inci hükümetin güvenoyu alması ise "Toplumsal barışın kazanması" olarak müjdeleniyordu.

Ancak Refah Partisi ve irtica ile *Cumhuriyet*'in savaşımı henüz bitmemişti. Özellikle Ağustos ayında hemen hemen her gün aynı konu birinci sayfanın başköşesindeydi. "Siyaset camide", "Şeriatçı temizliği", "Refah terörü", "Refah'ın vurgunu-İsdemir'de büyük yolsuzluk", "Din tacirlerine yanıt" gibi başlıklar *Cumhuriyet*'in fikri takip duygusunun kanıtıydı.

Ayrıca 8 yıllık kesintisiz eğitim için adeta bir kampanya düzenleniyor, köşe yazarları sık sık yorumlarda bulunuyorlardı.

4 Ağustos 1997 günlü başyazı "Ateşle Oynamak..." başlığı ile yine imam hatip okullarına ayrılmıştı.

... Türkiye Cumhuriyeti'nin kaderi, imam ortaokullarında çocuklarımıza Refah Partisi'nin militanlığını aşıl原因 bir avuç takiyecinin eline bırakılamaz. Camileri kullanarak eğitim reformunu kundaklamak isteyenlerin demokrasiyle uzaktan yakından ilişkileri yoktur. Türkiye Cumhuriyeti laikdir, laik kalacaktır.

Kışkırtıcılar ateşle oynuyorlar.

Aynı gün Hikmet Çetinkaya da "İrtica Raporu"nu yayımlamaktaydı. Çetinkaya yazısında, Genelkurmay Başkanlığı kapsamında oluşturulan "Batı Çalışma Grubu"nun hazırladığı "İrtica Raporu"nun, Türkiye'nin "kara tehlike" ile karşı karşıya kaldığının kanıtı olduğunu ileri sürüyordu.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın Refah Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili açıklamaları ise gazetede geniş yer tutuyordu. Hatta 14 Kasım 1997 günlü gazetede birinci sayfada "Laik devleti yıkmak istiyorlar" manşeti ile yarım sayfada haberleştirilmişti. Açıklamanın bütünü ise tam sayfa olarak iç sayfalarda "Bu parti İslami Cihad Ordusudur" başlığı ile veriliyordu.

Ve rapor, Vural Savaş'ın "Gerek ülkemizde ve gerekse dünyada, mahkemelerce kapatılan hiçbir parti RP kadar kapatılmayı hak etmemiştir" ifadesi ile son buluyordu.

Cumhuriyet yükselen irtica hareketlerinin temelini 12 Eylül'e dayandırıyor. Bunu da Hikmet Çetinkaya, 13 Eylül 1997 günlü yazısında şöyle ifade ediyordu:

12 Eylül 1997...

Camilerden çıkan, ellerinde Kuran ve bayrak bulunan militanlar
"İmam-hatipler kapatılmaz" diye bağınıyorlar...

Kim bunlar?

12 Eylül 1980 darbesinin getirdiği Türk-İslam sentezinin ürünleri...

12 Eylül darbecileri, tavırlarını açık bir biçimde üstelik Atatürkçülük ve laiklik adına İslam'dan yana koymadılar mı?

Şükran Soner de aynı günkü yazısında 28 Şubat ile 12 Eylül'ün kökenlerinin aynı olmasına rağmen farklılıkları olduğunu iddia ediyor ve bu nüansları şöyle sıralıyordu:

Rejimin tehdit altında olduğu REFAHYOL iktidarında gerçekleşen 28 Şubat müdahalesinin 12 Eylül ile aynı kaynak olmanın ötesinde bir benzerliği olmadığı tartışılmaz.

12 Eylül'de de her ne kadar gerekçe "anarşi ve terörü önleme, demokrasiyi kurtarma" sloganı idiyse de hedef; siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum örgütlenmeleri, taban güç olarak solun işini bitirmek, demokratik muhalefeti ortadan kaldırarak ilk aşamada 24 Ocak kararları ile liberalizmin az gelişmiş ülkelere dayattığı acı reçeteleri uygulamaktı.

28 Şubatçılar ise ekonomik alanda liberalizmin bekçiliğinden uzak durmaya özen gösterip, taraf olma alanlarını "rejimin ve laikliğin korunması, şariat tehdidinin uzaklaştırılması" ile sınırlı tutmaya özen gösterdiler. Yine 12 Eylül'den ders almış bir görünümde, askeri güçle

siyasi yaşama el koymaktan uzak durup siyasileri, parlamentoyu çözüm üretmeye zorlamakla yetindiler.

28 Şubat, ülke tarihine damgasını vurmuş bir süreçti artık.

İlhan Selçuk da böyle bir nitelemeyi 7 Haziran 1998 günkü yazısında yapıyor ve 28 Şubat'ı anayasal bir çıkış olarak tanımlıyordu:

... 28 Şubat'ta MGK'nun aldığı kararlarla Türkiye bir dönüm noktasını vurguladı. İlk kez "karşıdevrim"e "dur" dendi. Bu olgu, halkın büyük çoğunluğunun desteklediği "Aydınlanma Devrimi"nin ve "laik Cumhuriyet"in doğasından kaynaklanan anayasal bir çıkış...

Artık *Cumhuriyet*'in sayfalarında haftanın birkaç günü Genelkurmay'ın bir açıklaması yer almaktaydı. Kimilerince, bu süreçle birlikte *Cumhuriyet* adeta "Ordu'nun sesi"ne dönüştürülmüştü.

6 Temmuz'da yine *Cumhuriyet*'te "Askerden irtica tehdidi tartışmasına yanıt: Rejimi korumak anayasal görev" manşeti atılıyor ve Ordu'nun yaklaşımı net bir şekilde ortaya konuyordu.

27 Ağustos 1998 günü İlhan Selçuk da "28 Şubat Süreci Tersine Dönerse?" diyerek 28 Şubat'ın getirdiği değişimi şöyle açıklıyordu:

MGK (Milli Güvenlik Kurulu) 28 Şubat toplantısı bir dönüm noktasıdır.

O günden bu yana faili meçhul cinayetler durdu, İHD Genel Başkanı Akın Birdal'a karşı işlenen ölümcül saldırının failleri bulundu.

Sonra?..

14 yıldan beri aranan "Ülkücü Mafya Babası" Alaattin Çakıcı da yakalandı.

Bir şey değişti...

Nediro?..

MGK, 28 Şubat sürecinde yalnız irtica tehlikesinin altını çizmekle kalmıyor, devlette yuvalanan çetenin açığa çıkarılması ve çetecilerin yakalanması için hükümeti uyandırıyor.

Asker vaziyet aldı...

Konumunu saptadı.

Selçuk ayrıca ülkede yaşanan olumlu gelişmelerin askerin aldığı net tavır üzerine oluştuğunu, bunun değişmesi halinde ordunun başarısız olmasını bekleyen tarafların birleşmesiyle çetelerin yeniden ortalığa döküleceğini yazıyordu.

İlhan Selçuk 16 Mayıs 2000 günlü yazısında, yine üstüne basa basa 28 Şubat'ın arkasındaydı:

28 Şubat'ta devletin değişimi vurgulandı; artık "Türk-İslam Sentezi" yok; laik cumhuriyetin dünya görüşünü yeniden benimseyecek bir

devlete doğru gidiş var; bu yolda “faili meçhul cinayetler” teker teker aydınlanacak...

Uğur Mumcu neden öldürüldü?..

Ya Ahmet Taner Kışlalı?..

İrtica için en büyük düşman *Cumhuriyet* gazetesi değil mi!.. “Türk-İslam Sentezi”nin devletçe benimsendiği ortamda öldür öldürebildiğince!..

Muammer Aksoy’u öldür, Cavit Orhan Tütengil’i öldür, Bahriye Üçok’u öldür, Onat Kutlar’ı öldür, Uğur Mumcu’yu öldür, Ahmet Taner Kışlalı’yı öldür...

Kökü dışarda irtica, İran karşı devrimcileriyle Türk karşı devrimcilerinin işbirliğinde *Cumhuriyet* gazetesinin en değerli yazarlarını öldürdü; listede daha kimler vardı?..

Evrinde her şey değişir...

Devlet de değişir...

28 Şubat bu değişimin başlangıç noktasıdır.

Cumhuriyet, 28 Şubat’ı destekliyor.

2001’de 28 Şubat’ın üzerinden dört yıl geçmişti. Liberal ve İslamcı kesimde demokrasinin baltalanma süreci olarak ele alınan 28 Şubat, *Cumhuriyet* gazetesine göre “Aydınlanma Hareketi”ydi.

Ve 28 Şubat’ın dördüncü yıldönümünde İlhan Selçuk köşesinde “28 Şubat Nedir?” sorusuna şöyle cevap veriyordu:

Devletin “Türk-İslam Sentezi” ideolojisinden ayrılarak Anayasa’da yazılı “laik Cumhuriyet”e dönüş kararıdır.

İlhan Selçuk’a göre devlet, temel yasalarına göre meşrulaşma yolunda gerekli adımı 28 Şubat’ta atmıştı. Ve 28 Şubat’ın getirileri şunlardı:

Rayından çıkmış devlet düzeninde siyasal iktidarı anayasa ve yasalara uymaya çağırdı. Çünkü 1923 Aydınlanma Devrimi tüm yasalarıyla birlikte laik Cumhuriyet “mevzuatı” olarak kâğıt üzerinde kalmıştı.

“Öğretim Birliği Yasası” vardı; ama, eğitim ikili düzende yürütülüyordu.

İmam okulları temel öğretimin yerine geçmişti.

Türk-İslam Sentezi’nde hile-i şeriye taktiği siyasadı.

28 Şubat, devletin üst katında iktidarı meşrulaştırmak yolunda alınmış bir karardır; ne bir darbedir, ne bir yasadışı askeri müdahaledir. Siyasal iktidar, yasaları hiçe sayarak “fiili durum” yaratıyorsa, bu ne “kanun devleti”ne ne de “hukuk devleti”ne sığar.

28 Şubat “gayri meşru fiili durum”a karşı, devleti meşrulaştıran bir içerik taşıyor.

Ne var ki siyasal partilerimiz 2001 yılında bile "Soğuk Savaş" alışkanlıklarını aşabilmiş değiller, laik Cumhuriyete karşı dinci devlet savışımını bugün bile sürdürmeyi demokrasi sananlar var.

28 Şubat'a saldırmaları da bu yüzden...

Cumhuriyet 28 Şubat'ı desteklemekle kalmıyor, İlhan Selçuk'un deyişiyle ona "saldıranları" da kıyasıya eleştiriyordu.

Sonunda 28 Şubat, destekleyenler ve eleştirenler arasında kıyasıya mücadele verilen bir arenaya dönmüştü. Taraflar arasındaki hararet öyle yükselmisti ki, karşı çıkanlar orduya karşı çıkmış sayılıyor, destekleyenler ise militarist olmakla suçlanıyordu.

Hikmet Bila da, 28 Şubat sürecine sırf asker başlattı diye karşı çıkanlara köşesinden şöyle sesleniyordu:

Şimdi herkesin -28 Şubat açık bir darbe değil de "postmodern bir darbe" olduğu için meydan okuma cesaretini gösterebilenler de dahil- çarpıtmadan, saptırmadan bir soruya yanıt vermesi gerekiyor: Avrupa Birliği'ne giden süreç hangisidir? Tarikat demokrasisi ve yolsuzluk ekonomisi mi, yoksa bunları reddeden 28 Şubat süreci mi?

Bu soruya yanıt verirken, 28 Şubat sürecini asker başlattı diye peşin peşin karşı çıkma kolaycılığının arkasına da sığınmamak gerekiyor.

Bu arada dünyayı ve ABD'yi, siyasi ve ekonomik anlamda alt üst eden 11 Eylül faciası gerçekleşmişti. *Cumhuriyet* 11 Eylül ile 28 Şubat arasında bir paralellik kuruyordu. İlhan Selçuk, 11 Eylül ile ABD'nin radikal İslam gerçeğini gördüğünün altını çiziyor ve 17 Ocak 2002 günlü yazısının başlığında soruyordu: "Clinton Kemalist mi Oldu?.."

Eski Amerikan Cumhurbaşkanı Bill Clinton, 21'inci yüzyıla girerken açıklıyor:

"Müslüman dünyadaki sorunumuzun bir parçası da okula gidemeyen çocukların medreselere gitmeleri, buralarda beyinlerinin yıkanması..."(Radikal, 9.1.2002)

Clinton, Atatürkçü mü oldu?..

Kemalist mi?..

Bill öğretimi ikiye ayırıyor:

Medrese..

Ve okul!..

Medrese ne demek?..

Akla ve bilime değil, inanca ve dine göre öğretim yapan kurum demek...

Türkiye, çok partili rejiminde 1923 Devrimi'yle kurulan "Öğretim Birliği" düzenini yıktı; dine dayalı imam-hatip okullarını temel eğiti-

min yerine koymaya başladı; 70 bin camisi olan ülkede yarım milyon imam-hatip öğrencisi oluştu; kadından imam olmaz, ama kız çocuklarını da imam okullarına göndermeye başladılar; bugün üniversitelerin kapılarında türban kavgası yapanlar, böyle yetiştirildiler...

İlhan Selçuk yazısını ve bu sürecin bitişini şu satırla noktalıyordu:

“28 Şubat bu gidişi durdurdu.”

İlhan Selçuk aynı mealdeki bir yazısını da iki ay sonra 7 Mart 2002'de tekrarlıyor ve Clinton'un sözünü aktararak “Okul ve medrese... 28 Şubat'ın uygarlık açısından tarihsel anlamı işte bu iki sözcükte yatıyor” diyor.

Clinton'ın ta Amerika'dan gördüğü gibi 'medrese' ile 'okul' arasındaki çatışmada okulun kazanmasıdır; Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini dinamit koymak isteyen gericilerin eğitim alanında yenilgisidir.

11 Eylül, 28 Şubat'ın anlamını uygarlık tarihinde yerli yerine oturttu.

İlhan Selçuk son cümlesiyle de, 28 Şubat'ın dünya ölçeğinde haklılığının 11 Eylül'le kanıtlanmış olduğunu bir kez daha vurguluyordu.

11 Eylül 2001: ABD Teröre Kurban

11 Eylül 2001 günü, bütün dünya yüzyılın en büyük terör eylemine tanıklık etti. New York şehrinin ve uluslararası sermayenin sembollerinden olan Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine arka arkaya iki yolcu uçağının çarpması dünya televizyonlarından naklen izlenirken, terörün olağanüstü dehşeti ekranlardan geçip beyinlere gömülüyordu.

İkiz kulelerin uçak saldırılarından sonra çökmesi ve dünyanın askeri jandarmalığının simgesi Pentagon'a da bir yolcu uçağının kamikaze dalışı, ABD'nin övünç kaynaklarından olan savunma ve finans merkezlerini tam on ikiden vurmuştu.

Bu inanılmaz eylemler, tüm dünyanın şaşkınlığa düşmesine ve bir efsane olan ABD'nin dokunulmazlık zırhının yırtılmasına yol açtı. 4 yolcu uçağını kaçıran 19 terörist tarihin en büyük terör eylemini gerçekleştirdiklerinde, arkalarında ilk anlardaki tahminlere göre 5 bine yakın ölü ve onbinlerce yaralı bırakmıştı.

Olayın üstünden iki ay geçip, enkaz kaldırma çalışmaları tamamlandıktan sonra kesin ölü ve kayıp sayısı ancak belirlenmişti. Tarihin en büyük terörü birkaç dakika içinde 3 bin 173 cana kıymıştı.

Saldırı sadece insani kayıplar yaratmamış, ABD'nin ekonomisiyle birlikte dünya piyasaları da sarsılmıştı. Petrol ve altın fiyatları birden fırlamış, New York Borsası kapanmış, Avrupa borsaları altüst olmuştu.

İnsanlık tarihinin tanıklık ettiği en büyük terör olayının ertesinde

tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gazeteler tam sayfa çarpıcı fotoğraflarla çıktı.

Cumhuriyet de, yaşanan terörün en can alıcı anı olan ikiz kulelerinin çöküşünden bir enstantaneyi, “Dünya Sarsılıyor” manşetiyle taşımıştı birinci sayfasına. Haberin ayrıntıları, ajanslardan gelen fotoğraflar, liderlerin demeçleri ve diğer ülkelerin tepkileri “Tarihin En Büyük Terörü” üst başlığıyla 4 sayfa olarak girmişti gazeteye.

Terörle ilgili ilk yorum Hikmet Çetinkaya’dan geldi. Çetinkaya yazısında; CIA ile FBI’ın başarısızlığından dem vuruyor ve böyle bir eylemin duyumunu neden alamadıklarını soruyordu.

Yalçın Doğan ise bu saldırıyı, birçok kimsenin de düşündüğü gibi tek bir cümlede özetliyordu: “Üçüncü Dünya Savaşı budur”... Ve 21. yüzyılın, en azından ilk on yılına ilişkin iyimser senaryoların 11 Eylül’le birlikte yerle bir olduğunu vurguluyordu.

Saldırıların ardından bir Amerikan televizyon habercisi duygularını, “Tanımadığımız insanlar, tanıdığımız insanları katlettiler. Hem de bunu hepimizi aşağılayan bir coşkuyla yaptılar” sözleriyle tanımlıyordu. Bu sözler, özelde bir habercinin olsa da genelde bütün Amerikalılarındı. Çünkü şimdiye dek bu kadar aşağılanmamışlar, bu kadar büyük bir yenilgiye maruz kalmamışlardı. Saldırıların ilk anda Pearl Harbour’u anımsatsa da yıkılan ikiz kulelerin dehşeti ve şiddetin sivillere yönelik olması, öncekilerle kıyaslanmayacak bir terör olayı ile karşı karşıya kalındığını göstermişti. Dolayısıyla ABD’nin tepkisi gecikmedi ve savaş borazanları Beyaz Saray’da çalınmaya başladı.

13 Eylül günlü *Cumhuriyet* de bütün gazeteler gibi “ABD ‘savaş’ dedi” manşetiyle yine birinci sayfasını dünyayı dibinden sarsan teröre ayırmıştı. “İstihbarat servisleri dünyayı felç eden saldırının ardından işbirliğine gitti ve büyük bir insan avı başladı. Bush’un açıklamasından sonra operasyonlar hız kazandı. Teröristlerin kimlikleri saptandı” üst başlığıyla da ABD’nin savaş kararı aldığı açıklanıyordu.

Yorumlarda ise İlhan Selçuk, yine kolay ve rahat okunur üslubuyla asıl sorunun terörün küreselleşmesi olduğunun altını çiziyordu. Selçuk yazısında “Terör haklıyı haksız yapar” cümlesiyle de, daha sonraları birçok kişi tarafından seslendirilen bu vahşetin ABD’nin uyguladığı dış politikalara karşı bir reaksiyon olduğu görüşünü dile getirmekteydi.

Ali Sirmen, “Olay dehşet olduğu kadar da hayret verici. Çünkü, ABD haber alma servisleri ve onlarla birlikte çalışan bilimsel araştırma kurumları, ülkeleri için 21. yüzyılın en büyük tehdidinin, uluslararası terör olduğunu uzun süredir yazıp çizmekte ve karar mekanizmalarını uyarmak-

taydılar.” diyor ve bir tahminde bulunuyordu: “Amerika eşi görülmemiş bir tepki gösterecek.”

Ali Sirmen tahmininde yanılmayacak, olayın üstünden bir ay geçmeden ABD intikamını, asıl muhatabından olmasa da almakta gecikmeyecekti.

Hikmet Çetinkaya ise uçağı kaçırانların asker kökenli olduğunu, teröristlerin ekonomik, askeri ve siyasi olmak üzere üç hedefi bulunduğunu; ABD'nin de eylemin arkasında terör örgütünün değil, devletlerin olduğunu düşünerek birtakım hesaplar yaptığı için sessiz kaldığı iddiasında bulunuyordu.

Aydın Engin psikanalitik bir yaklaşımla eylemden çok intihar saldırısını yapanların kişilik yapısına değinerek “Kimdir o adam ve o adam neden böyledir?” sorusuna yanıt arıyordu.

Cumhuriyet'in yorumcularının birleştığı ortak nokta; “terörizmin küreselleşmesi”ydi.

Orhan Erinc de ilk yorumunda; bu konuyla birlikte ileride gazeteciler arasında çok tartışması yapılacak olan ABD medyasının halkın moralini bozacak, devletin zaafalarını gösterecek görüntüleri kamuoyuna yansıtmamasını taşımuştu sütununa.

Necati Doğru ise, tarihin dönüm noktası olarak gördüğü 11 Eylül'e nasıl gelindiğini ve ABD'ye karşı olan nefretin kaynaklarını irdelemekteydi köşesinde.

11 Eylül, sistemlerin yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştı. Ekonomistlerden siyasetçilere, sosyologlardan diplomatlara kadar her meslek grubu kendi açısından analiz ediyordu bu gelişmeyi.

Yalçın Doğan bu doğrultuda “Yeni Dünya Düzeni”nin içeriğinin değiştiğini belirtirken, ekonomi yazarları Şükran Soner ve Taner Berksoy da yazılarında terörün küreselleşme boyutunu mercek altına alıyorlardı.

Ümit Zileli'ye göre de “Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!”tı. Onun teorisine göre dünya koşulları değişecek ve Amerika'nın intikam saldırıları güç gösterisine dönüşecekti.

Cumhuriyet yorumların dışında 10 sayfasını da “Tarihin En Büyük Terörü” başlığıyla, saldırılarla ilgili gelişen haber ve fotoğraflara ayırmıştı.

Bu saldırı, *Cumhuriyet* yazarlarının ve birçok insanın düşündüğü gibi ABD'nin küreselliğine karşı bir atak mıydı, yoksa tersine ABD'yi gerçek bir küresel güç kılmaya itecek olan asıl sahaya, Asya'ya yönelmesini sağlayacak tetikleyici bir eylem miydi?

Olayın ilk şoku atlatıldıktan sonra ikinci varsayıma yönelik görüşler de önemli ölçüde seslendirilmeye başlandı.

11 Eylül'ün ardından geliştirilen senaryolar, komplo teorileri, analizler tüm dünyada beyin fırtınası estirirken, ABD'de de şahinlerin öncülüğünde savaş rüzgârları esmeye başlamıştı.

14 Eylül günlü *Cumhuriyet*, yüzyılın ilk savaşının başlayacağını duyuyordu. Gazetenin tarihinde ilk kez dış haberler bu kadar geniş boyutlu ele alınıyor, 12 sayfasının tamamı terör haberleri için düzenleniyordu.

Artık tüm dünyada yüzyılın teröristleri aranıyordu. Komplo teorilerinin bini bir paraydı. Kimi kamikaze uçuşlarını ancak Japonların yapabileceklerini; kimi Teksaslı petrolcüler ve silah sanayicilerinin kurduğu gizli bir örgütün, kimi de Müslümanlara karşı bir haçlı seferini kışkırtmak için Vatikan'ın saldırıyı finanse ettiğini iddia ediyordu. ABD ise düşmanını çoktan bulmuştu. Düşman Suudi milyoner Usame bin Ladin'den başkası olamazdı.

Gerek daha önce gerçekleştirdiği terör eylemleri gerekse de söylemleri ile Usame bin Ladin hedefini yıllar önce belirlemişti. Bu da ABD medyasının ilk günden Usame bin Ladin'e odaklanmasına yetmişti.

Oysa Usame bin Ladin saldırganları tebrik etmiş ancak eylemi üstlenmemişti. Ama ABD düşmanlığı konusunda sicili kötüydü.

Olaydan üç yıl önce *Cumhuriyet*'in dış haberler sorumlusu ve köşe yazarı Ergun Balcı da bir yazısını Usame bin Ladin ve Taleban ilişkisine ayırmıştı.

"Politikada Sorunlar" adlı köşesinde dış politikada olan gelişmeleri dikkatli bir şekilde gözlemleyerek doğru tahmin ve analizler yapan Ergun Balcı, 26 Ağustos 1998 günü "Taleban'la Usame'nın Çıkarları Çatışıyor" başlığıyla yaptığı analizde şu saptamalarda bulunuyordu:

İki olay var.

Biri Taleban. Ötekisi Suudi milyarder Usame bin Ladin ve temsil ettiği İslamcı terör.

Taleban gerçi Usame bin Ladin'i barındırıyor, ama Taleban'la Ladin'i özdeşleştirmek, hedeflerinin aynı olduğunu söylemek yanlış olur.

Taleban, radikal İslamın, köktendinciliğin temsilcisidir, ancak terörün savunucusu değildir.

En azından şimdiye dek böyle bir hedefi olduğuna ilişkin işaret vermemiştir.

Haklı olarak şu soru sorulabilir; "Taleban'ın terörist emelleri yoksa, neden Usame bin Ladin gibi bir teröristi barındırıyor?"

Suudi Arabistan'ın da terörist ülke olduğu öne sürülemez, ama Riyad yönetimi HAMAS'tan İslami Cihad'a kadar bir dizi radikal örgüte mali destek vermektedir. Çünkü vermediği takdirde kendi içindeki ra-

dikallerin ayaklanmasıyla korkar. Nitekim Suudi Arabistan 1996 yılında Dahran'da 19 Amerikalı askerin öldüğü ve Usame bin Ladin grubunun sorumlu olduğu Kobar Kuleleri'nin bombalanması olayının tahkikatında Washington'un tüm baskılarına karşın ABD ile doyurucu bir işbirliği yapmamıştır.

...Taleban, kendisi gibi köktendinci olan Usame bin Ladin grubuna, gerektiğinde kullanmak ya da ultra radikal elemanları tatmin etmek için barınak vermiştir; ama temel hedefinin Usame gibi, ABD'ye karşı savaş açmak ve terör eylemleri ile Amerikan hedeflerini vurmak olduğunu hiç sanmıyoruz.

(...)

Sonuç olarak Taleban, Usame bin Ladin'i daha bir süre barındırabilir. Ama, Usame'nin eylemleri Taleban ve Pakistan'ın çıkarlarına ters düştüğünden bu birlikteliğin uzun ömürlü olacağını sanmıyoruz.

Nitekim Taleban lideri Molla Muhammed Ömer'in, önceki gün bin Laden'i uyararak ABD'ye savurduğu tehditlere son vermesini istemesi anlamlıdır.

Aynı derecede anlamlı olan başka nokta, ABD'nin Usame bin Ladin'in kamplarını bombalarken Taleban'ı doğrudan suçlamaktan kaçınmasıdır.

Taleban'la bin Ladin arasındaki birliktelik uzun ömürlü görünmüyor.

Ergun Balcı'ya göre, Usame bin Ladin ve Taleban arasındaki ilişkinin mantıksal gerekçelerle kısa sürede bitmesi gerekiyordu. Ancak aradan üç yıl geçmeden Taleban, Usame bin Ladin yüzünden Afganistan'ı sonu başından belli bir savaşa sokmakta sakınca görmeyecekti.

Ergun Balcı'nın yorumundan iki gün sonra *Cumhuriyet*'te çıkan bir haberde ise Usame bin Ladin, ABD'nin yardımıyla ilk düşman olan komünizme karşı savaştığını, ancak ABD'nin de daha sonraki hedefi olduğunu açıklamaktan çekinmiyordu.

O günlerde çıkan haberlerde kimi zaman Taleban, Usame bin Ladin'i tehditlerinden dolayı uyarsa da genellikle Usame bin Ladin'in "ABD'nin hedef olduğunu belirttiği" haberler çoğunlukta idi. Dolayısıyla Usame bin Ladin kendi mezarını kendi kazmış, sözleriyle ABD'nin düşman listesinin başına çoktan geçmişti bile.

Tarihin en büyük terörünün üzerinden bir hafta geçmemişti ki, ABD bütün dünyayı terörizme karşı başlatılan uzun soluklu mücadeleyi desteklemeye çağırdı. ABD Başkanı George W. Bush'un, Kongre'de yaptığı tarihi konuşmanın vurucu cümlesi şuydu: "Ya bizim yanımızdasınız ya da teröristlerin"...

ABD Başkanı bu söylemi ile bütün ülkeleri kesin taraf olmaya zorluyordu. Ve bunun sadece ABD'nin savaşı olmadığını, dünyanın ve medeniyetin savaşı olduğunu vurguluyordu.

Taleban'a da sert bir ultimatom verilerek, Usame bin Ladin'i teslim etmezlerse savaş çıkacağı açıkça söylenmişti.

Bununla birlikte Taleban yönetimi de gözdağı vermekten geri kalmadı ve ABD'nin Afganistan'a olası bir saldırısında bu ülkeye yardım edecek komşularını savaşla tehdit etti. Avrupa ülkeleri ise ABD'ye destek olacaklarını daha başından açıklamışlardı.

Yıllar sonra dünya, Müslüman-Hıristiyan ülkelerinin kutuplaşmasına doğru gidiyordu. Hatta ABD Başkanı George Bush'un yaptığı bir gafı da yeni bir "Haçlı seferi" yaşanacağı korkusu kaplıyordu insanoğlunu.

Neyse ki gafını hemen telafi eden Bush, Müslümanlardan özür dilemiş ve "Haçlı seferi" krizi büyümeden atlatılmıştı.

Ancak 11 Eylül'le ilgili yazılan birçok senaryonun temel kaynağı da bu saptamaya dayanıyordu.

Cumhuriyet'te Emre Kongar da 10 Aralık 2001 günü, bu terörün asıl amacının dünya çapında uzun vadeli bir dinler savaşı başlatmak olduğu varsayımından hareketle, köşesinde şu satırları yazıyordu:

11 Eylül terörünü planlayanlar ve gerçekleştirenler uzun dönemli ve tüm dünyayı pençesine alacak bir dinler savaşı ile bugünkü dünya düzenini sarsabileceklerini umut ediyorlardı.

Üstelik işin ilginç yanı, nasıl Usame bin Ladin, bizzat ve şahsen Amerika Birleşik Devletleri tarafından eğitilmiş, finanse edilmiş, örgütlenmiş, kısacası yaratılmış idiyse, ideolojisi de yine Amerikalı bir yazar, Samuel P. Huntington tarafından sağlanmıştı.

Huntington iyi okunduğunda, Sovyetler Birliği çöktükten sonra, Batı uygarlığının diri tutulması ve gelişmesini sürdürebilmesi için yeni bir düşmana gereksinme duyulduğu ve bu düşmanın İslam uygarlığı olarak ilan edildiği görülecektir.

(...)

Yani 11 Eylül terörünün asıl amacı, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında yeni bir savaş dönemini başlatmak olarak ortaya çıkıyor.

Aynen Ortaçağ'daki Haçlı Seferleri dönemi gibi.

İşin ilginç yanı bu kez savaşı başlatanlar Müslümanlar olarak görülüyor.

Hem de Hıristiyanların lojistik ve ideolojik desteğiyle.

Şimdi her iki dinin siyasal radikalleri arasında sıkı bir dayanışma görülüyor:

Her iki dindeki siyasal radikaller de bu dinler savaşından yana.

Her iki dindeki siyasal radikaller de karşı tarafı acımasızlıkla ve bağnazlıkla suçluyor.

Her iki dindeki siyasal radikaller de kendi varlıklarının ve haklılıklarının gerekçelerini karşı tarafın varlığında ve saldırısında görüyor.

Eğer radikal siyasal dinciler her iki tarafta da egemen olurlarsa, dünya gerçek bir dinler savaşı çıkmazına girebilir.

İşte o zaman 11 Eylül terörü amacına ulaşmış olur.

Cumhuriyet yorumlarla birlikte, savaş rüzgârlarını yansıtan haberleri de değişik kaynaklardan sayfalarına aktarıyordu. "Savaş Korkusu" başlığı ile özel sayfalar düzenlenmişti. Öte yandan da hep uzaktan izlenen ve bir kapalı kutu olan Afganistan'ın kimlik kartı ayrıntılarıyla ortaya konuyordu.

Bu arada Aydın Engin'in yıllar önce Afganistan'da yaptığı inceleme gezisindeki gözlemleri, yazı dizisi haline getirildi.

Afganistan, 1979 yılında da Kızıldordu'nun sınırlarından girmesiyle dünya gündeminin başköşesine oturmuştu.

Aydın Engin de o dönem Afganistan'a yaptığı geziyi, orada yaşadıklarını, hatta reklam karşılığı aldığı bedava uçak biletinden dolayı KGB ajanlığı ile suçlanmasının perde arkasını anlatıyordu yazı dizisinde.

Cumhuriyet'in sayfalarında 20 Eylül 2001'den itibaren, ABD'nin olası Afganistan harekâtı üzerine dünya basınından seçme yorumlar görülmeye başladı. *The New York Times*, *Le Monde*, *Financial Times*, *The Guardian*, *Newsweek* gibi gazete ve dergilerde çıkan yazıların çevirileri ile dış basınının tepkisi "Dış Basından" başlığı ile yansıtılıyordu.

Dış dünyanın duygu ve düşünceleriyle birlikte Türkiye'nin yeni gelişmeler içerisinde alacağı konum da yazarların köşelerine konu oluyordu.

Necati Doğru 20 Eylül tarihli yazısında, ABD'nin terörün bütün insanlık için bela olduğu gerçeğini vurgulayarak NATO'yu, dolayısıyla Türkiye'yi kendi intikamı için yola çıkardığını savunuyordu. Ve kriz ortamında bulunan Türkiye'nin izleyeceği politikalarda dikkatli olması gerektiğinin altını çiziyordu.

Ve bütün bu gelişmeler, Türkiye'nin derin ekonomik krizden geçtiği bir zaman dilimine rastladı. Bu yüzden "5-6 milyar dolar dış borç ertelenmesi yapsın ya da ekonomik programın yürümesi için 5-6 milyar dolar daha versin" diye ABD şakşakçılığına girmek Türkiye'yi de Afganistan bataklığına atmaz mı? Bu şakşakçıların söylediklerinin tonuna ve yazılarının tafasına bakılırsa neredeyse; "Dağlarda gerilla savaşı konusunda bizim askerler ABD'deki özel timlerden daha tecrübeli... Bizim Mehmetçik Afganistan'a savaşmaya gönderilsin" diyecekler.

Bunu düşünmek bile korkunç.

Necati Doğru'nun korkunç bulduğu düşünce, çok değil birkaç hafta sonra hükümetin alelacele asker gönderme kararı almasıyla gerçekleşecekti.

Oysa Doğru, Türkiye'nin ABD'yi akla, mantığa, sağduyuya çağırması gerektiğini; kendi intikamı için bütün dünyayı tehlikeye atabilecek acele girişimlerden caydırmaya çalışmasını öneriyordu.

Çünkü birçok kişiye göre Taleban'ı ve Usame bin Ladin'i destekleyerek, bu hale getiren ABD'ydi. Ve rüzgâr eken ABD, fırtına biçiyordu.

Bu durumu İlhan Selçuk da 21 Eylül günü "ABD 'Arpa Ektim Danı Çıktı' Diyemez..." deyiimiyle köşesinde şöyle seslendiriyordu:

Amerika'nun marifetidir Taleban...

Süper Güç "Arpa ektim, danı çıktı" diyemez, Taleban'ı Pakistan'da elleriyle yetiştirdi.

Şimdi pişman mı?..

Türkiye, imam okullarında "Allahsız komünizme karşı" şeriatçı yetiştiriyordu...

Sovyetler yıkılınca birden irtica gerçeğini gördü, akli başına geldi...

Gerçekten geldi mi?..

Ya Amerika?..

Asya'da "Yeşil Kuşak" coğrafyasında Türkiye-İran-Afganistan-Pakistan topraklarında irtica yatırımı yapan Amerika şimdi şaşkın...

Hem de ne şaşkın...

Kovboy bu şaşkınlıkla olmadık işler yapabilir; uyanık olmak gerek...

Aynı doğrultudaki 23 Eylül günlü yazısında da yine Amerika'ya yükleniyordu Selçuk:

Taleban kimin marifeti?..

Amerika'nın!..

Asya'daki "Yeşil Kuşak" Amerikan üretimi değil mi?.. Pakistan'da Taleban'a yatırım yaparak Afganistan'a saldırtan kimdi?..

Amerika!..

Sovyetler'in elinin altındaki Afganistan'da kadınlar çuvala girip peçe takmaktan kurtuluyorlar, genç kızlar bayramlarda kısa kollu gömleklerle boy gösteriyorlardı...

Dünyanın en gerici rejimini Afganistan'a aşılacak için Usame'yi kullanan kim?..

Amerika!...

İlhan Selçuk'a göre Usame bin Ladin Amerika'nın kuklasıydı ve ABD kendi kuklasından beklemediği bir tokat yemişti:

Besle kargayı...

Oysun gözünü!..

Amerikan kapitalizmine "Yeni Dünya Düzeni" ve "Küreselleşme" sürecinde aşılana Usame bin Ladin, Washington'un Orta Asya çıkarları için kullanılırken ne iyiydi, değil mi!..

Kiralık terörist!..

Amerikan kuklası!..

Sonra garip bir şey oldu, kukla canlandı, kuklacıya baş kaldırdı.

Aman Allahım!..

Kuklacı başı Allah'ını şaşırdı... Çünkü kukla, efendisini vurmaya kalkıştı.

Ve aynı gün Aydın Engin "Savaşın Eşiğinde" yazısı ile Türkiye'nin ABD'ye havaalanlarını ve hava sahasını kullanma izni vermesini ABD'ye boyun eğmişlik olarak yorumluyor ve olası bir savaşa karşı olduğunu söylüyordu:

Hiç çekinmeden, gerekirse bıktırmacasına yineleyelim: Türkiye kime karşı açılacağı bile belli olmayan, dahası bir savaş açılmasını haklı kıla-cak somut bir kanıt da ortaya konmamış bir savaşın içine sürükleniyor.

Terör denen kalles ve sinsi zorbalık eylemine, bu eylem türünü bir siyasal mücadele yöntemi olarak benimseyen çetelere, bütün insanlığın topluca ve kahretmecesine karşı çıkması bir insanlık ödevi. Bundan kuşkumuz yok.

Ama "Terör çetelerini çökertiyoruz" deyip halkların üstüne çullana-mak, "Terör yuvalarını kurutuyoruz" deyip bir halkın üstüne ölüm olup çökmek gibi kirli hesaplar varsa, buna karşı çıkmak da bir insanlık ödevi...

Hele saldıran, çok değil 20 yıl önce, "o" terör çetelerini kendi elleriyle yaratıp, eğitip, silahlandırıp cepheye sürmüşse...

Selçuk, 25 Eylül'deki bir başka yazısında da ABD'yi Dr. Frankenstein'a benzetiyordu:

Dünya âlem biliyor ki Usame bin Ladin'i üreten ve Afganistan'ı en gerinin gerici Taleban'a teslim eden, Amerika'nın ta kendisidir.

Canavar, şimdi Dr. Frankenstein'a karşı çıkınca nedir bu kıyamet?..

30 Eylül 2001 günü ise İlhan Selçuk, mizahi ve hafif alaycı yaklaşımıyla Usame bin Ladin'e teşekkür etmek gerektiğini yazıyor ve *Cumhuriyet*'in yıllardır sürdürdüğü davada haklılığının ortaya çıktığını söylüyordu:

11 Eylül'den bu yana Ladin'le oturup Ladin'le kalkıyoruz, Ladin'siz bir bardak su istesen medyada yok!.. Peki, nasıl oluyor da tüm dünya

kanlı eylemi yapıp yapmadığı bile belli olmayan bir tek adama yumuluyor?

... Yaşanan olaydaki kanı revarı bir an gözardı edebilsek, Usame'ye neredeyse teşekkür etmek gerekecek, çünkü dünyanın gözleri bu herifle açıldı...

Ladin, Amerika'yı vurmasaydı, dünya dinci teröre göz yummayı sürdürecekti...

'Cumhuriyet' yine haklı çıktı...

Hem de gümbür gümbür...

Yıllardan beri altını çize çize yazıyordu *Cumhuriyet*; ama, varak-ı mihri vefayı kim okur, kim dinler?.. Anadolu'yu kahreden gayri insani ve çağdışı iki tehdidi durmadan vurguluyorduk:

İrtica...

Ve terör...

Dincilik gemi azıya almıştı, dörtnala geliyor, devlet eliyle beslenip kışkırtılıyordu; terör Anadolu'ya etnikçiliğe dayanan kan davasının tohumlarını ekmeye çabalıyordu; mürteci ile entel işbirliği, boyalı medyayı pazarlama yolunda kullanıyordu.

Peki ne oldu?..

Usame imdada yetişti...

...Peki, biz şimdi adına Usame bin Ladin denen şu herif-i naşerife teşekkür etmeyelim de ne yapalım, söyler misiniz?..

Dünya basınından birçok gazeteyle birlikte *Cumhuriyet*'te de savaş karşıtı olma durumu, bütün yazarların yorumlarında sık sık tekrarlanmaktaydı.

Buna karşın dünyada ve Türkiye'de büyük çoğunluk savaş beklentisine girmiş, ABD'nin uluslararası platformdaki prestiji, hatta küreselleşmenin geleceği Afganistan'da gerçekleşeceklerle bağlanmıştı.

Doğrudan ABD'nin, dolaylı olarak dünyanın ateşle imtihanında geri sayım başlamıştı. İş, ABD'nin Usame bin Ladin ve örgütü El Kaide'nin saldırılarının arkasında olduğuna dair kanıtları NATO müttefiklerine sunması ve onay almasına kalmıştı. Çok geçmeden bu onay da alındı ve beklenen gün geldi.

7 Ekim'de Amerikan ve İngiliz savaş uçakları bomba ve füzelerle Afganistan'ı vurmaya başladı. Ertesi günkü *Cumhuriyet*, savaşı "ABD vuruyor" manşetiyle okurlarına duyuruyordu. Afganistan'a -ABD'nin anladığı anlamda- özgürlük ve demokrasi getirmek amacıyla "Sonsuz Özgürlük" adı konan operasyonun ne kadar süreceği belirsizdi. "Belki birkaç ay, belki 10 yıldan fazla..." ABD, vatandaşlarına ve dünyaya sürekli bu mesajı veriyordu.

Bu arada *Cumhuriyet*, "Afganistan'da Savaş" başlığıyla özel sayfalar yapıyor, haberleri ayrıntılı bir şekilde okuyuculara duyuruyordu. Afganistan'a başlatılan operasyonun birinci ayında Türk askerlerinin de bu harekâta katılma durumu doğmuştu. Türkiye'nin terörle mücadelede gösterdiği başarıdan dolayı Türk askerlerinin deneyimlerinden yararlanılmak isteniyordu. Kamuoyunun büyük bir kesiminin karşı çıkmasına ve hükümetin de daha birkaç hafta önce "Türk askeri kesinlikle savaşa katılmayacak" sözlerine rağmen, 90 kişilik Türk Birliği'nin ilk aşamada Özbekistan'da konuşlandırılmasına karar verildi.

Bunun üzerine 13 Ekim 2001 günü Aydın Engin, "Bir koyup borç almak" başlığı ile Körfez Savaşı'nda yaşananlara gönderme yapıyor ve "Üç gün önce 'Türkiye asker göndermeyecek' diye resmi ve ciddi açıklama yapan Başbakanımız, IMF kredilerinin üçüncü dilimi durdurulunca niye birden ağız değiştirdi ve apar topar bir kararname hazırlanıp Meclis'e gönderildi?" diye soruyordu.

Askerlerin savaşa katılma gerekçesini Yalçın Doğan da "23.5 Milyar Dolarlık 'Bizim' Savaş!.." başlıklı yazısında şöyle ele alıyordu:

Muhteşem bir pazarlık!.. Adı net olarak pek dile getirilmiyor. Ama, üç ayrı masada aynı konu var. Konunun üst başlığı, Türkiye'nin hiç ilgisi olmadığı halde, 11 Eylül'de ABD'deki terör eyleminde atılıyor.

Türkiye ekonomik krizde. Amerika savaşta. Türkiye, ABD'ye hava sahasını ve İncirlik Üssü'nü açıyor. Ancak, Amerika daha fazlasını, örneğin asker istiyor. Türkiye, asker de veriyor. Ve kendinde daha fazla isteme hakkı görüyor.

Ne kadar verirsen o kadar alırsın mantığı, iki taraf için de geçerli. İşte, pazarlık burada başlıyor.

Yalçın Doğan, IMF'nin Türkiye'ye uyarılarını tek tek sıraladıktan sonra, asker karşılığında asıl önerilenin "Borçların dondurulması ya da vadelerinin uzatılması, ya da ek kaynak bulunması!.." olduğunu altını çiziyordu.

Ve Türkiye'nin savaşta üstleneceği rolün iradesi dışında olduğunu belirterek acı gerçeği gözler önüne seriyordu: "Eğer, canla başla savaşırsa, para tamam!.. Yoksa, yok!.."

5 Kasım 2001'de Türkeli Minibaş da aynı konuya değinmekteydi. "Türkiye, Millenium Savaşı'nda!" başlıklı yazısında Afganistan'a asker göndermenin dillendirilmeyip, görmezden gelinen nedenleri ve Türkiye'nin savaştaki görevleri üzerinde duruyordu:

Bildiğimiz kadıyla Afganistan'a asker gönderilmesi kararı:

– Ulusal güvenliğin sağlanması amacıyla teröre karşı uluslararası boyutta uzun vadeli köklü bir çözüm;

- Laik, demokratik cumhuriyetin devamı için Orta Asya'daki Türk devletlerinin şeriatçı yönetimlerin baskısına girmesinin önlenmesi;

- Kıbrıs üzerindeki pazarlık hakkının pekiştirilmesi olmak üzere üç temel neden üstüne oturmaktadır. Aynı nedenler, uluslararası sistemin yeniden düzenlenmesi açısından değerlendirildiğinde ise, Türkiye'nin dış borç silinme avuntusuyla karşılanmayacak derecede pahalı bir rol üstlendiği izlenimi doğmaktadır.

(...) Görünen, Afganistan'la başlatılan savaş sürecinin, kapitalizmin geçen yüzyılın ilk yarısındaki iki savaşta da olduğu gibi krizine çözüm olarak ürettiği bir savaş olduğu. Adı tarihe nasıl geçer bilinmez ama bu, kapitalizmin III. Bin yıl yani "Millenium Savaşı".

Bu savaşta Türkiye'nin görevi ise, hem kapitalizmi krizden çıkartmakta hem de kapitalizmin vazgeçilmezliğini dünyaya göstermekte öncülük.

Karşılığında dibe çakılan ekonomisini kurtarır mı? Aman efendim, Hazine sandığı mı, tabii ki kurtulur. Hele hele, nasıl kurtarıldığının önemsenmediği bir toplumda yaşanıyorsa!

Bu arada aralarında *Cumhuriyet* yazarları Aydın Engin, Oral Çalışlar, Ergin Yıldızoğlu'nun da bulunduğu onlarca aydın, yazar, sanatçı, bilim insanı teröre ve savaşa karşı bir araya gelmişler, Haçlı ya da cihat orduları arasında bir tercihte bulunmayı reddettiklerini, Türkiye'nin savaşa girmesine kesinlikle karşı olduklarını açıklayarak bir barış dilekçesi imzalamışlardı. *Cumhuriyet*'in de desteklediği bu oluşum birinci sayfadan duyurulurken, birçok basın organı için haber değeri bile taşımıyordu.

Türkiye'de bu tartışmalar yaşanırken Afganistan'da savaş bütün şiddetiyle devam ediyordu. Terör de savaştan geri kalmıyor, dünyada ve özellikle de ABD'de yeni yüzüyle ortaya çıkıyordu. Washington "biyoterör" alarmına geçmiş, meçhul mektuplarla gelen şarbon bakterileri birkaç kişinin ölümüne neden olarak, insanların yüreğine korku salmıştı. Gazetelerde ve televizyonlarda sık sık özel giysilerle ölümcül bakteri arayan görevlilerin görüntüleri yayınlanıyordu.

Öte yandan "biyoterör"ün sözü bile ABD ekonomisini tehdit etmeye başlamıştı. Çünkü biyolojik saldırılar sonrası ortaya çıkacak öldürücü hastalıkların, saldırıya uğrayan ülkeden yayılmasını engellemenin tek yolu ithalatın durdurulmasına bağlıydı. Bu öngörüler tartışılmaya başlandıktan sonra, ABD basınında tuhaf bir rastlantıyla şarbon haberleri bıçak gibi kesilmişti.

Cumhuriyet'te artık savaş haberlerinin ilk günkü heyecanı kalmamıştı ama yorumlar bütün hızıyla devam ediyordu.

Necati Doğru 28 Kasım 2001 günlü yazısında, Afganistan'daki savaşı Türkiye'nin çıkarları ile özdeşleştirenlere şöyle sesleniyordu:

Acı ama gerçek...

Bizdeki ABD yanlısı...

Tahmincilere sormalı...

Ne demiştiniz?

Ne oldu?

"ABD Afganistan'a girerse Türkiye'nin stratejik önemi artar."

Demiştiniz.

Boş masal çıktı.

"Avrupa Türkiye'nin gücünü daha iyi anlar" demiştiniz.

Boş iyi niyet çıktı.

"Türkiye'yi Avrupa Güvenlik ve Savunma sistemi içine alırlar".

Demiştiniz.

Boş beklenti çıktı.

Rusya ile eski Afganistan kralı, "Türk askerini Afganistan'da istemediğini" açıkladı.

Ve "Afganistan'ın siyasi geleceği"nin görüşüleceği toplantı Türkiye'de değil, Almanya'da dün başladı. "Savaş Sonrası Afganistan'ı Yeniden Yapılandırma Toplantısı" da dün Ankara'da değil, Pakistan'da İslamabad'da başladı. Dünya Bankası, İslam Kalkınma Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı; Türkiye üçünün de kurucu üyesi olmasına rağmen bu toplantıya çağrılmadı.

200 kişi çağrıldı.

Türkiye'den temsilci yok.

Hani Türkiye'nin önemi artacaktır?

Bütün tahminler dumanlı...

Gerçek olan hayatın kendisi...

Erol Manisalı da bazı çevrelerin, Afganistan saldırısını Türkiye için yeni bir olanak olarak değerlendirme yanlısına düştüğünü belirtmekteydi 31 Ocak 2001 tarihli yazısında:

– Asya platformunun gevşemesi, Türkiye'nin dış ilişkilerindeki yeni açılımları olumsuz etkileyecektir.

– Irak'a olası bir ABD saldırısı Türkiye'yi, Körfez krizinden daha da kötü bir biçimde etkileyebilecektir. Yalnız iktisadi değil, önemli siyasi faturalar da gündeme gelecektir. Genelkurmay Başkanı bu nedenle sert bir çıkış yapmak zorunda idi!

- Ortadoğu'daki yumuşama, Afganistan olaylarından sonra belirsizliğe dönüştü. Irak ambargosu yumuşamıştı, tekrar eski duruma gelindi: Türkiye'nin zaran büyük.

Bu arada ABD, hem Afganistan'ı vuruyor hem de Usame bin Ladin ve örgütünün 11 Eylül saldırılarıyla ilgilerini kanıtlamak için uğraşıyordu. Bu amaçla 14 Aralık 2001'de tüm dünyaya, Usame bin Ladin'in saldırılar hakkında konuştuğu bir video kaseti gösterdi. Ancak kasetin inanırlılığı tartışma konusu oldu; dünya kamuoyu, inananlar ve inanmayanlar olarak ikiye bölündü.

Bazı çevreler, ABD'nin sık sık böyle komplolara ve propagandalara başvurduğunu iddia ederken; özellikle Amerikan ve İngiliz halklarıyla basın, kasetin doğruluğu konusunda hemfikirdi.

Aralık ayının ikinci haftasında Afganistan'ın doğusundaki Tora Bora bölgesinde saklanan El Kaide örgütü savaşçıları, yerel Afgan güçlerine teslim olmayı kabul etti. *Cumhuriyet*, savaşın sona yaklaşmasını "El Kaide yolun sonunda" başlığı ile duyuruyordu.

Afganistan'da konuşlandırılan uluslararası barış gücünde (ISAF) görev alacak Türk birliğinin öncü ekibi de 18 Ocak 2002'de Kâbil'e ulaştı. 20 kişilik öncü ekibin kalınacak yer, lojistik destek ve çevre güvenliği konularında yapacağı ön çalışmalardan sonra, 261 kişilik Türk birliğinin Afganistan'a gitmesi kararlaştırıldı.

Aradan aylar geçmesine rağmen 11 Eylül, birçok insan için gizemini hâlâ koruyor ve ABD'nin buradaki sorumluluğu tartışılıyordu.

İlhan Selçuk'a göre terör ile irticanın tüm dünyada gözler önüne çıktığı bir milat olan 11 Eylül, *The Guardian* gazetesi yazarı Gore Vidal'a göre, Amerika'nın on yıllardır süren savaş çığırtkanlığıyla tetiklenmiş nefretin bir ürünüydü.

Ancak birçok insanın tepkisi *Le Monde Diplomatique* editörününkine paraleldi: "Amerika'ya olanlar çok kötü ama bunu onlar hazırladı"...

Hatta bazılarınıninki daha şiddetliydi ve ABD'nin izlediği politikalar ile bu politikalara karşı duyulan öfkeyi çok açık ortaya koyuyordu. Tıpkı Arjantinli, dünyaca tanınan insan hakları eylemcisi ve Mayo Meydanı Anneleri (diktatörlükler sırasında 'kaybolan' Arjantinlilerin anneleri) Birliği Başkanı Hebe de Bonafini'nin "Saldırı gerçekleştiğinde mutlu oldum" demesi gibi.

Buna benzer düşünceler tüm dünyada taraf bulurken, dünyanın en gelişmiş haber alma sistemlerine sahip ABD'nin, böyle bir terör organizasyonunu nasıl atladığı da ayrı bir merak konusuydu. Ancak beyinlerdeki soru işaretlerinin doyurucu karşılıkları yoktu.

Aydın Engin de kafaları kurcalayan şüpheleri, 15 Ocak 2002 günü "11 Eylül'ün Hâlâ Yanıtsız Soruları" yazısıyla okuyucularıyla şöyle paylaşıyordu:

2001 yılının 4 Temmuzunda Usame bin Ladin kronik böbrek hastalığından dolayı, Dubai'de Amerikan Hastanesi'ne yattı. Bölgedeki CIA İstasyon Şefi, bin Ladin'i hastanedeki özel süitinde ziyaret etti. O sırada bin Ladin, ABD'nin Afrika'daki iki büyükelçiliğinin bombalanması ve USS Cole savaş gemisine düzenlenen saldırıdan dolayı aranmaktaydı. ABD'nin eski Başkanı Bill Clinton tarafından yayımlanan bir belgeye göre bin Ladin'in daha o dönemde yakalanması mümkündü. Oysa bin Ladin'in 14 Temmuz 2001'de özel jetiyle Dubai'den ayrılmasına izin verildi. 15 Temmuz'da da CIA İstasyon şefi Washington'a döndü...

Soru: En çok arananlar listesinde adı varken ve buluşma günlerinde Dubai açıklarında Amerikan deniz komandoları devriye gezmekte iken CIA yani ABD, bin Ladin'i neden yakalamadı?

6 Eylül gününden itibaren New York Borsası'nda United Airlines'ın ve American Airlines'ın hisselerinde yüksek fiyattan, olağandışı satışlar başladı. İkiz kulelere saldırı gününün arifesine kadar süren satışlar, olağan haftaların tam yüzde 1200 üstünde. Bir başka yüksek fiyattan hisse satış işlemi, uluslararası finans kurumları olan Merryll-Lynch ve Morgan Stanley'de görüldü. O hisselerin satışındaki olağandışılık da yüzde 600'ü buldu. 11 Eylül günü kaçınılan ve düşen uçaklar bu iki havayolu şirketine aitti. Keza Morgan Stanley ve Merryll-Lynch finans kurumlarının da ikiz kulelerde her biri 22'şer kata yayılmış merkezleri bulunuyordu.

11 Eylül'ün hemen ardından hem uçak şirketlerinin hem de iki finans kurumunun hisselerinde inanılmaz düşüşler oldu.

United Airlines'ın satılan ve 11 Eylül'den birkaç gün önce yüksek fiyata elden çıkarılan hisselerinin birçoğu 1996-1998 yılları arasında Deutsche-AB Brown Şirketi tarafından alınmıştı. O yıllarda Deutsche-AB Brown şirketinin başında A.B. Krongrad bulunuyordu. Krongrad 11 Eylül'de CIA'in başındaydı ve bugün de başında. Soru: Nasıl yani? Sizce sorulacak bir şey kalmış mı?

Aydın Engin, 11 Eylül'ün istihbaratının çok önceden alınmasına rağmen herhangi bir önlem alınmadığını da şu örnekle açıklıyordu:

11 Eylül'den tam bir ay önce, Ağustos 2001'de, Rusya Devlet Başkanı Vladamir Putin, Rus Gizli İstihbarat Servisi'ne; havaalanlarına, hükümet binalarına ve ABD'nin simgesi sayılan bazı binalara sivil uçaklarla gerçekleştirilecek kesin saldırılarla ilgili olarak ABD yöneti-

minin “derhal, açık ve kesin bir dille” uyarılması için emir verdi. Putin böyle bir emir verdiğini, Eylül ayı sonunda Amerikan NBC televizyonuna doğruladı. Soru: İki olasılık var. Ya Rusya gizli servisi bu bilgiyi vermeyi unuttu; ya CIA şefi aldığı bilgiyi masasında unuttu. Acaba hangisi doğru?

1-10 Eylül günleri arasında İngiltere, Arap Yarımadası’nın Pakistan’a en yakın noktası olan Umman’a “Hasat Harekâtı” çerçevesinde 25 bin askerini ve en büyük donanma filosunu konuşlandırdı. Aynı anda, deniz komandolarını taşıyan iki ABD gemisi, Arap Denizi’nde Pakistan sınırının hemen dışındaki bir bölgeye ulaştı. Yine aynı zamanda, “Parlak Yıldız Harekâtı” için Mısır’da bulunan 23 bin NATO askerine, 17 bin ABD askeri daha katıldı.

Tüm bu askeri güçler, ilk uçak Dünya Ticaret Merkezi’ne saldırmadan önce yerlerini aldılar.

Soru: Bu olağandışı askeri yığınağın 11 Eylül’den on gün önce başlayıp, bir gün önce tamamlanması bir rastlantıdan ibarettir değil mi?

Bir soru daha: Afganistan’da savaş bitti. Taleban iktidardan indirildi ve dağıldı. Peki Usame bin Ladin n’oldu? Yani o hâlâ aranıyor mu?

Son sorunun sorusu: Sahiden mi?

Bu sorulara mantıklı cevaplar bulunamazken, yeni gelişmeler beyinlerin daha da bulanıklaşmasını sağlıyordu. ABD’nin en büyük şirketlerinden olan Enron’un iflas etmesi, gözleri bir başka noktaya çekmiş ve Amerikan Başkanı’nun ve adamlarının bu şirketle olan ilişkileri merak uyandırmıştı.

Yalçın Doğan 17 Ocak’taki yazısında “Afganistan Müdahalesinin Fikir Babası Enron!..” diyerek, dünya gündemini belirleyen bu karmaşık ilişkiler ağını analiz ediyordu:

Tam 200 milyar dolarlık ciroya sahip, Türkiye’nin milli geliri kadar!.. Dünyanın yedinci büyük firması.

Enerji piyasasında petrol, elektrik ya da doğalgaz, o belirliyor. Politik güç ve etkinlik denilince, akla ilk o geliyor: Enron!..

Akul almaz bir çöküşle, herkesin gözü önünde, dünya devlerinden Enron, birkaç ayda çöküyor. İflas ettiğinde, arkasında yığınla politik yolsuzluk, mali skandal ve beş bini aşkın işsiz insan bırakıyor.

Amerikan yönetimleri, Enron’a öyle sarılıyor ki, “Enron için iyi olan, Amerika için iyidir” sloganı, Washington’a iyice yerleşiyor. Ama Enron’a en çok sarılan kişinin Başkan Bush olduğu ortaya çıkıyor.

Bush’un başkan adaylığını petrol ve doğalgaz firmaları destekliyor.

Enron’un iflasıyla birlikte ortaya dökülenlere bakılırsa Enron, Tek-

sas'ta, Bush'un ofisinde, onunla gizli toplantılar yapıyor. Başkan olduktan sonra izleyeceği enerji politikasının kurallarını, Enron'un kaleme aldığı yazılıyor.

Tam bir skandal!..

(...) Enron'un Başkan ve bazı bakanlar dahil, çok sayıda kongre üyesini seçimde parayla desteklemiş olması, skandalın sadece bir boyutu.

Asıl önemlisi, Bush'un, bu destek karşılığında Enron'a nasıl kıyak çektiği!..

11 Eylül sonrasında ABD'nin Afganistan'a savaş açması, ilk bakışta terörle mücadele. Daha derinde ise Orta Asya petrollerinin Afganistan üzerinden Hint Okyanusu'na taşınması.

Hayır, 11 Eylül'le birlikte değil. 11 Eylül'den çok önce. Enron, son yıllarda Orta Asya'da zaten çok faal. Hint Okyanusu'na petrol taşımak fikri, kafasında eskiden beri var. Seçimde desteklediği Bush'un başkanlığı 11 Eylül'le birleştiğinde, Enron için büyük bir fırsat doğuyor.

Bush'un Enron'a diyetini ödeme fırsatı: Afganistan müdahalesi!..

Uğur Mumcu'nun da yazılarında sık sık dile getirdiği Ortadoğu petrolleri ve Batı'nın bu petrol yatakları üzerindeki denetim isteği, şimdi de Orta Asya'ya kaymış ve kontrol edilmek istenen bu bölge olmuştu.

Sonuçta yıllar yılı dünya politikalarını yönlendiren petrol yatakları, 21. yüzyılda bile hâkimiyetini koruyordu.

İşin diğer bir yanı da, ABD askeri gücünün ekonomik kalkınmayı belirleme gücüydü. Ali Sirmen 13 Ekim 2001 tarihli "ABD Militarizminin Ekonomik Yönü" yazısında bu konuya değiniyordu:

11 Eylül olaylarını bahane eden ABD'nin savaş girişiminin ardındaki gerçek gerekçeleri anlamak için, her şeyden önce, Washington'un 21. yüzyılda kendisine biçtiği rolü bilmek; Sam Amca'nın kendi mutluluğu ve refahı ile, gerçekte öyle olmasa bile tüm insanlığın refahını özdeşleştirdiğini görmek, Yankiler'in kendilerini demokrasinin simgesi ve koruyucusu olarak gördükleri, buna dayanarak, dünyanın her yerinde, karada, havada, denizde ve deniz altında, yeraltında ve de uza-yın her yerinde tartışmasız mutlak hegemonyalarını kurma peşinde oldukları, bunu kendileri için bir hak olduğu kadar, aynı zamanda da insanlığa karşı yükümlü bulunduğu bir görev olarak algıladıkları gerçeğini kavramak gerekir.

Olaya bu açıdan bakınca; ABD'nin yalnız Afganistan'ı değil, aynı zamanda tüm bölgeyi denetimi altına alarak, Hazer havzası petrol ve doğalgaz zenginliğini dilediği gibi kontrol edip yönlendirme konusundaki çabalarını anlamak kolaylaşır.

Amerikan militarizmi, uzayı da kapsayan global ABD emperyalizminin hizmetindedir.

(...) 11 Eylül olayları, Amerikan militarizminin silah harcamalarını şahlandıran ekonomik canlanmayı sağlama işlevini yine ön plana çıkarmıştır.

ABD militarizminin ekonomik yönünü hiç gözden kaçırmamak gerek.

Ali Sirmen'in daha savaş başlar başlamaz vardığı bu sonuç, Taleban'ın çekilmesiyle sonlanan Afganistan müdahalesinin amaçları sorgulanırken sıkça gündeme gelecekti.

27 Şubat 2002 günlü "Terörizme Karşı Savaş ve Afgan Masalları" başlıklı yazısında Ergin Yıldızoğlu da savaşın sonucunu ve ABD'nin kazanımlarını şöyle yorumluyordu:

11 Eylül saldırısının arkasında El Kaide adlı uluslararası bir gizli örgütün olduğunu hemen saptayan ABD, bu örgüte ve terörizme karşı uluslararası bir savaş başlattı. İlk hedef; örgütün liderliğini yok etmek, başını koparmaktı. Bu yüzden, örgütün kadrolarının büyük çoğunluğunun uluslararası alanda örgütlü olmasına karşın ABD, bin Ladin'e yataklık eden Afganistan'a saldırdı. Düşman Taleban rejimi yıkıldı, yerine dost Karzai rejimi geçirildi. Çok miktarda El Kaide üyesi terörist öldürüldü veya yakalandı. Bu arada en az 3 bin sivil (İkiz Kuleler'de ölenlerin sayısı kadar) ABD bombaları altında yaşamını yitirdi. Bu noktada savaşın birinci aşamasının tamamlandığı ileri sürüldü, ABD'nin imajı olağanüstü parlatıldı ve ikinci aşama için hazırlıklar başladı. Afganistan başarısının gerçeğiye, bu arada özellikle çıkarılan toz duman arasında adeta sihirbazların (veya CNN'in) "ayna ve duman" oyunları gözden kaçırıldı.

Halbuki ortada, bırakın başarıyı, adeta vantilatöre pislik çarpmış gibi bir durum var. Birincisi, Afganistan saldırısı El Kaide liderliğini imha edemedi. Bu pazartesi günü gazeteler, ABD'nin bin Ladin'in hayatta olduğuna giderek daha ikna olduğunu yazıyordu (*The Washington Post* 25/02). Savunma Bakanı Rumsfeld'e bakılırsa, bırakın dünyayı, yalnızca ABD'de her an yeni bir saldırı gerçekleştirebilecek en az 100 El Kaide ajanı vardı. Büyük bir kısmının Afganistan'da kalabalığa karıştığını, komşu ülkelere geçtiğini kabul ediyordu. Bu açıdan bakınca; ABD'nin muazzam hava saldırıları, 3 binden çoğu sivil, bir kısmı da en az iki kez gerçekleştirilen hatalar sonucunda bazıları kendi taraftarlarından olmak üzere, çok sayıda ceset üretmişti, o kadar. Belki de ABD'nin bu savaş sayesinde bölgede kurmaya başladığı askeri üsleri de başarı hanesi-

ne yazmak gerekir. Ama bunlar, savaşın ilan edilmiş amaçları arasında yoktu ki..

Peki, "En azından Taleban devrildi" denilebilir mi? Eğer Tabelan rejiminin yerine daha istikrarlı bir rejim kurulmuşsa denebilir? Şimdi, ABD (pardon Birleşmiş Milletler diyecektim) tarafından bin bir zorlama ve uzlaşmayla Kâbil'de kurulan Karzai hükümeti işbaşında. Ama Karzai'nin Afganistan içinde bir toplumsal tabanı, diğer Kuzey ittifakı komutanları gibi askeri bir gücü yok. Hatta *The Washington Post*'un bir yorumunda dile getirildiği gibi "iktidarı çoğu zaman hayal ürünü". Denebilir ki "daha işin başındayız".

Peki, bu gidişle istikrar kurulacak gibi mi? Hiç sanmıyorum. Geçen hafta yayımlanan bir CIA raporuna göre istikrar bir yana, Afganistan yeniden bir iç savaşın eşiğinde (*International Herald Tribune*, 21/02). Gerçekten de hem Kâbil'de kurulan ama ülkenin başka bir yerinde henüz bir etkisi olmayan Karzai hükümeti ancak ABD sayesinde ve yaklaşık 5 bin kişilik barış gücüne dayanarak ayakta durabiliyor, hem de geçenlerde havacılık bakanının linç edilmesi olayının gösterdiği gibi giderek iç istikrarını kaybediyor.

(...) Ortada başarı ya da istikrar olasılığı yok! Belki de gelişmelere bir başka açıdan bakmak gerekiyor. ABD Harp Akademisi dergisi *Parameters*'ın son sayısında bir yorum; ABD'nin ulusal çıkarlarına, uluslararası istikrarın değil, daha fazla manevra alanı ve müdahale olanağı sağlayan istikrarsızlığın uygun olduğunu ileri sürüyor...

Başlangıçta 11 Eylül 2001, dünya tarihinin değişeceğinin sanıldığı gün olarak görüldü. Ancak sonrasında hiçbir şey değişmedi. "Olan bitenler ABD'nin hegemonyasını arttırmaktan başka bir işe yaramadı" düşüncesi ağırlık kazanmaya başladı.

Oysa, 11 Eylül'ün hemen ertesinde "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" sözü dilden dile dolaşıyor ve bu olayın tüm dünyayı uzun süre etkisi altında tutacak gelişmelere neden olacağı sanılıyordu.

Bununla ilgili olarak iki yönde beklentiler oluşmuştu. Ya yeni dünya düzenine itirazlar ciddiye alınıp, daha ılımlı, uzlaşmacı, barışçı bir politika güdülecekti. Ya da yeni dünya düzeni daha kararlı ve acımasız bir istikamette ilerleyecekti. Sonuçta ikincisi ağır bastı. Batı'nın İsrail politikaları konusunda daha dikkatli davranması, İsrail'in daha ılımlı olmaya zorlanacağı beklenirken, Filistin kan gölüne döndü.

11 Eylül'ün sonuçlarını Ortadoğu'da yeniden alevlenen İsrail-Filistin savaşı içinde değerlendiren Hikmet Bila da, 5 Nisan 2002 tarihli yazısında olaylara farklı bir boyuttan bakıyordu:

11 Eylül hiçbir şeyi değiştirmediyse, dünyanın bir numaralı aktörü Amerika'nın dünyaya bakışını değiştirdi. O güne kadar, çıkarlarını korumak için yılanla bile işbirliği yapmaktan çekinmeyen Amerika, o günden sonra hayata bir başka bakmaya başladı. Amerika anladı ki, Ortadoğu'da artık teröre göz yumarak, ortaçağ krallarıyla yatıp kalkarak, çağdışı rejimlere destek çıkararak çıkarlarını koruyamayacaktır. Eski sistem, New York'taki ikiz kulelerle birlikte gömülmüştür.

Yeni sistem, Ortadoğu'nun daha modern, daha demokrat, daha insancıl ve vahşı savaşlardan arındırılmış bir bölge haline getirilmesini hedefliyor. Bugünlerde İsrail ile Filistin arasında tımanan savaş, işte bu sürecin belki de ilk adımıdır. Ardından Irak'taki Saddam rejiminin geleceğinden emin olabilirsiniz.

Keşke barış yoluyla olsaydı.

Sonuçta çoğunluğın düşüncesi, tüm bu olayların ABD'nin işine yaradığıydı.

21 Şubat 2002 tarihli yazısında da Ali Sirmen, bu düşüncenin altını çiziyor ve "ABD Savaşsız Yapamaz" diyordu.

Amerikan ekonomisinin krizden çıkması için silah harcamalarına yatırım yapması zorunluluğu sürmektedir.

Washington bunun için, insan yoğun olmaktan çok, yüksek teknoloji silah yoğun savaşlarda kolayca yenebileceği hedefler aramaktadır.

İlk deneme, Körfez Savaşı'nda başarıyla uygulanmıştır. 11 Eylül'den sonra, Afganistan bozkırlarına yağdıran her biri milyonlarca dolarlık füzeler de bu işlevi görmüşlerdir.

Cumhuriyetçi Başkan Bush'un, daha seçim kampanyası sırasında, silah tacirlerine yakınlığı bilinmektedir.

Silah tacirleri ABD ekonomisinin kaysağını yiyen büyük kartellerdir.

11 Eylül saldırısı, Bush'a beklediği fırsatı vermiş bulunmaktadır. Yeni tehdit, tanımı her zaman iyi belirlenmemiş düşman olan terördür.

Bu strateji 11 Eylül'den sonra ortaya çıkmış değil, ikiz kuleler yıkılmadan önce geliştirilmişti.

ABD yetiştirmesi olan Uşame, bu stratejinin Amerikan ve dünya kamuoyu tarafından hazını kolaylaştırmış olmaktadır.

Olaya bu açıdan bakılınca, 11 Eylül'ün kime yaradığı, Uşame'nin Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırırken kime hizmet ettiği kolayca anlaşılmaktadır.

11 Eylül'ün üstünden 6 ay geçtiğinde; ABD'de özel anma törenleri yapılarak ikiz kulelerde yaşamlarını yitirenler anıldı, unutulmadıkları bir kez daha dünyaya ilan edildi.

Yaşanan bütün bu acıların sorumluluğunu ABD, Usame bin Ladin'e yüklemesine karşın, dünyada birçok insan bu olayın bazı özel servislerce hazırlanan bir komplo olduğunu düşünmeye devam ediyor ve komplo teorileri üzerine çeşitli düşünceler üretiliyor, kitaplar yazılıyordu.

Bu kitaplardan biri olan Fransız Thierry Meyssan'ın yazdığı "*Dehşetengiz Hile*", yayımlandıktan birkaç hafta sonra best-seller olmuştu.

Yazar kitapta; terörle savaşın Amerikan kurumlarının askeri faaliyet ve harcamalarını arttırma planının meyvesi ve Usame bin Ladin'in de bir CIA ajanı olduğunu iddia ediyordu. Ayrıca, Dünya Ticaret Merkezi'nde bir CIA bürosunun bulunduğunu ve Pentagon'a yapılan saldırının uçakla olmayıp, bombayla gerçekleştiğini de iddialarının arasında sıralıyordu.

Yalçın Doğan da Nisan ayında kafaları allak bullak eden yeni bir duyumu şu başlıkla duyuruyordu: "11 Eylül'de İşine Gitmeyen 4 Bin İsraili!.."

Şimdi sıkı durun!.. Muhteşem bir olay ve bununla bağlantılı, kafaları allak bullak eden sarsıcı bir soru!..

11 Eylül'de New York'ta saldırıya uğrayan İkiz Kuleler'de dört bin İsrail uyruklu kişi çalışıyor. Bankacı, borsacı, uluslararası ticaret ve çeşitli alanlarda çalışan dört bin İsraili, ABD ya da İsrail yurttaşı.

Buraya kadar sıradan bir haber. Bundan sonrası müthiş bir iddia:

"Saldırının gerçekleştiği 11 Eylül sabahı, dört bin İsrailiden hiçbirisi İkiz Kuleler'de değil!.. Dört bin İsrailiden hiçbirisi o sabah işine gitmiyor!.."

Ardından elbette, tek kelimelik, o kaçınılmaz soru :

"Neden?.."

Yoksa, İsrail saldırıyı önceden haber alıyor ve kendi yurttaşlarını uyandırıyor mu?.. Haberi varsa, ABD'yi neden uyarmıyor?..

Bu olay ve bu soru, 11 Eylül sonrasında Amman'da yayımlanan *El Vatan* gazetesinde yer alıyor. Ancak, kimse üstüne gitmiyor. Hatta, aynı gazetede daha sonra, iddialarını bir başka içerikte sürdürüyor.

Bugünlerdeki iddiaya göre Başbakan Şaron, 11 Eylül'de New York'ta önceden düzenlenen bir Yahudi sergisinin açılışında bulunacak. Ancak, Şaron geziyi son anda iptal ediyor ve New York'a gitmiyor!..

Bunu fark eden ABD istihbarat birimleri, durumdan kuşkuluyor. Ancak, ABD'nin bu yönde İsrail'e yönelttiği sorular ve aldığı yanıtlarla ilgili hiçbir bilgi yok. Tüm kapılar kapalı.

Komplo teorisi mi, gerçek yönü var mı?..

8 Nisan tarihli yazısında Erol Manisalı da, daha önceden planlanan bir oyun olarak görüyordu 11 Eylül ve sonrasında yaşananları:

11 Eylül sonrası çok şey değişti ve özellikle de “değiştirildi”:

– ABD, Afganistan’a (ve Asya’ya) müdahalesinin gerekçesini buna bağladı.

– Irak’ı bölme politikasının son safhasını yine 11 Eylül’e monte etmeye çalışıyor.

– İsrail de Filistin’e topyekûn saldırıyı, “ABD modeline ve 11 Eylül’e” dayandırıyor.

12 yıl önce Soğuk Savaş bittiğinde, “Yeni Dünya Düzeni”nin ilk ayağında 11 Eylül’ün ikiz kardeşi “Kuveyt olayı” ortaya çıktı. Bunun sonucu ABD (ve İngiltere) Arap Ortadoğusu’nun mutlak hâkimi oldular.

Ancak işin öncesi varmış, 2002’nin başında öğrenebildik: ABD ve İngiltere 1987’de bir anlaşma yapmışlar. Thames Anlaşması’na göre Yugoslavya ve “Mezopotamya”nın bölünmesi öngörülmuş.

Yugoslavya lime lime parçalandı; hem de Avrupa’nın göbeğinde 250 bin Müslümanın öldürülmelerine göz yumularak. Huntington galiba 1987’deki Thames Anlaşması’nın pazarlamasını yapmaktaydı...

Thames’in diğer ayağı “Mezopotamya” 1991’de başlatıldı. Kuveyt gerekçesi ile düğmeye basıldı. Kuzey Irak, ABD ve İngiliz güçleri tarafından Bağdat’a kapatıldı. 11 Eylül gerekçesi ile de ABD (ve İngiltere) sadece Asya’ya (Afganistan’a) girmiyorlar, Irak’ın bölünmesinin son perdesini de hazırlıyorlar.

Peki insanlığa sadece acı ve gözyaşı getiren, dünya konjonktüründe bakıldığında ise bazılarının çıkarlarına hizmet eden 11 Eylül’ün hiç yararı olmadı mı?

Durmuş bir saatin bile günde iki kere doğruyu göstermesi gibi bunun da belki en pragmatik yararı, Afganistan’ın karanlıklar içindeki halkının Taliban’ın acımasız yönetiminden kurtulması oldu. Dünya çapında ise, birbirine rakip ülkeler bile küresel terörizmin yayılmasına karşı ortak hareket kabiliyeti geliştirdiler.

Ağır bir ekonomik kriz yaşayan Türkiye de, kolayca ve yüksek miktarda alınan kredilerle sıkıntılarını daha hafif atlattı. Buna karşılık Afganistan’daki Uluslararası Güvenliğe Destek Gücü (ISAF) için görevlendirilen “Mavi Bereliler” Şubat ayında yola çıktı. 261 kişilik Türk birliği törenle Kâbil’e uğurlandı. Ve zamanla birlikteki asker sayısı 1.000’e çıktı. 21 Haziran 2002’de de ISAF’ın komutası İngiltere’den Türkiye’ye geçti. Afganistan’daki Türk birliğindeki asker sayısı da 1.000’den 1.400’e çıkarıldı.

11 Eylül 2002’de yani korkunç terörün üzerinden bir yıl geçtiğinde ABD artık daha özgür, insan haklarına daha az saygılı, uluslararası ilişkilerde daha pervasızdı.

11 Eylül saldırıları Amerikan yönetimi için yeni yetki ve gücün elde edilmesine yol açmıştı. Artık provokasyon beklenmeyecek, terörist eylem ya da savaş tehlikesi belirlendiğinde meşruiyet aranmaksızın saldırıya geçilecekti.

11 Eylül'ün yıldönümü ABD'de ve bütün dünyada hüzünlü törenlerle anıldı. İlk uçağın Dünya Ticaret Merkezi'ne çarptığı 08.46'da; hem ABD'de, hem dünyanın birçok ülkesinde bir dakikalık saygı duruşu yapıldı. Dünyadaki 21 zaman diliminde bulunan 24 ülkede sırayla ölenlerin anısına Mozart'ın Requiem'i çalındı.

Cumhuriyet gazetesi de 11 Eylül'ün yıldönümünü; 10 Eylül 2002 günü, Alper Ballı'nın hazırladığı geniş kapsamlı bir haberle anmaya başladı. "Saldırı geliyor dedi" başlıklı haberde; aslında 11 Eylül'ün ABD yönetimi ve istihbaratı için sürpriz olmadığı, bu konuda daha önceden çeşitli raporlar hazırlandığı ancak bunların iyi değerlendirilemediği aktarılıyordu.

Aynı gün Özgen Acar köşesinde; 11 Eylül'den yola çıkarak Bush'un Irak saldırısı için geliştirdiği stratejiyi inceliyordu.

11 Eylül 2002 günü ise birinci sayfada, "Amerika'nın vurulduğu gün 11 Eylül" başlığı altında Ergin Yıldızoğlu ve Alper Ballı'nın konuyla ilgili yazılarının tanıtımı veriliyordu.

"Dış Haberler" sayfası yine 11 Eylül'e ayrılmıştı ve Yıldızoğlu ile Ballı'nın yazılarının yanında Mine Esen'in, New York'un saldırı sonrası atmosferini incelediği haberi yer alıyordu.

Ayrıca Güray Öz "Savaş İdeoloğunun Keskin Tezleri", Deniz Kavukçuoğlu "New York'ta Bu Sabah" ve Aydın Engin "Sor: 11 Eylül Nedir?" başlıklı yazılarıyla, saldırıları değişik perspektiflerden değerlendirmişlerdi.

12 Eylül günlü gazetenin Dış Haberler'i yine iki tam sayfa olarak, 11 Eylül saldırılarını anma törenlerine ayrılmıştı. Haberlerin yanı sıra Alper Ballı, 11 Eylül sonrasında göçmenlere ve özgürlüklere getirilen kısıtlamaları ele almış, Özgür Ulusoy, Ortadoğu'daki yansımalarını incelemişti. Bilge Eser, hâlâ ölü ya da diri olarak bulunamayan Usame bin Ladin'i; İrem Sağlamer de saldırılar sonucu oluşan "İslam karşıtlığı ve düşmanlığı" değerlendirmişti.

Cumhuriyet'in 11 Eylül'e bakışı; İlhan Selçuk'un deyişiyle "küreselleşmenin maskesi"nin düşmesi olarak özetlenmekteydi. Çünkü ekonomik küreselleşmeyle, küresel barış ortamının birlikte ilerleyeceğini varsayan yaklaşım, 11 Eylül'le çökmüştü.

Ve küreselleşme; bölgesel eşitsizlikleri arttıran, ülkeler arası gelir dağılımını daha da bozan bir istikrarsızlık kaynağı olarak görülmekteydi.

SONUÇ

Bu kitapta; Türkiye'nin en eski ve köklü gazetelerinden biri olan *Cumhuriyet* gazetesinin 1924-2002 yılları arasındaki 78 yıllık yayın yaşamı, kronolojik olarak ele alındı:

Yayın yaşamına başladığı 7 Mayıs 1924'ten beri düşünsel ve siyasi platformlarda etkin bir gazete olan *Cumhuriyet*; kuruluş yıllarında genç Türkiye'nin sesi olmuş, yeni rejimin ideolojisinin benimsenmesinde öncülük etmişti. Kendine Atatürk ilke ve devrimlerinin yayılmasından, sosyolojik ve kültürel değişimlerin ülke geneline yansıtılmasına kadar birçok misyon edinen *Cumhuriyet*, siyasilerle iyi ilişkiler içindeydi. Ta ki İkinci Dünya Savaşı'na kadar...

Savaşla birlikte *Cumhuriyet*'in Almanya'ya duyduğu sempati "Devletin genel politikasına aykır" bulunmuştu.

Ve hükümetle arası bozulan *Cumhuriyet*, çok partili sisteme geçildiğinde yıllardır dayanışma içinde olduğu ve Yunus Nadi'nin milletvekili olarak bulunduğu CHP'ye arkasını dönerek, Demokrat Parti saflarına geçmişti. Ve Nadir Nadi, Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçilerek 7 yıl Parlamento'da bulunmuştu.

1960 yılı *Cumhuriyet* için bir dönüm noktasıydı. Bilinen kimliğine, 27 Mayıs ve sonrasında oluşturulan 1961 Anayasası ile kavuştu. Ülkede oluşan özgürlük ortamıyla sol söylemler rahat ifade edilir olmuştu. Ve *Cumhuriyet* bu dönemden sonra solcu gazete olarak tanınmaya başladı.

Ancak gazete ortaklarından bazıları bundan rahatsız oldu ve gazetenin komünizme yöneldiği gerekçesiyle 1963'te yönetime el koydu. "Sağcı damat darbesi" olarak da anılan bu yönetim değişikliği, aynı gerekçeyle 1971 yılında tekrar yaşandı. Nadir Nadi başyazarlık görevinden istifa etti. Fakat okuyucu yeni yönetimi boykot etti ve gazete büyük tiraj kaybına uğradı.

Bir yıl gazetesinden ayrı kalan Nadi Nadi 1972'de geri döndükten

sonra, *Cumhuriyet* artık, muhalif kimliği ile sol kesimde sözü geçen bir gazete olmuştu.

Ancak ülkede terör tırmanışa geçmiş, toplumda kamplaşmalar başlamış ve 70'li yılların sonlarında gazetenin okurlarına sağcılar tarafından uygulanan şiddet dolayısıyla *Cumhuriyet* okumak tehlikeli hale gelmişti.

Derken 12 Eylül 1980'de askeri darbeyle tanıştı ülke. İlk anda terörsüz özgürlük adına büyük çoğunluk gibi, *Cumhuriyet* de olumlu yaklaştı 12 Eylül'e. Oysa kısa sürede yarıldığını anlayacak ve yıllarca kanayan bir yara olarak görecekti 12 Eylül'ü.

Bu arada gazetede Kemalist-sol düşüncede olan gruplar ağırlık kazanmıştı. Ancak yönetimde, değişimden yana olan daha liberal bir grup bulunmaktaydı.

1991 yılına gelindiğinde gazetenin kimliğine damgasını vuran, diğer bir deyişle onu kurumlaştıran Nadir Nadi vefat etti. Nadir Nadi bir denge unsuruydu. Ve onun vefatıyla Yönetim Kurulu'nda dengeler değişti. İki grup arasında meydana gelen iktidar kavgasının sonucu; gazetenin temel direklerinden İlhan Selçuk ve ekibindeki güçlü yazarlar gazeteden ayrıldı.

Böylece 1971'de yaşanan süreç tekrarlanıyordu. Bazı aydın ve yazarların "*Cumhuriyet*'i okumama" kampanyalarıyla birlikte okuyucu boykotu başladı yine. Bu boykotla, gazetenin önlenemez düşüşünün adımları atılmış, tiraj bir ay sonra yüzde 50 azalmıştı.

Beş ay sonra eski ekibin geri dönmesiyle, *Cumhuriyet* yeniden toparlanmaya çalıştı. Ancak kaybedilen okuru kazanmak güçtü. Üstelik dünyada da değişim başlamış, Sovyetler Birliği parçalanmış, solda ideolojik boşluk baş göstermişti.

Gazete mali açıdan zor günler geçiriyordu. Sonunda gazeteyi basan şirket iflas etti. Alacaklılar kapıya dayandı, gazetede aylıklar ödenemez duruma geldi. Bu durumda yeniden yapılanma dönemine giren *Cumhuriyet*, çalışanların da ortak olduğu Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. adlı yeni bir şirket tarafından basılmaya başlandı. *Cumhuriyet*'in adı, imtiyaz sahibi Berin Nadi tarafından bu şirkete kiralanmıştı. Daha sonra kurulan Cumhuriyet Vakfı da, Cumhuriyet Grubu'na ait tüm şirketleri bünyesine kattı.

Ancak gazetenin mali bünyesinde açılan yara bir türlü kapanmadı. Son çare olarak yeni ortaklar bulmak ve halka açılmak zorunluluğu doğmuştu. Bu amaçla Yeni Gün Holding kuruldu. Ve *Cumhuriyet*, "*Cumhuriyet Vakfı*"nın da dahil olduğu, ikisi büyük olmak üzere 240 ortaklı bir sahipler zinciriyle kuşatıldı.

İşte, değişen yayın politikalarıyla, inişli çıkışlı tirajıyla, ortaklar ara-

sındaki kavgalar ve gazeteden kopmalarla, yaklaşık 80 yıllık bir yayın yaşamının kısaca özeti bu.

Tiraj ortalamasında ulusal basın genelindeki sıralamada gerilerde olmasına rağmen yapılan kamuoyu araştırmalarında; güvenilirlik, seviyeli ve tarafsız habercilik, inanırlık, öğretici olmak, okura saygı, topluma karşı sorumluluk, meslek ahlakı ve abartısız habercilik gibi kriterlerde hep birinci olan *Cumhuriyet* gazetesi, çeşitli kesimlerden ağır eleştirilere de maruz kaldı.

Sol taraftan gelen eleştiri okları daha çok; *Cumhuriyet*'in anti-komünist hareketler içinde olup, davaya ihanet ettiği suçlamasını taşıyordu.

Sağdan gelen oklar ise, inançlı insanlara saygı duymaması ve din aleyhinde olması çerçevesindeydi.

Ancak iki kesimin de birleştiği ortak nokta; özellikle DYP-SHP koalisyonu süresince, SHP'nin yayın organı gibi çalışmasıydı. Bu doğrultuda siyasi partiye angaje olmakla suçlanan *Cumhuriyet*, o dönemden sonra üzerindeki bu lekeyi kolay kolay temizleyemedi.

Türkiye genelindeki okur profili içinde nitelikleriyle göze çarpan *Cumhuriyet* gazetesi okuru; BİAK Basın Okurluk Araştırmasına göre; Türkiye nüfusunun genelinden daha yüksek sosyo-ekonomik düzeyde, yüzde 68'i lise ve üniversite mezunu olan, düzenli gazete okuyan, gazetesini okumak için ortalama 41 dakika ayıran, sosyal etkinliklere daha fazla zaman harcayan, daha fazla tatile çıkan, ortalama 38 yaşında bir kişi.

Bu sosyo-ekonomik kriterlerin yanı sıra kendini çağdaş, yenilikçi, demokrat, laik ve solcu olarak tanımlayan bir okur kitlesine sahip olan *Cumhuriyet* gazetesi, okurunun dinamik yapısını yayın politikasına itici güç olarak yansıtabildi mi?

Yeni bir rejimle doğan ve radikal değişimlerde pay sahibi olan *Cumhuriyet*, belli ki gelişen sosyal dünyaya yeterince uyum sağlayamadı. Bir anlamda kuruluş yıllarındaki dinamizmini yitirip, kimilerinin deyişiyle statükocu olan *Cumhuriyet*, eski çizgisini sürdürmeye çalışsa da buna mali durumu olanak vermedi. Ve her dem eleştirdiği büyük sermaye sahibi medya patronlarına kapılarını açmak zorunda kaldı.

Ortalama 40 binlik tirajda tutunarak, ulusal basının satış sıralamasında kendine ancak son sıralarda yer bulabildi.

Diğer yandan bir gruba ya da patrona bağlı olmaksızın, sermayedarlardan özerk bir yönetim yapısı olan *Cumhuriyet*, ulusal basında ekonomik bağımsızlığa sahip tek gazete olarak okuyucularının gözünde saygınlığını korumakta ve demokrasinin olmazsa olmazlarından olan çoksesli ortamın, güçlü ve muhalif seslerinden biri olmayı devam ettirmektedir.

NOTLAR

- 1 Konur Ertop, 1924-1974 Cumhuriyet, Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş. 1973, s. 13.
- 2 "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", s. 3.
- 3 Z. Sertel, S. Sertel ve Y. Sertel, *Sertel'lerin Anılarında Nâzım Hikmet ve Babıâli*, 1. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul, s. 115.
- 4 "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", s. 7.
- 5 Enver Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Ankara, 1976, s. 228.
- 6 Z. Sertel, S. Sertel ve Y. Sertel, *a.g.e.*, s. 116.
- 7 Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1973, s. 133.
- 8 Ahmet Kahraman, *Cici Basının Sefalet ve Rezaletleri*, 1. Baskı, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 93.
- 9 Z. Sertel, *Hatırladıklarım*, s. 132.
- 10 Uygur Kocabaşoğlu, "Millî Mücadelenin Sözcülerinden: Anadolu'da Yenigün", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. XXXVI, (Ocak-Aralık) 1981, No: 1-4, s. 181.
- 11 "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", s. 2.
- 12 *ibid.*
- 13 Ertop, *a.g.e.*, s. 14.
- 14 Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet Yolunda*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 7.
- 15 "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", s. 4.
- 16 Ali Tartanoğlu, *Başın 'Basın' mı? 1. Baskı, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları*, Ankara, 1994, s.100.
- 17 Ertop, *age*, s. 14.
- 18 Sertel, *Hatırladıklarım*, s. 134.
- 19 Demirtaş Ceyhun, *Babıâli'nin Şu Son Kırk Yılı*, 2.b., Milliyet Yayınları: 1. Baskı, 41, İstanbul, 1985, s. 184.
- 20 Günvar Otmanbölük, *Babıâli'nin Yarım Asırlıkları*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1986, s. 103.
- 21 Sevinç Dardeniz, "Günlük Gazete Dağıtımının 1960 Öncesi Görünümü", *İletişim, AİTİA Gaz. ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Yayın Organı*, 1982/4, s. 23.
- 22 Otmanbölük, *Babıâli'nin Yarım Asırlıkları*, s. 104.
- 23 Nermin Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", *SBF Dergisi*, C. 16, No. 2 Haziran 1961, s. 112.
- 24 Nadir Nadi, "Uçtu Gitti Koca Yıllar", *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1982.
- 25 Alpay Kabacalı, "Nadir Nadi'den Demokrasi Dersleri", *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1994.
- 26 Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 156.
- 27 Nuri İnügür, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 37, İstanbul, 1992 s. 69.

- 28 Filiz Seçim, "Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basınında Yer Alan Dış Haberlerin İncelenmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993, s. 48.
- 29 Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", s. 95-96.
- 30 Emin Karaca, *Cumhuriyet Olayı*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul, 1994, s. 45.
- 31 Ertop, a.g.e., s. 25.
- 32 "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", s. 10
- 33 Ertop, a.g.e., s. 21.
- 34 İnüç, a.g.e., s. 72-73.
- 35 Karaca, a.g.e., s. 68.
- 36 *ibid*, s. 60-77.
- 37 *ibid*, s. 89-98.
- 38 Nadir Nadi Abaloğlu, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1991, s. 118.
- 39 *ibid*, s. 121.
- 40 *ibid*, s. 125.
- 41 Zakir Avcı, *Babı'lı'da Kırk Katır*, İstanbul, 1990, s. 168-169.
- 42 Alpay Kabacalı, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s. 114-116.
- 43 Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi, 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, II. Kitap, Oral Yayınları, Ankara, 1968, s. 124.
- 44 Nadir Nadi Abaloğlu, *Perde Aralığından*, s. 279-293.
- 45 *ibid*, s. 321.
- 46 Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 231.
- 47 Nadir Nadi Abaloğlu, *Olur Şey Değil*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1981, s. 69.
- 48 Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", s. 112.
- 49 Hakkı İ. Sayın, "Türk Basınında Gazete Yazı Türlerinden Fıkra ve Sosyal Kültürel Dinamiği", *Gazi Üniv. B.Y.Y.O.Dergisi*, 1986-87/8-9, s. 223.
- 50 Ceyhan, *Babı'lı'nın Şu Son Kırk Yılı*, s. 197.
- 51 Filiz Seçim, a.g.e., s. 49.
- 52 Ceyhan, a.g.e., s. 200.
- 53 Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", s. 102-111.
- 54 Ertop, a.g.e., s. 148.
- 55 Nadir Nadi Abaloğlu, *Olur Şey Değil*, s. 124.
- 56 Tekin Erer, *Basında Karşımlar*, Rek-Tur Kitap Servisi, İstanbul, 1965, s. 215.
- 57 Alpay Kabacalı, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, s. 162.
- 58 Özgen Acar, "Türk Hükümeti Özür Dilemelidir", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 2001.
- 59 Nadir Nadi Abaloğlu, *Perde Aralığından*, s. 354.
- 60 Karaca, a.g.e., s. 105.
- 61 Kahraman, *Cıvı Basının Sefalet ve Rezaletleri*, s. 85.
- 62 "Cumhuriyet-Dürüst Gazetecilik Sınavı", *Yankı*, 27 Ağustos-2 Eylül 1973, S. 128, s. 22.
- 63 Nadir Nadi Abaloğlu, *Olur Şey Değil*, s. 156.
- 64 Yalçın Pekşen, *Köpeği Isıran Adamın Peşinde*, Cep Kitapları: 63 Anlatı Dizisi: 33, İstanbul, 1989, s. 39.
- 65 Güventürk Görgülü, *Basında Ekonomik Bağımlılık (1970'lerden 1990'lara Türk Basınında Tekelleşme)*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 33, İstanbul, 1991, s. 33.
- 66 *Yankı*, 29 Ocak-5 Şubat 1973, s. 22.
- 67 Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, s. 287.
- 68 Alpay Kabacalı, "Nadir Nadi'den Demokrasi Dersleri", *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1994.
- 69 Alpay Kabacalı, *Aydınlanmanın Işıklı "Penceresi" İlhan Selçuk*, Tüayap Kültür Hizmeti, İstanbul, 1995, s. 25.
- 70 Karaca, a.g.e., s. 142-143.

- 71 Nadir Nadi Abaloğlu, *Olur Şey Değil*, s. 219
- 72 *ibid*, s. 213.
- 73 *Yankı*, 10-16 Ocak 1972, S.43, s. 20.
- 74 Oktay Akbal, *Kırmızı Tenteli Thawory*, 1. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993, s. 56.
- 75 Karaca, *a.g.e.*, s. 152-155.
- 76 Nadir Nadi Abaloğlu, *Sil Baştan*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975, s. 13.
- 77 Kabacalı, *Aydınlanmanın Işıklı "Penceresi" İlhan Selçuk*, s. 8.
- 78 Alpay Kabacalı, *1977 Yılında Sağın Basın Ne Dedi*, Derinlik Yayınları, Türk Yazarları: 5, İstanbul, 1977, s. 7.
- 79 Nadir Nadi Abaloğlu, *Olur Şey Değil*, s. 159-160.
- 80 Refik Durbaş, "Cumhuriyet'te Bir Oda", *Sabah*, 16 Aralık 2003.
- 81 "Cumhuriyet-Dürüst Gazetecilik Sınavı", *Yankı*, s. 24.
- 82 Pekşen, *a.g.e.*, s. 32.
- 83 Önder Şenyapılı, "1970'lerin Başında Sayılarla Türk Basını", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 4, No. 4, Aralık 1971, s. 98.
- 84 Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", s. 96.
- 85 Şenyapılı, "1970'lerin Başında Sayılarla Türk Basını", s. 94.
- 86 Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", s. 97-102.
- 87 Şenyapılı, "1970'lerin Başında Sayılarla Türk Basını", s. 93.
- 88 *İbid*, s. 94.
- 89 Ertop, *a.g.e.*, s. 25-26.
- 90 Hıfzı Topuz ve diğerleri, *Basında Tekelleşmeler*, Tüses ve İlad Yayını, İstanbul, 1989, s. 91.
- 91 Karaca, *Cumhuriyet Olayı*, s. 255.
- 92 Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasî*, s. 310.
- 93 Hasan Cemal, *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 6. Baskı, 1999, s. 57.
- 94 Nadir Nadi Abaloğlu, *Sil Baştan*, s. 187.
- 95 "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", s. 21.
- 96 Ceyhan, *Bahallî'nin Şu Son Kırk Yılı*, s. 82.
- 97 Karaca, *Cumhuriyet Olayı*, s. 266
- 98 Uygur Kocabaşoğlu, "Türk Basını 84", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, S.76, Ekim 1984, 19. Yıl, X. Cilt, S. 60
- 99 Osman Ulagay, *Krize Adım Adım, Günah Sayılan Kehanet*, 1. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994, s. 16.
- 100 Kabacalı, *Aydınlanma'nın Işıklı "Pencere"si İlhan Selçuk*, s. 26.
- 101 Zafer Özcan, "Uluslararası Haberleşme Yapısı ve Türk Basınında Yer Alan Dış Haberlerle İlgili Bir İnceleme", *İletişim, AİTİA Gaz. Ve Halk. İlişk. Y.O.* 1982/4, S.313.
- 102 Kocabaşoğlu, "Türk Basını 1984", s. 60.
- 103 *ibid*, s. 60.
- 104 Suat Gezgin, *Basında Fotoğrafçılık*, Der Yayınları, İstanbul, 1994, s. 41.
- 105 Kabacalı, *Türkiye'de Basın Sansürü*, s. 211.
- 106 Hasan Cemal, *12 Eylül Günlüğü Tank Sesiyle Uyanmak*, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986, s. 259.
- 107 Zeki Saral, *Biz Bir Aileyiz*, Yurt-Kitap Yayın: 10, Ankara, 1989, s. 33.
- 108 Tartanoğlu, *Basın 'Basın' mı?*, s. 116-117.
- 109 Pekşen, *a.g.e.*, s. 80.
- 110 Kabacalı, *Türkiye'de Basın Sansürü*, s. 212-217.
- 111 Cemal, *12 Eylül Günlüğü Tank Sesiyle Uyanmak*, s. 213-215.
- 112 Kocabaşoğlu, "Türk Basını 1984", s. 59.
- 113 Ali Tartanoğlu, *Basın 'Basın' mı?*, s. 130.

- 114 Pekgen, *a.g.e.*, s. 72.
- 115 Avşar, *a.g.e.*, s. 79-87.
- 116 Hasan Cemal, "Düşünce Diktatörleri", *Sabah*, 27 Ağustos 1995.
- 117 Kürşat Bumin, "İlhan Selçuk'un Muhatabı Niye Aydın Doğan", Medyakronik internet sitesi, 21 Mart 2001.
- 118 Ragıp Dura n, *Apoletli Medya*, Yol Yayınları, İstanbul, 1996. s. 28.
- 119 ibid, s. 29
- 120 "Habertürk" internet sitesi, 7 Ocak 2002.
- 121 Kahraman, *a.g.e.*, s. 106.
- 122 Atilla Çoşkun, *Uğur Mumcu Cinayeti*, Cem Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1994, s. 35.
- 123 Fikri Sağlar, Emin Özgönül, *Kod Adı Susurluk*, Boyut Kitapları, 3. Baskı, İst, 1998, s. 146.

KAYNAKÇA

I- Kitaplar

- Abaloğlu, Nadir Nadi, *Sil Baştan*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975.
- Abaloğlu, Nadir Nadi, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, Sinan Yayınları, İstanbul, 1971.
- Abaloğlu, Nadir Nadi, *Olur Şey Değil*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1981.
- Abaloğlu, Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1991.
- Abaloğlu, Yunus Nadi, *Cumhuriyet Yolunda*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.
- Akbal, Oktay, *Kırmızı Tenteli Tramvay-Babıllı'de 50 Yıl*, 1.b., Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.
- Avşar, Zakir, *Babıllı'de Kırk Katır*, İstanbul, 1990.
- Cemal, Hasan, *12 Eylül Günlüğü Demokrasisi Korkusu*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.
- Cemal, Hasan, *12 Eylül Günlüğü Tank Sesiyle Uyanmak*, 2. b., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.
- Cemal, Hasan, *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 6. b., 1999.
- Ceyhan, Demirtaş, *Babıllı'nın Şu Son Kırk Yılı*, 2. b., Milliyet Yayınları: 41, İstanbul, 1985.
- Çoşkun, Atilla, *Uğur Mumcu Cinayeti*, 1.b., Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Duran, Ragıp, *Apoletli Medya*, 1. b., Yol Yayınları, İstanbul, 1996.
- Erer, Tekin, *Basında Karşılar*, Rek-Tur Kitap Servisi, İstanbul, 1965.
- Ertop, Konur, *Cumhuriyet 1924-1974*, Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1973.
- Gezgin, Suat, *Basında Fotoğrafçılık*, Der Yayınları, İstanbul, 1994.
- Görgülü, Güventürk, *Basında Ekonomik Bağımlılık (1970'lerden 1990'lara Türk Basınında Tekelleşme)*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 33, İstanbul, 1991.
- İnuğur, Nuri, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 37, İstanbul, 1992.
- Kabacalı, Alpay, *1977 Yılında Sağın Basın Ne Dedi*, Derinlik Yayınları Türk Yazarları: 5, İstanbul, 1977.
- Kabacalı, Alpay, *Aydınlanmanın Işıklı "Penarresi" İlhan Selçuk*, Tüyap Kültür Hizmeti, İstanbul, 1995.
- Kabacalı, Alpay, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.
- Kabacalı, Alpay, *Türk Basınında Demokrasisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- Kahraman, Ahmet, *Cici Basının Sefalet ve Rezaletleri*, 1.b., Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Karaca, Emin, *Cumhuriyet Olayı*, 1.b., Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Oral, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi, 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, II. Kitap, Oral Yayınları, Ankara, 1968.
- Otmembölük, Günvar, *Babıllı'nın Yarım Asırlıkları*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1986.
- Pekşen, Yalçın, *Köpeği Isıran Adamın Peşinde*, Cep Kitapları: 63 Anlatı Dizisi: 33, İstanbul, 1989.
- Sağlar, Fikri - Özgönül, Emin, *Kod Adı Susurluk*, Boyut Kitapları, 3. Baskı, İst, 1998.
- Saral, Zeki, *Biz Bir Aileyiz*, Yurt-Kitap Yayın: 10, Ankara, 1989.

- Selçuk, İlhan, *Ziynetbey Köşkü*, 1.b., Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1987.
- Sertel, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1973.
- Sertel, Zekeriya, Sabiha Sertel ve Yıldız Sertel, *Sertel'lerin Anılarında Nâzım Hikmet ve Babıali*, 1.b., İstanbul: Adam Yayınları, 1993.
- Şapolyo, Enver B., *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Ankara, 1976.
- Tartanoğlu, Ali, *Basın 'Basın'ın mı?*, 1.b., Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara, 1994.
- Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.
- Topuz, Hıfzı, Korkmaz Alemdar, Raşit Kaya, Oktay Kurtböke ve Nalan Örkü, *Basında Tekelleşmeler*, Tüses ve İlad Yayını, İstanbul, 1989.
- Ulagay, Osman, *Krize Adım Adım, Günah Sayılan Kehanet*, 1.b., Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994.

II- Makaleler

- Abadan, Nermin, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", *SBF Dergisi*, C. 16, No.2 Haziran 1961.
- Bumin, Kürşat, "İlhan Selçuk'un Muhatabı Niye Aydın Doğan", Medya Kronik internet sitesi, 21 Mart 2001.
- Cemal, Hasan, "Düşünce Diktatörleri", *Sabah*, 27 Ağustos 1995.
- Dardeniz, Sevinç, "Günlük Gazete Dağıtımının 1960 Öncesi Görünümü", *İletişim, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu yayın organı*, 1982/4.
- Gönensin, Okay, "Neden Yeni Yüzyıl", *Yeni Yüzyıl*, 16 Aralık 1994.
- Gönensin, Okay, "Bir 'Köşe Yazısı' Olayı", *Sabah*, 6 Ağustos 2001.
- Kabacalı, Alpay, "Nadir Nadi'den Demokrasi Dersleri" *Cumhuriyet*, 22-25 Ağustos 1994.
- Kocabaşoğlu, Uygur, "Milli Mücadelenin Sözcülerinden: Anadolu'da Yenigün", *AÜ SBF Dergisi*, C. XXXVI, Ocak-Aralık 1981, No: 1-4.
- Kocabaşoğlu, Uygur, "Türk Basını 1984", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, S:76, Ekim 1984, 19.Yıl, X.Cilt.
- Özcan, Zafer, "Uluslararası Haberleşme Yapısı ve Türk Basınında Yer Alan Dış Haberlerle İlgili Bir İnceleme", *İletişim, A.İ.T.İ.A Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu yayın organı*, 1982/4.
- Sayın, Hakkı İ., "Türk Basınında Gazete Yazı Türlerinden Fıkra ve Sosyal Kültürel Dinamiği", *G.Ü. B.Y.Y.O. Dergisi*, 1986-87/8-9.
- Şenyapılı, Önder, "1970'lerin Basında Sayılarla Türk basını", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 4, No: 4, Aralık 1971.

III- Diğer Kaynaklar

- Seçim, Filiz, "Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basınında Yer Alan Dış Haberlerin İncelenmesi", Basılmamış Doktora Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- Şenyapılı, Önder, "Cumhuriyet'in Ellinci Yılında Türk Basını", 1973-1974 Yunus Nadi Armağanı Yarışması için hazırlanan Basılmamış Notlar.
- "Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki", *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1994.
- "Cumhuriyet Gazetesi 73. Yıl Özel Eki", *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1996.
- Cumhuriyet Yıllık 83*, (12 Eylül 1980-31 Aralık 1982), I.Cilt, 1983.
- Cumhuriyet Vakfı Resmi Senei*, İstanbul, 1992.
- "Cumhuriyet-Dürüst Gazetecilik Sınavı", *Yenib Dergisi*, 27 Ağustos-2 Eylül 1973, s. 128.
- "Tahliyeler", *Yenib*, 1-7 Kasım 1971, s. 36.

IV- Süreli Yayınlar

a) Gazeteler

Akit

Aydınlık

Beklenen Vakit

Cumhuriyet

Güneş

Hürriyet

Milliyet

Özgür Ülke

Radikal

Sabah

Star

Yeni Binyıl

Yeni Yüzyıl

Zaman

b) Dergiler

2000'e Doğru

Yanık

V- İnternet Siteleri

Habertürk

Medyakronik

Dördüncü Kuvvet Medya

DİZİN

- 11 Eylül 2001 200, 203, 341, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 351, 353, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365
- 12 Eylül 1980 103, 109, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 168, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 259, 277, 279, 326, 330, 331, 338, 365, 368, 373, 375, 376
- 12 Mart Muhtırası 113, 136, 140, 141, 143, 285
- 24 Ocak kararları 155, 338
- 27 Mayıs 1960 83, 98, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 116, 117, 119, 121, 123, 125, 129, 131, 132, 133, 135, 137, 139, 141, 142, 143, 145, 147, 150, 151, 152, 337, 367
- 28 Şubat Kararları 157, 203, 281, 282, 333, 334, 336, 338, 339, 340, 341, 343
- 5 Nisan kararları 160, 212
- AA (Anadolu Ajansı) 89, 201
- Abadan, Nermın 25, 124, 371
- Abadan, Yavuz 28, 129
- Abromowitz, Morton 235
- Acar, Ali 192
- Acar, Özgen 187, 192, 197, 199, 214, 294, 314, 365, 372
- Ada, Ahmet 218
- Adıvar, Adnan 85
- Afacan, Aydın 218
- Agâh İzzet 28
- Ağaoğlu, Adalet 190
- Ağıl, Nazmi 219
- Ahıskal, Arif 28
- Ahmet İhsan 28
- Ahmet Necdet 219
- Ahmet Rasim 26
- Ahmet Sanı Kitabevi 84
- Ak, Behiç 190
- Ak, Merih 220
- Akalın, Ayperi 95
- Akalın, Cüneyt 109, 190
- Akba Kitabevi 24, 84
- Akbaba 242
- Akbal, Oktay 120, 123, 124, 131, 150, 174, 177, 181, 186, 188, 189, 194, 195, 196, 198, 204, 208, 209, 232, 310, 311, 373
- Akça, Ayhan 332
- Akdoğan, Hakan 219
- Aker, Şule 132
- Akgüç, Öztin 190, 199
- Akın, Bedii Faik 86
- Akın, Doğan 193
- Akın, Sunay 189, 199, 215
- Alit 264, 265, 377
- Akkaya, Serdar 217
- Akmen, Üstün 193, 202
- Aksal, Sabahattin Kudret 124
- Aksan, Nebil Fazıl 128
- Aksay, Hakan 201
- Aksoy, Muammer 267, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 340
- Aksoy, Ömer Asım 125, 131
- Aksu, Abdülkadir 267
- Akşam 107
- Akşen, Vahap 218
- Aktar, Ayhan 217

- Aktan, Şükrü Kaya 121, 140, 291
Aktunç, Hulki 217
Akyol, Ayten 93
Akyol, Sina 218
Alacakaptan, Uğur 124, 311
Aldoğan, Yazgülü 219
Ali Galip 21
Ali Nazar Kitabevi 84
Alkılıç, Şadi 114, 115
Alparslan, Salim 192, 193
Alpay, Şahin 190, 192, 245, 248, 249
Alpay, Ulviye 219
Alptekin, Ekrem 95
Altan, Ahmet 219, 227
Altan, Çetin 223, 224, 225, 226, 279
Altan, Mehmet 223, 224, 225
Altaylı, Fatih 282
Altok, Metin 326
Altok, Zeynep 327
Altsoy, İsa 324
Altunok, Mustafa 332
Amerika'da Bir Türk Çocuğu 44
Anadol, Çağatay 190
Anadolu 137
Anadolu'da Yeni Gün 19
Anakök, Alev, 190
ANAP (Anavatan Partisi) 159, 175, 176, 209, 226, 227, 252, 333, 334
Andaç, Feridun 190
Andak, Selmi 122, 130, 190, 195, 199, 288
Anday, Melih Cevdet 122, 123, 124, 131, 188, 194, 197
ANKA (Ankara Ajansı) 201
Ankara, Zeynep 218
AP (Adalet Partisi) 136
AP (Associated Press) 132, 136,
Apaydın, Orhan 125, 131
Aptülrika 191
Aral, İnci 218, 219
Arayıcı, Oktay 137
Arcayürek, Cüneyt 174, 189, 192, 196, 198, 294, 295
Arđıç, Engin 302
Arıkan, Mümtaz 190, 196
Arıman, Güler 93
Arkun, Nezahat 129
Arpad, Ahmet 202
Arpad, Burhan 122, 125
Arredamento 290
Arsel, İlhan 124
Artin Efendi 24
Aruoba, Oruç 190
Asena, Duygu 189, 198
Aslankara, M. Sadık 219
Aşkın, Engin 202
Ata Çelebi 68
Atabek, Erdal 124, 189, 197, 199, 200
Atabek, Reşat 121, 291
Ataç, Nurullah 28
Ataklı, Can 251, 252
Atalay, Akın 303
Atalay, Ferhat 217
Ataman, Ebru 218
Ataöv, Türkkaya 190
Atasü, Erendiz 219
Atatürk, Mustafa Kemal 13, 17, 15, 16, 21, 23, 29, 38, 39, 42, 44, 46, 51, 59, 62, 68, 70, 72, 73, 77, 78, 80, 81, 93, 95, 105, 106, 107, 118, 119, 120, 122, 136, 137, 141, 142, 143, 150, 155, 186, 187, 201, 203, 206, 207, 208, 226, 231, 232, 258, 263, 310, 315, 325, 336, 338, 341, 367
Atatürk'e Ait Hatıralar 95
Atay, Falih Rıfkı 51
Ateş, Toktamış 157, 158, 189, 197, 198
Atsız, Yağmur 132, 190
Avcıoğlu, Doğan 137, 171, 242
Ay, Lütfi 89, 130
Ayanoğlu, Altan 190
Ayaydın, Burhan 205
Aybar, Mehmet Ali 214
Aybay, Aydın 190, 294
Ayda, Adile 86
Aydar, Kemal 120, 128, 191
Aydemir, Şevket Süreyya 110, 123, 124, 131
aydınlanma 116 184, 198, 242, 287, 288, 321, 372
Aydınlık 219, 235, 257, 260, 261, 299, 377
Aydınlık 67
Aygün, Hakan 278, 279, 280
Aykanat, Ahmet 218
Aysal Aytaç, 266
Aysan, Behçet 326
Aytan, Vahdetin 117
Aytufan, Rüştü 323

- Baba, Nüzhet 122
 Baban, Cihat 120, 122, 123, 129
 Baç, İbrahim 95
 Bahçeli, Devlet 280, 281, 282, 283, 284
 Bal, Altan 219
 Bal, Ersin 220
 Balaman, Ali Rıza 202
 Balamir, Murat 218
 Balbay, Mustafa 187, 189, 192, 193, 197,
 198, 240, 288, 296, 329, 330
 Balcı, Ergun 125, 128, 131, 132, 187, 189,
 192, 193, 194, 196, 197, 260, 261, 346,
 347
 Balkan, Aydemir 85
 Ballı, Alper 331, 365
 Bandırmalıoğlu, Ziya 332
 Bank Indosuez Generale Euro Türk A.Ş.
 251
 Baþçum, Kahraman 190
 Baran, Zafer 218
 Barlas, Cemil Sait, 122
 Barlas, Mehmet 120, 124, 128, 129, 130,
 131, 132, 160, 186, 225, 227
 Barutçu, Ecmel 197
Basında Karogalar 97, 372, 375
 Baş, Hüseyin 190, 199
 Başak 95
 Başar, Günseli 93
 Başkut, Cevat Fehmi 28, 85, 86, 88, 97,
 110, 115, 116, 122, 123, 125, 126, 129,
 191, 230
 Başlangıç, Celal 192
 Başoğlu 125, 131
Batman 219
 Batmaz, Veysel 284
 Batur, Enis 188
 Bayar, Celal 78, 83, 135
 Bayar, Uğur 210
 Baydar, Mustafa 128
 Baydar, Oya 218
 Baydur, Memet 190, 197, 198, 199
 Bayer, Yalçın 128, 174, 182, 192, 220
 Baykal, Deniz 258, 330
 Baykurt, Fakir 86, 89, 95, 122, 124, 129
 BBC 30
 Behramoğlu, Ataol 188, 199, 288
Beklenen Vakit 237, 239, 264, 377
 Belge, Murat 190
 Bener, Erhan 218
 Berin Nadi 140, 177, 182, 188, 192, 235,
 239, 281, 291, 292, 294, 368
 Berksoy, Nurten 194
 Berksoy, Taner 190, 197, 199, 345
 Beşer, Mücahit 126
 Beykal, Canan 190
 Bezirci, Asım 326
 Bila, Hikmet 190, 198, 248, 324, 341, 361
Bilanço ve Bilanço Tahlilleri 45
 Bilgi, Alaaddin 128
 Bilgin, Dinç 189, 254, 255, 256, 310
Bilim-Teknik 211, 216, 288
 Binyazar, Adnan 124
 Bir, Ali Fevzi 332
 Birdal, Akın 339
 Birgit, Orhan 190, 199
 Birkiye, Atilla 190, 199
 Boratav, Korkut 190
 Bostancıoğlu, Sevgi 194
 Boyav, Hakan 218
 Bozyiğit, Mehpere 201
 Bucak, Nevra 218
 Bucak, Sedat 329
 Buğra, Edibe 193
 Bulutoğlu, Kenan 124
 Bumin, Kürşat 256, 374
 Burak, Cihat 218
 Bursalı, Orhan 155, 156, 187, 189, 197,
 199, 216, 299
 Bush, George 348
 Buyrukçu, Muzaffer 218
 Büke, Asuman K. 190
 Bülent Dikmener Haber Ödülleri 138,
 219, 220, 265
 Büyüktuğrul, Afif 122, 129, 130
 Cambazoğlu, Cumhur 190
 Can, Nurullah 218
 Candan, Jale 124
 Cem, İsmail 126
 Cemal, Ahmet 173, 190, 197, 199
 Cemal, Hasan 125, 143, 159, 167, 174, 176,
 177, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 189,
 191, 192, 195, 196, 205, 206, 207, 209,
 242, 244, 279, 285, 313, 373, 374
 Cenap Şahabettin 28
 Cengiz, Gülizar 300
 Cerrah, Hikmet 218
 Cerrahoğlu, Nilgün 189, 198, 200, 201

- Ceylan, Emin 190
 Ceylan, Emine 218
 CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) 43, 66, 75, 76, 77, 78, 80, 85, 91, 95, 96, 103, 136, 146, 155, 253, 257, 258, 259, 260, 302, 306, 367
 Cimcoz, Türker 219
 Ciner, Turgay 210, 303
 CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) 283
 Clinton, Bill 341, 357
 Coşar, Ömer Sami 86
 Cömert, Bedrettin 321
 Cumalı, Necati 218
 Cumhuriyet birçok yerde
 Cumhuriyet 70. Yıl, 213
 Cumhuriyet Almancağı 45
 Cumhuriyet Çocukların Kitapları 44
 Cumhuriyet Dergi 110, 191, 192
 Cumhuriyet Gazetesi 70. Yıl Özel Eki 214, 371, 372, 373, 376
 Cumhuriyet Halk Fırkası bkz. CHP
 Cumhuriyet Kitap 44
 Cumhuriyet Kitap Kulübü 140
 Cumhuriyet Mahallesi 289, 290, 291, 292
 Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. 66, 117, 119, 121, 191, 291, 292, 371, 375
 Cumhuriyet Radyo 287, 288
 Cumhuriyet Vakfı 188, 193, 220, 281, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 303, 304, 368, 376
 CUMOK (Cumhuriyet Okurları) 171, 286, 287, 289, 300
 Cüceloğlu, Doğan 190
 Çakıcı, Alaattin 339
 Çakır, Nevzat 217
 Çakır, Yalçın 193
 Çalışkan, Kerem 192
 Çalışlar, İpek 192, 216
 Çalışlar, Oral 189, 199, 217, 228, 258, 277, 278, 299, 310, 311, 331, 332, 354
 Çambel, Hasan Cemil 28
 Çapan, Cevat 190
 Çapan, Çetin 312
 Çapan, Günay 277, 278, 299, 300, 303, 304, 310
 Çapan, Gürbüz 173, 284, 299, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312
 Çapan, Sungu 190, 199
 Çapan, Zeki 310, 312
 Çarkın, Ayhan 332
 Çatlı, Abdullah 329
 Çekinay, Muammer 95
 Çelebi, Süleyman 278
 Celenk, Halit 131, 189
 Çelik, Naci 193
 Çelik, Önder 194, 294
 Çetiniyan, Araksı 36
 Çetinkaya, Hikmet 155, 174, 182, 187, 189, 192, 193, 196, 197, 199, 223, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 243, 244, 246, 247, 248, 258, 262, 264, 266, 277, 278, 284, 285, 288, 294, 295, 298, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 323, 326, 338, 344, 345
 Çiftçi, Nuray 190
 Çiğiltepe, Asaf 95
 Çiler, Mürüvet 194
 Çiller, Tansu 210, 334
 Çoban, Sevda 194
 Çolpan, Derya 219
 Coşkun, Alev 181, 291, 293, 294, 303
 Coşkun, Atilla 181, 291, 294, 374
 Çulcu, Sadettin 140
 Çün, Birol 219
 Dalli, Erol 126
 Danışma Meclisi 206
 Danışmend, İsmail Hami 28
 Danışoğlu, Şinasi 193
 Daver, Abidin 26, 28, 29, 30, 47, 66, 85, 88
 Dayı, Nadir 126
 Değer, Evren 317
 Demir, Oğuz 320, 322, 323, 324
 Demir, Yeşim 219
 Demirel, Süleyman 135, 136, 141, 142, 149, 210, 299
 Demirkent, Neziha 206
 Demiröz, Sadık 218
 Der Spiegel 201
 Derin, Haldun 137
 Deringör, Halit 190, 200
 Devrim, Hakkı 280
 Dicleli, Zülfü 190
 Dikmener, Bülent 128, 138, 191, 219, 220, 265

- Dilipak, Abdurrahman 264
 Dilmen, Güngör 137
 Dimo Usta 110
 Dinçer, Adnan 190
Dinozor 215, 240
 Dıranas, Ahmet Muhip 242
 DİSK 155, 278
 Doğan Grubu 170, 189, 255, 256, 257, 277, 304
 Doğan Nadi 28, 66, 85, 86, 88, 117, 122, 130, 241
 Doğan, Aydın 255, 256, 257, 269, 270, 374, 376
 Doğan, Necdet 192
 Doğan, Yalçın 125, 189, 192, 195, 196, 198, 199, 209, 344, 345, 353, 358, 363
 Doğanay, Ümit 321
Doğru Söz 67
 Doğru, Necati 189, 198, 199, 210, 211, 266, 267, 270, 272, 273, 274, 275, 277, 284
 Doğrul, Ömer Rıza 28, 30, 88
 Doğu, Orhan 95
 Dorsay, Atilla 131, 189, 195, 202
 Doruk, Belgin 93
 Dölek, Sulhi 218
 DP (Demokrat Parti) 66, 75, 76, 78, 80, 81, 84, 85, 89, 91, 98, 103, 111, 367
 DSP (Demokratik Sol Parti) 180, 189, 258, 330, 334
 Duman, Yaşar 219
 Dumlupınar, Hatay 218
 Durak, Uğur 191
 Duran, Lütfi 124
 Duran, Ragıp 201, 258, 374
 Durbaş, Refik 128, 192, 373
Dünden Yarına Cumhuriyet 214
Dünya 84, 107
 DYP (Doğru Yol Partisi) 159, 175, 176, 209, 257, 264, 329, 333, 334, 369
 Ebcioğlu, Emel 217
 Ece, Ceylan 93
 Ecevit, Bülent 146, 147, 258, 299, 330
Economist 131
 Ediz, Hasan Âli 85, 122
 Eken, Korkut 332
 Ekinci, Fikret 120, 123
 Ekinci, Oktay 189, 190, 200, 249, 288, 290
 Ekmekçi, Mustafa 125, 131, 189, 195, 196, 198, 204, 209, 294
 Ekşi, Behiç 267
 Ekşi, Oktay 238, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 277
 Elçioğlu, Abdülkadir 190
Elite Service 201
 Emeç, Çetin 267, 268
 Emültay, Cavit K. 218
 Engin, Gülseren 219
 Eray, Nazlı 190, 219
 Erbakan, Necmettin 333, 334
 Erbilen, Melek 95
 Ercan, Enver 219
 Ercüment Ekrem (Talu) 28
 Erdemol, Mustafa Kemal 201
 Erder, Nejat 135
 Erdoğan, Recep Tayyip 333
 Erdoğan, Sadık 324
 Erduran, Çetin 194
 Erduran, Gülbin 194
 Eremektar, Uygur 193
 Eren, Erdal 158
 Erer, Tekin 97, 372
 Erez, Selçuk 190
 Ergin, Feridun 116, 122, 129
 Erhan, Ahmet 218
 Erhat, Azra 124
 Erim, Nihat 134, 135, 136, 142, 149
 Erinç, Orhan 128, 170, 186, 187, 189, 191, 192, 193, 197, 199, 204, 221, 243, 244, 287, 293, 294, 299, 345
 Erkilet, H. Emir 28, 30, 61
 Erkoca, Yurdaer 217
 Erksan, Metin 190, 200
 Erkunt, Celal 137
 Erkut, Erol 140, 193, 194, 291, 294
 Ermiş, Cezmi 217
 Ersoy, Ali Ulvi 88, 191
 Ersoy, Ercan 332
 Ertem, Raif 190
 Ertop, Konur 128
 Ertunç, Faruk 218, 219
 Esen, Bülent Nuri 124
 Esen, Mekki Sait 86
 Esen, Mine 365
 Eser, Fikret 193
 Esmer, Ahmet Şükrü 67, 124
 Eşref Edib 67

- Ethem (Çerkes) 48
Eurogold Madencilik A.Ş. 169
Evcim, Rana 190
Evren, Kenan 155, 208
- Fahri Celal 85
Fanatik 170
Faraç, Mehmet 193
Felek, Burhan 28, 30, 85, 88, 89, 122, 129, 130, 241, 242, 245
Fenik, Mümtaz Faik 28, 86, 97
Feriha Tevfik 36, 38
Fethi Naci 190, 288
Fincancı, Yurdakul 190
Fındıkoğlu, Ziyaettin Fahri 28
Fırat, Ahmet Naci 218
Fişek, Hamit 190
Fişekçi, Turgay 190, 199
- Gameda 84, 113, 168
Gariboğlu, Hayyam 257
Gazetecilik Dersleri 110
Gazi'nin Vezirleri 45
Gedik, Serap 219
Genç, Hülya 197
Gençak, Barbaros 128
Gençelli, Levent 219
Gezen, Müjdat 189
Giritli, İsmet 122, 129
Goebbels, Joseph 52, 54, 55, 57, 59
Göğüş, Ali İhsan 86
Gök, Kemal 219
Gökbağ, Mehmet 219
Gökay, Fahrettin Kerim 85
Gökbilgin, Tayyip 124
Gökdemir, Aziz 202
Göker, Aykut 190
Gönensin, Okay 159, 160, 174, 182, 183, 191, 192, 195, 196, 205, 208, 238, 242, 245, 253, 254, 257, 282, 283
Görgün, Sevim 190
Guardian 131, 201, 349, 356
Güldemir, Ufuk 190, 192, 262, 263, 274, 275
Gülen, Fethullah 229, 234, 238, 333
Gülersoy, Çelik 189
Gülgeç, İsmail 191
Gümüşbaş, Yılmaz 128, 326
Gümüşkaynak, Mustafa 95
Günaydın 204, 270
- Günday, Ali 265
Günel, Burhan 219
Güneş 225, 227, 270
Güngör, Necati 219
Günver, Semih 189
Günyol, Vedat 124, 125, 131, 194
Gürel, Fatma 137
Gürel, Şükrü Sina 189
Gürer, Hüseyin 194
Güresin, Ecvet 86, 116, 122, 126, 129, 242
Gürkan, Kâzım İsmail 28
Gürsel, Seyfettin 190
Gürses, Emin 190, 200
Gürses, Hasan basri 138
Gürses, Kemal Gökhan 191
Gürsoylar, Hamdi 84
Gürtuna, Ümit 125, 128, 131, 132
Gürün, Dikmen 190, 199
Gürzap, Arsen 288
Güven, Sami 217
Güvenç, Bozkurt 125, 131
- Had, Doğan 86
HADEP (Halkın Demokrasi Partisi) 258
Halil Mithat 47
Hasan Bedreddin 26
Hasol, Doğan 190, 200
Hayat 84
Hayat Ansiklopedisi 45
Haydar Rıfat 45
Hekimoğlu, Müşerref 125, 132, 189, 195, 196, 198, 200
Hitler, Adolf 52, 55, 92
Hizbullah 230, 319, 324, 333
Hızlan, Doğan 128, 131
Hoştan, Sami 332
Humanité 98, 253
Hüküm, Uğur 201
Hünkar, Ali Ulvi 218
Hürriyet 84, 90, 107, 160, 170, 185, 189, 198, 204, 220, 227, 238, 240, 243, 244, 247, 266, 269, 270, 275, 277, 278, 280, 282, 284, 285, 303, 328, 377
Hüseyin Ferhat 218
Hüseyin Öndüç Kitabevi 84
- İlgaz 128
İlgaz, Turhan 191
İlcak, Kemal 139, 140

International Herald Tribune 131, 201, 361
 Işıkküstün, Ziya 190
 Işıttın, Reha 194

İbrahim Gezginci Kitabevi 84

İdam 19, 26, 66

İkinci Dünya Savaşı 22, 25, 28, 30, 33, 60,
 65, 66, 75, 84, 86, 97, 152, 320, 367

İkinci Meşrutiyet 19

İlem, Murat 202

İleri 67

İleri, Selim 188, 199, 288

İlhami Şevket 66

İlhan, Attılâ 137, 189, 200, 242, 243, 250,
 251, 288

İlkiz, Fikret 193, 228, 233

İlknur, Miyase 327

İlyasoğlu, Evin 190, 199

İmşir, Gündüz 219

İnal, Nail 194

İnam, Ahmet 190

İnan, Afet 124

İnönü, Erdal 253, 254, 278, 279

İnönü, İsmet 68, 72, 91, 276

İpekçi, Abdi 112, 126, 227, 321

İpşiroğlu, Nazan 190

İstikbal 67

İstiklal 67

İş Bankası 25, 43, 70, 257, 296, 299, 307,
 308

İşigüzel, Şebnem 218

K., Tank Dursun 218

Kabacalı, Alpay 97, 125, 189, 195, 265

Kaçar, Arslan 218

Kadioğlu, Miktad 190

Kadri 66

Kafaoğlu, Aslan Başer 124, 131

Kaftancıoğlu, Ümit 325

Kahkaha 67

Kalkan, Şenay 192

Kalkandelen, Zülal 202

Kandemir, Demir 137

Kansu, Işık 189, 190, 198, 200

Kaplan, Emine 199

Kara, Hakan 187, 192, 193

Kara, Yekta 288

Karaali, Azmi 202

Karabağlı, Hülya 220

Karadayı, İsmail Hakkı 334

Karafakioğlu, Bedri 321

Karahan, Seyfettin 312

Karakoyunlu, Yılmaz 210, 217

Karakullukçu, Ertuğ 128

Karakuş, Yusuf 323

Karamehmet, Mehmet Emin 303

Karaosmanoğlu, Fevzi Lütfi 67

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 26

Karaören, Sami 118, 123, 128, 140, 193,
 194, 195, 206

Karayalçın, Murat 277, 278, 284, 285

Karol, Esen 219

Kart, Musa 191

Katırcıoğlu, Doğan 128

Kavukçuoğlu, Deniz 190, 200, 288, 365

Kavur, Saim 128

Kaya, Şükrü 16, 26

Kayla, Ziya 124

Kazak, Serdar 218

Kazgan, Gülten 124

Kemal Tahir 137

Kepenek, Yakup 190, 197, 199

Keyder, Çağlar 190

Kıbrıs Barış Harekâtı 157

Kılıç, Altemur 225

Kırca, Ali 234

Kırca, Haluk 332

Kırçuval, Dürdane 220

Kırmızı Konak 13, 18

Kışlalı, Ahmet Taner 198, 258, 268, 271,
 288, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 34

Kızanlı, Bülent 190, 192, 193, 197

Kızık, Serdar 193

Kızıldemir, Vecdi 110, 125, 126, 241

Kızılkaya, Abdülğani 332

Kocabaşı, Mustafa 218

Kocadağ, Hüseyin 329

Koçaş, Sadi 129

Koçer, Neyire 126

Kombassan 171

Komünist Fırkası 48

Kongar, Emre 187, 190, 198, 200, 288, 304,
 348

Koraltan, Refik 78

Koray, Meryem 218

Kore Savaşı 93, 97

Korkmaz, Tamer 266, 284, 285

Korkmaz, Zeynep 137

Koru, Fehmi 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 264, 266
 Korulsan, Ahmet 194
 Kozluklu, Fuat 202
 Kök, Kağan 218
 Kökden, Uğur 190
 Köprülü, Fuat 28, 78
 Körfez Savaşı 185, 200, 201, 312, 313, 314, 353, 362
 Körpe, dost 218
 Köse, Türey 199
 Köseoğlu, Erdoğan 193
 Krippel, Heinrinck 39
 Kubilay 42, 43, 44
 Kumpasoğlu, M. Kâzım 219
 Kunter, Nurullah 85
 Kurçenli, Yusuf 218
 Kurdakul, Şükran 190, 199
 Kurt, Ahmet 190, 200
 Kurtböke, Oktay 117, 120, 121, 128, 134, 143, 187, 191, 283, 293, 376
 Kurtböke, Petek 201
 Kurtcebe, Nuri 191
 Kurtuluş, Fahri 96, 97
 Kutlar, Onat 188, 190, 318, 320, 322, 325, 340
 Kutlu, Ayla 218
 Kuzu, Fazilet 194
 Küçük, Yalçın 125, 259
Küçüklere Hikâyeler 44
 küreselleşme 248, 322, 344, 345, 351, 352, 365
 Kütahyalı, Önder 190
L'Express 201
La République 45, 46, 96
 Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası 47
Le Monde 179, 201, 254, 259, 300, 349, 356
 Lermontov 96
 Levi, Mario 219
Libération 201
 Lippmann, Walter 122
 Livaneli, Zülfü 219
 Lopez, Almudena 218
 M. Nermi 26, 28, 71
 Madra, Piyale 191
 Mahmut Bey 66

Mahmut Esat (Bozkurt) 49
Malumat 19, 72
 Manisalı, Erol 190, 199, 355, 363
 Margulies, Roni 219
 Mary Elizabeth Nadi 117
 Masaracı, Kâmil 191
Medical Tribune News Service 201
 Medya Holding 189, 251, 252, 310
 Mehmed Kemal 123, 125, 131, 189, 195, 196, 198, 208, 209
 Mehmet (Derviş) 42
 Memet Fuat 189, 190, 197
 Menderes, Adnan 76, 78, 80, 81, 83, 92, 123, 136
 Menemencioglu, Melahat 86
 Menteşoğlu, Feridun Osman 28
 Meray, Süha L. 124
 Mercan, Mehmet 192
 Mesci, Ayşe Emel 190
 Metin Münir 298
 Meto, Erdoğan 95
Meydan 170
 Meyssan, Thierry 363
 MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) 280, 281, 282, 283, 284
Millet 21, 34, 67
Milli Gazete 239
 Milli Güvenlik Konseyi 151, 152
 Milli Güvenlik Kurulu 158, 333, 335, 339
Milliyet 84, 107, 112, 114, 126, 160, 168, 170, 186, 187, 188, 189, 198, 220, 232, 236, 241, 246, 247, 248, 270, 271, 277, 377
 Milliyetçi Cephe 149, 283, 284
 Minibaş, Türel 190, 199, 353
 Mısırhoğlu, Hakkı 218
 Mordo 46
 Muharrem Fevzi 28
 Mumcu, Güldal 222, 321
 Mumcu, Uğur 125, 131, 139, 140, 150, 151, 174, 177, 181, 189, 194, 195, 196, 197, 209, 214, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 240, 268, 271, 294, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 340, 359, 374, 375
 Mutluay, Rauf 124, 125, 131
 Mübeccel Namık Hanım 31, 38
 Müjde, Gani 190

- Nadir Nadi 19, 23, 24, 26, 30, 42, 43, 45,
60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 70, 75, 76, 77,
78, 80, 81, 83, 85, 91, 92, 97, 98, 99,
100, 104, 105, 106, 110, 111, 112, 113,
114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131,
133, 141, 142, 143, 145, 147, 152, 153,
174, 175, 178, 179, 182, 183, 185, 186,
188, 191, 192, 193, 206, 207, 208, 209,
239, 241, 265, 266, 281, 291, 293, 316,
367, 368, 371, 372, 373, 375, 376
- National Geographic* 201
- Nâzım Hikmet 99, 100, 101, 260, 371, 376
- Nazime Nadi 66, 110, 117
- Nebioglu, Ziya 126, 128
- Nebizade Hamdi 13, 16, 23, 66
- Nesin, Aziz 214, 326, 327
- New York Times* 201, 300, 349
- Newsweek* 131, 201, 349
- Neyzi, Nezih 291, 294
- Nokta* 219
- Nouvel Observateur* 201
- Nun, Ali 132, 291
- Nun, Nilüfer 66, 117, 121, 117, 121
- Nüzhet İhsan Hanım 38
- Observer* 131
- Oğuz, Orhan 218
- Ok, Mustafa 137
- Okyar, Fethi 72
- Onaran, Bertan 190, 199
- Onur, İhsan 128
- Orak Çekiç* 67
- Oral, Tan 125, 191
- Oral, Zeynep 189, 198, 327
- Orhan, Abdullah 217
- Orkunt, Sezai 135
- Oruç, Arif 47, 48, 49, 50, 51, 52
- Osmanbeşoğlu, Sevgi 194
- Otyam, Fikret 125, 128, 131
- Ozansoy, Halit Fahri 28, 71
- Ölçer, Cüneyt 217
- Önal, Ayşe 219
- Önder, İzzettin 190, 197, 199
- Önen, Aysu 202
- Öngören, M. Tali 125, 131, 190, 196, 197,
198
- Öymen, Altan 131, 190, 194
- Öymen, Edip Emil 197, 201
- Öz, Güray 190, 199, 201, 365
- Öz, Reha 192
- Öz, Yaşar 332
- Özakman, Turgut 219
- Özal, Turgut 162, 164, 187, 210, 313, 314
- Özalp, Kâzım 42
- Özbayrak, Çetin 120, 128, 191
- Özbek, Eray 218
- Özben, Raif 219
- Özbilgen, Füsün 190, 192, 196
- Özçelik, İhsan 219
- Özdalga, Haluk 190
- Özdemir, Nuri 128
- Özdemiroğlu, Vedat 190, 200
- Özek, Çetin 181, 291
- Özer, Ahmet 218
- Özer, Hakkı 201
- Özer, Kemal 128, 218
- Özerdim, Sami N. 86, 130
- Özgentürk, İşıl 190, 200
- Özgentürk, Nebil 220
- Özgür Kocaeli 220
- Özgür Ülke 259
- Özhan, Yavuz 219
- Özkan, Erol 202
- Özkan, Tuncay 220
- Özkök, Ertuğrul 275, 277, 328
- Özlü, Demir 190, 219
- Özmen, Ferhan 319, 320, 322, 323
- Öztaş, Mahir 218
- Öztürk, Hasan 218
- Pamuk, Orhan 258
- Pamukçu, Celal 219
- Pamukoğlu, Mustafa 303
- Parameters* 361
- Pazarkaya, Yüksel 132
- Peker, Recep 43
- Pekşen, Yalçın 125, 128, 129, 131, 189, 192,
196, 205, 209, 372
- Perese, Şahin 125
- Perinçek, Doğu 218, 284, 299
- Perlman, Mişel 201
- PKK 316, 329
- Poroy, Semih 191
- Posta* 170
- Presse de Soir* 67

Radikal 161, 164, 220, 280, 341, 377

Ramiz 29

Reel, Ahmet Hidayet 34

Refiğ, Halit 277

Remzi (Şerif Paşazade) 49

Resimli Hafta 67, 68

Reuters 201

RP (Refah Partisi) 253, 264, 333, 334, 336, 338

Rumeli 19

Russell, Bertrand 114

Sabah 159, 170, 189, 198, 203, 210, 220, 243, 244, 245, 246, 247, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 266, 270, 277, 278, 282, 284, 285, 303, 373, 374, 376, 377

Sabah Grubu 255, 256, 257

Sabri Bey 49

Sabuncu, Ahmet S. 218

Sacid Ülkü 71

Saçlıoğlu, Mehmet Zaman 218

Sada-yı Hak 67

Saddam Hüseyin 312, 313

Sadi Bey 66

Sadri Ethem 67

Safa, Peyami 28, 47, 60, 101

Sağlamer, İrem 365

Sağlamer, Kayhan 114, 126, 128, 130, 241

Sakarya Meydan Savaşı 19

Salih Zeki 45

Salık, Fehmi 217

Saltık, Haydar 206

sansür 31, 91, 92, 97, 138, 180, 204, 205, 208, 209, 210, 211, 235, 279, 372

Sanver, Üstün 189

Sapanak, Aykut 128

Saraçoğlu, Kemal 85

Sarıca, Ragıp 124

Sarıoğlu, Bülent 199, 220

Savaş, Vural 336, 338

Savcı, Bahri 122, 124, 129, 194

Sayar, Vecdi 190, 199

Saygun, Adnan 124

Sayha 67

Sayın, Ayşe 199

Saylan, Türkân 190

Sebilürreşat 67

SEKA 164, 269, 272

Sel, Kemal Salih 28, 85

Selçuk, İlhan 26, 77, 101, 108, 109, 116, 117, 120, 123, 124, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 136, 142, 143, 154, 157, 160, 161, 165, 166, 169, 171, 172, 174, 176, 177, 181, 185, 187, 188, 194, 195, 196, 197, 198, 204, 209, 211, 213, 223, 228, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 256, 257, 259, 260, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 294, 295, 297, 298, 299, 300, 301, 304, 305, 311, 313, 320, 321, 325, 326, 335, 339, 340, 341, 343, 344, 350, 351, 356, 365, 368, 372, 373, 374, 375, 376

Selçuk, Turhan 125, 131, 189, 191, 199, 236

Selek, Sabahattin 137

Selimoglu, Zeyyat 95

Semine Hanım 36

Serdar Rifat 218

Serimer, Ahmet 220

Sert, Mahmut 190

Sertel, Sabiha 52, 54, 55, 57, 59, 60

Sertel, Zekeriya 13, 16, 17, 18, 21, 23, 26, 28, 66, 68

Ses 84

Sevimli, Yavuz 219

Sevük, İsmail Habib 28

Sezer, Sennur 219

Sezgin, Dinçer 217

Sezgin, İsmet 122, 129

SHP (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) 159, 175, 176, 179, 257, 260, 261, 262, 264, 279, 369

Simavi, Erol 268

Simavi, Sedat 268

Sirer, Muhittin 192

Sirmen, Ali 125, 131, 132, 158, 174, 175, 177, 181, 186, 189, 194, 195, 196, 199, 223, 224, 225, 344, 345, 359, 360, 362

Sivas katliamı 326, 327, 328

Son Telgraf 29, 67

Soner, Şükran (Ketenci) 120, 128, 131, 192, 195, 196, 214

Soyer, Mahmut 217

Soysal, Mümtaz 189, 198, 243, 251, 279

Sönmez, Atilla 135

Söz 223, 225, 227

Sözen, Nurettin 243

Stern 201

Sucu, Mehmet 190, 193, 199
 Sunay, İlkay 190
Sunday Times 131
 Susurluk Skandalı 328, 331
 Susuzlu, Alper 218
 Süleyman Şefik 51

Şahin, Haluk 190
 Şahin, İbrahim 332
 Şahin, Osman 219
 Şahinkaya, Tahsin 206
 Şan, Cemal 218
 Şapolyo, Enver Behnan 16, 47
 Şehsuvaroğlu, Haluk Y. 86
 Şeker, Mehmet Ali 268
 Şen, Necdet 191
 Şen, Sibel Kahraman 220
 Şengör, Celal 190
 Şengöz, Muhammet 218
 Şenköken, Handan 193
 Şenler, Şule Yüksel 266
 Şenyapılı, Önder 137, 373
 Şeren, Oğuz 128
 Şermet, Erhan 219
 Şık, Ahmet 219
 Şipal, Yılmaz 190, 200

Tacar, Polat Y. 219
 Tağmaç, Memduh 141
 Tahir (Baba) 19, 49, 50
 Takkeci, Süleyman 205
 Takrir-i Sükûn Kanunu 67
Takvim 170
 Talipoğlu, Tayfun 190, 199
 Tamer, Meral 190, 192, 196
 Tamer, Ülkü 218
 Tan, Ahmet 174, 182, 189, 192, 196
 Tan, Turan 137
 Tanilli, Server 190, 197, 199, 288, 296, 326
Tanin 17, 67, 68
 Tanju, Sadun 114, 120, 121, 124, 125, 128, 131, 193
 Tankut, Gönül 218
 Tanör, Bülent 190
 Tanpınar, Ahmet Hamdi 28, 85
 Tansuğ, Feza 288
 Tanyeli, Uğur 290
 Tanyol, Cahit 85, 122, 129
 Taray, Cemal Hüsnü 122

Tasvir 86
Tasvir-i Efkâr 17, 19
 Taşçı, İlhan 328
 Tavşanoğlu, Leyla 190
 Tayanç, Dinç 137, 138, 187, 190, 192, 193, 197
 Tayanç, Füsün 137, 138
 TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) 262
 Tekdağ, Mehmet Kenan 303
 Tekeli, Esat 85, 129
 Tekinalp, Azmi 95
 Temizel, Zekeriya 189, 199
 Temoçin, Zafer 190, 191, 215
Tercüman 139, 140, 153
 Terzioğlu, Sait Arif 128
 Teslime Nesrin 237
 Tezel, Memduh Talat 31
 Tezkan, Mehmet 192, 278, 282
Time 201
 Tınç, Lütfi 192
 TİP (Türkiye İşçi Partisi) 226, 227
 tiraj 22, 35, 67, 70, 83, 86, 90, 96, 110, 111, 120, 143, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 173, 186, 200, 209, 212, 215, 229, 239, 240, 251, 262, 286, 295, 298, 367, 368, 369
 TKP (Türkiye Komünist Partisi) 226
 Togay, Ağah 28
 Tokar, Feyyaz 89
 Toker, Metin 85, 98
 Toker, Biltin 243
Toksöz 67
 Tokuş, Lale 291, 294
 Tonguç, Engin 124
 Toprak, Burhan 28
 Toptaş, Hasan Ali 218
 Topuz, Hıfzı 124, 129, 371, 373
 Torun, Ayşe 194
 Torun, Osman Nuri 74, 177, 291, 294
 Tör, Vedat Nedim 28
 TRT 196, 225, 277
 Tuğrul, Sofu 128
 Tulga, Refik 124
 Tunaya, Tark Zafer 124, 131
 Tunç, Ayfer 217
 Tunç, M. Şekip 28
 Tunçkanat, Haydar 124
 Turan, Güven 218

- Turan, İlder 190
 Turcan, Hüsnü 23
 Turgay, Cem 218
 Tülbentçi, F. Fazıl 129
 Tümer, Melih 124
 Türe, Tayfun 204
 Türegün, Erol 204
 Türesay, Seçkin 204
 Türk, Göksel 217
 Türkeş, Alparslan 104, 220, 284
Türkiye'de Basın Sansürü 97, 372, 373, 375
Türkiye'de Tütün 45
 Türkler, Kemal 321
 TÜSİAD 113, 175, 176
 Tütengil, Cavit Orhan 121, 124, 129, 320, 321, 325, 340
 Tüzün, Şansın 202
- Uçkan, Gürhan 201
 Uğur, Ömer 218
 Ulagay, Osman 159, 175, 176, 180, 181, 190, 192, 196, 209, 373
 Ulu, Enver 332
 Uluengin, Hadi 201
 Ulukılıç, Tülay 218
 Ulusoy, Özgür 202, 365
Unita 253
 Uraz, Aclan 218
 Us, Gonca 329
 Usame bin Ladin 346, 347, 348, 350, 351, 352, 356, 357, 358, 363, 365
 Ustaoglu, Yeşim 218
 Usumi, Sadullah 190, 199
 Uşaklıgil, Bülend 117
 Uşaklıgil, Emine 167, 174, 178, 191, 192, 193
 Uşaklıgil, Leyla 16, 66, 117, 120, 121, 181, 291
 Uşaklıgil, Zeynep 294
 Uşaklıgil, Halit Ziya 28, 38
 Utku, Erdinç 201
 Uyaroglu, İsmail 138
 Uygur, Alper 217
 Uysal, Ahmet 219
 Uysal, Hasan 189
 Uzdilek, Salih Murat 34
 Uzuner, Buket 218
- Üçok, Bahriye 267, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 340
 Ülgen, Hikmet Münif 28
 Ün, Feti 233
 Ünal, Mecit 217
 Ünal, Süleyman 265, 266
 Ünalın, Öner 137
 Üner, Ragıp 124
 Ünkan, Ümit 95
 Ünsal, Artun 132
 Üster, Celal 192
 Üstündağ, Metin 191
- Vadim* 96
 Vânu, Müzehher 86, 89
 Vânu, Vâlâ Nurettin 85
 Varoglu, Hamdi 85, 88, 122, 129, 130, 241
 Varol, Sabetay 201
 Vartan Efendi 66
 Vasfi Raşit 45
Vatan 17, 67, 86, 107, 363
 Velid Ebuzziya 17
 Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet 28, 120, 123, 124, 182, 194
 Velidedeoğlu, Meriç 190
 Velioğlu, Hüseyin 324
 Vuralhan, Ercan 226
- Washington Post* 179, 261, 360, 361
- Yabancı Muhabirler Derneği 26
 Yalçın, Hasan 257, 260
 Yalçın, Hüseyin Cahit 17, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68
 Yalçın, Soner 219, 235
 Yalın, Ali Rıza 132
 Yalın, İzzet Rıza 201
 Yalman, Ahmet Emin 17, 56, 57, 59, 60, 67
Yanık 111, 376
 Yaramancı, Tezcan 210
 Yaşar Kemal 85, 86, 89, 90, 122, 123, 129, 130, 258
 Yavuz, Hilmi 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 251
 Yayın Kurulu 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 209, 223, 300, 304
 Yazıcı, Abdullah 192, 193
 Yazıcı, Serap 218

- Yener, Bülent 194
Yeni Asır 170
Yeni Binyıl 254, 298, 377
Yeni Gün 16, 17, 18, 19, 20, 21, 29, 39, 42, 45, 46, 47, 48
Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. 188, 292, 293, 294, 295, 296
Yeni Gün Holding 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 368
Yeni Hukuk Usulü 45
Yeni İstanbul 107
Yeni Sabah 65, 84, 107
Yeni Şafak 240
Yeni Yüzyıl 161, 164, 170, 238, 253, 254, 376, 377
Yesari, Mahmut 47
Yıldırım, Abdurrahman 190, 192, 196, 197
Yıldırım, Cengiz 193
Yıldız, Ahmet 124
Yıldız, Bekir 217, 334
Yıldız, İbrahim 171, 187, 192, 193, 228, 244, 296
Yıldızoğlu, Ergin 190, 197, 199, 354, 360, 365
Yılmaz, Ferruh 201
Yılmaz, Mesut 210, 330, 334, 337
Yoldaş 67
Yorgun Sarıaçıcı 277
Yorulmaz, Oğuz 332
YÖK 157, 158
Yunus Nadi 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 26, 28, 29, 35, 38, 39, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 56, 59, 60, 62, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 75, 77, 95, 114, 117, 118, 119, 137, 178, 186, 216, 275, 276, 291, 367, 371, 375, 376
Yunus Nadi Ödülleri 95, 137, 216, 217, 218, 219
Yurdakul, Ahmet 218
Yurdakul, Mehmet Emin 42
Yurttaş, Hüseyin 218
Yücedinç, Feridun 132
Yücel, Hasan Âli 85
Yücel, Tahsin 190, 197
Yücel, Zeki 128
Yücelman, Abdülkadir 128, 190, 192, 193, 200
Yüksel, Ayşegül 190, 199
Yüksel, Necdet 319, 320, 322, 323
Yüzak, Özlem 190, 193, 199
Yüzbaşı Selahattin 131
Zaimağaoğlu, Derviş 218
Zaman 227, 230, 232, 233, 235, 237, 238, 239, 240, 244, 245, 249, 264, 265, 266, 284, 377
Zaptçioğlu, Dilek 201
Zeynep Aliye 219
Zileli, Ümit 190, 200, 287, 288, 345
Ziya Gökalp 26, 29, 124
Zusy, Fred J. 122

"Bugün ilk sayısını yayımlamayı başardığımız Cumhuriyet, okurlarına kendisini tanıtmaya yeterliyse de gazetemizin amaç, şekil ve mesleğine ait bir iki kelime eklemeyi de yararlı bulduk.

"Cumhuriyet'in siyasi programı isminden belli olduğu gibi, onu yayımlayanların siyasi hayatları da bellidir. Cumhuriyet, Türkiye'de büyük kavgalarla elde edilmiş tarihi bir sonuçtur. Biz, elde edilen bu amaç uğrunda fiilen çalışmış insanlarız. Memlekette bu muzaffer ve galip fikrin çok kuvvetli taraftarları vardır. Cumhuriyet memlekete mal olmuş bir fikirdir. Biz, onun temsilcisi ve koruyucusuyuz. Bu temel düşünce göz önünde tutulduktan sonra kesin olarak söyleriz ki, gazetemiz ne hükümet gazetesi ne de bir parti gazetesidir."

Kurucusu ve başyazarı Yunus Nadi'nin 7 Mayıs 1924'te yayımlanan ilk nüshasında gazeteyi okuyucularına sunarken belirlediği bu ilkeler doğrultusunda yayını sürdürülen *Cumhuriyet*'in seksen yılı aşan tarihinin araştırılması, bir anlamda Türkiye'nin siyasal ve toplumsal tarihinin bir fotoğrafını da yansıtıyor. Aysun Köktener bu çalışmasında Cumhuriyet gazetesini, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin belirli dönemlerini temel alarak "Tek Parti Döneminde *Cumhuriyet* Gazetesi (1924 – 1946)"; "Çok Partili Dönemde *Cumhuriyet* Gazetesi (1946 – 1960)"; "27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Ara Rejimlerin Arasında *Cumhuriyet*" ve "12 Eylül 1980'den 2000'li Yıllara" başlıklarıyla dört ana bölüm halinde inceliyor. Gazetenin olaylara yaklaşımının yanı sıra yönetimi ve yazarlarıyla, çatışma ve çekişmeleriyle, idari ve mali sorunlarıyla iç hayatını da yansıtıyor.

ISBN 975-08-0880-0

